Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
(Editors)

Identity and Dialogue in the Era of Globalization

HISTORY, POLITICAL SCIENCES, INTERNATIONAL RELATIONS

Arhipelag XXI Press | 2019
ISBN: 978-606-8624-19-8

Date:
25-26 May 2019

Location:
„DIMITRIE CANTEMIR" University, Tîrgu Mureș

IDENTITY AND DIALOGUE IN THE ERA OF GLOBALIZATION

ISBN: 978-606-8624-19-8

Section: History, Politica Sciences, International Relations

All responsibility regarding the contents of the published works belongs to the respective authors

Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies

Moldovei Street, 8, 540522, Târgu-Mureș, România

Tel./fax: +40-744-511546

Published by: Arhipelag XXI Press, Târgu-Mureș, 2019

Tîrgu Mureş, România Email: tehnoredactare.gidni@gmail.com

Table of Contents

THE BEGINNING OF THE PRESS IN TARGOVISTE IN THE 19th CENTURY

Agnes Erich

Prof., PhD, "Valahia" University of Târgoviște 8

THE DEVELOPMENT OF THE COOPERATION AMONG TURKIC STATES AND NAZARBAYEVS' ROLE IN THE CONSOLIDATION OF TURKIC INTEGRATION

Nur Cetin

Prof. PhD, University of Giresun, Turkey 13

BRIDGES OVER TROUBLED WATERS: 21ST CENTURY GEOPOLITICAL PIVOTS, BELTS, ROADS

Eduard Vlad

Prof., PhD, "Ovidius" University of Constanța 21

"TOTALITARIAN JUSTICE". CONCEPT AND THEORY IN 20TH CENTURY TOTALITARIANISM

Andrei Claudiu Dipșe, Petru Dunca

PhD Student , Prof., PhD – Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center 30

THE APPEAL TOWARDS TRADITIONAL VALUES

Florin-Vasile Pop, Petru Dunca

PhD Student, Prof., PhD – Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center 40

FUROR VS. VIRTUS. DISCIPLINE AND BRAVADO IN THE ROMAN ARMY

Fabian Istvan

Lecturer, PhD, UMFST Târgu Mureș 47

THE ENLIGHTENMENT AND A NEW EUROPEAN IDENTITY

Adrian-Cladiu Stoica

Assoc. Prof., PhD, Politehnica University of Bucharest 54

IL LAVORO UMANO E IL SENSO DEL RIPOSO DOMENICALE. ALCUNE BREVI RIFLESSIONI TEOLOGICHE

William Bleiziffer

Assoc. Prof., PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 58

SASCHIZ - THE IMAGE OF A MEDIEVAL BOROUGH

Mariana Borcoman

Assoc. Prof., PhD, "Transilvania" University of Brașov 67

WEAPONS OF THE METAL AGE ON THE TERRITORY OF ROMANIA: AXES AND SWORDS

Ioana-Iulia Olaru

Assoc. Prof., PhD, G. Enescu National University of Arts, Iași 77

INDO-EUROPEAN GODS OF WAR

Mădălina Strechie

Senior Lecturer, PhD, Hab. Dr., University of Craiova 83

ON THE HERESIES AND THE RIGHT FAITH IN THE NORTH OF THE LOWER DANUBE. NARRATIVE SOURCES AND CONCLUSIONS

Ştefan Lifa

Lecturer, PhD, West University of Timişoara 91

LITERARY WRITINGS IN THE FIRST PAGES OF THE "TELEGRAFUL ROMÂN" JOURNAL FROM SIBIU

Liliana Oprescu, Rodica Maria Volovici

Lecturer, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 96

FROM THE MELTING POT TO DIVERSITY AND MULTICULTURALISM

Amada Mocioalcă

Lecturer, PhD, University of Craiova 107

HARSH MEMORIES OF THOSE DEPORTED IN BĂRĂGAN PLAIN

Mihaela Martin

Lecturer, PhD, "Eftimie Murgu" University of Reşiţa.....113

TOUCHING GOD – THEOLOGICAL COORDINATES OF THE CHRISTIAN WORSHIP .

Ioan Valentin Istrati

Rev., Lecturer, PhD, "Ovidius" University of Constanţa.....122

THE ATHLETS OF CHRIST OR ASCENSION AS SOCIAL BOUNDING

Irina Constantinescu

PhD Student, University of Bucharest.....127

THE VILLAGE, FUNDAMENTAL DIMENSION OF ROMANIAN SPIRITUALITY

Mircea Cristian Pricop

PhD, Reverend Confessor at the „Saint Apostle Andrew" Faculty of Theology, "Ovidius" University of Constanţa.....133

BYZANTINE POLITICAL-RELIGIOUS ATTITUDES AT THE DAWN OF ALEXIUS I COMNENUS (1081-1118) REIGN

Mircea Cristian Pricop

PhD, Reverend Confessor at the „Saint Apostle Andrew" Faculty of Theology, "Ovidius" University of Constanţa.....141

THE BIZANTINE EMPEROR, ARCHTYPE OF THE RULER VASILE LUPU IN THE SPACE OF THE BYZANTIUM "AFTER BYZANTIUM"

Augustin Poenaru

Researcher, PhD, European Centre for Ethnic Studies, Romanian Academy.148

THE KREMLIN AND THE FALL OF THE STRATEGIC GLACIER OF THE USSR (1989)

Constantin Corneanu

Researcher, PhD, The Institute of the Romanian 1989 Revolution.....156

"CALL OF DUTY" – THE SOCIALIST LABOR FOR YOUNGSTERS. STUDY CASE: THE COMIC STRIPS FROM THE ROMANIAN YOUTH MAGAZINES (1980-1989)

Corina Hațegan

Researcher, PhD, "Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș....168

NEW DOCUMENTS REGARDING THE ROMANIAN-HUNGARIAN RELATIONS FROM "ȚARA BIHARIEI"

Ovidiana Bulumac

PhD, Romanian Academy, The European Centre for Ethnic Studies 173

THE CITY OF LUDUȘ IN THE CONTEXT OF TERRITORIAL LOSSES IN 1940

Antoniu Berar

PhD Student, UMFST Târgu Mureș....179

LUDUȘ PEOPLE IN THE TRANSITION PERIOD TO COMMUNISM (1945-1947). THE SOVIET CULTURE INFLUENCES

Marcela Berar

PhD Student, UMFST Târgu Mureș....187

CITIZENSHIP 2.0: ON-LINE MOBILIZATION FOR POLITICAL PROTESTS IN ROMANIA

Flavius Ghender

Assist., PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad 197

THE ROMANIANS FROM TIMOC. CULTURE AND IDENTITY

Adela Marincu Popa

Postdoctoral Fellow, PhD, West University of Timișoara....205

"OUR LOYAL BOYARS": CONSIDERATIONS REGARDING THE PRINCEPLY COUNCIL OF PETER THE LAME (1574-1579)

Silvia-Iuliana Amănălănchioaie

PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași....210

I AND WE

Anca Delia Dabija

PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași....222

THE EAST LIMES OF ANCIENT DACIA/ THE BRÂNCOVENEȘTI-SĂRĂȚENI SECTOR

Radu-Bogdan Bere

PhD Student, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca....227

BLAJ, THE GREEK-CATHOLIC EPISCOPAL RESIDENCE, REFLECTED IN THE PAGES OF THE UNIREA NEWSPAPER DURING THE INTERWAR PERIOD (1919-1940)

Carmen-Ana Gînța

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia 235

THE SOVIETIZATION THROUGH CULTURE IN THE SATU MARE COUNTY: THE ROMANIAN ASSOCIATION FOR TIGHTENING RELATIONS WITH THE USSR (rom. ARLUS) BETWEEN 1945-1946)

Ciprian Pusta

PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca.....241

POLITICAL CONSIDERATIONS REGARDING THE IDEA OF A MUTUAL EXCHANGE OF POPULATIONS AT LAUSANNE

Corina-Maria Lenard

PhD Student, UMFST Târgu Mureş

Cornelia-Elena Bobe

Phd Student, "Ovidius" University of Constanţa.....258

THE RISE AND FALL OF THE HUNGARIAN POPULAR UNION OF ROMANIA (1944-1953)

Czinka Ovidiu Gheorghe

PhD Student, UMFST Târgu Mureş.....269

FIRE PREVENTION MEASURES IN THE INTERWAR CITY OF TÂRGU MUREŞ

Dan Cristian Ionaşcu

PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galaţi.....275

THE CULTURAL CONTRIBUTION OF SOME HIERARCHS OF THE ORTHODOX CHURCH IN THE DANUBIAN PRINCIPALITIES (1803-1859)

Emil Marian Manea

PhD Student, University of Bucharest, The „Justinian Patriarch" Faculty of Orthodox Theology 282

CULTURAL PATRIMONY PROTECTION IN INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Florentina Trif

Preserver I, "Gavrilă Simion" Eco-Museal Research Institute, Tulcea, PhD Student 291

RACIAL THEORIES IN INTERWAR ROMANIA

Florinela Giurgea

PhD Student, UMFST Târgu Mureş.....298

PALESTINE - THE ROAD FROM OSLO TO APARTHEID

Roxana Georgiana Holcă Nistor

PhD Student, "Ştefan cel Mare" University of Suceava.....308

ROMANIAN-ISRAELIAN RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE NEAR EAST CONFLICT, 1967-1981

Roxana Georgiana Holcă-Nistor

PhD Student, "Ştefan cel Mare" University of Suceava.....313

LABOR, SEEN AS JOY BY THE HOLY FATHERS OF THE CHURCH

Liliana Trofin

Assoc. Researcher, The Romanian Academy - European Center of Studies Covasna-Harghita 326

SOFT POWER IN WORLD POLITICS: THE HOLY SEE

Monica Meruțiu

Assist. Prof., PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca.....336

RAYMUNDUS LULLUS AND UNIVERSAL LANGUAGE

Niadi-Corina Cernica

Assist. Prof., PhD, "Ştefan cel Mare" University of Suceava.....345

TEMPTATION OF KNOWLEDGE AND MAKING OF VALUES AND IDENTITY: EUROPEAN CONTEXT

Oana Gabriela Şorodoc

PhD Student, State University of Moldova, Republic of Moldova.....348

A STRUCTURAL REALIST APPROACH TO THE CONTEXT OF JUSTINIANIC POLICY AT THE DANUBIAN *LIMES*

Ştefan-Ioan Cianga

M.A., PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi.....357

THE EUROPEAN CONSEQUENCES OF THE WAR BETWEEN ROMANIA AND HUNGARY IN THE SPRING-SUMMER OF 1919

Nicolae Iuga

Prof. PhD, „Vasile Goldiş" Western University of Arad.....364

ADMINISTRATIVE AND LEGISLATIVE UNIFICATION IN GREAT ROMANIA (1918-1929)

Florin F. Nacu.....370

THE ROMAN ECONOMY IN THE VISION OF ALEXANDRU SUCEVEANU

Valentina Popa Ilie, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi.....375

ROMANIAN-UKRAINIAN RELATIONS AND NEW CHALLENGES

Laura Mihaela Brie

PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca.....389

NAPOLEON THE 3RD

Ştefan Dreghici

PhD Student, UMFST „GE Palade" Tîrgu Mureş 399

THE BEGINNING OF THE PRESS IN TARGOVISTE IN THE 19th CENTURY

Agnes Erich
Prof., PhD, "Valahia" University of Târgoviște

Abstract:This study aims at reviewing the beginning of the press release in Dambovita County, highlighting its basic features. It is known that at the end of the XIX-th century the development of liberalism knows a great scale in our country. So it was natural that in Dâmbovița, as in other cities in the country, to appear the initiative of publishing magazines and newspapers, to capture aspects of the political, cultural and economic life seat of the old capital of Wallachia. However, there are few publications that are able to appear for a longer period of time, most of which have to stop appearing only a few months later. The presentation is chronological, providing information about the appearance, the editorial board, personalities that have published on the pages of that publication, etc.

Keywords: Târgoviște, Dambovița, press' history, XIX-th century, Wallachia

Introducere

Apariția presei în Țările Române s-a petrecut în condiții particulare, având în vedere conjunctura istorică în care a avut loc întreaga dezvoltare a societății românești la acea vreme, presa autohtonă cuprinzând momente speciale. Perioada începuturilor (1829-1840) este legată de numele *Curierului Românesc,Gazeta de Transilvania* sau *Dacia Literară*). Acestea erau publicaţii care preluau ştirile din gazetele străine şi le prelucrau dar care au format stilul publicistic, marcat de romantism în acea epocă. Prin luările de poziție au stimulat creaţia literară şi evoluţia limbii literare, chemau la schimbare, la educaţie, la responsabilitate civică, la lărgirea cunoașterii, la civilizaţie. Momentul următor poate fi denumit „presa revoluției", evenimentele la 1848 fiind în prim plan (*Poporul suveran, Pruncul român, Bucovina*). Avem de-a face de data aceasta cu o presa revoluționară și liberă. O a treia etapa este cea de după 1848, caracterizată printr-o anume diversificare a paletei de subiecte abordate (*Zimbrul, România literară*). Ultima etapă a perioadei de început a presei românești o reprezintă „presa Unionistă", dedicată acestui mare eveniment istoric și politic (*Steaua Dunării, Românul, Zimbrul și Vulturul*). Întrebarea care se pune este aceasta: Cine făcea presă? Iar răspunsul este: persoane cu avere şi cu studii în străinătate, cu relaţii în cercurile politice şi intelectuale, persoane active în mai multe domenii, scriitori, oameni de acţiune politică, întreprinzători cu mijloace şi cu aspiraţii de modernizare a lumii româneşti. Dacă ar fi să caracterizăm această perioadă a începuturilor am putea spune că publicațiile vizau publicul general, erau enciclopedice, nu exista ideea de scandal, nu se inventase șantajul, nu profitul reprezenta motorul publicațiilor.

Apariția presei în Dâmbovița

Începând cu a doua parte a secolului al XIX-lea societatea românească începe să fie tot mai mult interesată de această formă de comunicare și de transmitere a informațiilor în timp real. În acest context era un fapt firesc ca în Dâmbovița, ca și în alte zone din ţară, să apară inițiativa editării unor reviste şi ziare, care să surprindă aspectele vieţii politice, culturale şi economice. Apariția acestora era îngreunată de lipsa fondurilor, de aici şi apelul adresat în paginile majorității publicațiilor de a avea un număr tot mai mare de abonați. De asemenea, sunt puţine publicaţiile care reuşesc să apară pe o perioadă mai îndelungată de timp, marea majoritate fiind nevoite să își înceteze apariția doar după câteva luni.

În cele ce urmează prezentăm cronologic aceste gazete, avându-le în vedere şi pe cele care au înscris pe frontispiciu altă localitate din judeţul Dâmboviţa (Valea Lungă, Ghirdoveni) deoarece

suntem convinşi că de fapt tot la Târgovişte apăreau, neexistând condiţiile tehnice necesare apariţiei unui periodic într-o localitate mică.

În vechea cetate de scaun, Târgovişte, presa apare la o distanţă de aproape o jumătate de veac de la apariția primului periodic cu apariţie regulată din spațiul românesc, și anume *Curierul Românesc.* Este vorba despre gazeta hebdomadară *Kindia*, care începe să apară la 3 septembrie 1878 ca o publicație politico – literară, imprimată în tipografia Theodor Michăescu. Se cunosc trei numere din acest periodic, ultimul fiind datat în iulie 1879. Director era literatul, G. Garbiniu, care și publică unul din primele studii dedicate poeților Văcărești. Începând cu data de 21 septembrie 1878 își adaugă sub-titlul „Diaru hebdomaderu". Ion Negoescu, în studiul „Începuturile culturale şi literare ale lui Al. Vlahuţă", specifică faptul că pe frontispiciu erau reproduse versurile lui Eliade : „Eu n-am venit ruine să tulbur pacea voastră". Problematica principală era aceea legată de protejarea monumentelor istorice din oraș.În iulie 1934 reapare cu titlul de *Chindia*.

Cronologic urmează*Vocea Dâmboviţei*(17 septembrie 1878- 6 aprilie 1879), publicaţie imprimată în tipografia aceluiași Theodor Michăescu, care se dorea a avea un caracter local şi informativ. A avut o apariţie neîntreruptă de 19 săptămâni.

Între 2 octombrie 1878 şi noiembrie 1878 apare săptămânalul *Cetatea,*avându-l ca redactor pe Al. G. Penescu, periodic despre care nu există prea multe date.

*Tergovişte*a(februarie 1879-aprilie 1879)a fost editată de trei ori pe săptămână (marţea, joia, sâmbăta), fiind tipărită în tipografia lui Theodor Michăescu. Din comitetul de redacţie făcea parte: G. Ludescu, Isaia Lerescu, Ştefan Mărculescu, Al. Penescu. Începând cu numărul 16, director este consemnat I. G. Pietraru de la gimnaziul Văcărescu. Acelaşi Ion Negoescu menţionează că ziarul a fost scos la sfârşitul lunii februarie de către profesorul I. G. Pietraru de la Gimnaziul Văcărescu.

În luna în care îşi încheie apariţia *Tergovişte*a apare *Ecoul Dâmboviţei* (aprilie, 1879)despre care, la fel, nu avem destule informaţii, fiind doar consemnat ca o apariţie efemeră. Dintre ziariști s-a evidenţiat Al. Vlahuţă, care a conturat o inițiativă interesantă în cursul anului 1879, când *Ecoul Dâmboviţei,* ce apărea miercuri, vineri şi duminică, se completa cu ziarul *Tergovişte*a ce apărea marţea, joia şi sâmbăta.

Săptămânalul*Dâmboviţa* (24 mai 1879- noiembrie 1879),*seria I*, era subintitulat „organ de publicitate al lucrărilor Consiliului general al Comitetului Permanent", având ca epitrop-editor pe Petrache Ioan, şi fiind imprimat în tipografia lui Theodor Michaescu. Ziarul oferea în paginile sale ştiri din economie, agricultură, administraţie, învăţământ, cultură, anunţuri publicitare.

Gogoşarul(1879-14 mai 1879)**,** o publicaţie umoristică, „apare când scapă de sub presă", aşa se specifica în frontispiciu. S-a păstrat doar nr. 5 (duminecă 13 mai 1879).

Cronologic urmează bisăptămânalul *Stindardul Târgovişte*i(aprilie, 1881- octombrie, 1881)**,** sub redacţia lui Isaia Lerescu.

Prima serie a publicaţiei *Armonia*vede lumina tiparului la 24 mai 1881, sub redacţia lui C. Alessandrescu, ca organ de presă al Societăţii Culturale „Progresul", având administraţia în strada Primăverii nr. 329. Începând cu nr. 23/6 decembrie 1881, ziarul îşi mută administraţia în strada Cîrlova nr. 647. Apărea o dată pe săptămână, în tipografia Th. Michăescu, din strada Cârlova nr. 550. Publicaţia oferea ştiri din localitate, informaţii pe teme agricole, economice şi administrative, ştiri despre mersul învăţământului în judeţ, programe şcolare, statistici economice, sfaturi medicale, anunţuri publicitare şi judiciare, literatură şi istorie. Şi-au pus semnătura în slujba acestui periodic C. Fussea, I. Tomşa, Măria Grecescu, C. Carabela, C. Alessandrescu şi Al. Vlahuţă. În primul său număr, C. Alessandrescu se întreabă retoric: „Ce voim? Cine suntem? Suntem membrii din marea familie a marei generaţiuni pe a cărei bandieră stă scris cu litere de aur mândrul cuvânt: *Progresul*." Obiectivele Societăţii nu erau altele decât „progresul şi înflorirea oraşului Târgovişte", ziarul dorind, în virtutea scopurilor Societăţii, să cultive „literatura, ştiinţa, pedagogia", militând pentru o viaţă literară proprie a oraşului, pentru „o literatură originală" şi „traducţiuni din limbi străine." În cel de al doilea număr, Al. Vlahuţă, membru al acestei Societăţi, îşi alătură elanul tineresc pentru ridicarea culturală a oraşului:

„Târgovişteа, acest schelet dintr-o mărire ce n-a mai rămas decât paginile istoriei, legată de trecut printr-un oftat, de viitor prin speranţe, de multă vreme se uită la cadranul progresului şi de multe ori a văzut-o tristă, amărâtoare încremenire. Oamenii au dormit. Vremea a trecut. Nevoi multe şi mari au dat năvală. Trebuie munca — o muncă statornică şi necurmată. Cine n-o ştie ? Oameni avem — sunt vrednici. Speranţe avem. Sunt trainice. Izbânzi aşteptăm". Articolele publicate de acesta în *Armonia* abordează aceleaşi teme pe care le vom întâlni mai târziu în opera sa, şi anume: tipologii umane ce întruchipează anumite scăderi morale şi sociale împotriva cărora se îndreaptă cu vehemenţă, cugetări personale în legătură cu diferitele probleme despre lume şi viaţă, cercetări literare ori confesiuni asupra procesului intim de creaţie artistică. Va semna sub pseudonimele Al. Vlăhuţ, Vlăhuţu, Vlahuţi, Vlahuţia, Vlăhuţa sau cu iniţialele A.V. Tot în acest periodic îşi exercită şi talentul de polemist sau critic literar, precum şi relatarea unor legende despre întemeierea unor monumente religioase, a unor obiceiuri vechi domneşti, culese din cronicile Moldovei. În numărul din 28 februarie 1882 este publicat un „document inedit" cu privire la istoria oraşului Târgovişte, şi anume un hrisov, datat 20 aprilie 1642. În cadrul paginilor sale vom regăsi propuneri pentru reorganizarea învăţământului. În acest sens medicul Grigore Ch. Cristescu, roagă pe primar să separe clasa I de a II-a, căci „în Târgovişte unde sunt două şcoli complete de băieţi, un gimnaziu şi un institut secundar de domnişoare, ar trebui să fie şi o scoală completă de fete". Se informează că la Găeşti s-a luat hotărârea construirii unui local de şcoală şi că la 15 august 1881 vor începe conferinţele învăţătorilor rurali, în care se va trata, printre altele, poziţia învăţătorului faţă cu societate. Aceste conferinţe vor fi susţinute de subrevizorii şcolari Scarlat I. lonescu, Al. Vlahuţă, şi C. Alessandrescu. Acesta din urmă face din *Armonia* o adevărată tribună a învăţământului dâmboviţean, fiind analizată situaţia învăţământului din fiecare sat, propunându-se soluţii noi. Sunt arătate motivele pentru care şcolile din judeţ nu sunt competitive: absenţa de la cursuri a elevilor care toamna şi primăvara mergeau la muncile agricole, neprofesionalismul cadrelor didactice, starea proastă a spaţiilor, lipsa materialelor didactice etc.

Seria a doua a ziarului *Dâmboviţa*apare la11 septembrie 1881purtând subtitlul de „Organ de publicitate al lucrărilor Consiliului general şi Comitetului permanent Târgovişte" şi avându-l ca editor, până la 13 noiembrie 1883, pe Ioan Petrache. Redacţia şi administraţia se afla la tipografia şi legătoria lui Theodor Michăescu. Este consemnat faptul că Primăria este preocupată de mutarea pieţii oraşului, deoarece *„străzişoara ce serveşte de piaţă este aşa de strâmtă, că abia poate trece pe aici o trăsură, este noroioasă, după cum cu toţii o ştim, şi afară de aceasta înconjurată numai de ruine"*. De asemenea, este subliniată importanţa construirii căii ferate şi faptul că unii boieri renunţă la despăgubiri din partea judeţului datorită faptului că linia ferată trecea pe moşiile lor: „domnii D. D. Petrache Demitrescu şi Toma T. Rucăreanu, cel întîiu arendaş al moşiei Produleşti şi cel din urmă al moşiei Podu Rizii... au renunţat la orice fel ele despăgubire din partea judeţului pentru distrugerile cauzate de construirea căii ferate Titu—Târgovişte". Sunt făcute cunoscute publicului şi hotărârile luate de către Primărie în vederea menţinerii ordinii. Astfel, la 7 august 1883 se emitea o ordonanţă în care se atrăgea atenţia cetăţenilor de a avea grijă să diminueze numărul porcilor „care se preumblă liberi pe străzile oraşului... hrăpesc de pîne şi alte lucruri de mâncare după tarabele prăvăliilor." Este publicată şi legea comunală „Regulamentul pentru fabricarea de pâine şi jimblă în oraş", votată de Consiliul comunal la 25 iunie 1883 şi aprobată de Comitetul permanent judeţean. Această lege impunea anumite obligaţii din partea proprietarilor de brutării: preţul fix, respectarea regulilor de igienă, fabricarea pâinii şi a jimblei în condiţiile propuse de Regulament. Situaţia agriculturii din judeţ este o temă des întâlnită în paginile *Dâmboviţei*. Astfel, întâlnim publicate conferinţe şi circulare venite din partea Ministerului Agriculturii, cu privire la cultura viilor şi a viermilor de mătase din România. Este prezentată şi situaţia agriculturii dâmboviţene care a avut de suferit din urma secetei din 1883, propunându-se „crearea de canaluri de irigaţiune... căci orice sacrificiu s-ar face în acest scop nu poate să fie decât bine-venite, căci ele sunt chemate să producă însutit, dând o mare impulsiune agriculturii naţionale, şi înflorind situaţia agricultorilor".

În perioada septembrie 1881 – noiembrie 1884 sunt consemnate *Curierul Terguvestei*(septembrie, 1881-mai, 1883), **i**mprimat la tipografia lui Theodor Michăescu, apărând de trei ori pe săptămână; *Lampa*(17 noiembrie 1882), oefemeridă care apărea o dată pe săptămână; *Progresul* **(**1883**),** în fruntea comitetului de redacţie avându-l pe Dimitrie Ioviţiu; *Unirea* **(**decembrie, 1883-iunie, 1885**),** un săptămânal, organ de presă al Societăţii Progresul, care a luat naştere în urma fuzionării gazetelor *Armonia* şi *Progresul* şi care apărea în tipografia lui Theodor Michăescu, redacţia aflându-se pe str. Cârlova la nr. 548 şi *Prevăzătorul*(noiembrie 1884).

Săptămânalul*Aurora Dâmboviţei*(1 august 1885- 7 noiembrie 1885) era imprimat în Noua tipografie a lui Th. Michăescu, din strada Ion Heliade nr. 635. Redacţia şi administraţia se afla în strada Libertăţii nr. 613, Cassa C. Petrescu, iar din colectivul de redacţie făcea parte Al. G. Pennescu şi Gr. I. Caïr, administrator fiind Dim. Constantinescu. Publicaţia conţinea ştiri din localitate, informaţii administrative, agricole şi ştiinţifice, anunţuri publicitare şi culturale, literatură. Aici apare romanul în foileton ANNA.

Revista *Scrieri-Drept-Literatura* (1 martie 1886-1 aprilie 1866)apărea tot întipografia lui Theodor Michăescu. Din această revistă, cuprinzând articole de drept, economie, literatură, istorie naţională, nu au apărut decât două numere, primul având o prefaţă semnată de Adrian Stroe Popescu.

Monitorul Judeţului Dîmboviţa(20 februarie1886-1905**),** foaie de „publicaţiuni administrative şi judecătoreşti”, apărea în mod neregulat, de două ori pe săptămână, în tipografia lui Theodor Michăescu. În paginile publicaţiei vor semna I. Nicolăescu, C. Carabela, El. Angelescu, A. Brătescu etc.

Săptămânalul liberal V*iitorul*(februarie 1888- septembrie 1888)apare sub redacţia lui C. Alessandrescu, ca o revistă a învăţătorilor şi preoţilor rurali. În paginile sale îşi vor găsi locul ştirile medicale, administrative, aspectele social-politice şi economice, anunţurile publicitare, cronici din învăţământul din Târgovişte şi din judeţ, buletine medicale, literatură, istorie, anecdote. Articolele sunt semnate de C. Alessandrescu, Alexandru Vlahuţă, pr. Al. Dudea, C. Mihăileanu, D. P. Condurăţeanu etc. Sunt consemnate şi informaţii privind vizitele unor personalităţi culturale, precum reiese din paginile acestuia: „Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi şi doamnele însoţiţi de domnul Duiliu Zamfirescu au vizitat duminecă oraşul. Apoi au vizitat mănăstirea Dealu, Viforâta şi împrejurimile. Iacob N. a rămas încântat”.

Gazeta *Ordinea*(iulie 1888- septembrie 1888; martie 1891),liberal conservatoare, va consemna în paginile sale ştiri politice interne şi externe, cu pregnanţă cu referire la ideile liberale.

Vocea Asupriţilor(1 octombrie 1888-martie 1889)era un ziar politic, organ al ţăranilor, care avea redacţia şi administraţia în comuna Ghirdoveni, plasa Filipeşti, şi care apărea sub direcţia preotului Chiriţă Niculescu. Al doilea număr, din martie 1889, este tipărit în tipografia Dor. P. Cucu din Bucureşti. Ziarul publică poezii scrise cu ocazia răscoalei ţărăneşti din Ghirdoveni din 1888, semnate de Chiriţă Niculescu.

Ultima publicaţie despre care avem ştiri că ar fi apărut în secolul al XIX-lea la Târgovişte este un *Anuar* (3 octombrie 1898- 1922), **r**evistă a Gimnaziului Ienăchiţă Văcărescu, care a fost imprimată la Tipografia şi Legătoria „Viitorul*”* a lui Ilie Angelescu. Aceasta va mai apărea în opt serii până în 1922.

Concluzii

După cum se observă majoritatea periodicelor din această perioadă aveau orientare politică şi o apariţie efemeră, de obicei, în preajma alegerilor. Ştirile transmise sunt deosebit de interesante şi se referă la aspecte legate de învăţământ, economie, administraţie, statistică, anunţuri publicitare, anecdote etc. Printre ziariştii epocii s-au evidenţiat Al. C. Perescu. C. Alessandrescu, G. Garbiniu, I. Nicolăescu, C. Carabela, El. Angelescu, A. Brătescu, G. Ludescu, I. Lerescu, Şt. Mărculescu, Gr. Cair, Al. Vlahuţă, Maria Grecescu, C. Fussea. Începând cu cea de-a doua decadă a secolului al XIX-lea, remarcăm specializarea tematică a gazetelor care anunţă atât direcţiile tematice, cât şi principiile şi criteriile de

elaborare a materialelor, putându-se vorbi de o politică editorială care conştientizează rolul pe care îl joacă presa în procesul de modernizare a ţării.

BIBLIOGRAPHY

1. Hodoş, Nerva; Sadi Ionescu, Al. *Publicaţiunile periodice româneşti: 1820-1906*. Bucureşti: Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913.
2. Negoescu, Ion. *Începuturile culturale şi literare ale lui Al. Vlahuţă*. Bucureşti, 1940.
3. Petrescu, V.; Paraschiva, S. *Dicţionar de literatură al judeţului Dâmboviţa: 1508-1998*. Târgovişte: Editura Bibliotheca, 1999.
4. *Armonia*, nr.1, 24 mai 1881.
5. *Dâmboviţa*, nr. 28/28 august 1883.
6. *Viitorul*, an I, nr. 6/21 martie 1888.
7. *Vocea asupriţilor*, nr. 2, martie 1889.

THE DEVELOPMENT OF THE COOPERATION AMONG TURKIC STATES AND NAZARBAYEVS' ROLE IN THE CONSOLIDATION OF TURKIC INTEGRATION

Nur Cetin
Prof. PhD, University of Giresun, Turkey

Abstract:Turkic Republics of Central Asia and Azerbaijan gained independence as a result of collapse of the Soviet Union, on the political map along with Turkey and Turkish Republic of Northern Cyprus. Setting diplomatic relations with other countries and the integration with the world community, also the process of developing cooperation between Turkic states has been developed in parallel for the newly established states.
The cooperation of Turkish countries which are based on a common historical past and common Turkic culture is based on mutual respect and mutual benefits of all parties. In the current stage in the process of the Turkic integration Turkey and Kazakhstan are playing an active role in many areas. The first President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, who was the pioneer of many international Turkish cooperations, had closely followed and supported the establishment of these organizations. For this reason, Turkic leaders have identified Nazarbayev as a "Elder Leader of the Turkic World" and acknowledged him as a spiritual leader.
Within the framework of Turkic cooperation, in Ankara TURKSOY (International Organization of Turkic Culture) was established in 1990s. The aim of TURKSOY was to strengthen cultural ties and cooperation and to propagate the common Turkic values. Under the initiative of Nursultan Nazarbayev, Turkic Council (Cooperation Council of Turkic-Speaking States) and TURKPA (Parliamentary Assembly of Turkic Speaking Countries) have been established. The main purpose of these organizations is to expand and deepen the fields of cooperation between Turkic states.
In the early periods, if the cooperation between the Turkic countries was limited to the cultural area and the common Turkic heritage, the political, economic and regional issues are discussed in the recent period. The Council of Elders, which operates under the Turkish Cooperation Council, Turkish Academy in Astana (Nursultan) and the Turkic Cultural Foundation based in Baku was established under the initiative of Nazarbaev.
In this work, the role of the first President of Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, will be scrutinised in the context of development of cooperation between Turkic countries and strengthening the integration between Turkic states in the period of their independence

Keywords: Turkic States, Cooperation, Turkey, Kazakhstan, Nazarbayev, integration

Introduction

As a result of the disintegration of the Soviet Union, Central Asian Turkic Republics and Azerbaijan gained their independence. Thus, beside Turkey and the TRNC, the five new Turkic Republics emerged on the political the map of the world. In the domestic politics of the new states established by the collapse of the iron curtain and the rejection of the communist ideology, there were many problems, which should be solved in a short time, such as construction of new ideology and revitalization of national values, drawing political road map and provision of political pluralism, transition from planned economy to market economy, preparation of national currency and introduction it to the market, taking measures to correct demographic situation and definition of social policies, revision of national identity and national history, etc. At the same time, parallel to these problems in domestic politics, the young states had to determine their foreign policy directions in a short period of time, to announce their independence to the world, to establish diplomatic relations with other countries

and to integrate actively into the world society. In addition, the Turkic states, which share a common historical past and common Turkic culture, should also develop cooperation between themselves.

Until 1991, the only independent heir of the great Turkic culture was the Republic of Turkey. The emergence of the new independent Turkic countries was perceived by Turkey as a long-awaited and joyful event. Turkey was the first country to recognize the independence of the Turkic Republics. This fraternal support of Turkey was very important for the young states and this gesture had laid the foundation for further bilateral cooperation. Turkey had pioneered the process of the establishment of friendly and productive relations and cooperation among Turkic countries. The cooperation of Turkic countries is based on mutual respect and mutual benefit of all parties. Here the statement of the founder and the first president the Republic of Turkey Mustafa Kemal Ataturk in the 1930s about the Turks living outside Turkey was defined as the guidelines: "We have brothers, who are living under rule the Soviet Union authorities, with whom we share common language, common belief and common roots. We must be ready to take care of them. Being ready doesn't mean to wait for that day doing nothing. We need to be prepared. How are the nations prepared? By keeping the spiritual bridges intact. Language is a bridge, history is a bridge. We must descend into our roots and integrate with them within our history. We cannot expect them to approach us. We need to approach them." (Özkan, 2000:84). It is impossible not to admire Atatürk's strategic foresight, which foresees the collapse of a gigantic state and emphasizes co-operation with the common past and common culture at the time when the state of the Soviet Union was newly established, in the 30s of the 20th century.Turkey, the most prominent among the Turkic countries did not forget the testament of Ataturk and became the first country to recognize the independence of Turkish states and also became the first country to open its diplomatic missions in the Turkic states. Although it was not in a very bright economic situation, Turkey was the first country to provide an invaluable support and assistance for the young country. The priority of Turkey in its policy towards the Turkic world in the 90s was to help the young Turkic states to be recognized by the international community. As the ministries of foreign affairs in the newly established states were in the process of formation, Turkey assisted the Turkic states in their struggle for the membership in the United Nations and other international organizations.

This study will discuss the development of cooperation among the Turkic countries and the role of the first President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, in strengthening the cooperation and integration of the Turkic states.

The Development Process of Turkic Cooperation

The independence of the Turkic states in 1991 led to an increase in the interest of the peoples in their historical past and in the independent research of the common history and culture of the Turkic peoples. Thus, Turkology researches have started in Turkic world. History, culture, language, traditions and literature, which started to be examined from the point of view of national heritage and wealth, became factors which brought the Turkic peoples closer to each other. The modern globalization and regional integration also accelerated process. The consciousness of belonging to a common Turkic culture and identity was the basis of cooperation and good relations among all Turkic states. In this context, it should be noted that there was no border between the modern Turkic states of Central Asia until the beginning of the 20th century and the region was known with the common name of Turkistan.

Turkey in the 1990s, despite the difficult period in its political and economic developments (the coalition governments after the 1980 coup, etc.), gave great support to the young Turkic republics. The summits of the head of Turkic states began to be organized with the efforts of the Republic of Turkey. Turkey succeeded to gather all the heads of the Turkic states in Ankara to meet for the first time in 1992. The President of Turkey Turgut Özal did a lot to ensure the participation of Azerbaijani President Abulfaz Elchibey, the President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev, Kyrgyz President Askar Akayev, President of Uzbekistan Islam Karimov and Turkmenistan President Saparmurat Niyazov in the first summit (Kıdırali, 2015a:577). Then, the summits were organized respectively in Istanbul in 1994, in Bishkek in 1995, in Tashkent in 1996, in Astana in 1998, in Baku in 2000, in Istanbul in

2001, in Antalya in 2006, in Nakhchivan in 2009 and in again Istanbul in 2010 but many of them did not attend these meetings. In the following period, these meetings were held under the name of Turkic Council (Cooperation Council of Turkic Speaking Countries). These high-level meetings have brought Turkic people closer to each other and helped the Turkic countries to support each other and act together in the international platforms.

The challenge, the newly established Turkish states faced with, to overcome the crisis and the problems was related to the absence of professional experts to realize the development of new states and the loss of manpower in the Soviet formation. Therefore, the most important support provided by the Republic of Turkey was the education of a new generation of experts for the development of the newly established states. Turkey launched the project of Great Students and brought students from all Turkic states to train them. Because for any country the quality work force is of primary importance to develop in terms of economy, society and state structure. This project, also known as 10 thousand students, aimed to provide two thousand students from each of the Turkic states with bachelor's degree. In addition, short-term (2 and 3-month) trainings were organized for the training of experts in areas of urgent need for development of the state (market economy, diplomacy, business, banking, tourism, theology, etc.) (Çetin, 2019:182). Thousands of young people trained in Turkey under this project returned their countries as specialists and are contributing to the development of their country. In addition, they are serving as civil envoys of Turkey and Turkic world thus providing interaction of Turkic people. Because the students from all around Turkic world in Turkey found the opportunity to meet each other, to introduce their own characteristics, cultures, roots and languages, to learn other cultures and languages, to discover similarities and differences between Turkic communities, to understand the importance of Turkic unity and the concepts related to Turkicness, to establish friendship and brotherhood relations.

The Republic of Turkey which was politically and economically stronger has also played a big role in the promotion of economic development of Turkic cooperation. The Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA) was established in 1992 to plan, coordinate and implement activities in Turkic world. The purpose of TIKA was to support the Turkic Republics to produce their own social structure, to build their own identity in a healthy way, to develop cultural and political rights and to eliminate the deficiencies in technical infrastructure. Many projects and activities in the field of education, health, restoration, agricultural development, finance, tourism and industry have been carried out by TIKA in Turkic countries. The first of the TIKA Program Coordination Offices was opened in Turkmenistan. In the following periods, the number of offices in Eurasia has increased to 6. Turkey's friendship, fraternity and cooperation hand reached the countries with whim its shared same blood and excitement (https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649).Over time, TIKA has carried out long-term projects and development-centered cooperation. After 1995, TIKA focused on training activities, established schools, libraries and laboratories and provided technical equipment to universities. In parallel with the development of Turkic world in the 2000s, TIKA's projects in the region were aimed at increasing institutional capacity. Turkey is continuing its development aid through TIKA in areas where friend and relative countries are needed. Some important projects in the Turkic World are the followings. The restoration of the 600-year-old Hoca Ahmet Yesevi Tomb in Kazakhstan was completed at the end of an 8-year study and was realized with a project budget of $17 million. A library of Turkish works was built in Turkmenistan. In Kyrgyzstan and Turkmenistan, a master plan of highways has been prepared and delivered to the countries. In the period of 1992-2003, TIKA has realized 2506 national and regional projects and activities. 60.9% of these projects were realized in Turkic countries (TİKA, Faaliyet Raporu 2004, 2005:26).

As I mentioned above, the first summits of Turkic states to develop relations was held with the initiative of Turkey and with the participation of the Heads of Turkic States and Governments on 30-31 October 1992 in Ankara. In 1993, the Foundation for Friendship, Brotherhood and Cooperation of Turkic States and Communities (TÜDEV) was established in order to ensure the continuity of these

congresses, to ensure cooperation and to deal with the problems of the countries and communities of Turkic World. From 1993 to 2007, a total of 11 congresses were held with the participation of high-level bureaucrats, statesmen and artists. In the language-alphabet, education-science, politics-law, culture, economy-technology, international relations, media and communication and youth commissions formed in the congress, the representatives from almost every region of the Turkic world express their opinions and proposals regarding the economic, political and cultural development of the Turkic states and communities. The decisions of the congress were sent to the governments of Turkic countries as proposals (Gökdağ, 2013:827).

On June 20, 1992 in Istanbul under the chairmanship of the Ministry of Culture of Turkey a meeting of Culture ministers of the Turkic state was held. In this meeting, the foundations of TÜRKSOY (Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi/Turkic Culture and Arts Joint Management), which will serve as a bridge for preservation, development and promotion of national characteristics and values, have been laid (İmashova, 2002:34). TÜRKSOY, the UNESCO of Turkic world, was established by the agreement signed by the ministers of culture of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan and Turkey in Almaty in July 1993 (Purtaş, 2015:593). Since that date, TÜRKSOY has brought together photographers, artists, opera artists, poets, media members, theater groups, dance and music groups from Turkic world, and has also made it a tradition to celebrate Nevruz. One of the most important initiatives was the implementation of the Cultural Capital of Turkic world on the annual basis. In 2012 Astana the capital of Kazakhstan, in 2013 Eskisehir in Turkey; in 2014 Kazan of Tatarstan, in 2015 Merv, the ancient city of Turkmenistan, in 2016 Shek, the silk center Azerbaijan, in 2017 Turkestan city in Kazakhstan, in 2018 Kastamonu in Turkey and in 2019 Osh, the old city of Kyrgyzstan were selected as a Cultural Capital of Turkic World (www. turksoy.org/tr/turksoy/about).

In the early periods, the cooperation among the Turkic countries was limited to the cultural area and the common Turkic heritage. But in the recent period, political, economic and regional issues are taken into agenda. This shows that the Turkish world cooperation has increased to a new level. The Turkic Council (Türk Keneşi - Turkic Speaking Countries Cooperation Council), TÜRKPA (Parliamentary Assembly of Turkic Speaking States), Turkic Business Council, International Turkic Academy, Turkic Culture and Heritage Fund were established in the last 10 years. The main purpose of these organizations is to expand and deepen the fields of cooperation among Turkic states.

Turkic Council or Türk Keneşi was established by the Nakhichevan Agreement of October 3, 2009 and the Istanbul Declaration of September 16, 2010 which were signed by Turkey, Kazakhstan, Azerbaijan and Kyrgyzstan. The aim of the Turkic Council is to deepen the cooperation of the Turkic Republics in the fields of economy, politics, education, tourism and similar areas, and to contribute to the preservation of peace and stability in the Eurasian continent, as well as the convergence of Turkish peoples by developing brotherhood and friendship relations based on common historical and cultural values. (Kıdırali, 2015a:576). The Council of Heads of State, the Council of Foreign Ministers, the Senior Officers Committee and the Council of Aksakals are subordinated organizations of the Turkic Council.

The first Summit of the Heads of States of Turkic Council was held on 20-21 October 2011 in Almaty with the theme of “Economic and Commercial Cooperation”. Azerbaijani President Ilham Aliyev, the President of Kyrgyzstan Roza Otunbayeva and Deputy Prime Minister of Turkey Bekir Bozdag participated in the summit (Kıdırali, 2015a:580). The second summit was held in Bishkek on 22-23 August 2012 with the theme of “Education, Science and Cultural Cooperation”. Azerbaijan’s Prime Minister Artur Rasizade, President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev and President of Turkey Abdullah Gul participated in the summit which was hosted by the Kyrgyz President Almazbek Atambayev. With the decisions taken at the summit, new institutions have been established under the roof of the Turkic Council. In this context, the agreements on establishment of the Turkic Academy in Astana and the Turkic Cultural and Heritage Foundation in Baku have been signed. Turkic Council 3rd

Summit was held on 15-16 August 2013 in Gebele, Azerbaijan with the theme of "Transportation". The summit where President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev, President of Kyrgyzstan Almazbek Atambayev, President of Turkey Abdullah Gül and Deputy Prime Minister of Turkmenistan Sapardurdi Toyliyev took part was hosted by President of Azerbaijan İlham Aliyev. On the occasion of the summit, "The Cooperation Protocol among the Ministries of Foreign Affairs of the Turkic Speaking Countries was signed. At the summit the transportation and logistics opportunities of the Turkic world were discussed and it was pointed out that the revival of the historical Silk Road in our age with the wide transportation lines, energy corridors and natural gas pipelines should be a strategic priority. The fifth summit meeting was organized 4-5 on June 2014 in Bodrum, Turkey, with the theme of "Tourısm". President of Turkey Abdullah Gul, President of Azerbaijan İlham Aliyev, President of Kyrgyzstan Almazbek Atambayev, Kazakh President Nursultan Nazarbayev and President of Turkmenistan Gurbanguly Berdymukhamedov attended the summit. The summit agreed to establish "Modern Silk Road" which is expected to integrate the tourism destinations of the member countries. It can also bring about a significant convergence in foreign policy preferences of the countries in the long run (Babiş, 2014). The Baku-Tbilisi-Kars Railway Project between Azerbaijan and Turkey, more broadly, other projects such as Aktau-Baku-Samsun which includes Kazakhstan to facilitate and develop transport will make positive contribution to these initiatives. Besides, it was decided to introduce the natural sightseeing and touristic values found in many parts of the Turkic world. The fifth summit was held on 11 September 2015 in Astana with the theme of "Media and Information Technologies" (http://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa). Turkish Council sixth summit was held on 3 September 2018 in Çolpon Ata, Kyrgyzstan with the theme of "Youth Cooperation and Sports". The summit was hosted by President of Kyrgyzstan Sooronbay Zheenbekov. The Presidents of Azerbaijan, Kazakhstan and Turkey participated in the summit as the members of Turkic Council, while President of Uzbekistan after 17 years took part in the meeting as "the guest of honor". Hungary, which is a member of the European Union, attended the summit for the first time as "observer country" (Avcı, 2018). Turkic Council whose main aim is to develop a comprehensive and efficient cooperation among Turkic States carries out activities on many areas and is a major contributor to the deepening of close relations among countries. Its activities are grouped in six cooperation areas under the titles of economy, culture, education, transportation, customs and diaspora. The works of the various working groups formed by the high-level bureaucrats of different fields is managed from a single center. It is expected that that the council will contribute more to cooperation between countries.

The idea of the establishment of the Parliamentary Assembly of Turkic Speaking Countries (TÜRKPA) was expressed in various platforms. As a result, TÜRKPA was founded with the agreement which was signed by the Presidents of the Parliaments of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan and the Republic of Turkey on 21 November 2008 in Dolmabahce Palace in Istanbul Turkey, during the meeiting hosted by the President of Abdullah Gul (https://turk-pa.org/tr/content/about_turkpa/history).

TÜRKPA Secretariat, which started its operations in Baku in February 2010, has implemented important projects to promote the international recognition of the Assembly and to establish international relations, and has been active in strengthening inter-parliamentary relations. The main aim of this organization is to prepare the legal basis of cooperation among Turkic countries and to provide legal support to these processes on the basis of countries. There are standing commissions formed within the Assembly consisting of nine members, including the heads of the Parliament from each country. The Standing Commissions are: The Standing Commission on International Relations, the Standing Commission on Social, Cultural and Humanitarian Issues, the Standing Commission on Economics, Trade and Finance, the Standing Commission on Legal Affairs. Reports and draft advisory decisions discussed in the Annual General Assembly and standing commissions meetings are brought to the agenda of the General Assembly and accepted there.

In the Summit of Heads of State of Turkic Republics held in Nakhchivan in 2009, Kazakh President Nazarbayev proposed to establish the joint academic research center. In accordance with the

decision taken on the proposal of Kazakh leader, on May 25, 2010 the Turkic Academy was opened in Astana with the participation of President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev and President of Turkey Abdullah Gül. The main vision of the International Turkic Academy is to promote education and scientific cooperation to strengthen the friendly relations among the Turkic states and their peoples by referring to the historical and spiritual role of Turkic culture, which is the common heritage of Turkic people, and to present the contribution of Turkic people to the development of world civilization, historical and cultural heritage of humanity (Kıdırali, 2015b:600). The Turkic Academy, which started its activities with the initiative and support of Kazakh President Nazarbayev, has gained international organization status since 27 August 2014. The Turkish Academy provides support to studies involving current issues in Turkology such as language, history, ethnography, folklore, archeology, music, sociology, culture, literature and literature.Although it has a national qualification since its establishment, the Academy, which organizes many international scientific meetings and congresses, is becoming one of the most effective academic institutions operating in the field of Turkology. Some of the important projects of the Turkic Academy, which is trying to develop relations with the Turkologists all over the world are followings:In the excavations carried out in Altay, the graves of Turkic soldiers and poet as well as Ergenekon were discovered. Preparation of "Common Turkic History" and "Common Turkic Literature" books and to distribute them to schools of Turkic countries(Kıdırali, 2015b:600).

As it is known, currently, Turkey and Kazakhstan play the active roles in many areas of the process of cooperation and integration among Turkic countries. In addition to the political and economic stable developments of these countries, this fact is closely related to the will and determination of the leaders of the two countries. As it is not easy to make only two countries converge each other, so to collect a few countries around a table and make efficient decisions is a process that requires a lot of effort. In this process, the first President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev has a special place and importance.

The Role of Nursultan Nazarbayev in the Development of Turkic Cooperation

There is no doubt that the biggest contribution to the transformation of independent Kazakhstan into a "shining star" of Asia within 28 years was provided by the founding President Nursultan Nazarbayev. When the Soviet Union was disintegrated, one of the countries that were torn apart and would not have their future was Kazakhstan. The matter is that Kazakhstan has land of a size that is difficult to control. Also it is problematic to provide the people who are living in scattered way in this vast geography with energy, health, security service. It was President Nursultan Nazarbayev who solved Kazakhstan's post-Soviet period problems, transformed the country into a "shining star", made possible for a country which has no experience in diplomacy and foreign relations to preside and host large international organizations and meetings such as the OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) Summit in 2010, the Asian Winter Games in 2011, and to preside and host the meetings,the Presidency of the Organization of Islamic Cooperation in 2012, turned the disadvantages into advantages, foresaw not five or ten years but 30 years future, and accordingly prepared the projects that provided great development in Kazakhstan.

In this difficult period, Nazarbayev made a significant contribution to the development of relations among Turkic states, to the process of Turkic integration, and to the processes of Central Asian regional integration. On the development of Turkish cooperation, President Nazarbayev from the beginning stated "We are a Turkic-speaking state and we will work with all our efforts to strengthen the relations with the Turkic-speaking states" (Nazarbayev, 2000:2). Nazarbayev is the only Turkic President who has participated in all the summits of the Heads of Turkic States since 1992. His uninterrupted participation in the summits and his speeches at the summits show the importance he attaches to Turkic unity and cooperation. This policy ensured the process of convergence and integration of Turkic peoples.

The first President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, who was also the founder of most of the international organizations on Turkic cooperation, had closely followed and supported the establishment of these organizations. For example, the idea of the establishment of the Inter-Parliamentary Assembly of Turkic-Speaking Countries was expressed on various platforms in the years before, and the latest in the Turkic-Speaking Countries Summit Meetings in Istanbul and Antalya. It was proposed to establish the Inter-Parliamentary Assembly of Turkic Speaking Countries and the Institute on Inter-Parliamentary Turkic Speaking Countries Summit Meeting. As a result of these efforts, TÜRKPA was launched on 21 November 2008 (Sarıaslan, 2015:589). Likewise, the idea of establishing an academic center on Turkology in the Turkic world belongs to Nazarbayev. After the Summit in 2009 approved the idea, Nazarbayev without waiting for routine formal processes (which will be completed in 2014), realized the opening of the Academy in Astana with his own country's facilities in the following year. This shows that Nursultan Nazarbayev has pro-Turkic world views.

As it was mentioned above, The Turkic Council (the Council for Cooperation of Turkic Speaking States), the Turkic cooperation organization, and the Turkic Cultural Foundation in Baku was established by the initiative of Nursultan Nazarbayev.

Because of Nursultan Nazarbayev's contribution to Turkic world cooperation and integration Turkish government and President Recep Tayyip Erdogan defined him as "Aksakal (Wise man) of Turkic World" thus emphasized his leadership among Turkic states.

Nazarbayev has always paid attention to develop and deepen relations among Turkic countries. Therefore, the leadership and reputation of Kazakhstan and Nazarbayev are accepted by all countries. For example, in 2015 Nazarbayev has played a major role to resolve the crisis in Turkish-Russian relations following the lowering of Russian aircraft. After the July 15 coup attempt in Turkey in the same way he was the first leader who supported Turkey. At the same time, Nazarbayev plays an active role in regional integration in Eurasia and Central Asia and in the resolution of troubled issues. One of them is the "Astana process" talks on the Syrian issue. He also have played an active role in the establishment of the Eurasian Economic Union, and CICA. In March 2018 Nursultan Nazarbayev organized the 1st Central Asian Leaders Summit in Astana (Nursultan). Kyrgyzstan President Sooranbay Ceenebekov, President of Tajikistan İmomonali Rahmon and President of Uzbekistan Şevket Mirziyoyev participated in this summit hosted by Nazarbayev. The statements of Nursultan Nazarbayev that Central Asian countries can solve the problems in Central Asia without the intervention of foreign powers shows his constructive role and reputation (Popov, 2018). Nazarbayev also addressed the President of the Republic of Uzbekistan, Mirziyoyev in this way: "We have strengthened our neighborhood relations and solved the problems that could not be solved for decades although he came to power onlye a year ago." This means that the integration of the Turkic world will continue in a brighter manner.

Conclusion

28 years since 1991, when the new Turkic republics were included in the political map, it was a very important and difficult period for the development of countries, but it was a very successful period of Turkic cooperation. This process began with Turkey's leadership and support. And the Republic of Kazakhstan, who became stronger both economically and politically, gave support to the process. The main reason for this is the presence of a leader such as Nursultan Nazarbayev at the rule of Kazakhstan who supported the idea of Turkic unity in every issue. When we consider the globalization and integration processes in the world together with the strengthening of the countries, the development of Turkic cooperation in the forthcoming period is expected. It is a necessity in terms of strengthening of the countries economy and security and carrying out more effective foreign policy. In the last 28 years, according to the policies of Turkic countries and the attitudes of their leaders, the number of countries that participated in and supported the development of Turkic cooperation was changing. Turkmenistan and Uzbekistan remained a little distant from the cooperation processes due to their neutrality policies and their leaders did not participate in some summits and meetings. It should be noted that Turkey and

Kazakhstan, the most prominent countries in Turkic world, always try to give every kind of support to the process of improving cooperation among Turkic states.

In particular, we should also mention that in these processes, the first President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, is the source of many constructive proposals. He supported the realization of the projects and follows the activities when necessary. Kazakhstan and its leader Nazarbayev, who pursued multilateral politics in foreign policy were able to establish friendly relations with other Turkic state. Nazarbayev used his reputation and potential to bring together Turkic countries. Nursultan Nazarbayev played the role of mediator to solve the problems in Central Asia because of his experience and reputation. There is no doubt that this role is very well executed and unrivaled in this regard. In addition, it should be stressed that President of Kyrgyzstan Ceenebekov and President of Uzbekistan Mirziyoyev have warm approach to Turkic world cooperation. Their sincerity will help to solve the problems among Central Asian countries. Although Turkmenistan and Uzbekistan are not members of Turkic Council, they are strong potential candidates.

BIBLIOGRAPHY

Avcı, Erkan, 2018, "Türk Konseyi Kırgızistan'da başladı, Macaristan da katıldı", https://tr.euronews.com/2018/09/03/-turk-konseyi-6-devlet-baskanlari-zirvesi-kirgizistan-da-basladi

Babiş, Ahmet, 2014, "Türk Konseyi: Türk Birliğinin Hazırlığı mı?", www.ekoavrasya.net/Duyuru.aspx?did=144&lang=TR

Çetin, Nur, 2019, "Rol Pervogo Prezidenta Kazahstana Nazarbayeva v razvitii turetsko-kazahstanskih otnosheniy i istirii sovremennoy Turtsii", "*Ot idei – k realnosti: K 25-letiyu Evraziyskoy İnitsiativy Pervogo Prezidenta Respubliki Kazahstan – Elbasy Nursultana Nazarbayeva*", Nur-Sultan, pp. 180-186

Gökdağ, Bilgehan Atsız, 2013, "Türk Devletleri ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve Işbirliği Vakfı (TÜDEV)", *Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı I*, Temmuz-Ağustos 2013, Sayı 53, p. 827-830

İmashova, Nursulu, 2002, *Qazaqstan men Türkiya arasyndagy mâdeni jâne ğylymi karym-katynastar (1991-2000)*, Almaty

Kıdırali, Darhan, 2015a, "Türk Konseyi (Türk Keneşi)", *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013*, Ed. M.Yılmaz, T.Demirtepe, Ankara, pp. 577-588

Kıdırali, Darhan, 2015b, "Uluslararasi Türk Akademisi", *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013*, Ed. M.Yılmaz, T.Demirtepe, Ankara, pp. 599-606

Nazarbayev, 2000, "Nash vybor - edinstvo i integratsiya", *Kazahstanskaya Pravda*, 2000, December 15, No. 321, p.2

Özkan, İsa, 2000, "Atatürk ve Türk Dünyası", *Hava Kuvvetleri Dergisi*, Mayıs, No: 335, pp.84-90

Popov, Dmitriy, 2018, "Vstrecha na vysshem urovne v Astane proshla bez predstaviteley vneshnih sil", https://riss.ru/analitycs/49030/

Purtaş, Fırat, "Uluslararasi Türk Kültürü Teşkilati (TÜRKSOY)",*Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013*, Ed. M.Yılmaz, T.Demirtepe, Ankara, pp. 593-598

TİKA, 2005, *Faaliyet Raporu 2004*, Ankara

Sarıaslan, Kürşad Melih, 2015, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA)", *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013*, Ed. M.Yılmaz, T.Demirtepe, Ankara, pp.589-592

Online Sourses

http://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa

https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649

https://www. turksoy.org/tr/turksoy/about

https://turk-pa.org/tr/content/about_turkpa/history

BRIDGES OVER TROUBLED WATERS: 21ST CENTURY GEOPOLITICAL PIVOTS, BELTS, ROADS

Eduard Vlad
Prof., PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: Although the Middle East countries of the OPEC rose to world prominence in the 1970s and have played important geo-economic and geopolitical parts ever since, the current paper focuses on a number of initiatives that go over that important area, but originate in other parts of the world, with China featuring prominently in this complicated set of competing narratives. Among them, Pivot to East Asia (Obama), OBOR (1B1R), then BRI (Xi Jinping), ASEAN: Economic Pillar of Asia (suggested by the EU to the ASEAN countries) deserve special consideration. In dealing with complicated and sensitive geopolitical matters, aspects spanning, straddling and connecting such modes of inquiry as globalization theory/ies, IR (International Relations) and geopolitics are inevitable in a holistic and inevitably eclectic approach as this one.

Keywords: geopolitics, IR, globalization, BRI, Pivot to East Asia

Setting the geopolitical scene

The title of this paper is obviously intertextual, engaging in a conversation with a variety of discourses having an impact on contemporary aspects of an increasingly interconnected world, in which cooperation and competition are interwoven in a global game. Are there clear winners and losers in this game or is it a win-win game in an ideal world of shared values, principles, interests? One particular actor in this game has become China and, as Martin Jacques warns as early as 2009 in his apocalyptic-sounding volume,[1] 'understanding China will be one of the great challenges of the twenty-first century'(417).

The least geopolitical, geo-economic connection the title suggests is a song associated with a time when, according to such globalization pundits as Manfred B. Steger, 'the golden age of controlled capitalism' (2003:38) appears to have reached its end. The song is Simon and Garfunkel's 'Bridge over Troubled Water,' released in 1970. As early as 1971, with the US abandoning the key pillar of the Bretton Woods agreements, which was its determination to support a firm and secure international money exchange system based on various currencies linked to the gold value of the American dollar, one can notice, in the words of the same Manfred Steger, 'the birth pangs of the new global economic order'(39). A phrase like 'birth pangs,' after another one referring to a 'golden age,' suggests crises and challenges, rather than idyllic times, as well as new geopolitical configurations. A new global actor is rising, able to control oil supply and oil prices on the world economic markets: OPEC, in which the Middle East oil-producing countries emerge as VIPs.

Pillars, belts, roads

Although the Middle East countries of the OPEC rose to world prominence in the 1970s and have played important parts in the above-mentioned geopolitical, geo-economic game ever since, the current paper focuses on a number of initiatives that go over the area, but originate in other parts of the world, with China featuring prominently in this complicated set of competing narratives.

The first of these undertakings is not so much a definite, well-planned and consistent American initiative, and more a type of trend that appears to span the terms of two American presidents, a Democrat and a Republican, Barack Obama and Donald Trump. Is it worth changing the emphasis

[1] *When China Rules the World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World*.

from Europe to Asia, and to what extent is the Middle East important compared to relations to South Asia and East and South-East Asia allies in the geopolitical games in which China and Russia figure prominently in those parts of the world?

The second and the central project might be, if successful, the geo-economic, geopolitical project of the century, China's Belt and Road Initiative, which explains why BRI will be given particular consideration in the most substantial part of the current text. Known by means of its acronym, BRI, is this a BRIdge over geopolitical waters, a bridge that will bring well-being and cooperation to a large area of the world? Will that project, even if not advertised as such, be linked to significant infrastructural developments involving China and Russia, the most important being the Power of Siberia gas pipe-line? Would China's willingness to support its northern neighbor (and rival) not only satisfy an increasing demand for energy for its fast growing economy but also indirectly challenge the hegemonic power of the US, already challenged in the EU by the Nord Stream 2 gas pipe-line, directly connecting Russia and Germany through the Baltic Sea, thus bypassing Ukraine?

Thirdly and finally, also worth considering is a possible EU response to the bridging of the Eurasian landmass by terrestrial belts and maritime roads. A possible project of this kind was aired in Singapore, on March 2, 2018, by European Comissioner for Trade, Cecilia Malstrom. She did not refer to the tentative project from a European perspective, but as an alternative pillar, not to Asia, as Obama did, but *from* Asia, more specifically from China's regional competitors, the ASEAN countries[2]. All these projects, initiatives, trends, are accompanied by subtle discourses legitimating them and giving them the necessary power they need to be perceived favorably in the public space in such areas of the world as China, the ASEAN countries, the Middle East, the EU, the UK as single player, the US as reigning superpower.

In dealing with such complicated and sensitive matters as those conjured up above, aspects spanning, straddling and connecting such modes of inquiry as globalization theory/ies, IR (International Relations) and geopolitics are inevitable in a holistic and inevitably eclectic approach. If IR started from a focus on distinct nations within distinct borders and their relationships, globalization studies pays attention to the fluidity of borders and hybridity of cross-border interactions, which usually escape state control[3]. In a way, an extreme form of globalist globalization theory might be called IR *sans frontières*, and some might even agree to this formula. As for geopolitics, especially those forms promoted by significant global players, the often realist, rather than the officially proclaimed liberal dimension, is worth considering as well. States may have official friends and allies, with whom they may share lofty ideals and values, but they usually have specific interests and spheres of influence, in competition with significant rivals. Such down-to-earth considerations, in addition to otherwise laudable democratic principles and peaceful cooperation statements have to be part of the overall global landscape … and seascape, to say nothing of Arjun Appadurai's scapes.

Speaking of landscapes and seascapes, geopolitical behavior as a reality, rather than as a theory which would appear at the end of the nineteenth century, became important for most of the areas that are currently involved in important geopolitical, geo-economic developments many centuries ago. One might go back in time to the age of Marco Polo. From a Eurocentric, as well as from a literary perspective, the traveler and author of the extraordinary *Travels of Marco Polo* is perceived as the 'father' of the Silk Road between China, the Middle East and Western Europe. He is also seen as having inspired Christopher Columbus to avoid the formidable obstacle created by the emergence of a considerable terrestrial power, the Ottoman Empire, preventing easy access to the silk and spices of the Far East. In so doing, Marco Polo may also be seen as the geopolitical architect having designed the

[2] The title of Malstrom's official speech was 'ASEAN: An Economic Pillar of Asia' [mind you, not *to* Asia, my note]

[3] Some time ago, Anthony Giddens tended to include 'discussions of globalization' either within the field of IR or of Wallerstein's 'world system theory'(Giddens 1990: 65) in his examination of the consequences of modernity, rather than postmodernity.

power configurations of nearly half a millennium: those nations which dominate the seas and have access to extensive networks of both river and sea transportation routes will be the major powers. It so happened that such modest entities as the city of Genoa or the city of Venice could battle such impressive forces as the Ottoman Empire at sea, or that tiny Portugal would turn into a global sea-power, both circumnavigating Africa on the way to India and China and on its way to the waiting-to-be-discovered native Americans… and their gold. Once again, this is a Eurocentric perception: the Silk Road story goes back in time one and a half millennia before Signor Polo's travels and stories all the way to the reigns of the Han dynasty. That part of the narrative is probably less important for those investigating the more comprehensive pattern created when the initial routes were stretched to link Asia and Europe, by land and by sea, through the Middle East by land, and around that area by sea.

Coming back to our contemporary troubled waters, the early 2010s are important (pivotal?) in at least two major geopolitical narratives. Thus, in the aftermath of the 2008-2009 global crisis and with the realization of a new center of global power arising, 2011 and 2012 mark President Obama's geopolitical moves from an emphasis on Europe, the EU and NATO to what was formulated in his 'Pivot to East Asia' strategy, also called the 'Asia Rebalance' strategy. This rebalancing also involved the gradual withdrawal of America's engagements in Iraq and Afghanistan. The main guidelines of this geopolitical initiative consisted in improving cooperation with such emerging powers as China, promoting trade, promoting freedom, democracy, human rights. This project was met with a mixed response, both at home and abroad.

In the opinion of conservative political scientist Robert G. Kaufman, Obama's Asian Pivot Doctrine weakened America's geopolitical position, dismissing previous realist approaches by previous administrations. His 'grand strategy,' as Kaufman ironically calls this initiative,

> […] de-emphasized traditional geopolitical rivalry, elevated climate change as a priority rather than a peripheral security issue, and emphasized diplomacy rather than hard power in fashioning an Asia pivot that remains more rhetoric than reality. A combination of China's prodigious military buildup and America's precipitous build-down has increased the apprehension of traditional American democratic allies in East Asia (and a potentially new one, democratic India) (145).

Kaufman expressed the apprehension felt by conservative circles that Obama's administration thus failed to engage with China's authoritarian regime, which was bent on achieving hegemony in the area rather than the preservation of a balance of power with the US. Even Chinese circles, off the record, viewed with suspicion an increased involvement of the US in the region as amounting to something similar to the early Cold War strategy of worldwide containment of Communism, especially targeting another emerging world power, the Soviet Union. The rebalancing strategy and the new East Asia pivot to America's foreign policy also meant preserving relations with Japan, South Korea, as well as the ASEAN countries, so the Chinese were inclined to see this as geopolitical encirclement as well as containment, clearly pursued by the American Administration.

Nevertheless, a balanced, detached assessment of the initiative takes into account the professed intention of the Obama Administration to also get the EU and NATO involved in this opening to Asia, including both rival China and rival Russia. Officially, that was not only for promoting trade and maintaining security, but also for advocating human rights and the rule of law, however quixotic such a desire might have been in the short and medium run. Come as it may, it was not long before the difficulties of the Pivot to the East Asia strategy became obvious, with William T. Tow, another professor of International Relations, briefly describing them[4] at that particular time:

> As 2014 unfolded, the U.S. increasingly faced the challenge of reconciling its international security interests with its much advertised ''rebalancing'' posture or ''pivot strategy'' in Asia. The restrictions that previously complicated U.S. efforts to implement the Obama

[4] His article is published in January 2015, but it focuses on the situation of the previous year.

> administration's rebalancing initiative were still in place: a congressional sequestration policy constraining U.S. defense spending; the People's Republic of China's (PRC) strong resistance to what it viewed as American efforts to apply a de facto containment posture against itself; continued roadblocks to achieving a Trans-Pacific Partnership (TPP) trade accord; and, most tellingly, a troublesome Middle East that continued to undermine U.S. attention and resources that might otherwise be directed toward Asian issues and developments (12).

One possible interpretation is that Obama's Pivot to East Asia was not indicative of a decreased interest in Europe, but of the willingness to gradually reduce a costly presence in Iraq and Afghanistan and to conduct a more active involvement in East and Southeast Asia, where a series of strategic alliances were essential. Developing relations with Vietnam was a major development, with the lifting of the arms embargo on the former enemy signed by President Obama in 2016. Southeast Asia was to be a key preoccupation, while also keeping in touch with China, Asia's emerging superpower, in an attempt to get it to accept Western values and established norms of domestic and international behavior. The same William Tow quotes the Chinese response, in the words of Xi Jinping at the 2014 Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia in Shanghai, promoted as a 'New Asian Security Concept.' Tow quotes Xi as decreeing that, 'it is for the people of Asia to run the affairs of Asia, solve the problems of Asia and uphold the security of Asia, (18) thus disapproving of America's network of alliances around China.

President Trump's approach to Asia does not appear to differ much from that of Obama's, with one notable exception: dealing with Iran as an aspiring nuclear power. Rather than diplomacy and subtle containment, he chose, for the time being, rhetorical confrontation and the flexing of hard power muscles, much in the same way in which he went about the initial stages of his 'geopolitical conversation' with North Korea's ruler (before a couple of historic, apparently friendly, handshakes). The most significant feature of his Asian strategy (less interest in Europe, more interest in China, less interest in ASEAN) was complicated by the Russian annexation of Crimea. The Eastern and Southeastern borders of the NATO system reemerge as key geostrategic areas, while a tough bargaining with European members of the treaty on individual contributions to their still modest defense budgets became a sensitive issue. Another significant feature that will play in the hands of the Chinese author of the key initiative the rest of this paper will deal with is Trump's problematic relationship with his Arab allies in the Middle East, as F. Gregory Gause, III notes. Gause, III describes a 'shoot-from-the-hip' kind of governance that appears to have alienated traditional allies in the area: 'The breach between the American Gulf allies Saudi Arabia and the United Arab Emirates (UAE) on one side and Qatar on the other that emerged in the summer of 2017 is but one example'(274). A more recent example was the decision to move America's embassy from Tel Aviv to Jerusalem. Such moves are likely to weaken a Middle East pivot in an American global, grand strategy, thus paving the ground for the continuation of China's equally grand strategy, the emerging Belt and Road Initiative. The initial Pivot to East Asia, based on the Quad (the four major democratic countries of the area, Japan, Australia, India and the US) is being reframed by the US under the names of the Asia-Pacific Security concept, which is obviously being countered by China's moves, among which the Belt and Road Initiative is a major geo-economic and geopolitical venture.

Initially called OBOR (One Belt One Road)[5], the Belt and Road Initiative was first announced by President Xi in Kazakhstan in September 2013. While there, he specifically advertised the terrestrial part of the initiative as a 'Silk Road Economic Belt,' reminiscent of the Silk Road itinerary initiated by the Han Dynasty and taken advantage of by Marco Polo later on. Salvatore Babones describes Xi's speech as 'laden with the rhetoric of Westphalian sovereignty and non-interventionism,' and claiming to pursue five distinct priorities: '(1) to strengthen policy communication, (2) to improve road

[5] or 1B1R

connectivity, (3) to promote trade facilitation, (4) to enhance monetary circulation, and (5) to strengthen people-to-people exchanges' (Babones 40).

In October of the same Year, the Chinese leader announced the corollary that completed the project, in whose title 'road' stood for maritime route, while 'belt' in the first statement referred to a terrestrial infrastructure. Again, the title reminded the world of the ancient Silk Road. The name of the maritime project was, therefore, the 'Maritime Silk Road.' The network of terrestrial belts and the maritime roads were to turn into a trillion-dollar venture that would link China, by land and by sea, to half of the countries of the world, all the way through Central Asia and the Middle East to East Africa and then across Europe to as remote places as Portugal and Great Britain.

Significantly, OBOR initially seemed to designate one single terrestrial route through Central Asia and the Middle East onward, while the maritime route crossed the South China Sea, going through the Strait of Malacca into the Indian Ocean, through the Red Sea and the Suez Canal into the Mediterranean. Rhetorically, One Belt, One Road might sound too totalitarian, reminiscent of such slogans as *ein Volk, ein Reich, ein Führer*, or of one particular Cultural Revolution's idea of oneness. Besides, one maritime road only would mean crossing the Strait of Malacca, controlled by the US Navy, a route which would be acceptable to the Americans and their allies in the area. The message would have been, at first, 'the Chinese do not want to challenge American supremacy in this area, they want to develop trade routes under US geostrategic and military eyes.'

As Golley and Ingle noted, Deng Xiaoping and subsequent leaders followed the foreign affairs line that showed that China must 'bide [its] time, be good at maintaining a low profile, and never claim leadership'(Xiaoping qtd. in Golley and Ingle 45). One may see this as a conjunctural Chinese equivalent of Teddy Roosevelt's famous words, 'Speak softly, and carry a big stick.' Then came Xi Jinping, who moved from a low profile to an increasingly assertive position. China was ready for the 'great leap forward,' this time geopolitically speaking. From the beginning the proclaimed one belt, one road, was linked to convergent lateral routes, such as the link to significant infrastructure works in East Africa as the Djibouti military facility, the Addis Ababa–Djibouti railway, the Sudanese oil pipeline, supported by a 60 billion-dollar commitment promised by the Chinese president at the Forum on China-Africa Cooperation held in Johannesburg in 2015 (Morreale 106).

The initially innocuous one terrestrial belt and one maritime road through the Strait of Malacca was turning into the multi-branched BRI. In this massive project, although the belt and the road are in the singular, they refer to a whole network of routes, which allow for changes in itinerary in cases of emergency, for example. One of the best illustrations of the difference the updated Belt and Road Initiative makes is the addition of the 46-billion-dollar China-Pakistan Economic Corridor. This features railroads and highway sections of the belt network which goes around rival India[6], for one, and provides an alternative, should the Strait of Malacca be inaccessible in a possible maritime confrontation. It leads to the newly modernized, with Chinese money, port of Gwadar, where the Iran[7] - Pakistan gas pipeline also ends, among other geo-economic details. With a similarly modernized and Chinese-controlled port in Sri-Lanka, BRI can provide not only economic, but also strategic, geopolitical dimensions to the grand project. It means consolidating Chinese positions all through the South China Sea, the Strait of Malacca and the Indian Ocean onward, details which China analyst Lisa Tobin notes and puts in the comprehensive context of the new power's maritime ambitions:

> China's activity in the SCS, East China Sea, and Indian Ocean and elsewhere in the maritime realm is part of a larger strategy to build China into a "maritime great power" (MGP)—an end state that Chinese leaders define in the broadest possible terms and view as an essential component of their overall strategy (17).

[6] Rival for China, more than rival for Pakistan, considering the Kashmir conflict.

[7] Consistently seen by President Trump as a hostile, rogue state, one of the bones of contention with important European powers.

An emerging maritime superpower takes advantage of BRI and its economic opportunities, extending all the way to the ASEAN countries to improve and enhance its influence in the area, working hard to keep up with the US as the prevailing force there. Henelito A. Sevilla, Jr notes the prevailing perception of China by the smaller countries of Southeast Asia, the large country being 'portrayed as playing the giant Goliath against the small and vulnerable David, that is, the ASEAN' (85). The same author also acknowledges the 'soft power' efforts China has made to diminish its Goliath perception in the region:

> China"s soft and cultural diplomatic initiatives are likely to continue to address the perceptional gap between China and other Asian countries. These include launching the Confucius Institutes around the world, research and scholarship grants to regional scholars and academics, government officials and think tank staff, joint conferences and network building on Chinese-ASEAN relations (86).

Through the massive infrastructure initiative of the BRI, China has already secured strategic ports in Sri-Lanka and Pakistan, moving in the Persian Gulf and the Red Sea, all the way to the Mediterranean (Piraeus, Thessaloniki and Trieste) and beyond. Terrestrial belts support the sea roads as inroads into areas previously seen as major spheres of influence of the US, or taking advantage of current economic difficulties (especially the 2009 economic crisis), recent causes of resentment (Greece), local conflicts (India and Pakistan), trends to leave the EU (the UK).

Whether China will be able to carry out its whole plan all over Asia, East Africa and the Middle East, some notable socio-economic and geopolitical achievements are already tangible in such extremely important parts of the BRI as the Middle East, where it is obviously taking advantage of a negative impression made on the major Arab states by American diplomacy moves. Will the US be able to return to the major mediating role it had assumed during such historical events as the Camp David 1978 Accords or the 2000 Camp David Summit or will it allow the initiative to be taken over by eager competitors, such as Russia and China? In this narrative involving infrastructure and geopolitics, the focus is, as already obvious, on China's moves.

The cleverest (shrewdest?) of China's European moves was to take advantage of the consequences of the 2009 economic crisis, especially in the Southern European countries. China was quick to identify one of Europe's Achilles' heels at that time, Greece. All post-2009 Greek governments were pressured by the EU to adopt austerity measures in order to reduce the massive budget deficits. Naturally, both Russia and China were closely watching the developments, and China moved first. BRI was promoted to connect Greece to the Chinese transcontinental project, with the modernization of the port of Piraeus as the most prominent first move. If the Greeks used the Trojan horse to penetrate Troy, one may say that the Chinese used their Piraeus bit of the BRI as the Trojan horse to enter the EU. Italy, a country equally burdened by a huge foreign debt of around 2.7 trillion EUR came next, with its prime minister being the first G7 leader to strike a deal with China on his own in March 2019. As far as Italy and China are concerned, Trieste would be the next major BRI port.

Coming back to Piraeus and the belts leading to and from it, the terrestrial infrastructure segment to be built within the BRI global network starting here is planned to cross Greece, Serbia and Hungary, with the whole of Europe all the way to the port of Rotterdam, where the sea and land routes would meet, but would not stop there, with a new non-EU partner, the UK, eager to do business with China. Right before the 2016 referendum which decided the UK's separation from the EU, as if foreseeing new geopolitical configurations, the Chinese president had his first official visit to Great Britain (19-23 October 2015). One month before, George Osborne, the British Chancellor of the Exchequer, had paid his preparatory visit to China. Time passes quickly, the British handover of Hong Kong to Communist China occurring less than three decades before (1997).

As if to complete this geopolitical picture, George Magnus, in his 2018 book, *Red Flags*, makes a couple of significant connections and comments on them. He recounts a transcontinental journey, 12,000 kilometers long, made by a Chinese freight train called the 'East Wind Train,' loaded with

consumer goods. The train had left Shanghai, crossed Kazakhstan, Russia, Belarus, Poland, Germany, Belgium and France, to reach its final destination: London's Gateway terminal on the Thames Estuary. The same Magnus records the enthusiastic report made by the BBC on the historic importance of this epic journey on 'the world's demand for consumer goods continuing to grow, all the ingredients seem to be there for rail to help the global economy steam ahead in 2017 and beyond'(qtd. in Magnus 173). However, sending goods by train over thousands of kilometers is far from profitable (it would have cost much less to do it by sea). Therefore, the train journey, and the enthusiasm with which it was received in a Britain which wanted to be fully sovereign, have a symbolic meaning, part of China's new BRI narrative and what it means on the geopolitical stage. To support this statement, Magnus comments on the name of the train, the 'East Wind Train,' in connection with Mao's dreams of yesteryear, dreams coming true now:

> When Mao spoke over forty years ago about the east wind prevailing over the west wind, he was assuring his audience that the winds of change were shifting away from the 'imperialists' towards countries reclaiming or rebuilding their independence and towards capitalist countries with what he called 'neutral tendencies'. President Xi Jinping's language is different, but there is no doubt that he shares similar sentiments. In Xi's neighborhood, China will dominate Asia, be prominent elsewhere, and set out its stall as an example for others (174).

If Shelley wrote his famous 'Ode to the West Wind,' the BBC seems to have sung its ode to the East Wind, which announces interesting trade opportunities for the time being. In March 2019, China is signing deals with Greece, then Italy. Xi is then meeting Macron in Paris in March 2019, on which occasion the French president, in the company of Angela Merkel and Jean Paul Juncker, tried to invite Europe to fashion one common position. He undertook to deliver one particular message to Xi Jinping: 'deal with the EU, not with individual countries in need only.' Whether China got the message or not remains to be seen. The fact is that, immediately afterwards, BRI crosses the Atlantic, landing in the US's immediate sphere of influence. On April 2, 2019, the Associated Press announces that Panama's president welcomes China's Belt and Road initiative. The planned deal is for China to build a whole network of ports, bridges and power plants in Panama, thus strengthening its links to China. This should be seen in the geopolitical context in which Panama interrupted its diplomatic relations with Taiwan, still supported by the US, and established relations with the People's Republic of China in 2017.

Coming back to Europe, a few years before, in 2015, Juncker, the President of the European Commission, had advocated cooperation between the BRI and a European counterpart, EFSI (European Fund for Strategic Investments). It will be interesting to see how Chinese and European projects with apparently distinct aims can be harmonized. EFSI focuses on job creation in fields going from innovation to research and general education, while BRI focuses on investments in the development infrastructure in order to ship commodities and stimulate trade.

The latest European initiative, like the Chinese one, does not mention its point of origin, but its focus. Apparently to counterbalance China's westward advance, this new European project is called ASEAN: An Economic Pillar of Asia (*of* Asia, not *to* Asia). In her March 2, 2018 speech, given in Singapore at the ASEAN Business Conference, European Commissioner for Trade Cecilia Malstrom stressed the COMMON values the countries in the area share with the EU, focusing on the development of the economic relations between the two regional blocs. ASEAN's largest trading partner (after China) is the EU, while the largest investor in the region is not China, but the European Union itself.

Inquisitive concluding remarks

ASEAN, the Middle East, like the EU, like Central America, remain pivots and pillars for such geopolitical players as the US and China. In the years ahead, these pillars and pivots will have to decide which kind of geopolitical configurations they wish to maintain or to promote. In a largely uni-polar world after the collapse of Communism, Europe, with Germany featuring prominently, as well as

Japan, preferred to leave the burden of defense to the hegemon, the US. Under its security umbrella, such countries as the UK, Germany, Japan, invested less in defense, more in their economies. To preserve its hegemonic position worldwide, the US had to invest more than all the other countries combined. One cannot do that forever. In the last decades of the previous century, China invested massively in developing its infrastructure. Once this job was done, China had to choose between giving up its tremendous infrastructure-building resources and moving abroad, to help itself and the rest of the world. Like Germany and Japan, China invested little in defense (much more in policing its internal security), accepting the configurations of a largely uni-polar world, in which the only complication is provided by post-Soviet Russia, gradually recovering after the collapse of the communist world system.

Each geopolitical region and its bloc will have to make not only geo-economic, but also geopolitical assessments. More specifically, will the EU try to go it alone, the way the departing UK is bent on doing, and give up its uni-polar, American-based geopolitical option, in favor of apparently more favorable business deals with an emerging global power? One of the questions to be considered is, when a new geo-economic superpower emerges, will it continue to be benevolent and offer favorable deals or will it project outward the kind of attitudes and values it promotes by means of its internal security, in which it has invested much more than in its military might… so far? Will the East Wind blow the way President Mao wanted, or will it be a harmonious symphony of peaceful winds?

BIBLIOGRAPHY

Babones, Salvatore. *American Tianxia: Chinese Money, American Power and the End of History*. Bristol University Press, Policy Press, 2017.

Gause, III, F. Gregory. *Chaos in the Liberal Order: The Trump Presidency and International Politics in the Twenty-First Century*. Columbia University Press, 2018. <https://www.jstor.org/ stable/ 10.7312/ jerv18834.24>

Giddens, Anthony. *The Consequences of Modernity*. Oxford: Blackwell Publishers, 1990.

Golley, Jane, and Adam Ingle. Chapter 2: 'The Belt and Road Initiative: How to Win Friends and Influence People.' *Prosperity*. Eds. Jane Golley and Linda Jaivin. Australian National University Press, 2018, pp.42-60.<https:// www.jstor.org/stable/ j.ctv1rmjm7.1>

Jacques, Martin. *When China Rules the World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World*. London: Allen Lane, 2009.

Kaufman, Robert G. *How Obama's Grand Strategy Weakened America*. Lexington: University Press of Kentucky, 2016.

Magnus, George. *Red Flags*. Yale University Press, 2018.

Malstrom, Cecilia. 'ASEAN: An Economic Pillar of Asia.' ASEAN Business Conference, Singapore, 2 March 2018 <http:// trade.ec.europa.eu/ doclib/ docs /2018/ march/ tradoc_156622.pdf>

Morreale, Brittany. 'Asian Powers in Africa: Win, Win, Win?' *Prosperity*. Eds. Jane Golley and Linda Jaivin. Australian National University Press, 2018, pp. 104-111 <https://www.jstor.org/stable/ j.ctv1rmjm7.15>

Sevilla, Jr, Henelito A. 'China's New Silk Route Strategy and the Association of the Southeast Asian Nations (ASEAN).' *Indian Journal of Asian Affairs*. Vol. 30. No. 1/2 (June-December 2017), pp. 85-9 <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26465818>

Steger, Manfred. *Globalization: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2003.

Tobin, Lisa. Underway: Beijing's Strategy to Build China into a Maritime Great Power.' *Naval War College Review*. Vol. 71. No. 2 (Spring 2018), pp. 16-48 <https://www.jstor.org/stable/ 10.2307/ 26607045>

Tow, William T. 'The United States and Asia in 2014: Reconciling Rebalancing and Strategic Constraints.' *Asian Survey*. Vol. 55. No. 1. A Survey of Asia in 2014 (January/February 2015), pp. 12-20 https://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2015.55.1.12

"TOTALITARIAN JUSTICE". CONCEPT AND THEORY IN 20TH CENTURY TOTALITARIANISM

Andrei Claudiu Dipşe, Petru Dunca
PhD Student , Prof., PhD – Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center

Abstract : With the exception of Karl Popper, who devotes an entire chapter (chapter VI) from his work entitled "Open society and its enemies" (volume I), the concept of "totalitarian justice" regarded as a form of "justice" of the totalitarian phenomenon 20th Century, is rarely encountered and very little explored in philosophical modern political theory. Therefore, the present study aims first of all to review the political and philosophical theory from the perspective of the concept to determine the valences, connotations and context of its use. The second part of the study is devoted to a critical approach to "totalitarian justice" as it emerges from the Popperian concept, an approach made by reference to the two great totalitarian ideologies of the twentieth century, National - Socialism and Marxism - Leninism.

Keywords : Totalitarian Justice, Karl Popper, Marxism - Leninism, National - Socialism

Există oare dreptate în totalitarism sau o anume „dreptate totalitară"? În teoria politică modernă, discutăm de un concept rarisim, foarte rar abordat şi cu mari rezerve din perspectiva faptului că, după experienţele totalitare ale secolului trecut, această alăturare dintre „totalitarism" şi „dreptate" este foarte antitetică. Istoria lumii nu a cunoscut ideologii şi regimuri politice care au cauzat orori mai mari ca totalitarismul, prin urmare a vorbi de „dreptate" în contextul lor înseamna ignoranţă sau nerespectarea neutralităţii axiologice ştiinţifice sub argumente ce ţin de partizanat politic, ideologic, relativism etic, etc. Orice argumente care caută să justifice „drepte" acţiunile acestor regimuri sunt în definitiv invalidate de realitatea şi practica social – politică cu care au acţionat. Epistemologic vorbind, din totalitarism se pot desprinde teorii şi analize care pot surprinde această „banalitate a răului" (cum amintea Arendt) în termenii „dreptăţii" (o dreptate „a răului") întrucât, toate totalitarismele vin să „repare" circimstanţe istorice care, pentru ideologii acestor doctrine politice, par a fi „nedrepte". Fiind curente reacţionare, ele doresc refondarea omului şi a lumii, aşadar refondează prin desfiinţare (sau pervertire) şi valorile caracteristice „lumii vechi" – aici încadrându – se inclusiv dreptatea.

Legătura dintre *dreptate* şi *stat* este una inerentă dacă subscriem ideii lui Aristotel conform căreia dreptatea „ţine de oameni" iar oamenii sunt fiinţe sociale care trăiesc organizaţi în stat. Dacă privim retrospectiv, majoritatea teoriei şi filosofiei politice raportează problematica dreptăţii la stat[1]. Omul (fiind prin excelenţă o fiinţă socială şi politică[2]) işi exercită dimensiunea socială într-un cadru colectiv, cadru care din punct de vedere politic ia forma statului. În consecinţă, natura statului dictează şi natura social - valorică a omului. Acţiunea şi calitatea statului (democratic, totalitar) impun astfel caracteristicile moralităţii şi eticii omului, precum şi calitatea valorilor fundamentale ale omului exercitate în colectivitate – libertatea, egalitatea, dreptatea, etc. Dreptatea este inerent legată de tipologia regimului politic prin care statul este guvernat. Prin urmare, „dreptatea totalitară" există la fel

[1] Şi aici ne putem referi la gândirea sofistă cu Socrate sau Antiphon care raportează dreptatea la lege şi stat, Aristotel la normă, lege şi stat, Platon (*oikeiopragia*) sau dreptatea în Statul Ideal, Sfântul Augustin cu dreptatea din „cetatea oamenilor" şi „cetatea cerului" (care ia forma statului), precum şi teoriile contractualiste (Hobbes, Locke, Rousseau, etc.) care fac referinţe la dreptate legând – o de lege şi voinţa poporului (care în forma politică ia forma statului), etc.
[2] Acel *„zoon politikon"* a lui Aristotel.

cum există şi cea „democratică" (liberală)[3], diferenţa fiind că ambele subscriu unor ideologii politice şi moduri de guvernare diametral opuse. Astfel, principiile care stau la baza dreptăţii, precum şi modalitatea de înfăptuire a acesteia sunt total diferite. Dacă înfăptuirea dreptăţii prin actul de justiţie în regimurile democratice este caracterizată de egalitate în faţa legii, abordare individualistă a subiectului (în funcţie de situaţie), echilibrul (sau moderaţia) dintre pedeapsă şi faptă, dreptul la apărare şi recurs, etc., în regimurile totalitare primează interesul superior al statului şi al clasei dominante (nu al individului), discriminare pe baza de rasă sau clasă, condamnare prin verdict de „masă" (o anumită rasă – evreii, sau categorie socială – burghezia, sunt destinate extincţiei), iar legile reflectă ideologia de stat. În ansamblu, în regimurile democratice, justiţia (ca modalitate de înfăptuire a dreptăţii), vine dinspre practica civică şi cetăţenească (armonia socială este reglementată pe baza problemelor din realitate), pe când în totalitarism, înfăptuirea dreptăţii prin justiţie vine dinspre ideologie spre practică (armonia socială pe care o prevede regimul survine pe baza transpunerii ideologiei în practică şi „rezolvarea problemelor" impuse de ea în scopul înfăptuirii unul proiect politic „edenic"[4]).

Conceptul de „dreptate totalitară". O revizuire a teoriei politico – filosofice.

Cu excepţia lui Karl Popper, despre care voi vorbi mai jos, „dreptatea totalitară" este rarisim abordată în teoria politică, fiind un concept aflat încă în faza de pionerat. Conceptul de „dreptate totalitară" este folosit de Simon Chama, în lucrarea *Citizens : A chronicle of the French Revolution* care consideră că primele forme de „dreptate totalitară" le regăsim în timpul Revoluţiei Franceze (perioada guvernării iacobine), autorul menţionând faptul că *„la două zile după Festivalul Fiinţei Supreme, Convenţia a adoptat un decret care rămâne carta fundamentală a dreptăţii totalitare"*[5] (decret prin care erau înlăturaţi toţi inamicii revoluţiei prin procese sumare şi arbitrare[6]). Aşadar, „dreptatea totalitară" este prezentată de autor ca un mijloc opresiv şi de dominaţie a statului (şi implicit a guvernării iacobine) împotriva tuturor potenţialelor pericole manifestate de disidenţă. Un alt cercetător, care aminteşte de „dreptate totalitară" este Dan Edelstein, cadru universitar la Universitatea din Stanford (SUA) care susţinea în cadrul conferinţei *Terrorism and Modernity : Global Perspectives on 19th Century Political Violence* (New Orleans, 2008) faptul că „dreptatea totalitară" pusă în slujba exterminării inamicilor statului şi a grupării iacobine din timpul revoluţiei franceze va fi luată ulterior ca model de nazism şi comunism[7]. Sintagma „dreptate totalitară" apare de asemenea şi în studiile lui Drexel A. Sprecher care pune „dreptatea totalitară" în opoziţie cu „dreptatea democratică" menţionând faptul că, procesele prin care au fost judecaţi criminalii de război nazişti au fost imperative şi necesare pentru a consolida principiile democratice în detrimentul celor totalitare[8]. Istoricul şi politilogul Paul Johnson aminteşte în cartea *Modern Times : The World from the Twenties to the Nineties*, de sintagma „dreptate totalitară" prin care diverşi autori[9] încearcă să apere acest tip de dreptate specific totalitarismului sub pretextul că unele anchete chiar au descoperit tentative de conspiraţii şi atentate la

---

[3] „Dreptatea totalitară" este analizată în paralel cu „dreptatea democratică" (sau „liberală") de mai mulţi gânditori sau cercetători – de pildă, cf. Richard A. Wilson, *Karl Popper in Srebrenica : On Justice and Truth After Genocide*, în Nigel Raport (coord.), *Democracy, Science and the „open Society" : A European Legacy?,* Editura LIT Verlag Munster, Munster, 2005, p. 71.

[4] Adică o societate universală fără clase şi antagonism social (în marxism – leninism) sau un imperiu pangermanist (în naţional – socialism).

[5]Simon Chama, *Citizens : A chronicle of the French Revolution,* Editura Random House, New York, 1989, p. 447.

[6] Din tabăra regalistă şi a Convenţiei Girondine (1792 – 1793) anterioare Convenţiei Iacobine (1793 – 1794).

[7]Dan Edelstein,în lucrarea prezentată la conferinţă : *„Law and Terror: Toward a Theory of Totalitarian Justice"* – cf. Raportul Conferinţei (redactat de Daniel Monterescu ; Roni Dorot) la http://www.dhi-paris.fr/uploads/tx_dhipevent/terrorism_and_modernity_bericht.pdf vizitat la 26.04.2019.

[8] Drexler A. Sprecher, *Advance to barbarism – how the reversion to barbarism in warfare and war – trials menaces our future,* in Louisiana Law Review, Vol. 14, Nr. 2, 1954, p. 20.

[9] A. Malraux sau B. Brecht.

siguranţa de stat a acestor regimuri totalitare[10]. Amintind o exemplificarea de – a lui Andre Malraux, Johnson consideră că sui – generis „dreptatea totalitară" poate avea aparenţa unei dreptăţi juste deoarece autorul exemplifică faptul că Inchiziţia nu a afectat fundamentele creştinismului, cum şi procesele staliniste nu au afectat „integritatea" comunismului[11].

Noţiunea de „dreptate totalitară" nu o regăsim doar în aria gândirii politice sau filosofice, ci şi în diferite iniţiative legislative, presă, discursuri publice sau literatură. În cadrul rezoluţiei 1096/1996 a Parlamentului European intitulată *"Măsuri de eliminare a patrimoniului fostelor state comuniste"* dezbătută şi adoptată la 27 iunie 1996 se precizează necesitatea unor *"despăgubiri materiale acordate victimelor [*care au avut de suferit*] pe seama dreptăţii totalitare"* din fostele state comuniste[12]. Prevederea face trimitere directă la modalitatea trunchiată şi instrumentalizată prin care autorităţile comuniste au condamnat oameni nevinovaţi, doar pentru satisfacerea cerinţelor ideologice, ale liderului sau a intereselor de partid. Un astfel de exemplu îl oferă şi Petr Trasnak pe Forumul Central European, unde în anul 1950 un anume Miroslav Dvoracek a fost arestat în Praga şi în urma unui denunţ al unui informator pe nume Milan Kundera, a primit un verdict de „dreptate totalitară" concretizat printr – o sentinţă de 14 ani de închisoare[13].

Sintagma de „dreptate totalitară" a fost folosită şi în discursurile politice din spaţiul public american. De pildă, Norman Thomas, candidat la preşedinţia Statelor Unite ale Americii din partea Partidului Socialist American în 1940, a fost una dintre figurile publice de notorietate care s-a opus în mod deschis Ordinului Executiv 9066 din 19 februarie 1942 (dat de F. D. Roosevelt) prin care toţi japonezii, germanii, italienii (cetăţenii care aveau legătură cu statele cu care SUA erau în război) erau trimişi în lagăre americane de concentrare pentru a nu putea sabota efortul american de război. Norman Thomas a catalogat această masură ca o formă de „dreptate totalitară" datorită arbitrariului şi abuzurile instituţiilor americane care au cauzat detenţia nevinovată a acestor oameni (pentru simplul fapt că aparţineau/aveau legătura cu o etnie sau popor inamic)[14]. În critica literară întâlnim de asemenea acest concept, în scrierile care au ca temă predilectică dreptatea sau procesul de justiţie – una dintre acestea fiind nuvela lui Franz Kafka, *Procesul* scrisă în 1914. William John Dodd[15], un critic literar al operei lui Kafka şi Dostoyevsky, amintea în una din cărţile sale dedicate criticii *Procesului*, că nuvela, prin tematica procesului de justiţie, reprezintă o redimensionare imaginativă a realităţii sociale contemporane lui Kafka care a fost menită să anticipeze „dreptatea totalitară" ce avea să fie implementată mai târziu în Europa Centrală şi de Est[16] prin comunism[17].

Nicholas Bamforth aduce în discuţie sintagma de „dreptate totalitară" în lucrarea *Sexuality, Morals and Justice* făcând trimitere directă la faptul că, în cadrul acestei forme de „dreptate", statul nu mai asigură drepturi garantate pentru indivizi şi chiar dacă anumite drepturi sunt asigurate, ele pot fi revocate în orice moment[18]. „Dreptatea totalitară" în cadrul sistemului totalitar se realizează prin legi care sunt implementate de regim fără nici o justificare, deoarece a justifica un anume act normativ înseamnă a

---

[10]Paul Johnson, *Modern Times : The World from the Twenties to the Nineties*, Editura Harper Collins Publishers, New York, 1991, p. 307.

[11]*Idem.*

[12] Punctul 8 al Rezoluţiei, Rezoluţie care poate fi consultată direct pe pagina instituţiei Parlamentului European (http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16507) vizitat la 26.04.2019.

[13]Întregul articol se poate consulta la https://salon.eu.sk/en/archiv/779 , vizitat la data de 28.04.2019.

[14] Profesorul Greg Robinson (Univ. Quebec – Montreal) în articolul *The great Unknown and the Unknown great : Norman Thomas and the defense of Japanese*, articol consultat la : https://www.nichibei.org/2010/07/the-great-unknown-and-the-unknown-great-norman-thomas-and-the-defense-of-japanese/ , vizitat la data de 28.04.2019.

[15] Profesor Universitar Emerit la Universitatea din Birmingham, Marea Britanie (Catedra de Studii Germane Moderne).

[16] Personajul principal, Josef K. Fiind dintr-un stat ficţional din estul Europei .

[17] William J. Dodd, *Kafka and Dostoyevsky : The Shaping of Influence*, Editura Palgrave Macmillan, New York, 1992, p. 127.

[18] Nicholas Bamforth, *Sexuality, Morals and Justice*, Editura Cassell (London & Washington), Londra, 1997, p. 111.

restrânge puterea nelimitată a statului[19]. Autorul sublinia ferm că în contextul în care „dreptatea totalitară" este pusă în practică prin legi, aceste legi *„nu au nevoie de nici o justificare filosofică ele fiind autosuficiente proprilor teorii de moralitate politică şi dreptate"*[20]. Tot prin conceptul de „dreptate totalitară", Stefanie Ricarda Ross[21] se raporta la victimele comunismului din întreg spaţiul sud – est european, atunci când făcea referire la necesitatea unei dreptăţi retributive (sau rectificatoare/corective)[22] pentru a repara (în măsura în care se poate) traumele şi pagubele suferite de persoanele condamnate de regim. Autoarea pleda pentru extinderea şi acordarea „compensaţiilor materiale" (financiare) tuturor persoanelor care *„au avut de suferit de pe seama dreptăţii totalitare"*[23].

„Dreptatea Totalitară" la Karl Popper şi totalitarismul de secol XX.

Aşa cum aminteam în debutul studiului, singura abordare de notorietate a „dreptăţii totalitare" o regăsim la celebrul filosof englez Karl Popper cunoscut ca fiind una dintre vocile de referinţă ale secolului al XX-lea în ceea ce priveşte combaterea determinismului istoric prin raţionalism critic. Gânditorul, în capodopera sa *Societatea deschisă şi duşmanii ei*, volumul I, intitulat *Vraja lui Platon*, în capitolul al şaselea al lucrării, intitulat întocmai *„Dreptatea Totalitară"*, realizează o impresionată analiză a acestui tip de dreptate raportând-o la scrierile lui Platon (textelor sofieste şi Aristotel pe alocuri). Popper, printr-un demers raţionalist, analizează şi încearcă să surprindă dimensiunile „dreptăţii totalitare" făcând apel la scrierile din *Republica* şi *Legile* lui Platon, demonstrând cu fermitate faptul că *„teoria platoniană a statului este totalitară"*[24].

Karl Popper consideră că abordarea lui Platon a Ideii de Dreptate este una „revoluţionară", fundamental diferită de simţul comun şi al limbajului cotidian al termenului de *dreptate* specific lumii greceşti – unde grecii impregnau în sensul dreptăţii ideea de egalitarism – Platon văzând egalitarismul ca un „duşman de moarte" al teoriei sale[25]. Popper, amintind principalele caracteristici[26] ale programului politic a lui Platon, ajunge la ferma concluzie că programul său este „identic" cu orice program totalitar de secol XX[27], iar *„revendicările salepolitice sunt pur totalitare"*[28]. Potrivit lui Popper, Platon vede statul ca element central al politicului, o emanaţie a principiului de clasă, iar din

---

[19] *Idem.*

[20] *Idem* (trad. mea).

[21] Directorul „Rule of Law Program for South East Europe" (ro. Programul Suprematia Legii pentru Europa Sud – Estică)

[22] Pentru a desemna conceptul de „Dreptatea corectivă în totalitarism" studiile social – politice şi istorice folosesc termenul de „post – totalitarian justice" (ro. dreptatea de după totalitarism), în lucrări precum : Aviezer Tucker, *The Legacies of Totalitarianism : A theoretical Framework*, Editura Cambridge University Press, Cambridge, 2015. Vezi cap. I – IV (pp. 1 – 154), iar în ceea ce priveşte "dreptatea corectivă", vezi cap. III (*Rough Justice : Post – totalitarian retribution*, pp. 87 - 133) sau cap. IV (*Rough and Swallow : Post – totalitarian rectification*, pp. 133-154). De pildă, Luc Huyse, *Justice after Transition : On the choices elites make in dealing with the past* în Neil J. Kritz (coord.), *Transitional Justice : How emerging democracies reckon with former regimes, vol. 1*, Editura US Institute of Peace Press, 1995, p. 339, propune şi alte denumiri precum : *transitional justice* (ro. dreptate tranzitorie), *retrospective justice* (ro. dreptate retrospectivă), *post – transition justice* (ro. dreptate post – tranzitorie), *post facto justice* (ro. dreptate post – factum), sau chiar *"backward – looking justice"* (ro. dreptate orientată spre trecut) – ultima denumire în Luc Huyse, *A devil's choice – Dilemmas of backward – looking justice*, în *European Journal of Crimes/Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 2, 1994, p. 120.

[23] Stefanie Ricarda Ross, *Reconciliation with the past by legal means in South East Europe* – prezentare susţinută în cadrul Şcolii de Vară - Organizată de Fundaţia Konrad Adenauer, Sarajevo, 17 August, 2006, p. 9 (trad. mea). Întreaga prezentare se poate consulta la https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=6fe73296-e1e3-9050-4b5f-e6d1f0da736e&groupId=252038) vizitat la 29.04.2019.

[24] Karl K. Popper, *Societatea deschisă şi duşmanii ei*, vol. I. *Vraja lui Platon*, Editura Humanitas, Bucureşti, p. 147

[25] *Ibidem,* p. 130.

[26] Karl Popper identifică cinci caracteristici „totalitare" în programul politic platonian : 1. Împărţirea societăţii în clase ; 2. Identificarea destinului statului cu cel al categoriei dominante ; 3. Clasa dominantă deţine monopolul tuturor aspectelor materiale şi imateriale (virtuţi, mijloace militare, privilegii, etc.) ; 4. Existenţa cenzurii asupra ceea ce ar putea dăuna clasei dominante şi a unui aparat de propagandă menit să modeleze şi să unifice spiritele tuturor ; 5. Autarhie şi închidere economică pentru a împiedica dependenţa societăţii de factori economici terţi. – cf. *Ibidem,* pp. 121 – 122.

[27] *Ibidem,* p. 123.

[28] *Ibidem,* p. 124.

divizarea societăţii în clase derivă şi principiul dreptăţii[29]. Divizarea societăţii în clase (filosofii – *archontes*; războinicii - *phylakes* ; meşteşugarii – *technítis*), faptul că fiecare individ trebuie să facă doar ceea ce "îi aparţine"[30] (în conformitate cu "parţile sufletului cu care a fost înzestrat"[31]) şi nu în ultimul rând faptul că nici un individ nu işi schimbă clasa din care face parte (evitând astfel săvârşirea unei mari "nedreptăţi"[32]) reprezintă pentru Platon, *oikeiopragia*, sau statul ideal al dreptăţii absolute.

Potrivit lui Popper, teoria statului şi a dreptăţii lui Platon se află în opoziţie cu orice abordare umanitaristă sau liberală bazată pe egalitarism şi individ. Încercând să structureze perspectiva lui Platon, în opinia lui Popper, Platon înlocuieşte în proiectul său politic trei principii liberal – umanitariste cu alte trei venite din aria totalitarismului : principiul egalitarismului (adica lipsa oricăror privilegii „naturale") a fost substituit de principiul privilegiului de clasă ; principiul individualismului, cu principiul general – colectiv şi nu în ultimul rând, principiul statului care garantează drepturi şi libertăţi cetăţenilor, cu teoria comportamentală a individului care de această dată, el trebuie să întreţină statul[33]. Pornind din aceste puncte şi punând în prim plan dictonul *stat – clasă dominantă*, Karl Popper, vizând dimensiunea pozitivă a conceptului, defineşte „dreptatea totalitară" ca fiind *„tot ceea ce foloseşte puterii naţiunii mele, a clasei mele sau a partidului meu"*[34]. În raport cu dimensiunea negativă a conceptului, autorul defineşte acest tip de dreptate ca fiind *„ceea ce dăunează cetăţii* [adică statului[35]] *este moralmente nelegiuit şi nedrept"*[36]. Prin urmare, rădăcinile şi elementele definitorii ale acestei forme de dreptate survin prin raportarea la trei aspecte fundamentale : statul, spiritul antiegalitarist, şi spiritul colectiv al acestuia[37]. Karl Popper consideră că „dreptatea totalitară" porneşte de la două revendicări fundamentale ale filosofiei platoniene : *„Înapoi la natură!"* şi *„Opriţi orice schimbare politică!"* [38]. Studiul de faţă îşi propune să scoată în evidenţă cum văd această această „reîntoarcere la natură" cele două mari ideologii totalitare ale secolului XX (naţional – socialismul şi marxism – leninismul), această „reîntoarcere" fiind o dimensiune esenţială pe care totalitarismul o împrumută din programul politic a lui Platon şi care constituie una din bazele „dreptăţii totalitare".

„Înapoi la natură!" este prima revendicare a totalitarismului, pe care o regăsim atât naţional – socialism cât şi marxism – leninism, însă analiza critică poperiană nu menţionează specific (pentru fiecare dintre cele două extreme ale totalitarismului) cum regăsim această reîntoarcere spre naturalism. Ambele ideologii politice pornesc de la dimensiunea fundamentală a „dreptul natural" al omului, însă văzută în termeni diferiţi. În naţional – socialism reîntoarcerea spre naturalism se reflectă prin *inegalitate* (în virtutea dreptului biologic al rasei superioare), în timp ce în marxism – leninism reîntoarcerea înseamnă *egalitate*[39] şi renaşterea dimensiunii *sociale*[40] a omului (universal)[41].

În ideologia naţional – socialistă, caracteristicile biologice şi naţionale ale omului (apartenenţa la o rasă superioră – la o naţiune superioară), primează în faţa tuturor celorlalte caracteristici ale fiinţei umane. Dictonul „rasă superioară" – „rasă inferioară" poartă cu sine raportul

---

[29] *Ibidem,* p. 127.
[30] Platon ,*Opere – Republica*, vol. V, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, 433a-b.
[31] *Ibidem,* 44l-e.
[32] *Ibidem,* 434a-b.
[33] *Ibidem,* p. 132.
[34] Karl Popper, *op. cit.*, p. 164.
[35] La Platon, cetatea se identifică cu statul.
[36] *Ibidem,* p. 148.
[37] Care în definitiv, subscriu supremaţiei clasei dominante.
[38] *Ibidem,* p. 121.
[39] Distrugerea antagonismului de clasă, prin desfiinţarea claselor (rămânând o singură clasă, unde toţi sunt egali – în societatea comunistă).
[40] Care a fost eradicată de individualismul capitalist.
[41] În marxism, omul fiind privit ca fiinţă universală – fapt care este în fond o influenţă kantiană asupra gândirii lui Marx. Transformarea omului din sistemul capitalist în cel comunist se face la nivel planetar (după motto – ul din *Manifestul Comunist* : *„Proletari din toate ţările, uniţi – vă!"*).

inerent al inegalităţii. Nazismul susţine că, în contextul paradigmei democratice şi a creştinismului apusean (care este oricum sunt „decadente"), egalitarismul între oameni, rase şi naţiuni este în fond marea nedreptate a lumii, sursa tuturor relelor. Naţional – socialismul consideră că a nega inegalitatea, care survine din legiile naturii ale evoluţionismului (confirmate de mii de ani), înseamnă a nega întreaga realitate a naturii. Nazismul porneşte de la poziţia conform căreie natura este profund inegalitară, om, animale, plante, nimic nu este egal. Pretutindeni în natură întâlnim „puternic şi slab", „luptă şi dominaţie", aceasta este starea *de facto* a lucrurilor – stare care trebuie respectată. Respectarea inegalităţii biologice prezente în natură, legitimează ca fiind „dreaptă" dominaţia celor superiori (puternici) asupra celor inferiori (slabi) definindu – se astfel un drept natural al privilegiului de clasă[42]. Amintind din fragmentele lui Platon din *Legile*, prin care gânditorul grec combate ideea egalitarismului, Popper citează că *„tratamentul egal aplicat unor oameni inegali naşte negreşit inechitatea"*[43] – fapt prin care nazismul justifică dominaţia celui „puternic" asupra celul „slab". Întocmai acest lucru îl are în vedere critica lui Hitler, Rosenberg, etc. asupra egalitarismului democratic şi iudeo – creştin, care nu face altceva decât să nedreptăţească pe cei superiori în avantajul celor inferiori. În mod indirect, ideologii naţionali – socialiştii îşi exprimă repetitiv frustrarea conform căreia, cel inferior de la natură a ajuns să îl domine pe cel superior[44]. În nazism, inegalitatea survine ca urmare a aplicării principiului de „privilegiu natural" (biologic) al clasei dominante (a germanilor „puri", adică a arienilor). În această chestiune, rolul cheie îl joacă Teoria Statului Rasial din ideologia naţional – socialistă, întreaga ideologie fiind construită pe ideea de rasă, iar ulterior din statul rasial Hitler proiectează un nou model de societate perfectă şi milenară (al treilea Reich). Hitler defineşte permanent statul, nu asemenea unui construct socio-politic sau economic ci ca un organism viu, biologic, amintind în dese rânduri că *„statul este un organism rasial, nu unul economic"*[45], sau *„condiţia esenţială pentru formarea şi menţinerea unui stat este existenţa unui sentiment de solidaritate pe baza unei identităţi de caracter şi de rasă"*[46]. În alte cuvinte, statul este un organism viu[47], dinamic, alcătuit din fiinţe de aceeaşi specie. Statul rasial, nu este defapt finalitatea politicii unui agregat social, ci este un mijloc prin care se poate forma *„o civilizaţie umană de valoare superioară"*[48]. Repetând obsesiv în mai multe rânduri importanţa statului rasial, pentru Hitler principala condiţie care asigură trăinicia unui stat este în primul rând rasa şi calităţiile ei, scopul statului find *„menţinerea şi favorizarea unei comunităţi de fiinţe care fizic şi moral sunt de aceeaşi specie"*[4950]. Dincolo de faptul că, ţinta statului este aceea de a face din rasă „centrul vieţii comunităţii"[51], acesta trebuie în mod permanent să asigure existenţa şi dezvoltarea rasei germane, a poporului prin hrănirea copiilor lui şi păstrarea purităţii sângelui[52]. Hitler este foarte conştient de faptul că, formarea şi ascensiunea statului se bazează numai pe calităţile de rasă, ele fiind trăsături permenente, transmise din gerneraţie în generaţie, pe când ascensiunea pe baze

---

[42] Cel puternic, superior *are un drept conferit de natură* de a – l domina pe cel slab şi inferior.
[43] *Ibidem,* p. 134.
[44] În contextul democratic de secol XX care este profund egalitar. (Această „nedreptate" este pusă în discuţie de Hitler şi pe filieră revizionistă – a deznodământului Primului Război Mondial şi a sistemului de la Versailles – unde Germania a ajuns „încătuşată" de statele „inferioare" datorită unor circumstanţe nefaste ale războiului).
[45] Pentru această introducere în teoria naţional – socialistă am folosit o ediţie electronică (scanată) a celor două volume tradusă în limba română în 2008. Ediţia se poate afla în variantă PDF pe site-ul http://raftuldeistorie.blogspot.com/2013/01/adolf-hitler-mein-kampf-lb-romana.html - care face trimitere la carte, stocată pe site-ul https://docs.google.com/file/d/0B8A1XwltvJcrbFNiVGdJbUJLUm8/edit vizitat la data de 02.05.2019, p. 103.
[46] *Idem.*
[47] Care este în fapt, una dintre dimensiunile „dreptăţii totalitare" descrise de K. Popper – cf. Richard A. Wilson, *op. cit.,* p. 72.
[48] *Ibidem,* p. 273.
[49] *Ibidem,* p. 275.
[50] Iar orice stat care nu urmareşte acest tip de creaţie, este de fapt doar o "creaţie eşuată".
[51] *Ibidem,* p. 282.
[52] *Ibidem,* p. 148.

economice este una instabilă, ruinează valorile morale, ducând în definitiv la ruinarea atât a economiei, cât şi a statului[53].

Dincolo de dimensiunea prolifică şi de dezvoltare a statului asigurată de calităţiile rasei, un alt deziderat important al statului este nu numai susţinerea evoluţiei rasei, cât şi conservarea acesteia, *„ţelul suprem al existenţei unui popor nu este conservarea unui stat, ci a rasei lor”*[54]. Într-o altă ordine de idei, statul rasial are o puternică latură conservatoare, în ideea păstrării nealterate a calităţii rasei superioare prin împiedicarea pătrunderii în organismul său a elementelor „dăunătoare” sau „inferioare”. Acest instinct de conservare a statului privit ca organism viu trebuie să primeze în faţa oricăror piedici de natură legală sau constituţională, întrucât *„când rasa e ameninţată, problema legalităţii joacă un rol secundar”*[55] iar exterminarea elementelor patogene trebuie făcută „prin toate mijloacele” deoarece supravieţuirea rasei conferă acţiunilor statului cea mai înaltă justificare pentru orice fel de măsură luată[56]. O astfel de luptă „prin toate mijloacele” este una victorioasă pentru germanii puri întrucât triumful este asigurat de calităţile superioare ale rasei şi de legile naturii, care *„nu îl lasă pe cel slab să supravieţuiască, numai pe cel puternic”*[57]. Prin statul rasial, se poate *„în sfârşit să se scrie o istorie universală în care problema rasei să fie pusă pe primul loc”*[58]. Inegalitatea dintre oameni pe bază rasială se realizează prin raportarea celorlalte rase la rasa germanilor „puri”, a arienilor. Arianul este portretizat în *Mein Kampf* ca fiind „prometeul omenirii”, adică cel care a adus şi a generat cele mai perene valori pe care omenirea le-a cunoscut de-a lungul sale istorii. Prin urmare, Hitler consideră că a ignora legile rasei superioare ariene, nu înseamnă altceva decât a te opune progresului pe care o astfel de civilizaţie poate să le ofere omenirii”[59]. Scrisul istoric universal trebuie să aibă în epicentru său istoria „Arianului”, celelalte culturi putând fii ignorate deoarece arianul a fost cel care le-a cucerit şi le-a civilizat – în el stă sintagma de „cucerire” şi „civilizare” a lumii[60]. Hitler concluzionează că, *„cultura şi civilizaţia umană sunt, pe acest continent, indisolubil legate de existenţa arienilor. Dispariţia sau împuţinarea lor ar face să coboare pe acest pământ valuri sumbre ale unei epoci barbare”*[61]. În concluzie, *reîntoarcerea la natură* înseamnă pentru naţional – socialism se poate reduce la următoarea teză : primatul dreptului natural (cu privilegii de clasă – unele rase sunt superioare altora) asupra dreptului natural universal – egalitar (toţi oamenii şi toate rasele sunt egale) prin impunerea inegalităţii biologice în faţa egalitarismului „artificial”[62] creat de democraţie şi valorile iudeo - creştine.

În cealaltă extremă, marxim – leninismul[63] vede această *reîntoarcere la natură* ca o redobândire a libertăţii omului, libertate pierdută în urma alienării cauzate de producţia capitalistă. În

---

[53] *Ibidem,* p. 104.
[54] *Ibidem,* p. 67.
[55] *Ibidem,* p. 67.
[56] De pildă, Hitler considera că majoritatea parlamentară era o “tiranie” germanofobă, ostilă intereselor Germaniei, care nu acţionează în folosul rasei. Or, daca legile nu sunt în interesul germanilor şi a rasei, legalitatea este golită de esenţa ei juridică sub oblăduirea argumentului moral al supravieţuirii speciei.
[57] *Ibidem,* p. 91.
[58] *Ibidem,* p. 296.
[59] *Ibidem,* pp. 201-202.
[60] Cu alte cuvinte, Arianul le-a organizat pe celelalte civilizaţii în ideea în care deţine capacităţi şi aptitudini intelectuale superioare (spre deosebire de restul tipologiilor care sunt inferiori, si prin urmare nu sunt creatori ci distrugători de civilizaţii.
[61] *Ibidem,* p. 268.
[62] Hitler credea ca egalitarismul vestic, izvorât din tradiţia iudeo – creştină precum şi din sistemul democratic este unul nenatural, fortat, care încalcă în mod flagrand ordinea naturii, care este prin excelenţă una profund inegalitară.
[63] Fragmentele citate din Karl Marx în această parte a studiului sunt redate din Ion Ianoşi, *Karl Marx în 1234 fragmente,* Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană, Bucureşti, 2004 – Citatele au fost preluate de Ianoşi din Karl Marx, *Opere,* Editura Politică, Bucureşti (vol. I – XXXV) apărute între 1960 – 1984. Pentru a nu încărca aparatul critic (cu detalii la fiecare menţiune), am realizat citarea direct din Karl Marx, *Opere* – pe baza referinţelor lui Ianoşi. În Bibliografie, voi aminti doar lucrarea lui Ianoşi (fără a mai enumera cele 35 de volume).*Notă :Karl Marx, *Manuscrise economico – filosofice din 1844* nu sunt citate de Ianoşi din *Opere,* ci din cartea cu acealaşi nume, Editura Nemira, 1998.

acest sens, dreptatea înseamnă reumanizarea omului, reactualizarea manifestării sale de viaţă plenară, fără constrângerile cauzate de materialism. Dreptatea capătă astfel forma eliberării din „închisoarea capitalistă". Această eliberare se produce prin zdrobirea cătuşelor capitaliste provenite din lupta de clasă şi din dominaţia burgheziei asupra proletariatului. Aşadar, o exterminare a burgheziei înseamnă în definitiv un act de dreptate pentru proletariat. Reîntoarcerea la natură pentru marxism – leninism înseamnă readucerea în prim plan a două aspecte importante caracteristice fiinţei umane – libertatea şi egalitatea (manifestată social). În centrul analizei marxiste asupra proletarului intră conceptul de *alienare*[64] (ger. Entausserung ; Emtfremdung). Acest concept se referă la renunţarea libertăţii individuale în temeiul respectării contractului social (economic - capitalist). În practica economică, Marx considera imperativă recăpătarea esenţei pierdute a omului în urma acestei alienări – sau „înstrăinări" de sine şi de conştiinţa sa. Omul (atât proletarul cât şi burghezul) nu mai este fiinţă umană în capitalism. Omul îşi pierde puterea şi controlul vieţii sale, fiind prizonierul nevoilor sale, pe care capitalismul nu poate să le asigure echitabil. Burghezia este mânată de calcul şi interes nemărginit pentru bogăţie, în timp ce proletarul este constrâns de nevoi să lucreze pentru satisfacerea nevoilor de supravieţuire[65].

În primul rând, Marx aminteşte de o alienare a muncitorului în raport cu produsul rezultat din munca sa. Acest aspect decurge din faptul că, *„individul care munceşte se înstrăinează pe sine însuşi; el se raportează la propriul său produs nu ca la condiţiile propriei sale avuţii, ci ca la condiţiile unei avuţii străine şi ale propriei sale sărăcii"*[66]. Or dacă, omul este *„rezultatul propriei sale munci"*[67], atunci deposedarea de munca sa prin înstrăinarea produsului muncii înseamnă în fond deposedarea de umanitatea şi esenţa sa (adică *omul* este deposedat de sine)[68]. Marx consideră că *„alienarea muncitorului în produsul său înseamnă [...] că munca devine un obiect, o existenţă exterioară* (care *"există în afara lui"*), *ceva ce-i este străin"*[69], deci omul devine străin de sine şi de conştiinţa sa. Ce înseamnă de fapt această înstrăinare faţă de produs? Muncitorul se vinde pe sine (prin produs), adică demnitatea sa de om[70], devenind animal. Prin urmare, munca (ca şi reflexie a sinelui uman) nu mai duce la împlinire şi emancipare a omului, ci la mizerie[71]. Cât timp omul persistă în această stare, el este autoînstrăinat de sine, de semenii lui şi în ansamblu de natură[72]. Rezultatul muncii este produsul, prin urmare dacă produsul este alienat, munca devine un mijloc (o activitate) care duce la alienarea omului[73] (sau a deposedării sale de sine)[74].

Aşadar, *„pentru muncitor activitatea sa e un chin,* când de fapt ea ar trebui să fie *„desfătare şi bucurie a vieţii"*[75]. Munca sa este depersonalizată de esenţa ei umană devenind o marfă vândută unui terţ – ea nu mai este o finalitate, ci un mijloc de asigurare şi prezervare a vieţii biologice – munca nu mai este o parte din viaţa nici din umanitatea lui[76]. Muncitorul este blocat în micro-procesul său de producţie, confiscându-se libertatea de muncă întrucât *„[...]de îndată ce apare diviziunea muncii,*

---

[64]Cei doi termeni sunt folosiţi de Marx. Termenul „Entausserung" a fost introdus filosofie pentru prima dată de către Fitche, iar apoi terminologia a fost folosită ulterior de Marx prin filiera hegeliană.

[65] În capitalism munca devine „înstrăinată", iar în loc să devină o activitate liberă, ea devine doar un mijloc al omului de *„asigurare a existenţei sale fizice"* în *Manuscrise economico – filosofice din 1844*, p. 69.

[66]*Manuscrise economico – filosofice din anii 1857 – 1859.Ciorna;* în *Bazele criticii economiei politice*, vol. 2, 1974, p. 34.

[67]*Manuscrise economico – filosofice din 1844*, p. 131.

[68]Preluând ideea de la Hegel, Marx vede o echivalenţă între esenţa umană şi conştiinţa de sine. Astfel, înstrăinarea esenţei umane (adică a omului) este de fapt înstrăinarea conştiinţei sale. – *Ibidem*, p. 132.

[69]*Manuscrise economico – filosofice din 1844*, p. 63.

[70]*Ibidem*, p. 20.

[71]*Ibidem*, p. 24.

[72]*Ibidem*, p. 71.

[73]Marx numeşte munca de producţie „alienare activă" - *Ibidem*, p. 65.

[74]*Ibidem*, p. 72.

[75]*Ibidem*, p. 70. Totuşi Marx face aluzia, că aceasta este „desfătare şi bucurie" pentru beneficiarii ei (adică burghezia)

[76]*Munca salariată şi capitalul* (4 aprilie 1849); vol. 6, p. 445.

fiecare capătă un cerc de activitate exclusiv, bine determinat, care îi este impus şi din care nu poate ieşi"[77]. Caracteristica principală a diviziunii muncii capitaliste în perspectiva lui Marx este hiper-specializarea care în fond este o „idiotizare profesională" întrucât aceasta duce la final la lipsirea de un caracter de specialitate al muncii[78]. În contextul capitalist, cu adevărat liber este doar proprietarul (burghezul) care pentru a obţine timpul său liber transformă timpul liber al proletarului în muncă – adică pe lângă timpul său liber de după muncă (echivalent cu „timpul animalic" pe care îl are în teorie proletarul), acesta îşi completează timpul său cu timpul luat de la proletar (caruia i l-a substituit cu munca)[79]. Această ipostază ţine muncitorul sclav, lipsit de libertate, iar cu cât productivitatea acestuia creşte, cu atât el devine mai sărac spiritual (ger. *geistlos* - spiritul şi libertatea caracteristică lui), devenind sclav nu numai faţă de om (burghez) ci şi de natură[80].

„Reîntoarcerea la natură" înseamnă în marxism – leninism redobândirea stării naturale a omului de fiinţă umană[81], liberă, egală, universală şi socială prin ruperea „lanţurilor" capitaliste, ieşirea din starea de alienare şi organizarea într – o nouă societate : societatea comunistă. Marx susţine ferm ideea că*"acest comunism, ca naturalism desăvârşit = umanism, ca umanism desăvârşit = naturalism; el este adevărata rezolvare a conflictului dintre om şi natură şi dintre om şi om, adevărata soluţionare a conflictului dintre existenţă şi esenţă, dintre obiectualizare şi autoafirmare, dintre libertate şi necesitate, dintre individ şi specie.El este dezlegarea enigmei istoriei[...]"*[82].La Karl Popper, „dreptatea totalitară" ţine de armonia socială şi de fericirea individului[83], iar marxim – leninismul îşi propune instituirea acesteia prin reîntoarcerea la umanitatea omului, la ceea ce îl poate face cu adevărat om şi anume, societatea comunistă.

Concluzionând şi revenind la programul politic platonian în acelaşi timp, Popper aminteşte în conformitate cu argumentele gânditorului grec faptul că, *„dreptatea înseamnă inegalitate"*[84] pentru statul totalitar. Aşa cum am evidenţiat anterior, această afirmaţie este valabilă doar pentru spectrul de extremă dreapta, care este profund antiegalitar, în timp ce extrema stângă este profund egalitar. Singura formă de „egalitarism" între cele două extreme este faptul că ambele îşi fundamentează argumentaţiile pe aceeaşi temelie – starea naturală a omului şi dreptul natural – fie de a domina (nazism), fie de a fi liber, social şi egal (comunism) . Formulând o teză conclusivă, opoziţia acestor extreme ideologice rezidă în următorul aspect : naţional – socialismul porneşte de la egalitarism „artificial" – (democratic, creştin) pe care doreşte să îl repare prin antiegalitarism (biologic), în timp ce marxism – leninismul, invers – doreşte să repare antiegalitarismul (capitalist, de clasă) prin egalitarism (socialist, universal). Stările iniţiale sunt diametral opuse, iar rezultatele vizate, la fel. Vorbim de fapt de o dublă rocadă atât în cauzele reacţionare cât şi în realizarea finală a statului (ca proiecţie practică a ideologiei).

BIBLIOGRAPHY

I. Cărţi

- ✓ Bamforth Nicholas, (1997), *Sexuality, Morals and Justice,* Editura A&C Black, Londra.
- ✓ Barrou Robin, (2012), *Plato, Utilitarianism and Education,* Editura Routledge, Londra.

[77] *Ideologia germană* (1845 – 1846); vol. 3, p. 33.
[78] *Mizeria filosofiei* (1847, prima jumătate); vol. 4, pp. 154 – 155.
[79] *Capitalul*.Volumul I (publicat în 1867); vol. 23, p. 535.
[80] *Manuscrise economico – filosofice din 1844,* p. 64.
[81] Preluând de la Feuerbach ideea omului care îşi pierde trasaturile umane esenţiale (ger. *Gattungswesen*), Marx consideră civilizaţia capitalistă lipsită de umanitate, una în care omul întruneşte mai multe caracteristici ale maşinăriilor decât ale omului în sine.
[82] *Manuscrise economico – filosofice din 1844,* p. 90.
[83] Robin Barrou, *Plato, Utilitarianism and Education,* Editura Routledge, Londra, 2012, p. 37.
[84] Karl Popper, *op.cit,* p. 129.

- ✓ Chama Simon, (1989), *Citizens : A chronicle of the French Revolution*, Editura Random House, New York.
- ✓ Dodd J. William, (1992), *Kafka and Dostoyevsky : The Shaping of Influence*, Editura Palgrave Macmillan, New York.
- ✓ Hitler Adolf, (2008), *Mein Kampf*, Ediţie electronică scanată.
- ✓ Ianoşi Ion, (2004), *Karl Marx în 1234 fragmente,* Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană, Bucureşti.
- ✓ Johnson Paul, (1991), *Modern Times : The World from the Twenties to the Nineties*, Editura Harper Collins Publishers, New York.
- ✓ Kritz Neil J. (coord.), (1995), *Transitional Justice : How emerging democracies reckon with former regimes, vol. 1*, Editura US Institute of Peace Press.
- ✓ Platon, (1986), *Opere – Republica*, vol. V, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
- ✓ Popper Karl, (2005), *Societatea deschisă şi duşmanii ei*, vol. I. *Vraja lui Platon*, Editura Humanitas, Bucureşti.
- ✓ Raport Nigel, (2005), *Democracy, Science and the „open Society" : A European Legacy?,* Editura LIT Verlag Munster, Munster.
- ✓ Tucker Aviezer, (2015), *The Legacies of Totalitarianism : A theoretical Framework*, Editura Cambridge University Press, Cambridge.

II. Studii şi Articole Ştiinţifice

- ✓ Huyse Luc, *A devil's choice – Dilemmas of backward – looking justice*, în *European Journal of Crimes/Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 2, 1994
- ✓ Sprecher A. Drexler, *Advance to barbarism – how the reversion to barbarism in warfare and war – trials menaces our future,* in *Louisiana Law Review*, Vol. 14, Nr. 2, 1954.

III. Alte surse

- ✓ Edelstein Dan, *Law and Terror: Toward a Theory of Totalitarian Justice*, Comunicarea Conferinţei *Terrorism and Modernity : Global Perspectives on 19th Century Political Violence* (New Orleans, 2008)
- ✓ Robinson Greg, Articolul *„The great Unknown and the Unknown great : Norman Thomas and the defense of Japanese"*, (https://www.nichibei.org/2010/07/the-great-unknown-and-the-unknown-great-norman-thomas-and-the-defense-of-japanese/)
- ✓ Ross Stefanie Ricarda, *Reconciliation with the past by legal means in South East Europe* – Comunicare în cadrul Şcolii de Vară - Organizată de Fundaţia Konrad Adenauer, Sarajevo, 17 August, 2006
- ✓ Trasnak Petr - Articolul *„Milan Kundera – The flawed defence"* (https://salon.eu.sk/en/archiv/779)
- ✓ Rezoluţia 1096/1996 a Parlamentului European intitulată *"Măsuri de eliminare a patrimoniului fostelor state comuniste"* dezbătută şi adoptată la 27 iunie 1996

THE APPEAL TOWARDS TRADITIONAL VALUES

Florin-Vasile Pop, Petru Dunca
PhD Student, Prof., PhD – Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center

Abstract:The phrase "to comply with others", an important milestone in traditional societies, facilitates new issues regarding an individual's place among the others. The progress of our modern world has mainly focused on material order, depreciating both spiritual and moral order. One of the greatest losses that we strongly live nowadays is the sense of belonging to community. Furthermore, in the current context, the human being which feels isolated and alone seems distorted: his/her anthropologic status is not related to nature, but to history. Therefore, there is a need of a moment of revival, reconstruction or restoration of the human being, taking into consideration 'permanent values' which are included in the ethos and the moral belief of Romanian culture. Romanian paremiologic phrases and expressions, valuable constituents of an authentic ethic code, highlight the idea of kindness, the uttermost quality of relationships among people. By understanding kindness as the uttermost quality of one's attitude towards the others, it is possible to communicate, to overcome selfhood and to rediscover the sense of belonging to a community.

Keywords: loneliness; community; communication; ethics; morals; paremiology.

Pour l'homme contemporain, pour l'individu humain, l'une des provocations les plus importantes est comment regagner sa place dans la communauté, dans ce monde qui apparemment a renversé ses valeurs. Le dépaysement social pourrait se compter parmi les conséquences de la globalisation et du rythme alerte dicté aujourd'hui par les nouvelles industries médias. Sous cet aspect, le syntagme «être dans le monde» (en roumain : «a fi în rând cu lumea»), l'une des pierres de fondation des sociétés traditionnelles, ouvre de nos jours de nouvelles problématiques. Ce syntagme semble ne plus pouvoir rester aujourd'hui à côté d'une autre, tout aussi importante, «comme il faut»[1]. Vers le milieu du XIXe siècle, Marx soulignait que «l'aliénation» ou le dépaysement social est la conséquence du fétichisme des biens de consommation, qui dans la société capitaliste est tellement importante pour les consommateurs qu'il arrive que tout intérêt ou préoccupation culturelle, intellectuelle ou politique soit remplacé, tout en menant au phénomène de «réification» ou «d'objectualisation» de l'individu, qui se voit isolé et qui n'a plus aucun intérêt envers les autres. Vue sous cet angle, la nouvelle culture globale a développé dans le monde entier un individualisme extrême. Mais la publicité et les modes qui imposent les produits culturels d'aujourd'hui représentent un obstacle sérieux dans le chemin de la création des individus indépendants, capables de décider eux-mêmes, de leur propre volonté, ce qu'ils aiment, ce qu'ils admirent ou ce qu'ils n'apprécient pas aux produits respectifs. Ainsi, «la culture globale, au lieu de promouvoir l'individu, l'étouffe, le prive de lucidité et de libre arbitre, et le pousse à réagir face à la culture prédominante de manière conditionnée et grégaire, pareil au chien de Pavlov au cliquetis qui annonçait qu'il recevrait la nourriture.» (Vargas Llosa 2017: 25).

Par conséquent, l'individu de nos jours se sent désorienté entre les valeurs traditionnelles (parfois régionales ou locales) et celles promues au niveau global par les nouveaux médias. Là, où ces valeurs traditionnelles se sont écroulées sous le siège de la globalisation, l'individu se sent dépaysé, il n'arrive plus à s'intégrer organiquement dans la société. «Il est important que l'homme se sente non pas seulement citoyen d'une nation, mais aussi citoyen d'un certain lieu dans son pays, et qu'il soit loyal à

[1] C'est-à-dire, tout doit être comme exigent les règles de la communauté (en roumain : *cum se cade*)

l'endroit d'où il provient. Cette loyauté, tout comme celle à la classe à laquelle il appartient, provient de la loyauté à la famille.» (Eliot 1962: 52).

Mais malheureusement, même dans les communautés considérées aujourd'hui traditionnelles, l'ancienne triade *famille-école-église* commence à être remplacée.Le rythme alerte, la cadence pressée et rude à la manière des soldats, dictée par la triade *raison-science-technologie*, et la voix du *progrès* qui annonce un «avenir d'or», représentent la formule magique des temps modernes. Pris dans un marche continu, il y a peu de moments où l'être humain a la chance de s'évader de ce tourbillon, et cela est possible grâce à sa principale qualité, celle de *plonger dans ses pensées*. En dehors du mirage du mythe du «progrès», l'homme apparaît de plus en plus seul et dépaysé : «Le monde moderne connaît le plus grand „progrès" de l'histoire, mais aussi le plus grand désastre de tout temps, parce que ce progrès n'a visé que l'ordre matériel et a dégradé l'ordre spirituel et moral, tout en étant au service d'un homme ayant un immense abdomen, mais sans tête ni cœur.» (Bernea 2007:107).

La perte qu'on ressent le plus intensément, en tant que vivants dans cette époque, est le sentiment d'appartenir à la communauté. Coincés dans un réseau de fils visibles et invisibles, connectés en permanence à des réseaux et alimentés avec des vagues d'informations en vrac, les gens solitaires tissent leurs propres cocons. Il faut qu'on paie le prix de l'isolement en nous-mêmes pour qu'on se rende compte qu'auparavant il y avait un certain degré de bon voisinage, cruellement remplacé par un impitoyable anonymat où les gens cherchent à interagir à des buts restrictifs, individualistes tels : gagner des avantages financiers, avancer sur l'échelle sociale, etc. (Botton 2013: 20). La nostalgie qui s'ensuit rappelle parfois le village traditionnel, avec les moments découpés du temps profane où le cœur de la communauté battait au même unique rythme, loin des intérêts petits et individuels.

Le village roumain n'est aujourd'hui exempté des «bénéfices» de la modernité, mais les effets de l'aliénation sont plus visibles au niveau citadin, où même les fêtes (moments de la communauté) ont changé de rôle et sont devenues de nos jours occasion de glorification du succès professionnel. Dans ce sens, l'analyse de l'anthropologue Vintilă Mihăilescu est sans équivoque : «Vers la fin des années '90, une première transformation m'a choqué, devenue entre-temps sociale : pour les citadins, le Noël n'était plus la sacrée fête de la famille, les parents étaient de plus en plus doublées ou même remplacés par des *amis*, et les amis étaient de plus en plus des *collègues*. La question «*Vous êtes le fils de qui ?*» glisse insidieusement vers «*Où travaillez-vous ?*» (Mihăilescu 2013: 5).

En Occident, l'intérêt des réunions privées de type «fête» semble être le même : «… la première question qu'on nous adresse à une fête est *Dans quel domaine travaillez-vous ?* et c'est notre réponse qui décide si nous serons reçus à bras ouverts ou au contraire abandonnés à côté du bol à cacahuètes. Dans le cadre de ces réunions compétitives, pseudo-communautaires, peu de nos qualités peuvent fonctionner comme monnaie d'échange avec laquelle on puisse acheter la bienveillance des inconnus. Ce qui compte le plus, c'est ce qui est inscrit sur nos cartes de visite.» (Botton 2013: 26).

Ainsi, se concentrer sur le travail au détriment de presque toute autre chose semble être une stratégie plausible dans un monde où les succès professionnels représentent la principale monnaie avec laquelle on peut se procurer les moyens financiers pour survivre physiquement, mais aussi l'attention dont on a besoin afin de s'épanouir psychiquement. En général et naturellement, nous cherchons à savoir comment sont les autres, mais, isolés dans nos cocons personnels, la seule image que nous en avons est celle fabriquée par les médias. Par conséquent, nous envisageons un monde entier fait de criminels, de charlatans ou de pédophiles, ce qui augmente notre peur de faire confiance à quelqu'un d'autre qu'à la famille et à nos proches. L'érosion du sentiment d'appartenir à la communauté s'accentue. Paradoxalement, l'homme esseulé dans la société se voit motivé par des intérêts personnels et il devient brusquement plus «généreux» que ses ancêtres : «nous renonçons à presque la moitié de nos revenus pour le bien commun. Mais nous le faisons sans nous en rendre compte, par le système des impôts; et le plus souvent, animés des ressentiments issus de l'idée que notre argent diminue à cause des dépenses bureaucratiques» (Botton 2013: 24). Nous n'avons pas la patience de réfléchir à nos semblables moins chanceux de la communauté pour qui nos impôts assurent des lits propres, une

tranche de pain, un abri ou la dose quotidienne d'insuline. De la sorte, tout est réduit à des chiffres, la communication et la communion sont interrompues entre donateur et bénéficiaire. En fait, nos donations ne sont plus conçues «comme la sève elle-même d'un réseau de relations interdépendantes, avec des bénéfices pratiques pour le bénéficiaire et spirituels pour le donateur», comme elles étaient à l'époque chrétienne (Botton 2013: 24). La rupture de ces liens, la construction de nos cocons personnels ou de quelques bulles hermétiques où nous dissimulons des bribes de paix intérieure ne représentent qu'une facette de l'aliénation moderne. L'indifférence et le désintérêt montent pareil à une mousse verte et épaisse qui couvre nos yeux. «Oh, l'indifférence fait mal plus que la tristesse» (Vidam 2006) dit le poète et le philosophe souligne que «l'apathie, l'indifférence, la passivité, tout cela représente des attitudes morales situées sous le signe *moins*. La sérénité ne peut pas être, elle non plus, moyen entre les vertus actives et les vertus passives. Le réveil et l'éveil sont des indices de quelques vertus actives, dynamiques.» (Vidam 2016: 190).

Toutes ces attitudes ne représentent qu'une facette de la crise que la société moderne traverse par l'érosion du sentiment d'appartenance à la communauté, par la démolition de la sociabilité, l'aliénation et l'anonymisation des foules, et par l'affirmation de l'égoïsme et des intérêts insignifiants. C'est sous cet aspect qu'on considère la nécessité d'un renouveau affirmé par Teodor Vidam : «Pour reconstruire l'être humain, un renouveau est impérieusement nécessaire, une régénération par laquelle l'égoïsme et l'intérêt mesquin de groupe soient définitivement arrêtés, en faveur d'une démocratie fondée sur la méritocratie réelle et sur la tolérance critique et constructive qui dépasse les barrières d'un nationalisme étroit ou conservateur.» (Vidam 2016: 11). Dans le même sens, Bernea souligne la nécessité d'une restauration de l'être humain, qui «n'est pas possible en dehors d'une revalorisation de tout ce qui est essentiel et ascendant, en dehors de la primauté de l'esprit.» (Bernea 2007:109).

Dans le contexte de la société moderne, l'être humain – isolé et aliéné – se sent tronqué, *il n'est pas en train d'être* s'*il ne se fait pas*. Son statut anthropologique ne tient pas à la nature, mais à l'histoire. Donc, l'être humain ne suffit pas à lui-même, il est dans une édition incomplète puisqu'il se réalise *dans* et *par rapport* au monde grâce à des projets. L'homme ne suffit pas à lui-même parce qu'il a des limites et des limitations : «L'être humain en tant que réalité d'ensemble, ou totalité, ou système des systèmes, s'ouvre vers le monde et s'extériorise en même temps, tout en intériorisant le monde.» (Vidam 2016: 16).

Teodor Vidam fait une analyse des relations entre l'individu et la société, très différents de l'Occident[2] à l'Orient[3], et il souligne l'importance du syntagme «om de omenie» / «être d'humanité»[4]proposé par D.D. Roşca comme un projet roumain d'éthique situé à l'interférence des

[2] « En Occident, on a mis l'accent sur la promotion d'une intercausalité propice entre les deux pôles significatifs (l'individu et la société humaine), c'est-à-dire l'un travaille en faveur de l'autre, l'individu s'affirme dans et par la société, mais le perfectionnement institutionnel de celle-ci permet, ou plus exactement crée, des conditions de vie meilleures pour l'individu. Il est donc évident qu'on est dans la présence d'une causalité circulaire.»

[3] « (…) en Orient, il y avait depuis la nuit des temps une réalité ultime du soi de l'être humain. Fouiller le soi jusqu'aux profondeurs a conduit à la découverte de la vacuité, que ce soit l'hindouisme ou bien le bouddhisme. » « Certaines doctrines appartenant à l'Orient soutiennent avoir pénétré dans la réalité ultime du soi de l'être humain, tout en découvrant la vacuité, la résorption en soi et la préparation pour une nouvelle réapparition, avec beaucoup plus de chances de victoire. »

[4] La traduction en français de la construction lexicale roumaine « om de omenie » impose quelques précisions. Apparemment de nature tautologique, la construction est fondée sur la revalorisation réciproque des termes constitutifs : « homme » / « être » et « humanité ». «Avec le terme "d'humanité", nous parlerons de ce que désigne les expressions "il est humain", ou "elle fait preuve d'humanité", ou encore "le respect dû à la personne humaine", "la dignité humaine", etc. Il existe dans notre civilisation un d'accord collectif sur ce qu'est "être humain" ou ne pas l'être. Cette appellation a donc une légitimité ; mais, nous verrons qu'elle contient aussi un abus de langage dont il faut se méfier. (…) Il y a aussi une autre raison, plus sérieuse, de garder le terme "d'humanité", tout en sachant qu'il ne recouvre que l'une des possibilités de la condition humaine. L'usage courant du terme « humanité » valorise et généralise ce qui chez l'homme permet l'épanouissement de l'individu et la vie en société. Il donne une universalité à ce qui n'en a pas toujours, mais devrait en avoir une. Cette manière de parler correspond à une position éthique. On désigne par « humain » ce que devrait être l'homme, par « humanité » les qualités qu'il devrait avoir. Cette tradition langagière présente un intérêt, car il y a légitimité

deux espaces et types de réflexion. Dans ce sens, le projet de D.D. Roşca est une tentative d'introduire l'art de la mesure entre les deux attitudes morales radicalement opposées : «D'une part, il y a la métamorphose de l'utilitarisme en pragmatisme, suite à l'application des vérités relativement positives dans la direction du rendement et de l'efficacité économique ; d'autre part, il y a les personnes qui veulent atteindre le comble du bonheur par le biais du vide de l'âme le plus complète, nommé vacuité d'éthique, et proposé par Dalai Lama.» (Vidam 2016: 83).

Le recours à la leçon de l'histoire, du développement humain[5], du passage de l'animalité vers l'humanité, de la connaissance et de subordination des énergies et des forces de la nature, tout comme la leçon de la recherche des deux attitudes morales de la société contemporaine moderne, tout cela mène vers l'aperçu du projet éthique, celui de «être d'humanité», syntagme par lequel l'éthos roumain tente de maintenir la balance de la raison entre l'Orient et l'Occident : « Pour surclasser toutes les autres créatures, l'homme n'a pas recouru à la force physique, mais à des qualités propres, tels la sociabilité, le désintérêt de la réflexion libre, c'est-à-dire au-delà des valeurs utilitaires, la promotion des valeurs qui visent apparemment le gratuit, mais qui au fond touche le reformation de l'individu comptant sur l'honnêteté, une résurrection des germes qui manifestent le contenu de la notion de moralité, de „l'homme qui aime", actif, dépourvu de passivité et d'indifférence, de ses errances idéologiques extrêmes, un homme équilibré qui remet en premier plan le syntagme *être d'humanité*.» (Vidam 2016: 10).

Le projet de D.D. Roşca revalorise et met en premier plan la sagesse des ancêtres et le gisement des proverbes de la culture populaire : «ces filons aurifères» repris et traités durant l'entre-deux-guerres et puis par des penseurs tels Nicolae Iorga, I. A. Candrea, Tudor Vianu, etc. Brâncuşi s'est proposé «l'élaboration d'un *codeéthique* fait exclusivement de proverbes et de dictons des Roumains» (Cătineanu 2013).

Il y a de nombreuses expressions parémiologiques qui mettent en évidence l'idée d'humanité, car, selon l'affirmation de Teodor Vidam, «le mot latin *humanitas* n'a pas seulement le sens *d'humanité* comme ensemble des hommes, du genre humain, mais plutôt le sens du mot roumain *omenie* (*honnêteté /humanité*), qui circonscrit une grande gamme de sentiments, une sensibilité accentuée, de la discrétion et de la politesse.» (Vidam 2007: 103). Ainsi, dans le proverbe roumain «La fortune la plus grosse de l'homme est la bonté et l'humanité» (Botezatu 2001: 64) on peut ancrer aussi le projet de «être d'humanité». On souligne que ce syntagme «a une prestance et une charge morale aussi remarquables que la maxime de Terentiu : «homo sum, humani nihil a me alienum puto» (je suis un homme, c'est pourquoi rien de ce qui est humain ne m'est étranger).» (Vidam 2016: 17).

Apparemment de nature tautologique, cette construction est basée sur la revalorisation réciproque des termes constitutifs : «le syntagme *être d'humanité* est construit d'un substantif (*homme* / *être*) et un autre (*humanité*), précédé par la préposition *de*, qui réalise la délivrance et la potentialisation de l'égoïsme primaire jusqu'à la côte de valeur de l'empathie et des valences morales-constructives de l'altruisme.» (Vidam 2016: 18). Dans la même logique, Dumitru Stăniloae souligne la signification du mot *humanité* comme *suprême qualité de l'attitude envers les autres* : «La signification de *l'humanité* est en relation avec l'usage justificateur du mot *homme / être*, mais elle dépasse de loin cette relation : il s'agit de la tolérance envers les limites et les défauts de l'homme, envers ses douleurs et difficultés,

---

à promouvoir l'humanisme, à vouloir en faire l'essentiel de l'homme. » (Juignet 2015: en ligne). Dans certaines constructions parémiologies, nous avons quand même préféré l'utilisation de l'expression « honnête homme », ayant le sens suivant : «L'honnête homme est un être de contrastes et d'équilibre. Il incarne une tension qui résulte de cette recherche d'équilibre entre le corps et l'âme, entre les exigences de la vie et celles de la pensée, entre les vertus antiques et les vertus chrétiennes. Il lui faut fuir les excès, même dans le bien. En un mot, il est un idéal de modération et d'équilibre dans l'usage de toutes les facultés. (…) L'honnête homme est un modèle d'humanité qui est apparu au XVIIe siècle sous la plume des moralistes et des écrivains de l'époque. » (https://fr.wikipedia.org/ wiki/Honn%C3%AAte_homme)

[5] Avec le temps, *homo naturalis* a été subordonné à *homo religiosus* dont *homo philosophicus* s'est détaché ensuite ; sous sa protection, est apparu *homo faber*, théorisé par Bergson.

mais aussi la valorisation de la partie la plus noble de l'âme humaine. Grâce à *l'humanité*, l'homme s'oppose au *chien*, car elle représente l'essence supérieure de l'homme. *L'humanité* signifie de la considération envers les gens : le bon sens, l'attention, la bonté, la pitié, l'évitement de tout ce qui est honteux et mal, l'effort de gagner vertueusement, la politesse, l'honneur, la solidité morale, la confiance des autres. *L'humanité* représente la qualité suprême de la relation d'homme à homme, représente le style de suprême qualité de l'attitude envers les autres.» (Stăniloae 2011: 71). Considérée de la sorte, *l'humanité* permet qu'on brise les bulles hermétiques, les cocons personnels, «nous permet d'ouvrir le cercle du solipsisme transcendantal» et on propose que le fondement original de la moralité soit l'empathie, en tant que possibilité d'ouverture vers les autres grâce au raisonnement par analogie, ce qui libère l'être humain des limites et des limitations : «nous considérons que le nœud gordien du subjectivisme transcendantal ne peut être dépassé dans la profession authentique de la moralité que par la notion d'empathie, vue comme fondement original de celle-ci. Nous ne pouvons pas considérer que l'enregistrement et l'objectivation rationaliste-réaliste par la méthode inductive et empirique, et l'instinct émotionnel de l'amour comme impulsion créative sont garants suffisants de l'évasion du solipsisme transcendantal. Nous certifions que l'empathie qui met en circulation le raisonnement par analogie permet ou tolère qu'on surmonte l'altérité, donc nous n'identifions pas *altera pars* (l'autre individu humain) avec ce qui nous provoque de la répulsion, précisément avec le processus de l'altération, processus de dissolution morale.» (Vidam 2016: 11-12)

Contemporains de ces temps, nous menons nos jours dans des citadelles gargantuesques où nos tentatives habituelles de dépasser l'égoïsme et de s'ouvrir vers les autres se réalisent dans une nouvelle circonstance. Nous arrivons à nous enfermer à l'intérieur des cercles, de véritables «ghettos tribaux basés sur l'éducation, la classe sociale ou la profession» (Botton 2013: 20), d'où nous regardons les autres comme des ennemis, et non pas comme une communauté compréhensive. L'être humain devrait sortir de ce tourbillon de clichés afin de ne pas pétrifier l'image des autres dans la posture d'ennemis. Et pour cela, l'homme devrait faire usage de sa principale qualité, celle de «plonger dans ses pensées» (selon Ortega y Gasset – *ensimismarse*[6]). Ce moment de réflexion quand l'homme se retire du monde représente une opération de distillation, dans le sens de l'alchimie, de purification du noyau dur de l'humanité, et de retour dans le monde : «L'homme peut se retirer en soi et, dans certaines situations, il peut dépasser les circonstances. Par ce détachement du monde des sensations instantanées grâce à la contemplation, au retirement, à la torsion ou à la méditation, l'être humain peut réaliser quatre pas : la modification ; le retirement ou la méditation ; la contemplation des idées et des projets ; le retour vers la réalisation de ceux-ci.» (Vidam 2016: 26).

Dans la conception de D. D. Roşca, le sentiment tragique de l'existence constitue l'inquiétude métaphysique et la tension de l'âme qui génère le pouvoir créateur de la plus grande liberté que l'homme peut acquérir dans ce monde. Le sentiment tragique est une sorte de veille entre l'indifférence et le désintérêt, d'une part, et les possibilités de quelques actions téméraires, extravagantes, dérisoires ou tragi-comiques, d'autre part. Le philosophe de Transylvanie souligne que dans la pensée philosophique roumaine la valeur prévaut sur le fait. Quant à D. D. Roşca, il surprend l'interconditionnement causal entre les jugements d'existence (constatatifs-explicatifs) et les jugements de valeur (constatatifs-évaluateurs) et il précise : au début, je ne constate pas ce qui est, car il est infini et inextricable, mais je choisis quelque chose de ce qui pourrait être. Tout cela parce que toute vision suppose, dès le moment de sa naissance, une appréciation : «Mais, dans une cohérente et ultime analyse, qu'est-ce qui représentent les ajouts mentaux dont on vient de parler sinon des réactions d'origine émotionnelle dans leurs profondeurs ? Car il est fort possible que les seules fonctions émotionnelles et sentimentales nous relient à la nature réelle de l'existence, qu'elles pénètrent

[6] Ortega y Gasset discute de la différence entre l'homme et l'animal selon les critères suivants: l'animal ne vit pas de lui-même, mais en faisant toujours attention à l'altérité, mais terrorisé par celle-ci. Par contre, l'homme a la capacité d'ignorer l'altérité, de tourner vers soi, au moins virtuellement, ou, dans un seul mot qui n'existe qu'en espagnol, *ensimismarse*.

jusqu'aux lois qui régissent la vie. Il se peut que ce que nous appelons intelligence ne soit, dans ce cas, qu'une faculté d'équilibre, un pouvoir de mettre en ordre les données fournies par les fonctions émotionnelles.» (Roşca 1934: 194).

Les valeurs sont des inventions de l'âme de l'homme que l'esprit tente d'imposer à la réalité en tant que sceau personnel. D. D. Roşca met à la tête des valeurs éternelles la vérité, la justice et la liberté, valeurs fondamentales dans l'éthos et le credo moral de la culture roumaine : «Personne, aucun individu, aucun pays ne peut nier l'existence et le caractère universel et normatif de ces vérités, sans renoncer en même temps à son honnêteté.» (Roşca, 2012: 258).

La sagesse populaire montre que «Tous, hommes, femmes honorons, ou nous nous déshonorerons » (Gorunescu 1978: 108), ce qui veut dire que l'honnêteté exige de l'honnêteté (Botezatu 2001: 65) et dans la société traditionnelle le comportement de tous les membres de la communauté était normé et «définit par la sentence du *comme il faut* qui détermine la chaîne entière d'évènements de l'esprit.» (Suiogan 2009:74).

L'homme a donc deux options : l'indifférence et le désintérêt, d'une part, et les possibilités de certaines actions téméraires, extravagantes, dérisoires ou tragi-comiques, d'autre part. On considère que la mauvaise voie este l'isolement permanent, sous la menace de la terreur de l'altérité, vue comme une boule de sel suspendue au-dessus de nous; et la bonne voie, celle qui nous conduit vers la libération de cette terreur, est représentée par le choix de vivre en communauté, dans l'effort de reconnaître *l'humanité* dans l'image de l'autre, même au risque de se tromper. «Car les erreurs sont pour la vérité, les errances sont pour se corriger, et pour vaincre, nous devons vivre (provoquer) l'échec», affirme l'académicien Gh. Vlăduţescu. Dans la même optique, D. D. Roşca croit en l'homme et en ses pouvoirs ou capacités de récupération. Il croit en l'homme parce qu'il le considère non pas seulement en tant qu'esclave de la fatalité, mais aussi en tant qu'interprète et concepteur de la raison. Il croit en l'homme puisqu'il sait qu'auparavant l'homme a réussi, peu à peu, mais de plus en plus évident, se superposer à l'instinct et rendre de plus en plus humaine la société des gens.

Une autre expression parémiologique – «l'honnête homme croit en l'honnête homme» - restitue l'image de l'autre réinvesti *d'honnêteté* et fait de l'empathie fondement de la moralité. Mais il y a pas mal de proverbes qui tirent un signal d'alarme sur le danger de perdre les repères de «l'honnête homme» : «On perd tout en voulant tout gagner» ou «L'honnêteté vaut mieux que la richesse». (Botezatu 2001: 65).

D. D. Roşca attire l'attention : dans le contexte où les intérêts économiques et politiques sont prioritaires, la vie spirituelle devient une végétation rare, sinon étouffée complètement. Dans l'histoire moderne, la victoire de *homo faber* a donné gain de cause à *homo economicus* pour lequel le train de vie était devenu but en soi, tout comme la mentalité mercantile, c'est-à-dire le succès financier. D.D. Roşca a anticipé : le tragique proprement-dit n'est pas représenté par les situations conflictuelles qui se sont accentuées et ont provoqué des dissensions dans la communauté nationale, mais par ce renversement des valeurs qui nous fait perdre la boussole.

On propose comme solution à l'érosion de plus en plus accentuée du sentiment d'appartenir à la communauté, comme réaction à l'aliénation et à l'anonymisation des foules, la communication authentique : «Le démantèlement des limites et du cercle de magie du subjectivisme transcendantal devient possible pendant le processus de la communication. Car dans et par la communication, la couche initiale du psychisme humain est dépassée – celle de l'ipséité originaire (moi, moi et seulement moi), non dérivée. (…) Selon Steiner, qui apporte un appui solide en faveur du projet roumain d'éthique de l'honnête homme, si le langage existe, c'est parce que l'autre existe. Nous ne sommes pas seuls. Nous nous définissons par la comparaison avec les autres. Chacun doit rester lui-même, trouver sa propre mesure et l'accepter. Ce qui nous rend vraiment riche, c'est la qualité d'être humain, qualité composée de deux côtés : les pouvoirs et les faiblesses, la bonté et la souffrance, la brillance et la malpropreté qui nous habitent.» (Vidam 2016: 201-202).

En faisant recours aux «valeurs éternelles» inscrites dans l'éthos roumain, l'individu dépasse l'indifférence et, par conséquent, il arrive à surmonter le dépaysement et à réconcilier les deux syntagmes («être dans le monde» et «comme il faut»), tout en devenant «honnête homme» et «être d'humanité».

BIBLIOGRAPHY

Bernea 2007 = Ernest Bernea, *Dialectica spiritului modern,* Bucureşti, Editura Vremea.

Botezatu 2001 = Grigore Botezatu, Andrei Hâncu, *Dicţionar de proverbe şi zicători româneşti,* Bucureşti, Editura Litera.

Botton 2013 = Alain de Botton, *Religia pentru atei,* Bucureşti, Editura Vellant.

Cătineanu 2013 = Tudor Cătineanu, *Paremiologie,* în revista *Cultura,* nr. 421, Bucureşti, 2013, consultată la adresa (http://revistacultura.ro/nou/2013/05/paremiologie) accesată în date de 18.02.2017.

Eliot 1962 = T. S. Eliot, *Notes Towards the Definition of Culture*, London, Editura Faber and Faber.

Gorunescu 1978 = Elena Gorunescu, *Dicţionar de proverbe român-francez*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Juignet 2015 = Patrick Juignet, *Humanité ou sagesse ?* In: *Philosophie, science et société* [en ligne]. 2015. Disponible à l'adresse : https://philosciences.com/philosophie-et-humanite/ homme-humain-et-humanite/30-humanite-sagesse.

Mihăilescu 2013 = Vintilă Mihăilescu, *Scutecele naţiunii şi hainele împăratului. Note de antropologie publică,* Iaşi, Editura Polirom.

Roşca 1934 = D. D. Roşca, *Existenţa tragică. Încercare de sinteză filosofică,* Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II".

Roşca 2012 = D. D. Roşca, *Opere filosofice*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Stăniloae 2011 = Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie şi naţionalism,* Editura Supergraph.

Suiogan 2009 = Delia Suiogan, *Ipostaze ale străinului în mentalitatea tradiţională românească*, în *Străinul: schiţă imagologică,*volum coordonat de Carmen Dărăbuş, Baia Mare, Editura Universităţii de Nord şi Editura Ethnologica.

Vargas Llosa 2017 = Mario Vargas Llosa, *Civilizaţia spectacolului.* Bucureşti, Humanitas.

Vidam 2006 = Teodor Vidam, *Ceasul care bate peste vreme.* Cluj-Napoca, Editura Mega, apud *Revista Biblioteca Bucureştilor,* Anul XIV, nr. 2 – februarie, Bucureşti, 2011.

Vidam 2007 = Teodor Vidam, *Dimensiuni ale eticii comunicării şi mass-media*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă.

Vidam 2016 = Teodor Vidam, *Revirimentul eticii în gândirea filosofică românească*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut.

FUROR VS. VIRTUS. DISCIPLINE AND BRAVADO IN THE ROMAN ARMY

Fabian Istvan
Lecturer, PhD, UMFST Târgu Mureş

Abstract:Seen as a formidable „war-machine" the Roman army is considered an example of discipline. However, in many instances, as seen in historical sources, the Roman troops and officers, broke the "rules of engagement" and hurled into battle. Showoff of bravery or, incontrolable rage? The paper analyses a few cases of virtus (or furor) which occurred especially during the wars of the Republican age.

Keywords: Republic, army, battle, troops, centurions.

Mass media contemporană descrie armata romană ca fiind o formidabilă „maşină de război" din cauza complexităţii, a organizării riguroase şi mai ales din cauza succeselor pe câmpul de luptă, fiind privită ca o precursoare a armatelor moderne iar, soldatul roman, ca primul soldat profesionist. „ Romanii foloseau pentru armată termenul de *exercitus*, un termen ce desemna în mod exact „a exersa" iar folosirea acestuia scoate în evidenţă importanţa pe care o acordau romanii antrenamentului şi disciplinei. Ei adorau în mod egal pe zeiţa *Disciplina* şi *Campestres* divinităţile terenului de antrenament"[1]. Antrenamentul roman se baza în mare parte pe unitatea de grup şi disciplină, menţinerea ordinii de marş, a formaţiunilor de luptă, schimbarea tipului de formaţiune în funcţie de necesităţile tactice. Nu este de mirare de ce primii teoreticieni ai războiului roman au pus accentul pe aceste aspecte prezentând o imagine a soldatului roman care executa ordinele cu o precizie mecanică, gradul de comparaţie în majoritatea cazurilor fiind hoplitul grec/macedonean. Însă percepţia asupra „automatismului" soldatului roman s-a schimbat odată cu reinterpretarea surselor antice, în lumina psihologiei şi a experienţelor personale ale soldaţilor.[2] Conceput în primele faze ca un mod de luptă bazat pe o formaţiune închisă de tip falangă, tactica romană se schimbă în perioada republicii timpurii pe formaţiunea bazată pe manipul respectiv centurie. Acesta a impus o modificare în modul de luptă a soldatului ca individ: de la formaţiuni închise tip *testudo* până la cele mai deschise tip *cuneus* ori chiar o formaţii prin care distanţa mare dintre soldaţi (2m) permitea ca ei să lupte individual dar, cu posibilul ajutor al camarzilor la îndemână.[3] Combinaţia dintre soldatul disciplinat şi luptătorul feroce l-a făcut pe combatantul roman, cel puţin după aprecierea lui Polybius, invincibil, mai ales prin folosirea la maxim a acelui *virtus* care îi făcea pe aceştia „lipsiţi de teamă şi dominaţi de spiritul de competiţie"[4]. Însă există şi reversul medaliei: *virtus* se putea transforma în *furor* de aici şi riscul ca soldaţii să devină imposibil de controlat. Se pare că exemplele nu sunt puţine şi, în mod interesant sunt predominante în conflictele epocii Republicane când, nobilimea „de modă veche" probabil simţea nevoia de a-şi manifesta curajul şi îndemânarea în faţa trupelor pe care le aveau sub comandă. Pe de altă parte o categorie interesantă, indiferent de epocă, sunt centurionii. Consideraţi precursorul comandantului de companie al epocii moderne, centurionii se dovedeau de o impetuozitate periculoasă pe câmpul de luptă, aruncându-se nu odată către rândurile inamicului prin acte de curaj nebunesc. Centurioni cum ar fi Gnaeus Petreius, Scaeva, Crastinus, Marcus Ateius, Titus Pullo, Lucius Vorenus sunt exemple clasice în acest sens, fiind nume care s-au confundat prin actele lor cu istoria militară romană.

[1]Ross Cowan, *Roman warriors*, Military history monthly, December, 2012, p.35 (în continuare: *Warriors...*)
[2]Graeme Ward, *The Roman battlefield. Individual exploits in warfare of the Roman Republic* în Werner Ries –Garrett G. Fagan, *Topography of violence in the Greco – Roman world*, The University of Michigan Press, 2016, p.300
[3]Cowan, *art.cit.* p.35
[4]*Ibidem* p.36

Exemplele însă sunt prezente şi în epoca Principatului, dacă avem în vedere doar redările pe Columna lui Traian, Columna lui Marcus Aurelius sau reprezentările de pe inscripţiile onorifice, votive sau funerare.

Mergând pe firul cronologic, o primă descriere a eficacităţii armatei (şi armelor) romane le găsim la Titus Livius în a sa *Ab Urbe condita*. În contextul Celui De-al Doilea Război Macedonean (200-197 a.Chr.) macedonenii lui Filip V, erau consternaţi de rănile produse de armele romane: „*(Soldaţii lui Filip) obişnuiţi să lupte cu grecii şi illyri au văzut rănile provocate de suliţe, săgeţi şi mai rar de lănci. Dar, după ce au văzut cadavrele mutilate de sabia Hispanică (gladius),braţe separate de umeri, capete despărţite complet de trup, intestine, la vedere şi alte răni hidoase, mulţimea a realizat cu teroare cu ce fel de arme şi de oameni se confruntă*".[5] Pornind de la această descriere, autorul teoretizează asupra preferinţelor soldaţilor romani: în locul elegantei *sarissa* sau a altei arme de luptă la semi-distanţă, romanii preferă gladius-ul, o armă de străpungere şi tăiere dar care, aduce conflictul la un nivel mult mai personal. Motivaţia folosirii gladius-ului este, se pare şi una psihologică: necesită mai mult curaj(*virtus*), mai multă determinare/furie (*ira*) decât folosirea unei arme de luptă de semi-distanţă. De asemenea dă ocazia unor fapte de arme individuale, menite să impresioneze „audienţa"[6]: camarazii, superiorii şi bineînţeles, inamicul.

Acţiunile romane deşi brutale la prima vedere, nu sunt extraordinare dacă ţinem cont de faptul că în societăţile mediteraneene demonstraţiile de putere fizică şi abilitate marţială erau importante în definirea identităţii masculine în familie şi comunitate. Interesant e că aceeaşi greci care se arătau îngroziţi de *"ce fel de oameni se confruntă*" aveau o lungă şi sângeroasă istorie de acte eroice individuale începând cu eroii homerici şi terminând cu Alexandru cel Mare.

Roma republicană este un spaţiu al agresivităţii şi expansiunii: pentru elita vremii *dignitas* se construia din *gloria, laus* şi *fama* toate realizate prin fapte eroice şi victorii pe câmpul de luptă[7]. După cum bine se ştie, inclusiv cariera politică al unui individ din înalta societate era puternic influenţată de comportamentul de pe câmpul de luptă, deci este de înţeles de ce *gloria* era o expectanţă socială. Întrebarea care poate apare este cea privitoare la rolul şi motivaţiile (în afară de cele materiale) clasei de jos. Ward consideră că şi în acest caz totul se reduce la „vizibilitate": pe lângă posibilitatea promovării ca urmare a actelor de eroism, soldaţii de rând erau încurajaţi să „afişeze prăzile acumulate în locuri vizibile ale caselor lor, unde rudele şi vizitatorii le pot vedea şi pot pune întrebări."[8]

Fără a intra în detaliile tehnicii şi tacticii de luptă romane, trebuie menţionat un aspect deosebit de interesant: în perioada de mijloc spre sfârşit de republică se trece de la sistemul de luptă bazat pe manipul la cel bazat pe cohortă: cele 30 de *manipuli* a câte 60-120 se soldaţi sunt unificate în 10 cohorte. Dincolo de aspectele tactice, se pare că a existat şi un aspect psihologic dacă avem în vedere că numele derivă din verbul latin *cohortari* ce înseamnă „a încuraja, a lăuda". Acesta înseamnă că reorganizarea a crescut moralul trupelor şi implicit acel aspect denumit de Caesar fiind *animus* sau *impetus*, un amestec de furie, entuziasm şi încredere sau mai pe scurt „spirit combativ". Acest spirit însă este destul de volatil, fapt observat atât de Titus Livius cât mai ales de Caesar de aceea, importanţa acţiunilor individuale de eroism şi curaj este critică. Parcurgând însă lista, destul de lungă, de asemenea acţiuni, Goldsworthy apreciază că: „înainte de a discuta aceste demonstraţii de curaj, e important să le

---

[5]Titus Livius, Ab urbe condita 31,34,4 - 5 (…) *namquihastissagittisqueetraralanceisfactavulneravidissent, cumGraecisIllyriisquepugnareadsueti, postquamgladioHispaniensidetruncatacorpora, bracchiiscumhumeroabscisis, auttotacervicedesecta[1]divisaacorporecapitapatentiaquevisceraetfoeditatemaliamvulnerumviderunt, [5] adversusquaetelaquosquevirospugnandumforet, pavidivulgocernebant. ipsumquoqueregemterrorcepitnondumiustoproeliocumRomaniscongressum* http://wwwperseustuftsedu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999020164%3Abook%3D31%3Achapter%3D34(accesat04.29.19)

[6]Ward, *op.cit.*p.301

[7]*Ibidem* p.302

[8]*Ibidem* p.303

punem în perspectiva faptului că aceste incidente au fost menționate întrucât erau excepționale și comportamentul celor implicați depășea așteptările (...) pentru că marea majoritate a soldaților romani nu prea părăseau siguranța fizică și mentală reprezentată de grup ca să înfrunte singuri inamicul".[9] Din câte se vede există o oarecare contradicție între necesitatea de a fi „văzut" pe de o parte și extraordinarul acțiunilor individuale pe de alta.

Una din explicații poate fi de fapt o simplă reacție nervoasă la condițiile de stres prelungit de pe câmpul de luptă: credem că doar așa se poate explica acțiunea soldaților romani din timpul bătăliei de la Thapsus. Confruntarea a avut loc în data de 6 aprilie 46 a.Chr, dintre armata de veterani ai lui Caius Iulius Caesar și forțele optimaților conduse de Quintus Metellus Scipio. Forțele optimaților au fost înfrânte fapt, care a avut drept urmare sinuciderea lui Scipio și a lui Cato cel Tânăr. În cursul bătăliei, descrise de Caesar cu lux de amănunte, are loc un eveniment ciudat: iritați de tacticile evazive ale lui Scipio soldații veterani ai lui Caesar constrâng gorniștii să sune atacul și se repezesc spre rândurile inamicilor, în ciuda opoziției centurionilor[10]. Din câte se poate observa din text, Caesar pune acest act de „indisciplină" pe seama zelului soldaților, dar nu putem exlcude posibilitatea ca de fapt trupele să-și fi pierdut nervii în fața manevrelor continue. Numai așa se poate explica și finalul episodului în care, după ce veteranii lui Caesar au cucerit fortificațiile după care se ascundea inamicul i-au măcelărit pe toți inclusiv pe cei care se predaseră. Un episod similar s-a întâmplat și în anul 70 p.Chr. când în cursul asediului Ierusalimului, „legionarii au ignorat semnalele vocale și vizuale ale comandatului lor, viitorul împărat Titus, și în mod deliberat au dat foc Templului. Flavius Iosephus îi descria pe romani ca fiind imposibil de controlat, nici violența, nici dialogul nevând efect asupra lor."[11] O situație asemănătoare are loc în anul 359 p.Chr. când o legiune este transferată din Gallia în Mesopotamia pentru a apăra orașul Amida de asaltul trupelor persane conduse de regele Shapur II. Romanii pus și simplu nu aveau răbdare să apere orașul ascunși după ziduri ci, ieșeau în fața porților pentru a se confruna cu inamicul pe câmp deschis. Situația s-a agravat într-un asemenea grad încât comandanții romani au fost nevoiți să închidă porțile dar, conform lui Ammianus Marcellinus, soldații și-au amenințat ofițerii cu moartea dacă nu-i lasă să lupte pe câmp deschis. Mai mult, au ieșit pe furiș într-o noapte și înarmați doar cu gladius și securi au pătruns în tabăra persană și au masacrat o mare parte din trupele de asalt, retrăgându-se doar atunci când arcașii persani au ajuns pe câmpul de luptă. Marcellinus descrie brutalitatea atacului de noapte roman, modul ordonat în care s-au retras precum și faptul că atacul a fost condus de *campidoctores,* ofițerii instructori care în mod normal trebuiau să fie un exemplu de disciplină romană[12]. Ward afirmă că pentru acești centurioni veterani,a se ascunde după ziduri e o ofensă adusă *virtus*-ului lor și au preferat riscurile unei confruntări directe cu forțe net superioare.[13]

---

[9]Adrian Goldsworthy, *The Roman army at war* 100 BC – AD 200, Claredon Press, Oxford, 1996 , p.265

[10]C. Iulius Caesar , De bello Africo 82 – 83 :*Itaque in circumeundo exercitu animadvertit hostes circa vallum trepidare atque ultro citroque pavidos concursare et modo se intra portas recipere, modo inconstanter immoderateque prodire. Cum idem a pluribus animadverti coeptum esset, subito legati evocatique obsecrare Caesarem ne dubitaret signum dare: victoriam sibi propriam a dis immortalibus portendi. Dubitante Caesare atque eorum studio cupiditatique resistente sibique eruptione pugnari non placere clamitante, etiam atque etiam aciem sustentante, subito dextro cornu iniussu Caesaris tubicen a militibus coactus canere coepit. Quo facto ab universis cohortibus signa in hostem coepere inferri, cum centuriones pectore adverso resisterent vique continerent milites ne iniussu imperatoris concurrerent, nec quicquam proficerent. Quod postquam Caesar intellexit incitatis militum animis resisti nullo modo posse, signo Felicitatis dato equo admisso in hostem inter principes ire contendit*. http://forumromanumorg/literature/caesar/africoehtml#82(accesat: 14 05 2019)

[11]Cowan, *art.cit.*p.36

[12]Ammianus Marcellinus, *Rerum gestarum libri qui supersunt*, Libri XIX VI *„Inter haec Galli morarum impatientes securibus gladiisque succincti patefacta sunt egressi postica, observata nocte squalida et interluni, orantes caeleste praesidium ut propitium adesset et libens. Atque ipsum spiritum reprimentes cum prope venissent, conferti valido cursu quibusdam stationariis interfectis exteriores castrorum vigiles ut in nullo tali metu sopitos obtruncantes supervenire ipsi regiae, si prosperior iuvisset eventus, occulte meditabantur.8. Verum audito licet levi reptantium sonitu gemituque caesorum discusso somno, excitatis multis et ad arma pro se quoque clamitante steterunt milites vestigiis fixis progredi ultra non ausi; nec enim cautum deinde expergefactis, quos petebant insidiae, in apertum properare discrimen, cum iam*

Dincolo de reacţiile nervoase şi impetuozitatea trupelor per ansamblu se poate observa un aspect deosebit de interesant la nivelul ofiţerilor în special al centurionilor. Dacă pentru ofiţerii de cavalerie, care veneau din rândurile elitei republicane actele de curaj aveau şi un substrat politic, pentru centurioni, „oamenii duri ai Romei"[14] acţiunile care depăşeau normalul confruntărilor se pare că aveau un substrat personal: cel al păstării *virtus*-ului. Pe de altă parte nu trebuie uitat faptul că şi conducerea superioară a legiunii se aştepta ca ei să ofere un exemplu de curaj, disciplină şi loialitate trupelor.[15] Exemplele cele mai spectaculoase sunt din perioada războaielor Republicii.

Un prim exemplu, interesant, este cel al unui „rebel": centurionul Gnaeus Petreius care, în iarna anului 102/101 a.Chr. era angajat în conflictul cu tribul germanic al Cimbrilor. Prinşi într-o ambuscadă în nordul Italiei, comandantul lui Petreius, panicat a refuzat să ordone contraatacul menit să rupă încercuirea. Atunci Petreius l-a executat, a preluat iniţiativa şi a reuşit să-şi scoată trupele din ambuscadă. Deşi a încălcat regulamentele militare, Petreius a fost decorat cu *corona graminea* cea mai înaltă şi mai rar acordată distincţie care, era primită doar de cei care salvau o unitate militară. [16]

Un alt exemplu este cel al centurionului Scaeva, care în 48 a.Chr. la Dyrrachium a rămas singur (după ce centuria lui a fugit) în faţa soldaţilor lui Pompei. Caesar, care descrie lupta lui Scaeva menţionează ca acesta a suferit multiple răni, şi-a pierdut ochiul stâng iar scutul lui a fost perforat de 120 de ori. Şi totuşi, el a continuat să lupte repezindu-se în rândul soldaţilor pompeeni până când propria lui centurie s-a întors după el şi l-a salvat[17]. În mod surprinzător, Scaeva nu a murit în urma rănilor, a fost avansat ca *centurio primi ordines,* primind şi o compensaţie în bani în valoare de 200.000 sesterţi (un legionar primea cam 900 de sesterţi anual)[18].Tot în anul 48, în timpul bătăliei de la Pharsalus un alt centurion, Crastinus, a condus un atac sinucigaş asupra forţelor conduse de Pompei

---

undique frendentium catervae Persarum in proelia venirent accensae.9. Contra Galli corporum robore audaciaque quoad poterant inconcussi, gladiis secantes adversos, parte suorum strata vel sagittarum undique volantium crebritate confixa, cum unum in locum totam periculi molem conversam et currentium hostium agmina advertissent, nullo terga vertente evadere festinabant et, velut repedantes sub modulis, sensim extra vallum protrusi, cum manipulos confertius invadentes sustinere non possent, tubarum perciti clangore castrensium discedebant. (...)12. Horum campidoctoribus ut fortium factorum antesignanis post civitatis excidium armatas statuas apud Edessam in regione celebri locari iusserat imperator, quae ad praesens servantur intactae. " http://penelopeuchicagoedu/Thayer/L/Roman/Texts/Ammian/19*html*(accesat 14 05 19).*

[13]Ward, *art. cit.* p37.

[14]Cowan,*Centurions The hard men of Rome*,Roman Army,MI /271, p.9 (în continuare *Centurions...*)

[15]Pentru întreaga problematică: Graeme A. Ward, *Centurions The practice of Roman officership (Diss)* Chapel Hill, 2012.

[16]Pliniu cel Bătrân, Historia naturalis, XXII, 6 *„centurioniverouniadhoctempuscn. petreioatinaticimbricobello.primumpilumiscapessenssubcatuloexclusamabhostelegionemsuamhortatustribunumsuumdubitantempercastrahostiumerumpereinterfecitlegionemqueeduxit."*
http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0138%3Abook%3D22%3Achapter%3D6
(accesat 4.05.2019)

[17]Caius Iulius Caesar, *De bello civili*, 3,53: *Itaunodiesexproeliisfactis,tribusadDyrrachium,tribusadmunitiones,cumhorumomniumratiohaberetur,adduomilianumeroexPompeianiscecidissereperiebamus, evocatoscenturionesquecomplures; ineofuitnumeroValeriusFlaccusLfiliuseius,quipraetorAsiamobtinuerat; signaquesuntmilitariasexrelata [2]nostrinonampliusxxomnibus [3] suntproeliisdesideratisedincastellonemofuitomninomilitumquinvulneraretur,quattuorqueexuna[4]cohortecenturionesoculos amiseruntetcumlaborissuipericuliquetestimoniumad ferrevellent, miliasagittarumcirciterxxxincastellumconiectaCaesarirenumeraveruntscutoqueadeumrelato*Scaevae*centurionisinventasuntineoforaminacxx [5] quemCaesar, uteratdesemeritusetderepublica, donatummilibusccatqueaboctavisordinibusadprimumpilumsetraducerepronuntiavit—eiusenimopecastellummagnaexparteconservatumesseconstabat—cohortemqueposteaduplicistipendio, frumento, veste, cibariismilitaribusquedonisamplissimedonavit.*
http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0075:book=3:chapter=53(accesat 14.05.2019)

[18] Cowan, *Centurions*...p.9

Magnus, reuşind să rupă linia inamicului şi să-i producă pierderi masive.[19] Mult dezbătut în literatura de specialitate atacul, condus de Crastinus, a schimbat soarta bătăliei, în acelaşi timp oferind un exemplu de *virtus romana* legionarilor obosiţi de lungul război civil.

Tot Caesar ne povesteşte poate cel mai cunoscut act de bravură din istoria cuceririi Galliei, al cărui principali eroi au fost doi centurioni: Lucius Vorenus şi Titus Pullo. În iarna anului 54/53 a.Chr. Legiunea a XI Claudia în care se aflau cei doi a fost asediată de triburile Nerviilor şi Eburonilor[20]. După afirmaţia lui Caesar, între cei doi a existat o concurenţă continuă în ce priveşte postul de *primus pilus* al legiunii. În timpul unui asalt al Nerviilor, Pullo de unul singur a sărit peste palisadă către inamic, fiind urmat de Vorenus.[21] A urmat o luptă absolut inegală, în care cei doi s-au ajutat reciproc, reuşind să elimine o serie de inamici după care s-au retras pe palisade. Act de bravură? Indisciplină? Sau act motivaţional? Deşi în armata romană abandonarea postului era pedepsită cu moartea, trebuie avut în vedere că în acest caz nu este vorba de un joc al hazardului. Conform regulii, legiunile, centuriile, cohortele erau independente, în cazul morţii, sau plecării centurionului, *optio* respectiv ceilalţi subofiţeri preluau comanda. Cei doi au plecat în căutarea *virtus*-ului dar şi pentru a-i încuraja pe ceilalţi. „Era cel mai bun exemplu de competiţie eroică, glorioasă şi inspiraţională. În ciuda rivalităţii cei doi centurioni au demonstrat triumful camaraderiei, salvându-şi viaţa reciproc. Caesar concluziona că este imposibil a decide care poate fi considerat mai curajos."[22] Însă mai puţin cunoscută este actul de eroism al centurionului Baculus: când germanicii din tribul Sugambrilor i-au asediat garnizoana de la Aduatuca, acesta era bolnav şi conform lui Caesar nu mâncase de cinci zile. În momentul atacului, centuria de gardă fugise din faţa puhoiului germanic, dar Baculus a ieşit din cortul său a luat armele celui mai apropriat soldat şi s-a postat în poarte fortificaţiei. Exemplul său a fost urmat de ceilalţi

---

[19]Caius Iulius Caesar, *De bello civili*. 3,91-3,99 *„EratCrastinusevocatus in exercituCaesaris, quisuperioreannoapudeumprimumpiluminlegionex [2] duxerat, virsingularivirtute. hicsignodato'sequiminime' inquitmanipularesmeiquifuistis, etvestroimperatori, quamconstituistis, operamdate. unumhocproeliumsuperest; quoconfectoetillesuamdignitatemetnos [3] nostramlibertatemrecuperabimus.' simulrespiciensCaesaremfaciam' inquithodie, Imperator, utautvivo [4] mihiautmortuogratiasagas.' haeccumdixisset, primusexdextrocornuprocucurritatqueeumelectimilitescircitercxxvoluntariieiusdemcenturiaesuntprosecuti. "* http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Caes.+Civ.+3.91&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0075 (accesat 15.05.2019).

[20]Ross Cowan,*The real Pullo and Vorenus. Historical Caesarian centurions,* Ancient Warfare magazine, XII, p.25.

[21]Caius Iulius Caesar, *De bello gallico, 5,44. Erantinealegionefortissimiviri, centuriones, quiprimisordinibusappropinquarent, TitusPulloetLuciusVorenus.[2] Hiperpetuasintersecontroversiashabebant, quinamanteferretur, omnibusqueannisdelocissummissimultatibuscontendebant. [3] ExhisPullo, cumacerrimeadmunitionespugnaretur "Quiddubitas," inquit, " Vorene? autquemlocumtuaeprobandaevirtutisexspectas ?[4] Hicdiesdenostriscontroversiisiudicabit." Haeccumdixisset, proceditextramunitionesquaqueparshostiumconfertissmaestvisairrumpit.[5] NeVorenusquidemtumse sevallocontinet, sedomniumveritusexistimationemsubsequitur.[6] MediocrispatiorelictoPullopiluminhostesimmittitatqueunumexmultitudineprocurrentemtraicit; quopercussoetexanimatohuncscutisprotegunt, inhostemtelauniversiconiciuntnequedantregrediendifacultatem.[7]TransfigiturscutumPullonietverutuminbalteodefigitur.[8] Avertithiccasusvaginametgladiumeducereconantidextrammoraturmanum, impeditumquehostescircumsistunt.[9] SuccurritinimicusilliVorenusetlaborantisubvenit.[10] AdhuncseconfestimaPulloneomnismultitudoconvertit:11] illumverutoarbitranturoccisum. GladiocomminusremgeritVorenusatqueunointerfectoreliquospaulumpropellit;[12] dumcupidiusinstat, inlocumdeiectusinferioremconcidit. Huicrursuscircumventofertsubsidium Pullo,[13] atqueamboincolumescompluribusinterfectissummacumlaudeseseintramunitionesrecipiunt.[14] Sicfortunaincontentioneetcertamineutrumqueversavit, utalteralteriinimicusauxiliosalutiqueesset, nequediiudicariposset, uterutrivirtuteante ferendusvideretur."* http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Caes.+Gal.+5.44&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0002 (accesat 14.05.2019)

[22] Cowan, *Warriors…* p.38. J.E. Lendon, *Soldiers and ghosts. A history of battle în classical Antiquity.*Yale University Press, New Haven and London, 2005, p. 218

centurioni care pentru scurt timp au dus greul bătăliei, până când restul trupelor au reuşit să se organizeze şi să preia iniţiativa.[23]

Aceste acţiuni par să piardă din strălucirea lor odată cu epoca Principatului: deşi prezentate ca exemple de eroism totuşi, există şi o anume undă critică de vreme ce sunt încălcate anumite reguli ale conflictului. Romanii aveau cunoştinţe elementare de psihologia conflictului şi probabil au înţeles că unele acţiuni aveau loc sub imperiul stresului continuu şi a fricii convertite în furie (*furor).* Reformele militare din timpul domniei lui Agustus, pare-se erau menite pe de o parte să întărească disciplina per totalul trupelor iar, pe de alta să tempereze excesul de zel al ofiţerilor. Însă aşa cum arată monumentele epocii Principatului (în special dacă ne referim la Columna lui Traian şi Marcus Aurelius, precum şi la scenele de pe arcurile de triumf), realitatea de pe câmpul de luptă era cu totul diferită faţă de prevederile regulamentelor. *Virtus* şi *furor* rămâneau elemente de bază ale spiritului de luptă roman chiar dacă îmbrăcau forme extreme. Ideea era aceeaşi ca şi în epoca republicană: să fie remarcaţi, apreciaţi şi consideraţi demni pentru un eventual *cursus honorum* sau pentru obţinerea cetăţeniei (în cazul auxiliarilor).

În mod interesant, izvoarele istoriografice nu mai insistă atât de mult pe figurile şi acţiunile extraordinare ale trupelor şi centurionilor dar, aceste lipsuri sunt compensate de sursele epigrafice. Inscripţiile onorifice, votive sau funerare ridicate în cinstea ofiţerilor descriu şi faptele acestora de unde, ne putem face o idee asupra faptului ce deşi la nivel oficial comunitatea (cea a soldaţilor) a trecut înaintea individualismului, la nivel personal tradiţia *virtus* ului personal a continuat[24]. La acestea se adaugă monumentele propagandistice romane în special Columna lui Traian şi cel al lui Marcus Aurelius, precum şi Monumentul de la Adamclisi. Scenele de luptă de pe aceste monumente diferă mult ca abordare subliniind parcă duritatea conflictului: bătălii, masacre, uciderea prizonierilor (în special pe Columna lui Marcus Aurelius care redă Războaiele Marcomanice), deportări de populaţie şi tot cortegiul de evenimente ce însoţeau un conflict militar. Între aceste scene istoriografia militară contemporană a evidenţiat câteva care ies din tiparul „normal" al unui conflict şi intră în sfera supravieţuirii vechiului *virtus.* Este vorba de aşa zisa „vânătoare de capete". Acest aspect a fost cu greu acceptat de o parte a istoriografiei sec.XIX-XX deşi, conform lui Voisin „ vânătoarea de capete este clar atestată în cadrul armatei romane, nu este considerat de unii cercetătorii moderni ca o practică instituţionalizată. Asemenea acţiuni sunt atribuite <legionarilor sălbăticiţi> (*legionnaires ensavauages*) (...) dar sunt rare şi imposibil de întâlnit după cel de-al doilea război punic"[25] Despre acest aspect merită de reţinut numai două evenimente desfăşurate cu mult după războaiele punice: în 46 a.Chr. Caesar a bătut în cuie capetele propiilor soldaţi care s-au răsculat pentru o pradă mai mare, iar în 45 a.Chr.la Nunda încercuit tabăra pompeiană cu capete înfipte în vârfuri de lance. Pentru epocile mai

---

[23]Caesar,*De bello gallico „Erataegercumpraesidiorelictus PubliusSextiusBaculus, quiprimumpilumadCaesaremduxerat, cuiusmentionemsuperioribusproeliisfecimus, acdiemiamquintumcibocaruerat. [2] Hicdiffisussuaeatqueomniumsalutii nermisextabernaculoprodit: videtimminerehostesatqueinsummoesseremdiscrimine: capitarmaaproximisatqueinportaconsistit: [3]consequunturhunccenturioneseiuscohortisquaeinstationeerat: paulisperunaproeliumsustinent. [4] RelinquitanimusSextiumgravibusacceptisvulneribus: aegrepermanustractusservatur. [5] Hocspatiointerpositoreliquiseseconfirmanttantum, utinmunitionibusconsistereaudeantspeciemquedefensorumpraebeant."* http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Caes.+Gal.+6.38&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0002 (accesat 15.05.2019)

[24]Un exemplu interesant este oferit chiar de marele poet Publius Ovidius Naso, exilat la Tomis. În anul 12 p.Chr. geţii într-una din raidurile lor au asediat fortăreaţa Aegisus (Tulcea) şi au ajuns până la Tomis. Răspunsul roman nu a întârziat şi în acest context Ovidius îl menţionează pe centurionul Iulius Vestalis care în ciuda rănilor suferite a continuat să lupte (urcându-se pe cadavrele duşmanilor ucişi) inspirându-şi astfel soldaţii. Cf. Cowan, *Centurions*...p. 27 1; A.Bowman,E.Champlin, A.Lintott (eds.)*Cambridge Ancient history 10. The Augustan Empire 43BC-69 AD.*Cambridge University Press, 2008,p. 555

[25]Voisin Jean – Louis, *Les Romains, chasseurs de tetes* în *Du chatiment dans le cite. Supplices corporels et peins du mort dans la monde antique*. Table ronde de Rome (9-11 novembre 1982). Rome: Ecole Francaise de Rome, 1984, (Publications de l Ecole francaise de Rome, 79) p.244

târzii unii autori atribuiau aceste scene soldaţilor auxiliari de origine celtică, drept un omagiu adus de împăraţi ascendenţei lor[26]. Auxiliari, legionari sau pretorieni, sunt redaţi cum prezintă capetele retezate ale inamicilor împăratului sau, mai interesant, luptă ţinând capetele inamicilor ucişi în gură. Având în vedere recurenţa mare a acestor scene, atât pe monumente publice cât şi pe cele funerare[27], este clar că avem de-a face cu o practică „instituţionalizată" de încurajare a *virtus*-ului roman.

Vechea cultură agresivă a armatei romane dispare odată cu Iulius Caesar care deşi a enunţat că superioritatea armatei romane constă în compromisul între *virtus* şi *disciplina* din scrierile sale reiese admiraţia faţă de actele de indisciplină eroică a oamenilor săi. Epoca lui Augustus va aduce acest echilibru/compromis în condiţiile unor schimbări sociale inerente reformelor iniţiate de *Optimus Princeps.*

BIBLIOGRAPHY

Bowman A,Champlin E, Lintott A (eds.)*Cambridge Ancient history 10. The Augustan Empire 43BC-69 AD.*Cambridge University Press, 2008.
Cowan, Ross, *Roman warriors*, Military history monthly, December, 2012.
Cowan Ross,*Centurions The hard men of Rome*,Roman Army,MI /271.
Cowan Ross,*The real Pullo and Vorenus. Historical Caesarian centurions,* Ancient Warfare magazine, XII
Fields, Nic, *Headhunters of the Roman army*, Minerva, november/december 2006.
Goldsworthy, Adrian, *The Roman army at war* 100 BC – AD 200, Claredon Press, Oxford, 1996.
Hall Joseph, *Brutalityand the Roman soldier: killing beyond the battlefield,* Ancient Warfare VI/1, 2006.
Lendon J.E., *Soldiers and ghosts. A history of battle în classical Antiquity.* Yale University Press, New Haven and London, 2005.
Ward, Graeme, *The Roman battlefield. Individual exploits in warfare of the Roman Republic* în Werner Ries –Garrett G. Fagan, *Topography of violence in the Greco – Roman world*, The University of Michigan Press, 2016,
Voisin Jean – Louis, *Les Romains, chasseurs de tetes* în *Du chatiment dans le cite. Supplices corporels et peins du mort dans la monde antique.* Table ronde de Rome (9-11 novembre 1982). Rome: Ecole Francaise de Rome, 1984, (Publications de l Ecole francaise de Rome, 79).

Surse web:

http://forumromanumorg/literature/caesar/africo
http://penelopeuchicagoedu/Thayer/L/Roman/Texts/Ammian
http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text

[26]Joseph Hall, *Brutalityand the Roman soldier: killing beyond the battlefield,* Ancient Warfare VI/1, 2006, p.2-6
[27]Nic Fields, *Headhunters of the Roman army*, Minerva, november/december 2006, p.10-12

THE ENLIGHTENMENT AND A NEW EUROPEAN IDENTITY

Adrian-Cladiu Stoica
Assoc. Prof., PhD, Politehnica University of Bucharest

Abstract. The Enlightenment was a crucial step in the European society modernization process. The Enlightenment movement has been spread out across the European continent to Russia. Some of the sovereigns showed interest to new reforming philosophical ideas. Due to the Church pressure, most of the Catholic states have imposed a severe censorship of the artistic creations. Many of the unauthorised authors in their country were publishing under a pseudonym in the Netherlands, as it shown an exceptional tolerance. Despite these obstacles, the 18th century has been a time of transformation in the cultural, economic, social and cultural fields.

Keywords: The Enlightenment, empiricism, materialism, free thinking, tolerance.

Originile acestei mișcări culturale care s-a desfășurat, în linii mari, în secolul al XVIII-lea, sunt dificil de identificat.La baza lor putem afirma că s-au aflat „spiritul" lui Cristofor Columb, care a determinat modificarea viziunii asupra lumii și influența lui Galileo Galilei, ce a contribuit la transformarea percepției asupra științei. Totodată, umanismul creștin a jucat un rol esențial, dintre reprezentanții săi remarcându-se Erasmus din Rotterdam, preot catolic și vizionar reformator în domeniile social și ecleziastic. Marele savant, născut în orașul-port Rotterdam, a călătorit prin toată Europa în calitate de profesor și sfătuitor al principilor și a purtat o lungă corespondență cu Luther, dar a refuzat să fie atras de ideea de separatism, avansând argumente pentru reformarea sistemului din interior. Și-a redactat întreaga operă în latină, limba intelectualității și limba de circulație pe continent în epocă, pentru a fi sigur că ideile sale se vor bucura de cea mai largă difuzare. A reprezentat arhetipul cetățeanului european, crescut în tradiția creștină, promotor al toleranței, marcat de gândirea clasică greco-romană[1].

Credea în forța argumentului rațional, care putea conduce către reformarea Bisericii, a societății și a vieții politice în general. Se pronunța pentru promovarea unității religioase și culturale la nivel continental. Nu întâmplător, un program al Uniunii Europene care vizează schimbul de studenți între diferite universități europene, îi poartă numele. Din păcate, viziunea lui Erasmus nu a fost dominantă în Europa după moartea sa. Mai mult, în secolul XX națiunile europene au provocat două războaie mondiale, contradicțiile dintre acestea atingând apogeul. Totuși, secolul XX a însemnat și revalorizarea ideii de unitate europeană după Al Doilea Război Mondial, europenii demonstrând că sunt capabili să învețe din propria istorie, în context, revalorizând contribuțiile învățatului olandez. Fracturarea lumii europene creștine a determinat coagularea conștiinței naționale. Respectul pentru rațiune, promovat de mișcarea iluministă, nu a reușit să suplinească dispariția unei credințe intelectuale comune și, ca urmare, naționalismul a avut de câștigat. Mișcarea iluministă a evoluat într-o atmosferă intelectuală tot mai fragmentată. Așadar, nu putem vorbi despre Iluminism ca despre o mișcare uniformă la nivel european, ea cunoscând forme diferite în cele trei mari spații culturale europene, francez, britanic și german[2].

Încă de la începutul secolului al XVIII-lea, mișcarea iluministă franceză și-a propus, prin intermediul demersurilor critice, să reformeze societățile europene, noul program desfășurându-se în afara cercurilor academic, pentru punerea în valoare a noilor idei.

---

[1]Stephen Green, *The European Identity. Historical and Cultural Realities We Cannot Deny*, London, Haus Publishing, 2015, p. 34.
[2]*Ibidem*, p. 35.

Pe tărâm economic, au beneficiat de dezvolare agricultura şi comerţul, ceea ce a permis o importantă creştere demografică şi îmbunătăţirea calităţii vieţii, deşi criza din 1775 a afectat această evoluţie. Burghezia a devenit tot mai puternică din punct de vedere economic şi a început să pretindă drepturi politice[3]. Pe de altă parte, nobilimea şi-a păstrat întreaga putere, beneficiind, în continuare, de privilegii şi exercitând un monopol asupra marilor funcţii militare, administrative sau religioase. Contradicţia dintre nobilime şi burghezie a atins un punct critic, prima împiedicând-o pe cea de-a doua să avanseze din punct de vedere politic ca urmare a originii. În acest climat social-politic, numeroşi intelectuali, cei mai mulţi burghezi înstăriţi, au combătut cenzura, făcând tot posibilul pentru răspândirea noilor idei. Şi-au exprimat preocuparea de a sprijini omul „luminat de raţiune", fondând un nou curent filosofic numit *Iluminism*[4].

Deşi a fost un curent filosofic şi artistic specific spaţiului European, Iluminismul a presupus diferenţe regionale. Exegeţii fenomenului au invocat unitatea şi diversitatea sa, „Luminile" fiind caracteristice diferitelor limbi europene: *les lumières, die Aufklärung, the Enlightenment, la ilustración, l'illuminazione*[5].

În Franţa, raţionalismul a coabitat cu un anume gen de sensibilitate premergătoare romantismului. Iluminismul francez a manifestat suficientă „îndoială religioasă" pentru a se ajunge la o relaţie tensionată între promotorii săi şi oamenii bisericii. În spaţiul britanic şi cel german contradicţiile cu reprezentanţii clerului au fost ca şi inexistente, tocmai pentru că majoritatea filosofilor englezi apreciau sistenul lansat de Isaac Newton, care presupunea coabitarea dintre religie şi empirismul ştiinţific. În lumea germană, inovaţia filosofică a păstrat un filon teologic, conservând un caracter conservator, controlat de stat. Deşi iluminismul se caracterizează printr-o varietate de tendinţe, identificăm trăsături comune, întâlnite la nivel continental. De exemplu, remarcăm faptul că spiritual critic, caracteristic domeniului ştiinţelor în secolul anterior, a început să predomine în cadrul curentelor filosofice, în timp ce gândirea liberă a fost asociată cu o nouă concepţie potrivit căreia un adevăr trebuie demonstrat pentru a fi acceptat ca atare[6].

Secolul al XVIII-lea a fost numit „secolul experienţei", principalii reprezentanţi ai acestei viziuni fiind René Descartes (1596-1650) şi Isaac Newton (1643-1727). Punerea în valoare a empirismului nu a exclus în Anglia conexiunea cu gândirea religioasă, iar în Franţa a contribuit la constituirea *materialismului*, reprezentat de Diderot, Helvétius, d´Holbach, La Mettrie.

Noul intelectual, intelectualul modern, se implica în viaţa publică, în acest mod cîştigându-şi notorietatea. Preocupările sale includeau scrieri variate, începând cu pamflete şi terminând cu tratate, prin intermediul cărora populariza idei referitoare la reformarea societăţii din temelii, plecând de la structurarea politică până la sectorul moravurilor.Era un promotor al toleranţei şi un critic acerb al nedreptăţilor sociale şi politice, analizând mecanismele sociale în vederea instituirii unei societăţi echitabile.

Filosofii iluminişti au fost creatorii unui umanism de tip nou, considerând că omul îşi poate obţine libertatea prin intermediul raţiunii. În 1784, Kant lansa *motto*-ul Iluminismului: *Sapere aude* („aveţi curajul de a vă folosi propriul simţ al raţiunii")[7].În secolul al XVIII-lea s-a accentuat tendinţa, prezentă deja în gândirea occidentală de a conferi o importanţă sporită ştiinţei în raport cu religia[8]. Progresul în domeniul ştiinţific a fost pus în legătură cu evoluţia generală a societăţii, care trebuia corelată cu interesul public, ceea ce a condus la creşterea interesului pentru domeniile social şi politic[9]. Revoluţiile

[3]Olivier Nay, *Istoria ideilor politice*, trad. de Vasile Sabin, Iaşi, Editura Polirom, 2008, p. 291.
[4]*Ibidem*, p. 292.
[5] Pierre Chaunu, *Civilizaţia Europei în Secolul Luminilor*, vol. I, Bucureşti, Editura Meridiane, 1986, p. 30.
[6]Olivier Nay, *op. cit.*, p. 292.
[7]*Apud* Olivier Nay, *op. cit*., p. 293.
[8] Lucian Boia, *Omul şi clima: teorii, scenarii, psihoze*, Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 39.
[9]*Ibidem.*

americană şi franceză au fost marcate de gândirea filosofică iluministă şi ideile referitoare la reformarea societăţii[10].

Europa Epocii Luminilor se remarca printr-o puternică fărâmiţare teritorială şi lingvistică. Însă, în mod paradoxal, în această perioadă se constituie concepţia referitoare la o Europă „fără frontiere", care datorează mult prezenţei culturale franceze şi măririi spaţiului european, invocându-se trecerea de la Mica Europă la Marea Europă. Germania şi Italia rămâneau fărâmiţate din punct de vedere politic, în timp ce Franţa, în ciuda centralizării teritoriale, păstra numeroase regionalisme. În regatul francez se vorbeau un număr mare de dialecte, în ciuda creşterii ponderii limbii franceze, carea va câştiga statutul de limbă a intelectualităţii pe întregul continent european[11]. Din secolul al XIX-lea şi până la începutul secolului XX, franceza a fost limba de circulaţie şi implicit vehiculului de difuzare a viziunilor politico-filosofice, fenomen care nu a afectat evoluţia altor limbi.Literatura în limbile naţionale a continuat să se dezvolte, contribuind la supravieţuirea unei comunităţi a cărei identitate risca să fie afectată în urma dispariţiei statului, un exemplu în acest sens fiind naţiunea poloneză[12].

Aparţia ştiinţei moderne a fost rezultatul interdependenţei inovaţiilor, ca rezultat al experienţei castigate de savanţii europeni. Punerea în valoare a acestei idei a condus la întocmirea unei opere monumentale, coordonată de filosoful Denis Diderot şi filosoful şi matematicianul Jean Le Rond D´Alembert. La finalul acestui demers, desfăşurat între 1751 şi 1772, au văzut lumina tiparului 35 de volume ale unei opere fundamentale, intitulată *Enciclopedia sau dicţionarul raţional al ştiinţelor, artelor şi meşteşugurilor*, (*Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*).Lucrarea a constituit o „sumă a spiritului modern", devenind deosebit de populară printre intelectualii europeni ai epocii.Cea mai importantă concepţie evidenţiată de *Enciclopedie* se referea la faptul că Europa a cunoscut o dezvoltare puternică în toate domeniile, fiind depăşite contribuţiile Antichităţii şi ale Evului Mediu, ideea de progres fiind lansată de filosofii iluminişti[13].

Enciclopedia s-a droit a fi „un depozit de cunoştinţe tehnologice, care urmau să fie popularizate, pentru a servi ca bazăprogreselor ulterioare"[14].Ea a constituit totodată o „antologie" a opiniilor filosofice, politice, şi religioase ale intelectualilor vremii[15].A reprezentat un „îndrumar competent", datorită largii participării a unor savanţi din domenii variate. Despre caracterul său se poate afirma că a fost „anticlerical", dar nu şi „antireligios"[16]. Cele mai importante personalităţi ale lumii ştiinţifice europene care au contribuit la realizarea sa: d´Alembert, Diderot, Condorcet, Helvetius, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, baronul d`Holbach, Necker, Quesnay sau Turgot.

Filosofii Epocii Luminilor asociau „progresul" cu ideea de Europa, viziune intelectuală care a contribuit la exacerbarea europocentrismului[17]. Rasismul s-a cristalizat din secolul al XVIII-lea, pornind de la ideologia progresului, în timp ce colonialismul a presupus invocarea misiunii de civilizare a europenilor[18].

În prezent, idea unei identităţi comune europene crează disconfort în cadrul statelor membre ale Uniunii Europene. Ataşaţi patrimoniului lor istoric, britanicii au manifestat teama de a nu deveni dependenţi de Europa continentală şi de a nu fi asimilaţi de către aceasta. Marea Britanie a deţinut cel mai mare imperiu colonial din istorie, şi, în consecinţă, mult timp britanicii nu au acordat cea mai mare

---

[10]*Ibidem*, p. 40.
[11]Lucian Boia, *Occidentul: o interpretare istorică*, Bucureşti, Humanitas, 2013, p. 166.
[12] François Roth, *Inventarea Europei: de la Europa lui Jean Monnet la la Uniunea Europeană*, Iaşi, Institutul European, 2007, p. 19.
[13]*Ibidem*, p. 65.
[14]Adrian-Claudiu Stoica, *Europa la apogeu: o viziune istorică asupra lumii moderne europene*, Târgovişte, Cetatea de Scaun, 2015, p. 129.
[15] Norman Hampson, *The Enlightenment*, Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex, 1986, p. 86.
[16]*Ibidem*.
[17] Claude Lévi Strauss, *Race et histoire, Anthropologie structurale*, vol. II, Paris, Plon, pp. 371-380.
[18]*Cf*. Marc Crapez, *La Gauche réactionnaire. Mythes de la plèbe et de la race*, Paris, Berg International, 1997, p. 37.

importanță relațiilor cu Europa continentală[19]. Sunt cei care au hotărât să părăsească Uniunea Europeană, decizie având consecințe nefaste atât pentru Regatul Unit cât și pentru organizația europeană. Au intervenit politic și militar pe Continent atunci când considerau că echilibrul european era pus în pericol. A fost evocată deseori „splendida izolare" de care britanicii au preferat să se bucure. Distanțarea de Europa nu a constituit totuși o opțiune. În 1940, Churchill a propus chiar o uniune deplină cu Franța pentru contracararea pericolului nazist, iar în cadrul discursului de la Universitatea din Zürich din 1946 a susținut federalizarea continentului, prin crearea Statelor Unite ale Europei[20].

Pentru francezi, raționalismul cartezian și principiile sociale și politice ale iluminismului francez, care s-au reflectat în aspirațiile Revoluției franceze, dețin o importanță capitală. Așadar, ei au dorit să se asigue, după Al Doilea Război Mondial, că proiectul european va fi edificat în concordață cu o viziune proprie asupra lumii. Și-au asumat demersal de a construi acest proiect sub conducerea politică a Franței, într-un moment în care germanii nu erau capabili să și-l assume, iar britanicii au refuzat. Pe de altă parte, spațiul german a cunoscut o fragmentare politică și lingvistică vreme de secole. Însă, acest fapt i-a conferit Germaniei – susțin unii analiști – o capacitate superioară de a identifica temelia reală a unei identități europene în secolul XXI[21].

BIBLIOGRAPHY

BARBER, Nathan, *Istoria Europei*, București, Curtea Veche Publishing, 2012.
BOIA, Lucian, *Mitul democrației*, Ed. a 4-a, București, Humanitas, 2016.
Idem , *Occidentul: o interpretare istorică*, București, Humanitas, 2013.
Idem, Sfârșitul *Occidentului? Spre lumea de mâine*, București, Humanitas, 2013.
Idem, *Omul şi clima: teorii, scenarii, psihoze*, Humanitas, Bucureşti, 2005.
CHAUNU, Pierre, *Civilizaţia Europei în Secolul Luminilor*, vol. I, Bucureşti, Editura Meridiane, 1986.
CRAPEZ, Marc, *La Gauche réactionnaire. Mythes de la plèbe et de la race*, Paris, Berg International, 1997.
FERGUSON, Niall, *Civilizaţia. Vestul şi Restul*, Iaşi, Editura Polirom, 2011.
FONTANA, Josep, *Europa în faţa oglinzii*, Iaşi, Editura Polirom, 2003.
GREEN, Stephen, *The European Identity. Historical and Cultural Realities We Cannot Deny*, London, Haus Publishing, 2015.
HAMPSON, Norman, *The Enlightenment*, Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex, 1986.
HARARI, Yuval Noah, *Sapiens: Scurtă istorie a omenirii*, Iași, Polirom, 2017.
NAY,Olivier, *Istoria ideilor politice*, trad. de Vasile Sabin, Iaşi, Editura Polirom, 2008.
ROTH, François, *Inventarea Europei: de la Europa lui Jean Monnet la la Uniunea Europeană*, Iaşi, Institutul European, 2007.
STOICA, Adrian-Claudiu, *Europa la apogeu: o viziune istorică asupra lumii modern europene*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2015.
STRAUSS, Claude Lévi, *Race et histoire, Anthropologie structurale*, vol. II, Paris, Plon.
THIESSE, Anne-Marie, *La Création des identités nationales. Europe XVIII-XX siècle*, Paris, 1999.
VOVELLE, Michel, *Omul Luminilor*, București, Editura Meridiane, 2003.

[19]Stephen Green, *op. cit*., p. 42.
[20]*Ibidem.*
[21]*Ibidem*, p. 43.

IL LAVORO UMANO E IL SENSO DEL RIPOSO DOMENICALE. ALCUNE BREVI RIFLESSIONI TEOLOGICHE

William Bleiziffer
Assoc. Prof., PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The study aims to consider the analysis of two important realities of theology: work and Sunday rest. These realities, which are not excluded but rather complement each other, are presented from the perspective of human dignity, through which man fulfills your own God's creature's vocation, and consequently assumes the mission of being a collaborator of His divine plan.
The biblical narration of creation confronts the reader with the work of God, which creates and rests; then imposes the banished people to work on the seventh day to fully dedicate this day to Him. The six-day series, followed by the seventh, which is rest, must be considered as a model and stimulus for weekly work and Sunday rest; a rhythm that must be seen as an expression of the Lord's will.
The first part of the study presents the concept of work, from a biblical standpoint, both old and New Testament; the second part presents an interpretation of the Shabbat and it's evolution it assumes in Christianity as a result of the fundamental event it is based: the Resurrection of Christ.

Keywords: work; rest; Judaism; Christianity; value; Shabbat; Resurrection; Sunday; Eucharist; the Glorification of God.

Introduzione

"Il giorno del Signore - come fu definita la domenica fin dai tempi apostolici (1) - ha avuto sempre, nella storia della Chiesa, una considerazione privilegiata per la sua stretta connessione col nucleo stesso del mistero cristiano. La domenica infatti richiama, nella scansione settimanale del tempo, il giorno della risurrezione di Cristo. È la Pasqua della settimana, in cui si celebra la vittoria di Cristo sul peccato e sulla morte, il compimento in lui della prima creazione, e l'inizio della «nuova creazione» (cfr 2 Cor 5, 17)"[1].

Il lavoro umano è considerato da una prospettiva cristiana come la co-laborazione dell'uomo al piano creatore e salvifico di Dio. Nel compiere la sua vocazione nel mondo in cui vive, il cristiano è chiamato a assumere coerentemente il suo luogo nella società trasformandola secondo la volontà di Dio, coinvolgendo le proprie energie nella crescita della realtà economica e sociale. Il coinvolgimento nel sociale non corrisponde esclusivamente ai governanti, anche se loro sono delegati a rappresentare la comunità stessa, ma rappresenta un compito particolare di ogni cristiano che è chiamato a santificare il mondo «dall'interno»[2]. I cambiamenti paradigmatici degli ultimi tempi provocano ad una seria riflessione sul significato che il cristiano deve dare alla realtà lavorativa, attività che sostiene dignitosamente uno stile di vita in cui lo stesso uomo viene ad essere valorizzato nelle sue complesse dimensioni, ma al contempo implica anche un riscontro sulla realtà necessariamente realizzabile che è il riposo ed il significato che quest'ultimo acquista nella quotidianità. Le mutate condizioni sociali e lavorative degli ultimi tempi, i progressi umani con le luci e le ombre che creano, sono contrasti che tanto san Giovanni Paolo II quanto i suoi successori hanno segnalato ripetutamente[3]: al centro

[1] GIOVANNI PAOLO II, Lettera apostolica "Dies Domini" all'episcopato, al clero e ai fedeli sulla santificazione della domenica, 31 maggio 1998. (in seguito DD).
[2] Concilio Vaticano II, Costituzione dogmatica Lumen gentium, n. 31 (LG).
[3] Cfr. GIOVANNI PAOLO II, Esortazione apostolica Ecclesia in Europa, 28-VI-2003, cap. I (EE).

dell'attenzione sta sempre la dignità dell'uomo e il riconoscimento del valore inalienabile della persona, il carattere sacro della vita umana e il ruolo centrale della famiglia, l'importanza dell'istruzione e della libertà di pensiero, di parola, di religione, come pure „la tutela legale degli individui e dei gruppi, la promozione della solidarietà e del bene comune, il riconoscimento della dignità del lavoro"[4]. L'uomo, che ha ricevuto da parte del Creatore il compito di edificare la società per il proprio bene, ma anche per quello del prossimo «non può ritrovarsi pienamente se non attraverso un dono sincero di sé»[5], in una società in cui la dignità della persona, che mette al centro il bene integrale della persona con tutte le sue necessità, viene riconosciuta anche da parte delle disposizioni legislative sul tema del lavoro e del riposo.

Il cristiano invece, si deve impegnare nel richiedere il rispetto del diritto della libertà sociale e civile indicando le esigenze richieste dalla pace, dall'ordine e della moralità pubblica, che lo Stato deve poi tutelare[6]. Nella ricerca del bene comune poi, il cristiano, proprio alla luce della rivelazione che diventa realtà ispiratrice per ogni autentico seguace di Cristo, possiede anche una speciale certezza sui principi e le verità che devono essere coinvolte nell'edificare una società basata sulla giustizia. Il bene comune, proprio nella prospettiva del rapporto lavoro-riposo non va affatto interpretato come una corsa sfrenata al benessere, che può alla fine essere anche il risultato di un'opera lavorativa efficiente, ma deve mirare a migliorare la libertà, la giustizia, la vita morale in tutti i suoi aspetti, la pace, valori che competono alla dignità della persona umana.

Il lavoro nella Sacra Scrittura

"[4]Si dice infatti in un passo della Scrittura a proposito del settimo giorno: E nel settimo giorno Dio si riposò da tutte le sue opere. [5]E ancora in questo passo: Non entreranno nel mio riposo! [6]Poiché dunque risulta che alcuni entrano in quel riposo e quelli che per primi ricevettero il Vangelo non vi entrarono a causa della loro disobbedienza, [7]Dio fissa di nuovo un giorno, oggi,…. [11]Affrettiamoci dunque a entrare in quel riposo, perché nessuno cada nello stesso tipo di disobbedienza". (Ebr. 4. 4-11). Il racconto biblico della creazione mette davanti agli occhi del lettore l'opera creatrice di Dio, che crea, quindi svolge un'attività lavorativa, per riposarsi alla fine; impone poi al popolo eletto il divieto di lavorare il settimo giorno, per poterlo dedicare interamente al Signore. La serie dei sei giorni lavorativi seguita dal settimo di riposo va messa davanti al mondo come modello e stimolo del proprio ritmo di lavoro settimanale[7] e riposo sabatico, e questo ritmo deve essere visto come espressione della volontà del Signore: "[9]Sei giorni lavorerai e farai ogni tuo lavoro; [10]ma il settimo giorno è il sabato in onore del Signore, tuo Dio: non farai alcun lavoro, né tu né tuo figlio né tua figlia…" (Es. 20, 9-10).

Dio creò l'uomo a sua immagine e somiglianza e ha radicato nel suo essere il lavoro. Nonostante un'idea erroneamente diffusa, il lavoro non è la causa del peccato: l'uomo creato prima del riposo di Dio, è creato per essere stabilito "nel giardino di Eden, perché lo coltivasse e lo custodisse" (Gen. 2: 15). Se l'uomo porta in se l'immagine di Dio quest'immagine include anche l'obbligo di imitare il suo Creatore nelle sei giornate lavorative della settimana, come anche nella santificazione del giorno di riposo. In questa prospettiva l'uomo partecipa e si associa alla realizzazione del piano divino: tutta la creazione fu affidata all'uomo affinché la soggiogasse e dominasse (Gen. 1: 28). Il lavoro è un comandamento divino e al contempo la legge fondamentale della vita umana, la sua esistenza essendo contemporanea all'uomo. Ecco perché subito dopo la creazione dell'uomo il libro della Genesi racconta

[4] EE 9.

[5] Conc. Vaticano II, Cost. past. Gaudium et spes, n. 24.

[6] Cfr. Conc. Vaticano II, Decr. Dignitatis humanae, nn. 1, 2 e 7.

[7] Non solo il ritmo sabatico del riposo era stabilito chiaramente. Oltre a questo, c'erano altri giorni festivi di riposo (Lev. 23: 7, 8, 24, 27, 32, 39, Numeri 28: 16-18, 25-26; 29: 1, 7, 12). Esisteva poi l'anno sabatico (Levitico 25: 1-7) e l'anno giubilare (Lev. 25: 8-12) quali periodi in cui veniva fatta la memorie delle meraviglie che il Signore ha operato per il suo popolo.

come l'uomo fu messo in questo giardino per lavorarlo, imponendo a lui anche il divieto di mangiare i frutti dell'albero della conoscenza (Gen. 2: 15-17).

Il lavoro appare come volontà di Dio, come primo comandamento. Il lavoro non sorge con la caduta dell'uomo nel peccato, ma lo precede. Solo dopo aver mangiato il frutto vietato il lavoro accoglie connotazioni che oggi interpretiamo come sudore della fronte e fatica, come punizione per il peccato e come condizione di questo. Quindi il lavoro non è la maledizione di Dio sull'uomo (Gen. 3: 17-19), ma è la fatica che si aggiunge ad esso, da un lato perché la natura dà il suo frutto difficilmente dopo la sua caduta, dall'altro perché l'uomo nello stato peccaminoso sente di più il peso e la fatica del lavoro. In questa prospettiva il lavoro acquista un valore universale valido per tutti, e quindi necessario per il proprio sostentamento; i libri sapienziali criticano i pigri mentre elogiano i lavoratori operosi (Prv. 6: 6-11; 28: 19; 31: 13-29). Chi non lavora a buon ragione muore di fame (Prv. 13: 4; 19: 15).

La stessa letteratura sapienziale mostra in maniera diretta come la pigrizia sia legata indissolubilmente a molti peccati, mentre l'opera laboriosa dell'uomo produce molte virtù. L'uomo diligente è un uomo cauto e saggio che sa gestirsi da solo attraverso il proprio lavoro. Lavorando fa conoscenza di tante cose e guadagna una propria esperienza di vita. Così la nozione di uomo laborioso diventa sinonimo di uomo saggio; alla pari, ma contrapposta e negativa, la nozione di pigro e identificata con la follia (Prv. 6: 6-11). L'uomo diligente conduce una vita virtuosa e dà consigli saggi, quindi è a tutti gli effetti un uomo intraprendente e laborioso (Prv. 31), mentre l'uomo pigro è associato al malvagio (Prv. 6: 12-14).

Nonostante abbia una grande stima per il lavoro, l'Antico Testamento è anche consapevole della fatica e del dolore annessi ad un lavoro difficile toccato dalla realtà del peccato. Il lavoro pesante che non porta sempre a delle soddisfazioni attese, bensì spesse volte accompagnato da altre realtà negative, quale ingiustizia, lavoro forzato, sfruttamento, avidità, lascia il segno profondo sulla percezione che lui stesso definisce: fatica e dolore. Il cristianesimo ha il grande merito di estendere il concetto di lavoro dell'Antico Testamento a tutti i popoli che ha convertito, aggiungendo alcuni tratti positivi.

Nel Nuovo Testamento, Cristo, il figlio del carpentiere, lavorò gran parte della sua vita nell'officina paterna (Mc. 6: 3), molti dei suoi seguaci provenendo dalle file dei lavoratori (cf. Lc. 5: 1-11). Il lavoro va considerato nel cristianesimo come parte integrante della vita umana, in maniera diversa da altre culture e credenze religiose in cui il lavoro veniva interpretato con disprezzo ed era attribuito esclusivamente agli schiavi. „Il modello ideale del lavoratore dovrebbe essere considerato a partire dalla vita di Gesù Cristo, di San Giuseppe, degli apostoli, ma soprattutto dall'insegnamento e dall'esempio di San Paolo"[8].

Attraverso il suo insegnamento Cristo ha assunto pienamente la concezione veterotestamentare sul lavoro e questo rappresenta un aspetto decisivo dell'atteggiamento del cristianesimo nei confronti del lavoro manuale che il Figlio di Dio stesso ha abbracciato e ha esercitato fino all'età di 30 anni. Gesù Cristo non pronunciò una sentenza speciale sul lavoro, ma mostrò attraverso il suo insegnamento e le sue parabole l'apprezzamento che ha conferito al lavoro, abbracciandone pienamente la concezione dell'Antico Testamento. Nel dibattito sul significato del sabato afferma che "Il Padre mio agisce anche ora e anch'io agisco" (Gv 5: 17), sottolineando altrove che "bisogna che noi compiamo le opere di colui che mi ha mandato finché è giorno; poi viene la notte, quando nessuno può agire" (Gv 9: 4). Da una possibile prospettiva escatologica il lavoro del cristiano si inserisce pienamente nella costruzione e la conquista del Regno di Dio quale meta da raggiungere da parte di tutti, ma non senza fatica (At 14: 22). Nel suo insegnamento, come anche nelle sue parabole, Cristo illustrò spesso esempi presi dall'ambito lavorativo; basti pensare alla parabola del seminatore, alla donna che lavora in casa, agli operai giornalieri mandati a lavorare nella vigna. La parabola dei talenti (Mt 25:14-30) e dei dieci servi (Lc 19: 12-27) illustrano questa realtà: i servi pigri vanno puniti, mentre gli operosi premiati.

[8] TÓTH T., Secularizarea. Morala catolică şi progresul economic, Ed. Presa Bună, Iaşi, 2004, 113.

L'ampliamento del concetto di lavoro che Cristo propone coinvolge anche la condizione da cui dipende la felicità futura: le azioni di aiuto del suo prossimo. Chi non dà da mangiare agli affamati, chi non veste i nudi, chi non accoglie gli stranieri, chi non visita i malati, non avrà la salvezza (Mt 25: 34). Ma tutti questi atti presuppongono mezzi materiali, che si acquistano attraverso il proprio lavoro. In tal modo il lavoro acquista anche un'altra dimensione che si inserisce nello spirito generale del cristianesimo: praticare la carità e l'amore verso il prossimo, e il sostegno degli emarginati (At 20: 35; Ef 4: 28).

Al contrario, esistono pure dei forti richiami contro le eccessive preoccupazioni di accumulo, pur in seguito ad un'attività lavorativa che può essere vista come lecita e benedetta da Dio; l'avvertimento molto deciso nei confronti di coloro che si lasciano asservire dal lavoro perdendo il vero significato che questo deve avere per la conquista del Regno è altrettanto chiaro "Badate di tenervi lontani dall'ansia delle ricchezze, perché la vita di un uomo non dipende dai suoi beni, anche se è molto ricco". (Lc 12: 15). La preoccupazione per il lavoro eccessivo, quindi per l'accumulo dei beni materiali, non deve affatto prevalere sulle preoccupazioni spirituali che si concretizzano nell'apertura verso la parola di Dio, nella ricerca de della sua giustizia e del regno (Mt 6 : 25-34). Lasciarsi soprafati dal lavoro a tal punto da trascurare l'aspetto eterno della vita in Dio rappresenta una dolorosa irresponsabilità.

Il motivo più profondo del lavoro rimane il servizio reso a Dio. Il lavoro, con la sua fatica e i suoi legittimi frutti, non trova la sua ultima giustificazione nelle realtà terreni, bensì nel suo ultimo scopo che appartiene alle realtà spirituali. La Sacra Scrittura contiene anche la speranza che i frutti del lavoro rimangono trasformati dalla realtà celeste che deve arrivare[9].

Dal sabato alla domenica: il giorno del Signore che va onorato

Lo *Shabbat* è un giorno di riposo, la parola stessa, in ebraico *shavŕth,* significa riposare, sospendere, cessare. Il termine che ha la sua radice nel vocabolo ebraico *shebet*, significa in tutte le sue forme grammaticali ebraiche i verbi fermarsi, riposare, smettere, riposo. Nell'Antico Testamento questa parola descrive una certo periodo di tempo: un giorno o più giorni, o un anno. Quindi il giorno di riposo per gli ebrei era il settimo giorno, a partire da venerdì sera al tramonto del sole fino al successivo tramonto del sabato sera; questo arco di tempo rappresenta lo Shabbat settimanale (Es 20: 8-10).

Il sabato costituisce per il popolo di Israele uno dei punti focali della sua esistenza. La storia del popolo eletto è intimamente legato allo *Shabbat,* che rappresenta oltre la santificazione del riposo e la gloria dovuta al Signore, uno dei dieci comandamenti che non va confuso con il cosiddetto "sabato dei Cristiani" che è la domenica, e che cronologicamente appare più tardi. "Lo *shabbat*, il giorno settimo benedetto e consacrato da Dio, mentre chiude l'intera opera della creazione, si lega immediatamente all'opera del sesto giorno, in cui Dio fece l'uomo «a sua immagine e somiglianza» (cfr Gn 1, 26)" (DD 61). Per il popolo eletto il grande significato che assume la festa, e che non deve essere affatto riduttivo in quanto è la festa per eccellenza, è assai chiaro. Lo *shabbat* che costituisce il riposo divino dopo la creazione celebra il compimento divino del più grande miracolo immaginabile: l'esistenza del mondo. Per questo, secondo la teologia ebraica la festa rimanda anche alla finalità e alla speranza del creato.

Si sa che primariamente il significato della festa riguarda, da una parte, il riposo festivo; ogni uomo deve poter dedicare un settimo della sua vita alla gioia e al riposo dalle fatiche e dagli sforzi a cui nessun può sfuggire. Da altra parte è necessario perpetuare per le nuove generazioni l'idea di un grande

[9] Un canto dell'ufficio della sepoltura nelle Chiese orientali sorprende benissimo un tale aspetto, che ripetutamente compare nella celebrazione del rito; il passaggio all'altra vita va interpretato come il rientro nel grande riposo del Regno di Dio: "Concedi loro riposo nel paese dei viventi e apri loro le porte del paradiso, rendili cittadini del regno".

e importante insegnamento: quello della novità del mondo. La trasmissione del rispetto del sabato è legata all'educazione generazionale, per cui vivere il sabato non è possibile nell'individualismo radicalmente separato dal senso di appartenenza ad una famiglia, ad un popolo, a Dio. Per cui lo *shabbat* mira al rafforzamento dell'unità della famiglia, della pace della casa, della gioia di un'unità ritrovata[10].

Ma non solo questo. Il sabato diventa importante per il credente in quanto la giornata vista come spazio temporale invita alla conversione: il giorno principale della settimana è quello in cui Dio stesso si è riposato dopo aver dato il via alla creazione e che lui stesso benedice e santifica. Dare importanza al sabato vuol dire per il fedele ebreo inserirsi nella logica della creazione e del suo compimento, significa amare ciò che ha in comune con il suo Creatore[11]. Gli altri giorni della settimana vanno interpretati a partire e in funzione del sabato, e non viceversa: è il giorno in cui Dio porta a compimento la creazione, non crea più e quindi diviene un giorno indipendente dalle cose e dallo spazio. Il Dio d'Israele non è un Dio legato alle cose ma agli eventi, legato al tempo anziché allo spazio; vivere il sabato significa imparare a dare importanza al tempo che spesso ci sfugge; e mentre le cose cambiano il tempo rimane sempre lo stesso. L'uomo è chiamato a vivere il tempo presente per diventare consapevole che la creazione è in atto ed è questo che mostra la potenza di Dio. Il momento presente esiste perché Dio è presente, e ogni istante rappresenta un atto di creazione. Nel preparare l'attesa messianica, che è frutto della fede nel giorno storico della redenzione ultima quando sarà "tutto *shabbat",* l'uomo deve riempire di significato il tempo e non lasciarlo sfuggire; è questo, per l'ebreo, l'atto di santificare il Sabato, quando l'umanità intera abbraccerà il suo Creatore[12].

Se questa è la prospettiva teologica ebraica, il cristianesimo di cui Cristo stesso si autointitola "Signore del sabato" (Mat 12:1-8), definisce la Domenica, giorno della risurrezione, come il "nuovo sabato". Il Nuovo Testamento non solo non offre alcun elemento per affermare che i primi cristiani trasgredissero il sabato, ma non attribuisce nessun significato al primo giorno della settimana, alla domenica, che acquisterà un significato speciale a causa della risurrezione solo con lo sviluppo del cristianesimo. Il sabato è vissuto dai cristiani come giorno speciale di riunione e di preghiera e affonda le sue radici nella Parola di Dio; le stesse scritture, sia l'Antico Testamento che il Nuovo parlano della santificazione del sabato. L'adozione della domenica come giorno festivo al posto del sabato, il settimo giorno, è stata attribuita all'autorità ecclesiastica piuttosto che a un precetto biblico: si riconosce così l'origine post biblica ed ecclesiastica della domenica voluta dalla Chiesa, che si basa comunque su fondamenti neo testamentari[13].

Brevemente passiamo in rassegna i principali testi biblici sull'abolizione, anche se non ufficiale, dello Shabbat e sull'osservanza della domenica da parte dei cristiani. Dal testo dell'Esodo 20:10 e soprattutto del Deuteronomio 5:15, osserviamo che il sabato fu istituito da Dio, affinché gli

---

[10] MAIMONIDE M., Călăuza rătăciților, Editura Hasefer, București, 2000, 205-206.

[11] Lo Shabbat mostra una modalità di far vedere l'immagine di Dio nell'uomo, quale imitatio Dei. L'uomo santifica il sabato (Gen 20: 8), come Dio lo ha anche santificato (Gen 2: 3, Gv 20:11), dimostrando che l'uomo fu creato secondo l'immagine divina. MIHĂILĂ A., Sabatul. Spre o teologie a timpului sacru, in "Studii teologice", II, serie III (2006), nr. 2, 78-99, 82-83.

[12] Cf. HESCHEL A. J., Il sabato. Il suo significato per l'uomo moderno, Editrice Garzanti, 2013[3].

[13] Anche nel diritto canonico il precetto è chiaramente espresso. Il can. 881 del Codice dei Canoni delle Chiese Orientali, come anche suo corrispondente can. 1247 del Codice di Diritto Canonico stabiliscono: §1. I fedeli cristiani hanno l'obbligo, nelle domeniche e nelle feste di precetto, di partecipare alla Divina Liturgia oppure, secondo le prescrizioni e la legittima consuetudine della propria Chiesa sui iuris, alla celebrazione delle lodi divine. §2. (cf 1248 §1) Perché i fedeli cristiani possano adempiere più facilmente questo obbligo, si stabilisce che il tempo utile decorre dai vespri della vigilia fino al termine della domenica o della festa di precetto. §3. Si raccomanda vivamente ai fedeli cristiani che in questi giorni, anzi più frequentemente o anche ogni giorno, ricevano la Divina Eucaristia. §4. (cf 1247 b) I fedeli cristiani si astengano in questi giorni da quelle attività e quegli affari che impediscono il culto da rendere a Dio, la letizia propria del giorno del Signore, oppure la debita distensione della mente e del corpo.

ebrei ricordassero la liberazione della servitù egiziana. Fino a Mosè, non vi è alcun ordine che riguardi lo Shabbat, e il fatto che Dio, dopo la creazione del mondo, "si sia riposato il settimo giorno" (cfr. Gen 2: 2), non significa, secondo alcuni autori, che fosse sabato[14]. "2Dio, nel settimo giorno, portò a compimento il lavoro che aveva fatto e cessò nel settimo giorno da ogni suo lavoro che aveva fatto. 3Dio benedisse il settimo giorno e lo consacrò, perché in esso aveva cessato da ogni lavoro che egli aveva fatto creando" (Gen. 2: 2). Ad ogni modo, anche ammettendo che quel giorno fosse sabato, i dati del problema non cambiano profondamente: la "ricreazione del mondo" attraverso l'incarnazione di Cristo, ma soprattutto attraverso la sua risurrezione ha creato le premesse affinché i cristiani fossero consci ed adottassero la Domenica, secondo la nuova legge (Eb 7:12, ecc.), come giorno specifico di culto, di memoria e ringraziamento, di celebrazione e condivisione della parola.

Nel Nuovo Testamento, Cristo "violava il sabato" (Gv 5:18) e si autoproclamava "Signore del sabato" (Mt 12: 8), compiendo miracoli a favore dei più emarginati. Attraverso il suo insegmanmento infonde anche nei suoi seguaci un atteggiamento simile restituendo al sabato il suo vero e genuino significato sottolineando che Dio ha ordinato questo giorno per essere a favore dell'uomo: "non sono venuto ad abolire, ma a dare pieno compimento" (Mt 5: 17); "Il sabato è stato fatto per l'uomo e non l'uomo per il sabato!" (Mc 2: 27). Attraverso tali parole Gesù vuole dimostrare che l'uomo è la misura della legge. La legge in sé non vale niente, ma è preziosa solo quando difende l'uomo e lo aiuta a diventare ciò che lui è: immagine di Dio. Pertanto, non si tira indietro dal guarire le sofferenze e le infermità degli ammalati nel giorno di sabato. Tutto questo segna la fine della "legge del sabato" e la creazione del nuovo giorno di riposo per i cristiani, diverso da quello osservato fino a quel momento.

Dopo la sua risurrezione dai morti avvenuta di Domenica (Gv 20: 1), Cristo apparve ai suoi discepoli la sera dello stesso giorno (Gv 20: 19), in assenza di Tommaso, poi la seconda volta esattamente una settimana dopo (l'espressione "dopo otto giorni" in realtà significa "nell'ottavo giorno", cioè sempre la domenica), quando "c'era con loro anche Tommaso" (Gv 20: 26). Queste due apparizioni non solo evidenziano l'importanza della domenica quale giorno di risurrezione, ma segnano anche un nuovo ciclo settimanale che verrà poi osservato dai cristiani. Oltre alla discesa dello Spirito Santo, segno di abbondanza e perfezione dei doni offerti alla Chiesa, avvenuta sempre di domenica (Atti 2: 1), in questo giorno veniva particolarmente spezzato il pane (Atti 2). Sappiamo poi che lo Spirito Santo discese sugli Apostoli sempre di domenica quando i primi cristiani sceglievano di ricevere il battesimo. Sempre di domenica i seguaci del Risorto partecipavano alla "frazione del pane" (Atti 20: 7) e tutte le domeniche erano organizzate le collette per i poveri (I Cor 16: 2), probabilmente prima o dopo l'agape. Inoltre San Paolo esortava i cristiani a non preoccuparsi di coloro che gli accusavano che non osservano lo Shabbat (Col. 2:16) mostrando la sua abolizione.

Con la risurrezione, "il primo giorno della settimana" (Mc 16:12), i cristiani, cioè coloro che hanno creduto e credono tuttora che Cristo è risorto dai morti ed è Salvatore del mondo, abbandonarono l'osservanza del sabato ebraico, considerando come giorno di riposo esclusivamente la domenica, anche se inizialmente i cristiani lavorassero di domenica[15]. Questa idea è accettata da tutti i cristiani, a prescindere dalla confessione, a singolari eccezioni[16]. Secondo il NT il primo giorno dopo il

[14] "Attualmente sono in competizione due teorie sull'origine dello Shabbat: secondo la prima, il Shabbat era dall'inizio il settimo giorno di riposo, secondo l'altra era originariamente la festa della luna piena diventando, solo dopo, il settimo giorno di riposo", MIHĂILĂ A., Sabatul. Spre o teologie a timpului sacru…, op. cit..., 78.

[15] "Nei primi tre secoli, durante le persecuzioni, la Domenica fu per i cristiani giorno di riunione e di culto, ma non di astensione dal lavoro", "Il giorno del Signore: I discepoli gioirono al vedere il Signore", in *Convegno ecumenico su Il giorno del Risorto: vita per le Chiese e pace per il mondo*, Bari, 26-29 Settembre 2004, 13-23, 17.

[16] Gli "avventisti del settimo giorno" con la loro apparizione nel sec. 19 insistono sull'osservanza del Sabato come precetto del decalogo. Questi affermano che il comandamento del Decalogo rimane valido visto che i

sabato prende il sopravento sul sabato a motivo della risurrezione di Gesù, dalla sua manifestazione di risorto nelle varie apparizioni davanti ai discepoli. Così, la domenica, *il primo giorno dopo il sabato, l'ottavo giorno, il giorno del sole*, diventa il primo giorno della settimana, il giorno che apre a nuove prospettive. Il cristianesimo ha assunto il ritmo settimanale del giudaismo, spostando invece profondamente il significato e l'importanza di quel giorno: spezzare il pane e ricordare il grande evento della risurrezione. Il "giorno del Signore" in quanto denominazione è particolarmente cristiana e rimanda in maniera inequivocabile alla risurrezione; "il nesso tra risurrezione del Signore e assemblea eucaristica come assemblea riconciliata è trasparente"[17].

Scrive P. Giuseppe Piccinno: "La storia della domenica cristiana nel periodo che va dal "giorno della risurrezione di Cristo" fino a Costantino ci dice che la domenica non era giorno di riposo ufficiale. I cristiani lavoravano di domenica. […] Durante questo tempo gli interventi dei Padri vogliono dimostrare solo la preminenza della domenica rispetto al sabato sulla base della Sacra Scrittura, anche se non si può far valere una inconfondibile prescrizione di Gesù o degli apostoli di festeggiare la domenica al posto del sabato. […] Dalla legge di Costantino in poi, che dichiarò la domenica giorno di riposo ufficiale nell'Impero, si assiste nella Chiesa cristiana alla trasformazione della domenica in sabato cristiano, conservando, man mano sempre più, di esso tutto ciò che riguardava il suo senso legalista e negativo, tralasciando il suo contenuto teologico e spirituale. Per influsso della legislazione ufficiale sulla domenica, in epoca post-costantiniana, questa viene a sostituire il sabato, anzi è più opportuno dire che la domenica, erede del sabato, diventa «il sabato cristiano»"[18].

L'esistenza del decreto imperiale non ha nulla a che fare con la teologia cristiana. Il fatto che la legislazione imperiale abbia accettato questo giorno come un giorno di riposo ufficiale non significa nemmeno che non sia stato tenuto dai cristiani fino ad allora. La conversione di Costantino al cristianesimo con la sua legislazione sulla domenica ha assicurato per legge ciò che i cristiani osservavano già da prima.

Il successivo progresso sul passaggio dal sabato alla domenica, in varie tape, si sviluppa un lungo periodo di tempo[19]. Questo processo cominciato abbastanza presto vedeva i cristiani provenienti dal paganesimo osservare la domenica già verso la metà del secondo secolo, vale a dire dopo soli cinquant'anni circa dalla morte degli apostoli. Inizialmente i cristiani osservavano come giorno di riposo solo il sabato, per prenderne poi coscienza del fatto che il giorno della risurrezione va celebrato più intensamente, fino all'abbandono completo del sabato e il concentrarsi sulla domenica, quale giorno di risurrezione di Cristo[20].

Il Nuovo Testamento non solo non offre alcun elemento per dire che i primi Cristiani trasgredissero il sabato, ma non attribuisce nessun significato liturgico o sacro al primo giorno della settimana, alla domenica. Almeno fino al secolo IV non sembra esistere alcun trasferimento di elementi celebrativi dal sabato ebraico alla domenica cristiana. La riunione dei cristiani nella stessa casa o nello steso luogo (*domus*) diventa l'unica forma della loro manifestazione e visibilità come corpo sociale. "Il *dominicum* riporta la comunità cristiana ad attingere ai suoi fattori genetici, parola-eucaristia, carità, riconosciuti come i modi fondamentali dell'incontro del Signore con i suoi discepoli"[21]. L'accento, in altre parole, è sull'Eucaristia, non sulla domenica. L'idea della domenica vi è inclusa, ma solo

---

primi cristiani osservavano il sabato fino all'inizio del IV secolo, quando l'imperatore Costantino decretò la domenica come giorno di riposo il 7 marzo 321.

[17] LAITTI G., "La Domenica. Aspetti storico-teologici, consegne pastorali", in Esperienza e Teologia, 20 (2005), 9-20, 12-13.

[18] PICCINNO G., "La celebrazione settimanale della Pasqua, punto di vista cattolico", in *Convegno ecumenico su «Il giorno del Risorto: vita per le Chiese e pace per il mondo*, Bari, 26-29 Settembre 2004.

[19] MIHĂILĂ A., Sabatul. Spre o teologie a timpului sacru…, op. cit..., 93-98.

[20] CANTALAMESSA R., Il giorno del Signore: I discepoli gioirono al vedere il Signore…op. cit., 13.

[21] LAITTI G., La Domenica. Aspetti storico-teologici…, op cit., 16.

indirettamente, in quanto il convito del Signore si celebrava di regola nel giorno del Signore. Lo conferma il fatto che nel contesto ricorre continuamente il termine collecta, riunione, quasi come un sinonimo di dominicum. Il senso pregnante di quest'ultimo termine è dunque quello di *celebrazione domenicale dei misteri del Signore*"[22].

CONCLUSIONI

Il problema del lavoro, così importante per la vita di tutti i giorni, è una preoccupazione costante del pensiero umano. Per i cristiani, e non solo, il lavoro è prima di tutto un comandamento divino e una legge fondamentale della vita umana. Oltre ad essere un diritto ed un dovere, il lavoro rappresenta anche importante fattore educativo, che sviluppa e definisce la persona umana nella sua dignità. Il cristianesimo ha dato al lavoro una nuova dimensione ed un nuovo slancio considerandolo, nella prospettiva del riposo eterno, come collaborazione dell'uomo al piano del Creatore all'opera della "creazione continua".

La narrazione biblica della creazione confronta il lettore con l'opera di Dio, che crea e poi al termine della creazione si riposa. L'alternarsi del lavoro con il meritato periodo di riposo è interpretato dalla religione ebraica e cristiana proprio in questa chiave: un ritmo che deve essere visto come espressione della volontà del Signore. Il significato che l'uomo dà al lavoro lo aiuta a considerarsi nella prospettiva filiale; come figlio di Dio, che trae la sua esistenza dai frutti del proprio lavoro, l'uomo deve considerare il giorno di riposo non semplicemente come un giorno per ricomporre le proprie energie, ma giorno di festa e dell'assemblea eucaristica.

Il Giorno del Signore, cioè il sabato del Vecchio Testamento, è stato assimilato dalla Domenica del Nuovo Testamento, ed è una realtà sacra di ispirazione divina. La sua motivazione, che supera la vita terrena e ci guida verso una vita futura che la anticipa, ci mostra quale debba essere la relazione tra il Creatore e la sua creatura e, soprattutto, la relazione tra la creatura e il suo Creatore. La risurrezione di Gesù nel "primo giorno della settimana" (Gv 20: 1) ha diffuso una nuova luce sul "giorno del Signore" e ci ha fatto passare dallo Shabbat, l'ultimo giorno della creazione alla domenica, il primo giorno della nuova creazione che dà senso e significato a tutti gli altri giorni della settimana. La transizione dal sabato ebraico alla domenica cristiana e la connessione tra loro ci aiuta a capire che nel piano di Dio, nulla è accidentale, così che la domenica prende il sopravvento e conduce alla realizzazione del significato e del contenuto dello Shabbat dell'Antico Testamento.

Ma che significato dare alla Domenica se non quello della festa? "L'invito a ricuperare il significato più profondo del giorno del Signore: venga santificato con la partecipazione all'Eucaristia e con un riposo ricco di letizia cristiana e di fraternità. Sia celebrato come centro di tutto il culto, preannuncio incessante della vita senza fine, che rianima la speranza e incoraggia nel cammino. Non si tema, perciò, di difenderlo contro ogni attacco e di adoperarsi perché, nell'organizzazione del lavoro, esso sia salvaguardato, così che possa essere giorno per l'uomo, a vantaggio dell'intera società. Se, infatti, la domenica fosse privata del suo significato originario e in essa non fosse possibile dare spazio adeguato alla preghiera, al riposo, alla comunione e alla gioia, potrebbe succedere che «l'uomo rimanga chiuso in un orizzonte tanto ristretto che non gli consente più di vedere il "cielo". Allora, per quanto vestito a festa, diventa intimamente incapace di "far festa"». E senza la dimensione della festa, la speranza non troverebbe una casa dove abitare"[23].

[22] CANTALAMESSA R., Il giorno del Signore: I discepoli gioirono al vedere il Signore…op. cit., 17.

[23] GIOVANNI PAOLO II, Esortazione apostolica Ecclesia in Europa 28-VI-2003, Documenti Santa Sede 83, Edizioni Dehoniane Bologna, 2003, 82.

Bibliografia

* * * "Doctrina socială a Bisericii", *Dialog teologic*, An. 1, nr. 2, 1998, Ed. Presa Bună, Iași, 1998.

Aceleanu M. I., "Munca: statutul social şi rolul muncii de-a lungul istoriei – din Antichitate până în Epoca modernă", in *Economie teoretică şi aplicată*, Volumul XVIII (2011), No. 8(561), pp. 71-80.

Argatu Ș., "Concepția creștina despre muncă", in *Candela*, anul XVII, nr. 1/2 ianuarie/februarie 2007.

Bleiziffer W. A., "Chestiunea muncitorească în documentele magisteriale ale Bisericii", in *Studii canonice: implicaţii intra şi extra ecleziale*, Editura Galaxia Gutenberg 2010, 170-190.

Cantalamessa R., "Il giorno del Signore: I discepoli gioirono al vedere il Signore", in *Convegno ecumenico su Il giorno del Risorto: vita per le Chiese e pace per il mondo*, Bari, 26-29 Settembre 2004, 13-23.

Efeturi A. O., *Dottrina sociale della Chiesa – Manuale introduttivo*, Editrice Esperienze, Fossano, 1997.

Giovanni Paolo II, Esortazione apostolica *Ecclesia in Europa* 28-VI-2003, Documenti Santa Sede 83, Edizioni Dehoniane Bologna, 2003.

Giovanni Paolo II, *Lettera apostolica "Dies Domini" all'episcopato, al clero e ai fedeli sulla santificazione della domenica*, 31 maggio 1998. AAS 90 (1998), 713-766.

Gross B., *Un Momento di eternità. Il sabato nella tradizione ebraica*, Editrice Dehoniane, 2019.

Heschel A. J., *Il sabato. Il suo significato per l'uomo moderno*, Editirce Garzanti, 2013[3].

Ică I. jr, Marani G., *Gîndirea socială a Bisericii*, Deisis, Sibiu, 2002

Iştoc A., *Ziua pe care a făcut-o Domnul. Sabatul ebraic şi duminica creştină,* Ed. Sapientia, Iași, 2005.

Laitti G., "La Domenica. Aspetti storico-teologici, consegne pastorali", in *Esperienza e Teologia*, 20 (2005), 9-20.

Maimonide M., *Călăuza rătăciților*, Editura Hasefer, București, 2000, 205-206.

Mărtincă I, *Etica doctrinei sociale creștine,* Ed. 100 + 1 Gramar, București, 1999.

Mihăilă A., *Sabatul. Spre o teologie a timpului sacru,* in "Studii teologice", II, serie III (2006), nr. 2, 78-99.

Piccino G., "La celebrazione settimanale della Pasqua, punto di vista cattolico", in *Convegno ecumenico su «Il giorno del Risorto: vita per le Chiese e pace per il mondo»*, Bari, 26-29 Settembre 2004.

Pontificio Consilio della Giustizia e della Pace, *Compendio della Dottrina sociale della Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana, 2004.

Spiazzi R. (a cura di), *I documenti sociali della Chiesa*, voll. I-II, Editrice Massimo, Milano, 1988[2].

Tóth T., *Secularizarea. Morala catolică şi progresul economic*, Ed. Presa Bună, Iași, 2004.

SASCHIZ - THE IMAGE OF A MEDIEVAL BOROUGH

Mariana Borcoman
Assoc. Prof., PhD, "Transilvania" University of Braşov

Abstract: The colonization of the German population in Transylvania was a process generating important consequences for the inter-Carpathian province. The more advanced model of Western economy, the social organization and the Catholic denomination were several important landmarks of hospites. Saschiz, a large settlement that later was included in the administrative and territorial division of Sighisoara is an example of these influences. Its economic development contributed to gaining its bourg status and always used to be a rival for the county seat in certain respects. This article focuses on a number of relevant social and demographic aspects of a well constituted community.

Keywords: guild, fortified church, canonical capital/ capitul, neighborhood.

I. Introduction

On the eve of the Middle Ages Transylvania was coveted by the newly established Hungarian kingdom because of its riches and geographic position. Its conquest was accomplished in several stages and targeted the colonization of the Szekelys and Saxons in the area. They enjoyed great privileges and were faithful to Hungary. The gradual colonization of the area through these *hospites* settlements led to the strengthening of the Hungarian footprint in Transylvania.

The first wave of settlers were mercenary Szekelys whose role was to protect and control the inter-Carpathian territory. The second wave of colonists was made of Germans who settled in an area known by the name of *Fundus Regius.*

Three social categories of German colonists arrived in Eastern Europe: "…poor peasants; low and middle level nobles and city dwellers who had no rights or freedoms"[1]. The emigration was encouraged by the Hungarian kingdom during the rule of Geza II who called for the presence of these settlers both within Hungary, and in Transylvania since "Hungary's population was small in number…and they were granted territories on the border of the kingdom that could not be directly controlled by the latter"[2]. This colonization that unfolded between the XI-XIII centuries is accompanied by the settlement of several religious military orders in these areas, like the Order of sword (at the entry of Vistula river) and the Teutonic Order (in Barsa county).

The colonization of Transylvania took place successively (even though, unlike Hungary there are no location documents) from the west to the south east as follows:

a. 1186 Sibiu and Sebeş areas (the most numerous settlement);
b. 1230 Satu Mare area (a smaller number);
c. after 1200 Hârtibaci and Olt (south-east of Transylvania);
d. after 1200 Târnave and HomoroadeValley;
e. 1240 Mediaş and Şeica;
f. Bistriţa and Rodna "when the Saxons are recorded as protectors of borders during the fights conducted by Saint Ladislaus against the Cumans"[3].

The Szekelys leave these areas for the south-eastern parts of Transylvania (Odorhei, Sfîntul Gheorghe - an area later to be known as *secuime*, namely Szekelys' area) leaving the Saxons behind.

---

[1] Thomas Nägler, *Aşezarea saşilor în Transilvania,* Bucureşti, Editura Kriterion, 1981, p. 53.
[2] Ibidem, p. 56.
[3] Ibidem, p. 160.

The colonization of the Saxons in Bârsa Country in the first half of the XIV century is apparently connected to the Teutonic Knights who were their neighbors in the south. The Saxons ruled Bârsa Country and held five boroughs, which according to the prerogatives of the Hungarian kingdom, were supposed to be solely made of clay. However, they disobeyed the orders and raised stone boroughs (the Black Citadel of Codlea, the citadels of Rucar and Halciu, the Citadel of the Cross near Braşov-Teliu and their citadel of residence in Feldioara). After the Teutonic Knights were chased away in 1224, the number of Saxon settlers increased in Bârsa Country.

As promised, in 1224 Andrew II granted the privileges of autonomous establishment and administration, the so-called "libertas cibinensis", to the Szekelys from the Sibiu area - namely the territory this population inhabited between Orăştie in the west and Drăuşeni in the east. Their rights were then transferred to the other territories as well a result of the damages caused by the Tatar-Mongol invasion and as a consequence of the "further colonization measures taken by Bela IV of Hungary and the enclaves that were constituted"[4].

The Seat of Sighişoara was colonized after 1300 by "Saxons who came from the seats of Rupea, Cincu şi Sibiu"[5] The first records of Saxons' presence date back to 1210 and report on the "participation of the Saxons, Romanians, Szekelys and Pechenegs under the rule of Ioachim, administrative leader of Sibiu, into the fight of Vidin", according to Th. Nägler[6].

The privilege obtained by the Sibiu province in 1224 was then extended to the territories inhabited by the Saxons in south-east Transylvania. This area was under royal protection and was known as king's land. The status of the Saxons in this area was that of free people. They enjoyed the rights of self-administration, appointed their own clerks (initially in the two seats - in accordance with the privileges granted by Carol I and Louis, and then in the districts of Braşov and Bistriţa, as a result of the privileges bestowed by Queen Elisabeth and King Louis).

The Saxons had their own religious organization. However, they had financial duties (the taxes paid on St. Martin's day), as well as military duties like participating in military campaigns. There were also Saxons who lived in "enclaves" on the territory of the administrative-territorial units who reported directly to the administrative rulers of these areas, as well as in villages that belonged to monasteries (like the villages of Meşindorf, Cloaşterf and Criţ which belonged to the Cistercian monastery of Cârţa, a part of what was later to be known as the Sighişoara Seat). In the area inhabited by the Saxons "there were Romanians, along with Saxon and Szekely enclaves, but exceptionally, all these three populations inhabited the same place"[7].

Legally speaking, the Romanians remained free in the Hungarian king's land.

The direct consequences of colonization consisted of an increase in the population number and economic development as a result of city emergence (the crafts were by now organized by guilds) and trade intensification.

2. The colonization of the population of German origin in Saschiz and the administrative organization

Saschiz was one of the greatest settlements of the seat in terms of people and tax revenues in the Middle Ages, second after Sighișoara Seat. Its status of a bourg and canonical capital, as well as its economic development made Saschiz enter in competition with Sighișoara from its early days. It is

[4] T.Nägler, *Colonizarea saşilor în Transilvania*, Teză de doctorat, Universitatea Cluj Facultatea de istorie, 1973,p. 103
[5] *Ibidem*, p. 105
[6] IDEM, *Românii şi saşii pâna la 1848 (Relaţiile economice, sociale şi politice),* Sibiu, Editura Thansib,1997,p. 46
[7] *Ibidem*, p. 105.

located approximately 30 kilometers away from Sighişoara, on the route from Rupea to the latter, between Mihai Viteazu and Vânători

The colonization of the area by the population of German origin took place earlier then the colonization of Sighişoara, in the XII century, respectively and it was the incipit of the colonization process for *castrum Sex*. The name of the place is recorded as *Kysd* in Latin, *Keisd* or *Kaisd* in German,*Szaszkes*in Hungarian, and Saschiz/ Ghizduc Săsesc in Romanian. It was included in Sighişoara Seat only at the beginning of the XIV century and until 1876. The upper seat as an integral part of Sighişoara Seat was made of Saschiz, Archita, Roadeș și Bunești. The colonists were brought in these areas by landholders with the support of the Hungarian kingdom (Geza II) and they became the first leaders of a community called *greavi*. They organized the defense of the settlement and with armed troops they made incursions in the nearby areas: in 1356 "all the Saxons in Saschiz, along with those of Archita, Roadeș, the three possessions of Cârța abbey took up to arms against Vânători, Șard and Bunești, settlements that belonged to Jacob and his son"[8]. Their authority was of juridical and economic nature and was exercised for 150 years until the organization of king's land was settled along with the organization of the Sibiu province and of the seven seats. As of that time the role of the *greavi* was taken over by the mayor, the administrator and other clerks elected or appointed from Sibiu.

Saschiz, however, was in a particular situation since, for a long time, it was both seat residence and headquarters for the Catholic denomination in the region. In the middle of the XIV century, though, under new organizational structure, Saschiz was included in the upper substructure of Sighișoara Seat, while some of the settlements that were part of the seat of Saschiz were allocated to Rupea, the latter becoming seat residence. For almost one century there were two royal judges appointed from Sibiu: one in the seat of Sighișoara and one in Saschiz. However, as a result of the pressures made by the magistrate from Sighișoara this situation was no longer tolerated. Consequently, at the beginning of the XV century, the judge of Saschiz was only granted authority on this bourg. Tension accumulated and towards the end of the XVII century, namely in 1673, the representatives of Saschiz took action against the magistrate of Sighisoara who did not acknowledge their right to elect their own judges. An important role was played by the rector of the school, Simon Fabritius[9]. A delegation was sent to Sighisoara, but they were arrested on the grounds that the magistrate's authority was undermined. The people of Saschiz turn for mediation to the Szekely's University of Sibiu. The conclusion drawn was that Fabritius was the head of the mutiny in Saschiz and hence armed intervention in the bourg is approved in 1678. That is only one of the stances of the long conflicts between Sighișoara and Saschiz. What is more, the settlement had also been in conflict with the nobles of Vânători since the XIV century and managed to remain independent despite their tendencies to subordinate it.

The XVI and the XVII centuries generate changes in the political status of Transylvania. The province became autonomous principality under the Ottoman reign and paid tribute to the Ottoman Empire. It also turned into a theater of operations given the presence of the Ottoman troops, the frequent invasions of the Tatars, the confrontations among factions of the nobility and their armies fighting for the takeover of princedom throne, as well as a result of either the discrete or direct interference of the House of Habsburg that wanted Transylvania to become part of the empire. The Saxons were politically supported by Vienna. Hwoever, Sighisoara Seat and its subordinated settlements were strongly affected because of troop quartering, either Ottoman of belonging to other throne claimants, the obligations to provide supplies to these troops, horse confiscation, house arson

[8] Gernot Nussbächer *‚Aus Chronik von Keisd,* în *Aus Urkunden unde Chroniken,* Vol. IV. Brașov ‚Editura Aldus, 2009. p.13.

[9] Gernot NUSSBÄCHER, *Scurtă schiță a istoriei administative a scunului Sighişoara până la 1700,* Directia județeană a Arhivelor statului Brașov, manuscris, 1967, p. 34.

and loss of human lives, as well as the burdening financial contributions made to the seat to pay tribute to Ali Pasha - a huge amount of money required to spare Sighisoara from occupation.

The beginning of the XVIII century marked a change in the political status of Transylvania: as a result of several wars between the Austrians and the Turks ended by the peace of Karlowitz the inter-Carpathian region was subordinated under Austrian rule. As a result of the reforms made by the Empress Maria Theresa and her son, Emperor Joseph II, Transylvania underwent administrative reorganization. As a result of that, the autonomy of the Saxons and of their administrative structures was annulled. The first step in this direction was taken in 1805 following the Edict of Tolerance issued by Joseph II that granted the right to buy properties to other nations than the Saxons. In the end, the notion of king's land disappeared in 1876. The University of the Saxons became only a cultural forum and a means to preserve the German spirit.

The German community of Saschiz was well formed by that time and in 1848, during the revolution, they took up arms under the leadership of priest Boiu. Conflicts emerged near the Bourg: "peasants from the estate of Elemer Fronius, from Mureni- a nearby village- attacked, devastated a forest and seriously wounded some Saschiz dwellers"[10]. On 31 July 1848, in Albești, close to Saschiz, there were clashes among the revolutionary army led by General Bem and Czar's armed forces under the leadership of General Lüdens. The former was eventually defeated[11].

After 1920, as an important consequence of WWI, Transylvania, Banat, Bucovina and Basarabia united with Romania and hence Romanian administration was put in place. Saschiz was allocated to the administrative unit of Tîrnava Mare whose capital was in Sighișoara.

3. Ecclesiastic organization

The Saxons' first form of organization was an ecclesiastic one. That was probably the initial form of management the first colonists encountered in Saschiz. However, the first written records on that matter date back to "…1309 in a document concerning the conflict between the episcopacy of Alba Iulia and some Saxon deans from here and in 1419 in a document called *civitas Zaaskysd*"[12]. By the religious rights they had been granted the Catholic German population depended on the Episcopacy of Estergom that was directly subordinated to the Pope. However, the episcopacy of Alba Iulia imperatively claimed its right over the Saxon episcopacies, especially when it came to the taxes they paid. The Saxon deans refused to acknowledge the authority of the bishop of Alba Iulia: their argument was that when they had colonized the area, the Hungarian kings had acknowledged their subordination to the Estergom episcopacy that was directly subordinated to the Pope. In such a case their fiscal facilities were higher.

The conflict on this issue was presented to the deans of Saschiz whose names were recorded by the documents of the time: in 1309 the dean of the Canonical capital, priest Bartholdus, was mentioned in relation with a tax related conflict with the Episcopacy of Alba Iulia; in 1389, the dean and priest Georgius; in 1422 priest Petrus was recorded having received an important amount of money to raise the chapel dedicated to Holy Mary; in 1459 priest Johanes and in 1508 priest Stefan.

"Between the XVI and XVII centuries Saschiz, as headquarters of the deans, had 18 settlements in its subordination: Archita, Bunești, Daia, Criț, Drăușeni, Sachiz, Cloașterf, Beia, Meșindorf, Netuș, Roadeș, Șaeș, Sighișoara, Fișer, Jimbor, Apold, and Vulcan"[13]. That underlines the

[10] N. Teșculă, *Monografia comunei Saschiz*, Editura Nico, Târgu Mureș, 2012, p. 94.
[11] Apud Liviu Maior în N. Teșculă, op. Cit. p. 96.
[12] Gernot NUSSBÄCHER, *Aus Urkunden…..,*vol I, p. 72.
[13] G. Eduard Müller, *Die Deutchen Landkapitel in Siebenbürgen und ihre Dechanten,* în Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, vol. XLVIII/1934-1936, pp. 8-14.

fact that there was no overlap between the ecclesiastic and administrative organization since many settlements of the neighboring Rupea Seat, as well as from the district of Brasov belonged to Saschiz.

The information concerning organization matters lacks after this time period. However, decades later, in 1542 the Saxons adopted the Lutheran Reform and thus evangelical juridical courts were established in every seat residence or in every large settlement. That was the case with the ecclesiastic juridical courts of Sighișoara and Saschiz. An excerpt belonging to the canonical capital of Saschiz dated December 1573 informs on the possessions of the deanery: an orchard in Archita, (DJAN Bv. A.M.1833 no. 2843, Annex 3). Most definitely there must have been other properties as well that generated significant revenues for the church.

Two important constructions were raised in Saschiz: a peasants' fortress in the south on Dealul Cetății (Burgberg) with defense towers and a 10 meter high wall and a fortified church. The former dates back to the end of the XIV century: "1347 - an inscription on the west wall of the fortress acknowledging the construction year"[14]. The place must have been used as refuge and shelter by the dwellers of Saschiz several times. It is located on a plateau and surrounded by a wall that "initially had three towers: the gate tower on the upper side, the school tower and the vaivode's tower in the north; later two more towers were added - priest's tower and the tower of ammunition"[15]. There were several dwellings and holes for cereals in the fortress. Nowadays these do not exist anymore and the fortress needs serious reconstruction efforts.

Photo 1. Current image of peasants' fortress of Saschiz (photo Razvan B)

The fortified church is placed in the middle of Saschiz and "has the shape of an enormous fiery block, with a one piece roof, with no distinction between the aisle and the loft, with a lot of girders supporting the latter and with a tower in the south"[16]. To this day, this is the concrete image of a medieval fortification that sheltered the church. It is dedicated to Saint Stephen and dates back to the end of XV century. It has the shape of ship and the loft has a large functioning organ. Its construction

[14] A. Popa, *Monografia comunei Saschiz*, Editura Nico, Târgu Mureş, 2012, p. 7.
[15] Ibidem, p. 11.
[16] G. OPRESCU, *Bisericile cetăţi ale saşilor în Ardeal*, Bucureşti. Editura Academiei, 1957.,p. 192.

was the result of numerous financial aids received from Sibiu, from the University of Saxons and exemptions from annual taxes. The tower with the clock is most likely the most superb construction similar to the one in Sighișoara. The fortified church hosted the school and priest's house. Nowadays the church is in good shape as a result of numerous renovation and consolidation work and represents and important sightseeing point for Saschiz.

Photo 2. The fortified church of Saschiz (www. wikipedia.org/Saschiz)

4. Economic evolution

The special economic development of the Bourg that was part of Sighișoara Seat can be inferred from the rights granted by King Sigismund of Luxembourg in 1419 and reconfirmed by Matthias Corvinus in 1456 to organize annual and weekly fairs. The place was economically thriving since, apart from producing to its own needs, it also managed to sell the surplus. The products were manufactured by the guilds of the time located in Saschiz and that are attested in the XVI century by the documents signed by Hungarian kings. These were involved in the defense expenditures of the bourg and each of them had chests where the guild's status, the list of members, their contributions and the expenditures were kept. The chest was in charge of the guild leader. There are records of two guilds: boot makers' guild in 1508 and blacksmiths' in 1535. The same documents indicate aspects related to the accession to these guilds as apprentices, the initiation path of assistants throughout Europe and the exam an apprentice had to take in order to become a master. The training took five

years. All this information is recorded in the statute documentation of the guilds as recorded in a document issued in October 17, 1535 by which the Saxon University. This specified the relations that could be forged between the blacksmiths from the towns and those from the villages. (DJAN Sb Guild Documents Inventory ZUI II Saschiz, inv. Nr. 7).

New information on two other guilds of Saschiz is recorded in the last decades of the XVI century. In 1592 Transylvania' vaivode - Sigismund Bathory issues a document that acknowledges the shoe makers' guild and its rights that were similar to the other guilds'. (DJAN SB- Guild Documents Inventory ZUI II, Saschiz, nr. inv. 4). In 1585 the potters' guild is recognized. Concerning the latter, there was a prolonged conflict related to its acknowledgment by the potters' guild of Sibiu and there is information according to which it was subordinated to the potters' guild of Sighişoara. "What the old potters of Saschiz left behind is the cobalt ultramarine ceramics. The origin of this pottery is controversial. Most specialists attest its Bohemian or Moravian origin. As for Transylvania, it is the trademark of the potters of Saschiz."[17].

Two other guilds are recorded in the XVII and the XVIII centuries: the coopers' and the tubbers'. On 3 December 1631 the statute of coopers' guild, which was certainly the oldest, was reconfirmed and it was drawn in Saschiz (DJAN SB- Guild Documents Inventory Saschiz, ZUI II, no. inv 6). In 1710, the coopers' guild from Sighişoara sent a letter to those from Saschiz asking them not to harvest the vineyards of Zandisch (Mihai Viteazu) since they had done that the previous year.

In April 1615, in Alba Iulia, Gabriel Bethlen, the prince of Transylvania confirms the right of tubbers' guild from this area to freely organize themselves, to teach their apprentices and to sell their products as the tubbers of other fairs and towns of Transylvania were entitled to do with no restrictions whatsoever (DJAN Bv. The folder with various copies - guild documents -Saschiz no. 3).

One instance testifying to the rivalry between Saschiz and Sighişoara dates back to 1673 when the people of Saschiz reacted against the magistrate from Sighişoara: "the school rector, Simon Fabritius, played an important role in this mutiny"[18]. In 1678 the magistrate replied employing the armed force.

After 1872, as a result of industrialization, medieval guilds were replaced by craftsmen's associations. Thus, in 1944 in Saschiz there were ,"5 carpenters, 2 tailors, 3 butchers, 3 blanchers, 2 millers. Additionally, theer were also: 3 roofers, 5 barrow men, 1 electric mill with 5 employees, 3 clerks"[19]. Many Saxons of Saschiz, similar to Romanians, left after 1900 to work in America. They came back a decade later and with the money they had saved they either bought land or opened shops.

5. Demographic data

After the establishment of the seats' and districts' administrative structures, the first measure taken by the Saxon authorities was to organize the census in order to establish the demographics of the settlements and hence the annual taxes- *dica*- to be paid by every household. Thus, the earliest census was organized in 1488. In terms of population size, Saschiz came second in the seat: "the oldest census dates back to 1488: 209 households, 1 school manager, 2 mills, 7 foreigners and 8 shepherds"[20]. There were approximately 1800 dwellers and the needs of the bourg were high since there were two mills. The eight shepherds were probably Romanians and there were also eight people who were not from Saschiz. The demographic data show that for 200 years the number of the Saxons in the bourg was high.

[17] N. Teşculă, *Monografia comunei Saschiz,* p. 85.
[18] Gernot NUSSBÄCHER, *Scurtă schiţă a istoriei….,*p. 34.
[19]Friedrich P. MENNING, *Keisd. Eine Marktgemeinde in Siebenbürgen im Wandel der Zeit,* manuscript, Gundelsheim, 2000, p. 90.
[20]*G.* Nussbächer, op. cit,p.73.

If until 1700 the Saxons were the majority in Saschiz, the ethnic composition is highly changing starting from this year on.

Year	Germans	Romanians	Hungarians	Gipsies	Other nationalities	Total
1857	1231	723	15	-	-	1969
1880	1174	651	64	122	-	2011
1900	1271	838	54	-	-	2163
1930	1166	803	31	-	1	2001
1941	1186	851	35	-	54	2126[21]

The number of Romanians in Saschiz is growing and after 1945 until today they have become the majority. The decrease in the number of the Saxons after this date is determined by their deportation to labor camps in Siberia. Another phenomenon after 1989 consisted in the emigration of the Saxons to Germany and these two have significantly contributed to the changes in the demographics of Saschiz.

6. Social and community structures

The neighborhoods were structures established by the Saxons in the settlements from king's land. They were rooted in the medieval religious associations, composed of married men and fulfilled several roles: neighbors' association, providing mutual aid in building houses and in agriculture, participation in the important events within neighboring families (weddings, christenings or burials), ensuring public security, supervision of cleanliness in the streets and participation in firemen's squads. The neighborhood was led by a so-called *father of neighbors* (word for word translation from Romanian -*tată de vecini)* who was elected from among the eldest men in the neighborhood and who was also in charge of the chest of the neighborhood. The latter contained the list of contributions and expenditures (recorded by a treasurer), and the announcement board by which the members of the neighborhood were convoked.

There were nine neighborhoods in Saschiz and each neighborhood contained between 18 to 50 households. These were:

1. Priest's neighborhood: 28 households
2. The upper part of cereals' alleyway: 32 households
3. The middle part of cereals' alleyway: 28 households
4. The lower part of cereals' alleyway: 32 households
5. Usoara and Bratei alleyway: 50 households
6. Market neighborhood: 24 households
7. Szekelys' alleyway: 35 households
8. Hop alleyway: 24 households
9. Fishermen's alleyway: 18 households.

All these neighborhoods had their own regulations which basically referred to respecting the norms of good and moral behavior within the community. Any one who did not respect these rules was sanctioned or, in the worst case, excluded from the community.

Women participated in the activities of the neighborhood by preparing food for the women who had recently delivered babies, the sick and the old people in the community.

The associations of boys and girls were forms of social and community structures. Girls in school or after their confirmation gathered and spent time together. The boys were grouped by age and

[21] F. Menning, op.cit , p. 75.

performed various activities: the younger would do sports, were members of instrumental bands, while the older organized parties on the occasion of events or went hunting. All these activities were carefully overseen by parents and by the community priest. The youth were educated to respect family and moral values.

Youth's and adults' bands provided entertainment in Sasciz on Sunday afternoons and during celebrations.

All these structures convey the image of a well formed Saxon community that balanced the time allocated for working the fields and in craftsmen's shops with their leisure time and which also cherished the identity and the values specific for the ethnic group to which they belonged. The model of the Saxons was followed both by the Romanians in Saschiz and by the mixed population all over Transylvania.

7. Conclusions

Saschiz has evolved similarly to many settlements from the areas inhabited by the Saxons in Tranylvania. It was early colonized by the Germans brought by landholders who would later become their leaders. Saschiz underwent a flourishing economic development and that was acknowledged by the presence of a royal judge in the bourg. It outranked Sighisoara from a religious point of view because it was the canonical capital (its authority spanned over 18 settlements) and the deans were elected from among its priests. Because of the many interdictions imposed by the Sighisoara Seat, the community of the Saxons from Saschiz took up arms many times. It ranked second in the seat, it belonged to the latter's upper part and paid taxes. Its demographic evolution can be deduced from the censuses conducted in 1488 and then two times more across a century. These show that until 1800 the German population was the majority, and then the Romanian population was on the increase. The early organization of guilds and the sale of surplus products during the yearly and weekly fairs are arguments supporting the idea that the size of the place was large enough to require the products of boot makers, millers or tubers. The neighborhoods, the associations of boys and girls, the parties where the music was provided by Sasciz bands assured the mobility of the bourg and the respect for norms. This article has captures data that support the idea of a well consolidated community that had a lot to offer and represented a model in terms of organization for the nearby villages.

Articolul nostru a suprins aceste date care aduc argumente pentru o comunitatea bine consolidată care avea multe de oferit și reprezenta un model de oraganizare și de urmat pentru satele din jur.

BIBLIOGRAPHY

Source free references

1. *Guild Documents Inventory ZUI II Saschiz* in the collection of Sibiu County Directorate of National Archives
2. Folder of various copies - guld documents from Saschiz in the collection of Brașov County Directorate of National Archives.

General bibligraphy

1. Gernot Nussbächer , *Aus Chronik von Keisd*, în *Aus Urkunden unde Chroniken*, Vol. IV. Brașov , Editura Aldus, 2009. p.13.

2. Gernot NUSSBÄCHER**,** *Scurtă schiţă a istoriei administative a scunului Sighişoara până la 1700,* Directia judeţeană a Arhivelor statului Braşov, manuscris, 1967, p. 34.
3. Thomas Nägler, *Aşezarea saşilor în Transilvania,* Bucureşti, Editura Kriterion, 1981.
4. T.Nägler, *Colonizarea saşilor în Transilvania*, Teză de doctorat, Universitatea Cluj Facultatea de istorie, 1973
5. T. Nägler, Românii *şi saşii pâna la 1848 (Relaţiile economice, sociale şi politice),* Sibiu, Editura Thansib,1997.
6. Friedrich P. MENNING, *Keisd. Eine Marktgemeinde in Siebenbürgen im Wandel der Zeit,* manuscript, Gundelsheim, 2000.
7. Nicolae Teşculă, Alin Popa, *Monografia comunei Saschiz*, Editura Nico, Târgu Mureş, 2012.
7. G. Eduard Müller, *Die Deutchen Landkapitel in Siebenbürgen und ihre Dechanten,* în Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, vol. XLVIII/1934-1936, pp. 8-14.
8. George. OPRESCU, *Bisericile cetăţi ale saşilor în Ardeal*, Bucureşti. Editura Academiei, 1957.

WEAPONS OF THE METAL AGE ON THE TERRITORY OF ROMANIA: AXES AND SWORDS

Ioana-Iulia Olaru
Assoc. Prof., PhD, G. Enescu National University of Arts, Iaşi

Abstract:The present paper will refer to an aspect of processing metals on the territory of Romania, in Bronze Age and Iron Age (the second age habing been studied up to the moment when Prehistory ended: 1st century B.C., being continued by Antiquity). Unfortunately, few pieces were found in settlements and in necropoleis, so it is difficult to attribute the artifacts of the Metal Age to one or other of the existing cultures, though the region where they were produced can be mentioned. Consequently, their study can lead to another classification than the chronological one, and that is of the field of ornamental arts in metal.
Here, we will stop only at axes and swords, which help us to create a good picture of this important artistic field of the Metal Age on the territory of our country, all these completing the other important types of weapons: daggers and swords-daggers akinakes.

Keywords: au repoussé, toreutics, tetraskelion, en pointillé, rapier

Alcătuită din Epoca bronzului şi Epoca fierului, întreaga Epocă a metalelor este perioada în care apar primele semne ale unei revoluții statal-urbane, iar uneltele din piatră sunt înlocuite cu cele din metal (proces început încă de la sfârşitul Eneoliticului). Încă înainte de Epoca mijlocie a bronzului, spațiul carpato-dunărean a devenit unul dintre centrele metalurgice importante ale Europei.

În Epoca bronzului[1], metalurgia acestui metal, pătrunsă pe teritoriul României, se dezvoltă treptat. Înlocuind uneltele şi armele din aramă, cele din bronz, mult mai rezistente şi mai fluide, vor marca saltul calitativ în domeniul productivității muncii. Se va extinde şi prelucrarea obiectelor din aur şi din argint, care reflectă statutul social al indivizilor şi complexitatea societății căreia aparţin. Ca tehnică, decorația obiectelor din bronz era realizată prin gravare; *au repoussé*-ul fiind indicat doar foilor subțiri din metal – el va fi aplicat aşadar obiectelor din aur (unde gravarea este mai rară). Ca aspect, predomină tot geometria, ca şi în ceramică, motivele fiind unghiulare (zig-zag-uri, triunghiuri, romburi) sau curbe (cercuri, spirale). Iar elementele figurative sunt foarte rare. De asemenea, concepția tectonică a amplasării ornamentației există şi în cazul obiectelor din metal.

Începutul metalurgiei bronzului, pătrunsă prin fenomenul de aculturație, marchează o schimbare din toate punctele de vedere a societății față de perioada eneolitică. Fenomenul se manifestă începând cu imitarea în aramă a formelor tipice artei bronzului. Oricum, exact procesul de trecere de la metalurgia aramei la cea a bronzului este dificil de reconstituit. Artefactele din bronz sunt rare, imitații locale ale obiectelor aduse din lumea sudică. Dar chiar înainte de răspândirea metalurgiei bronzului, în atelierele găsite în Transilvania se prelucra (prin ciocănire deocamdată) cuprul, aurul şi argintul. Deşi săracă în descoperiri, metalurgia perioadei timpurii a adus acest aliaj – bronzul – cu o duritate sporită față de cea a aramei, precum şi diversificarea formelor.

[1]Cele mai înalte datări: 3 500, dar pentru teritoriul României: 2 500/2 000/1 800 – 1 200/1 150/1 000/850/700 î.Hr. Cf. Marija Gimbutas, *Civilizație şi cultură. Vestigii preistorice în sud-estul european*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1989, p.140; Dinu C. Giurescu, *Istoria ilustrată a românilor*, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1981, p.24-25; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1971, p.30; R. F., in Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Roşu (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, p.69, s.v. *bronzului, epoca*;Ion Miclea, *Dobrogea*, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1978, p.24; Vladimir Dumitrescu, *Arta preistoricăîn România*, vol.I, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1974, p.273

Treptat, producția bronzului a căpătat caracter de masă. În epoca mijlocie, întâlnim o dezvoltată metalurgie a bronzului, dar se realizează și obiecte din aur și din argint, pentru aristocrație. Transilvania devine un centru european important al metalurgiei bronzului. Depozitele de bronz și tezaurele de piese de aur, precum și descoperirile izolate sunt tot mai frecvente.

Metalurgia bronzului evoluează și se perfecționează în perioada târzie a Bronzului: tipologic, dar și tehnic, tehnica dominantă fiind acum turnarea; rețelele de difuzare a bronzului polarizează în jurul marelui centru din Carpații Apuseni și nordici, cuprinzând tot teritoriul actual al României. Se dezvoltă și metalurgia metalelor prețioase.

Treptat, metalurgia fierului ia locul celei a bronzului, se generalizează, imitând la început formele pieselor din bronz, apoi inventând forme proprii.În Epoca fierului[2] se distinge producția de piese de podoabă din argint, obiecte tipice artei metalurgice.

În prima perioadă a Epocii fierului[3], Hallstatt[4], apar primele produse din fier, deocamdată piese de import, care nu rivalizează cu cele din bronz – a cărui metalurgie atinge apogeul la începutul Hallstattului. Cele mai timpurii obiecte din fier (nu obiecte artistice!) apar în necropola tumulară de la Lăpuș (un celt) și în depozitul de la Rozavlea (o limbă de mâner de cuțit), la care se adaugă apoi pumnalul din bronz cu miez din fier de la Tirol, acul din bronz cu capul discoidal, cu miezul din fier, și o spadă, amândouă din localități necunoscute, precum și brățara din necropola de la Bobda (Banat), împreună cu un cuțit de la Căuș (jud. Satu Mare).

Producția de bronz a Hallstattului timpuriu este caracterizată prin tehnica sumară și prin metalul de calitate proastă. Decorul este tot mai abstract, mai ornamental, simbolismul diminuându-se și dispărând în schematizarea accentuată a motivelor și a ansamblurilor. Produsele din fier nou apărute sunt acum imitații locale ale celor din bronz (spade, celturi – topoare cu înmănușare longitudinală) realizate prin turnare; se va extinde treptat ciocănirea, tehnică specifică fierului. Obiectele au încă forme simple și puțin numeroase, dar apar în cadrul unei autohtonizări a metalurgiei fierului, transmisă dinspre Grecia sau dinspre coastele Asiei Mici. Apar diferite unelte și arme (cuțite, topoare plate cu aripioare, topoare bipene, dălți, seceri, teci pentru spade), mai puțin podoabe. Pentru acestea se folosește însă și aurul, prelucrat încă din Neolitic, care acum ne lasă câteva descoperiri dificil de datat (probabil acestei perioade de tranziție aparțin și brățările de tip Firiteaz, falerele de la Săcuieni și Grăniceri, vasul de la Biia, tezaurul dintr-o localitate necunoscută din Bihor)[5]. Oricum, descoperirile artefactelor din aur și din argint încep să fie tot mai puține în această perioadă[6].

Fenomenul început anterior, de schematizare și de simplificare a pieselor de bronz, se va accentua, atingând apogeul în Hallstatul mijlociu, când începe protoistoria dacilor. Depozitele se împuținează în Transilvania. Începe în schimb marea dezvoltare (o adevărată revoluție) a metalurgiei fierului, cu un repertoriu tipologic bogat și divers. Locul armelor din bronz este luat de cele din fier, realizate în tehnica specifică fierului: ciocănirea. Bronzul era folosit pentru podoabe și vase.

Siderurgia în continuă dezvoltare se va răspândi pe tot teritoriul actual al României, ducând și la dispariția pieselor litice.

---

[2] Cca 1 150/1 000 – 50/70 î.Hr.: data constituirii Statului dac. Cf.Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p.25; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p.30; Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1982, p.174; H. D., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, s.v. *fierului, epoca*

[3]Cca 1 150/800 – 450/300 î.Hr. Până în anul 800 î.Hr.este o perioadă care se confundă cu sfârșitul Epocii bronzului. Cf. H. D., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, s.v. *fierului, epoca*

[3]*Ibidem*

[4]Epocă denumită după marea necropolă eponimă de la Hallstatt (Austria), în cadrul clasificării Epocii fierului din anul 1874 a lui Hildebrand. Cf. A. Vulpe, M. Petrescu-Dîmbovița, A. László, Cap.III. *Epoca metalelor*, in Mircea Petrescu-Dîmbovița, Alexandru Vulpe(coord.), *Istoria românilor,* vol.I, *Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010, p.289

[5]*Ibidem,* p.349

[6] Alexandra Țârlea și Anca-Diana Popescu, in Rodica Oanță-Marghitu, *Aurul și argintul antic al României*, catalog de expoziție, Râmnicu-Vâlcea, Ed. Conphys, 2014, p.68

Arta aurului ne-a lăsat tezaure și piese izolate, rupte din contextul lor cultural-arheologic, fapt care a dus la dificultatea datării lor.

Se remarcă o dezvoltare deosebită a metalurgiei fierului în perioada târzie a Hallstattului. Caracteristică este înlocuirea armelor din bronz cu cele din fier, unele cu un deosebit aspect decorativ, după cum vedea în exemplele din capitolul despre artefactele în metal ale întregii Epoci a metalelor. Fierul era obținut direct din minereu, fără etapa fontei. Reducerea în două etape, cu forjare, era folosită pentru obținerea unui grad înalt de puritate. Cuptoarele erau de tipul celor de mangal: simple vetre amenajate în pământ, cu canale de colectare a metalului ducând la o groapă exterioară în care se forma lupa. Pe această vatră se clădeau în straturi alternative minereu concasat de fier și cărbune de lemn, apoi totul se acoperea cu pământ. Prin canale se făcea focul, iar metalul produs prin reducere curgea prin aceleași canale până la groapa pentru lupă[7].

Metalurgia fierului se generalizează în a doua perioadă a Epocii fierului[8], Latène[9]; se dezvoltă noua tehnică a prelucrării fierului prin tratamentul termic al metalului. În afara pieselor comune, deosebite sunt piesele de lux din Mormântul princiar de la Agighiol. În perioada Latène, obiectele din aur sunt însă puține, comparativ cu cele din Epoca bronzului și din Hallstatt. Existența unei arte a argintului însă este dovedită.

În ceea ce privește ARTELE DECORATIVE ale perioadei acesteia, a Epocii metalelor de până în sec. I î.Hr. (moment care marchează încheierea Preistoriei și începutul istoriei propriu-zise pe aceste meleaguri), în afara CERAMICII, importantă este **ARTA PRELUCRĂRII METALELOR** (ce va fi numită TOREUTICĂ începând cu viitoarea Epocă antică), care la noi se oprește doar la arme și la vase din metal (deși majoritatea nu sunt decorate, astfel încât nu intră sub incidența *artei*), precum și la alte câteva obiecte mici (oglinzi, aplice) (statuete din metal nu au fost găsite). Acesteia i se adaugă capitolul **PODOABELOR.**

Tehnic, obiectele din metal erau realizate în special prin turnare în tipare, și doar arareori prin ciocănire, în timp ce tehnica decorării lor era de cele mai multe ori gravarea (pentru obiectele din bronz) și tehnica *au repoussé* (pentru cele din foaie de aur).

De asemenea, în general, în decorul întrebuințat trebuie remarcată aceeași esență geometric-spiralică existentă și în cazul Artei ceramicii: cu traseu mai ales unghiular dar și curb, la care se adaugă foarte rarele elemente figurative (zoomorfe și antropomorfe), precum și aceeași concepție tectonică, legată de forma suprafețelor decorate.

În ceea ce privește ARMELE (nu ne oprim aici și la obiectele de ARMURĂ), TOPOARELE de luptă aparțin în special Perioadei bronzului mijlociu. Originea topoarelor cu disc, decorate, este în Transilvania și la vest de granițele Crișanei. Și forma lor este mărturie pentru măiestria meșterilor, precum este și o dovadă pentru faptul că erau mai mult însemne ale puterii șefilor de trib[10], decât arme propriu-zise. Celor cu disc li se adaugă și cele cu creastă deasupra găurii pentru coadă (precum toporul din bronz de la Ernei sau cel din aur din tezaurul de la Țufalău, jud. Covasna), topoarele cu o ciupercă semisferică (în locul discului), decorată cu crestături (ca și marginile manșonului de la gaură) (depozitul de la Drajna de Jos) sau toporul-sceptru (din același depozit) – cu vârful răsucit spiralic. Decorat artistic este toporul de la Țufalău. Acesta are lama sinusoidă, cu tăiș arcuit, cu mașon prelung[11]. Este ornamentat prin gravare, șirurile de puncte alcătuiesc motive diverse – spirale în formă de S culcat, alăturate sau înlănțuindu-se ca într-o spirală fugătoare, zig-zag, undă etruscă, cerc cu un

[7]Ion Miclea, Radu Florescu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980, p.127

[8]450 (pt. zonele din sud)/300 î.Hr. (pt. zonele din nord) – 106-271 d.Hr. Cf. H. D., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.155, s.v. *fierului, epoca*

[9] Denumită după *oppidum*-ul și locul de cult al celților helveți de lângă La Tène, de pe malul lacului Neuchatel, Elveția, în cadrul clasificării Epocii fierului din 1874 a lui Hildebrand. Cf. A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.289

[10] Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, București, Ed. Corint, 2007, p.23

[11]H. D., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.348, s.v. *Țufalău*

vârtej spiralic cu 4 brațe în interior, iar pe manșon, două siluete umane schematizate, de-o parte și de alta unui patruped cornut.

Ornamentarea topoarelor cu disc era realizată tectonic, cu linii și puncte gravate.

Discul este decorat mai ales cu motivul tetraskelionului și mai rar cu o stea-rozetă. Un asemenea vârtej spiralic cu 4 brațe îl găsim pe discul toporului de la Someșeni (jud. Cluj), în jurul proeminenței centrale, de pe buclele celor 4 brațe spiralice (benzi gravate) desprinzându-se alte mici cârlige spiralice în sens contrar[12]. Pe alte artefacte, tetraskelionul este de fapt un vârtej spiralic cu mai multe brațe (5 – Apa, 6 – Gepiu, 7 – Gaura, Săpânța), ori degenerează, pierzându-și unitatea, cârligele răsucindu-se în direcții diferite între ele, iar zona centrală fiind ocupată de o spirală în S (Păuliș)[13]. Uneori, în jurul vârtejului spiralic se rotește și o succesiune de motive geometrice (triunghiuri, romburi cu punct în interior). În cazul decorului în stea-rozetă (Ighiel), centrul acestei stele cu 10-12 colțuri hașurate – închisă într-o ghirlandă dintr-o succesiune de semicercuri continui – este vârful discului (marginea fiind ocupată de motive secundare).

Cele 4 fețe ale corpului topoarelor cu disc, precum și manșonul găurii pentru mâner sunt bogat decorate cu motive geometrice în partea superioară a celor două fețe late, iar sub registrul găurii de mâner întâlnim ori cârlige spiralice, ca la un topor de la Păuliș, ori motive unghiulare: triunghiuri hașurate, triunghiuri afrontate și gravate, ori în șiruri verticale, cu succesiuni de spații rombice între ele (la toporul de la Ighiel). Fețele înguste nu sunt ornamentate într-un registru unitar, ci cu motive diverse pe mai multe registre înguste (Apa). În jurul găurii sau al manșonului, un motiv se desfășoară circular.

Topoarele de tipul cu *spinarea* găurii prelungită au un decor mai simplu, deși bogat. Un exemplar de la Apa este decorat pe creasta spinării cu grupe de linii verticale, iar pe ambele părți ale ei, cu o succesiune de triunghiuri hașurate cu câte o cruce *en pointillé* dedesubt; una dintre fețele înguste ale lamei este secționată orizontal de grupe de linii paralele. Toporul similar de la Ernei are pe ambele părți ale crestei o spirală fugătoare alcătuită din câte 3 linii și mărginită de puncte gravate, iar pe una dintre fețele înguste ale lamei se găsesc triunghiuri hașurate, semicercuri, linii, șiruri de puncte.

Preocupare pentru estetic găsim și la celturile descoperite la Drajna de Jos (jud. Prahova)[14],la cele de la Sabangia (jud. Tulcea)[15], cu caneluri, ori la cele de la Casmicea (jud. Tulcea), cu decor în formă de frunză[16].

SPADELE aparțin Bronzului mijlociu și târziu, precum și începutului Epocii fierului. Una dintre cele mai vechi, o spadă de la Boiu, are un decor gravat doar în partea superioară a lamei, sub mâner, cu două ghemuri spiralice alăturate, înconjurate de o bandă acoperită cu hașururi și de o serie de linii gravate. Similar este decorul de pe spada scurtă de la Șincai[17]. Tot de la mijlocul Epocii bronzului datează și spadele scurte de la Apa, Oradea, Livada, mult mai bogat ornamentate – cu motive analoge cu cele de pe topoarele cu disc. Primele două (una de la Apa și cea de la Oradea) au decorul mânerului mai puțin bogat, dar a doua spadă de la Apa și cea de la Livada au mânerul migălos decorat. Motivul principal este reprezentat de șiruri de triunghiuri hașurate, combinate cu grupe de linii orizontale, romburi cu puncte la mijloc, linii în zig-zag, semicercuri, cruciulițe. Una dintre spadele de la Apa are un decor amplu, de-a lungul nervurii mediane unduindu-se cârlige spiralice; spada de la Livada are lama decorată cu câte 3 șiruri de semicercuri unite, pe care se sprijină un motiv în cruce; spadele celelalte (de la Apa și de la Oradea) au o ornamentație mai simplă: un mănunchi de linii verticale de o

[12]Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*,p.366-367
[13]*Ibidem*,p.372
[14]Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.118
[15] Gavrilă Simion, *Arme și podoabe inedited de bronz din județul Tulcea*, in *Pontica*, XXXVII-XXXVIII, Constanța, 2004-2005, p.99-110
[16] Idem (coord. catalog), *Aspecte privind prelucrarea și circulația metalelor în Dobrogea din Preistorie până în Evul mediu*, Tulcea, Biblioteca Istro-Pontică, 2005, p.22-23
[17]Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*,p.374

parte și de alta a nervurii centrale, pe care se sprijină o succesiune de semicercuri, precum și motive (triunghiuri haşurate) sub garda mânerului[18].

Spadele din perioada cuprinsă între sfârșitul Bronzului și începutul Hallstattului au decorul, bogat, amplasat doar pe mâner. Pe discuri și pe *cupele* mânerelor se înșiră: spirale înlănțuite sau fugătoare, stele-rozete cu multe colțuri și cu triunghiuri haşurate în jurul lor, ori o stea centrală înconjurată de grupe de cercuri și având pe margine o succesiune de triunghiuri simple, alternând cu cele haşurate; dar întâlnim și motive mai deosebite: butonul sau centrul discului sunt înconjurate de mai multe cercuri concentrice, cu o cruce sau cu alte motive cu brațe în mijloc, iar în jur – un motiv ondulat combinat cu cerculețe concentrice; sau găsim 3 șiruri concentrice pe fața interioară a discului-cupă, la rândul lor, acestea fiind formate din câte o succesiune circulară de cerculețe concentrice. Partea centrală a mânerului (un butoiaș înalt cu laturi arcuite) are ori un decor vertical din șiruri de spirale în S îmbucate, cu câte o spirală cu capete răsucite sau cercuri concentrice – pe ambele părți ale mânerului; ori mânerul este împărțit în 5-6 registre înguste, unele decorate alternând cu cele nedecorate (grupe de liniuțe, spirale în S-uri îmbucate, cu un punct în mijloc, succesiuni de cercuri concentrice cu puncte, un șir sau chiar două). Garda mânerului este decorată și ea: grupe de cercuri concentrice, un motiv ondulat derivat din spirală, triunghiuri haşurate. Chiar lama spadei primește decor: cea de la Frumoasa are sub gardă două succesiuni verticale de linii ondulate, separate de altele drepte. Deosebită este prezența decorului pe partea superioară a lamelor unor spade cu antene: motivul solar al cercului concentric cu raze, combinat cu linii punctate și cu un motiv liniar ondulat (Șimleul Silvaniei), sau cu o succesiune verticală de triunghiuri haşurate în lungul tăișurilor (Vadu Crișului) sau cu cercuri și semicercuri concentrice, la care se adaugă și alte motive, de ambele părți ale nervurii central (Curteni, Bunești).

Două spade cu antene involutate (una cu involutarea liberă, la cealaltă, involutarea fiind unită printr-o bară) au fost găsite la Bunești (jud. Brașov) și, respectiv, la Silivașu de Câmpie (jud. Bistrița-Năsăud); au lama în formă de flamă, derivată din lama prelungă, triunghiulară, a rapierelor miceniene[19] (interpretări mai noi le consideră importuri meridionale, balcanice, în mediul nord-dunărean)[20].

Deosebită este și spada din bronz de la Ghenci (jud. Satu Mare), cu mâner terminat în cupă cu buton, datată în Hallstattul timpuriu. Are lama în formă de flamă, cu o nervură mediană formată din 3 caneluri poansonate, garda mânerului fiind terminată în cupă cu buton. Mânerul are o formă elegantă și un decor în 4 registre, cu 4 cercuri alcătuite din câte 4 linii concentrice, cu un punct în mijloc. Cupa este ornamentată cu 3 benzi de linii, ultimele două dublate cu un șir de arcade, iar butonul este decorat cu cercuri concentrice, un șir de arcade și două rânduri de haşururi. Cu o lungime de 59cm, această piesă dovedește înaltul nivel al tehnicii artistice la începutul Epocii fierului, prin bogatul ansamblu, simetric și echilibrat[21].

Nu poate fi contestată existența unor ateliere locale, care au lucrat pentru aristocrația tribală autohtonă (mai puțin probabil getă, dar cu siguranță greacă) opere hibride, aparținând artei orientalizante proprii zonei Traciei, Ucrainei, Crimeei etc., dar, în general, este mai mult vorba despre meșteri itineranți, care produceau opere de comanditar, și mai puțin despre conturarea unei arte noi, proprie geților, în ciuda particularităților stilistice și a multiplelor influențe: o viziune independentă, un stil autonom getic nu sunt acceptate de toți cercetătorii. Cel puțin pentru perioada de dinaintea sec. al II-lea î.Hr., unii exegeți sunt de acord asupra unui stil propriu și original al tracilor meridionali, în care elementele orientale, scitice, grecești se colează și se combină pe un fond autohton puternic, având ca rezultat imagini al căror mesaj este înțeles doar de cei care îi cunoșteau simbolistica.

---

[18] *Ibidem* p.377
[19] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.117
[20] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.286
[21] Nicolae Iercoșan, *Spada de bronz de la Ghenci (jud. Satu Mare)*, in *Acta Musei Porolissensis*, VIII, 1984, Zalău, p.121-123

BIBLIOGRAPHY

CĂRȚI

Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith, Papacostea, Şerban, Teodor, Pompiliu, *Istoria României*, Bucureşti, Ed. Corint, 2007
Dumitrescu, Vladimir, *Arta preistoricăîn România*, vol.I, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1974
Florescu, Radu, Daicoviciu, Hadrian, Roşu, Lucian (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980
Gimbutas, Marija, *Civilizaţie şi cultură. Vestigii preistorice în sud-estul european*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1989
Giurescu, Constantin C., Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1971
Giurescu, Dinu C., *Istoria ilustrată a românilor*, București, Ed. Sport-Turism, 1981
Miclea, Ion, *Dobrogea*, București, Ed. Sport-Turism, 1978
Miclea, Ion, Florescu, Radu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980
Oanță-Marghitu, Rodica, *Aurul și argintul antic al României*, catalog de expoziție, Râmnicu-Vâlcea, Ed. Conphys, 2014
Pârvan, Vasile, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1982
Petrescu-Dîmboviţa, Mircea, Vulpe,Alexandru (coord.), *Istoria românilor,* vol.I, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010
Simion, Gavrilă, *Aspecte privind prelucrarea și circulația metalelor în Dobrogea din Preistorie până în Evul mediu*, Tulcea, Biblioteca Istro-Pontică, 2005

ARTICOLE

Iercoșan, Nicolae, *Spada de bronz de la Ghenci (jud. Satu Mare)*, in *Acta Musei Porolissensis*, VIII, 1984, Zalău, p.121-123
Simion, Gavrilă, *Arme și podoabe inedited de bronz din județul Tulcea*, in *Pontica*, XXXVII-XXXVIII, Constanța, 2004-2005, p.99-110

INDO-EUROPEAN GODS OF WAR

Mădălina Strechie
Senior Lecturer, PhD, Hab. Dr., University of Craiova

Abstract:Indo-European civilizations were distinguished by their warlike character, making history precisely because of these attributes. For most of them the gods of war were deities of first rank.
Perhaps the most famous god of war was Mars because the Romans took it as a paternal ancestor, but Ares of the Greeks is the cruellest, having no temples where to be honoured, although he was the most feared, (the heroism imagined by the Greeks symbolized much better the qualities of the warriors), the Aryans and the Persians much honoured the god of war, the Hittites were inspired by him to make numerous military inventions, for the Celts this deity was mainly represented by totems, similarly for the Dacians, the Vikings obtained furor bellicus through a mushroom, etc.
All the gods of war of the Indo-Europeans forged their civilizations, that is why most of them founded empires, brought extraordinary innovations in the military art, caused political revolutions, the military principle being a defining one for all these civilizations in which the predominant deity was that of war.

Keywords: gods, war, Indo-Europeans, totems, heroes.

Introducere

Popoarele indo-europene au rămas în istorie prin militarismul lor. Cele mai multe au fondat imperii mondiale, sau puteri regionale care au dus arta războiului la un nivel pe care alte civilizaţii nu l-au avut. Cele mai cinstite zeităţi în civilizaţiile indo-europene au fost cele ale războiului, chiar dacă ele erau sau nu erau conducătorii panteonului. Războiul a fost politica acestora triburi, care au creat civilizaţii remarcabile precum arienii, perşii, grecii, romanii, mai toate civilizaţiile enumerate mai sus transformându-se în Imperii, mai ales prin forţa armelor.

Mulţi dintre zeii războiului la indo-europeni foloseau ca arme elementele cosmice precum fulgerul, tunetul, sau fauna, vulturul şi lupul fiind cele mai utilizate totemuri războinice, la mai toţi indo-europenii, indiferent de aria lor de răspândire. Şefii panteonului sunt în cazul unor indo-europeni şi în fruntea războinicilor, mai ales la greci, arieni, indieni, vikingi.

Genul celor mai mulţi zei ai războiului este masculin, mai ales că şi războinicii erau în proporţie covârşitoare tot de genul masculin, dar nu lipsesc nici zeiţele, acestea având mai degrabă rolul de strategi sau de contabili ai prăzilor de război.

Zeii războiului la indo-europeni au fost adevărate tipare pentru războinicii acestui grup de popoare, pentru că modul de beligeranţă, armele, comportamentul războinic al zeilor a fost adoptat de către majoritatea indo-europenilor. Armele zeilor precum: sabia, pumnalul, carul de luptă tras de cai, sau de elefanţi, lancea, arcul şi focul (reprezentat că fulger pentru majoritatea zeilor indo-europeni) au făcut istorie în majoritatea puterilor înfiinţate de către grupul indo-european. Cert este că istoria militară antică a fost dezvoltată de către indo-europeni, indiferent de arealul în care s-au aşezat.

Studiul nostru doreşte să acopere o lacună bibliografică cu privire la religia indo-europenilor şi implicaţiile sale în istoria militară, deoarece considerăm că istoria indo-europenilor trebuie tratată mai ales în cheie militară. Chiar dacă sunt numeroase lucrări care tratează civilizaţia indo-europenilor în străinătate, nu au fost traduse în limba română, decât sporadic, (neputând astfel să le consultăm) de aceea domeniul civilizaţiei şi religiei indo-europenilor este în suferinţă la noi, deşi este un domeniu care se pretează la numeroase studii multidisciplinare. Pentru o mai bună receptare a zeilor războiului la indo-europeni vom prezenta în studiul de faţă numele zeităţilor în ordine alfabetică, precizând cărui popor indo-european îi aparţine.

Zeițe ale războiului

Athena, era zeița războiului, sau fecioara războinică, care promova războiul, numai dacă era urmat de o pace avantajoasă.[1] Ea era patroana strategiei și a vitejiei raționale.[2] Avea ca simbol bufnița, tot o pasăre de pradă, chiar dacă nocturnă cu precădere. Această zeiță fecioară, patroana polisului Athena s-a născut cu un răcnet de război, cu arme aurite și s-a luptat fizic cu giganții, dar și cu Poseidon, zeul mării al greci.[3]

Bellona era o zeiță a războiului la romani, care avea mai degrabă un rol de însuflețire a militarilor pe câmpul de luptă. Ea era invocată de preoții cultului său, *bellonarii* care declarau războiul. Ca arme ea avea lancea și biciul, luna în care era cea mai cinstită de romani era luna aprilie când se sărbătoreau de către lumea romană așa zisele *zile ale sângelui* dedicate acestei zeițe.[4]

Disir erau zeițe vikinge ale războiului care utilizau ca arme sfori pe care le foloseau pentru a-și captura inamicii, anihilându-i ulterior.[5]

Minerva era pentru romani zeița care patrona politica, dar era reprezentată în uniformă de legionar, tocmai pentru că ei i se dedicau prăzile de război.[6]

Populonia era o zeiță romană a războiului deoarece proteja prada luată de războinicii romani din campaniile lor militare.[7]

Zei ai războiului

Ares, zeul grec al războiului, foarte urât de greci, de aceea nu are temple dedicate, deși războiul era o îndeletnicire foarte frecventă a grecilor în antichitate. Era fiul lui Zeus și al Herei, care se pare că a moștenit răutatea fără margini a Herei, fiind cel care ducea la extrem violența, fiind considerat de cele mai multe ori „sângeros, neîndurător".[8] De asemenea, chiar dacă era violent, Ares nu suporta trădătorii și îi pedepsea foarte aspru, fiind considerat cel mai viril dintre războinici, cel mai brutal.[9] De asemenea se pare că acest zeu grec era numit și „cel care aduce pierzania."[10] Acest zeu grec al războiului atât de urât era și tatăl amazoanelor, prezentat de multe ori cu o mândrie extraordinară, cu un curaj nebun și cu o frumusețe fizică ieșită din comun.[11] Cu toate că era foarte urât de greci era denumit și *Războinicul=Enyalios* și avea o uniformă de aramă, cu o lance care pătrundea orice armură, era tunător în vorbă și era însoțit tot timpul de două zeițe ale urgiilor precum *Enyo=zeița țipătului* și *Eris=Zeița vrajbei*.[12]

Daunus era un zeu ilir (celt așadar) asimilat războiului, reprezentat de un lup, mai ales că *dhaunus* se traducea și prin termenul de lup în limba ilirilor.[13]

Haygriva un zeu indian care patrona mânia.[14]Mânia era importantă în cadrul lumii indo-europene pentru că doar prin mânie sau *furor bellicus* războinicii acționau cum trebuie în luptă.

---

[1]Arthur Cotterell, *Dicționar de mitologie,* Traducere de Elena I. Burlacu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 141.

[2]Jean Vertemont, *Dicționar al mitologiilor indo-europene,* Traducere de Doina Lică, Lucian Pricop, Timișoara, Editura Amarcord, 2000, p. 59.

[3]Maria Cordoneanu și Radu Cordoneanu, *Dicționar de mitologie greco-romană și românească.Zei eroi, legende,* București, Editura Viitorul Românesc, 1998, pp.48-49.

[4] Maria Cordoneanu și Radu Cordoneanu, *Op. cit.,* p. 57.

[5] Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Genghis-Han,* Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 131.

[6] Arthur Cotterell, *Op. cit.,* p. 163.

[7] Victor Kernbach, *Op. cit*., p. 505.

[8]Arthur Cotterell, *Op. cit.,* p. 140.

[9] Jean Vertemont, *Op. cit.,* p. 52.

[10]*Apud* Antoaneta Olteanu, *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite*, București, Editura Paideia, 2004, p. 40.

[11] Anna Ferrari, *Dicționar de mitologie greacă și romană,* Traducere de Dragoș Cojocaru, Emanuela Stoleriu, Dana Zămosteanu, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 92.

[12]Maria Cordoneanu și Radu Cordoneanu, *Op. cit*., p. 35.

[13] Mircea Eliade, *Op. cit*., p. 21.

[14] Arthur Cotterell, *Op. cit.,* p. 77.

Ianus era zeul roman cu două fețe, care a rămas special prin aceea că templul lui rămânea deschis doar pe vreme de război, fiind asociat cu războinicii. Cele două porți ale templului său erau asociate cu victoria sau cu înfrângerea,[15] de aceea îl putem include printre zeii războiului la indo-europeni.

Indra, considerat zeul care era rege peste toți zeii indieni. Era unul dintre cei mai războinici zei. Îl putem asemui cu Zeus și Iuppiter, mai ales că are ca atribute fulgerul, dar și ploaia, pe câmpul de luptă era anunțat de către curcubeu, care reprezenta și arma sa. El patrona casta războinicilor *kshatrya*, umbla într-un car de luptă tras de către un elefant alb sau de cai. Era numit *Mahavira=Marele erou*,[16] dar și „distrugătorul de cetăți=*Purandara.*[17]

Indra era „arhetipul luptătorilor și al eroilor arieni", un fel de Hercule al zeilor indieni pentru că învinge titani și demoni, toți aceștia făceau parte din armata Răului. Avea și darul de a se metamorfoza în orice pentru a-și înșela adversarii pe câmpul de luptă. Este stăpânul fulgerului cu care lovește ori de câte ori vrea. Armele sale eficiente sunt: fulgerul=*vajra*, cârligul=*ankusha*, arcul reprezentat de curcubeu, fiind numit din această cauză și zeul arcului înspăimântător=*Ugradhanvan* și vântul, pe care îl controla din moment ce era numit *Maghavahana=Stăpânul vânturilor*[18]

Indra era considerat și zeul care patrona toate forțele violente pe care le avea la dispoziție pentru arcul său curcubeul numit *Indra capa* capabil să tragă cu săgeți precum trăsnetul=*kulica* și fulgerul=*vajra*.[19] De asemenea, el era consumator de băutură ritualică numită *soma*[20], probabil cea care îi producea energia războinică. Această energie războinică se numea *kratu* și era o combinație între căldură și mânie, adică foc, deoarece pacea la indieni se numea *shantih* care se traduce și prin *stingerea focului*.[21] Dacă analizăm cuvântul indic *kratu*, nu putem să nu vedem similitudinile cu grecescul *kratos=putere*, de fapt cuvântul indian semnifica tot o forță, anume cea a războinicilor, iar grecescul *kratos*, puterea cetățenilor, care puteau fi și războinici ca în cazul spartanilor.

Iuppiter, zeul roman, șeful panteonului, avea ca simbol fulgerul, semn al atotputerniciei, fulgerul fiind prezent și pe însemnele militare romane. Deși el nu era recunoscut ca un zeu al războiului, era totuși un luptător neconvențional, fiind un „vrăjitor atotputernic"[22], magia fiind arma sa principală. Dar era prezent în cadrul panteonului roman și *Fulgur=mânuitorul fulgerului, Tonans=cel care tună, sau trimite tunetul, Praedator=cel care prădează.*[23]

Kandaules era un zeu frigian (din arealul tracilor) al războiului.[24] Tracii au fost creatorii metalurgiei bronzului pe care au dezvoltat-o datorită aplecării lor spre război. Din cauza abilității lor războinicie, dar și a capacităților militare de care dispuneau au fost chemați în Războiul Troian să lupte ca aliați alături de troieni, remarcându-se prin cavaleria și armele lor de bronz, arme comparate de Homer cu armele zeilor cu strălucire de aur, ceea ce demonstrează că erau niște războinici de temut, chiar dacă de multe ori se angajau ca mercenari în războaiele altora.

---

[15] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, p. 158.
[16] *Ibidem*, pp. 77-79.
[17] *Apud* Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, volumul I, Traducere din limba franceză C. Baltag, Chișinău, Editura Universitas, 1994, p. 205.
[18] Angelo Morraretta, *Mituri indiene*, Traducere din limba italiană Maria și Florin Chirițescu, București, Editura Tehnică, 1998, pp. 42-46.
[19] Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală. Mituri. Divinități. Religii,* București, Editura Albatros, 1995, p. 264.
[20] Jean Vertemont, *Op. cit.*, p. 184.
[21] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, (coordonatori), *Dicționar de simboluri,* Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coordonatori), Iași, Editura Polirom, 2009, pp. 776-777.
[22] Mircea Eliade, *Imagini și simboluri,* Prefață de Georges Dumézil, Traducere de Alexandra Beldescu, București, Editura Humanitas, 1994,p. 115.
[23] Arthur Cotterll, *Op. cit.*, p. 159.
[24] *Apud* Mircea Eliade, *De la Zamaolxis la Ghengis- Han*, p. 21.

Karttikeya era un zeu arian, care apare în Vede, care reprezenta războiul, fiind fiul unei constelații. Simbolul său era păunul.[25]Nu întâmplător în majoritatea armatelor asiatice penele de păun erau prezente în uniforma militarilor ca și grade, ne gândim aici la armata coreeană din Evul Mediu care avea prezentă pana de păun la pălăriilor ofițerilor, ca simbol al gradului superior al ofițerilor față de alți militari.

Krishna zeul indic are și el atribute războinice, el fiind un *kshatrya,* (casta războinicilor) deseori fiind apelat cu numele de *Krishna Jina= Krishna cuceritorul*.[26]

Marte era zeul romanilor, *pater* și patronul războiului și al războinicilor romani. Era cel care oferea gloria militară. Era legat de luna martie când începea sezonul războiului. Mai ales că în luna martie se țineau curse de care și se curățau templele lui.[27] Marte era pentru romani un zeu rațional, organizat și tată pentru romani, nu era un scelerat asemeni lui Ares de la greci. Marte se bucura de numeroase temple, mai ales că era patron al Romei și al puterii romane. Și el avea mai multe atribute precum „zeul lup".[28] De altfel și el avea drept simboluri lupul, stejarul și ciocănitoarea.[29] Ca și *Odin* al vikingilor și *Mars* romanul avea multe atribute și nume. Era *Bellator=stăpânul războiului,* reprezentat ca un războinic cu coif și pumnal gata de atac;[30] alte nume: *Mars Pater/Marspiter=Părintele/Tatăl Marte, Gravidus=zeul războiului, Silvanus=zeulnaturii, Quirinus=zeul statului roman, Ultor=răzbunătorul*, mai ales în perioada lui Augustus, iar lancea era simbolul său.[31] Nu întâmplător romanii declarau război inamicilor lor prin aruncarea unei lăncii pe Câmpul lui Marte.

Mithra era un zeu persan cu foarte multe atribuții dintre care și războiul. Avea o putere foarte mare printre zeii perși, înainte de Zoroastrism și în timpul Zoroastrismului. Perșii îl considerau fiul zeu al marelui *Ahura Mazda, zeul Binelui*. *Mithra* era zeul informației, al științei, el cunoscând toate lucrurile și tainele, era legislatorul zeilor, păstrând ordinea divină în cadrul ierarhiei zeilor, era și învățătorul vracilor, putem spune că era un fel de zeu al medicinei. Era patronul războinicilor, în special al *rathaeshtar*, cei care conduceau carele de luptă în traducere[32] (perșii fiind cei care au adus îmbunătățiri tehnice carului de luptă, adăugându-i coase la roți, care scoteau din joc într-o confruntare caii și carele adversarilor). Mai mult, ca războinic *Mithra* era de neînduplecat, își urmărea adversarul până când îl elimina fizic. Armele sale erau atât convenționale, dar mai ales neconvenționale. Dintre cele convenționale, multe apar și la zeii indieni, arieni (vedici), erau săgețile, o ghioagă, iar dintre cele neconvenționale: mânia paroxistică, cruzimea, bolile incurabile, fiara turbată sub chip de mistreț. *Mithra* era și vrăjitor, era consumator de băutură sacră.[33] Acționa ca un intermediar între *Bine* și *Rău*. El era și prietenul oamenilor în Zoroastrism, dar numai ale acelor oameni care respectau și luptau pentru Bine, fiind un dușman de neîmpăcat ale celor răi, el sacrificând taurul Răului. *Mithra* avea putere să decidă „asupra păcii și a războiului."[34] El este și asasinul demonilor, dând dovadă de o mânie de nestăpânit, pentru vânătoarea fără milă a demonilor utilizează măciuca sa numită *vazra*.[35] Are așadar multe asemănări cu Hermes/Mercurius, dar și cu Appollo din mitologia greco-romană.

Odin, șeful panteonului la vikingi, nu era numai cel mai puternic dintre zei, dar era și comandantul armatei zeilor și eroilor. Este unul dintre cei mai războinici dintre zei indo-europeni, care avea la dispoziție toate armele, convenționale și neconvenționale. Cele neconvenționale erau potrivit

---

[25] Jean Vertemont, *Op. cit.*, p. 193.
[26] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, (coordonatori), *Op. cit.*, pp. 776-777.
[27] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, pp. 161-162.
[28]*Cf.* Mitică Georgescu, *Mitologie zoocinegetică. Obiceiuri, credințe, superstiții*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, Editura Paralela 45, 2002, p. 86.
[29] Antoaneta Olteanu, *Op. cit.*, p. 274.
[30] Maria Cordoneanu și Radu Cordoneanu, *Op. cit.*,p. 177.
[31]*Apud* Anna Ferrari, *Op. cit.*, p. 528.
[32] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, p. 41.
[33]*Ibidem,* p. 41.
[34]*Ibidem,* p. 41.
[35]*Apud* Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase,* p. 341.

marelui savant Mircea Eliade „darul ubicuității, al deplasării instantanee, arta deghizării, metamorfozarea fără limite, posibilitatea de a-i orbi, surzi, paraliza pe adversarii săi și de a neutraliza forțele armate”[36]Mai era numit și *Svidhir=zeul cu lancea*.[37] De asemenea, purta și denumirea de *Wotan=cel fioros, zeul bătăliilor*, îi inspira pe războinici și îi înfia pe cei căzuți în luptă pentru ca aceștia să ajungă în Walhalla, raiul războinicilor.[38] Este zeul indo-european al războiului cu cele mai multe denumiri, dacă ar fi să facem o statistică. Astfel printre numele lui erau și: *Herjaföd*r*= Tatăl eroilor, Hörfadir=Tatăl armatei (tatăl războinicilor), Sigfadir=Părintele victoriei, Vidur=Biruitorul*.[39]

Perun era zeul slav al războiului, traducându-se prin *cel care lovește*.[40] Numele este foarte asemănător cu indo-europeanul *perkwu=arborele lovit de trăsnet*, sau *stejarul*, care era în toate mitologiile indo-europene un arbore legat de zeul furtunii, dar și de zeii șefi de panteon precum Zeus, Marte, Perun, mai ales că victorioșii în luptă se premiau cu frunze de stejar.[41] Tot pentru stejar avem în indo-europeană și termenul de *kark*, foarte asemănător cu latinescul *quercus*, mărețul copac fiind el însuși un personaj în lupta dintre bine și rău, un copac care leagă cerul de pământ, fiind „un arbore axial.”[42] La celți, stejarul era cel mai cinstit totem, druizii se întâlneau în pădurile de stejari, iar vâscul se pare avea proprietăți magice în mitologia celtică.

Quirinus era zeul războiului adorat de sabini, de fapt o formă a lui Marte.[43]

Skanda era tot un zeu persan, dar și arian al războiului, fiind o căpetenie a demonilor cu chip de câini, termenul *skanda* traducându-se prin *atacator*.[44]

Svantevit zeu slav al războiului care avea patru capete. Ca arme avea o sabie, o șa, un frâu și un cal alb.[45] Era așadar un cavaler.

Taru Dattasa/Tarhumd era zeul furtunii la hitiți cel care avea valențe războinice. El era cel care conducea carul[46]. Unii dintre cei mai războinici indo-europeni, hitiții au dominat Asia Mică și au ținut în șah Egiptul, rivalul contemporan lor, tocmai prin carele lor de luptă, care le asigurau viteză în atac și o putere de distrugere a inamicului pe spații largi.

Teutates era zeu celt care patrona și războiul și care primea jertfe omenești[47], așa s-ar explica cultul craniilor. De asemenea la celți el era și cel care patrona violența, forța distructivă și moartea.[48]

Thor era zeul meșteșugar al vikingilor, care avea și rol de războinic al zeilor, fiind foarte mânios în luptă, controlând arme precum: fulgerul, tunetul ciocanul și o centură în care își ținea puterea.[49] Era supranumit și ***Wingthor*** zeul puternic al războiului, tunetului, fulgerului, protectorul jurămintelor și al tratatelor.[50]

Tistrya, zeu persan al războiului care se lupta cu vrăjitoarele, pe care le elimina prin legare, fiind tot un zeu legător, așa cum susține Mircea Eliade.[51]

Tyr era un zeu care patrona confruntările militare la vikingi.[52]

---

[36] Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Ghengis-Han,* p. 115.
[37] Jean Vertemont, *Op. cit.*, p. 297.
[38] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, 165.
[39] Victor Kernbach, *Op. cit*., pp. 458-459.
[40] Jean Vertemont, *Op. cit.*, p. 258.
[41] Jean Vertemont, *Op. cit.*, p. 295.
[42]Vezi și Ivan Eseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale,* Timișoara, Editura Amarcord, 2002, p. 183.
[43] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, p. 172.
[44] Jean Vertemont, *Op. cit.*, p. 293.
[45] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, p. 175.
[46]*Apud,* Margarete Riemschneider, *Lumea hitiților,* Cuvânt înainte de Helmuth Th. Bossert, traducere și note de Paul B. Marian, București, Editura Științifică, 1967, p. 95.
[47] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, p. 176.
[48] Victor Kernbach, *Op. cit*., p. 619.
[49] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, pp. 176-177.
[50] Victor Kernbach, *Op. cit*., p. 622.
[51] Mircea Eliade , *Istoria credințelor și ideilor religioase,* p. 132.
[52] Victor Kernbach, *Op. cit*., p. 407.

Uranos, zeul grec al cerului, are și prerogative care privesc războiul, deoarece el este „cel mai înfricoșător" dintre zei, tocmai pentru că își capturează dușmanii, luându-i prizonieri în Infern pentru totdeauna.[53]

Varuna era un zeu indian al războiului, dar să spunem că al unui război neconvențional, prin armele cu care lupta, anume el utiliza magia pentru a învinge pe cei care îi erau dușmani, fiind un zeu care își lega dușmanii, ca simbol al înfrângerii acestora.[54]

Vayu zeul vântului, care era potrivit lui Jean Haudry tot un zeu al războiului la arieni, indieni și perși.[55]Fiind un element atmosferic era și normal că era cinstit ca o forță care fie întețea focul, fie modela relieful, fie muta și apele.

Verethragna, zeu persan războinic era cel care își învingea adversarii prin legarea brațelor acestora[56], împiedicându-i astfel să mai mânuiască armele.

Vishnu tot un zeu indic, are la fel ca alți zei indici atribute războinice, dar el este un războinic al binelui care se luptă cu forțele răului. Este cunoscut ca și „combatantul puterilor distructive".[57]

Zeul părinte patronul războaielor la daci, care era considerat și tatăl civilizației lor, precum era Marte la romani.[58]

Zeus, atotputernicul zeu al grecilor, șeful panteonului avea și el atribute războinice, mai ale că și-a câștigat supremația prin luptă. Și-a creat o armată de eroi, semizei, majoritatea copiii lui cu muritoare pentru a ajunge cel mai puternic. L-a învins și pedepsit pe titanul Prometeu, dar și pe tatăl său Cronos. Și el avea ca atribute controlul fulgerului și al tunetului, totemuri precum lupul fiind numit și *Lycaios*, de unde și denumirea de *Laconia* pentru Sparta, care s-ar traduce, potrivit lui Mircea Eliade prin Țara Lupilor[59] (nu este un lucru întâmplător mai ales că spartanii aveau un respect deosebit pentru lup, se antrenau de mici pentru a deveni lupi ai războiului, chiar dacă ucideau un lup în timpul probei de maturitate, de fapt îi preluau puterea și se desăvârșeau ca războinici), dar mai ales vulturul, totem militar foarte răspândit la indo-europeni, unde găsim vulturul sau ruda sa șoimul la arieni, indieni și perși cu numele de *Varuna*.[60]

Wurunkatte, era zeu al războiului la hitiți fiind numit și ***Zababa***[61]probabil împrumutat de la alte popoare vecine.

Concluzii

Zeii și zeițele indo-europenilor care se ocupă de război sunt de cele mai multe ori cu puteri multiple și cu arme multiple, convenționale și neconvenționale, demonstrând plurivalența fenomenului războiului în lumea antică indo-europeană. Astfel șefii zeilor au și cele mai multe arme. Considerăm că zeul indic, vedic, arian *Indra* are și cele mai mari puteri și cele mai eficiente arme, curcubeul este prezentat tot ca o armă, o armă a luminii cu care *Indra* își ucide adversarii cu săgeți precum tunetul și fulgerul. Observăm că el circulă într-un car de luptă, tras fie de cai, fie de elefanții, arienii fiind primii care au atacat cu forțe combinate, tot primii se pare care au utilizat elefanții ca platformă de luptă. Și *Indra* este un războinic plurivalent: arcaș, cavaler, distrugător de cetăți, dar și erou.

Persanul *Mithra* este de asemenea foarte puternic, deținând cele mai eficiente arme convenționale și neconvenționale. Este tot un arcaș eficient, dar este primul zeu indo-european care utilizează informația, bolile și magia. Putem spune că el este inventatorul războiului informațional, dar

---

[53]Mircea Eliade, *Imagini și simboluri,* Prefață de Georges Dumézil, Traducere de Alexandra Beldescu, București, Editura Humanitas, 1994,pp. 114-115.
[54] Mircea Eliade, *Imagini și simboluri,*p. 114.
[55] Jean Haudry, *Indoeuropenii*, Traducere de Aurora Pețan, București, Editura Teora, 1998, p. 44.
[56] Mircea Eliade, *Imagini și simboluri,* p. 132.
[57] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, (coordonatori), *Op. cit*., pp. 776-777.
[58]*Cf.* Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, București, Editura Albatros, 1986, p. 398.
[59]Mircea Eliade *De la Zamolxis la Genghis-Han*, p. 22.
[60] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, (coordonatori), *Op. cit*., p. 1034.
[61] Gwendolyn Leick, *Dicționar de mitologie a Orientului apropiat antic,* traducere de Mirela Acsente, București, Editura Artemis, 2005, p. 182.

și al celui biologic, întărind zicala că în război totul este permis. Printre calitățile sale se numără și aceea de legislator, de organizator, demonstrând o dată în plus că nu întâmplător perșii au fost primii care au inventat și organizat imperiul ca formă de conducere politică.

Odin, la fel ca și *Indra* este șeful zeilor vikingilor cu foarte multe valențe războinice, el având mai multe arme neconvenționale, decât convenționale, are și cele mai multe denumiri. Și el este un mânuitor de fulgere și tunete.

Zeus al grecilor tot în calitatea sa de șef al zeilor are în stăpânire fulgerul și tunetul, armele supreme. El își creează o armată fidelă din rudele lui de sânge, pentru a avea un ascendent atât asupra zeilor, dar și asupra oamenilor, deoarece cei mai mulți eroi sunt copiii lui.

Marte al romanilor este poate cel mai uman dintre toți zeii războiului la indo-europeni, el are mai degrabă arme convenționale, la fel ca oamenii. *Marte* nu folosește înșelăciunea, arme precum fulgerul sau tunetul, ci arme obișnuite, precum lancea, sau pumnalul, adică arme de luptă corp la corp, el dă recompense războinicilor pe care îi patronează, gloria fiind cea mai de dorit.

Zeițele sunt și ele războinice de temut, dar mai raționale, mai aplecate spre pace.

Zeii indo-europenilor sunt mult mai înrudiți ca manifestare, decât separați, indiferent de civilizația indo-europeană în care ei erau adorați, fiind multe similitudini mai ales între șefii panteoanelor civilizațiilor indo-europene, au chiar aceleași simboluri cosmice precum fulgerul și tunetul cu care civilizează atât lumea sacră, dar și lumea profană.

BIBLIOGRAPHY

Berciu, Dumitru, *Lumea celților,* București, Editura Științifică, 1970.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, (coordonatori), *Dicționar de simboluri,* Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coordonatori), Iași, Editura Polirom, 2009.

Coordonatori: Petre, Zoe, Liţu, Alexandra, Pavel, Cătălin, *Dicționar de mitologie greco-romană. Zei, eroi, mituri,* București, Editura Corint, 2011.

Cordoneanu, Maria și Cordoneanu, Radu, *Dicționar de mitologie greco-romană și românească. Zei eroi, legende,* București, Editura Viitorul Românesc, 1998.

Cotterell,Arthur, *Dicționar de mitologie,* Traducere de Elena I. Burlacu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

Crișan, Ion, Horațiu, *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice,* București, Editura Albatros, 1986.

Eliade, Mircea, *De la Zamolxis la Genghis-Han*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri,* Prefață de Georges Dumézil, Traducere de Alexandra Beldescu, București, Editura Humanitas, 1994.

Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase,* volumul I, Traducere din limba franceză C. Baltag, Chișinău, Editura Universitas, 1994.

Eliade, Mircea, *Mituri, vise și mistere,* Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

Eseev, Ivan, *Dicţionar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord, 1997.

Eseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale,* Timișoara, Editura Amarcord, 2002.

Ferrari, Anna, *Dicționar de mitologie greacă și romană,* Traducere de Dragoș Cojocaru, Emanuela Stoleriu, Dana Zămosteanu, Iași, Editura Polirom, 2003.

Georgescu, Mitică, *Mitologie zoocinegetică. Obiceiuri, credințe, superstiții*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, Editura Paralela 45, 2002.

Grigorescu, Dan, *Druizii și lumea lor enigmatică,* București, Editura Saeculum I.O., 2003.

Haudry, Jean, *Indoeuropenii*, Traducere de Aurora Pețan, București, Editura Teora, 1998.

Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală. Mituri. Divinități. Religii,* București, Editura Albatros, 1995.

Leick, Gwendolyn, *Dicționar de mitologie a Orientului apropiat antic*, traducere de Mirela Acsente, București, Editura Artemis, 2005.

Morraretta, Angelo, *Mituri indiene*, Traducere din limba italiană Maria și Florin Chirițescu, București, Editura Tehnică, 1998.

Olteanu, Antoaneta, *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite*, București, Editura Paideia, 2004.

Riemschneider, Margarete, *Lumea hitiților,* Cuvânt înainte de Helmuth Th. Bossert, traducere și note de Paul B. Marian, București, Editura Științifică, 1967.

Sanie, Silviu, *Din istoria culturii şi religiei geto-dacice*, Iaşi, Editura Universităţii *Al. I. Cuza*, 1995.

Tudor, Dumitru, *Enciclopedia civilizației romane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.

Uehli, Ernst, *Mitologia nordic-germanică în perspectiva misterelor,* Traducere din limba germană de Magda Petculescu, București, Editura Saeculum I.O., 2001.

Vertemont,Jean, *Dicționar al mitologiilor indo-europene*, Traducere de Doina Lică, Lucian Pricop, Timișoara, Editura Amarcord, 2000.

Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română,* București, Editura Academiei R.S.R., 1985

Zimmer, Hinrich, *Mituri și simboluri în civilizația indiană",* Traducere de Sorin Mărculescu, București, Editura Humanitas, 1994.

ON THE HERESIES AND THE RIGHT FAITH IN THE NORTH OF THE LOWER DANUBE. NARRATIVE SOURCES AND CONCLUSIONS

Ştefan Lifa
Lecturer, PhD, West University of Timişoara

According to the sources, Christianity appeared and generalized very early. We present some literary sources about his audience sect. (Philostgios, Socrates Scolasticul) .Most information we have about Arians, especially during the Goths. The general situation was well presented by Atanasiu in Alexandria. We also have references during the battles between Rome and Constantinople mainly for Illyricum (the work of Niceta de Remesiana in the north of the Danube). Other situations relate especially to the Bonnosians, or bogumili. After the arrival of the Hungarians there were also problems regarding the spiritual authority on some territories in Transylvania today.Our conclusions are in agreement with some authors(Nil Docsopatris).

Keywords:medieval history, Christianity, heresies, narrative sources, the history of Christianity.

Conform bibliografiei cuvantul eretic ar insemna o referire la cineva care are o opinie . Cu toate acestea au existat pareri diferite asupra acestui subiect. Unele abateri religioase pot fi considerate sau nu erezii in functie de momentul istoric[1].

Foarte probabil ca in acensiunea sa, religia crestina sa fi avut in Mithras cel mai puternic adversar. Divinitatea oriental Mithras si mithraismul s-a raspandit repede in Imperiul Roman . Astfel, dovezi privind raspandirea acestui cult au fost descoperite in toate provinciile europene[2].

Sub influenta zoroastrismului, Mithras era un intermediar in lupta dintre Ahura Mazda si Ahriman; el a devenit curand un zeu al soarelui, al pamantului si al mortilor.

Nascut la 25 decembrie, si Mithras asemenea altor zei ai misterelor ,avea in grija sufletele ,iar sacrificial taurului la coborarea sa asigura nemurirea adeptilor sai. Daca cultul Cavalerilor Danubieni ,spre exemplu ,avea trei grade de initiere(berbec,soldat si leu), cultul lui Mithras presupunea probe foarte grele si avea sapte grade de initiere(corb,tainuit,leu,person,curier al soarelui si tata)[3].

Faptul ca ceremoniile erau strict secrete ,apoi incercarile grele la care erau supusi adeptii acestui cult ,excluderea femeilor ,deci teoretic jumatate din populatia pe care trebuie s-o cuprinda , au constituit pentru Mithraism tot atatea obstecole in a se generalize in Imperiu.

Credintele reliogioase din provinciile romane au suferit multiple influente, insa nici una nu a umplut nevoie spiritual la care am facut referiri in secolul al IV-lea , Constantin cel Mare si Licinus si-au dat seama de rolul important pe care l-ar putea juca crestinismul in pastrarea unitatii Imperiului Roman, ce era amenintat din exterior, dar si din interior de tendintele centrifuge ale diverselor popoare. Edictul de tolerant dat de cei doi il completeaza pe cel dat de Galerius in 311, dar erau abrogate dispozitiile restrictive cu privire la crestini;se ordona astfel si restituirea lacasurilor de cult. Ale bunurilor ale bisericii[4].

---

[1] Gheorghe Vladutescu, *Ereziile evului mediu crestin*, Bucuresti, 1974,p.7-8: *Bunaoara in zbuciumata istorie a arianismului la un moment dat adversarul cel mai intransigent a lui Arie, Athanasie , este exilat in timp ce ereticul este rechemat. Sau Nestorie , episcop in Antiochie , apoi patriarh al Constantinopolului (secolul V), Chiril cel Mare, patriarhul Alexandriei , se acuza reciproc de erezie. Intreaga istorie a crestinismului si nu numai a lui,ci si a islamismului, a mozaismului, pe scurt a asanumitelor religii universal, este accidentata de dispute care ajung pana la schisme.*

[2] M. Claus, *Der Mithras Kult im Romischie Reich*,p.55-57- *cultul lui Mithras in Dacia Romana;*

[3] *Ibidem*,p.3-9;*Enciclopedia civilizatiei romane*(coord.D.Tudor), Bucuresti,1982,p.506

[4] N.Iorga,*Istoria vietii bizantine.Imperiul si civilizatia dupa izvoare*,Bucuresti,1974,p.61 si urm.; I. Barnea ,O.Iliescu,*Constantin cel Mare*, Bucuresti,1982,p.37-39.

Chiar si in cazul in care unele lacasuri fusesera cumparate de particulari , acestia din urma aveau sa fie despagubiti de catre stat; aceste disspozitii au fost communicate prin circulare(Lactanitus, *De mortibus persecutorum*,48; Eusebiu din Cezareea , ,X,5,1-14) in tot Imperiul. O circulara asemenatoare a fost adresata de Licinus provinciilor din Orient si mai ales Asia Mica dupa infangerea lui Maximus , nefiind exclus ca acesta din urma sa fi facut la fel inainte de a muri tot in scopul de a castiga sprijinul crestinilor numerosi in partile orientale ale Imperiului[5].

O serie de masuri luate de Constantin au intarit puterea bisericii crestine din 315 el a renuntat la ritualurile pagane ,apoi a crescut autoritatea episcopilor care au dobandit , incepand din vremea lui , si puterea civila : se permitea astfel eliberarea sclavilor in biserica in prezenta acestor episcopi (316) , crestinilor le sunt premise functii publice inalte (317) ,apoi se putea declina competent judecatii civile in favoarea episcopiilor (din 318) ; *Dies Solis* (ziua Soarelui) s devenit una si aceasi cu *"Ziua Domnului"* , declarata zi de repaus (321) , iar biserica putea mosteni prin testament averile enoriasilor(322) si , in sfarsit "*Zeul Soare"* dispare (322) definitive de pe monede[6].

Pana la un moment dat imparatii au fost asimilati in mod constant cu zeii, in special cu soarele, Sol (sec.III) . De asemenea ,pana in 370 si-au pastrat si titulatura de *pontifax maximus* , cu toate ca pe unele inscriptii ,déjà Imperator *Caesar Augusti* aparea alaturi de *Dominus Noster* , dar cultul imperial (*Codex Theodosianus*, 15,4,1), puternic ancorat in traditie , nu a fost interzis decat in 425[7].

Inca de la sfarsitul secolului al III lea, lumea romana incepuse sa se raporteze la alte siteme de valori :de o parte supunerea fata de ordinea sociala ,iar pe de alta parte rezistenta fata de acesta din urma; in secolul al IV-lea ,odata cu Constantin cel Mare, apoi cu Contantin , crestinismul triumfator a introdus "*harul"* si "*binecuvantarea"* data de episcop la rang de rege si a aparut in cele din urma o noua solidaritae in cadrul Imperiului[8].

Locul Imperiului a fost luat de "*natiunea crestina"* care in decursul primului mileniu, a cuprins in granitele ei populatiile europene sau pe cele care s-au stabilit aici.

In ceea ce priveste situatia romanitatii de la Dunarea de Jos ,stapanirea romana si a lasat definitive amprenta ;organizarea si cutumele de aici au fost ,de asemenea ,in mod hatarator influentate de Imperiul Roman Bizantin, care si-a continuat existent pana in secolul al XV-lea . La sudul Dunarii si in Peninisula Balcanica au ramas regiuni unde populatia romanizata si a continuat modul de a trai si dupa migrarea masiva a slavilor.

Istoricii si in general invatatii din Imperiul Roman de Rasarit au scris intr-o limba a savantilor care nu era acesibila nici oamenilor de rand din vremea lor. De multe ori au pastrat numele vechi ale popoarelor.

Sub denumirea de sciti au denumit populatiile de la nordul Dunarii de Jos, inclusive populatii migratoare. Astfel ca mai multi autori s-au referit la aceasta zona de la nordul Dunarii de Jos.

Traditia raspandiri lui chiar de catre Sfantul Apostol Andrei ,bazata pe scrierile lui Eusebiu din Cezareea poate fi o legenda avand in vedere faptul ca Scythia Minor a fost infiintata official abia pe vremea lui Diocletian (284-305)[9]. Si, asa cum stim, Scythia Maior nu mai exista demult. Se putea insa pastra aceasta denumire si inainte dar este important a se vedea si problemele referitoare la raspandirea in intreg Imperiul Roman. Apostoli condamnati in Noul Testament si in scrierile patristice este foarte putin probabil sa fi colindat toate provinciile raspandind cuvantul Evangheliei intr-o vreme cand Iacov, fratele Domnului Isus Hristos si sef al Bisericii din Ierusalim nu-l dorea raspandit printre "*neamuri"*,

---

[5] *Ibidem*
[6] *Ibidem*,p.42.
[7] E.Cizek,*Mentalitati si institutii politice romane* , Bucuresti,1990,p.237-238, 253.
[8] *Ibidem*,p.41-42.
[9] Julian ,*Histoire de la Gaule* ,IV,p.601,apud *Ibidem*,H.Piernne ,*Orasele evului mediu*, Cluj-Napoca,2000,;A. Erlando Brandenburg, *Catedrala*,Bucuresti,1993

Pavel ,dimpotriva ,iar altii Ioan ,Petru oscilau in aceasta problema. Poate chiar ca in afara de Pavel, ceilalti apostoli nu s-au gandit decat la evrei[10].
Rolul Bisericii din Ierusalim este inexistent [11], la fel si aceasta biserica dupa anul 70.

Crestinismul a fost in realitate raspandint de grupuri eleniste avand ,conform traditiei , la baza grupul celor sapte diaconi[12]. Din aceasta cauza nu trebuie sa ne asteptam ca insisi insotitorii Domnului sa fie aceia care cutreiera Imperiul , de mai multe ori in mai multe locuri deodata (Santul Apostol Andrei a crestinat si Gallia si alte regiuni) raspandind noile idei . Pe de alta parte ,aceasta nu inseama nicidecum ca religia crestina nu s-ar fi raspnadit asa cum a fost in realitate .

Este deci o alta problema daca un popor sau altul atrbuie mai apoi acest lucru activitati misionare duse de vreun apropiat al Domnului.

Astfel *"sctitii*" mai sunt pomeniti intr-o epistola (*Corinteni.3;11*) in legatura cu raspnadirea crestinismului *:" aici nu mai este nici Grec ,nici Iudeu(...) nici Barbar , nici Sctit, nici rob ,nici slobod ,ci Hristos este totul si in toti".* Am analizat inainte denumirea generic de *"scit".* Daca epistola citata nu ar fi destul de convingatoare , teritoriile din aceasta zona mai sunt amintite in legatura cu raspandirea crestinismului si de alte izvoare literare. Mentionarea scitilor in aceasta epistola ,insa, le confera un oarecare primat dupa greci si iudei.

Macarius din Magnezia spunea ca religia crestina nu a ajuns in *"tara scitilor"* (Singurul nascut sau Rapuns catre greci, IV,13). El a trait la sfarsitul secolului al VI-lea si inceputul celui de-al V-lea poate s-a referit la dacii liberi (sau la goti) si consideram totusi ca afirmatiile lui sunt in contradictie cu realitatea.

La sfarsitul secolului al II-lea si inceputul celui de al III-lea deja Origene punea aceasta problema in *Comentariul 39 al Evagheliei de la Matei :"cei mai multi dintre britanni,germani,daci,sarmati,sciti n-au auzit cuvantul Evaghelie".*

Daca ne gandim la provincial Dacia in aceasta perioada, la situatia generala din Imperiu , vom trage concluzia ca a inceput opera de evanghelizare ,ca existau multi daci care nu erau convertiti cum e si normal,dar nu toti.

Refritor la primele erezii in secolele I –II putem vorbi de iudeo-crestini . Iudeo-crestini[13]urmau in continuare legea evreilor dar se ghidau si dupa evenghelia lui Matei. Ei sunt considerati a fi primii eretici.[14]

Referitor la teritoriile de la Dunarea de Jos in castrul roman de la Barbosi au fost descoperite amfore cu inscriptie M.D (Maica Domnului) si un tipar ce reprezenta un asin[15].

S-ar putea, intr-adevar ca asinul sa reprezinte o aluzie satirica la adresa crestinilor.

Consideram insa ca , fiind vorba de un tipar avem de aface aici cu o secta iudeo-crestina.

Iudeo-crestini traiau in aceea vreme in Siria si Palestina. Probabil soldati din acele provincii au fost incartiruiti la Barbosi . Impreuna obiectele amintite mai sus s-a descoperit si o moneda de la Ellagabalus. Avand in vedere faptul ca Ellagabalos sau Heliogabalus, nepot al lui Caracalla a domnit intre anii 218-222 urmele referitoare la erezia iudeo-crestina sunt cele mai vechi dovezi de pe aceste meleaguri. Ele sunt cu cateva decenii mai vechi decat sarcofagul crestinat al lui Aurelius Babus de la Napoca[16].

---

[10]M.Simion ,*Primii crestini* ,Bucuresti,1993,p.71 ;si urm.
[11] G.Ory,*Originile crestinismului* , Bucuresti,1981,p.26
[12]*Ibidem*,p.33-38,p.125;M.Simion,*op.cit*.,p.43 si urm.
[13] Gh.Vladutescu,*op.cit*.p.31
[14]*Ibidem*
[15] Silviu Sanie ,*Civilizatia romana la est de Carpati si Romanitatea pe teritoriul Moldovei*(secolul II I.en. – 3 en.) ,Iasi,1981.p.40
[16] Vezi Vasile Parvan, *Contributii epigrafice la istoria crestinismului daco-roman*, Bucuresti,1911

Dintre parintii bisericii care s-au referit la raspandirea crestinismului in zona Dunarii de Jos Tertullian si Origene au fost banuiti de anthropomorphism. Principalul reprezentant al acestei erezii a fost Audios, de aceea adeptii sai sunt cunoscuti si sub numele de audiani.

Audios a trait in Orient si a fost exilat pe aceste teritorii. De numele lui se leaga si pomenirea primelor lacasuri de cult din zona Dunarii de Jos.

Audios si secta lui au considerat ca , asemeni textului din Geneza omul este facut exact dupa chipul si asemanarea lui Dumnezeu. Din aceasta cauza erezia mai poarta numele si de anthropomorphism.

Theodorestos din Cyros a scris despre Audios. Cel mai bine a descris aceasta secta de Ephanyos.Acesta din urma a fost calugar in Egipt,episcop in Cipru .Principala sa opera se numeste "*Impotriva celor 80 de erezii"*.In ea a povestit si despre primele lacasurile de cult pomenite mai sus dar nu au fost identificate pe teren.

Unele carateristici ale bisericutelor rupestre din muntii Buzaului ne-ar putea duce cu gandul la aceste lacasuri.

Ephanyos a scris ca Audios , originar din Mesopotania a trait aproximativ in vremea sinodului de la Niceea . In lucrarea *Importiva celor 80 de erezii* avem notat urmatoarele:

14 5. Acelasi batran Audios a fost surghiunit ,iar imparatul l-a trimis prin partile Scitiei , fiindca facea sa se razvrateasca multa lume.Episcopii acuzasera de lucrul acesta la imparat. Si pe cand Audios se afla acuma de o bucata de vreme in Scitia (n-as putea sa spun cati ani) si patrunsesera adanc acolo in interiorul tarii gotilor ,i-a instruit pe multi dintre goti in lucrurile credintei. Tot el a intemeiat in aceasi tara a gotilor si a manastiri ,in sanul caroraa inflorit regula calugareasca ,deprinderea de a trai in feciorie si o asceza deosebit de severa.6. Fara indoiala ,felul de viata al comunitatilor in manastirile audianilor este frumoasa.

15.2. Dupa moartea lui Audios, s-au alaturat ucenicilor acestuia ,intarind in tagma audioanilor,unii episcopo printre care a fost si un anume Uranios din Mesopotamia. Acesta i-a atras de partea sa si pe cativa insi din tara gotilor pe care i-a sfintit episcopi si alti episcopi printre care Silvanus ,dintre care s-a intamplat sa moara unii. A murit si Uranios, cel mai de seama dintre toti episcopii ,care se bucura de un mare renume in sanul acelei tagme .3. Iar dupa moartea episcopilor Uraniios si Silvanus din tara gotilor ,multi s-au despartit de schism lui Audios si comunitatea audianiilor ajunsese foarte mica (limitandu-se) la partile cetati Chalcis de langa Antiohnia si la regiunea Eufratului.5. Intra-adevar ,din Gothia cei mai multi audiani au fost alungati , ba chiar si crestini de-ai nostril care se aflau pe acolo fiindca se iscase prigoana regelui Hellenos. Aceasta prigoana fost apriga si ingrozitoare ,pricinuita de ura impotriva romanilor .

Intrucat imparatii romanilor erau crestini , el a voit sa indeparteze de acolo orice ar fi putut sa inssemne neam crestinesc. Dar nu poate sa fie nimicita radacina intelepciunii si planta credintei . Si cu toate ca s-ar parea ca au fost alungati de acolo toti crestini ,au rams totusi unii oameni credinciosi . Caci nu poate seca izvorul credintei.5. Asadar ,multi audiani s-au retras din tara gotilor si au venit pana in regiunile noastre ,unde locuiesc din timpul acela de patru ani.

Sinodul de la Niceea din 325 a condamnat in primul rand arianismul. Erezia lui Arie consideram ca este cea mai cunoscuta. S-a scris foarte mult si despre vizigotii de la nordul Dunarii de Jos,si despre episcopul Wulfila.

Vizigotii formau un grup mai important condusi de Athanaric si un grup condus de Fitigern. La episcopul Wulfila s-a referit mai ales Philostorgios in *Istoria bisericeasca II,5* .

Wulfila a fost hirotonisit episcop de Eusebiu din Nicomedia Antiohiei ,tot despre el stim de la Sozomenos, *Istoria Bisericeasca* VI,7,8 ca dupa o vizita la Constantinopol s-a convertit la arianism. A fost vremea cand s-a pornit o noua persecutie a crestinilor la nordul Dunarii ,persecutia lui Athanaric.

Analecta Bolandiana, un manuscris grec cuprinde o lista cu martiri din acest timp.Grupul lui Fritigern a devenit arian si a fost persecutat de Athanaric sub pretextul ca nu respecta traditiile .

Despre persecutia lui Athanaric a scris si Auxentius din Durostorum in a sa Scrisoare despre credinta ,viata si moartea lui Wulfila.

In acest timp in anul 372 a fost martirizat Sfantul Sava conform *Acta Sanctorum*,ap,II,2,962 si Vasile cel Mare *Epistole*, CLV,CLVXIV,CLXV. Manuscrisul grec 1587 cuprinde o lista cu martiri goti din vremea imparatilor Valentinian , Valens si Gratian dintre anii 367-375.

Manuscrisul a povestit cum au fost martirizati foarte multi crestini .Se specifica faptul ca moastele lor le-a adunat Gaatha,regina poporului gotilor, care era crestin si dreptcredincioasa impreuna cu alti crestini si cu un laic,Vella. Si lasand domnia pe seama fiului ei Arimerios ,mutandu-se din loc in loc , ea a ajuns in tara romanilor.

A mers cu dansa si fiica ei Dulcilla.Apoi a dat de stire fiului ei Arimerios,s-a dus la romani si au mers impreuna cu dansul ,lasand pe Dulcilla in Cyzic, in timpul domniei lui Valentianus si Theodosius, si a dat parti din moaste in oras cu sfintenie. Iar Vella s-a intors inpoi in Gotia impreuna cu Gaatha si a murit ucis cu pietre. Mai tarziu a adormit in pace si Dulcilla.

Trebuie sa subliniem ca dupa sinodul de la Niceea arianismul nu a disparut chiar a fost incurajat si cunoastem faptul ca imparatul Valens a fost crestin arian.Multi goti arieni au fugit in Imperiu. Theodorestus din Cyros in *Istoria Bisericeasca* ,V, 30,1-2 a notat ca acestia au fost preluati de imparatul Teodosiu spre a fi convinsi, cu discursuri iscusite, sa se indrepte spre dreapta credinta .

In sfarsit trebuie sa amintim de erezia episcopului Bonnosius ,acesta din urma considera ca Maica Domnului nu a ramas pururea fecioara.

In vremea imparatului Iustinian novella XI este cunoscuta mai mult pentru ca se refera la reintrarea in stapanirea Imperiului Roman de Rasarit a unor teritorii de la nordul Dunarii(Viminaciun , Recidiva si Litterata). Novela insa in mare parte la privilegiile arhiespicopiei Iustiniana Prima. Aici se arata ca la Aquae , in provincial Dacia Ripensis existau multi bonsieni .

Doua tije cu porumbel pee le specific bonosienilor au fost descoperite la Timisoara si la Gornea in Banat.[17].

Concluzii : cunoastem faptul ca raspandirea sau chiar existenta ereziilor dogmatice sau Hristologice nu prezinta importanta pentru oamenii de rand ci in primul rand in disputele teologice . Am avut in vedere vechimea crestinsmului de la Dunarea de Jos. Aici nu avem o data anume de la care putem spune cca aceste teritorii s-au crestinat asa cum au alte popoare.Teritoriile cucerite de huni au beneficiat de un rastimp de liniste desi in exterior cunoastem actiunile hunilor . In acest rastimp se poate sa se fi generalizat crestinismul aparut mult mai devreme. Indiferant daca este asa sau nu am inceput studiul acestori erezii la Dunarea de Jos pentru ca in continuare consideram ca acestea sunt mult mai aproape credintele populare decat crestinismul oficial.

BIBLIOGRAPHY

I. Barnea ,O.Iliescu,*Constantin cel Mare*, Bucuresti,1982
M. Claus, *Der Mithras Kult im Romischie Reich cultul lui Mithras in Dacia Romana*
E.Cizek,*Mentalitati si institutii politice romane* , Bucuresti,1990
G.Ory,*Originile crestinismului* , Bucuresti,1981
N.Iorga,*Istoria vietii bizantine.Imperiul si civilizatia dupa izvoare*,Bucuresti,1974
M.Simion , *Primii crestini* ,Bucuresti,1993
Silviu Sanie , *Civilizatia romana la est de Carpati si Romanitatea pe teritoriul Moldovei*(secolul II I.en. – 3 en.) ,Iasi,1981
Vasile Parvan, *Contributii epigrafice la istoria crestinismului daco-roman*, Bucuresti,1911
Gheorghe Vladutescu, *Ereziile evului mediu crestin*, Bucuresti, 1974
N.Zugravu, *Geneza crestinismului popular al romanilor* ,Bucuresti,1997

[17] N.Zugravu, *Geneza crestinismului popular al romanilor* ,Bucuresti,1997,p.302

LITERARY WRITINGS IN THE FIRST PAGES OF THE "TELEGRAFUL ROMÂN" JOURNAL FROM SIBIU

Liliana Oprescu, Rodica Maria Volovici
Lecturer, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract:In this paper we draw attention on the literary articles of the first three months of the printed Telegraful Român, in which both poetry and information about what has been written and printed for the Romanian people are here. Those interested in other literary articles that are not included in this paper, we invite you to browse the digital - Telegraful Român that can be found at the Digital Library of "Lucian Blaga" University in Sibiu.[1]

Keywords: literature writings, newspapers, old prints, Telegraful Român

Din cele mai vechi timpuri presa este salvată în arhive și biblioteci ca mărturie în plus a istoriei, a valorilor spirituale și intelectuale, având un rol important în viața societății din punct de vedere al instruirii și al educării, participând activ la dezvoltarea societății.

Răspunzând nevoilor care au determinat apariția sa, *Telegraful* se prezintă întâi ca o oglindă, o memorie neștirbită a epocii în care apare. Apoi, se definește prin respectarea obiectivelor pe care și le-a propus: să fie o sursă de informații corectă și adaptată intereselor de cunoaștere ale beneficiarilor săi, cu deosebire mica intelectualitate ardeleană, cea care însăși a pregătit generațiile următoare. Fiind concepută ca o *gazetă politică, industrială, comercială şi literară,* având cea mai lungă biografie şi existenţă din istoria presei româneşti şi europene, Telegraful Român are apariție neîntreruptă din anul 1853, motiv pentru care, în această lucrare, supunem atenției articolele literare din primul trimestru al apariției.

Biblioteca Universităţii "Lucian Baga" din Sibiu vă invită la lectura tuturor articolelor literare (și nu numai!) ce au fost cuprinse în paginile Telegrafului Roman și care se regăsesc în biblioteca digitală, acolo unde se pot descarca și aparițiile transliterare din primul an al gazetei.

Literariŭ[2].

Unulŭ dintre junii români, studioşi în Gimnasiulŭ evangelicŭ din Sigişóra, cu occasiunea prenumerăriĭ la fóia nóstră, ne trimite următória poesiă, ca de o vomŭ găsi demnă, să'ĭ dămŭ locŭ în colónele fóieĭ. Nu suntemŭ nicĭ decum lacomĭ de laude pentru întreprinderea nóstră, la care tinerulŭ nostru face allusiune; şi nu o publicăm aicĭ ca să ne fălimŭ cu ceea ce n'amŭ meritatŭ. Motivulŭ nostru este numaĭ şi numaĭ ca să încuragemŭ unŭ talentŭ tinerŭ, care, de se va desvolta după începutulŭ despre care ne dă probă, promite românimiĭ încă unŭ poetŭ. Iată poesia după cum ne a trimis'o.

[1]Biblioteca digitală poate fi consultată la adresa web: http://digital-library.ulbsibiu.ro/dspace/
[2]*Literariŭ* . În: *Telegraful Roman*, nr. 1, Anulŭ I, Sibiu, 3 Ianuariu 1853.

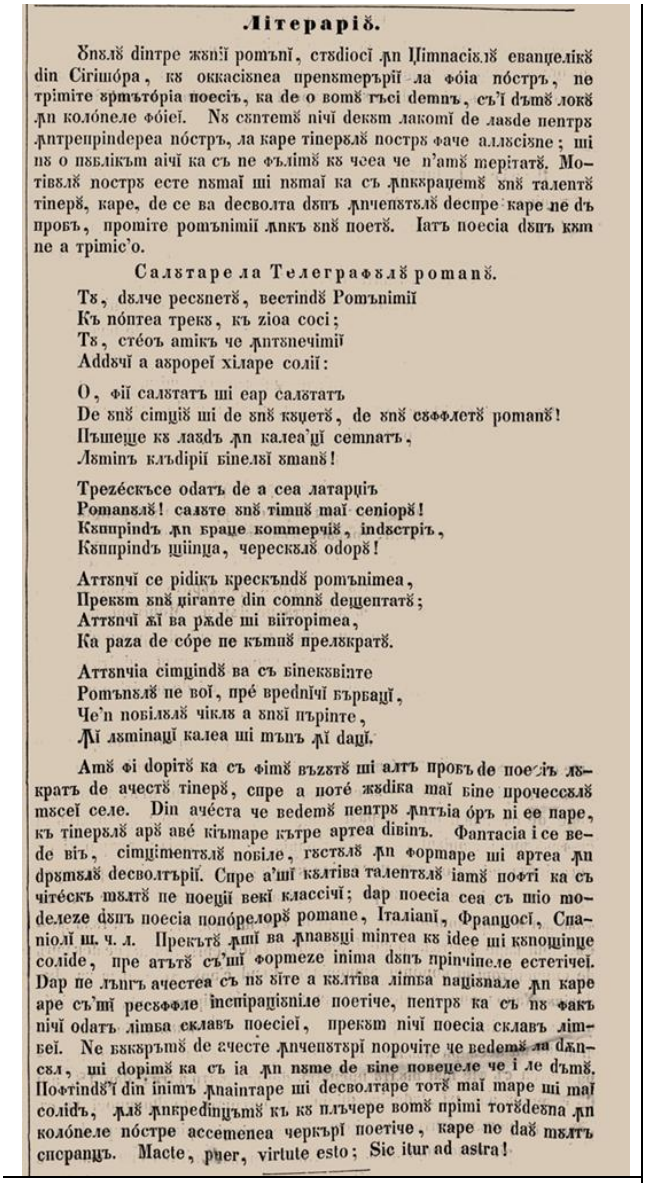

Літерапіѣ.

Ынѣлѣ dintre жънїї ромънї, стѣdioсї дп Цimnасіѣлѣ еванцелікѣ din Сігішóра, кѣ оккасіѣnea препѣтерърїї ла фóia пóстръ, пе трimite ърмътóріа поесіъ, ка de o вомѣ гъсі demnъ, съ'ї dъмѣ локѣ дп колóнеле фóіеї. Nѣ свптемѣ нічї декѣт лакомї de лasde пентрѣ дптрепіndереа пóстръ, ла каре тіnерѣлѣ пострѣ фаче алъсіѣne; ші пѣ o пѣблікъм аічї ка съ пе фълімѣ кѣ чеea че n'amѣ мерітатѣ. Мотівѣлѣ пострѣ есте пѣmaї ші пѣmaї ка съ дпкрацетѣ вnѣ талептѣ тіnерѣ, каре, de се ва десволта dѣnъ дпчепътѣлѣ despre каре ne dъ провъ, промите ромънімії дпкъ вnѣ поетѣ. Іатъ поесіа dѣnъ кѣm ne a трimic'o.

Салътаре ла Телеграфѣлѣ romanѣ.

Тѣ, dѣлче ресънетѣ, вестіndѣ Ромънімії
Къ пóптеа трекѣ, къ zioa сосі;
Тѣ, стéоъ амікъ че дптънечімії
Addъчї a аврореї хіларе солії:

О, фії салътатъ ші ear салътатъ
De вnѣ сімціѣ ші de вnѣ кѣцетѣ, de вnѣ сѣффлетѣ романѣ!
Пъшеще кѣ лasdъ дп калеа'цї семnатъ,
Лѣмінъ клъdірії бінелві вmanѣ!

Трезéскъсе odatъ de a сеа латарціъ
Romanѣлѣ! салъте вnѣ тімпѣ маї сеніорѣ!
Кѣпрindъ дп браце коммерчіѣ, indѣстріъ,
Кѣпрindъ цііпца, черескѣлѣ odорѣ!

Аттѣнчї се pidікъ крескѣndѣ ромънімеа,
Прекѣm вnѣ дігante din comnѣ дещептатѣ;
Аттѣнчї жї ва рѫde ші вііторімеа,
Ка раza de сóре пе кѣмпѣ прелѣкратѣ.

Аттѣнчіа сімціndѣ ва съ бінекѣвінте
Ромънѣлѣ пе воі, прé вредпічї бърбацї,
Че'n побілѣлѣ чікл а вnѣї пърінте,
Жї лѣminацї калеа ші мънъ дї dацї.

Амѣ фі doрітѣ ка съ фімѣ вѣзѣтѣ ші алтъ провъ de поезіъ лѣкратъ de ачестѣ тіnерѣ, спре а потé жѣdіка маї біne процесѣлѣ мѣсеї селе. Din ачéста че вedemѣ пентрѣ дптъіа óръ ni se паре, кѣ тіnерѣлѣ арѣ авé кіmпаре кътре артеа dівінъ. Фантасіа і се вede віъ, сімцімептѣлѣ побіле, гѣстѣлѣ дп формаре ші артеа дп drѣmѣлѣ десволтърії. Спре а'шї кълтіва талептѣлѣ іamѣ пофті ка съ чітéскъ мѣлтѣ пе поецїї векі класічї; dap поесіа сеа съ шіо modeлеze dѣnъ поесіа попóрелорѣ romane, Італіанї, Францосї, Спаніолї ш. ч. л. Прекътѣ дшї ва дпавъці мінтеа кѣ idee ші кѣнощінце солідe, пре атътѣ съ'шї формеze inima dѣnъ прінчіпеле естетічеї. Dap пе лънгъ ачестеа съ пѣ вїте а кълтіва лімба пацїѣнале дп каре аре съ'шї ресѣффле інспіраціѣніле поетіче, пентрѣ ка съ пѣ факъ нічї одатъ лімба склавъ поесіеї, прекѣm нічї поесіа склавъ лімбеї. Ne вікърътѣ de ачесте дпчепътърї порочіте че вedemѣ ла dѫпсъл, ші doрімѣ ка съ іа дп нѣme de біne повецеле че і ле дътѣ. Поftіndѣ'ї din інімъ дпаінтаре ші десволтаре тотѣ маї маре ші маї солідъ, длѣ дпкредінцътѣ кѣ кѣ плъчере вомѣ прімі тотdеѣna дп колóнеле пóстре ассеменеа черкърї поетіче, каре пе dаѣ мѣлтъ спераццъ. Macte, puer, virtute esto; Sic itur ad astra!

Salutare la Telegrafulŭ romanŭ.

Tu, dulce resunetŭ, vestindŭ Românimiĭ
Că nóptea trecu, că zioa sosi;
Tu, stéoă amică ce întunecimiĭ
Aducĭ a auroreĭ hilare soliĭ:

O, fiĭ salutată şi ear salutată
De unŭ simţiŭ şi de unŭ cugetŭ, de unŭ suffletŭ romanŭ!
Păşeşte cu laudă în calé'ţi semnată,
Lumină clădiriĭ bineluĭ umanŭ!

Trezéscăse odată de a sea latargiă
Romanulŭ! salute unŭ timpŭ maĭ seniorŭ !
Cupprindă în braţe commerciŭ, industriă,
Cupprindă ştiinţa, ceresculŭ odorŭ !

Attuncĭ se ridică crescăndŭ românimea,
Precum unŭ gigante din somnŭ deşteptatŭ;
Attuncĭ âĭ va râde şi viitorimea,
Ca raza de sóre pe câmpŭ prelucratŭ.

Attuncia simţindŭ va să binecuvinte
Românulŭ pe voĭ, pré vredničĭ bărbaţĭ,
Ce'n nobilulŭ ciiclu a unuĭ părinte,
Îĭ luminaţĭ calea şi mănă îĭ daţĭ.

Amŭ fi doritŭ ca să fimŭ văzutŭ şi altă probă de poesiă lucrată de acestŭ tinerŭ, spre a poté judica maĭ bine processulŭ museĭ sele. Din acésta ce vedemŭ pentru întâia óră ni se pare, că tinerulŭ arŭ avé ciămare către artea divină. Fantasia i se vede viă, simţimentulŭ nobile, gustulŭ în formare şi artea în drumulŭ desvoltăriĭ. Spre a'şĭ cultiva talentulŭ iamŭ pofti ca să citéscă multŭ pe poeţiĭ vecĭ classicĭi; dar poesia sea să şio modeleze după poesia popórelorŭ romane, Italianĭ, Franţosĭ, Spaniolĭ ş. ce. l. Precătŭ îşĭ va înavuţi mintea cu idee şi cunoştinţe solide, pre atătŭ să'şĭ formeze inima după principele esteticeĭ. Dar pe lăngă acestea să nu uĭte a cultiva limba naţiunale în care are să'şĭ resuffle inspiraţiunile poetice, pentru ca să nu facă nicĭ odată limba sclavă poesieĭ, precum nicĭ poesia sclavă limbeĭ. Ne bucurămŭ de aceste începuturĭ norocite ce vedemŭ la dânsul, şi dorimŭ ca să ia în nume de

bine poveţele ce i le dămŭ. Poftindŭ'i din inimă înaintare şi desvoltare totŭ maĭ mare şi maĭ solidă, îlŭ încredinţămŭ că cu plăcere vomŭ primi totŭdeuna în colónele nóstre assemenea cercărĭ poetice, care ne daŭ multă speranţă. Maste, puer, virtute esto: Sic itur ad astra !

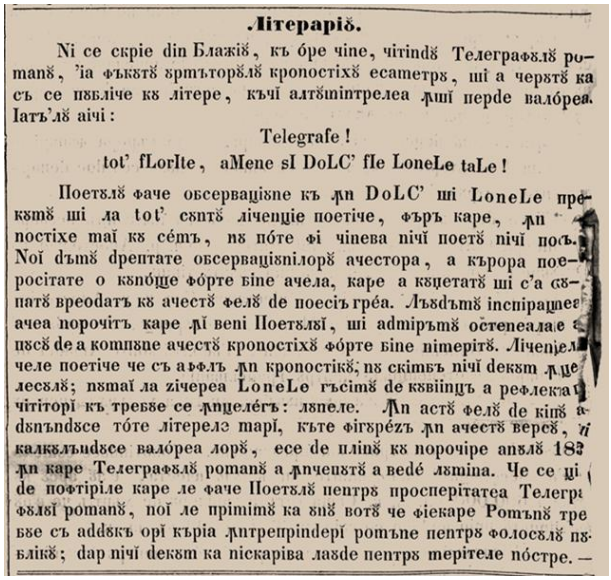

.Literapiŏ.

Ni се скріе din Блажіŏ, къ óре чіне, чітіндŏ Телеграфŏлŭ romanŏ, 'ia фъкътŏ врмъторŭлŭ кропостіхŏ есаметрŏ, ші а черътŏ ка съ се пŭбліче кŭ літере, къчі алтŭмінтрелеа дшї перде валóреа. Іатъ'лŭ аічі:

Telegrafe !

tot' fLorIte, aMene sI DoLC' fIe LoneLe taLe !

Поетŭлŭ фаче обсерваціúне къ дп DoLC' ші LoneLe прекŭмŭ ші ла tot' сúнтŭ ліченціе поетіче, фъръ каре, дп постіхе маї кŭ сémъ, nŭ пóте фі чінева нічі поетŭ нічі посъ. Noї дъмŭ дрептате обсерваціúнілорŭ ачестора, а кърора поерositате о кúпóще фóрте біне ачела, каре а кúцетатŭ ші с'а спатŭ вреодатъ кŭ ачестŭ фелŭ de поесіъ грéа. Лъздъмŭ inспіраціеа ачеа порочітъ каре лї вені Поетŭлŭї, ші admіръмŭ остенеалае спсŭ de a компúне ачестŭ кропостіхŭ фóрте біне нimерітŭ. Ліченціе челе поетіче че съ афлъ дп кропостікŭ, nŭ скімбъ нічі декŭм дцелеслŭ; nŭmaї ла зічереа LoneLe гъсімŭ de кŭвіінцъ a рефлекта чітіторі къ требве се дцелéгъ: лŭнеле. Дп астŭ фелŭ de кіпŭ adŭnŭndŭce тóте літереле марі, къте фігрézъ дп ачестŭ верeш, ші калкълŭndŭce валóреа лорŭ, есе de плінŭ кŭ порочіре anŭлŭ 1853 дп каре Телеграфŏлŭ romanŭ a дпчепътŭ a vedé лŭmina. Че се ці de пофтіріле каре ле фаче Поетŭлŭ пентрŭ просперітатеа Телеграфŏлŭї romanŭ, noї ле прімімŭ ка unŭ вотŭ че фіекаре Ромънŭ требе съ addŭкъ орї кŭріа дптрепріndерї ромъне пентрŭ фолосŭлŭ пŭблікŭ; dar нічі декŭм ка niскаріва лаzде пентрŭ мерітеле nóстре. –

***Literariŭ*[3].**

Ni se scrie din Blajiŭ, că óre cine, citindŭ Telegrafulŭ romanŭ, 'ia făcutŭ următorulŭ cronostihŭ esametru, şi a cerutŭ ca să se publice cu litere, căcĭ altŭmintrelea îşĭ perde valórea. Iată'lŭ aici:

Telegrafe !

tot' fLorIte, aMene sI DoLC' fIe LoneLe taLe !

Poetulŭ face observaţiune că în DoLC' şi LoneLe precum şi la tot' suntŭ licenţie poetice, fără care, în cronostihe maĭ cu sémă, nu póte fi cineva nicĭ poetŭ nicĭ poesiă.

Noĭ dămŭ dreptate observaţiunilorŭ acestora, a cărora ponderositate o cunóşte fórte bine acela, care a cugetatŭ şi s'a occupatŭ vreodată cu acestŭ felŭ de poesiă gré. Lăudămŭ inspiraţiunea acea norocită care îĭ veni Poetuluĭ şi admirămŭ ostenéla ce a pusŭ de a compune acestŭ cronostihŭ fórte bine nimeritŭ. Licenţiele cele poetice ce să afflă în cronosticŭ, nu scimbă nicĭ decum înţelesulŭ; numaĭ la zicerea LoneLe găsimŭ de cuviinţă a reflecta pe cititorĭ că trebue se înţelégă: lunele. În astŭ felŭ de cipŭ adunănduse tóte literele marĭ, căte figuréză în acestŭ versŭ, şi calculănduse valórea lorŭ, ese deplinŭ cu norocire anulŭ 1853 în care Telegrafulŭ romanŭ a începutŭ a vedé lumina. Ce se ţine de poftirile care le face Poetulŭ pentru prosperitatea Telegrafuluĭ romanŭ, noĭ le primimŭ ca unŭ votŭ ce fiecare Românŭ trebue să adducă orĭ căria întreprinderĭ române pentru folosulŭ publicŭ; dar nicĭ decum ca niscariva laude pentru meritele nóstre. –

---

[3] *Literariŭ* . În: *Telegraful Roman*, nr. 5, Anulŭ I, Sibiu, 17 Ianuiariu 1853.

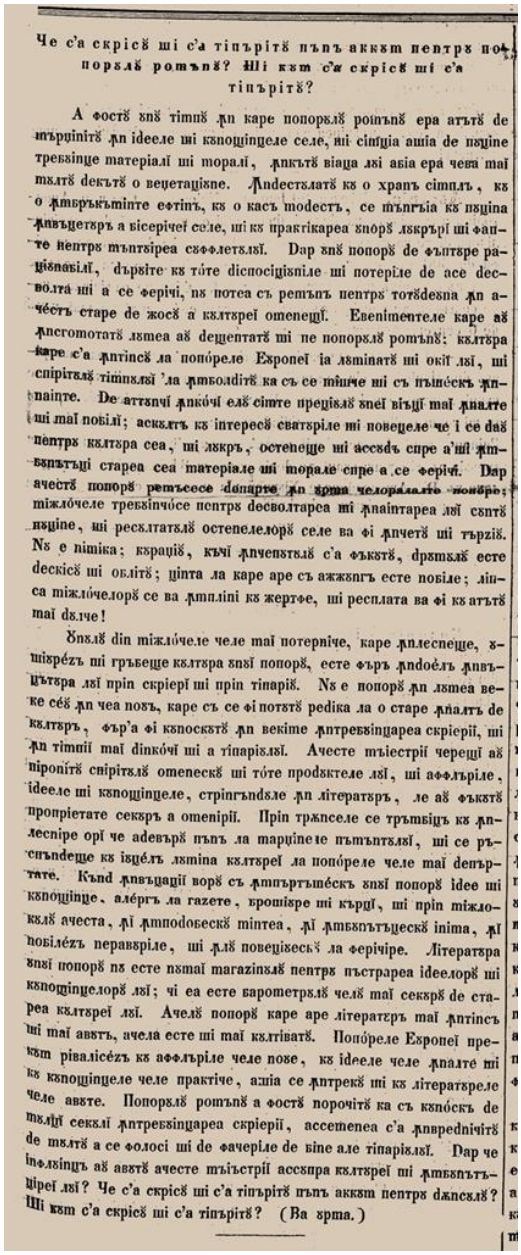

Че с'а скрисъ ши с'а типъритъ пънъ акъм пентръ попорълъ ромънъ? Ши към с'а скрисъ ши с'а типъритъ?

А фостъ унъ тимпъ ун каре попорълъ ромънъ ера атътъ де мърцинитъ ун ideele ши кънощинцеле селе, ши симцїа ашїа де пуцине требуинце материалї ши моралї, ункътъ viaца луї абїа ера чева маї мултъ декътъ о вецетацїune. Ундестулатъ кз о хранъ симплъ, кз о имбръкъминте eftинъ, кз о касъ modestъ, се мънцъїа кз пуцина унвъцътъръ а бісерічеї селе, ши кз практїкареа уноръ лукрърї ши фапте пентръ мънтуїреа съффлетулуї. Dar унъ попоръ де фълтуре рацїunabилї, дърците кз тóте dispocuцїunile ши потериле де ace desvolta ши a се ферічї, нз потеа съ ремънъ пентръ тотъdeuna ун ачéстъ старе de жосъ a културеї оменещї. Евенїmentele каре аў унcmomатъ лумea аў дещептатъ ши пе попорълъ ромънъ: културa каре с'а унтинсъ ла попóреле Европеї ia луминатъ ши окїї луї, ши спїрітълъ тимпълуї 'ла умболditъ ка съ се мишче ши съ пъшéскъ унnaинте. De аттунчї ункóчї елъ симте прецїълъ унеї вїцї маї уналте ши маї нобилї; асculъ кз интересъ сватуріле ши повещеле че і се даў пентръ културa сea, ши лукръ, остенещe ши accuдъ спре а'ши умбунътъцї старea сea материале ши моралe спре a се ферічї. Dap ачестъ попоръ ремъсесе departe un урма челорлалте попóре; мижлóчеле требуїнчóсе пентръ десволтареа ши унaинтареа луї сунтъ пуцине, ши рескултатълъ остенелелоръ селе ва фї унчетъ ши тързїu. Nз e нimикa; куражїu, кăчї унчепутълъ с'а къкътъ, друмълъ есте descисъ ши oблитъ; цинта ла каре аре съ ажжънгъ есте нобиле; липса мижлóчелоръ се ва имплїні кз жертфе, ши рескулата ва фї кз атътъ маї dулче!

Унълъ din мижлóчеле челе маї потерніче, каре унлеснещe, uшiюрézъ ши гръбещe културa унеї попоръ, есте фъръ ундoélъ унвъцътура луї прin скрiерї ши прin тiпарiu. Nз e попоръ un лумea вече сеу un чea нощ, каре съ се фi потутъ redica ла o старе унaлтъ de културъ, фър'a фi кзпоскутъ un векiмe унтребуинцареа скрiерiї, ши un тимпiї маї dинкóчї ши a тiпарiулуї. Ачесте мъiестрiї черещї аў пironitъ спiрiтълъ omeнescъ ши тóте productele луї, ши аffлърiле, ideele ши кънощинцеле, стрiнгъndуле un літературъ, ле аў къкътъ пропрiетате секурă a omeнiрiї. Прin трънселе се тръмбiцъ кз унлесnipe орї че адевъръ нънъ ла марцiнele нъмънтулуї, ши се рънdунdещe кз iуцéлъ лумina културеї ла попóреле челе маї депърtате. Кънd унвъцацiї ворь съ умпъртъшéскъ унеї попоръ idee ши кънощинце, алéргъ ла газете, брошiре ши кърцї, ши прin мижлóкълъ ачеста, ле умподобескъ минtea, ле умбогъцескъ inima, ле побилéзъ перавъріле, ши лъ повещéскъ ла ферічire. Літературa унеї попоръ un есте нumaї магазинълъ пентръ нъстрaреa ideелоръ ши кънощинцелоръ луї; чi ea есте баrометрълъ челъ маї секуръ de старea културеї луї. Ачелъ попоръ каре аре літературъ маї унтинсъ ши маї авутъ, ачела есте ши маї културатъ. Попóреле Европеї прекúм рivалiсézъ кз аffлърiле челе повe, кз ideele челе унaлте ши кз кънощинцеле челе практiче, ашїа се унтрекъ ши кз літературеле челе авute. Попорълъ ромънъ a фостъ порочитъ ка съ кзпóскъ de мълцї секулi унтребуинцареа скрiерiї, ассemenea с'а унвредничитъ de мълтъ a се фолосi ши de фачерiле de бine але тiпарiулуї. Dap че инфлúнцъ аў авutъ ачесте мъiестрiї ассупра културеї ши умбънътъцiреї луї? Че с'а скрисъ ши с'а типъритъ пънъ акъм пентръ джнсълъ? Ши към с'а скрисъ ши с'а типъритъ? (Ва урма.)

Ce s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ până acum pentru poporulŭ românŭ? Şi cum s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ ?[4]

A fostŭ unŭ timpŭ în care poporulŭ românŭ era atătŭ de mărginitŭ în ideele şi cunoştinţele sele, şi simţia aşia de puţine trebuinţe materialĭ şi moralĭ, încătŭ viaţa lui abia era ceva maĭ multŭ decătŭ o vegetaţiune. Îndestulatŭ cu o hrană simplă, cu îmbrăcăminte eftină, cu o casă modestă, se măngăia cu puţina învăţetură a bisericeĭ sele, şi cu practicarea unorŭ lucrurĭ şi fapte pentru măntuirea suffletiluĭ. Dar unŭ poporŭ de făpture raţiunabilĭ, dăruite cu tóte dispoziţiunile şi poterile de ase desvolta şi a se ferici, nu potea să remănă pentru totŭdeuna în acéstă stare de josŭ a cultureĭ omeneştĭ. Evenimentele care aŭ însgomotatŭ lumea aŭ deşteptatŭ şi pe poporulŭ românŭ: cultura care s'a întinsŭ la popórele Europeĭ i'a luminatŭ şi ociĭ luĭ, şi spiritulŭ timpului 'la îmbolditŭ ca să se mişce şi să păşéscă înainte. De attuncĭ încócĭ elŭ simte preţiulŭ uneĭ viăţĭ maĭ înalte şi maĭ nobilĭ: asculă cu interesŭ svaturile şi poveţele ce i se daŭ pentru cultura sea, şi lucră, osteneşte şi assudă spre a'şi îmbunătăţi starea sea materiale şi morale spre a se ferici. Dar acestŭ poporŭ remăsese departe în urma celorlalte popóre; mijlócele trebuincióse pentru desvoltarea şi înaintarea luĭ suntŭ puţine, şi resultatulŭ ostenelelorŭ sele va fi încetŭ şi tărziu.

Nu e nimica: curagiŭ, căcĭ începutulŭ s'a făcutŭ, drumulŭ este descisŭ şi oblitŭ; ţinta la care are să ajjungă este nobile; lipsa mijlócelorŭ se va împlini cu jertfe, şi resplata va fi cu atătŭ mai dulce !

Unulŭ din mijlócele cele maĭ poternice, care înlesneşte, uşiuréză şi grăbeşte cultura unuĭ poporŭ, este fără îndoélă învăţătura luĭ prin scrierĭ şi prin tipariŭ. Nu e poporŭ în lumea vece seŭ în cea nouă, care să se fi potutŭ redica la o stare înaltă de cultură, făr'a fi cunoscutŭ în vecime întrebuinţarea scrieriĭ, şi în timpiĭ mai dincócĭ şi a tipariuluĭ. Aceste măiestriĭ cereşti aŭ pironitŭ spiritulŭ omenescŭ şi tóte productele luĭ, şi afflările, ideele şi cunoştinţele, stringăndule în literatură, le aŭ făcutŭ proprietate secură a omeniriĭ. Prin trânsele se trămbiţă cu înlesnire orĭ ce adevărŭ până la

[4] *Ce s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ până acum pentru poporulŭ românŭ? Şi cum s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ ?* În: *Telegraful Roman*, nr. 7, Anulŭ I, Sibiu, 24 Ianuiariu 1853.

marginele pământului, şi se răspândeşte cu iuţélă lumina cultureĭ la popóele cele maĭ depărtate. Când învăţaţiĭ vorŭ să împărtăşéscă unuĭ poporŭ idee şi cunoştinţe, alérgă la gazete, broşiure şi cărţĭ, şi prin mijloculŭ acesta, îĭ împodobescŭ mintea, îĭ îmbunătăţescŭ inima, îĭ nobiléză neravurile, şi îlŭ poveţiuescŭ la fericire. Literatura unuĭ poporŭ nu este numaĭ magazinulŭ pentru păstrarea ideelorŭ şi cunoştinţelorŭ luĭ; ci ea este barometrulŭ celŭ maĭ securŭ de starea cultureĭ luĭ. Acelŭ poporŭ care are literatură maĭ întinsă şi maĭ avută, acela este şi maĭ cultivatŭ. Popórele Europeĭ precum rivaliséză cu afflările cele noue, cu ideele cele înalte şi cu cunoştinţele cele practice, aşia se întrecŭ şi cu literaturele cele avute. Poporulŭ românŭ a fostŭ norocitŭ ca să cunóscă de mulţĭ seculĭ întrebuinţarea scrieriĭ, assemenea s'a învrednicitŭ de multŭ a se folosi şi de facerile de bine ale tipariuluĭ. Dar ce influinţă au avutŭ aceste măiăstriĭ assupra cultureĭ şi îmbunătăţireĭ luĭ? Ce s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ până accum pentru dânsulŭ? Şi cum s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ ? (Va urma.)

Ce s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ ..... (Capetŭ)[5]

Spre a deslega întrebările acestea maĭ pe scurtŭ, nu ne vomŭ sui până la Traian, care a împlântatŭ pe strămoşiĭ poporuluĭ românŭ în ţerile acestea; căci din epoca dela dânsulŭ şi până la Aurelianŭ n'avemŭ să arrătămŭ alte monumente literarĭ, decătŭ inscripţiunĭ depe anticvităţile risipite peste totŭ pământulŭ ţerilorŭ acestora. Nu ne vomŭ suĭ nicĭ la epoca aceea a barbarieĭ, care după Aurelianŭ şi căderea împărăţieĭ romane s'a întinsŭ peste tótă Europa; căcĭ în timpiĭ aceĭ grosolanĭ, limba română a căzutŭ sub domnia limbeĭ slavone în beserică şi politică, şi n'avemŭ în privinţa literariă ce arrăta decătŭ diplome scrise de Principĭ românĭ în limba slavonă. Dar îndeşertŭ ne vomŭ sui şi la epoca aceea maĭ senină cândŭ, după restauraţiunea ştiinţelorŭ în Europa, Româniĭ şiaŭ desrobitŭ limba de sub domnia aceleĭ străine; căcĭ şi din timpiĭ aceia nu ne a remasŭ altă, moştenire decătŭ ear numaĭ diplome şi nişte cronice, care suntŭ scrise cu slove, încă celŭ puţinŭ suntŭ în limba română. Punctulŭ de unde vomŭ începe va fi epoca, cândŭ întrebuinţarea tipariuluĭ s'a întrodusŭ şi la poporulŭ românŭ; pentru că de attuncĭ încócĭ s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ maĭ multŭ, şi cam de attuncĭ se póte zice că începe şi literatura română.

Poporulŭ românŭ a fostŭ totŭdeuna şi va fi religiosŭ, şi evenimentele şi fatalităţile luĭ aŭ întemeiatŭ şi maĭ multŭ în inima luĭ simţiulŭ religiosităţiĭ, cu care s'a măngăiatŭ în necasurile de faţă, şi 'şia nutritŭ speranţa pentru unŭ viitoriŭ maĭ bunŭ. Abia pe la jumătatea secululuĭ 16-lea a cunoscutŭ facerile de bine ale tipariuluĭ, şi cele dintâiŭ cărţĭ, scrise, traduse şi tipărite în limba română aŭ fostŭ cărţi religióse, teologice, liturgice şi moralĭ, ceea ce s'a continuatŭ şi în secululŭ 17-lea şi în ceĭ următorĭ. Dar pe lângă trebuinţele religióse poporulŭ maĭ avea şi alte trebuinţe; elŭ cerea şi alte cărţĭ de gustŭ şi petrecere, de folosŭ şi învăţătură, şi pela începutulŭ secululuĭ 18-le dobândi şi cărţĭ profane precum: Alesandria, Sindina filosofulŭ, flórea dararilorŭ şi altele. Este învederatŭ că aceste producte micĭ literarie documentéză pruncia cultureĭ poporuluĭ românŭ de attuncĭ; dar elŭ crescu cu încetulŭ şi împuterinduse, ceru nutrimântŭ maĭ solidŭ. După jumătatea secolului 18-lea, nişte bărbaţi marĭ românĭ înavuţiră literatura română cu filosofia luĭ Kantŭ, cu Istoria Universale de Millot, cu Retorică, Gramatică şi cu alte assemenea cărţĭ solide, din care multe zacŭ şi astăzĭ manuscrise şi netipărite. Aceste cărţĭ aŭ îmbolditŭ tare spiritulŭ românescŭ şi aŭ produsŭ unŭ folosŭ nemărginitŭ; dar masa poporuluĭ, care nu învăţa maĭ multŭ şi nicĭ ştia maĭ multŭ decătŭ a ceti, se folosia fórte puţinŭ de acéstă literatură înaltă.

Începutulŭ secululuĭ 19-lea a fostŭ fórte productivŭ în literatura română, atătŭ pentru publiculŭ maĭ cultivatŭ, cătŭ şi pentru masa poporuluĭ de josŭ. De attuncĭ încócĭ se îmmulţiră literaţiĭ românĭ, şi eşiră la lumină o mulţime de cărţĭ de ştiinţe înalte, şi unŭ roiŭ de producte literarĭ beletristice originalĭ şi traducţiunĭ. În acestŭ timpŭ fericitŭ nu s'aŭ trecutŭ cu vederea nicĭ trebuinţele materialĭ şi moralĭ ale maseĭ poporuluĭ; pentru îmbunătăţirea stăriĭ luĭ materialĭ s'aŭ publicatŭ cărţĭ de economiă,

---

[5] *Ce s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ până acum pentru poporulŭ românŭ? Şi cum s'a scrisŭ şi s'a tipăritŭ ?* În: *Telegraful Roman*, nr. 8, Anulŭ I, Sibiu, 28 Ianuariu 1853.

precum: economia stupilorŭ, învăţetură pentru prăsirea cartofilorŭ, pentru creşterea vermilorŭ de mătasă, pentru facerea zaharuluĭ din mustulŭ de jugastru şi din tuleele de cucuruzŭ, şi alte assemenea cărţĭ populariĭ folositórie; ear pentru desvoltarea gustuluĭ de cititŭ, pentru petrecere, mulţămire şi folosŭ s'aŭ tipărit Patimile luĭ Hristosŭ, Istoria luĭ Argir, fabulele luĭ Esopŭ şi o mulţime de alte assemene cărţĭ uşióre în poesiă şi în prosă. Dar celŭ maĭ înaltŭ sborŭ a luatŭ literatura în aniĭ aceştiĭ din urmă, încătŭ maĭ tóte ramurele ştiinţelorŭ înalte s'aŭ înavuţitŭ cu literaturele lorŭ. S'aŭ tipăritŭ Filosofiĭ, Matematicĭ, Fisicĭ, Istoriĭ, Geografiĭ şi alte cărţĭ care se ţinŭ de domeniulŭ ştiinţelorŭ înalte; progresulŭ însă celŭ maĭ mare s'a făcutŭ în beletristică, care póte arrăta unŭ legionŭ de producte literariĭ de felulŭ acesta. Este speranţă, că literatura română înaintăndŭ cu paşĭ de uriaşĭ, va ajjunge la gradulŭ în care se afflă literaturele altorŭ popóre luminate. Dar pe lăngă interesele publiculuĭ cultivatŭ, n'arŭ trebui să se dee uităriĭ poporulŭ care trebue să se cultiveze, şi arŭ trebue ca să se respecteze tóte trebuinţele luĭ materialĭ şi moralĭ. Accum căndŭ scólele poporalĭ se îmmulţescŭ, căndŭ tinerimea scolastică creşte şi când se formézŭ unŭ publicŭ numerosŭ de cititorĭ din poporŭ, arŭ trebui pe lăngă poesiĭ şi alte cărţĭ de petrecere, să se publice pentru dănsulŭ cărţĭ populariĭ de acelea, care să'lŭ înveţe o economiă de cămpŭ maĭ raţiunabile; să'ĭ insuffle simţŭ pentru occupaţiunĭ industrialĭ; şi să'lŭ îndemne la întreprinderĭ de negoţŭ, prin care singure se cultivă şi se fericeşte.

Dar cum s'a scrisŭ şi se scrie româneşte în monarhia austiacă? Aŭ fostŭ şi suntŭ fórte mulţi iscriitori românĭ, învăţaţi şi eruditi; dar fórte puţinĭ aŭ scrisŭ şi scriŭ bine. Zicerile şi espresiunile cele întrebuinţézŭ suntŭ româneşti; însă sintacsea, construcţiunea şi stilulŭ suntŭ cu totulŭ străine. Acestĭ scriitorĭ n'aŭ fostŭ norociţĭ de a studia limba română din Gramatica eĭ, din cărţile cele bune ce s'aŭ scrisŭ întrânsa. Neavăndŭ Românii scóle înalte, eĭ aŭ învăţatŭ ştiinţele în limbe străine, cum amŭ zice în limba latină, germană séŭ magiară. Limbele acestea potŭ să fie avute în zicerĭ şi espresiunĭ; dar sintacsea lorŭ este întórsă, construcţiunea periodică, şi stilulŭ nu e nicĭ decum naturale. Numica nu e maĭ uşiorŭ decătŭ ca scriitoriĭ aceia, cariĭ n'aŭ studiatŭ limba română, să fie traşĭ de esemplulŭ limbelor pe care lea învăţatŭ, şi când scriŭ româneşte, să întrebuinţeze stilulŭ latinŭ, germanŭ séŭ magiarŭ. Uniĭ din scriitorĭ aŭ împinsŭ şi împingŭ şi astăzĭ cacoetele acesta aşia de departe, încătŭ cu cătŭ întorcŭ, sucescŭ şi scimonosescŭ stilulŭ românescŭ maĭ multŭ, cu atătŭ li se pare că scriŭ maĭ bine româneşte. Dar nu e aşia. Limba română n'are nicĭ o affinitate cu limba germană séŭ magiară, şi acela care căndŭ scrie româneşte, imitézŭ stilulŭ acelorŭ limbe, strică limba românéscă. Cu limba latină stă în maĭ stinsă legătură, pentru că după cumŭ zicŭ eruditiĭ una alteia este orĭ mamă séŭ fiiă; cu tóte aceste, stilulŭ limbeĭ latine, nu se maĭ potriveşte astăzĭ pentru limba română, după cum nu se potriveşte pentru limba italiană, franţósă, spaniolă, portugesă, cu care limba română este soră bună. Aceste limbe nu suffere sintacse întórsă, construcţiune periodică şi stilŭ scimonositŭ, prin urmare nicĭ limba română. Décă Germanulŭ şi Magiarulŭ scrie întorsŭ sucitŭ, appoĭ eĭ şi vorbescŭ aşia. Românulŭ vorbeşte bine; pentru ce scriitoriulŭ să scrie reu? Acelŭ scriitoriŭ va scrie bine româneşte, alŭ căruia stilŭ va fi maĭ netedŭ, maĭ oblu, maĭ naturale, alŭ căruia stilŭ va fi precum vorbeşte Românulŭ.

Decăndŭ s'a desrobitŭ limba română de domnia limbeĭ slavone în beserică şi politică, Românii 'şiau scrisŭ limba lorŭ cu slove până către jumătatea seculului 18-le. Attuncĭ nişte bărbaţĭ înfocaţĭ cariĭ aŭ studiatŭ pe românŭ şi limba luĭ, originea şi tóte întâmplările luĭ, aŭ arrătatŭ, că arŭ fi timpŭ ca Românii să lapede slovele care suntŭ străine, şi să îmbrăţişeze literile latine séŭ romane care suntŭ ale lorŭ. De attuncĭ în cócĭ idea de a scrie cu litere s'a popularisatŭ atătŭ de multŭ, încătŭ astăzĭ totŭ Românulŭ maĭ cultivatŭ simte trebuinţa de a îmbrăţişia acea ideă şi de a o pune în lucrare. Şi într'adevărŭ, nu numaĭ istoria Românuluĭ, originea luĭ, numele luĭ, şi tóte a le luĭ îlŭ povăţuiescŭ ca să arrunce slovele şi să scrie cu litere, precum aŭ scrisŭ strămoşiĭ seĭ, ci ciar limba, organismulŭ eĭ, forma şi materia eĭ o cerŭ acésta. Nu e nicĭ unŭ Românŭ care s'a occupatŭ cătuşĭ de puţinŭ cu studiulŭ limbeĭ române şi cu mijlócele cultureĭ eĭ, ca să nu cunóscă, că limba română scrisă cu slove nunumaĭ nu se póte cultiva, ci nicĭ că póte fi limbă română. Adeverulŭ acesta a pătrunsŭ în sângele şi carnea Românuluĭ, în cătŭ numaĭ póte fi îndoélă seŭ dispută, şi pentru aceea toţi cerŭ şi dorescŭ întroducerea literelorŭ. Să le întroducemŭ dar, numaĭ să ne grăbimŭ încetŭ, să păşimŭ mesuratŭ pentru ca atătŭ maĭ

securŭ să ajjungemŭ la resultatulŭ doritŭ. Să respectămŭ beserica şi cărţile eĭ tipărite cu slove, şi să nu ne attingemŭ de dănsele ca de nişte lucrurĭ sfinte. Să maĭ scrimŭ cu slove pentru poporulŭ care nu ştie citi cu alte semne, şi n'are nicĭ timpŭ nicĭ plăcere de a învăţa literile la betrăneţe. Să pregătimŭ generaţiunea care învaţă şi să creştem accumŭ, ca ea să cunóscă că limba română nu se póte scrie decătŭ cu litere. Începutulŭ s'a făcutŭ, copiii învaţă astăzĭ în scóle din Abecedarie cu litere; să urmeze acum o carte de lectură cu litere; după acésta să vină cărţĭ didactice cu litere, şi totŭ lucrulŭ să'lŭ încunune o Gramatică cu litere. În modulŭ acesta nu sila şi oppintirile nóstre de accum, ci timpulŭ va întroduce literele la întregŭ poporulŭ romanŭ.

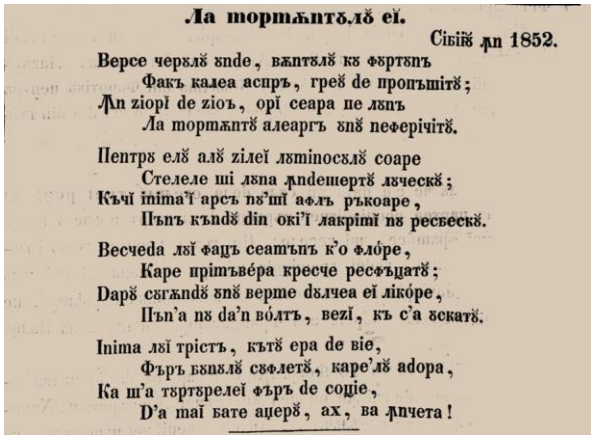

Ла мортѫнтѣлѣ еĭ.

Сібіĭ ѧн 1852.

Версе черѧлѣ ѕnde, вѫнтѣлѣ кѣ фѣртѣпъ
Факъ калеа аспръ, греѣ de пропъшітѣ;
Ѧn ziopĭ de zioъ, орĭ сеара пе лѣпъ
Ла мортѫнтѣ алеаргъ ѕnѣ неферічітѣ.

Пентрѣ елѣ алѣ зілеĭ лѣminосѧлѣ соаре
Стелеле ші лѣна ѧndешертѣ лѣческѣ;
Къчĭ inimа'ĭ арсъ пѣ'шĭ афлъ ръкоаре,
Пъпъ кѣndѣ din окі'ĭ лакрімĭ пѣ ресвескѣ.

Весчеда лѣĭ фацъ сеатъпъ к'о флóре,
Каре прітъвéра кресче ресфъцатѣ;
Дарѣ сѣгѫndѣ ѕnѣ верте дѧлчеа еĭ лікóре,
Пъп'а пѣ da'n вóлтъ, везĭ, къ с'а ѕскатѣ.

Inima лѣĭ трістъ, кътѣ ера de віе,
Фъръ бѣпѧлѣ сѣфлетѣ, каре'лѣ adора,
Ка ш'а тѣртѣрелеĭ фъръ de соцie,
D'a маĭ бате аџерѣ, ах, ва ѧпчета!

La mormântulŭ eĭ[6].

Sibiŭ în 1852.

Verse cerulŭ unde, vântulŭ cu furtună
Facă calea aspră, greŭ de propăşitŭ;
În ziorĭ de zioă, orĭ seara pe lună
La mormântŭ aleargă unŭ nefericitŭ.

Pentru elŭ alŭ zileĭ luminosulŭ soare
Stelele şi luna îndeşertŭ lucescŭ;
Căcĭ inima'ĭ arsă nu'şĭ află răcoare,
Până căndŭ din oci'ĭ lacrimĭ nu resbescŭ.

Vesceda luĭ faţă seamănă c'o flóre,
Care primăvéra cresce resfăţatŭ;
Darŭ sugândŭ unŭ verme dulcea eĭ licóre,
Păn'a nu da'n vóltă, vezĭ, că s'a uscatŭ.

Inima luĭ tristă, cătŭ era de vie,
Fără bunulŭ sufletŭ, care'lŭ adora,
Ca ş'a turtureleĭ fără de soţie,
D'a maĭ bate agerŭ, ah, va înceta!

---

[6] *La mormântulŭ eĭ.* În: *Telegraful Roman*, nr. 10, Anulŭ I, Sibiu, 4 Fevruariŭ 1853.

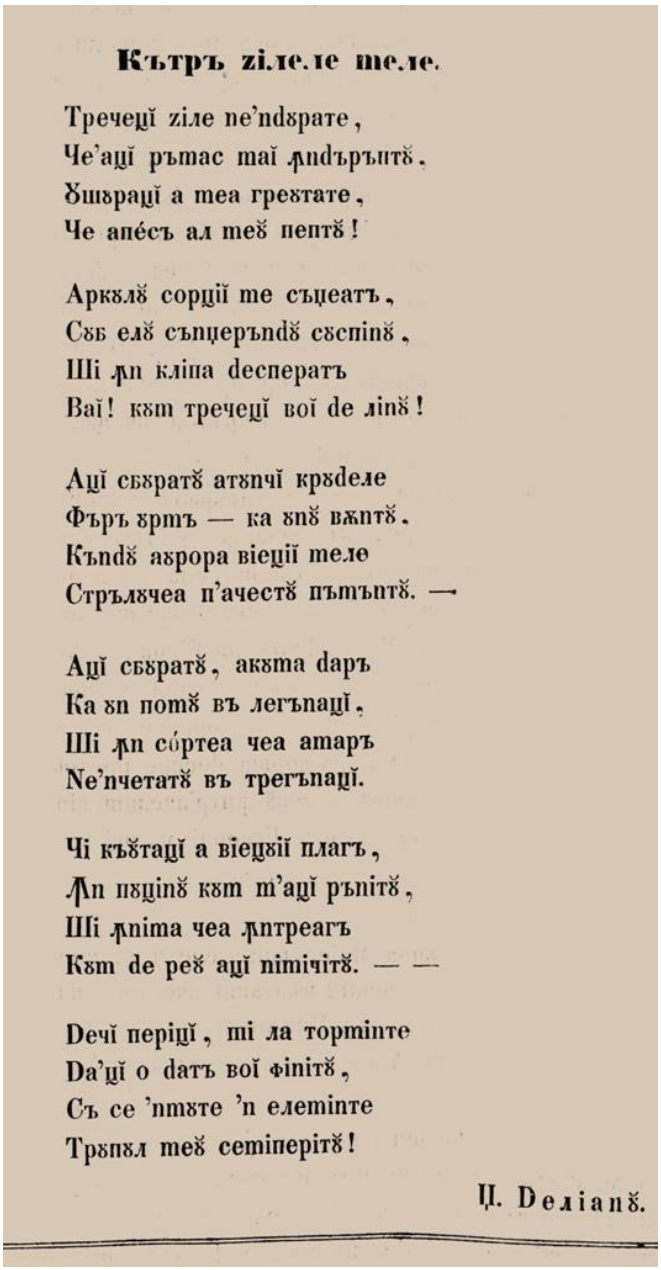

Кътрѫ зі.ле.ле ме.ле.

Трече҂ї зіле не'ндѣрате,
Че'а҂ї рѫтас маї ѧндърътѫ.
Ѳшѣра҂ї а меа грекѣтате,
Че апе́съ ал меѫ пептѫ!

Аркѣлѫ сорҕіі ме съҕеатъ,
Сѣѣ елѫ съпҕеръндѫ сѣспінѫ,
Ші ѧн кліпа десператъ
Ваї! кѣт трече҂ї воі де лінѫ!

А҂ї сѣѣратѫ атѣпчї крѣделе
Фъръ ѣртъ — ка ѵнѫ вѫнтѫ.
Кънdѫ аѣрора віе҂іі меле
Стрълѣчеа п'ачестѫ пътънтѫ. —

А҂ї сѣѣратѫ, акѣма даръ
Ка ѵн помѫ въ легънаҕї,
Ші ѧн со́ртеа чеа амаръ
Не'нчетатѫ въ трегънаҕї.

Чі кътаҕї а віе҂ѣіі плагъ,
Ѧн пѫінѫ кѣт т'а҂ї рънітѫ,
Ші ѧnima чеа ѧнтреагъ
Кѣт de реѫ а҂ї nimічітѫ. — —

Дечї періҕї, ті ла торminте
Da'ҕї o datъ воі фінітѫ,
Съ се 'nмѣте 'n елеminte
Трѣпѣл меѫ семіперітѫ!

Ц. Делianѫ.

Către zilele mele.[7]

Treceţĭ zile ne'ndurate,
Ce'aţĭ rămas mai îndărăptŭ,
Uşuraţĭ a mea greutate,
Ce apésă al meŭ peptŭ!

Arculŭ sorţiĭ me săgeată,
Sub elŭ săngerându suspinŭ,
Şi în clipa desperată
Vaĭ! cum treceţĭ voĭ de linŭ!

Aţĭ sburatŭ atuncĭ crudele
Fără urmă – ca unŭ vântŭ,
Căndŭ aurora vieţiĭ mele
Strălucea p'acestŭ pământŭ. –

Aţi sburatŭ, acuma dară
Ca un pomŭ vă legănaţĭ,
Şi în sórtea cea amară
Ne'ncetatŭ vă tregănaţĭ.

Ci căŭtaţĭ a vieţuiĭ plagă,
În puţinŭ cum m'aţĭ rănitŭ,
Şi inima cea întreagă
Cum de reŭ aţĭ nimicitŭ. – –

Decĭ periţĭ, şi la torminte
Da'ţĭ o dată voĭ finitŭ,
Să se 'nmute 'n eleminte
Trupul meŭ semiperitŭ!

G. Delianŭ.

[7] *Către zilele mele.* În: *Telegraful Roman*, nr. 15, Anulŭ I, Sibiu, 21 Fevruariŭ 1853.

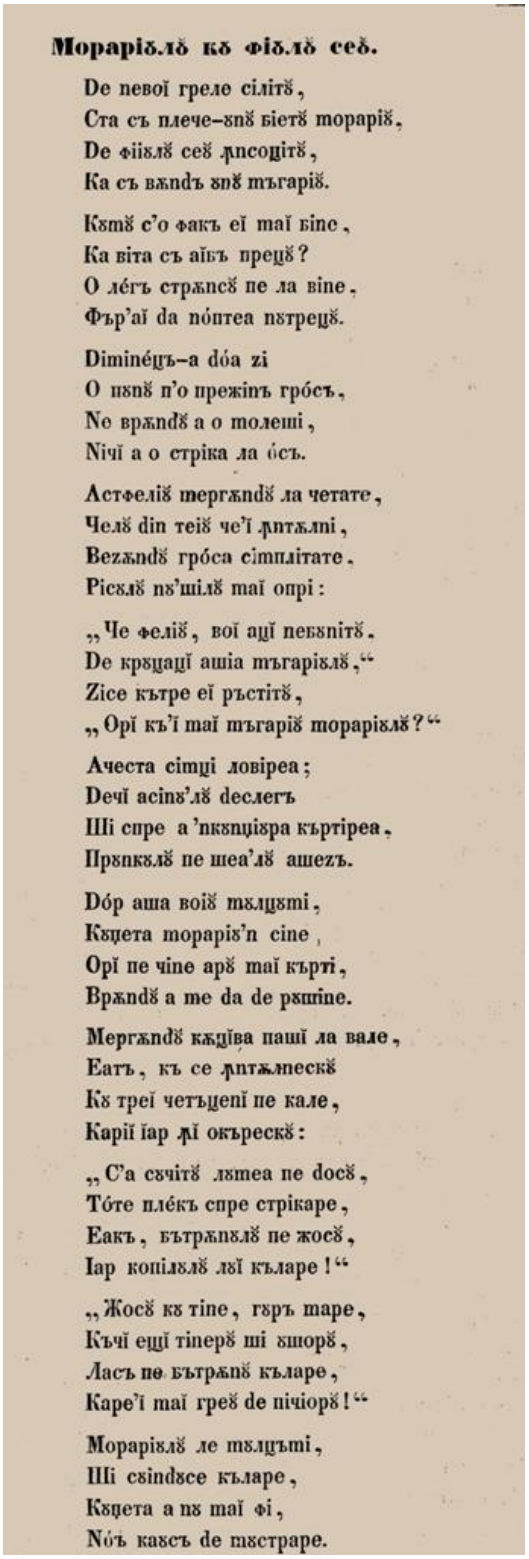

Морарiѣлѫ кѫ фiѣлѫ сеѣ.

Де невоĭ греле сiлiтѫ,
Ста съ плече-унѫ бiетѫ морарiѫ,
Де фiiѣлѫ сеѣ дпсоцiтѫ,
Ка съ вѫндѫ унѫ мъгарiѫ.

Кѫмѫ с'о факъ еĭ маĭ бiне,
Ка вiта съ аiвъ прецѫ?
О лéгъ стрѫнсѫ пе ла вiне,
Фър'аĭ да нóптеа нѫтрецѫ.

Диминéцъ-а дóа зi
О пѫнѫ п'о прежiнъ грóсъ,
Не врѫндѫ а о молешi,
Нiчĭ а о стрiка ла óсъ.

Астфелiѫ мергѫндѫ ла четате,
Челѫ din теiѫ че'ĭ дптѫлнi,
Везѫндѫ грóса сiмплiтате,
Рiсѣлѫ нѫ'шiлѫ маĭ опрi:

„Че фелiѫ, воĭ ацĭ небунiтѫ.
Де крѫцацĭ аша мъгарiѣлѫ,"
Зice кътре еĭ ръстiтѫ,
„Орĭ къ'ĭ маĭ мъгарiѫ морарiѣлѫ?"

Ачеста сiмцi ловiреа;
Decĭ асiнѫ'лѫ деслегъ
Шi спре а 'нкѫнцiзра къртiреа,
Прѫнкѣлѫ пе шеа'лѫ ашезъ.

Дóр аша воiѫ мѣлцѫмi,
Кѫцета морарiѫ'n сine,
Орĭ пе чine арѫ маĭ кърти,
Врѫндѫ а ме да де рѫшine.

Мергѫндѫ кѫцĭва пашĭ ла вале,
Еатъ, къ се дптѫлнескѫ
Кѫ треĭ четъценĭ пе кале,
Карiĭ ĭар дĭ окърескѫ:

„С'а сѫчĭтѫ лѫтеа пе досѫ,
Тóте плéкъ спре стрiкаре,
Еакъ, бътрѫнѣлѫ пе жосѫ,
Iар копiѣлѫ лѣĭ къларе!"

„Жосѫ кѫ тine, гѣръ маре,
Къчĭ ещĭ тiперѫ шi вшорѫ,
Ласъ пе бътрѫнѫ къларе,
Каре'ĭ маĭ греѫ де пiчiорѫ!"

Морарiѣлѫ ле мѣлцъмi,
Шi сѫндѫсе къларе,
Кѫцета а нѫ маĭ фi,
Нóъ каѫсъ де мѫстраре.

Morariulŭ cu fiulŭ seŭ[8].

De nevoĭ grele silitŭ,
Sta să plece-unŭ bietŭ morariŭ,
De fiiulŭ seŭ însoţitŭ,
Ca să vândă un măgariŭ.

Cumŭ s'o facă eĭ maĭ bine,
Ca vita să aĭbă preţŭ?
O légă strânsŭ pe la vine,
Făr'aĭ da nóptea nutreţŭ.

Diminéţă-a dóa zi
O punŭ p'o prejină grósă,
Ne vrândŭ a o moleşi,
Nicĭ a o strica la ósă.

Astfeliŭ mergândŭ la cetate,
Celŭ din teiŭ ce'ĭ întâlni,
Vezândŭ grósa simplitate,
Risulŭ nu'şilŭ maĭ opri:

„Ce feliŭ, voĭ aţĭ nebunitŭ,
De cruţaţĭ aşia măgariulŭ,"
Zice către eĭ răstitŭ,
„Orĭ că'ĭ maĭ măgariŭ morariulŭ?"

Acesta simţi lovirea;
Decĭ asinu'lŭ deslegă
Şi spre a'ncungiura cărtirea,
Prunculŭ pe şea'lŭ aşezŭ.

Dór aşa voiŭ mulţumi,
Cugeta morariu'n sine,
Orĭ pe cine arŭ maĭ cărti,
Vrândŭ a me da de ruşine.

Mergândŭ câţĭva paşĭ la vale,
Eată, că se întâlnescŭ
Cu treĭ cetăţenĭ pe cale,
Cariĭ ĭar îĭ ocărescŭ:

[8] *Morariulŭ cu fiulŭ seŭ.* În: *Telegraful Roman*, nr. 21, Anulŭ I, Sibiu, 14 Marţiŭ 1853.

„S'a sucitŭ lumea pe dosŭ,
Tóte pléc̆ă spre stricare,
Eacă, bătrânulŭ pe josŭ,
Iară copilulŭ luĭ călare! "

„Josŭ cu tine, gură mare,
Căcĭ eştĭ tinerŭ şi uşorŭ,
Lasă pe bătrânŭ călare,
Care'ĭ maĭ greŭ de piciorŭ!"

Morariulŭ le mulţămi,
Şi suinduse călare,
Cugeta a nu maĭ fi,
Nóă causă de mustrare.

Încă nu plecară bine,
Cându de noŭ îĭ întâlnescŭ
Treĭ femeĭ fără ruşine,
Care îĭ spurcă şi'ĭ hulescŭ.

Cea din teĭ strigă de locŭ,
„Căcĭ nu'ţĭ e măcarŭ ruşine
Omŭ bătrânŭ, a'ţĭ bate jocŭ
D'acelŭ pruncŭ cruduţŭ la vine? "

Fără multă cugetare,
Morariulŭ s'a înduplecatŭ
A'şĭ lua fiulŭ călare,
După-alŭ femeilorŭ svatŭ.

Ce'ĭ dreptŭ, era unŭ ce rarŭ,
A vedé aşa figură:
Fiiu şi tată p'unŭ măgariŭ;
Era ciarŭ caricatură.

Alţĭ creştinĭ trecându pe cale,
Şi văzându sarcina grea,
Ce măgariulŭ, ruptŭ de şeale,
Anevoie o ducea:

Începură-a'ĭ înjura:
Zicându, că'sŭ lipsiţi de minte,
Dacă 'ncarcă vita-aşa,
Căci abia mergé 'nainte.

Cumŭ să facă darŭ morariulŭ,
Să nu'ĭ strige nime'ndosŭ ?
Apucând de frâŭ măgariulŭ,
Mergându amândoĭ pe josŭ.

Însă totŭ n'a încetatŭ
Caŭsa de ne mulţumire;
Căcĭ vezânduĭ altŭ bărbatŭ,
Îĭ înfruntă cu zimbire:

„De cându e modă la ţéră,
De mergŭ ómeniĭ pe josŭ,
Ş'asiniĭ fără povară?
Ce numerŭ d'asinĭ frumosŭ !"

Morariulŭ zice: „amŭ greşitŭ,
Vrându pe toţĭ a'ndestula;
Dar de azĭ facŭ nesmintitŭ,
Precumŭ minté'mĭ va dicta. "

Astă lege o păzi,
Şi la tóte reeşi.

M.

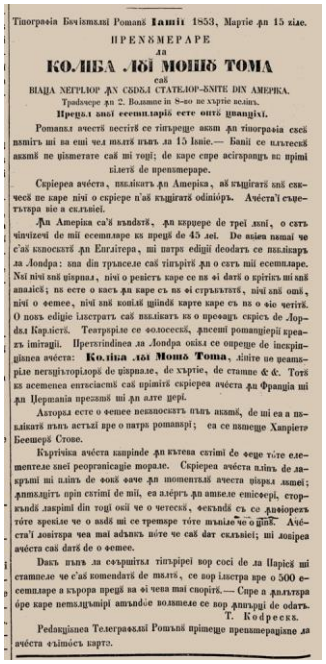

Типографіа Бучіумлуі Романъ Іашіі 1853, Мартіе дн 15 зіле.
ПРЕНЪМЕРАРЕ
ла
КОЛИБА ЛЪІ МОШЪ ТОМА
сав
ВІАЦА НЕГРІЛОР ДН СЪДЬА СТАТЕЛОР-ЪНІТЕ ДІН АМЕРІКА.
Традъсере дн 2. Волъме ін 8-во пе хъртіе велінъ.
Преця.л унеі есемплярів есте оптъ цванцінї.
Романъл ачестъ вестітъ се тіпъреще акъм дн тіпографіа сеа нъмітъ ші ва еші чел мълтъ нъаїнте ла 15 Іюніе.— Баніі се плътескъ акъмъ пе ціметате сав ші тоцї; де каре спре асігъранцъ ва прімі білетъ де пренъмерапе.
Скріереа ачеста, публікатъ дн Америка, аў къщігатъ унъ сукчесъ не каре нічі о скріере н'аў къщігатъ одініорь. Ачеста'і сцеклътъра віе а склъвіеі.
Дн Америка са'ь вындутъ, дн кърсере де треі лунї, о сътъ чінчзечї де мії есемплоре кь прецъ де 45 леі. De абіеа нъмаї че с'аў кънощутъ дн Енгліtера, ші патръ едіцій деодатъ се публікаръ ла Лондра: уна дін трънселе сав тіпъріте дн о сътъ мії есемплоре. Nuї нічі унъ ціурнал, нічі о ревістъ каре се нъ ві датъ о критікъ ші унъ аналісь; нъ есте о касъ дн каре съ нъ ві стрънътатъ, нічі унъ омъ, нічі о семее, нічі унъ копілъ цііндъ карте каре съ нъ о віе четітъ. О нокъ едіціе ілюстратъ сав публікатъ кь о префоцъ скрісъ де Лордъл Карлістъ. Театрріле се фолосескъ, дінселе романціерії креазъ імітаціі. Претътіндінеа ла Лондра окіал се опреще де інскріпціонеа ачеста: Колиба лъі Мошъ Тома, лініте пе геамърїле неґоціътторілорь де ціурнале, де хъртіе, де стампе &c. Тоть кь асемінеа ентусіасмъ сав прімітъ скріереа ачеста дн Франція ші дн Церманіа прекумъ ші дн алте цері.
Автореа есте о семее несъноскътъ пънъ акъмъ, де ші еа а публікатъ пънъ астъзї врео патръ романърї; еа се нумеще Хапріета Бееперь Стове.
Кърціка ачеста купринде дн кътева сътімі де феце тóте елементеле унеі реорганісаціе морале. Скріереа ачеста плінъ де лакрімі ші плінъ де фокъ фаче дн момептълъ ачеста ціюрул лумеі; дпмълцітъ прін сътімі де мії, еа алérгъ дн амбеле емісфері, сторкъндъ лакрімі din тоцї окії че о четескъ, фекъндъ съ се дпфіореzь тóте врінзіле че о аудъ ші се тремуре тóте мъніле че о цінъ. Ачеста'і довітура чea маі адъпкъ пóте че сав dат склъвіеі; ші довірea ачеста сав датъ de o семее.
Дакъ пънъ ла сфършітъл тіпъріреі вор сосі de ла Парісь ші стампеле че с'аў комендатъ de мълтъ, се вор ілюстра кре о 500 есемплоре а кърора преці ва фі чева маі споріть.— Спре а дплътура óре каре немълцъмірі амъндóе волъмеле се вор дпцърці de одатъ.
Т. Кодрескъ.
Редакціонea Телеграфълъі Рошъпъ прімеще препъмерапіане дн ачеста єлімóсъ карть.

Tipografia Buciumuluĭ Romanŭ Iaşiĭ 1853, Martie în 15 zile.
PRENUMERARE la COLIBA LUĬ MOŞU TOMA[9]
saŭ VIAŢA NEGRILOR ÎN SUDUL STATELOR-UNITE DIN AMERICA.
Traducere în 2. Volume in 8-no pe hărtie velină.
Preţul unuĭ esemnplariŭ este optŭ ţvanţihĭ.

Romanul acestŭ vestitŭ se tipăreşte acum în tipografia susŭ numită şi va eşi cel multŭ până la 15 Iunie. – Baniĭ se plătescŭ acumŭ pe giumetate saŭ şi toţĭ; de care spre asiguranţă va primi bilet de prenumerare. Scrierea acésta, publictă în America, aŭ căştigatŭ unŭ succesŭ pe care nicĭ o scriere n'aŭ căştigatŭ odinióră.

Acésta'ĭ săgetătura vie a sclăvieĭ. În America sa'ŭ vândutŭ, în curgere de treĭ lunĭ, o sută cincĭzecĭ de miĭ esemplare cu preţŭ de 45 leĭ. De abia numaĭ ce s'aŭ cunoscutŭ în Englitera, şi patru ediţiĭ deodată se publicară la Londra: una din trănsele saŭ tipăritŭ în o sută miĭ esemplare. Nuĭ nicĭ unŭ giurnal, nicĭ o revistă, care se nu fi datŭ o critică şi unŭ analisŭ; nu este o casă în care să nu fi străbătutŭ, nicĭ unŭ omŭ, nicĭ o femee, nicĭ unŭ copilŭ ştiindŭ carte care să nu o fie cetitŭ. O nouă ediţie ilustrată saŭ publicată cu o prefaţă scrisă de Lordul Carlistŭ. Teatrurile se folosescŭ, înseşĭ romanţieriĭ crează imitaţiĭ. Pretutindenea la Londra ociul se opreşte de inscripţĭunea acésta: ***Coliba luĭ Moşŭ Toma****, lipite pe geamurile neguţiătorilorŭ de giurnale, de hărtie, de stampe &&. Totŭ cu asemenea entusiasmŭ saŭ primitŭ scrierea acésta în Franţia şi în Germania precumŭ şi în alte ţerĭ. Autorul este o femee necunoscută până acumŭ, de şi ea a publicatŭ până astăzĭ vreo patru romanurĭ; ea se numeşte Hanrieta Beeşerŭ Stove. Cărticica acésta cuprinde în căteva sutimĭ de feţe tóte elementele uneĭ reorganisaţie morale. Scrierea acésta plină de lacrimĭ şi plină de focŭ face în momentulŭ acesta giurul lumeĭ: înmulţită prin sutimĭ de miĭ, ea alérgă în ambele emisferĭ, storcăndŭ lacrimĭ din toţĭ ociĭ ce o cetescŭ, fecăndŭ să se înfioreză tóte urecile ce o audŭ şi se tremure tóte mănile ce o ţinŭ. Acésta'ĭ lovitura cea maĭ adăncă póte ce saŭ dat sclăvieĭ; şi lovirea acésta saŭ datŭ de o femee. Dacă până la sfărşitul tipărireĭ vor sosi de la Parisŭ şi stampele ce s'aŭ comendatŭ de multŭ, se vor ilustra vreo 500 esemplare a cărora preţŭ va fi ceva mai sporitŭ. – Spre a înlătura óre care nemulţămirĭ amăndóe volumele se vor împărţi de odată.*

T. Codrescu.

Redacţiunea Telegrafuluĭ Românŭ primeşte prenumeraţiune la acésta fărmósă carte

[9] *Coliba lui Moşŭ Toma*.În: *Telegraful Roman*, nr. 23, Anulŭ I, Sibiu, 21 Marţiŭ 1853.

FROM THE MELTING POT TO DIVERSITY AND MULTICULTURALISM

Amada Mocioalcă
Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: A close look at a map of Africa and the two Americas, first published by Janheinz Jahn in Muntu, Umrisse der neoafrikanischen Kultur (Düsseldorf-Köln: Eugen Diedrichs Verlag, 1958) reveals the striking form of Africa and South America, the obvious connection between the concave form of Western Africa and the corresponding part of the American continent, both linked by arrows indicating the spreading of the African cultural elements by means of the slave trade. Some arrows lead to the Southern, Spanish- or Portuguese-speaking America, others lead to the English-speaking states of the North. Another arrow connects New Orleans to Chicago and New York, from where the so-called "Harlem style" found its own way to Europe Along such routes the African slaves crossed the ocean, bringing with them the New World their cultural heritage.

Keywords: slavery, racism, culture, conservation, ethnicity

A surprising and interesting motivation of slavery is provided by Romanian historian and politician Mihail Kogălniceanu, who, as early as 1853, explained:

> "The need to repopulate the newly discovered countries of America whose native populations had been diminished by the sword of the conquerors and the fire of the preachers, and the hardships of colonial agriculture in the conditions of a killing climate for the Europeans, gave birth to the slave trade; it was a new kind of slavery, the pretext of which was the inferiority of the African kind as compared to the white kind, and which very soon comprised the mulattoes as well… The center of this new kind of slavery is nowadays the most civilized and most deeply religious nation in America, the United States."

Despised by the new masters, this culture survived, far from the surface of the official culture, as a folk culture. Everything that happened to cross the barrier of refusal and to come to the attention of the literary public was only accepted after being most carefully cleaned by any African element. Any literary production had to obey to the established European norms and values. There was no other way out. Far from the refinement of the first works by African writers in Europe, written in faultless English, Latin, Dutch, and Portuguese – the result of Enlightenment experiments meant to prove the famous statement of Rousseau that all men are, by their nature, equal – the writings of the first African American authors were nothing but simple narratives, based upon their own life experience, written in a vivid language, not seldom brushed up by careful editors.

For many years, the changing demographic fabric of the United States has been the subject of much public discourse and debate. At the same time, issues of lifestyle preferences and challenges to traditional views about gender, race and ethnicity, and class roles have raised central questions revolving around what it means to live in America and be an American. Within this context, ideas of multiculturalism, diversity, unity, balkanization, the United States as a melting pot and assimilation have filled the news and print media as well as many books exploring the meaning and consequences of these ideas.

The migration of blacks to America that began with the transatlantic slave trade established a permanent link between Africa and the Americas. Today, this forced journey of savage horrors is being understood in new ways. If it brought an unwilling people to a strange land, it also initiated the transformation of an African cultural consciousness into an African American one as Africans sold into slavery transplanted their cultures to the New World. This situation turned into a contradictory experience of neither being in one world nor welcomed in another.

Migration and exile, crossing and even transgressing boundaries have become a natural arena for exploration by the novelist. By closing gaps, by raising consciousness about the past, multiculturalism tries to restore a sense of wholeness in a postmodern era that fragments human life and thought. Whether community is always attained or not is difficult to say because multiculturalism is still evolving. Concepts of race, class, culture, gender and ethnicity are the driving themes of a multicultural approach, which also promotes respect for the dignity of the lives and voices of the forgotten.

America has long been called "the Melting Pot" due to the fact that it is made up of a varied mix of races, cultures and ethnicities. The concern here is with the relatively limited diversity caused by large-scale immigration of people perceived to be "different" who do not simply melt away into state/nation they have settled among but are ethnically visible and so various multicultural, multiethnic and do not seem to be short term only. The "difference" in question is typically marked by various forms of racism and similar forms of ideologies as the migrants come from societies or groups that have been historically ruled and/or perceived as inferior by the societies into which they have settled.

Indigenous populations like Native American tribes were brought into the American social system via conquest. They have either remained isolated Native Americans or they have conformed to the "American tradition." Succeeding waves of immigrants have undergone a similar acculturation and assimilation process in which acquisition of and dependence upon a national ideology is attained. The predominance of the American *melting pot* thesis is represented by the acceptance of an adaptation process encountered by all groups entering American society.

The earliest reference to the American melting pot image is found in St. Hector John de Crevecoeur *Letters from An American Farmer*, published in London in 1782, but written about ten years earlier. In this monograph de Crevecoeur, himself a naturalized American from France, commenting on the mixture of English, Scottish, Irish, French, Dutch, German and Swedish elements that made up the American, "this new man", came with the following explanation:

> "…He [the American] is neither a European nor the descendant of a European; hence that strange mixture of blood, which you will find in no other country. I could point out to you a family whose grandfather was an Englishman, whose wife was Dutch, whose son married a French woman, and whose present four sons have now four wives of different nations. He is an American, who, leaving behind him all his ancient prejudices and manners, receives new ones from the new mode of life he has embraced, the new government he obeys, and the new rank he holds... The Americans were once scattered all over Europe; here they are incorporated into one of the finest systems of population which has ever appeared" (J. Hector St. John de Crevecoeur, *Letters from an American Farmer*).

One century later, Theodore Roosevelt echoed de Crevecoeur's observation, even employing some of his imagery: "We Americans are the children of the crucible." [1] A decade after Roosevelt's remark, the great historian Frederick Jackson Turner reinforced the words of de Crevecoeur and Roosevelt. He wrote that the United States "fused" immigrants "into a mixed race."

Lord James Bryce, the British observer of American life and a one-time ambassador to the United States, in the 1890s also saw the melting pot's assimilating power. He stated: "What the traveler, and what the Americans themselves delight to point out to him, is the amazing solvent power which American institutions, habits, and ideas exercise upon newcomers of all races."

Then in 1909, Israel Zangwill, the son of Jewish immigrants, wrote a play, *The Melting Pot*, which played before audiences of several American cities. Everywhere it received high praise. It showed the melting pot as an American reality by portraying the life of David Quixano, a Jewish immigrant in New

---

[1] Theodore Roosevelt, "American People," in *Theodore Roosevelt Encyclopedia*, ed. Albert Bushnell Hart and Herbert Ferleger (New York: Roosevelt Memorial Association, 1941), 10.

York absorbing the American culture, its English language, and *Weltanschauung* , who – in Act I – first defines the notion:

VERA So your music finds inspiration in America?
DAVID Yes – in the seething of the Crucible.
VERA The Crucible? I don't understand!
DAVID Not understand! You, the Spirit of the Settlement!
[*He rises and crosses to her and leans over the table, facing her*.]
Not understand that *America is God's Crucible, the great Melting-Pot where all the races of Europe are melting and re-forming*! Here you stand, good folk, think I, when I see them at Ellis Island, here you stand [*Graphically illustrating it on the table*] in your fifty groups, with your fifty languages and histories, and your fifty blood hatreds and rivalries. But you won't be long like that, brothers, for these are the fires of God you've come to – these are the fires of God. A fig for your feuds and vendettas! Germans and Frenchmen, Irishmen and Englishmen, Jews and Russians – into the Crucible with you all! God is making the American. (Israel Zangwill, *The Crucible*, Act 1) [2]

It is the fusion of nationalities, races and cultures, all ready to melt into the cauldron of the new republic of the United States of America that the play insisted upon. It is worth noting that the concept was later challenged, and the late twentieth century theoreticians insist on the unity within diversity that characterizes the American cultural and ethnic landscape. The present day *Oath of Allegiance* – being a modernized form of the original adopted as early as 1778 – does not so much support the idea of 'the melting pot':

> "I hereby declare, on oath, that I absolutely and entirely renounce and abjure all allegiance and fidelity to any foreign prince, potentate, state, or sovereignty of whom or which I have heretofore been a subject or citizen; that I will support and defend the Constitution and laws of the United States of America against all enemies, foreign and domestic; that I will bear true faith and allegiance to the same; that I will bear arms on behalf of the United States when required by the law; that I will perform noncombatant service in the Armed Forces of the United States when required by the law; that I will perform work of national importance under civilian direction when required by the law; and that I take this obligation freely without any mental reservation or purpose of evasion; so help me God."

The melting-pot phenomenon made Americans out of millions of immigrants and their children, and in countless instances it produced outstanding Americans. It is worth mentioning the names of the eighteenth century slaves, Olaudah Equiano and Ottobah Cugoano whose autobiographies, written in an attractive and captivating manner, contain their early expressed appeal to ban slavery. Briton Gammon relates his sufferings at sea, while John Marrant's narrative is full of fantasy and religious references, written in the picaresque tradition. It does not make very much for more than two centuries of slavery. The explanation is that the African American slave, legally set apart by black codes, and whose only reason for living was work from morning till night, did not give so much thought to conscious literary manifestations.

Most of the African American writers of the nineteenth century were either former slaves, or direct descendents of slaves. Their literary productions suggest a formal division into three distinct groups: autobiographies of escaped slaves, writings of preachers and of the clergy, and creative writings. The autobiographies of escaped slaves served to the political propaganda against slavery. The purpose governed everything: the subject matter, the style, even the authorship of the work itself. Even authors were invented, when necessary. Unfortunately, all emotion which could have made an authentic

[2] The Project Gutenberg EBook of The Melting-Pot, by Israel Zangwill. Release Date: December 18, 2007 [EBook #23893]. <http://www.gutenberg.org/files/23893/23893-h/23893-h.htm>

African American work was eliminated, the language was purified by all African elements, by any traits of folk imagery: the institution of slavery was to be blamed, and not individuals. Uncle Tom was the model to be followed by all slaves in their narratives, with a stress upon the spiritual nobleness not yet spoiled by suffering, their Christian humbleness and piety, with the spirit of justice based upon their petty bourgeois wisdom and sensibility. Such narratives were meant to show that the African American slave was not only equal in value, but absolutely equivalent to the middle Euro-American citizen. Naiveté and sincerity were the only specific traits allowed, nothing *barbarian*, or *primitive*, or *pagan*. Nevertheless, such a brilliant writer such as Frederick Douglass (1817-1893), in his *Narrative of the Life of Frederick Douglass* (Boston, 1845), proved qualities worthy of the highest consideration: objectivity, honesty, Christian humanism together with expressiveness, persuasion force, and stylistic mastery. One of the foremost spokesmen of the abolitionist movement, Douglass expressed the dichotomy experienced by his contemporaries:

> "On the one hand, there stood slavery, a stern reality, glaring frightfully upon us, its robes already crimsoned with the blood of millions, and even now feasting greedily upon our flesh. On the other hand, away back in the grim distance, under the flickering light of the north star, behind some craggy hill or snow-covered mountain stood a doubtful freedom – half frozen – beckoning us to come and share her hospitality."

The "Narrative…" transcends the category of "slave narrative"; it is a self-conscious literary piece, an autobiography expressing the spirit of the age, sharing the concerns of the reformers and idealists of the day. In order to share the hospitality of the doubtful and half-frozen freedom man must be educated. Thus, the "Narrative…" is situated somewhere between David Walker's *Appeal to the Colored Citizens of the World* (1829), and Booker T. Washington's *Up from Slavery* (1901), both authors representing opposed attitudes: the "father of the Negro revolt" vs. the "humblest man alive."

Before writing down their sermons, the African American preachers delivered them orally, in the Negro Churches which gradually became genuine popular churches, in which the Negro cultural heritage asserted itself at its best. These preachers created their own oratorical style, rich in imagery, and rhythm which was meant to strongly impress the audience. There is a strong fusion of Biblical and African elements in these sermons, the stronger the fusion, the greater the effect.

We have already hinted at the necessity of the African American novelist to achieve universality through a sensitive interpretation of his own culture. The originality consists in the cultural dualism experienced by this writer whose task is to be conversant with Western culture as a whole, especially with the tradition of the English literature of which he is a part, and at the same time to be prepared to exploit at full advantage his African cultural heritage, as a legitimate contribution to the larger culture. His deepest psychological impulses alternate between *assimilationism*, on the one hand, and *Negro nationalism*, on the other.

Defined by Langston Hughes as "the urge to whiteness within the race," assimilationism implies an incorporation of the white ideal, an unconscious urge to internalize the dominant cultural ideal, as well as an unconscious self-hatred. As Richard Wright puts it, "Hated by whites, and being an organic part of the culture that hated him, the black man grew in time to hate in himself what others hated in him." Thus, an unconscious desire to be white, coupled with feelings of revulsion towards the Negro masses may produce an assimilationist pattern of behavior at the purely personal level. Such an *urge to whiteness* proves to be a means of escape, a contrived absence of race consciousness and a belittling of estate barriers. By minimizing the color line, the assimilationist loses touch with the realities of Negro life and identifies with the group whose skin color is white. Therefore, assimilationism defines itself as a social-class phenomenon. The African American chooses as his model a middle-class white person, the European composers are preferred to the African American jazz, Baptism tends to be replaced by Episcopalianism, and the matriarchal family will be gradually replaced by the family of the dominant male. This tendency towards assimilationism is at the bottom a matter of changing one's reference

group, an attempt to abandon ethnic ties and identify with the dominant appropriation of the dominant culture, including even its anti-minority prejudices.

Negro nationalism, as the popular opposite of assimilationism, can be conveniently defined as *an urge to blackness within the race*, which is essentially defensive in character. African Americans are drawn together by their common experience of racial oppression. Segregation creates the conditions of a separate group life, and the common heritage of slavery makes for a separate group tradition, hence a strong feeling of racial solidarity, a growth of race pride obvious in the African American's striving to rebuild what the whites have torn down. The most cohesive in-group attitude is not race pride, but a bitter hatred of whites. This anti-white sentiment provide the psychological impetus of Negro nationalism. The attitude towards all things white, negative in its essence, is accompanied by a positive valuation of blackness. As a militant movement, Negro nationalism stresses self-determination and resists integration into the dominant culture. Two main periods have been identified in the cultural history of the African American, beginning with folk art before the Emancipation of January 1, 1863, and becoming literary in the full sense about 1890. Those years between 1863 and 1890 constitute the gestation period of the African American novelist. A strong inspirational emphasis reflects the desire of the so-called Talented Tenth to encourage ambition in the younger generation. A constant stress is placed on the property-acquired virtues: thrift and industry, initiative and perseverance, promptness and reliability. In the early novels these virtues are often reinforced by attitudes which derive from the Calvinist religion at work: a stern regard for duty, injunctions against idleness, sober warnings against self-indulgence. Most of the early novelists adopted a strict Protestant asceticism. As Pauline Hopkins put it, "We must guard ourselves against a sinful growth of any appetite."

As it grew in number and confidence, the Talented Tenth came to require of its members certain symbols of status, such as home ownership, higher education for children, membership in a selected religious denomination, symbols stressed by the early novelists in their novels. In addition to its inspirational function, the early African American novel served as an instrument of protest, through which the writers could express their grievances and appeal for justice. The early novelist was an advocate, pleading a cause. The novelists responded militantly to the post-Reconstruction repression, bringing every aspect of the caste system under attack.

Another outstanding feature of these novelists is their open contempt for the African American masses. They believed substantially in the myth of Anglo-Saxon superiority. From their novels, as from their lives, the Talented Tenth sought to eliminate all traces of Negro-ness, in the hope that cultural uniformity would make them more acceptable to the whites. When the Talented Tenth became convinced of the necessity for independent struggle, only then was there an effort to close ranks with the Negro masses.

Bearing in mind the racial strategy of the Talented Tenth, as well as their success ideology, we find ourselves in the position to understand the dramatic structure of the early African American novel: the colored protagonist, usually as aspiring, respectable white-collar or respected person, is confronted by the American caste system acting as a handicap or obstacle to his ambition. The dramatic tension of the novel arises from this conflict between the success ideology of the hero and the inimical effects of the caste system.

The African American novelist arrived on the literary scene at a time when the Romantic tradition was rapidly being undermined by literary realism. But the early novelists wrote exclusively within the Romantic tradition, choosing melodrama as their main literary vehicle. They inherited another stock figure from their white predecessors in the person of the *tragic mulatto*. The novelists of the Talented Tenth were quick to incorporate this device into their own novels, for it was ideally suited to their current racial strategy. Through the figure of the tragic mulatto they could stress the irrational nature of caste, with the implication that the color bar should be lowered, at least for descendents of the dominant race.

The racial attitude of contemporary white novels inevitably affected the content of the early African American novel. Its form was derived from the popular fiction of the day. Why melodrama? Because it deals with the conflict between Right and Wrong. Its moral extremes make it a natural vehicle for racial protest, at it assumes the existence of a stable moral universe, made manifest through the perennial triangle: Hero (a handsome black man) – Heroine (a beautiful mulatto girl) – Villain (a white scoundrel). The moral absolutism of melodramas served the strategic needs of the period. By emphasizing action, melodramas avoid the problems of characterization. Caught between anti-Negro characters, melodrama relies on extrinsic devices to hold the reader's interest: exotic material from slavery times, such as mysteries of birth or lost inheritances, as well as plot materials which the whites preferred to ignore: miscegenation, passing-for-white, or racial violence. Above all else, melodrama is a literature of social aspiration. It has appealed, traditionally, to the white-collar classes. For them, melodrama is essentially a romantic projection of their future in the upper classes.

BIBLIOGRAPHY

ANDREWS, William L. Editor. *African-American Autobiography: A Collection of Critical Essays.* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, Inc., 1993)

BAKER, Houston A. Jr. *Blues, Ideology and Afro-American Literature: A Vernacular Theory.* (Chicago: University of Chicago Press, 1984)

ELLIOT, Emory. Editor. *The Columbia History of the American Novel* (New York: Columbia University Press, 1992)

HUGGINS, Nathan Irvin. *Harlem Renaissance* (New York: Oxford University Press, 1971)

SINGH, Amritjit, *et.al. The Harlem Renaissance: Revaluations.*(New York: Garland Publishing, 1989)

SÎRBULESCU, Emil. *Cartea care vorbeşte: Introducere în romanul afro-american*. (Craiova: Fundaţia Scrisul Românesc, 1999)

HARSH MEMORIES OF THOSE DEPORTED IN BĂRĂGAN PLAIN

Mihaela Martin
Lecturer, PhD, "Eftimie Murgu" University of Reșița

Abstract:This paper aims to present the tear-up feeling of people deported in June 1951. The method used is unstructured interview, where the interviewees tell their memories in a unique way that reveal the painful events which marked their existence. Thus, on 18 June 1951, on the second day of Pentecost, those who were to be deployed woke up with the police/miliția at their door, being asked to leave their home within two hours. They were allowed to take with them everything that could only be put in two carts, and a few animals. Panic was general, many not knowing what to get first. Without knowing the destination point, they accepted their destiny, being aware that this was the punishment for not obeying the rules of the communist regime.

Keywords: deportee, communist regime, memories,obligatory residence

Deportations were characteristic of all European countries under the influence of the Iron Curtain (see, for example, deportation from the Hortobagy desert (Nicoleta Ionescu-Gură,2010: 95). After the deportations from 1 to 2 March 1949 (Smaranda Vultur, 2018) and thebeginning of Soviet-Yugoslav crisis in 1948, Gheorghe Ghiorghiu-Dej began to takemeasures to strengthen the border with Yugoslavia. Deportation was meant to secure the political regime of the Communist countries and it was seen as a measure of punishment of those who opposed it.

Thus, on the agenda of the Political Bureau of the Central Committe of 21 July 1949, was discussed the intensification of the political and organizational measures in the regions with Yugoslav population (NicoletaIonescu-Gură, 2010: 95). At the MIA (Ministry of Internal Affairs) meeting on 13 December 1949, Teohai Georgescu, Minister of Foreign Affairs, together with Deputy Ministers Gheorghe Pintilie and Marin Jianu, discussed the "strengthening of the border guard measures in general and of Yugoslavia in particular." At the meeting of 30 January 1950, - deputy Victor Drăgănescu, commander of MIA troops, lieutenant general Pavel Cristescu, general manager of the Militia, lieutenant general Pantelimon Comișel, commander of border guard troops, Colonel Gheorghe Filoteanu, chief of Staff, Colonel Gheorghe David, head of Section I MIA, Lieutenant Colonel Valentin from MIA, Lieutenant Colonel Leonida Diaconu, head of Section 2 of MIA, Major Bogdan from DSS (Department of State Security), and Major Mureșanu from GDM (General Directorate of Militia) decides:

- eviction of 732 suspects within the 7-kilometer zone of the Yugoslavian border
- making a clear record of suspects within an area of 25 kilometers from the Yugoslavian border.

The clear idea of deportation appears in June 1950: "A territory of at least 25 km from the Yugoslavian border will be cleaned of all the harmful and suspect elements: chiaburi, titoists, legionaries, suspected Macedonians, sectarians, [.....] (NicoletaIonescu-Gură, 2010: 97). "

At the MIA meeting of March 1951, the issue of the deployment of a population category on a depth of 25 km from the border with Yugoslavia is discussed. Although it was initially established for April 1951, the dislocation began on 18 June 1951, on the second day of Pentecost in the border area of Timișoara, Severin, Gorj and Dolj, the current counties of Timiș, Caraș-Severin and Mehedinți. At the same meeting (March 1951), it was decided to divide the deployment operation into three stages:

1. Dislocation of the citizens of the imperialist and Yugoslav states, as well as the persons to whom they no longer recognize their citizenship (NicoletaIonescu-Gură, 2010: 99). The measure was applied individually, the displaced persons being allowed to take their movable property with them provided they leave the house within 48 hours and indicate where they will live (other than the border line). As a

safety measure to stop coming back from the area where they left, they were put on their ID a stamp with the following inscription: moved based on MIA Decision no. 200/1951.
2. The second stage was that of 18-19 June 1951, when among others there were deported the relatives of those who had supported the titoists, or those opposing the Communist regime together with the kulaks and the tapsters from the villages (special thanks to professor Dan Babeu for giving as proper documents – *Criminal Script – decision no. 344 from 15 March 1951, pp. 198-217*, and many other useful information).
3. The third stage included the dislocation of the elements that executed a conviction for a public offense.

In the NCSSA (National Council for Studying Security Archives) archive, Documentary Fund, file 55, vol. 47, f 1-3 shows that the exact situation of the displaced people could not be known precisely (Nicoleta Ionescu-Gură, 2010: 117). However according to the well known reserchers and writers the number of the deportees is over 40.000 people. ((Miodrag Milin, LjubomirStepanov, (2003); Elena Spijavca, (2004); Rafael Mirciov, (2016); Viorel Marineasa, DanielVighi (2018); Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Valentin Sămînță, (2016); Smaranda Vultur(1997)). These people had to leave behind their homes, relatives, all their savings, having no other choice than to build whith their effort 18 new villages in the Bărăgan Plain.

Based on the desire to enter in the United Nations and relying on the measures imposed by the Geneva conference in July 1955, on 22 September 1955, Petru Groza, the President of the Grand National Assembly Presidium, sent an Information to Gheorghe-Ghiorghiu Dej showing that "From the cases studied, there are various cases of judiciary errors or disproportionate punishments compared with the deeds committed, maybe justified in the post-war climate but not resisting at a decade after the end of the war ... A postponement of the revision, politically correct and in line with socialist legislation, would also be a hindering to the consolidation of our popular democracy regime ... " The result was seen in the MIA Decision no. 6200 / 20.12.1955, which canceled the home constraints, allowing the deportees to return home. Just as in the case of the eviction of 18 June 1951, and in the case of lifting home restrictions, mixed teams of security and militia officers have been set up in the 18 targeted localities and have informed people that they are free to go home. Their action took place between December 21, 1955 and January 17, 1956. Thus, the IDs on which was written *obligatory residence* were canceled and temporary certificates were issued until they were to receive the new IDs. Although there was a DCM (Decision of Council of Ministers) (DCM No. 2694 of December 7, 1955) returning the land and the property left home to the deportees from 1951, it left room for many dissatisfaction, many of the deportees not fully depriving their possessions.

The measure of the displacement of these persons against whom there was no clear evidence of trial was made "in order to combat the increasingly active resistance of enemy elements" (NicoletaIonescu-Gură, 2010: 391), and from the desire to observe the "dangerous" elements for Communist state and to ensure the cheap, too often unpaid labor force that is necessary for the realization of communist projects and, last but not least, to discourage those who remain home from rising up against the political system aimed at strengthening the dictatorship of proletariate and the successful construction of socialism.

The testimonies of the deportees reveal even today the sadness of their stories:

Coadă Traian (Ciclova –Română, Caraș-Severin County)

I remember it was a very difficult time, if you did not do volunteer work you had to deal with the mayor, I even heard him once saying to a woman from the village '*If you were not going to work I shot you and buried you'*. We were considered bad people by those in neighboring villages. First we have built a hut and then my parents had begun to build our house from adobe and unburnt brick. My brother and I helped them as we could. In Bărăgan I was deported together with my brother, my grandfather, my grandmother and my mother. My father was in prison at Aiud, Gherla and Poarta Albă.

Grandpa was a warden at SovRoms, and my mother was working in Constanța at the kolkhoz and came home once a week occasionally bringing us a marmalade box. We stayed home with our grandmother. It was hard, but the teenagers nowadays do not know the meaning of that word.

I was a child when they took us to Bărăgan, at Pietroiu Nou (Movila Gâldăului). Children were doing a lot of humbugs, not realizing the danger at that time. We had moments of fun when we could play with other children from our village. For example, once I with Gheorghe Bleaş went fishing, and Gheorghe wanted to ride a buffalo, I was afraid, but he got up on it and went into Borcea river. I was in the second grade. When his mother saw him, she beat him black and blue. Another time while we were fishing, he left me there and went after the earthworm. I slipped and fell into the water. My luck was that a woman on the bank washing the laundry saw me and alerted Pavel Stanciu who was nearby, and he threw into the water and saved me. As a 'reward' I got a good trashing. At least we could put up the harsh live there for short moments.

Pircea Maria (Ciclova –Română, Caraș-Severin County)

The morning at 5 a.m. our house was surrounded by miliția, we were not allowed to get in touch with anybody. We were formal noticed to pack a few things and we were told that we would soon leave to the station. Along the way till Bărăgan in some of the stations there were Red Cross volunteers who gave a cup of milk or hot tea to every child. Men and women received nothing. Miliția left us in an open field, as far as you could see there was only the Bărăgan Plain. An officer stopped in front of a board and a stake and said '*here is your place!*' There was neither dad nor my grandpa, except me, my mom, my brother, my grandmother and Tina, my dad's sister. I was 8 years old, I was in the 2 nd grade. My mother and grandmother hardly managed to make a hole in the ground. They dug a couple of stairs in the land with the help of the men who were brought to live next to us. Fortunately mine took a tarpaulin and we put it on some sticks to prevent the heat and the sun to enter during the day. Every day I went almost 6 kilometers to bring water to drink. The tank that came to bring us water had very dirty water, there even could be seen traces of oil in it. In winter we melted the snow so we could have water. There were very hard winters. Sometimes our neighbours helped us to get out because the door was pressed from so much snow. I cannot tell you how much I suffered. Our neighbours were some Serbians who sometimes gave us some bread to eat, because we had nothing else to stay our hunger. Our neighbours were deported with all their family (parents, grandparents and children) and they managed to survive better than we did. We were only women, my father was 6 years imprisoned at Gherla and my grandfather was in the same prison for 2 years, both being accused of comploting against social order. Moreover that was the reason why we were deported. My mother came to us at Movila Gâldăului only at the end of the week, she worked as a cooker at a canteen over Borcea. On our holiday we went to her, because we were getting food there. We, me and Gheorghe, my brother, stayed at home with my grandma. When grandpa was released, he also came to Bărăgan. He hired at Constanța working on a tractor.

Victoria Țăranu was our teacher "Mărioaro why did not Gheorghe come to school?" "I could not wake him up. It was fishing to find some fish to eat". I stood and wept in the evening near the house waiting for him. In order to calm down and stop crying I was looking on the sky at planes which were coming on Kogălniceanu airport. I was very scared that something bad may happen to my brother. While I was in Bărăgan I also made a Red Crose course. I started the seventh grade there and we turned back home on March and I continued my studies at home. I went to highschool in Oravița together with Ion Nincu and Babeu Dan, children from Ciclova. Babeu was a very smart boy. Because there were not enough places at highschool in Oravița, I and Ion had to go either to Moldova or Anina. Unfortunately my parents did not have money to keep me in school so I had to give it up.

Sometimes we got the chance to loosen up and we went to a fair in Fetești. I remember we had a photo there, I and Gheorghe on a motorbike that gave you the impression that you were riding on an alley.,.....but unfortunately there were few of these relaxing moments.

Bojin Iacob (Forotic, Caraș –Severin County)

There was a soldier here on the stairs and one in the garden. My grandparents, my grandparents, I and my father's brother were taken to the Bărăgan Plain. 77 people left from our village, 12 families were deported, 10 from our village, and two German families from Brezon. My parents were not interested in politics, they went to work in the morning and we all met in the evening. We were a wealthy family, we were considered *chiaburi*, that was why miliția took us that day. My grandfather was accused of selling cheese illegally, when in fact we were only selling it to Dognecea to two families.

We had to leave the second day of Pentecost on 18 June 1951, and we were taken to Lehliu station.

We took with us two horses, a cow and a pig. We left home 2 calves and 50 sheep of which twelve were without sign, and those twelve were taken by my mother's father, Pătru Oaie, in his herd. He hid them there from the authorities until our return. We were very lucky with my mother's parents and relatives, we had left back home seven chains of corn dug and buried, and in the autumn some tramps were prepared to steal it, but my mother's brother-in-law, a very clever man, took 4-5 boys and went by the moonlight and harvest it all up and brought to his barn. Unfortunately fate was not good with him, he died at age of 44.

We and those from Comorâște travelled to Bărăgan in the same wagon with those brought from Sat Chinez and Banloc. We were taken to Dâlga and stopped in front of a stake and 30 or 40 balks of land depending on how numerous the family was. At least they allowed us to use wheat sheaves..... After a period the authorities gave us wood and urged us to start building proper houses. From the thorns and the beaten earth we built a house. If there were five people in a family they were allowed to make a room and a kitchen. Two years later we went to school, the school that was also built by the deportees. A very nice lady, Mrs. Lungu, a deportee, puts the pencil in my hand and says, "*I feel very pity to see you like this*!" I graduaded there 3 classes. My dad and my grandfather were laborers, my grandfather worked at Gostat and at the pig farm, and my dad was a waggoner to the SAF. (Mom and grandmother as they were on Bărăgan worked on cotton and I stayed home only with my grandmother). It was very hard. In 1953 it was a very heavy winter - a big blizzard, we were afraid that the house would fall over us.

My parents and grandparents went every Sunday on foot or on the carriage to the nearest village at Pelin where there was a church. Even in that difficult moments they did not give up their faith. In our village there was a very popular man, Dumitru Căpeţean who relaxed and cheer up the sad atmosphere from our new built village with his vivid songs. He took milk from my cow for two years to grow his daughter. His father and grandfather died there. He said "*Simioane who we were and who we are!*". He brimmed over with vitality in spite of the hardnesses of that time. About two years after they took us in Bărăgan we were allowed to have visitors. our relatives. My grandfather from my mother's side visited us. When he left, I remembered that I was grabbing him, wishing to go with him back home.

In 1956 we returned home. The rooms of our house were headquarters for the SAF. We stayed for a week at my mother's parents and the authorities allowded us to enter in our house. When I came home, because of the authorities' opposition, I hardly finish my school, then I started working in Bocșa, I did the army, and then I got married. I have two children, one boy and one girl, three grandchildren, two from the boy and one from the girl. Of those who were in Bărăgan from my family, they all died, I am the only one alive.

Găvăgină Achim (Forotic, Caraș –Severin County)

I was deported on 18 June 1951, together with my mother and sister. I was 4 years old and my sister was 2. We took a cow, horses, some furniture and a wagon. I did not know where we were going. We reached Țigreanu, Dâlga, Bogdana. They left us in the field, pointing only to a stake in a wheat field. We made a hut covering it with those pieces of wheat. We did not keep it too much because we needed bread. We demolished it and with a hammer and some pieces of scales we tried to make bread

cakes. In 1952, we made a house from beaten earth, because we did not think about coming back. We also built stables for cattle. The people from our new built village began to dig wells, because the water was far away and it was hard to get it. In '53- '54 it was a heavy winter, the houses were buried in the snow, and the people made tunnels to communicate with each other. I graduaded the first and the second grade there, in the third grade I returned to Forotic.

From Forotic there were deployed 10-12 families: The Almăjans Cornel family, the family of Pătru Iurca, then the family of Bojin Iacob, Bojin Mitrofan, the family of Ion Buia, Trăila Buia, the Cocoras, the family of Ion Stotan, and two more German families from the adjoining village. We were considered *chiaburi, (kulak).* Being children, I remember that I play on my street together with Bojin Iacob and Mr. Cocora's children. My greatgrandmother, Popovici Paraschiva, died in 1955, three or four months before we returned home. She was buried in an impovised cemetery next to Dâlga. In 1956 we turned back home. We brought with us the wheat and the corn that we had, and gave it to those from Fototic who were poorer than us. Once back home many things have not been found. Our neighbours have managed to take and preserve some furniture from our house without the knowledge of the authorities. We started to rebuild the house, but we had stoppers, we were still considered enemies of the people. At school there was the same situation, but I manage to graduade the third and the fourth grade there. After that my parents wanted to send me to schoool to Grădinari, but I was not accepted there. I had to stay home for two years, until I could restart the 5th grade in the 1960s. I was in the same class with my sister, Iacob (Bojin), and Ruja Hansel (Cocora's daughter). They being younger than me, stayed home for only one year. Some have gone to vocational schools, others to technical schools, and we managed to finish school. At home, you had nothing to do because our lands were taken both by the SAF (State Agricultural Farm) and later by the Collective, our parents receiving in return others uncultivated lands full of thorns on the hills of Secăş. After the revolution (we also participated there) they called us to give us the land that was taken from our possesion in 1951, but even now we have not been able to get all the land we had the right to possess and the titles of property (see the Statement from the Annexes).

Mihai Pană (Giurgiova, Caraș-Severin County)

Only two families were deported from Giurgeova. I was deported together with my mother, my father and my sister. We were considered *chiaburi* although we did not have so much earth.The other family from our village was my grandfather's family (the grandfather from my mother's side). At the time of the deportation my father was 30 years old and my mother, five years younger than him, 25. My parents got married 1940, and one year later my father went to army. Because my father was wounded at his leg in the war he was sent home.

My grandfather Iancu Pană sympathized politically with the liberals but my father did not want to go into politics, he sat on the fence. He told me that one day a politician came to him and he urged him to join the Communist Party. My father refused to answer him, and the politician told him that it would come a time when my father would regret his decision.....that time was 18 June 1951. At two o'clock a.m. the army and the security came to our house. They told my parents that they have less than 3 hours to pack the most important things for them and that they would be taken to the station in Cacova. Our fear was that we did not know where we were going, either at the Channel, or in Siberia. We were taken to Feteşti railway station and then 12 km away to Movila Gâldăului. There we stopped and the man that escorted us, showed us a stake with no. 319, and let us in the open field. At first we made a hut and after a while we tried to make houses from the beaten earth. The second summer we started to make a proper house, and we covered it with reed from the pond brought by my father, my grandfather and my uncle. Because we were short of money after the monetary reform from 1952, my father hired as a brigadier at SAF and had a few hundred hectares of land in the administration. My grandfather being a skillful mechanic also hired there.

Pietroiu was sat on the bank of Borcea river, our village was somewhere higher and we did not have water. My grandfather made boilers of 500-600 liters and we all dragged them to take water from

Borcea to wash ourselves. If we want to have drinking water, we had to walk more than 5 kilometers to the nearest village. I remembet that when I was almost 8 years old I went to the Fetești fair with my mother and she bought me a balloon but unfortunately I did not enjoy it too much because the kids from Pietroiu broke it. Although at first people from Pietroiu were afraid of us because rumors had spread that we were dangerous after 2 or 3 years, things were defused, they realized were were not their enemies, we were just simple and hard working people like them.

Nasta Fișteag (Răcășdia, Caraș-Severin County)

They came on the second day of Pentecost and took us. I, my brother, my mother and my father were sent with the the train in the Bărăgan Plain. The waggons were mist, half with animals and half with humans. When we arrived in Bărăgan, a man came and showed us a 30x80 perimeter with the number 484 and said '*This is yours*!' My father asked '*What to do here?'* And he was looking up and answered him – *'What God teaches you!*' As the evening was coming, my parents went to the acacia wood near our place to look for wood. My brother and I fell asleep, and because it was already night, mom and dad did not know how to come back to our place. In vain they cried out, we being too tired fell asleep and did not hear them. Fortunately my mom did not lose her temper and cried to Străji, our cow which was taken with us in Bărăgan. The caw heard her and recognizing her, it began to moo, my parents returning to our place following its call. We were neighbors with some Germans. They told us to dig into the ground a hole of 4x4 meters, to make a hut covered with earth in which we could put two beds, one on each side. Later my father made a home from the beaten earth, and in the pit dug the first time we kept the cow.

We got dirty water with oil in it. Many of us have made typhoid fever, but God kept my family away from this disease. We ate black bread with myrobalan plum pottage and pearl barley with worms and my parents drank Cicoarea coffee. Even children were put to work, we had to swept around the farm or to bale bags until evening. At a distance of three kilometers there was farm, in August we were going there to garner cotton. Sometimes the authorities sent us to a farm at Mărculești with a trailer to work at fruit growing. We made artificial pollination on apples and pears. We put them in the bag and tie it to make fruit crosses. I was 13 years old, I went with a small chair through the wheat field, and I graft wheat in order that a straw to make many wheatears. They brought us back to Salcâmi in the same trailer at 7 or 8 in the evening.

The 6th and 7th grades I made there, in Jăgălia Nouă - Salcâmi. We were allowed to travel only $15km^2$ till Fetești. At the end of the 7th grade, they did not receive me at high school in Fetești, I was considered dangerous, I could not even attend distance learning. Six kilometers away from our cottage there was a horse stud and they had pools of water. There I went with my mother to wash our clothes. When we turned back, the warm wind and the dust had already dirty the clothes that were above. That was our life, a tortured life.

Most of these stories are of those who were children at that time, however, their testimonies are very important because they start their live being marked by this harsh events. The fact that the memories of the interviewed people had many common points is another proof that all these stoies are true. The victims of a regime that tried to destroy them, the deportees lived with dignity in the hard conditions of the Bărăgan Plain, preserving in their heart the hope (which at first was nonexistent) that one day they would return home (Mihaela Martin, 2018: 164). Nevertheless the joy to return home was shaded because here they had part of the same treatment: exclusion from the society, and all these because their families were considered enemy of the Communist regime.

BIBLIOGRAPHY

Ionescu-Gură N. (2010). *Dimensiunea represiunii din România în regimul comunist. Dislocări de persoane şi fixări de domiciliu obligatoriu*, București: Corint.
Marineasa, V. & Vighi, D. (2018). *Pentecost '51 – pages of the Bărăgan deprtation,* Timișoara: Mirton.
Marineasa, V. & Vighi, D. & Sămînță, V. (2016). *Deportarea în Bărăgan – Destine, documente, reportaje,* Timișoara: Mirton.
Martin, M. (2018). *The destinies of two well-known teachers from Caraş-Severin County*, în *Analele Universităţii "Eftimie Murgu" din Reşiţa, Fascicola de Ştiinţe Social-Umaniste, anul VI, 2018,* pp.158-171
Miodrag, M., Stepanov L., (2003). *Sârbii din România în Golgota Bărăganului*, Timişoara: Uniunea Sârbilor din România.
Mirciov, R. (2016). *Lagărul deportării – Pagini din lagărul Bărăganului,* Timișoara: Mirton.
Rusnac, M. (2009). *Deportarea bănăţenilor în Bărăgan (1951) din perspectivă istorică,* http://www.banaterra.eu/romana/rusnac-mircea-deportarea-banatenilor-baragan-1951-din-perspectiva-istorica
Sămânță, M. (2018.) *Deportații în Bărăgan generațiile D.O.,*Timișoara: Mirton.
Spijavca, E. (2004). *Munci și zile în Bărăgan*, București: Fundația Academică Civică.
Vultur, S. (1997). *Istorie trăită - istorie povestltă Deportarea în Bărăgan (1951- 1956),* Timișoara: Amarcord.
http://www.bcut.ro/dyn_img/deportatinbaragan/Ebooks/
Vultur, S. (2018 coordonator). *Germanii din Banat prin poveștile lor,* ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași: Polirom.
*** (2016). *O istorie care nu se învață la școală: Deportarea în Bărăgan 1951-1956 -65 de ani de la deportare*, Asociația Foștilor Deportați în Bărăgan, Timișoara: Mirton.

Annexes

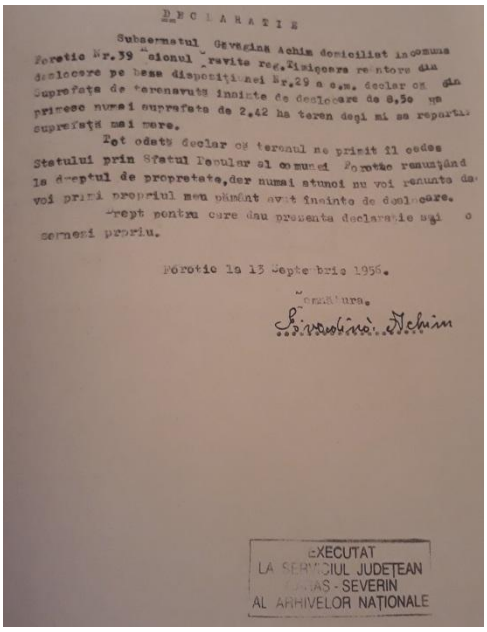

DECLARATIE

Subsemnatul Gavăgină Achim domiciliat în comuna Foroticu Nr.39 satul Vravita reg.Hunedoara raionul Lupeni declar pe baza dispoziției Nr.29 a c.m. declar că din suprafața de terenavută înainte de deposedare de 8,5o ha primesc numai suprafața de 2,42 ha teren deci mi se reparti suprafață mai mare.

Tot odată declar că terenul ne primit îl cedez Statului prin Sfatul Popular al comunei Foroticu renunțând la dreptul de proprietate,dar numai atunci nu voi renunța dacă voi primi propriul meu pământ avut înainte de deposedare.

Drept pentru care dau prezenta declarație mai o semnez proriu.

Foroticu la 13 Septembrie 1956.

Semnătura.

Găvăgină Achim

EXECUTAT
LA SERVICIUL JUDEȚEAN
ARHIVELE STATULUI
ARHIVELOR NAȚIONALE

Găvăgină Achim's Statement regarding his land properties

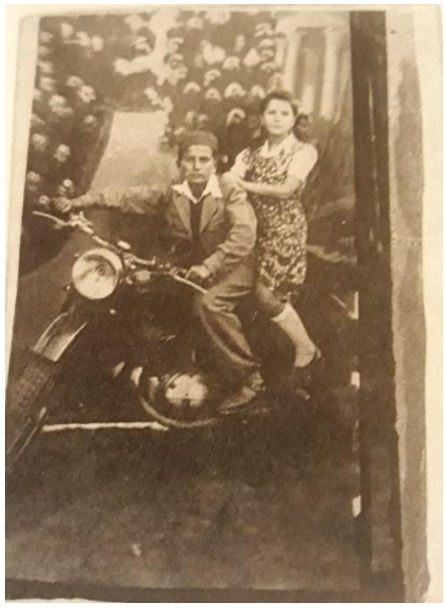

The fair in Feteşti (Cotîrlă Maria and her brother Gheorghe)

CRUCEA ROȘIE A REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

DIPLOMA

Cotîrlă Maria a absolvit cursul

Școala sanitară din Hunedoara

Are dreptul să poarte insigna

Cotîrlă/Pircea Maria's Red Crose course

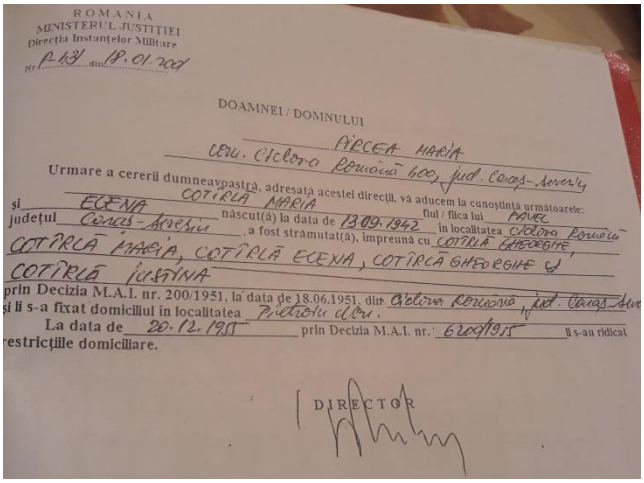

ROMANIA
MINISTERUL JUSTIȚIEI
Direcția Instanțelor Militare
Nr. P 43/ din 19.01.2021

DOAMNEI / DOMNULUI
PÎRCEA MARIA
com. Cîlnova Românească 600, jud. Caraș-Severin

Urmare a cererii dumneavoastră, adresată acestei direcții, vă aducem la cunoștință următoarele:
și COTÎRLĂ MARIA născut(ă) la data de 13.09.1942 fiul / fiica lui PAVEL
județul Caraș-Severin, a fost strămutat(ă), împreună cu COTÎRLĂ GHEORGHE
COTÎRLĂ MARIA, COTÎRLĂ ECENA, COTÎRCA GHEORGHE și
COTÎRLĂ JUSTINA
prin Decizia M.A.I. nr. 200/1951, la data de 18.06.1951, din Cîlnova Românească, jud. Caraș-Severin
și li s-a fixat domiciliul în localitatea Pietroiu Hău.
La data de 20.12.1955 prin Decizia M.A.I. nr. 6200/1955 li s-au ridicat
restricțiile domiciliare.

DIRECTOR

Cotîrlă/Pircea Maria's MIA Decision no. 6200 / 20.12.1955, which canceled the home constraints

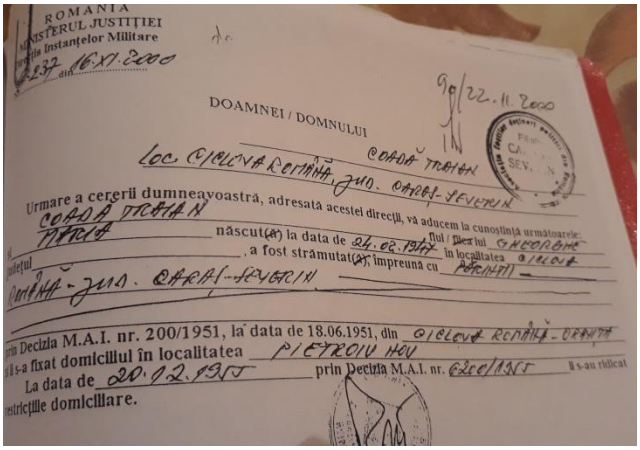

ROMANIA
MINISTERUL JUSTIȚIEI
Direcția Instanțelor Militare
Nr. P 237 din 16.11.2000

DOAMNEI / DOMNULUI
COADĂ TRAIAN
Loc. Cîlnova Românească, jud. Caraș-Severin

Urmare a cererii dumneavoastră, adresată acestei direcții, vă aducem la cunoștință următoarele:
COADĂ TRAIAN
MARIA născut(ă) la data de 24.02.1942 fiul / fiica lui GHEORGHE
, a fost strămutat(ă), împreună cu ARCHIRI
Caraș-Severin
prin Decizia M.A.I. nr. 200/1951, la data de 18.06.1951, din Cîlnova Românească - Caraș
li s-a fixat domiciliul în localitatea PIETROIU HĂU
La data de 20.12.1955 prin Decizia M.A.I. nr. 6200/1955 li s-au ridicat
restricțiile domiciliare.

Coadă Train's MIA Decision no. 6200 / 20.12.1955, which canceled the home constraints

TOUCHING GOD – THEOLOGICAL COORDINATES OF THE CHRISTIAN WORSHIP

Ioan Valentin Istrati
Rev., Lecturer, PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: One of the fundamental dimensions of the worship is the presence of the people that includes a series of acts: prayer, orientation, posture of the body, gestures, expressivity of our address toward God. The prayer itself is a reality of love between the human being and God, a dialogue, a witness of the heart, a calling and a cooing of the human baby in the arms of the heavenly Father. This calling is realised in a proper ambiance and in a complete humility.

Keywords: gesture, touch, prayer, worship, bowing, humility, dialogue, church

Often, the prayer looses its uniqueness and its reality as a dialogue with God. It becomes mechanical, repeated without conscience of some liturgical texts, some of the unintelligible, without a sense of the heart and a consciousness of the presence of God in this act. It becomes a fulfilling of a daily routine, an assumed duty, without the spiritual intimacy of the liturgical gesture.

The essential paradigm of the cultic prayer in the Christian Church is in the Holy Scriptures. Of course, there are huge differences between the mentality of the oriental human person towards God in the times of Christ and us. There is a certain difference between the antique eastern man and the westerner, then and now. In Orient, the man falls with his face to the ground in the face of God, and, in a total humility, asks the fulfilment of his will. In the West, "civis romanus" stands right in front of the god, in the temple, he negotiates – *do ut des* – with the god (in the context of polytheism, a god is replaceable all the time), in exchange for the gifts, the alms, the incense. The westerner shows a pride and a consciousness of self, unknown to the oriental man.

However, the biblical paradigm is the one that can open the gate of a proper understanding of the act of prayer, and implicitly, of the presence of God in the face and in the heart of the human who prays. The bow before an emperor is for sure an icon of the bow we have to make in the front of God. In the Orthodox Church, the kneeling is preserved in the most important moments of the service of the public worship, together with the prostrations, worship in the sign of the Cross, the kissing of the icons and relics et caetera, which is present also in the Catholic tradition. In the west, often the kneeling is made in one knee, is schematised because of the pews, and looses theological significance.

The Holy Scripture presents, without equivocal the aspects of the prayer to God. For example, Abraham, in Genesis 17, 1-3 "fell on his face" (New Revised Version), before God, when he received the promise of an offspring from his loins, who will give birth to a chosen people. This "fall" - epesen, comes form the Greek peptw and it means an act of great reverence, perfect humility and conscience of his personal unworthiness before God. In the act of the fall to the ground, it is both the conscience of the creature that the human being is earth, mortal, and he can rise his eyes to the heaven, in the presence of God, the Creator of all. Therefore, the promise of the birth of a chosen people, the people of Israel, the presence of God before man and the mystical talk with the Creator, are causes of worship and fall to the ground.

This gesture of falling to the ground before God is present several times in the dialogue of Moses with God (Exit 34, 6-8): "The Lord passed before him, and proclaimed, "The Lord, the Lord, a God merciful and gracious, slow to anger, and abounding in steadfast love and faithfulness, keeping steadfast love for the thousandth generation, forgiving iniquity and transgression and sin, yet by no means clearing the guilty, but visiting the iniquity of the parents upon the children and the children's

children, to the third and the fourth generation. And Moses quickly bowed his head toward the earth, and worshiped". Here we see that pronouncing the name of God by Himself is a witness of the presence and mercy of God in the world. The punishment is limited to three or four generations, and the mercy and reward is extended to thousands of generations. The answer of the people to this flashing of celestial light is the fall to the ground.

Another liturgical aspect of the presence of God together with the fall to ground of the people of Israel is when Moses and Aaron enter in the Tabernacle and the glory of God (shekinah) is rising to the people, and fire from the heaven consumes the holocaust on the altar. This miracle of God, performed also by Elijah, is the fundamental prophecy of the Holy Liturgy. The fire from the heaven that consumes the animal sacrifice is the prophetic icon of the Holy Spirit. This divine fire consumes the Eucharistic gifts and changes the bread and the wine into the Body and the Blood of the Lord. The Old Testament witnesses this presence of the Spirit as a validation of the priesthood of Aaron and Moses: "Moses and Aaron then went into the tent of meeting. When they came out, they blessed the people; and the glory of the Lord appeared to all the people. Fire came out from the presence of the Lord and consumed the burnt offering and the fat portions on the altar. And when all the people saw it, they shouted for joy and fell facedown" (Leviticus 9, 23-24). The same divine fire is the One that fell from the heaven in the day of the Pentecost, when He filled the Apostles with Holy Spirit, and they became sources, fountains of the Word, preaching the Gospel of salvation[1]. There are in the Scriptures dozens of witnesses of the work of Holy Spirit as fire consuming all iniquities. The metaphor of fire is therefore a fundamental one for the theology of the Holy Spirit.

The fall "facedown" is not for sure a reflex of fear, a "mysterium tremendum" in the face of the divine glory, but it is the conscicence of the fact that the presence of God sanctifies the ground. There are several quotation from the Bible, where God asks men to take off their shoes, because the ground is holy. The most famous is the one when Moses, seeing the burning bush, but also when Josua being close to Jericho. "Now when Joshua was near Jericho, he looked up and saw a man standing in front of him with a drawn sword in his hand. Joshua went up to him and asked, Are you for us or for our enemies? Neither, he replied, but as commander of the army of the Lord I have now come. Then Joshua fell facedown to the ground in reverence, and asked him, What message does my Lord have for his servant? The commander of the Lord's army replied, Take off your sandals, for the place where you are standing is holy. And Joshua did so" (Josua 5, 13-15).

The holy ground therefore cannot be touched with the shoes that walked through all iniquities and filthy things, but it has to be touched with the bare foot, as a bond and an energy that flows between earth and body. More than that, God blesses the human person and the ground, and the man blesses the place. We remember the exit of Saint John Chrysostom, when broken on the way to his exile, the great doctor of the Church asks to be placed with his chest to the ground, and he exclaim: "Glory to God for all". The earth who is the mother of our body and our body's destination, the cradle and the bossom that nourishes us, but also our rest after death, receives holiness from God through His presence, and also through the sanctifying work of the people. The earth becomes a conductor of the grace of God, a vehicle of divine glory, an instrument of the love of our Creator.

The fall with the face to the ground is a conscience that the man is dust, created with the holy hands of God, that the man will return to the ground. It is the conscience of death, but also the conscience of the human responsibility to the earth, to bless him, to assume him in the man's ascension to God. The man is a priest of creation, called by God to sanctify the earth, to transform the earth into Eden, to find his ontological reasons, to bring them sacrifice to God. Instead of sanctifying the earth, the man through his fall defiles the earth, and the entire creation becomes his enemy, becomes savage and tries to kill the one who brought her into corruption: "For the creation waits in eager expectation for the children of God to be revealed. For the creation was subjected to frustration, not by its own

[1] Cf. Ernest G. Wright, *The Old Testament and Theology*, Harper & Row, New York, 1969, p 101.

choice, but by the will of the one who subjected it, in hope that the creation itself will be liberated from its bondage to decay and brought into the freedom and glory of the children of God. We know that the whole creation has been groaning as in the pains of childbirth right up to the present time" (Romans 8, 19-22).

This dignity of the created world to receive the glory of God, or to be partake to the freedom of the sons of God (which are the people liberated by Christ) is the supreme goal of the new aeon, when the humanity united with God in Christ will assume and receive in its bosom the whole being, blessed and renewed through grace.

There is, therefore, an eschatology into moving, in this time, when in the Body of Christ, the Church, the people living in Him are united with the uncorrupted God, through the Holy Mysteries, that are the ropes between heaven and earth. The renewed humanity through baptism is consubstantially united with the Human God, Jesus Christ. He shares with us his human substance wholly, and together with the Father and the Spirit, the divine substance. In this divine-human person, the renewed humanity lives already into two worlds: the present aeon, successive, corrupt, passing, whose implacable end is death, and the future aeon, in grace, into the celestial Liturgy of the Kingdom of God. Christ preserves the history as a measure of our freedom, when we can choose life or death, but the aeon of the Kingdom is already inaugurated with the Resurrection of our Lord, Jesus Christ.

The Church lives dually between these two ontological regna, being together in this world and in the future one, in history and in eschaton, in time and in eternity, on earth and in heaven. The holy Mysteries of the Church are these ropes of the grace that unite the earthly realities with the celestial ones, matter with the spirit, grace with freedom, form with essence, present with future. The eternal life doesn't begins after death, but from the baptism, when the man dies ontologically, evades corruption, becomes son of God in grace, citizen of heaven, unique person united with the Person of Christ God. It is up to his freedom if he keeps this ontological dignity or looses it through sin.

The worship to God assumes the sight of the one you talk to, the mystical meeting, the approach to the Unapproachable, the touch with the body of the unseen, through the media of the Church (icon, symbol, song, and verse), complete humility and fall with the face to the ground, but also the daring of a son of God.

A significant illustration of this meeting between human and God is the vision of Ezekiel (1, 27-28), in which the limited, mortal, created man has access to the glory of God:

"I saw that from what appeared to be his waist up he looked like glowing metal, as if full of fire, and that from there down he looked like fire; and brilliant light surrounded him. Like the appearance of a rainbow in the clouds on a rainy day, so was the radiance around him.This was the appearance of the likeness of the glory of the Lord. When I saw it, I fell facedown, and I heard the voice of one speaking".

The human impossibility to comparative capture the immensity of divine beauty is in fact the evidence of apophasis in history[2]. The human being cannot imagine with his senses the beauty of the divine world. The human senses are set upon the created frontiers of the world, where matter is a wall and a separation, the remoteness shrinks and makes disappear, the spectre of light is limited to seven colours, the earth's gravity is uni-dimensional, the time flows linearly from the past to the future[3]. In the created world, the matter is a vehicle of the moving, not a wall of separation, as we see into the reality of the Risen Christ, who passes through the locked doors, and the matter cannot retain his Body. In addition, gravity that has to be conquered by creatures does no longer exist into the heavenly world, evidence being the Ascension with the body of Christ to heaven[4].

[2]Vos Geerhardus, Biblical Theology, Grand Rapids, Mi., Eerdmans, 1954, pp. 101-120.

[3]Cf. Amos Wlder, *The Word as Adresse and the Word as Meaning*, in The New Hermeneutic, ed. Fames M. Robinson and John B. Cobb, pp. 198-218.

[4] For and extensive analysis of the eschatology of the new world in Christ, we recommend: Brian Daley, *The Hope of the the Early Church, A handbook of Patristic Eschatology*, Baker Academic, 2002.

Saint Apostle Paul, one of the most enlightened minds of human history, cannot but ascertain: "What no eye has seen, what no ear has heard,and what no human mind has conceived the things God has prepared for those who love him" (I Corinthians 2, 9). Therefore, the key of understanding of the celestial world is love. The Rabbi Paul borrows this apophatic language from the Evangelist of the Old Testament, Isaiah the prophet, who says: "Oh, that you would rend the heavens and come down, that the mountains would tremble before you! As when fire sets twigs ablaze and causes water to boil, come down to make your name known to your enemies and cause the nations to quake before you! For when you did awesome things that we did not expect,you came down, and the mountains trembled before you since ancient times no one has heard, no ear has perceived, no eye has seen any God besides you, who acts on behalf of those who wait for him." (Isaiah 64, 1-4).

The fall with the face to the ground is present in all the epiphanies of the Scripture, as a dimension of wonder and human fright seeing the glory of God, and as a divine sign of consecration of this person (prophet, patriarch, king) to sanctify the earth through the presence of God together with him.

A moment that can enlighten a part of this theology of election through the earth is the moment of encounter between Moses and God on the Sinai mountain: "Now Moses was tending the flock of Jethro his father-in-law, the priest of Midian, and he led the flock to the far side of the wilderness and came to Horeb, the mountain of God.There the angel of the Lord appeared to him in flames of fire from within a bush. Moses saw that though the bush was on fire it did not burn up. So Moses thought I will go over and see this strange sight—why the bush does not burn up.

When the Lord saw that he had gone over to look, God called to him from within the bush: Moses! Moses!And Moses said: Here I am.Do not come any closer, God said. Take off your sandals, for the place where you are standing is holy ground" (Exodus 3, 1-5).

The theological metaphor of the burning bush made history in the theological world, and the Holy Fathers speak of the Mother of God, who being a Virgin gave birth to God, as a bush that burned, but was not consumed. The burning and unconsumed bush is indeed a mystery of eternity, where the human being united with God, lives beyond corruption, burns in the Holy Spirit without being consumed by corrupt time and death. The virginal birth of Christ from the Holy Virgin is therefore the metaphor of eternity, where God gives birth through grace to the chosen ones, in the face of the One born from eternity, the Son, the Logos. This birth of the sons of God through grace, virginal and beyond human passion, is the reality of the Church of Christ, Mother and Virgin, consuming Fire, not transforming the matter into ashes, but infusing and enlightening the created world, without killing it, as the plasma of material fire does. This fire from above is the Holy Spirit, that pierces with light every atom of this world without consuming it, as he did with the Apostles in Pentecost, and transformed them from illiterate fishermen into changers of history and missionaries of all humanity[5].

The theological archetype of the burning bush is clear into the Mystery of Holy Eucharist. Here, the incorporeal fire of God, burning all the iniquity of sin, unites himself beyond earthly laws with the humanity of the believer, and the man becomes chalice of the Blood of Christ, carrier of His divine power. This unity does not destroy the tissue of human substance, and does not break the rationality of human body, but it completes every atom and every cell of human body, every corner of the soul, for a foretaste of the Eucharistic Kingdom of God: "O, great Passover, Christ! o, the Wisdom and the Word and the Power of God! Grant us to share from You, more complete, in the unending day of Your Kingdom!". "Ω Πάσχα το μέγα, και ιερώτατον Χριστέ, ω σοφία και Λόγε, του Θεού και δύναμις, δίδου ημίν **εκτυπώτερον** σου μετασχείν, εν τη ανεσπέρω ημέρα της βασιλείας σου"[6].

[5]John Wisdom, *Paradox and Discovery*, Basil Blackwell, 1995, Oxford, Berkeley, University of California Press, 1070, p. 54.

[6]Liturghier, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 2000, Rugăciunile de după Sfânta Împărtăşire.

There is therefore a bond of touch between the human being, receiver of revelation[7] through the earth, and God, the Giver of revelation. This tactile sharing of holiness is transmitted today through the worship, the kissing of the icons and relics, the sign of the Cross upon the body, the prostrations, the bows, performed by Christians every day, as a witness of dialogue with God. If through the spill of blood of Abel, the blood cries from the ground to God, and the earth is defiled with killing, through the glory of God, the ground is sanctified and becomes consecrated to the Church as gate to the heaven. This gesture of sanctification of the ground is realised into the orthodox tradition upon the place where a Church will be built, or a house, or a fountain[8].

From this analysis, we can conclude that the earth is not an inert instrument of life, a death matter facilitating the transition toward nothingness, or even worse a tomb, as the Gnostics believed, but a womb of life and beauty, a leaven full of grace of God, waiting the blessing through human virtues, a place of the presence of God.

The worship to the ground, either prostration of bow, is a sign of our citizenship of the earth, but also of the ascension of humanity towards the heaven of the love of God. The liturgical and devotional gestures, into the Church, is therefore inspired from a deep theology, profoundly scriptural, where the earth is the symbol of time, and the prophecy of a new earth, where the just will shine as the sun, into the Kingdom of God.

BIBLIOGRAPHY

Daley, Brian, *The Hope of the the Early Church, A handbook of Patristic Eschatology*, Baker Academic, 2002

Golitzin, Hieromonk Alexander, *Et introibo ad altare Dei, The Mystagogy of Dionysius Araeopagita with special reference to its predecessors in the Eastern Christian Tradition*, Patriarhikon Idrima, Tessaloniki, 1994

Henry, Carl F. H., *Dumnezeu, revelaţie şi autoritate*, Editura Cartea Creştină, Oradea, 1996

Liturghier, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 2000

Wilder, Amos, *The Word as Adresse and the Word as Meaning*, in The New Hermeneutic, ed. Fames M. Robinson and John B. Cobb, pp. 198-218

Wisdom, John, *Paradox and Discovery*, Basil Blackwell, 1995, Oxford, Berkeley, University of California Press, 1070

Wright, Ernest G., *The Old Testament and Theology*, Harper & Row, New York, 1969 Vos Geerhardus, Biblical Theology, Grand Rapids, Mi., Eerdmans, 1954

Zizioulas, John D., Eucharist, Bishop, Church, Holy Cross Orthodox Press, Brooklin Massachusets, 2001

[7] Cf. Carl F. H. Henry, *Dumnezeu, revelaţie şi autoritate*, Editura Cartea Creştină, Oradea, 1996, p.9.

[8] Molitfelnic, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 2000, the prayers of consecration of the house, fountain, church.

THE ATHLETS OF CHRIST OR ASCENSION AS SOCIAL BOUNDING

Irina Constantinescu
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: Oriental world is accustomed to loneliness. Nothing unusual in the appearance of a man almost in rags, with a silhouette shaped by the rigors of asceticism, silent and discreet, almost uniting the earth ... He is a man dedicated to the Christian faith of God. The Western world has another view: without depth in analyzing the spiritual reality, scared by the proximity of poverty, of the unknown in any form, has drastic reactions, neighboring the wilderness. The memories / images of the scoundrels or robber organizations, "ronins" left without a balance, translate dramatically into gruesome gestures towards lonely monks.

Keywords: Orient, Occident, ascetic, marginal, Antiohia, Saint John Chrysostom

> „El a spus poporului: *„Vă iubesc așa cum mă iubiți și voi, ce aș fi eu fără voi? Voi sunteți tatăl meu, sunteți mama mea, sunteți frații mei, sunteți copiii mei, sunteți toată lumea. N-am nici bucurie, nici durere care să nu fie ale voastre și când unul dintre voi piere, pier și eu odată cu el”*[1]

Sărăcia endemică, generatoare de existență precară din toate punctele de vedere, o migrație forțată de epidemii, cataclisme naturale, de incursiuni ale războinicilor transformați de lipsa bătăliilor în tâlhari antrenați și lipsiți de minimă omenie. La acestea adăugându-se metode viclene de înșelare a bunei credințe, transformă pe locuitorii continentului european în persoane veșnic stăpânite de suspiciune, de neîncredere la prima apariție a unui semen necunoscut. Sunt precauții care își au, desigur, un temei în experiențele dramatice, devenite familiare. Încet încet se formează un imaginar colectiv care nu are timp, nici dorință de cunoaștere a realității dincolo de aparență. Fiecare loc stăpânit de umbră – pădurea în special -, devine un spațiu primejdios, locuit de fantasme, de bizare întâmplări care iau amploare și terorizează oamenii. Năvălirile barbare pustiesc așezările antice, drumurile altădată recunoscute drept itinerarii sigure încep să fie ocolite, epoca de debut (sec. al X-lea) a cruciadelor preferând trasee retrase de la căile bătătorite pentru a se ajunge la Marea Mediterană.

Locurile alese ca așezări mânăstirești sunt mereu în planul distrugător al păgânilor – credințele *animiste* ale triburilor german-nordice, de la *Rin* până în *Scandinavia* și lagunele mlăștinoase ale extremului nord baltic (mărturii fiind înfruntările extreme ale adoratorilor lui zeului *Perun* cu creștinii din orașul Novgorod și împrejurimile sale, care se petrec în secolele IX-XIII). Cursurile râurilor sunt cărările navigabile ale *vikingilor*, conducându-i pe aceștia direct la așezările din chiar centrul continentului. Strigătul evului mediu timpuriu „Ferește-ne Doamne de unguri”[2] (grup ugro-finic, sosit din orizontul îndepărtat al stepelor) se adaugă celorlalte spaime existențiale.

Într-o astfel de atmosferă de nesiguranță, misionarii creștini, temerari în dedicarea lor de evanghelizare a trăitorilor din spațiile stăpânite de frică sunt călugării; de regulă sunt doi tovarăși, un maestru și un discipol, dar destui, care, urmând îndemnurile hristice, preferă, sub pavăza ubicuității divine, să întreprindă solitari incursiuni în locuri cât mai uitate.

---

[1] Cuvânt adresat mulțimii de către Sf. Ioan Gură de Aur, conf. Virgil Gheorghiu, *Gură de Aur atletul lui Hristos*, Ediția a II-a, Trad. Maria-Cornelia Ică jr., DEISIS, Sibiu, 2008, p. 166.

[2] Normanzi, unguri, vikingi, arabi..., Conf. Marc Bloch, *Societatea feudală*, vol. I, *Formarea legăturilor de dependență,* Cap. al III-lea *„Câteva consecințe și câteva învățăminte ale invaziilor”,* Trad. de Cristiana Macarovici, Postfață de Maria Crăciun, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1996, pp. 61-63 ș.u.

Aspectul sărăcăcios al unui călugăr ascet aflat, prin forța vicisitudinilor sociale să fie apropiat de oameni, nu era o dovadă a sincerității și sfințeniei pentru mulți dintre aceștia, el putând fi oricând ucis[3].

*

Atât în Apusul european, cât și în Orientul alexandrin sau antiohian, interferența dintre elementul păgân și cel creștin nu făcea viața ușoară unui preot sau *episcop*. Aceștia se expuneau la un moment dat represiunii venite din partea stăpânirii imperiale. Majoritatea călugărilor sau preoților se ascundeau de ochiul aprecierii imperiale, refuzând demnitatea de episcop. Un exemplu demn de expus mai în detaliu, este acela oferit de *Sf. Ioan Gură deAur (Hrisostom/Chrisostomos (=gură de aur) n. probabil în 348-+407)*.[4] Ioan, celebru pentru predicile sale din *Antiohia*, va fi chemat de clerul și credincioșii din *Constantinopol* să le fie episcop. Și astfel începe „campania" socială, morală, de esență scripturistică a sfântului.

> Viața de la Constantinopol, precum și sarcina de episcop al capitalei, aflat în strîns contact cu împăratul și curtea, erau ceva cu totul diferit de viața din Antiohia, unde, printre altele, Ioan nu avea încă responsabilități episcopale și se putea dedica în mod liber predicării, ocrotit de episcopul Flavian. Faptul de a fi episcop de Constantinopol solicita o capacitate diplomatică (înțeleasă inclusiv în sensul cel mai rău al cuvîntului, și anume ca adaptare la compromisuri) pe care Hrisostom nu o avea. Pe de altă parte , rigoarea morală și severitatea sa îi atrăgeau ostilitatea de numeroși curteni: de pildă, a lui Eutropius însuși, a împărătesei Eudoxia și a marilor personaje ale Bisericii, adică a acelor episcopi care preferau să stea la curte și să profite de avantajele garantate de faptul că erau niște curteni preaplecați, mai curînd decît să-și facă datoria în propriile lor episcopii. Contrastul țipător dintre bogăția nemărginită a celor puternici și sărăcia extremă a claselor defavorizate au deșteptat în episcopul de Constantinopol o atenție față de problemele sociale scăpate pînă atunci din atenția Bisericii, care abia o dată cu răspîndirea creștinismului în rîndul marilor mase urbane (adică după Constantin) a trebuit să-și pună problema mizeriei economice nu doar în cazul individului izolat ori al păturilor sociale dintr-un orășel de provincie, ci, de acum, și în cazul populației unei metropole. Din această pricină, predica lui Hrisostom la Constantinopol, acum încetinită în raport cu cea din Antiohia, care fusese frenetică, prin urgența problemelorconcrete (…) dedicată (…) exegezei scripturistice, a dovedit o puternică sensibilitate față de problemele etice și practice, subliniind necesitatea, valabilă în cazul oricărui creștin, de a ușura în orice fel mizeria atît de răspîndită, precum și responsabilitatea pe care o avea Biserica față de această problemă.[5]

Este prima parte a episcopatului său (398-399), douăsprezece omilii, între care una arată imoralitatea reprezentațiilor teatrale; este predicator oficial, „cu o oratorie amplă și solemnă; este ascultat de toată lumea". Șambelanul *Eutropius*, deși îl chemase în metropolă, caută acum să-i îngrădească autoritatea, mai ales că era printre cei vizați, în cuvîntul sfântului, de lux neobrăzat și imoralitate, „coleg" întru mustrări cu însăși împărăteasa[6]. În paralel prin omiliile sale „căuta să

---

[3]Este unul dintre motivele pentru care călugării singuratici/hoinari nu erau priviți cu ochi îngăduitori în *Novgorod, Pskov, Volokolamsk; Sf. Iosif de Volokolamsk* era împotriva răslețirii călugărilor prin sălbăticia nordului rusesc.Nu doar viața dar și trăirea spirituală erau primejduite de ispitire. Conf. Konrad Onash, *Civilizația marelui Novgorod, Istoria culturală a unui vechi oraș rus și a ținutului lui de colonizare*, În romînește de D. Marian, Cuvînt înainte de Dan Zamfirescu, Ed. Meridiane, Buc., 1975, pp. 98-99, 146-48. Arhetipul călugărului primejduit îl descoperim citind nuvela *Ispitele părintelui Evtichie* din volumul *Iubire magică, Povestiri*, de Vasile Voiculescu, în Ediție îngrijită de Victor Iova, Repere istorico-literare alcătuite în redacție de Aurora Slobodeanu și Victor Iova, Ed. Minerva, Buc., 1984, pp. 198-245.

[4] Încă diacon (381-386) scrie tratatul *Despre preoție*, citită și citată de Sf. Ieronim în lucrarea sa *Despre bărbațiiiluștri* (cap. 129); tratat larg răspândit și faimos în lumea bizantină „fiind tratatul clasic asupra responsabilității, a demnității și a slujirii, obligațiile preoției, atît pe treapta cea mai de jos, cît și pe treapta cea mai înaltă, episcopatul". Încheierea reia tema opoziției (de secol IV) dintre viața creștinului în comunitate și viața călugărului, el însuși trăise ca eremit timp de 6 ani, atribuind vieții active măreție sufletească, viața monahală asigurând liniște (isihie) are primul loc pe scara desăvârșirii. Conf. Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine*, vol. II, *De la Conciliul de la Niceea la începuturile Evului Mediu,* Tomul 1, Trad. de Elena Caraboi, Doina Cernica, Emanuela Stoleriu și Dana Zămosteanu, Polirom, 2013, pp. 162-165.

[5] Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Op. cit.*, Polirom, 2013, pp. 172-73.

[6] De neam germanic, tatăl ei, *francul Bauto de la Rin*, creștinată circumstanțial, *Eudoxia/Adoxia* (în lb. greacă eudoxia=onoare, adoxia=dezonoare: în *Omilie înainte de plecarea în exil*. Adoxia, adevărata împărătească (Conf. Virgil Gheorghiu*, Gură de Aur – atletul lui Hristos*, ediția a II-a, trad. Maria-Cornelia Ică jr., DEISIS, Sibiu, 2008, p. 207.)

potolească ciocnirile dintre cetățenii Constantinopolului și garnizoana alcătuită din barbari" *(goți)*. O alianță a urii inițiată și instigată de Eudoxia cu lider episcopul *Teofil alAlexandriei (unchiul viitorului Sf. Chiril al Alexandriei* martor, avea peste 30 de ani -, la campania împotriva lui Ioan). Un *sinod „de la Stejar", suburbie a Calcedonului*, destituirea, revenirea sub imperiul răscoalelor populației, revenire, dar „Hrisostom și-a manifestat încă o dată independența, blamînd excesele serbărilor ce se țineau în oraș cu prilejul închinării unei statui a Eudoxiei" pe care nu ezită s-o compare, într-o omilie, cu *Irodiada.*[7] *Pedeapsă divină* sau nu, oricum ea nu va supraviețui decât trei luni și jumătate morții lui Ioan.[8]

Teofil, specializat în demolări, distrugeri de biblioteci păgâne și exterminări, nu ierta rezistența asceților din deșertul *Nitria* conduși de monahii *„frații lungi*" patru frați, patru îngeri cu chip de om, trăitori în deșert (*Ammoniu,* autor de cărți cu conținut duhovnicesc, preferă să-și taie o ureche, prin automutilare neprimind hirotonirea, *Dioscor, Eftimie* și *Eusebie*) la incendiere, tortură, încât dintre toți scăpaseră trei sute, apoi opzeci iar în final doar cincizeci reușiseră să ajungă la episcopul de Constantinopol, care, ca și ei, aveau un singur ideal: Adevărul. Aproape goi, descărnați, morți vii. „Bandele negre", apoi poliția condusă personal de cel care se molipsise, precum faraonii, de boala pietrei (colecționarea valorilor sustrase din templele distruse) nu reușise să-i extermine. Chemarea la iertare adresată de Sf. Ioan lui Teofil nu are efect iar ura se încinge împotriva-i, coalizând aristocratele creștine din clubul imperial (*Eugrafia, Castricia, Marcia*, împărăteasa) episcopii. *Acachie*, ofensat de condițiile austere ale ospitalității ioanine, *Antioh, Severian* cu „o viață de paraziți și de lingușitori," de rîsul orașului și de comedie chiar și pentru actori… Nu în ultimul rând cei care-și cumpăraseră Taina preoției. Toți îi vor moartea și Ioan o știe. Nu crede în răul pe pământ și este o uimire pentru el existența manifestă a acestuia. [9]Pentru că iubește oamenii, indiferent de rasă, confesiune, stare socială sau morală. În mijlocul goților amenințători (arieni) el câștigă respectul lor și aduce pacea acolo unde țele împărătești duseseră la discordie. „Pentru sfântul episcop Biserica era una: cea întemeiată de apostoli. Tot restul era erezie. Deci arienii erau eretici". [10]

Înfruntarea puterii lumești urmează unui șir de avertismente cu funcție de pedagogie duhovnicească.

> „cele douăzeci și una de *Omilii la statuileantiohienilor*, provocate de un episod petrecut în anul 387, la puțină vreme după ce fusese hirotonit preot. Ca urmare a unei noi serii de taxe poruncite de împăratul Theodosius, poporul din Antiohia se dedase dezordinilor, așa cum se petrecea în epoca imperială târzie, perioadă caracterizată printr-o mizerie extremă și printr-o fiscalitate excesivă, și doborîse statuile împăratului și ale familiei sale. Erau de așteptat niște represalii, iar din această pricină însuși episcopul de Antiohia, Flavian, se deplasase la Constantinopol pentru a încerca să rezolve lucrurile în mod pașnic. Pe timpul absenței episcopului, în vreme ce ajutoritățile imperiale adoptaseră deja primele măsuri punitive, are loc predicarea lui Ioan care, luînd aproape rolul episcopului, încurajeazăși potolește poporul în așteptare, pînă cînd întoarcerea lui Flavian a putut aduce vestea că împăratul renunțase la punerea în practică a răzbunării[11].

În scena evenimentelor intră *asceții,* veniți, la apelul prietenului lor, în ajutorul oamenilor. „Ca și cum ar fi cazut din cer. Nu aveau nimic uman în aspectul lor. (…) nu erau decât schelete acoperite cu piele arsă de soare" cu trupul acoperit de piei de animale.

Sfântul îi aștepta cu emoție. Singur Sfântul Pavel reușise îmblânzirea judecătorilor, polițiștilor si soldaților.

> Astfel se iveau acum pe străzile Antiohiei sfinții deșertului: ca atleți si ca îngeri, adică lipsiți de tot ceea ce era pământesc. (…) Unul dintre ei se numea Macedonius. Nimeni nu-i vazuse fața până atunci.

---

[7] Impunerea în Occident a autorității sacerdotale are în episcopul *Ambrozie de Milano*, un Hrisostom, luptător așijderi împotriva ereziei ariene întru triumful ortodoxiei; în cazul său, mama împăratului Grațian era o adversară ariană. Conf. Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Op. cit.*, pp. 292-293.

[8] Virgil Gheorghiu, *Op. cit.* ,pp. 250 ș. u.

[9]*Ibidem,* pp. 161-172 ș.u.

[10]*Ibidem,* pp. 155-160,

[11] Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Op. cit.* p. 170.

> Trăia retras în deșert, dar numele sau era cunoscut în tot imperiul. Era cunoscut sub numele de Macedonius Critofagul, adica mâncatorul de orz.
>
> Toata viața sa, de când se afla în deșert, Macedonius nu mâncase decât orz. Venise acum să îmblânzeasca polițiștii (…) Ajuns în piață, i-a întâlnit pe Hellebicus și Cesarius, care mergeau călare spre tribunal, însoțiți de o puternica escortă.
>
> Sfântul mâncator de orz le-a barat strada și le-a poruncit să coboare de pe cai. Macedonius a dat acest ordin trimișilor împăratului cu o astfel de autoritate încât aceștia au uitat ca ei erau stăpânii cetății și au pus piciorul pe pământ la porunca sfântului în zdrențe. (…)
>
> Garzile erau uimite sa vada că trimișii imperiali executau ordinele unui cerșetor. Și n-au îndrăznit să-l împingă deoparte pe Macedonius.

Le-a poruncit să se întoarcă la Constantinopol cu mesajul pentru împărat că atâta timp cât nu poate construi un om viu, nu are dreptul să-l șteargă din cartea vieții, să-l ucida, „căci orice chip omenesc era o copie a chipului lui Dumnezeu. Daca din politețe si saturația zelului ucigator au ascultat „la început cu surâs", cuvintele sfântului nu puteau fi șterse din memoria lor. „Există adevaruri care obsedează". Fraze poetice precum graiul de atunci în Antiohia. „Erau toți egali" – cópii ale chipului lui Dumnezeu lipite în cartea vieții. De aceea anahoreții se adresau direct, pe nume, tuturor. În Antiohia pustnicii ocupau străzile, ignorând armele, oprind brutalitățile. [12]

> Acțiunea lor în vedrea îmblânzirii polițiștilor și a judecatorilor care-i devorau pe antiohieni a durat o zi, o singura zi. Sfinții au apărut în zori. La apusul soarelui, polițiștii care devorau Antiohia erau îmblânziți. Sfinții veneau din deșert. Știau cum se îmblânzesc fiarele sălbatice.

Sf. Ioan Gură de Aur scrie ca asceții „erau asemenea razboinicilor curajosi care chiar înainte de a-și întâlni adversarii îi obliga să fuga prin simpla lor înfățișare și sunetul vocii lor!„

*

Papa Inocențiu I, alături de episcopii apuseni, convinge pe împăratul *Honorius* să-și mustre fratele, împăratul *Arcadius,* dar furia răsăritean-împărătească îi forțează pe delegații papali, ajunși cu greu aproape de cetate cu cererile favorabile sfântului exilat, să se întoarcă la *Roma.* [13] Moare în exil, pe 14 septembrie 407 la Comana, în Pont.

> „În Apus, episcopul Romei a rămas credincios angajamentului luat în privința lui Ioan: el le-a refuzat împărtășania dușmanilor acestuia și i-a silit să reia prietenia cu discipolii lui Ioan, care erau persecutați. Sărbătoarea Sfîntului Ioan Hrisostom a fost instituită la 14 decembrie 428 (…)"[14].

Ultimele cuvinte au fost: *Slavă lui Dumnezeu pentru toate!* [15]

*

Mentalitatea orientală situează călugărul, ascetul cu indiferența sa pentru aspectul exterior, cu totul aplecat spre lumea interioară, prin rugăciune dialog permanent cu Dumnezeu, într-un plan de comunicare și comuniune cu divinitatea vecin cu sfințenia, aceeași imagine îl trimite – în mentalitatea occidentalului – la nivelul marginal al societății, alături de cei cu potențial de la periculos la demonic. [16]

Elanului ascetic din primele secole de creștinism, fuga de oraș, i se adaugă fuga de cetate, apoi de expansiunea urbană. Ecologia de astăzi regăsește în munți tradiția pustiului.

Pădurea ca loc de exil, de penitență, locuri de extremă marginalitate. De sălbăticie. Locul unde trăiesc cei la limita activității omenești, în proximitatea animalelor-vânat. Se poate înțelege că nici pădurea, nici pustiul (deșert sau întinderea de apă, preferata eremiților *celți*) nu sunt singurătăți absolute. Cel care grăiește în pustie, prototipul sihastrului, cel care prin port se apropie imaginii sălbaticului, este Sf. Ioan Botezătorul, cel care predică, care este auzit, la care lumea vine pentru binecuvântare și vindecarea de *alean*, ar spune românul.

---

[12] Virgil Gheorghiu, *Op. cit.*, pp. 90-100 ș.u.

[13] Ibidem, *Op. cit.*, p. 174.

[14] Idem.

[15] Împreună cu Sf. Vasile cel Mare, Grigorie Teologul (de Nazianz) este sărbătorit la 30 ianuarie, sărbătoarea Celor Trei Ierarhi iar separat, la 27 ianuarie și 13 noiembrie. Mai multe amănunte pe www.Basilica.ro.

[16] Jaques, Le Goff (coord.), *Omul medieval*, Bronislaw Geremek, Cap. *Marginalii*, Trad. de Ingrid Ilinca și Dragoș Cojocaru, Postfață de Alexan dru-Florin Platon, Polirom, Iași, 1999.

„Omul care trăiește ca un sfînt în sihăstrie devine deci pentru omul din popor tipul autentic al ascetului. În povești și în legende, sihastrul este prezentat totdeauna ca ducînd o foarte sfîntă viață. De aceea el a fost ales, fiind preferat tuturor celorlalte fețe bisericești să joace un rol de luptător, de campion în lupta împotriva diavolului”[17]

Sf. Ioan Hrisostomul era nedespărțit de modelul Sf. Apostol Pavel.

Trăise șase ani în adâncul deșertului și în peșteri Și-a redus aici nopțile la trei ore de somn. Nu mânca decât o dată pe zi. În afara unui veșmânt nu avea nimic. Patul său era un pat tare de ascet, iar în camera sa în afară de icoana Sfântului Pavel nu erau nici mobile, nici podoabe. Gură de Aur renunțase la toate lucrurile pământești sau, cum spunea Sfântul Pavel, la toate lucrurile văzute pentru că cele văzute nu sunt decât pentru un timp. Gură de Aur trăia pe pământ doar prin duh. Era ca un duh liber de trup”.[18]

*

Îl găsim în 405 la Roma, împreună cu prietenul său, călugărul Gherman, susținând nevinovăția Sf. Ioan Hrisostom, pe diaconul (*Sfântul) Casian*[19]*;* tot însoțit de soră și de Gherman, avea să consemneze primele convorbiri duhovnicești cu pustnicii din deșertul egiptean, *primul pateric* , și va înființa la *Marsilia* două mânăstiri, una de maici, cealaltă, *SaintVictor* de călugări, originar din părțile *Scythiei Minor, Dobrogea de astăzi.*[20] *Sfântul Niceta deRemesiana,* originar din provincia romană *Dacia Mediterranea, la sud de Dunăre,* misionar printre *geți,* prieten cu *episcopul de Nola, Paulin,* care îi laudă atașamentul pentru această populație vitregită. Activitatea sa literară, a compunerii *Imnurilor,* este atestată de Paulinus de Nola în cîntul nr.17 , un salut cu ocazia vizitei la mormântul *Sf. Felix din Nola*, singurul și cel mai cunoscut imn al Bisericii apusene fiind *Te Deum laudamus*. Tratatul său dogmatic *Despre simbolul credinței (De symbolo*), scris între anii 370-80, este lăudat pentru stilul clar și simplu (*Ghenadie*), concizia aplicată unui text atât de amplu (*Cassiodor*)[21] . Să nu-l uităm pe *SfântulDionisie cel Mic (Exiguul)* cum își spunea din modestie, călugăr originar din Scythtia, sosit la Roma pe la anul 500, decedat la 545, *„el a pus bazele actualului sistem cronologic („era creștină”), numărând pentru prima dată anii de la nașterea lui Hristos* (cu o greșeală de 4 ani)”[22]. „Cassiodor îl numește călugăr și îl laudă pentru cunoașterea Scripturii și pentru deplina stăpânirea limbii grecești și a celei latine”[23] (regiunea Scythia Minor era bilingvă, aici se vorbea limba latină, iar limba greacă în așezările colonii grecești de la Marea Neagră).

Alături de aceștia, alți mulți anonimi, misionari plecați din zonele locuite de strămoșii noștri au călătorit printre creștini și necreștini, priviți ca marginali sau ca asceți, de la apus la răsărit, atenți și sensibili la evenimentele care priveau Biserica. O adevărată țesătură de socializare creștină, adaptată vremurilor.

BIBLIOGRAPHY

BLOCH, Marc, Societatea feudală, vol. I, Formarea legăturilor de dependență, Trad. de Cristiana Macarovici, Postfață de Maria Crăciun, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1996

GHEORGHIU, Virgil, Gură de Aur atletul lui Hristos, Ediția a II-a, Trad. Maria-Cornelia Ică jr., DEISIS, Sibiu, 2008

GOFF, Jacques Le, Imaginarul medieval, Eseuri, Trad. și note de Marina Rădulescu, Ed. Meridiane, Buc., 1991

[17] Jacques Le Goff, *Imaginarul medieval, Eseuri*, Trad. și note de Marina Rădulescu, Ed. Meridiane, Buc., 1991, p. 113, nota 31, *apud* I. Gougaud, *Ermites et reclus,* p. 52.

[18] Virgil Gheorghiu, Gură de Aur atletul lui Hristos, Ediția a II-a, Trad. Maria-Cornelia Ică jr., DEISIS, Sibiu, 2008, p. 290.

[19] *Ibidem,* p. 192.

[20] Sursa de informație www.crestinortodox.ro

[21] Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Op. cit.*, vol.II, tomul 2, p. 313.

[22] Preot profesor dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române Pentru seminariile Teologice Liceale*, Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte TEOCTIST Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, Buc., 2006, pp. 44-45.

[23] *Ibidem*, p. 159. Despre Cassiodor, fundația sa (mănăstire laică) Vivarium v. *ibidem*, pp. 152-156.

IBIDEM, (coord.), Omul medieval, Bronislaw Geremek Cap. Marginalii, Trad. de Ingrid Ilinca și Dragoș Cojocaru, Postfață de Alexandru-Florin Platon, Polirom, Iași, 1999
MORESCHINI, Claudio, NORELLI, Enrico, Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine, vol.II, De la Conciliul de la Niceea la începuturile Evului Mediu, I, Tomul 1, II, Tomul 2, Trad. de Elena Caraboi, Doina Cernica, Emanuela Stoleriu și Dana Zămosteanu, Polirom, 2013
ONASCH, Konrad, Civilizația marelui Novgorod, Istoria culturală a unui vechi oraș rus și a ținutului lui de colonizare, În romînește de D. Marian, Cuvînt înainte de Dan Zamfirescu, Ed. Meridiane, Buc., 1975
PĂCURARIU, Mircea, Preot profesor dr. , Istoria Bisericii Ortodoxe Române Pentru seminariileTeologice Liceale, Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte TEOCTIST Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, Buc., 2006, pp. 44-45.
VOICULESCU, Vasile, Iubire magică, Povestiri, Ediție îngrijită de Victor Iova, Repere istorico-literare alcătuite în redacție de Aurora Slobodeanu și Victor Iova, Ed. Minerva, Buc., 1984.

Alte surse

www.Basilica.ro
www.crestinortodox.ro

THE VILLAGE, FUNDAMENTAL DIMENSION OF ROMANIAN SPIRITUALITY

Mircea Cristian Pricop
PhD, Reverend Confessor at the „Saint Apostle Andrew" Faculty of Theology, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: It could be argued that the preaching of the Gospel had, from the beginning, an urban specificity, being transmitted especially in the heavily populated environments.Christianity - it is true - was not rural at all, the pagan religion being preserved for a long time in the village areas.So, the urbanization of life is a process which the Church has met before and is familiar to.We can admit, however, an exception that arises from a matrix particularity of the Romanian expression of Christianity.The moment of our ethnogenesis coincided with a strong dissolution of the urban way of life that occurred amidst the great barbaric invasions.In other words, our Christian way of life didn't have time to get rooted in urbanism, because, turn by turn, the great Dacian-Roman settlements will fall in front of the barbarian armies and, despite the persistence of some of them until later, with short-term returns (especially in the Roman-Byzantine province of Scythia Minor / Dobrogea), will no longer be able to impose themselves as a representative feature of Romanian Orthodoxy. Hence the incompatibility of the Romanians with the „imperial", heavy urbanized, religious systems, whether older or newer.

Keywords:Christianity, Romanian Orthodoxy, ethnogenesis, the barbaric invasions, village, matrix particularity.

1. Introducere

În timpurile mai noi, pe fondul criticismului fără fond în care se scaldă o bună parte a vectorilor de informație, satul ar putea fi legat fie de o formulă revolută, lirică (deci, ineficientă), fie de aparenta devalorizare a acestei organizări străvechi față de mult mai titratul său „rival" urban. În tabăra adversă, sentimentalismul exagerat al unei alte părți a intelectualității române dezvoltă un anumit soi de înțelegere apocaliptică a satului care pierde lupta cu depopularea, echivalând insuccesul temporar al acestuia cu nimic mai mult sau mai puțin decât căderea în neființă a poporului român.

Evident, ambele ideologii, de inspirație occidentală (iluministă, respectiv romantică), denotă cu adevărat o înstrăinare, însă nu a satului în sine, ci mai degrabă a colportorilor acestora, în oceanul de superficialitate specific perioadelor de instabilitate sau, mai bine zis, de reașezare socială a lumii.

În zorii instaurării unui nou medievalism social și economic[1], satul poate reprezenta, măcar pentru cei puțini care și-au păstrat obiectivitatea, o explorare a sensului profund al ființei, o scormonire contra cronometru după acel posibil izvor de revigorare spirituală de absolută necesitate pentru timpurile ce vin. *„Noi, toți românii, avem aceleași iubiri și ne încântă aceleași văi și aceiași munți, ne bucură aceleași păduri și aceleași izvoare, aceleași cântece și legende. E așa pentru că facem parte din ele. Pentru că un sânge nevăzut, asemenea celui văzut care circulă prin venele noastre, circulă și prin ele și prin noi, venind din același centru, din aceeași matrice care ne-a născut pe noi"*[2]. Iar regăsirea și punerea în activitate a puterilor de refacere morală, duhovnicească și materială ale poporului român, în contextul pericolelor actuale, nu se pot obține doar declarativ și de către ființe inconsecvente, ci numai în urma unui proces de primenire sincer, asumat de către cei mai mulți și pe parcursul întregii vieți.

---

[1] Vezi: Mircea VULCĂNESCU, *Spre un nou medievalism economic. Scrieri economice*, Ed. Compania, București, 2009, 407 p.; Lucian BOIA, *Mitul democrației*, Ed. Humanitas, 2003, 160 p.
[2] Dr. Antonie PLĂMĂDEALĂ, mitropolitul Ardealului, *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, p.12.

2. Păstrătorul tainelor genezice

Ne-ar prinde bine să ne concentrăm atenția asupra unei realități durabile, adeseori omisă, trecută pe nedrept în notele de subsol ale științelor umane (mult mai atente asupra urbanității), însă aptă a da o soluție coerentă, robustă, problemei dezorientării sociale contemporane. „*Este vorba despre acel organism aflat permanent în istoria noastră sub stare de asediu, care dovedește o vitalitate și o forță de regenerare mai mare decât orice altă componentă a țării și care, după Sfânta Biserică – maica neamului, este cel mai vechi, atrăgând prin fire nevăzute inimile noastre obosite de „bombardamentul" zilnic al marii aglomerații:* ***satul românesc****. Despre un asemenea fapt al vieții noastre ne-am propus să vorbim acum, temători ca luminița din ce în ce mai aproape de stingere a unei lumi agonice să nu ne orbească totuși atât de mult încât să nu mai putem ține obiectivitatea*"[3].

Unii cercetători par a se îndoi de capacitatea satului de a mai reveni la trăirea inițiatică proprie comunității obștești, argumentând cu lovitura pe care ei o consideră fatală: califatul comunist. *"Cu metode totalitare și violente, comunismul și-a propus și a realizat o modernizare și urbanizare forțată a societății românești, cu prețul sacrificării religiei, tradiției și a indivizilor și elitelor, destructurând-o și reducând-o la rangul unei populații terorizate și împinse la limita supraviețuirii. După decembrie'89, această populație (care n-a ajuns să asimileze modernitatea decât în forma ei degradată, comunistă, nu liberală clasică) și Biserica ei majoritară, cel puțin static, în proces accelerat de globalizare, cu toate implicațiile lui economice, sociale, culturale și spirituale care se fac deja aievea simțite. Atât credința, cât și cetățenia lor riscă să fie vidate treptat de orice conținut și transformate în simboluri lipsite de consistență reală dacă nu vor ști să asume rapid o etică a muncii și răspunderii individuale și comunitare, care să le permită să beneficieze real de pe urmele avantajelor participării la civilizația globală, la schimburile ei economice și culturale, evitând riscurile replierilor apatice, dar și ale seducțiilor nihiliste ale globalismului"*[4].

Alți gânditori, avându-l în frunte pe Lucian Blaga, fac referire la perenitatea satului românesc, fără însă a-l conecta la Creștinism, considerând mai degrabă, pe baza unor reminiscențe destul de puține în comparație cu dovezile vieții baptismale, că păgânismul ancestral este puterea ascunsă din spatele „boicotării istoriei" sau al încremenirii contemplativ-mistice a satului românesc.

Dacă trebuie respingem cu desăvârșire convertirea la acel românism liric, bonjurist, folosit cu precădere în campaniile electorale, trebuie să ne arătăm cel puțin la fel de circumspecți față de afirmațiile celor ce, în numele expresiei „*Nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei*"[5] disprețuiesc *ab initio* orice nu atinge urbanul.

Inclusiv un curent destul de vocal existent în teologia ortodoxă contemporană tinde să acorde urbanității Creștinismului un rol exagerat față de realitatea (excepțională, ce-i drept) confirmată de istorie în zona carpato-dunăreană a primului mileniu. Acest curent, din care se afirmă distinși cercetători, desconsideră satul, ca și leagăn al Creștinismului de expresie românească. Satului îi rezervă cel mult o calitate evanghelică și civilizațională mediocră, de factură mai degrabă sincretică (deopotrivă magico-păgână și creștină). Se invocă argumentul că răspândirea mesajului evanghelic a avut de la început un caracter urban, ea efectuându-se cu precădere în mediile puternic populate, la sat religia păgână fiind menținută mai multă vreme, însuși termenul de păgân provenind de la latinescul *paganus,* care desemnează pe locuitorul satului (*pagus*). Din motiv, în interpretarea de mai sus, îngrijorarea față de primejdia în care se află viața satului românesc nu trebuie să includă neapărat și un motiv de teamă pentru continuitatea vieții ortodoxe – „*Eu sunt cu voi până la sfârșitul veacurilor"*(Mat.28, 20) – procesul de urbanizare a vieții fiind un fenomen cu care Biserica s-a mai întâlnit.

---

[3] Pr. Dr. Mircea Cristian PRICOP, *Tezaurul identitar românesc*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013, p. 247.
[4] Arhid. Prof. Dr. Ioan I. ICĂ JR., *Globalizarea – mutații și provocări*, în vol. *Biserica în misiune,* Ed. IBMBOR, București, 2005, p.699.
[5] Constantin NOICA, *Pagini despre sufletul românesc*, Ed. Humanitas, București, 2008, p. 8.

Această ultimă concepție merită atenție, fiindcă, pe de o parte este cea mai nouă dintre toate raportările la geneza românilor (strâns legată de existența satului) iar pe de alta, pentru că aduce contribuție, fără voie, la dărâmarea, mult visată de păgâni, a sensului sacramental-creștin al etnicului (prin substituirea sa cu urbanul). „*A considera că avem de a face cu un sincretism păgâno-creştin în acest proces de plăsmuire a unui popor nou pe pământ, e mai mult decât o eroare de interpretare a fondului nostru ancestral, este o adevărată orbire…Adevărul adevărat este că noua cultură etnică, ce se naşte, apare o răsturnare de valori profund semnificativă, în măsură să transfigureze fondul antecreştin autohton şi să creeze o cultură nouă, menită să susţină din interior existența şi afirmarea în istorie a neamului românesc, înzestrat astfel cu un destin*”[6].

Această teză este doar parțial adevărată, ea fiind în contradicție cu însuși cuvântul scripturistic, potrivit căruia Mântuitorul Însuşi a amprentat adânc propovăduirii Evangheliei Sale un caracter universal (nicidecum urban sau rural). El nu S-a sfiit să predice în cetate aşa cum nu a refuzat nici satul: „*Şi Iisus străbătea toate cetăţile şi satele, învăţând în sinagogile lor, propovăduind Evanghelia împărăţiei şi vindecând toată boala şi toată neputinţa în popor*” (Matei 9, 35). Pe Sfinții Apostoli și Ucenici, primii răspânditori ai Adevărului, i-a format, încă din timpul activității Sale pământești, în același duh al ubicuității Evangheliei, instruindu-i (fapt de care ar trebui să țină seama teologii „de budoar” ai timpului nostru) să nu refuze nici o aşezare umană, indiferent de modul ei de organizare: „*Şi El a zis lor: Să mergem în altă parte, prin cetăţile şi satele învecinate, ca să propovăduiesc şi acolo, căci pentru aceasta am venit*” (Marcu 1, 38).

Dar Evanghelia nu este numai universală ci și inculturată[7]. Este cunoscut faptul că Biserica Ortodoxă este organizată pe națiuni. Temeiul acestei rânduieli se găsește atât în Sfânta Scriptură cât și în experiența practică, istorică, a Ortodoxiei și a lumii.

Porunca misionară încredințată de către Mântuitor Apostolilor, și prin ei întregii Biserici, conține două referiri importante, una privind renașterea spirituală a națiunilor (prin convertire și primirea Sfântului Botez) și cealaltă despre creșterea neamurilor (prin educație continuă) în Duhul Sfânt, până la sfârșitul veacurilor. Cele două referiri sunt considerate principii pedagogice fundamentale, după cum reiese din originalul grecesc al Sfintei Scripturi: „*Drept aceea, mergând, învăţaţi* (***μαθητεύσατε***) *toate neamurile* (***πάντα τὰ ἔθνη***), *botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Învăţându-le* (***διδάσκοντες αὐτοὺς***) *să păzească toate câte v-am poruncit vouă, şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului. Amin*” (Matei 28, 19-20).

Primul termen își are rădăcina în semnificația verbului μαθητεύω (pronunțat *matitevo*). El definește acțiunea de a lua o persoană sau un grup de persoane sub ascultare, în ucenicie, până când acestea își însușesc deplin învățătura predată, adică **până la maturizarea lor completă (desăvârșirea)**. Cu alt prilej, Domnul exprimă acest mod de maturizare prin ucenicire continuă astfel: „*Nu este ucenic*

---

[6] Pr.Prof. Dr. Ilie MOLDOVAN, Prof.Vasile BEBEŞELEA STERP, *Ecouri liturgice din etnogeneza românilor - colinda creştină din sudul Transilvaniei,* Ed.Universității „Lucian Blaga", Sibiu, 2006,p.47.

[7] Cuvântul *inculturație* nu apare în DEX. Termenul folosit în DEX este *aculturație*, desemnând preluarea de către o comunitate a elementelor culturale sau a întregii culturi a unei comunități aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare. Teologia catolică îl uzitează (sub numele de *aculturație*) pentru a defini procesul de adaptare, sau acomodare, a mesajului evanghelic la cultura sau ethosul local. Teologia protestantă preferă termenul de *contextualizare* (interpretarea textului biblic în corelație cu contextul cultural, social, politic, *etc.*). Teologia ortodoxă preferă termenul *inculturație* cu sensul de **proces necontenit**, de lucrare perpetuă a Bisericii, având ca obiect mai întâi tălmăcirea și transmiterea, **pe înțelesul** fiecărui neam și al fiecărei generații, a întregii experiențe a Bisericii, în al doilea rând **evanghelizarea culturii naționale** (prin „ținerea pasului” cu dinamismul viu al acesteia) și în al treilea rând „*hrănirea Bisericii cu experiențele locale*” (Christos YANNARAS, *Ortodoxie și Occident*, în volumul *Ortodoxia sub presiunea istoriei*, coordonat de Pr. Dr. Constantin COMAN, Ed. Bizantină, București, 1995, p.50), adică **participarea adevărată și nemijlocită a comunităților locale/ etnice/ naționale la îmbogățirea sensului dinamic al Tradiției**, la însăși viața Bisericii. A se vedea: Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica Teologică. Dinamica ei în structurarea Tradiției*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2009, pp. 81-95; 191-201; Pr. Dr. Mircea Cristian PRICOP, *Ortodoxie, etnicitate, identitate europeană*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2012, pp. 117-128.

mai presus decât învăţătorul său; dar orice ucenic desăvârşit va fi ca învăţătorul său" (Luca 6, 40). Din lipsa unui termen mai adecvat în limba română, traducerea cuvântului μαθητεύσατε (pronunțat *matitevsate*) a fost „*învățați*"[8].

Spre deosebire de cel dintâi „*învățați*" (*μαθητεύσατε*) al pasajului evanghelic, verbul *διδάσκω* (pronunțat *didasko*) desemnează acțiunea de a preda o lecție, ori de a susține un discurs. Sensul său este apropiat aceluia de a instrui, însă cu sublinierea că, în acest caz, pedagogul nu mai urmărește dacă elevul și-a însușit sau nu ceea ce s-a predat. Înțelegem că „*a preda*" (*διδάσκω*) este circumscris, fără a se confunda totuși, noțiunii de „*a ucenici/cultiva*" (*μαθητεύω*). Pentru că *διδάσκοντες* (pronunțat *didascontes*) a fost tradus în limba română tot prin apelare la verbul „*a învăța*", s-a produs cumva o fuziune a sensurilor celor doi termeni utilizați separat de către Domnul Hristos. Ideea de a preda (*διδάσκω*) este circumscrisă, fără a fi dizolvată, noțiunii de „a cultiva" pe cineva până la dimensiunea rodniciei/desăvârșirii sale (*μαθητεύω*).

Cu privire la neamuri/națiuni, Apostolii și urmașii lor - episcopii, preoții și diaconii – au fost învestiți cu misiunea fundamentală de a le cultiva, generație după generație, cizelându-le prin ucenicie/convertire continuă spre obținerea roadelor nemuririi și ale sfințeniei în Hristos - Sensul ultim al întregii creații, întru Care, prin Care și pentru Care toate s-au făcut (Coloseni 1, 15-18).

Idealul convertirii continue sau al „ucenicirii" – dacă e să luăm sensul exact al cuvântului divin – este obținerea maturizării complete, în Hristos și în Biserică (Efeseni 5, 32), a tuturor familiilor umane (neamul *ca rudenie* și neamul *ca seminție*), prin rodirea sfințeniei: „*Şi v-am scris, fraţilor, mai cu îndrăzneală, în parte, ca să vă amintesc despre harul ce mi-a fost dat de Dumnezeu, Ca să fiu slujitor al lui Iisus Hristos la neamuri, slujind Evanghelia lui Dumnezeu,* ***pentru ca prinosul neamurilor, fiind sfinţit în Duhul Sfânt, să fie bine primit****. Aşadar, în Hristos Iisus am laudă, în cele către Dumnezeu*" (Romani 15, 15-17).

Realitatea însăși obligă ființa să-și accepte condiția dată de Domnul și, în cazul rătăcirii prin meandrele imaginarului, să se reîntoarcă mereu la aceasta, ca resort sigur al unei noi primeniri. „Ucenicirea" omului în Hristos se face, așadar, în contextul în care Domnul i-a dat viață și manifestare, ținându-se cont cu deferență față de persoana, familia și naționalitatea sa, în care se vede lucrarea inteligenței multivariate a Dumnezeului Triunitar. În acest fel îmbogățirea spirituală a individului se împărtășește la modul intim – pe baza legăturilor de credință, sânge și limbă - tuturor celorlalți membri ai comunității sale.

Se înțelege că porunca Domnului exclude selectarea din mijlocul națiunilor și suprapunerea nefirească a unei „elite" (fie ea și urbană) de indivizi smulși din contextul existenței. Realitatea creației probează că nimeni nu se poate sustrage la modul real „*cetei sale*" (I Corinteni 15, 23). „*Se spune că homo logicus, filosoful sever, trebuie să fie obiectiv, să se dezbare de orice simpatie și antipatie, să uite de propria sa persoană și de propria sa naționalitate. Experiența ar fi interesantă, cu condiția să fie posibilă. Știu că mulți au spus-o și chiar au încercat-o. Dar dacă priviți mai în adânc, veți vedea că n-au reușit. Personalitatea, sentimentele, naționalitatea se află acolo, implicite, dar nu mai puțin prezente. E mai bine să le mărturisești deschis, decât să le ascunzi sub promisiunea unor amputări imaginare*"[9].

La rândul lor, familia și națiunea, în care s-a lucrat neîntrerupt, prin preot, fenomenul îmbisericirii, capătă puterea de a integra, fără desfigurarea individualității, și de a apăra, fără să

[8] În următoarele două pagini voi folosi, cu mici modificări, o argumentație deja publicată de mine în revista eparhială *Tomisul Ortodox*, ediția online. A se vedea: Pr. Dr. Mircea Cristian PRICOP, *Neamurile și Sinodul de la Creta*, studiu publicat pe 7 februarie 2018, în ediția online a revistei eparhiale *Tomisul Ortodox,* ISSN-L 1223-8554: https://tomisulortodox.ro/sinodul-din-creta-si-ideile-exprimate-de-acesta-cu-privire-la-neamurinatiuni/.

[9] Giovanni PAPINI, *Amurgul filozofilor*, Ed. Uranus, Bucureşti, 1991, trad. Rodica Locusteanu, p. 12.

limiteze, comuniunea sfinţeniei creştine în care omul se naşte şi decide să existe euharistic în „*taina unităţii şi a autorităţii Bisericii şi cheia sensului eshatologic al istoriei*”[10].

În contextul celor afirmate, una dintre excepţiile de la teoria general acceptată (cu lipsurile sale) potrivit căreia răspândirea Creştinismului s-a efectuat dinspre oraş spre sat, fapt care a dat o notă de urbanitate Evangheliei, o constituie transmiterea Cuvântului la nordul Dunării, moment care coincide cu formarea poporului român. Este vorba despre particularitatea matricială a Ortodoxiei româneşti, aceea a naşterii noastre deopotrivă ca români şi creştini.

3. Nou născuţi în istorie şi în har

Dar această etnogeneză creştină a românilor a coincis, după afirmaţiile cercetătorilor, cu o dizolvare aproape completă a modului de viaţă orăşenesc, survenită pe fondul marilor invazii barbare. Viaţa creştină de la noi, spre deosebire de cea a marilor centre imperiale din Apus ori din Răsăritul roman şi bizantin, nu a avut când să se înrădăcineze în urbanism. Marile cetăţi daco-romane vor cădea primele pradă vrăjmaşilor, încă din secolul al III-lea. Toate centrele urbane ale Daciei Traiane îşi vor înceta existenţaatunci. Oraşele din Scythia Minor (Dobrogea) vor supravieţui ceva mai mult[11], însă acest lucru nu va reuşi să impună urbanitatea ca şi trăsătură a Creştinismului de expresie românească.*„O schimbare importantă în relaţiile cu lumea romană au provocat hunii, care au distrus fortificaţiile romane şi au întrerupt contactul între Nordul şi Sudul Dunării. El a fost reluat în timpul lui Iustinian, când au fost refăcute fortificaţiile*”[12].

Încreştinarea noastră ca popor nou născut în istorie şi în har s-a acomodat, aşadar, cu realitatea descoperită la faţa locului: ruralizarea ţării[13], o ruralizare care va rămâne dominantă până în secolul al XX-lea. Potrivit cercetătorilor, între retragerea aureliană (271-274) şi invazia hunilor (376), oraşele s-au stins rând pe rând, locul lor luându-l obştea sătească, mult mai adaptată provocărilor. „*Se remarcă totuşi o decădere treptată a lor, o ruralizare, până la invazia devastatoare a hunilor. Pe ruinele lor se va întinde lumea satelor, numele lor originare se pierd, în timp ce noile aşezări de pe teritoriul lor vor primi noi denumiri*”[14].

Sugestiv este faptul că poporul român nu a folosit niciodată cuvântul *pagus* (folosit până târziu în Imperiul Roman) pentru a defini cea mai importantă realitate socială de la nordul Dunării ci şi-a creat un termen nou, înrudit sau inspirat din latinescul *fossatum*, care desemnează o aşezare rurală împrejmuită cu şanţ de apărare şi pari ascuţiţi. Acest mod de apărare, atestat în toate regiunile ţării[15], este dovada măsurilor luate de populaţia carpato-danubiană încă din timpul administraţiei romane[16] - care nu mai avea forţa de a răspunde cererilor de ajutor - în vederea organizării unei rezistenţe prin forţe proprii împotriva raidurilor migratorilor. Odată cu apariţia aşezărilor împrejmuite are loc procesul

---

[10] Pr. Dr. Ioan Valentin ISTRATI, *Taina veacurilor - timp şi eternitate în rugăciunile liturgice ale Bisericii*, Ed. Doxologia, Iaşi, 2010, p. 436.

[11] În Dobrogea, provincie de importanţă strategică maximă, cu deschidere la gurile Dunării şi la Marea Neagră, cuprinsă până astăzi în politica defensivă a întregii Europe de Est, împăraţii romani şi bizantini au întreprins, cu mari eforturi, mai multe refaceri ale fortificaţiilor urbane, cum este cazul refacerii cetăţii Ulmetum (azi Pantelimonul de Jos, jud.Constanţa), în cadrul politicii defensive întreprinse de Justinian cel Mare (527-565). Cetatea Ulmetum fusese complet ruinată de către hoardele slavilor. În ciuda reconstruirii oraşului, raidurile războinicilor migratori s-au dovedit a fi în cele din urmă fatale. Astăzi se păstrează, ca amintire a acelor vremuri de cumplite şi totuşi inutile sforţări pentru revenirea vieţii orăşeneşti, un bloc de calcar purtând inscripţia ”*Porţiunea de zid făcută de ostaşii lăncieri tineri*”. Vezi: Adrian RĂDULESCU, *Bazilici şi monumente creştine în contextul etnogenezei româneşti din secolele III-VI din Dobrogea*, în vol. *Monumente istorice şi izvoare creştine*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos, Galaţi, 1987, p.51.

[12] Emil CERNEA, Emil MOLCUŢ, *Istoria statului şi dreptului românesc,* pp.34-35.

[13] Emil CERNEA, Emil MOLCUŢ, *Istoria statului şi dreptului românesc,* pp.34-35; Maria Comşa, *Consideraţii cu privire la obştea sătească locală pe teritoriul României, în sec. III-V*, în *Muzeul Naţional*, nr.3, 1976, p.219.

[14] Maria COMŞA, *Consideraţii cu privire la obştea sătească locală pe teritoriul României, în sec. III-V*, p. 219.

[15] Alexandru I. GONŢA, *Satul în Moldova medievală*, Ed.Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, pp.38, 39.

[16] Emil CERNEA, Emil MOLCUŢ, *Istoria statului şi dreptului românesc,* p.38.

de tranziție a geto-carpo-dacilor de la obștea gentilică la obștea teritorială, datorită descompunerii gintei sau a marii familii în mai multe familii-pereche, fără îndoială sub influența credinței creștine[17], proces care se consideră încheiat la începutul secolului al III-lea d. Hr.[18]. „*Nașterea și durata etniei, în Creștinism, nu mai atârnă de un instinct întunecat, de un suport rasial[19], ci de modelarea "în Hristos" a elementului uman natural[20], care îi conferă etnicului o vedere spirituală de armonizare cu Providența divină*"[21].

Prin urmare, satele s-au organizat de la început pe grupuri de familii înrudite, pe așa numitele „*cete de neam*", menite să lupte și să muncească împreună[22], îndeplinind rolul precis de apărare a familiei și a Creștinismului. Dubla funcționalitate a satului românesc s-a păstrat până astăzi, fiind sădită în însăși ființa lui: apărarea neamului prin unitatea și solidaritatea membrilor săi și mutarea centrului de greutate al societății de pe gintă pe familia-pereche, primitoare a Sfintelor Taine ale Bisericii[23]. „*Putem presupune pe temei solid că aceste două mari transformări sociale care au contribuit în mare măsură la formarea calităților pozitive ale poporului român, au devenit convergente tocmai prin lucrarea viguroasă a preoților creștini în așezările omenești ale cumplitului mileniu al invaziilor*"[24].

În calitatea sa de stare socială, de mediu și de pepinieră de valori duhovnicești și intelectuale, satul și-a menținut puterea de regenerare chiar și în cele mai grele condiții. „*De multe ori asistăm la o tendință statornică a acestei lumi de a pune hotare între noi și Dumnezeu, de a fixa filtre valorice între sufletul-mireasă și Mirele Hristos*"[25]. Teoria industrialistă de secol XIX, conform căreia satul este doar o treaptă de dezvoltare spre oraș, care a favorizat exodul masiv al populației din mediul rural spre lucrul în marile fabrici de la oraș, s-a dovedit a fi încă o utopie primejdioasă, pe care societatea românească a îmbrățișat-o până la absurd, mai ales în perioada regimului comunist, în ciuda avertismentelor savanților. Academicianul român Constantin Rădulescu-Motru atrăgea atenția asupra viziunii greșite asupra raportului dintre rural și urban, încă din 1936: *„Criza economică din timpul nostrua convins definitiv pe unii bărbați politici englezi că între sat și oraș nu este un raport de succesiune, ci un raport de funcțiune; adică: satul nu este un ce provizoriu menit să dispară din momentul ce s-a înființat orașul, ci este principala condiție de existență a orașului. Dacă orașele din Anglia s-au putut câtva timp dezvolta în paguba satelor, cauza nu era alta decât posibilitatea pe care au avut-o orașele engleze de a profita, în aceeași perioadă de timp, de un liber-schimb comercial cu celelalte țări ale lumii bogate în sate. Odată ce această posibilitate a fost înlăturată și liberului schimb i s-au pus în cale dificultăți, orașele Angliei au căzut din nou în dependența satelor engleze. Oraș bogat este numai orașul legat de sate bogate"*[26]. Același mare gânditor român emite o judecată pe care, dacă ar fi cunoscută factorilor decizionali ai țării, s-ar putea sprijini o refacere autentică a prosperității spirituale și materiale a țării: *„Continuitatea nu înseamnă uniformitate. Satul a fost, în trecutul istoric al țării, adevărată cetate a românismului. Așa trebuie să rămână și în viitor. Dar cum cetățile își schimbă armătura după timp, așa și satul. În forme noi instituționale, satul își va continua vechiul rol istoric, **dacă spiritul său de autonomie va rămâne același**. Satul va fi o cetate a românismului, deodată cu renașterea spirituală a locuitorilor săi. Sub semne vechi sau noi, este de-ajuns să bată în el **sufletul tradițional țărănesc**"*[27]. Cu alte cuvinte, nu se poate bloca în forme revolute aspirația naturală

[17] Pr. Dr. Mircea Cristian PRICOP, *Tezaurul identitar românesc*, p. 255.
[18] Géza BAKÓ, *Despre organizarea obștilor sătești ale epocii feudale timpurii din sud-estul României*, în *SCIV*, nr.3, 1975, p.371.
[19] Ginta.
[20] Familia.
[21] Pr.Prof.Ilie MOLDOVAN, *Teologia iubirii*, vol.I,Tipografia Episcopiei Ortodoxe, Alba Iulia, 1996, p.41.
[22] Géza BAKÓ, *Despre organizarea obștilor sătești ale epocii feudale timpurii din sud-estul României,* p.371.
[23] Pr. Prof. Ilie MOLDOVAN, *Teologia iubirii*, vol.II, Tipografia Episcopiei Ortodoxe, Alba Iulia, 1996, pp. 9-48.
[24] Pr. Dr. Mircea Cristian PRICOP, *Tezaurul identitar românesc*, p. 255.
[25] Pr. Dr. Ioan Valentin ISTRATI, *Lumina răstignită, cuvinte pentru cei ce plâng*, Ed. Pars pro toto, Iași, 2014, p. 132.
[26] Constantin RĂDULESCU-MOTRU, *Românismul – catehismul unei noi spiritualități,* Ed.Semne, București, 2008, p.179.
[27] Constantin RĂDULESCU-MOTRU, *Românismul– catehismul unei noi spiritualități,* p.177.

a satului spre o mai bună așezare materială a sa. Însă condiția *sine qua non* pentru a nu deveni formă fără fond este păstrarea integrității sufletești ortodoxe a satului românesc.

Pusă în pericol astăzi tocmai prin reducerea ei la nivelul unei piese de muzeu (valoroasă prin vechime însă complet inutilă), taina satului, adică obținerea veșniciei prin păzirea sfinteniei familiei și a tradiției sale creștine, devine din ce în ce mai incomodă celor ce ar trebui să o cunoască și să o împlinească.

4. Concluzii

Atunci când și-a obținut autocefalia, Biserica Ortodoxă Română și-a asumat, în fața lui Hristos și a Bisericii Universale, responsabilitatea absolută pentru soarta neamului care îi este încredințat spre păstorire[28]. Datoria ei nu este numai de a se ruga și de a oferi sfaturi la nevoie. „*Puțini oameni își pun sufletul în mâinile lui Dumnezeu, frângându-se ca niște prescuri la fiecare Frângere a Pâinii, transformându-și inima în altar și jertfindu-și viața pentru Hristos și pentru frații Săi*”[29]. Obligația ei, izvorâtă din istoria bimilenară a Creștinismului, este și aceea de a-și apăra **concret** poporul de abuzuri și de a milita cu fermitate împotriva samavolniciei conducătorilor vremelnici, mărturisind împreună cu Biserica Universală: „*Nici un veșmânt destinat unei fapte nelegiuite nu este îngăduit*” [Tertulian (+ 220)][30].

Misiunea ei este aceea de a incultura cu neobosită râvnă Evanghelia Mântuitorului și predania Sfinților în scopul revigorării a vieții duhovnicești și materiale a neamului românesc. Această operă de restaurare nu se poate săvârși numai în capitală și în centrele urbane ale țării. Fără a lua în seamă, până în cele mai mici amănunte, satul cu problemele și necazurile cu care se confruntă comunitățile rurale astăzi, misiunea este incompletă. Declarând anul 2019, an omagial al satului românesc și al luminătorilor acestuia (miile de preoți, învățători, gospodari, *etc.*), Biserica Ortodoxă Română a arătat că înțelege însăși taina genezei sale. Este prima dată în istoria contemporană când satului românesc i se dedică o atât de mare și îndelungată atenție și este minunat că Biserica este prima care emite acest semnal luminos către vatra pe cale de a se stinge.

Potrivit principiului „*orașe bogate numai datorită satelor bogate*”, nu numai 2019, ci fiecare an ar trebui să fie dedicat, cu rezultate cuantificabile, ridicării morale și materiale a satelor, de bunăstarea spirituală și obiectuală a cărora depinde în mod covârșitor adevărata renaștere națională.

Pepinieră abundentă a noilor fii ai Bisericii și ai națiunii, școală a credinței și a ospitalității, așa cum am pomenit-o din veacurile strămoșești, împrospătând necontenit bogăția de experiențe și interpretări ce îl fac mereu contemporan, satul este și rămâne cufăr plin al istoriei, al spiritualității și al identității naționale.

Acordând atenție și înțelegând să folosească judicios puterea intrinsecă a satului românesc, Biserica – poate chiar și statul, atunci când nu devine subiect al proverbului dumnezeiesc: „*Atunci când se ridică sus oamenii de nimic, nelegiuiţii mişună pretutindeni*” (Psalm 11, 8) - va putea să conducă noile generații spre o pregătire evanghelică mai adâncă și spre o rezistență mai fermă în fața influențelor străine *„care amenință să ne desființeze ca neam cu propria noastră ființă”*[31]. Numai în aceste date, poporul nostru se va putea îndrepta cu adevărat spre deziderатul său istoric, „*recăpătându-și **strălucirea unică** oferită lui de către Însuși Hristos Domnul la etnogeneză*”[32].

---

[28] *Tomosul de autocefalieal Bisericii Ortodoxe Române,* în *BOR*, nr.5, 1885, pp.346-347.
[29] Pr. Dr. Ioan Valentin ISTRATI, *Lumina răstignită, cuvinte pentru cei ce plâng*, p. 131.
[30] TERTULIAN, *Despre idolatrie și alte srieri morale*, Ed. Armacord, Timișoara, 2001, trad. Florentina Leucuția, p. 87.
[31] Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român,* Ed. Elion, Bucureşti, 2001, p.131.
[32] Pr. Dr. Mircea Cristian PRICOP, *Tezaurul identitar românesc*, p. 268.

BIBLIOGRAPHY

1. ***_Tomosul de autocefalieal Bisericii Ortodoxe Române,_ în *BOR*, nr.5, 1885
2. BAKÓ, Géza, *Despre organizarea obștilor sătești ale epocii feudale timpurii din sud-estul României*, în *SCIV*, nr.3, 1975.
3. BOIA, Lucian, *Mitul democrației*, Ed. Humanitas, 2003.
4. BRIA, Pr. Prof. Dr. Ion, *Hermeneutica Teologică. Dinamica ei în structurarea Tradiției*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2009.
5. CERNEA, Emil, MOLCUȚ, Emil, *Istoria statului şi a dreptului românesc,* Casa de Editură şi Presă "Şansa", Bucureşti, 1992.
6. COMȘA, Maria, *Considerații cu privire la obștea sătească locală pe teritoriul României, în sec. III-V*, în *Muzeul Național*, nr.3, 1976.
7. GONȚA, Alexandru I., *Satul în Moldova medievală*, Ed.Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
8. ICĂ JR., Arhid. Prof. Dr. Ioan I., *Globalizarea – mutații și provocări*, în vol. *Biserica în misiune,* Ed. IBMBOR, București, 2005.
9. ISTRATI, Pr. Dr. Ioan Valentin, *Taina veacurilor, timp și eternitate în rugăciunile liturgice ale Bisericii*, Ed. Doxologia, Iași, 2010.
10. ISTRATI, Pr. Dr. Ioan Valentin, *Lumina răstignită, cuvinte pentru cei ce plâng*, Ed. Pars pro toto, Iași, 2014.
11. MOLDOVAN, Pr. Prof. Dr. Ilie, BEBEŞELEA STERP, Prof.Vasile, *Ecouri liturgice din etnogeneza românilor - colinda creştină din sudul Transilvaniei,* Ed.Universităţii "Lucian Blaga", Sibiu, 2006.
12. MOLDOVAN, Pr. Prof. Ilie, *Teologia iubirii, vol.I-II,* Tipografia Episcopiei Ortodoxe, Alba Iulia, 1996.
13. NOICA, Constantin, *Pagini despre sufletul românesc*, Ed. Humanitas, București, 2008
14. PAPINI, Giovanni, *Amurgul filozofilor*, Ed. Uranus, București, 1991, trad. Rodica Locusteanu.
15. PLĂMĂDEALĂ, Dr. Antonie, mitropolitul Ardealului, *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988.
16. PRICOP, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Neamurile și Sinodul de la Creta*, studiu publicat pe 7 februarie 2018, în ediția online a revistei eparhiale *Tomisul Ortodox*, ISSN-L 1223-8554: https://tomisulortodox.ro/sinodul-din-creta-si-ideile-exprimate-de-acesta-cu-privire-la-neamurinatiuni/.
17. PRICOP, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Ortodoxie, etnicitate, identitate europeană*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2012.
18. PRICOP, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Tezaurul identitar românesc*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013.
19. RĂDULESCU, Adrian, *Bazilici și monumente creștine în contextul etnogenezei românești din secolele III-VI din Dobrogea*, în vol. *Monumente istorice și izvoare creștine*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1987.
20. RĂDULESCU-MOTRU, Constantin, *Românismul – catehismul unei noi spiritualități,* Ed.Semne, București, 2008.
21. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român*, Ed.Elion, Bucureşti, 2001.
22. TERTULIAN, *Despre idolatrie și alte srieri morale*, Ed. Armacord, Timișoara, 2001, trad. Florentina Leucuția.
23. VULCĂNESCU, Mircea, *Spre un nou medievalism economic. Scrieri economice*, Ed. Compania, București, 2009.
24. YANNARAS, Christos, *Ortodoxie și Occident*, în volumul *Ortodoxia sub presiunea istoriei*, coordonat de Pr. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 1995.

BYZANTINE POLITICAL-RELIGIOUS ATTITUDES AT THE DAWN OF ALEXIUS I COMNENUS (1081-1118) REIGN

Mircea Cristian Pricop
PhD, Reverend Confessor at the „Saint Apostle Andrew" Faculty of Theology, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: The Orthodoxy did not weakened the Byzantine Empire, but, on the contrary, the opposition to the Orthodoxy of certain unconverted segments and traits of Byzantine society caused the weakening and ultimately the loss of the Eastern Roman Empire. The reactionary force of these social unconverted segments and traits has, for a long time, hindered the natural dynamism of Orthodoxy. The signs that have outlined the general policy of Byzantium since the 9th century are: suspicion, fratricidal jealousy, military weakness, Greek spiritual hegemony competing with Latin spiritual hegemony, and - the most odious of all - the dual identity of the Byzantine society, split between affirming the most pure and moral Christianity and practicing, with unique cynicism, the pagan inspired oriental lasciviousness, in everyday life.

Keywords: Christianity, Romanian Orthodoxy, ethnogenesis, the barbaric invasions, village, matrix particularity.

Unul dintre cei mai înverșunați critici ai Imperiului de Răsărit, Edward Gibbon, etalon de gândire pentru mulți oameni de cultură contemporani, consideră că Bizanțul a slăbit și în cele din urmă a pierdut competiția cu celelalte mari puteri ale lumii medievale datorită lipsei de pragmatism a Ortodoxiei: *"Imperiul răsăritean începuse să decadă; forțele distructive erau mai puternice decât cele ale progresului și dezastrele provocate de război erau și mai greu de îndurat din cauza tarelor, mereu aceleași ale tiraniei civile și bisericești...Credința grecilor odihnea mintea prin rugăciune și slăbea trupul prin post, iar mulțimea de mănăstiri și festivități făcea ca multe brațe și multe zile să nu-și mai afle o întrebuințare spre folosul omenirii*"[1]. Însă realitatea probează că savantul britanic s-a înșelat.

Ortodoxia nu a fost lipsită de pragmatism - dovadă că a supraviețuit Imperiului, ea însăși dezvoltându-se, de la început, sub regimuri dintre cele mai violente – ci stăpânirile politice din zonele de influență ortodoxă. Ortodoxia, având în centru Sfânta Euharistie, a mărturisit necontenit unirea timpului cu veșnicia, timpul însuși nefiind împlinit decât în veșnicie, iar veșnicia neputând fi anticipată sau pregustată decât în timpul lucrării concrete a Bisericii. Prin urmare, Euharistia reprezintă „*taina unității și autorității Bisericii și cheia sensului eshatologic al istoriei. Euharistia este procesualitatea mistică de devenire a lumii. Ea consumă timpul și îl unește cu eternitatea, îi deschide vocația de lumină și-i pregătește locul în memoria de iubire a lui Dumnezeu*"[2]. Aceste stăpâniri, moștenitoare ale despoților antici, s-au lăsat influențate de o anumită tentație – bazată și pe exploatarea slăbiciunii de moment a unor conducători bisericești - potrivit căreia Biserica este obligată „să se supună" orânduirilor temporale, inclusiv celor care Îl blasfemiază pe Mântuitorul Hristos (împărații arieni, monoteliți, iconoclaști, *etc.*).

Dependența de basileu dădea naștere, la rândul ei, unei probleme misionare. Ideea – promovată sub diferite forme, de la o epocă la alta, cu mai mult sau mai puțin succes – că opera de încreștinare a păgânilor, săvârșită cu râvnă autentică de misionarii ortodocși, ar fi fost sinonimă cu extinderea

[1] Edward GIBBON, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, vol. III, Ed.Minerva, București, 1976, trad.Dan Hurmuzescu, p.92.
[2] Pr. Dr. Ioan Valentin ISTRATI, *Taina veacurilor - timp și eternitate în rugăciunile liturgice ale Bisericii*, Ed. Doxologia, Iași, 2010, p. 436.

autorității politice a Imperiului peste acele neamuri, a creat mari dificultăți Bisericii. Nu de puține ori Creștinismul a fost respins și chiar persecutat crunt de către păgâni (persanii, arabii, neamurile turcice, *etc.*) tocmai din cauza fobiei acestora față de împăratul de Constantinopol.

- Ortodoxia a fost pusă de mai multe ori în fața unor societăți care nu își însușiseră sau își însușiseră parțial Creștinismul. Orientul creștin și Africa au fost repede înglobate în „*commonwealth-ul*" islamic încă din secolul al VII-lea, urmându-le Caucazul, Europa Centrală și de Est. Organizată pe națiuni, Ortodoxia a știut să-și adapteze resursele și să-și ghideze forțele nu numai spre cer, cum greșit s-ar putea gândi cineva din afara ei, ci și spre cunoașterea „timpului potrivit", a „*plinirii vremii*" (Gal. 4, 4), pentru anumite acțiuni istorice bine conturate. A fost capabilă, ce-i drept, să aștepte secole, pregătind, cu efort intensificat progresiv, generațiile potrivite pentru eliberarea popoarelor sale: *"Conducându-se după învățătura autentic creștină și după rânduielile Bisericii primare, Biserica Ortodoxă nu numai că sprijinește lupta de eliberare a popoarelor coloniale și consolidarea independenței și progresul popoarelor slab dezvoltate, ci ea însăși fiind organizată în Biserici Ortodoxe naționale autocefale, a promovat și promovează constituirea de Biserici Ortodoxe autocefale locale în regiunile unde există ortodocși. În primele veacuri creștine și după aceea Biserica Ortodoxă a lucrat între popoare prin puterea cuvântului și a vieții duhovnicești, respectând limba și independența fiecărui popor*"[3].

Nu Ortodoxia a slăbit, așadar, Imperiul Bizantin, ci, dimpotrivă, opoziția față de Ortodoxie a anumitor **segmente și trăsăturineconvertite** ale societății bizantine au cauzat slăbirea și în cele din urmă pierderea împărăției.

- Potrivit afirmațiilor lui Laonic Chacocondil, contemporan cu evenimentul căderii Constantinopolului sub jugul turcesc (marți, 29 mai 1453), bogățiile extrase de turci din cetate au fost atât de mari încât multă vreme aurul a fost vândut, așa cum fusese jefuit de ieniceri, la preț de aramă[4]. Rămâne fără răspuns întrebarea de ce împărăția bizantină, odinioară atât de pricepută la achiziționarea serviciilor mercenarilor, nu și-a putut recruta cu bogăția aceea, sub amenințarea însăși a morții sale, o oaste formată din cei mai buni oșteni ai lumii, cu care să se poată lupta, măcar de la egal la egal, cu Mahomed II.

Forța reacționară a acestor segmente și trăsături sociale a frânat, pentru o vreme îndelungată, dinamismul natural al Ortodoxiei. „*Contradicția profundă între Ortodoxia mărturisită și erezia practicată era un principiu de moarte pentru imperiul bizantin – adevărată cauză a decăderii sale. Era un fapt cert că acesta o să se prăbușească, mai ales din cauza Islamului"*[5].

Semnele care au amprentat politica generală a Bizanțului, începând cu secolul al IX-lea, sunt suspiciunea, gelozia fratricidă, slăbiciunea militară, hegemonismul spiritual grecesc în competiție cu hegemonismul spiritual latin, și – cel mai odios dintre toate - dedublarea societății bizantine între Creștinismul declarat și păgânismul (de cel mai pur gust oriental) aplicat cu cinism în viața de zi cu zi.

Moartea împăratului Vasile II Macedoneanul (1025) a atras, pentru mai bine de jumătate de secol, un val de instabilitate politică și socială care aproape că destrămase Imperiul. Ungurii, pecenegii și uzii prădau în voie provinciile europene, normanzii conduși de dinastia Hauteville dăduseră lovitura de grație ultimelor posesiuni italice ale Bizanțului, pe când în Asia, noii inamici – turcii selgiucizi – vor fonda un imperiu sunit care se va întinde, în limitele sale maxime, de la Bosfor până la fluviul Ind.

---

[3]NICOLAE, mitropolitul Ardealului, *Biserica și lumea în rapidă transformare*, în *MB*, nr.7-9, 1967, p. 436.
[4] Laonic CHALCOCONDIL, *Expuneri istorice*, Ed. Academiei Române, București, 1954, trad. Vasile Grecu, pp. 232-233.
[5] Vladimir SOLOVIOV, *Rusia și Biserica Universală*, Ed. Institutul European, Iași, 1994, trad. Mioara Adina Avram, p. 33.

Pierderea succesivă a celor mai bogate provincii din Orient (Armenia, Siria, Capadocia, Anatolia, Frigia, Bitinia, Ionia) în mâinile emirilor turci a avut loc pe fondul mai multor factori precum: îndelungatele războaie civile dintre partidul curtenilor şi aristocraţia militară, întărirea marilor latifundii în detrimentul micilor moşii ale vitejilor *akrites*[6], fiscalitatea excesivă, reducerea la şerbie a unei mari părţi a populaţiilor locale şi nu în ultimul rând fenomenul depopulării Asiei Mici, ca urmare a luptelor necontenite din perioada secolelor IX-XI şi a exterminării, de către generalii împărătesei Teodora[7], a peste 100.000 de locuitori din Asia Mică, respectiv a refugierii din calea măcelului a multora dintre aceşti locuitori în teritoriile controlate de musulmani, în timpul răscoalei paulicienilor[8].

La momentele premergătoare Cruciadei I, Bizanţul, trecut prin agonia celor aproape o sută treizeci de ani de iconoclasm imperial (secolele VIII-IX), şubrezit de prea multă instabilitate, secătuit de braţe de luptă, dar conştient încă de marele său potenţial financiar, întindea un păienjeniş diplomatic care îl propulsa de multe ori în fruntea celorlalte puteri mediteraneene.

- „*Res Romana Dei est; terrenis non eget armis*” („*Împărăţia romană este a lui Dumnezeu; ea nu are nevoie de arme pământeşti*”) suna atât de frumos deviza diplomaţilor şi a spionilor imperiali.

Însă încrederea exagerată în propria strălucire şi putere îl făcuse pe basileu să se bazeze aproape mereu pe serviciile mercenarilor şi ale diverşilor refugiaţi. Cu rare excepţii, străinii s-au dovedit de o loialitate îndoielnică faţă de Imperiul Bizantin. Însă nici mulţi din propriii săi fii nu se mai arătau prea interesaţi de apărarea lui.

Obsesia căderii Constantinopolului îi determina pe greci să-i bănuiască pe toţi de acest lucru. Anxietatea grecească răzbate şi în ceea ce-i priveşte pe cruciaţii franci chemaţi de către împăratul Alexius ca să elibereze Orientul de turci: „*Latinii care, la fel ca Bohemond şi ai săi, ţinteau de multă vreme spre imperiul romeilor şi voiau să-l cucerească, pe motiv că ascultau predicile lui Petros* (Petru Eremitul)*, aşa cum se spunea, au pus la cale această mare mişcare...*”[9].

E adevărat că francii nu aveau o purtare prea nobilă însă nici resentimentele grecilor împotriva latinilor nu au fost întotdeauna justificate de dragostea fraternă poruncită de Hristos. Jignirile zburau dintr-o tabără în alta precum proiectilele.

- S-a ajuns până acolo încât episcopul Liutprand de Cremona le explica bizantinilor stupefiaţi motivul pentru care papa Ioan XIII (965-972), în epistola sa către împăratul Nichifor II Fokas (963-969), îl numea pe acesta din urmă „*împărat al grecilor*” iar pe saxonul Otto I (936-973) „*împărat al romanilor*” prin cuvintele: *”Ştim că împăratul roman Constantin a venit aici* (în Constantinopol) *împreună cu nobilimea romană şi a fondat acest oraş în numele său; dar*

---

[6] *Akrites* erau oştenii răsplătiţi de împărat pentru vitejie, prin căpătarea unui titlu nobiliar, diferite exonerăţii fiscale şi alocarea unei proprietăţi la graniţa imperială. Atât timp cât akriţii au fost protejaţi de către guvernul imperial au fost motivaţi să lupte cu invadatorii iar hotarele Bizanţului au rămas impenetrabile pentru duşmani. Când curtenii de la Constantinopol au falimentat, în special sub domnia dinastiei Dukas, instituţia akriţilor, graniţele imperiale s-au prăbuşit sub presiunea turcilor.

[7] Sfânta Împărăteasă Teodora II, restauratoarea cultului sfintelor icoane, care a domnit ca regentă în numele fiului său, Mihail III, între anii 842-856.

[8] Savantul Steven Runciman atribuie masacrul excesului de zel al generalilor trimişi de către împărăteasă: Leon Argyros, Andronic Dukas şi Sudales. În orice caz, Charles Diehl are dreptate când afirmă că: „*aruncând pe aceşti disperaţi în braţele musulmanilor, guvernul imperial îşi pregătea multe nenorociri pentru viitor*” (Charles DIEHL, *Figuri bizantine*, vol. I, vol.I, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969, trad.Ileana Zara, p. 296; Steven RUNCIMAN, *Maniheul medieval.Studiu asupra ereziei dualiste în Evul Mediu*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2016, trad. Mihai D. Grigore, Damian Alexandru Anfile, p. 64).

[9] Ana COMNENA, *Alexiada*, vol. II, Ed. Minerva, Bucureşti, 1977, trad. Marina Marinescu, prefaţă, tabel cronologic şi note de Nicolae Şerban Tanaşoca, p. 91.

fiindcă aţi schimbat limba, obiceiurile şi portul, presfântul papă a crezut că denumirea de "romani" nu vă va plăcea după cum v-a displăcut şi îmbrăcămintea acestora"[10].

Apoi primatul forţat al elenismului în Biserica Ortodoxă, care a lovit foarte mult în celelalte vechi culturi ale Bisericii (română, bulgară, sârbă, rusă, georgiană, armeană, siriană, arabă, egipteană, *etc.*), pe care a refuzat multă vreme să le recunoască, să le considere egale şi să le preţuiască la adevărată lor valoare, nu descinde sub nici o formă din legea creştinească. În ciuda rafinamentului, a înaltei pregătiri intelectuale şi a entuziasmului, moştenite încă din Antichitate, elenismul s-a dovedit mult prea ataşat de propria sa moştenire pentru a mai putea coagula în jurul său naţiunile ortodoxe aparţinând altor culturi. De altfel, tot de la grecii antici elenismul căpătase şi daruri „otrăvite" pe care le va transmite, din nefericire, odată cu propria civilizaţie, neamurilor intrate în sfera sa de influenţă: corupţia, egoismul etnic, plăcerea dezbaterilor nesfârşite şi sămânţa războiului civil. *"Marea majoritate a înaltului cler grec aparţinea acestei grupări pe care o putem numi semi-ortodoxă sau mai degrabă, ortodoxă-catolică. Preoţii ei, fie din convingere teoretică, fie din sentimente obişnuite, fie din ataşament faţă de tradiţia comună, ţineau mult la dogma ortodoxă. În principiu n-aveau nimic împotriva unităţii Bisericii universale, dar cu condiţia ca centrul acestei unităţi să se afle pe teritoriul lor; şi de vreme ce acest centru se găsea în altă parte, era de preferat să fie greci decât creştini, acceptându-se mai degrabă o Biserică divizată decât una unificată de o putere străină în ochii lor şi duşmană naţionalităţii lor. În calitate de creştin, nu puteai fi cezaro-papist, în principiu, dar din punctul de vedere al unui patriot grec, era de preferat cezaro-papismul bizantin în locul papalităţii romane*"[11].

- La fel s-a întâmplat, mai târziu, şi cu panslaviştii, care, după modelul trasat de Bizanţ, s-au lăsat influenţaţi de fantasma „celei de a treia Rome" precum şi de întinderea unei dominaţii autoritare, slave de data aceasta, asupra întregii lumi. Mai ales când a avut la îndemână factorul politico-militar, aşa zisa "dragoste"[12] unilaterală a pan-curentelor (iudaism, latinism, panelenism, pangermanism, panslavism, islamism, *etc.*), atât cea a unuia faţă de celălalt, dar, cu precădere, faţă de culturile paticulare ale ţărilor fără influenţă politică, s-a transformat într-o îmbrăţişare asfixiantă, ucigaşă atât prin metodă cât şi prin practici.

Un exemplu de exagerare, păgubitor pentru Biserica Ortodoxă, este cel oferit chiar de unii fii ai ei. În locul principiului *simfoniei* dintre Biserică şi Stat, aşa cum a fost aceasta gândită de către împăratul Justinian I, se instaurase ca principiu fundamental - definitivat în secolul al IX-lea şi care va dura până la sfârşitul Imperiului - unul dintre punctele cele mai importante ale platformei împăraţilor iconoclaşti: **supunerea absolută a Bisericii faţă de Stat**. „*Prin aceasta, cu toată restabilirea Ortodoxiei, politica împăraţilor iconoclaşti îşi ajunsese scopul*", avea să constate savantul Charles Diehl[13].

Astfel, când forţa constrictoare turcească era evidentă, clericii Bisericii bizantine de la sfârşitul secolului al XIV-lea concepeau sfârşitul împărăţiei eline – redusă dramatic la Constantinopolul cu zilele numărate – ca fiind echivalent al sfârşitului lumii. În viziunea lor cu caracter de traumatism, fără stăpânirea basileului Biserica şi-ar fi pierdut definitiv sensul. Acest principiu exclusivist minimaliza contribuţia, dovedită cu râuri de sânge vărsate pentru Sfânta Cruce, a celorlalte naţiuni creştine, la marele trup al Ortodoxiei universale. Bizanţul era împărăţie creştină însă societatea sa rămăsese tributară, sub destule aspecte, atitudinii superioare şi „comodităţii" păgâne din trecut. *"Bizantinii au*

[10] LIUTPRAND OF CREMONA, *Report of his Mission to Constantinople*, în Ernest F. Henderson, *Select Historical Documents of the Middle Ages*, Ed. George Bell, London, 1910, p.467.
[11] Vladimir SOLOVIOV, *Rusia şi Biserica Universală*, p.25.
[12] A se înţelege: luptă pentru dominaţie, hegemonism.
[13] Charles DIEHL, *Figuri bizantine*, vol. I, pp. 292-293.

crezut că, pentru a fi cu adevărat creştini, era de ajuns păstrarea dogmelor şi ritualurilor sacre ale Ortodoxiei, fără să se sinchisească de creştinarea vieţii sociale şi politice, fiind de părere că le era îngăduit şi că era chiar demn de laudă să izoleze Creştinismul într-un turn de fildeş, lăsând locurile publice pe seama principiilor păgâne. Nu s-au plâns de destinul lor. Au avut ce au dorit: şi-au păstrat dogma şi ritul, numai puterea socială şi politică a căzut în mâinile musulmanilor – moştenitori legali ai păgânismului"[14].

- Când principele Vasile al Moscovei, în anul 1397, l-a întrebat pe patriarhul ecumenic Antonie IV dacă rușii pot să-l pomenească pe el la Sfânta Liturghie în locul împăratului de Constantinopol, continuând totuși să-l pomenească pe patriarhul ecumenic, acesta din urmă i-a răspuns: *"Nu este posibil ca să aibă creştinii Biserica fără să aibă Imperiul; nu este cu putinţă să fie separate una de cealaltă*"[15]. Ne putem imagina ce impact a putut să aibă această ideologie, după căderea Romei Noi și a ultimului împărat bizantin, asupra religioșilor dar și războinicilor ruși, mai ales după ce a fost pronunțată oficial prin patriarhul ecumenic. „*Obsesia constantinopolitană*" va fi transferată în felul acesta rușilor, cu urmările pe care le știm. Și adepții elenismului și cei ai slavismului au uitat că universalitatea trebuie mai înainte de toate să fie o comuniune în dragostea sinceră a unuia față de celălalt și a tuturor față de toți, în Hristos. O asociere consimțită liber, nu imitația creștină a unui califat sarazin.

Deși prin voci dintre cele mai percutante - Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Ioan Damaschinul, Sfântul Teodor Studitul, Sfântul Nicolae Misticul și mulți alții – Biserica Ortodoxă a reacționat ferm la tendința de dominare din ce în ce mai pronunțată a împăratului asupra ei, statul bizantin va continua să vadă Creștinismul drept unul dintre agenții săi de influență și se va comporta ca atare, invocând permanent organicitatea relației Stat-Biserică (după modelul armoniei dihotomice a ființei umane: trup-suflet) și confuzia dintre evanghelizare și extinderea suveranității sale.

- „*Dacă împăratul, inspirat de diavol, dă ordine împotriva legilor divine, nu trebuie să ne supunem!*" (Sfântul Nicolae Misticul, patriarhul Constantinopolului).

Diplomația însăși, *arma forte a Imperiului*, avea dublă măsură, astfel încât superioritatea, dobândită ușor pe calea negocierilor, se volatiliza tot atât de iute la cea mai mică schimbare a vântului istoriei, așa cum avea să constate vicleanul politician bizantin Bardas, în 862: „*Am alungat vulpea, dar în locul ei am introdus leul, care o să ne sfâșie pe toți*"[16].

Învrăjbirea diverselor popoare războinice (cum ar fi cumanii și pecenegii), mituirea unor șefi militari (vestiții căpitani mercenari ai Bizanțului, Guy și Constantin Humbertopulos, erau membri ai casei normande Hauteville, dușmana de moarte a Bizanțului), întărirea, după interesul de moment, a privilegiilor comerciale venețiene, genoveze, pisane, având ca rezultat imediat slăbirea economică din ce în ce mai accentuată și creșterea urii populației față de coloniile negustorilor străini[17], cu răbufniri violente și dintr-o parte și din cealaltă, precum și alte mijloace scoase din abisul politic bizantin, vor demonstra agățarea disperată de un prestigiu care se stingea rapid.

În ciuda slăbiciunilor din ce în ce mai accentuate despre care am amintit mai sus, totuși putem recunoaște că viața împărăției romeice a cunoscut și momente de resuscitare. Unul dintre aceste

[14]Vladimir SOLOVIOV, *Rusia şi Biserica Universală*, p.35.
[15] Steven RUNCIMAN, *Ultima Renaştere bizantină*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2016, trad. Vlad Lupescu, p. 48; John MEYENDORFF, *Teologia Bizantină*, Ed.IBMBOR, Bucureşti, 1996, trad.Pr.Conf. Dr. Alexandru I. Stan, pp.283-288.
[16] Charles DIEHL, *Figuri bizantine*, vol. I, p. 315.
[17] Pr. Prof. Dr. Emanoil BĂBUŞ, *Bizanţul istorie şi spiritualitate*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2010, p. 380.

revirimente îl constituie, pe drept cuvânt, domnia Comnenilor. Iar cel căruia i se datorează începutul unei noi perioade de glorie a Bizanțului, este Alexius I.

În persoana lui Alexius I Comnenul (1081-1118), politica bizantină și-a găsit cu adevărat personificarea. „*Căci dacă cineva socotește arta de a conduce drept o știință și cea mai înaltă filosofie, ca și cum ar fi fost o artă a artelor, o știință a științelor, l-ar putea admira pe tatăl meu ca pe un savant sau un arhitect...*" avea să scrie pe bună dreptate despre el fiica sa, prințesa-cărturar Ana Comnena[18].

- Dinastia Comnenă avea origine vlahă și provenea din Tracia, probabil din cetatea Comne. Împăratul Vasile II Macedoneanul (+ 1025) împroprietărește, pentru excepționale merite militare, pe primul strămoș Comnen, Manuel Erotikos, țăran de origine, cu o moșie întinsă în Paflagonia, unde acesta și-a construit un castel numit Castra Comnenon (azi Kastamuni, în nordul Anatoliei). Comnenii erau aristocrați militari iar sursa lor de putere se găsea tocmai în priceperea lor de a apăra frontierele Imperiului. În conflictul dintre partidul curtenilor și cel al militarilor, stârnit pe tema succesiunii dinastiei Macedonenilor, spre sfârșitul anului 1056, primul Comnen, fiul țăranului vlah împroprietărit de Vasile II, urcă pe tronul Bizanțului din partea ostașilor. Este vorba despre Isaac, unchiul după tată al împăratului Alexius I, care va domni între 1056 și 1059[19].

Un strateg înzestrat cu abilitățile unei vulpi, provenit din rândurile aristocrației militare, ostaș care și-a călit simțurile prin experiențe grele și de lungă durată, nepot de împărat, Alexius (Alexios/Alexie) I Comnenul va rămâne pentru posteritate drept unul dintre cei mai harnici împărați, fondator și patron al acelei vestite „*Renașteri comnene*" a Imperiului Bizantin, manifestată sub toate aspectele, de la siguranța frontierelor până la artele frumoase.

Înfocat ortodox dar și un om așezat, realist, împăratul va întreține o prietenie durabilă cu echivalentul său din lumea apuseană, papa Urban II (1088-1099). Se pare că respectul reciproc, modestia și seriozitatea celor doi conducători ai Europei au putut conlucra, în ciuda prejudecăților, a diferențelor culturale și chiar a despărțirii de la 1054, oferind un model bun – însă, din nefericire, foarte puțin copiat de către urmași – spre împlinirea țelurilor propuse: 1. Unitate în Creștinism; 2. Pace în Europa; 3. Respingerea comună (bizantino-francă) a invadatorilor asiatici; 4. Recucerirea și reîncreștinarea Orientului.

Cu toată pregătirea și deschiderea sa, împăratul Alexius rămânea totuși un prizonier moral al confuziei dintre interesele Bizanțului și Creștinism – care-l determina să nu ia în calcul propuneri sau solicitări care s-ar fi concretizat într-un mare câștig pentru Creștinătate, pe motiv că nu sunt și în interesul direct al statului său – al anxietății legate de căderea Constantinopolului – datorită căreia devenea șovăielnic și bănuitor atunci când ar fi trebuit să acționeze prompt – și, nu în ultimul rând, al judecății false că apusenii înrolați în Cruciadă sunt, de fapt, mercenarii săi – ceea ce uneori însemna doar o implicare financiară, de angajator, nu și una de camaraderie și de copărtășie creștină. În orice caz, prezența sa pe tronul Bizanțului la momentul declanșării și a desfășurării Cruciadei I a fost una în general benefică acțiunii cruciate.

[18]Ana COMNENA, *Alexiada*, vol. I, p. 122.

[19] Nicolae BĂNESCU, *Chipuri din istoria Bizanțului*, Ed. Albatros, București, 1971, pp. 121-140; Steven RUNCIMAN, *Istoria Cruciadelor*, vol. I, Ed. Nemira, București, 2014, trad. Ovidiu Cristea, Marian Coman, Maria Pakucs-Wilcocks, pp. 68-73.

BIBLIOGRAPHY

1. BĂBUȘ, Pr. Prof. Dr. Emanoil, *Bizanțul istorie și spiritualitate*, Ed. Sophia, București, 2010.
2. CHALCOCONDIL, Laonic, *Expuneri istorice*, Ed. Academiei Române, București, 1954, trad. Vasile Grecu.
3. COMNENA, Ana, *Alexiada*, vol. II, Ed. Minerva, București, 1977, trad. Marina Marinescu, prefață, tabel cronologic și note de Nicolae Șerban Tanașoca.
4. DIEHL, Charles, *Figuri bizantine*, vol. I, vol. I, Editura pentru literatură, București, 1969, trad. Ileana Zara.
5. GIBBON, Edward, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, vol. III, Ed.Minerva, București, 1976, trad.Dan Hurmuzescu.
6. HENDERSON, Ernest F., *Select Historical Documents of the Middle Ages*, Ed. George Bell, London, 1910.
7. ISTRATI, Pr. Dr. Ioan Valentin, *Taina veacurilor, timp și eternitate în rugăciunile liturgice ale Bisericii*, Ed. Doxologia, Iași, 2010.
8. ISTRATI, Pr. Dr. Ioan Valentin, *Lumina răstignită, cuvinte pentru cei ce plâng*, Ed. Pars pro toto, Iași, 2014.
9. MEYENDORFF, John, *Teologia Bizantină*, Ed.IBMBOR, București, 1996, trad.Pr. Conf. Dr. Alexandru I. Stan.
10. NICOLAE, mitropolitul Ardealului, *Biserica și lumea în rapidă transformare*, în *MB*, nr.7-9, 1967.
11. PRICOP, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Ortodoxie, etnicitate, identitate europeană*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2012.
12. PRICOP, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Tezaurul identitar românesc*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013.
13. RUNCIMAN, Steven, *Istoria Cruciadelor*, vol. I, Ed. Nemira, București, 2014, trad. Ovidiu Cristea, Marian Coman, Maria Pakucs-Wilcocks.
14. RUNCIMAN, Steven, *Maniheul medieval. Studiu asupra ereziei dualiste în Evul Mediu*, Ed. Nemira, București, 2016, trad. Mihai D. Grigore, Damian Alexandru Anfile.
15. RUNCIMAN, Steven, *Ultima Renaștere bizantină*, Ed. Nemira, București, 2016, trad. Vlad Lupescu.
16. SOLOVIOV, Vladimir, *Rusia și Biserica Universală*, Ed. Institutul European, Iași, 1994, trad. Mioara Adina Avram.

THE BIZANTINE EMPEROR, ARCHTYPE OF THE RULER VASILE LUPU IN THE SPACE OF THE BYZANTIUM "AFTER BYZANTIUM"

Augustin Poenaru
Researcher, PhD, European Centre for Ethnic Studies, Romanian Academy

Abstract: „Ho helios basileuei", „The sun is like an emperor": In these few words, with which simple people of Byzantium described a reality of the Middle Ages they were in, we found some important things synthesized about their perception of the idea of basileus, as God's messenger on earth.As the sun has priority in the physical universe of the Byzantines (Roman heritage – sol invictus), so the Emperor is the ultimate and supreme principle of organizing their society.Starting from these first assertions, we will try to analyse the fundamental characteristics of the secular power of the Emperor of Constantinople, namely: the symbols of power, the structures of power, the exercise of power, and the projection of power, in order to try, alongside these descriptions, an incursion into the Byzantium after Byzantium area, more precisely in the 17th century Moldavia - the reign of Vasile Lupu (1634-1653). After the fall of Constantinople, in 1453, in the absence of any other support, the Orthodox world appealed to the Romanian rulers, whose authority over its subjects was imperial. These Romanian rulers become, in the 16th-17th centuries, the main donors of Byzantium and its territories, while patronizing the Orthodox Church, through the donations and by the appointment of patriarchs.From these new Romanian basileus, a special figure is that of Vasile Lupu, who, we believe, has attributed and manifested most of his role as follower of the old Byzantine emperors. His reign was tumultuous with high goals, and his policy was always consistent with the policy of the last Paleologues of the fifteenth century.This Moldavian basileus, who wrote Greek and spoke all his life the language of the country where he reigned with Greek accent, which did not prevent him from craving the rule of Wallachia and even of Transylvaniahaving a clear consciousness of the unity of the Romanian population in the three Carpathian-Danubian countries, in line with his "imperial" views,he considered himself a successor of the Byzantine emperors in a Carpathian "Romania", the protector of the entire Orthodox Church.

Keywords: Byzantium, emperor, Basileus, Vasile Lupu, Byzantium after Byzantium.

Moștenirea bizantină

În ciuda faptului că, în urma cuceririi Constantinopolului de către temutul sultan Mahomed al II-lea, Imperiul Bizantin încetează, în mod oficial, să mai existe, **moștenirea bizantină** a continuat să se manifeste și să însuflețească spirite și popoare. Din acest motiv, subiectul central al prezentului material rămâne în continuare de interes pentru istorici, dar și pentru cei care vor să descopere „misterioasa" lume a *Bizanțului*, iar aplecarea asupra acestei problematici o considerăm de bun augur și necesară, chiar și în prezent, pentru „descifrarea" acestei părți de *Bizanț după Bizanț* în care s-au aflat Țările române în Evul Mediu.

Așadar, căderea consecutivă sub dominație otomană a celor trei centre politice ale lumii bizantine – Constantinopol, Mistra și Trapezunt, nu a însemnat dispariția formelor de viață bizantină. *„Această civilizație a supraviețuit căderii centrelor ei politice secole în șir, transmițându-și formele într-un areal vast ce se întinde din Rusia până în nordul Africii și din Serbia până în Armenia și Georgia."*[1]

Ca principale trăsături definitorii, societatea bizantină *„a fost una **europeană** prin cultura și limba elenă și prin atașamentul față de tradițiile clasice greco-romane, și **orientală** prin cultul pentru*

[1] A.A. Vasiliev, *Istoria Imperiului Bizantin* [*History of the Byzantine Empire*], traducere și note de I.-A. Tudorie, V.-A.Carabă și S.-L.Nazâru, Studiu introductiv de I.-A. Tudorie, Iași, Editura Polirom, 2010, p. 24.

autoritate, prin gustul pentru fast și prin alte forme de viață privată"[2], trăsături pe care le vom exemplifica de-a lungul prezentului material. Depozitară a valorilor clasice greco-romane, civilizația bizantină le transmitea astfel culturii Renașterii, constituindu-se într-un element de legătură indispensabil între gândirea antică și civilizația modernă. Toate aceste trăsături fundamentale au făcut ca principalele domenii de afirmare a elementelor bizantine să fie instituțiile juridice și religioase, ideologia politică și, mai presus de toate acestea, **cultura**. Așadar, sintetizând, Bizanțul a reprezentat un complex de instituții, un sistem politic și religios și un „tip" de civilizație ce a sintetizat *moștenirea intelectuală elenică, dreptul roman și religia ortodoxă*.

Esența *Bizanțului* se va păstra, așadar, și *„își va continua acțiunea milenară"*, după cum spunea Nicolae Iorga[3], *„astfel, după transformarea, în multe privințe, numai aparentă, de la 1453, el* [Bizanțul] *își va anexa forme de civilizație, care-i veneau din lumea gotică a Transilvaniei și a Poloniei, prin Moldova românească și tot ce, pe diferite căi, îi va transmite Apusul, în epoca Renașterii. Multe lucruri noi vor ieși astfel la suprafață, dar în adânc nu va rămâne, totuși, decât nestrămutata continuitate bizantină"*[4]

Concepția bizantină asupra statului.

Imitarea lui Dumnezeu

În Bizanț, încă de la începuturile sale, tradiția romană și concepția creștină asupra puterii imperiale și asupra statului erau îngemănate. Din aceasta concluzionăm că statul, în concepția bizantinilor, reprezenta **puterea lui Dumnezeu pe Pământ**. Această îngemănare o regăsim și în scrierile a doi cărturari, doi oameni total diferiți: retorul Themistios, un păgân, și episcopul Synesios din Cyrene care, în secolul al V-lea scriau: *„Să știi că nici frumusețea și nici măreția, nici o lucrare și nici vreo putere nu pot zămisli un bun împărat, dacă el însuși nu poartă în suflet reprezentarea asemănării sale cu divinitatea"*, căci Dumnezeu *„este el însuși gravat în intelecte, ca un arhetip, de unde și imaginea sa providențială, și, prin voința lui, lucrurile de aici, de pe pământ, au fost organizate, urmând realitățile cerești."*[5] Așadar, imaginea și totodată creația sfântă a *Divinității* de care vorbea Themistios și care, la episcopul Synesios poartă, indubitabil și categoric, numele de *Domine Deus* (Dumnezeu), este regalitatea pământească.

Această origine a strânsei unități dintre putere și religie, care precede cu mult creștinismul, trebuie așadar căutată în istoria Imperiul Roman târziu. *Principatul*, acest regim politic prin excelență, în care împăratul nu era decât cel dintâi dintre magistrați, a fost înlocuit în veacul al III-lea cu *Dominatul*, contribuind astfel la **fundamentarea teoretică a monarhiei**. Menționăm teoretică, deoarece aceasta exista de mult timp *de facto*. Era evident că justificare doctrinală a principatului, care se baza pe alegeri populare, nu convenea unei monarhii care era, în fapt, absolute. În mod surprinzător poate pentru unii, dar la fel de evident, religia avea să legitimeze acest tip de guvernare, *„căci, numai puterea dumnezeiască, fără de limite, putea sta la baza unei puteri omenești nelimitate."*[6] Din acest considerent putem vedea într-o altă lumină și putem explica, într-un mod pur pragmatic, alegerea împăratului Constantin cel Mare care, atunci când a ales creștinismul, a găsit în monoteismul acestuia, ce justifica unirea tuturor puterilor vremelnice într-o singură mână, aceeași legitimare religioasă pe care împăratul Aurelian o descoperise în cultul lui *Sol invictus*.

În ceea ce privește fundamentarea teoretică a *Dominatului*, respectiv a monarhiei, doctrina ortodoxă era limpede și tranșantă: Dumnezeu domnește în ceruri și numai biserica se poate considera purtătoarea forței sale spirituale în această lume. În schimb, împăratului îi revine, neîmpărțită, **puterea pământească pe care o deține de la Dumnezeu**. Sugestivă pentru aceasta este mustrarea pe care Sfântul Atanasie i-o făcea împăratului Constanțiu II, cel de-al doilea fiu al lui Constantin cel Mare,

---

[2] *Ibidem*, p. 27.
[3] Nicolae Iorga, *Bizanț după Bizanț*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 6.
[4] *Ibidem*.
[5] Alain Ducellier, *Bizantinii. Istorie și cultură*, București, Editura Teora, 1997, p. 74.
[6] *Ibidem*, pp. 74 – 75.

spunându-i: *„Amintește-ți că ești un om muritor; teme-te de ziua Judecății din Urmă și, așteptând-o, păstrează-ți sufletul curat. Nu te amesteca în problemele ecleziastice și nu încerca să ne dai sfaturi în privința acestora, căci tu trebuie să înveți de la noi. Dumnezeu ți-a dat pe mână Imperiul, nouă ne-a încredințat Biserica și, după cum acela care îți lezează puterea contravine voinței lui Dumnezeu, tot așa, ferește-te să iei asupra ta problemele bisericii, pentru că vei fi acuzat cu asprime. Astfel e scris: dați Cezarului ce i se cuvine și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu. Căci așa cum nu ne este dat nouă să domnim în lumea aceasta, la rândul tău, împărate, nu ai dreptul să oficiezi în biserică."*[7]

Această doctrină ortodoxă se bazează, în fapt, pe simplitatea dogmei: Dumnezeu a vrut ca aceasta să fie ordinea lumii, iar creștinul are rolul să o ferească de orice schimbare, religioasă, socială sau politică. Puterea imperială trebuie să vegheze asupra acestei *ordini*, iar scopul suprem al Bisericii este acela de a păstra *armonia divină*, punându-se în slujba puterii ce o protejează. Împăratul, care păstrează *ordinea divină* pe pământ este reprezentantul lui Dumnezeu printre oameni. A-l imita pe Dumnezeu nu era așadar o înfumurare, ci o datorie, cu singura condiție de a nu te crede egalul să, după spunea retorul mai sus amintit, Themistios: *„trebuie să-l imite pe Dumnezeu numai acela care caută virtutea și nu cel care își dorește onorurile închinate Lui."*[8]

Cerul pe Pământ

Deoarece bizantinii îl priveau pe împărat ca fiind trimisul lui Dumnezeu pe pământ, aceștia îi atribuiau toată cinstea cuvenită și se închinau în fața acestuia, exprimând prin aceasta copleșirea omenescului în fața *majestății divine a suveranului*. Această latură divină a suveranului era completată și de însemnele imperiale ale sale: încălțările de purpură împodobite cu vulturi de aur, hlamida de purpură, sceptrul cu cruce, *labarumul* (stindardul victorios ce îl însoțise pe Constantin cel Mare la podul Milvius). Purpura era considerat un element cu adevărat sacru și strict specific suveranității, încât oricine o îmbrăca devenea adversarul împăratului. Toate acestea elemente, cât și tot ce îl înconjura pe împărat, erau ieșite din comun. Însă acest lux nu era doar glorie deșartă sau etalarea „prostului gust oriental", ci se datorau faptului că, în concepția bizantinilor, împăratul era o „ipostază" a lui Dumnezeu, și aspectul său trebuia să îi atragă pe oameni. Lumea divină ajungea așadar pe pământ prin intermediul *basileului*. Până și ceremonialul de la curte avea, înainte de toate, o încărcătură religioasă: *„prin el trebuia să i se ofere necredinciosului o vagă imagine a ideii de Dumnezeu, iar celui credincios o mediere între cer și pământ. Numai vederea împăratului trebuia să copleșească inima creștinului și să îi mulțumească în aceeași măsură ca și contemplarea unei icoane, pentru că el nu era altceva decât o icoană vie, Icoana prin excelență, adică o imagine a lui Dumnezeu pe care nu o contempli în sine, dar dincolo de care poți să adori făptura Creatorului."*[9]

Dacă orice se petrecea în cer își avea corespondent pe pământ, rezultă și faptul că basileul este instrumentul prin care Dumnezeu, ce întruchipa bunătatea infinită, dezvălui oamenilor bunăvoința sa. Drept urmare, împăratul trebui să fie și un **binefăcător**. În cazul în care suveranul nu făcea această dovadă, el își putea pierde calitatea de împărat.[10] Theodor II Laskaris[11], referindu-se la rolul împăraților pe pământ, întărea, în secolul al XIII-lea, aceste afirmații: *„Prin ei Dumnezeu împarte națiilor pace; prin ei țara se acoperă de glorie, datorită lor fiecare e stăpân pe avutul său și ferit de mâna neîndurătoare a dușmanului pentru că Basileul întruchipează Binele și Frumosul."*[12] „Soarele e ca un împărat", *ho helios basileuei*[13]: în aceste cuvinte bizantinii obișnuiau să descrie, în Evul Mediu, o realitate. Aparent, doar câteva cuvinte, în realitate – o sinteză asupra percepției rolului împăratului în

[7] *Ibidem*, p. 76.
[8] *Ibidem*, p. 77.
[9] *Ibidem*, p. 78-79.
[10] *Ibidem*, p. 79.
[11] Theodor II Laskaris (n. 1221-d. 1258) a fost împărat al Imperiului Bizantin între anii 1254-1258.
[12] *Ibidem.*
[13] Guglielmo Cavallo (coord.), *Omul bizantin*, trad. de Ion Mircea; postfață de Claudia Tița-Mircea, Iași, Polirom, 200, p. 263.

viața lor. Asemenea razelor soarelui, puterea și prezența împăratului copleșeau realitatea și imaginația bizantinilor.

În continuarea materialului nostru, vom enunța și detalia principalele simboluri ale puterii împăratului de la Constantinopol, pentru a ajunge ulterior să facem o incursiune în spațiul *Bizanțului după Bizanț*, mai precis în Moldova secolului al XVII-lea – domnia lui Vasile Lupu și să analizăm eventuale similitudini de politică, și nu numai, între împărații de la Constantinopol și *basileul* moldovean.

Simbolurile puterii

Purpura – culoarea imperială

Unul dintre aspectele centrale ale puterii imperiale bizantine, care trebuia să înfățișeze grandoarea și anvergura împăratului, este legat de simbolistica puterii sale. Această încarnare vizibilă a ideii imperiale era învăluită în culorile strălucitoare ale celor mai fine mătăsuri purpurii, cu broderii în fir de aur care captau razele soarelui[14]. Purpura este așadar culoarea imperială prin excelență. Documentele diplomatice cele mai solemne emise de împărat erau îmbrăcate în această culoare imperială. Moștenitorii tronului „se nășteau în purpură”[15] la propriu, într-o cameră care era decorată, de asemenea, cu purpură.

Vulturul bicefal

Împărații de la Constantinopol vedeau neîntreruptă tradiția imperială care îi lega de Vechea Romă, capitala Imperiului Roman, iar din acest punct de vedere regăsim o continuitate heraldică, cu o singură mențiune de fond, aceea ca de data aceasta, în locul acvilei romane, regăsim *vulturul bicefal*. În heraldica bizantină, capetele reprezintă cele două suveranități ale imperiului: cea laică și cea religioasă.

Titulatura bizantină

Modul în care împăratul se percepea pe sine și felul în care era percepută anvergura puterii sale de către supuși și străini, reieșea din titulatura pe care acesta o deținea. Desigur ca această titulatură imperială provenea din ideologia puterii, care era de origine și tradiție romană. [16] Cel mai important dintre aceste titluri ale suveranului era cel de *basileus*, care extindea semnificația semantică a acestuia de *rex* la statutul de împărat.

Această latură divină a suveranului era completată și de alte însemne imperiale ale sale: încălțările de purpură împodobite cu vulturi de aur (*kampagia*[17]) , hlamida de purpură, sceptrul cu cruce, *labarumul* (stindardul victorios ce îl însoțise pe Constantin cel Mare la podul Milvius).

Bizanțul după Bizanț

După cum am arătat și la începutul materialului nostru atunci când am discutat despre moștenirea bizantină, *Bizanțul*, cu tot ceea ce a însemnat ca *predanie*[18] culturală, religioasă și politică, nu a dispărut odată cu căderea Constantinopolului, ci a găsit într-un mod complet fascinant, până spre mijlocul secolului al XIX-lea, alte realități sociale și politice prin care s-a perpetua. Nicolae Iorga este istoricul care tratează cu responsabilitate și cu acribie acest capitol al istoriei universale, punând în lumină într-un mod îndrăzneț și ingenios episodul *Bizanțului după Bizanț,* în cartea sa cu acest nume, ale cărei teorii și explicații le vom prelua și noi în prezentul articol. Tot el este cel care afirmă că turcii otomani nu au adus cu ei, odată cu cucerirea marelui oraș, noi forme de viață, clădind peste ruine, *„ci fără îndoială Imperiul, cu tot ce păstrase ca amintiri, mijloace și indestructibil ideal, este acela care, de la o zi la alta i-a transformat pe cei veniți din Brusa și din Adrianopol să se statornicească pe locul acesta nespus de ispititor, în stare să folosească și să stoarcă pe rând toate rasele.”*[19] De asemenea,

---

[14] *Ibidem.*
[15] *Ibidem*, p. 264.
[16] *Ibidem.*
[17] Alain Ducellier, *op. cit.*, p. 78.
[18] predanie: Transmitere prin succesiune; Predarea verbală sau scrisă a învățăturilor doctrinelor și tradiției bisericii creștine de-a lungul veacurilor. -Din sl. predanije; conf. www.dexonline.ro
[19] Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 5-6.

arată Iorga, după victoria turcilor din mai 1453, *„vom vedea cum acest Stambul al stăpânitorilor turci, care nu se pricepură măcar să-i găsească un adevărat nume nou, departe de a cădea în părăsire după scenele sângeroase din luna mai 1453, fu mărit, repopulat, adânci iubit și păstrat, cu grijă de toate nevoile și de pasiunile sale, de către basileii de origine otomană.”*[20]

Alături de alte forme ale supraviețuirii bizantine precum: **oamenii emigrației** (*pribegii*[21]), cei care au părăsit Imperiul înainte, dar și după căderea Constantinopolului, și au plecat în Apus pentru a deveni dascăli, editori și comentatori de texte, sau grămătici și care erau, după spusele lui Iorga, *„purtători ai ambiției și idealului bizantin”*[22],**Patriarhia ecumenică a Bisericii Ortodoxe și Patriarhului său**[23], care *„ajunsese a se substitui Imperiului dispărut, folosindu-se de Imperiul existent”*[24], **arhonți**[25] și **autonomiile locale**[26] (Muntele Sinai, Muntele Athos, coloniile din Italia și alte comunități creștine de pe continent), un alt element important al acestei moșteniri l-au reprezentat *„suveranitățile de la Dunăre”*[27]. Conducătorii acestor suveranități dunărene, **voievozii români**, spune Iorga, „*conducători ai unei ordini patriarhale țărănești* […], *au devenit – sub înrâurirea bizantinilor greci, amestecați în viața lor prin negoț, prin căsătorii, prin traiul comun la Constantinopol, în mahalaua Perei sau a Galatei, unde se întâlnesc plăcutele relații sociale ale levantinilor catolici de limbă italiană și de obiceiuri apusene, dar mai ales în insule și în alte locuri de refugiu sau de surghiun, prin stabilirea marilor familii pe pământul acela unde nu te afli neîncetat sub ochiul lacom sau mânios al stăpânilor turci – adevărații succesori ai împăraților din Bizanț. De la ei au împrumutat stilul, pompa, și stemele chiar; de la ei au preluat, ca ocrotitori a toată creștinătatea ortodoxă, misiunea pentru care își sacrifică fără milă tezaurul smuls de la munca și, mai târziu, sărăcia supușilor, iar uneori, într-o lume care trăiește din daniile lor, li se adaugă la nume titlurile atribuite împăraților care domneau pe malul Bosforului. Este o nouă* ***basileia****, înconjurată îndată de prezența, pe timp de luni, și ani chiar, a capilor clerului grecesc, odinioară simpli vizitatori, în căutare de pomeni, ajungând acum să întrunească în jurul Domnului din Iași sau București patru patriarhi bizantini, în funcțiune sau în exil. Această situație, care a dat țărilor românești – un rol de supremație care se întindea până la Tiflis, la Antiohia, ca Cairo, și care nu poate fi comparat cu importanța actuală a României, a durat de la căderea „feciorului Satanei”*[…] *până la imperială măreție și dărnicie a acelui boier Lupu, care ajungând pe tronul Moldovei, se botează Vasile, ca împăratul legiuitor, cu a cărui operă, visând la Bizanțul unde l-ar fi instalat venețienii și polonii, el s-a luat la întrecere, prin publicarea codului său, în același timp în care la Iași se dădea prima traducere integrală lui Herodot.”*[28]

Vasile Lupu – domnul Moldovei mânat de țeluri imperiale

Simbolurile imperiale ale puterii sale

După cum deja am anticipat, un prim element ce atrage atenția este însuși **numele** voievodului muntean. Pe numele său real de botez Lupu Coci,acesta își ia numele, încă de la urcarea sa pe tron din 1634, împăratului bizantin Vasile (*Basileios*) I Macedoneanul (867-886) prin care se exprima, chiar de la începutul domniei sale, **ideea imperială** în haină greco-bizantină. Aromân din Albania, născut în 1596 în Epir și stabilit ulterior la Arbănași (Poroiște), Bulgaria[29], acesta va domni în Moldova între anii 1634-1653. Remarcându-se și rămânând în istorie datorită meritelor sale în domeniul cultural și fiind

[20] *Ibidem*, p. 7.
[21] vezi Cap. 1 din Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 13-41.
[22] Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 7.
[23] vezi Cap. 4 din Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 79-111.
[24] *Ibidem*, p. 8.
[25] vezi Cap. 5 din Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 112-123.
[26] vezi Cap. 3 din Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 58-78.
[27] Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 9.
[28] *Ibidem*, p. 8.
[29] Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. V, București, Editura Enciclopedică, 2012, p. 136.

considerat unul dintre cei mai înverşunaţi continuatori ai ideii imperiale bizantine şi totodată protector al spaţiului ortodox, acesta a fost numit drept „*imaginea exactă a marelui Iustinian, împăratul de pioasă amintire", „domnitorul pe care nu-l încăpea Moldova, ca pe un om cu hire înaltă şi împărătească, mai mult decât domnească."*[30]

Să analizăm, în rândurile următoare, aceste descrieri, şi să încercăm să facem portretul acestui voievod moldovean, a cărui domnie a fost frământată de înalte ţeluri imperiale. Dacă vorbim de simboluri şi am amintit de numele imperial al lui Vasile Lupu, tot aici trebuie menţionat **titlul** cu care domnitorul moldovean semna actele de cancelarie. Într-un hrisov[31] din anul 1650, prin care acesta întăreşte o proprietate unui vistier[32] de-al său, regăsim titulatura domnească: *„Io, Vasile Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Ţării Moldovei"*[33]. Titulatură folosită deopotrivă de domnii români, munteni şi moldoveni, încă din vremea domnitorului Roman I (1392) aceasta este specifică împăraţilor bizantini. Particula *Io* (în originalul slavon *Iω* sau *IωNЬ*)provind din grecescul „Ioannes" (*Ιωάννης*), care înseamnă „unsul lui Dumnezeu" sau „cel ales de Dumnezeu", ceea ce justifică prezenţa sa într-un titlu domnesc[34].

Un alt element din simbolistica imperială a lui Vasile Lupu este **vulturul bicefal**. Pe peceţile sale, începând chiar din 1633, în stema sa, ca de altfel şi în forma candelabrului de la Mănăstirea Trei Ierarhi, figurează coroana împărătească închisă, timbrând capul de bour, însoţit de vulturul bicefal[35]. Un alt element, de data aceasta distinctiv, dar atât de sugestiv pentru contextul domniei lui Vasile Lupu, inclusiv al urcării sale pe tron, este **cuca turcească**[36]. Dar nu întâmplător, deşi în reprezentările plastice este înfăţişat, asemenea lui Mihai Viteazul, având pe cap această cucă turcească, Vasile Lupu a fost încoronat cu **coroana împărătească**. Două reprezentări sugestive pentru cele două componente ale politicii sale: supus al Porţii şi protector al ortodoxiei. Tot despre atitudinea sa imperială vorbeşte şi Principele Transilvaniei, Acaţiu Barcsai: *„ Acest vodă stă aşa de sus şi vorbeşte aşa de înţelept ca şi când el ar fi împăratul turcilor"*[37].

Fastul imperial bizantin îl regăsim, într-o formă autohtonizată, din plin la curtea lui Vasile Lupu. Astfel, atunci când voievodul moldovean trece prin faţa slujbaşilor săi, *„eticheta cere o adâncă închinare cu mâinile la piept. Nimeni nu e îngăduit să fie de faţă decât cine se ţine de palatul monarhului, străinii curioşi trebuind să se ascundă prin unghere. Când domnul merge la biserica lui Ştefan cel Mare,* […] *el înaintează ca un urmaş al lui Iustinian mergând la Sfânta Sofia să se roage pentru mântuirea sacrului Imperiu. În pragul lăcaşului dumnezeiesc, clerul iese înaintea aceluia pe care, în această calitate ca a împăraţilor de odinioară, şi-l recunoaşte ca stăpân."*[38] Tot la Nicolae Iorga aflăm detalii despre pompa bizantină aflată la curtea lui Vasile Lupu. Îmbrăcămintea şi podoabele monarhului moldovean sunt de-a dreptul comparabile cu cele ale vechilor împăraţi bizantini. Un oaspete apusean prezent la curtea sa aprecia că doar nasturii hainei lui ar costa mai mult de 100.000 de

---

[30] Ionel Alexandru Sersea, *Vasile Lupu – protector al patriarhiilor ortodoxe orientale*, articol apărut în *Revista Historia*, accesat în data de 09 mai 2019, accesibil la adresa de internet: https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/vasile-lupu-protector-al-patriarhiilor-ortodoxe-orientale

[31]hrisov (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova): act domnesc care servea ca titlu de proprietate, de privilegiu etc.; ispisoc. – Din ngr. *hrisóvuilon* „bulă de aur"; conf. www.dexonline.ro

[32]vister (În Evul Mediu, în Ţările Române): titlu dat marelui dregător care avea în grijă tezaurul ţării, repartizarea şi încasarea dărilor; persoană care purta acest titlu; vistiernic. - Din lat. *vestiarius*; conf. www.dexonline.ro

[33] Documentul original în limba slavonă a fost accesat în data de 09 mai 2019 şi poate fi accesat la adresa de internet: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vasile_Lupu_%C3%AEnt%C4%83re%C5%9Fte_lui_Iordache_mare_vistier.jpg

[34] Al. Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Ed. Saeculum, 2002.

[35] Academia Română, *op. cit.*, p. 140.

[36] cucă: Căciulă înaltă în formă de piramidă, împodobită cu pene de struţ şi îmbrăcată pe dinafară cu catifea aurie, trimisă de sultan domnitorilor români la urcarea pe tron şi purtată de aceştia la ocazii festive şi la parade; conf. www.dexonline.ro

[37] Academia Română, *op. cit.*, p. 140.

[38] Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VI, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000, p. 120.

galbeni[39]. Un alt călător prin Țările Române, un polonez, îl vede pe Vasile Lupu în 1643 și face o descriere în detaliu a îmbrăcămintei sale: *„Măreția Domnului era în adevăr de privit, fiind într-u toate admirabilă. Între altele avea pe el o haină împodobită așa de măreață de nu s-ar putea vedea una ca aceea nici la Sultanul turcesc, nici la vreun alt monarh. Era croită, mi se pare, din brocard de aur pe care erau cusute tot în aur flori înalte de un deget; avea două perechi de nasturi de diamante splendide. Veșmântul era căptușit cu soboli."*[40]

Calitatea de *basileu* ctitor

La fel ca și omologul său din Țara Românească, Matei Basarab, Vasile Lupu a fost un mare ctitor: a înălțat o sumă de lăcașuri sfinte și s-a interesat de aproape de conducerea centrală a Bisericii Răsăritului (Patriarhia de la Constantinopol) stabilind norme noi de administrare, plătindu-i datoriile, provocând chiar întrunirea unui Sinod la Iași, în care s-au discutat probleme dogmatice. El poate fi considerat deci – sub raport bisericesc, cum era de altfel și sub acela al fastului – un adevărat urmaș al împăraților bizantini. Dintre ctitoriile sale amintim: Biserica *Sfântul Ioan Botezătorul* din Iași, Biserica din Șerbănești (Neamț), Biserica *Sfântul Atanasie* din Copou, dar cea mai reprezentativă și mai frumoasă dintre ctitoriile sale este Mănăstirea *Trei Ierarhi* din Iași. În afara hotarelor, Vasile Lupu a rezidit Biserica *Sfânta Paraschiva* din Liov, Mănăstirea *Sfânta Lavră* din Moreea.

Vasile Lupu și patriarhia din Constantinopol

Dintre toți domnitorii români care au avut un rol important în susținerea creștinismului oriental ortodox, Vasile Lupu a jucat rolul cel mai activ în organizarea și conducerea vieții religioase din Orient, iar sfera lui de influență a cuprins și partea de sud a Dunării, Anatolia și Egiptul. În primii ani de domnie ai lui Vasile Lupu, Patriarhia din Constantinopol se găsea într-o situație extrem de dificilă. Cu alte cuvinte, aceasta era strivită de datorii. Văzând criza gravă prin care trecea Biserica Răsăriteană, Vasile Lupu trimite, la 5 decembrie 1640, o scrisoare arhiereilor, clericilor și nobililor din Constantinopol prin care se cerea să-i încredințeze lui și patriarhului cârmuirea acestei biserici, fără amestecul altora, timp de șase luni. Acesta cerea ca arhiereii să plece fiecare în eparhia sa și el se va sili să îndrepte lucrurile, *„chiar de va trebui să rămână numai cu cămașa."*[41]. Drept urmare, Vasule Lupu achită, în 1641 datoria Patriarhiei de 300 de pungi de galbeni și primește în schimb moaștele Sfintei Parascheva. in această perspectivă putem înțelege mai bine afirmațiile acestor patriarhi care beneficiau de sprijinul domnului moldovean și care afirmau: *„ești ca și împărat pentru noi."*[42]Tot referitor la acest act, Nicolae Iorga menționează că din acel moment el a intervenit în problemele Bisericii Răsăritene ca un adevărat stăpân, iar *„ceea ce fusese până atunci o simplă influență în Orient, deveni un protectorat proclamat format și acceptat fără rezerve."*[43]

În 1646, sinodul din Constantinopol recunoaște din nou binefacerile lui Vasile Lupu față de „Biserica cea mare". Trebuie menționat că Vasile Lupu nu a plătit numai datoriile Patriarhiei, ci și pe acelea ale Sfântului Mormânt. A plătit de asemenea birul către sultan al mănăstirilor de la Muntele Athos. De aceea, nu ar trebui să ne mire cuvintele fostului patriarh al Constantinopolului, Athanasie Patelarie care îl califica în chip hiperbolic, considerându-l drept *„unic apărător și unică glorie, bucurie a neamului grecesc, mila lui revărsându-se din belșug peste toți săracii, precum Nilul adapă toată țara Eghipetului."*[44]

Demn de menționat este de asemenea episodul Sinodului de la Iași din 1642 când, Vasile Lupu se comportă întocmai ca împărații de la Constantinopol și preia inițiativa de a pune punct disputelor dogmatice provocate de influența calvină. La acest sinod iau parte și reprezentanți ai patriarhului

[39]*Ibidem*, pp. 120-121.
[40]*Ibidem*, p. 121.
[41] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, București, Editura ALL, 2015, p. 79.
[42] Academia Română, *op. cit.*, p. 140.
[43]Nicolae Iorga, *Bizanț după Bizanț*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 164.
[44] Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 80.

ecumenic. Acesta este, poate, momentul culminant în domnia celui care purtând nume împărătesc, înțelegea să cârmuiască împărătește biserica.

Unirea tuturor țărilor române – țel imperial la Vasile Lupu

Caracter întreprinzător și *„hire împărătească”* Vasile Lupu a visat la unirea celor trei țări românești. Poate fi un lucru surprinzător pentru istoricii de astăzi, însă putem înțelege mai bine acest lucru dacă ne raportăm la cele enunțate mai sus și la modul cum înțelegea Vasile Lupu să conducă și să împărățească, mereu sub umbra **vulturului bicefal**. Putem afirma așadar, că unirea celor trei țări românești se potrivea vederilor sale *imperiale*, dar în același timp nu se poate nega conștiința clară a unității de neam a populației românești din cele trei țări carpato-danubiene. Lui Vasile Lupu îi reușește pentru o scurtă perioadă o parte din acest măreț plan, reușind să-l impună în Țara Românească pe fiul său. La 22 noiembrie 1637[45], din Focșani, Vasile Lupu emitea un document în care se intitula domn al Moldovei și al Țării Românești. Dar Vasile Lupu nu renunță pentru că *„fundul gândului său era tot vechea idee a lui Mihai, pentru care nu fără dreptate îl pârau dușmanii.”*[46].Domnul muntean inițiază planuri de cucerire a Ardealului, despre care găsim amintindu-se: *„În ce privește Ardealul, treaba e ușoară. Cunosc foarte bine căile prin care e de atacat, din Moldova și din Țara Românească. Se mai adaugă că în Ardeal mai mult de a treia parte sunt Români, cărora făgăduindu-le libertatea, îi voiu ațâța fără zăbavă împotriva Ungurilor.”*[47] Asemenea fapte și gânduri, îl făceau pe Vasile Lupu să se considere urmașul împăraților bizantini, într-o „Romanie” carpatică, în calitatea sa de protector al întregii Biserici Ortodoxe.

BIBLIOGRAPHY

Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. V, București, Editura Enciclopedică, 2012.
Cavallo, Guglielmo (coord.), *Omul bizantin*, trad. de Ion Mircea; postfață de Claudia Tița-Mircea, Iași, Polirom, 2000.
Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Ed. Saeculum, 2002.
Ducellier, Alain, *Bizantinii. Istorie și cultură*, București, Editura Teora, 1997.
Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, vol. III, București, Editura ALL, 2015.
Iorga, Nicolae, *Bizanț după Bizanț*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972.
Iorga, Nicolae, *Istoria Românilor*, vol. VI, București, Editura Enciclopedică, 2000.
Vasiliev, A.A., *Istoria Imperiului Bizantin* [*History of the Byzantine Empire*], traducere şi note de I.-A. Tudorie, V.-A. Carabă şi S.-L. Nazâru, Studiu introductiv de I.-A. Tudorie, Iaşi, Editura Polirom, 2010.

[45] Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VI, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 58
[46] *Ibidem*, 9. 89.
[47] *Ibidem.*

THE KREMLIN AND THE FALL OF THE STRATEGIC GLACIER OF THE USSR (1989)

Constantin Corneanu
Researcher, PhD, The Institute of the Romanian 1989 Revolution

Abstract: In the plenary session of the European Council in Strasbourg on July 6, 1989, Mihail S. Gorbachev would declare that the states of Europe belong to different social systems and the recognition of this historical fact would imply the observance of the sovereign right of each people to choose their social system according to their own desire. The Kremlin leader believed that this reality is an extremely important premise for a new configuration of the international relations system, especially the European ones. „Any interference in internal affairs, any attempt to limit the sovereignty of friend, allied states or of other states - is inadmissible", Mihail Gorbachev said in the plenary session of the European Council. The reasons why the Soviet Union and the manner in which the USSR's strategic glacis were waived/collapsed continued to amplify numerous assumptions, opinions about Soviet „backstage" games with strategic or geopolitical perspectives, or amateurism in the Soviet foreign policy by the Soviet general secretary. The disappearance of the strategic USSR and then of the CAER would favour the empahsis of the process of building the European political construction, at the expense of a European confederation with the USSR and the member countries of the CAER as component parts, as President François Mitterand dreamed.

Keywords: Gorbaciov, URSS, SUA, Bush, perestroika, Mitterand, RFG, RDG, Kohl, CAER

Convinși că trebuiau să-i cedeze

În plenul Consiliului European de la Strasbourg, pe 6 iulie 1989, Mihail S. Gorbaciov va declara că statele Europei aparțin unor sisteme sociale diferite și recunoașterea acestui fapt istoric implică respectarea dreptului suveran al fiecărui popor de a-și alege sistemul social în funcție de propria dorință. Liderul de la Kremlin considera că această realitate reprezintă o premisă extrem de importantă pentru o nouă configurație a sistemului de relații internaționale, cu precădere cele europene. **„Orice amestec în afacerile interne, orice încercare de a limita suveranitatea statelor-prietene, aliate sau alte state-este inadmisibilă"**[1], declara Mihail S. Gorbaciov în plenul Consiliului European. Referindu-se la noua „*gândire politică externă*" sovietică, Valeri L. Musatov, fost adjunct al șefului Secției Relații Externe a CC al PCUS, mărturisea că liderii politici de la Moscova erau convinși că în politica lui Mihail S. Gorbaciov **„va veni un moment când țările Europei de Est, practic sateliți ai Uniunii Sovietice, vor deveni monedă de schimb în târgul cu statele occidentale pentru atitudinea binevoitoare față de cursul acestuia, pentru sprijinirea perestroikăi, inclusiv pentru obținerea unui ajutor economico-financiar"**[2]. Cei implicați în gestionarea puterii în spațiul Uniunii Sovietice erau conștienți de ascensiunea forțelor de opoziție din statele Europei de Est, de orientarea politică a acestora spre Vest, de activizarea politicii SUA și a țărilor membre ale CEE în fostul spațiu de influență al URSS, însă în condițiile crizei sociale, economice și politice din URSS nu aveau *„nici forță, nici mijloace pentru a se opune acestui lucru"*[3]. Mihail S. Gorbaciov va cere colaboratorilor săi, într-un cerc restrâns, potrivit mărturiei lui A. E. Bovin, fost consultant la Secția Internațională a CC al PCUS, să nu

[1]Vincent Jauvert, *Patru zile care au schimbat lumea în istorii paralele. Prăbușirea Imperiului Roșu* (Traducere și adaptare Jacqueline Enache), în **Dosarele Istoriei**, Anul IV, nr. 12 (40), 1999, p. 4.

[2] Vasile Buga, **Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice.1965-1989**, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2014, p. 322 – 323.

[3]**Ibidem**.

se implice în evoluțiile din statele foste membre ale Tratatului de la Varșovia până când **„totul nu se va nărui de la sine”**[4]. Pe 28 iunie 1988, Mihail S. Gorbaciov va declara: **„Impunerea din afară – prin orice mijloace, nemaivorbind de mijloace militare – a unei structuri sociale, a unui mod de viață sau a unei politici face parte din arsenalul periculos al anilor trecuți. Suveranitatea și independența, drepturile egale și neamestecul devin norme recunoscute ale relațiilor internaționale”**[5]. Referindu-se la noua gândire a Kremlinului în ceea ce privește relațiile internaționale, John Lough, în studiul *German Unification Accidentally on Purpuse*, considera că **„Gorbaciov și Șevardnadze au condus URSS indiscutabil, chiar dacă orbește, către o postură defensivă mult mai sigură, mai ieftină și mai rațională față de Vest, fără balastul unei confruntări imperiale și militare”**[6].

Pe 18 ianuarie 1989, Henry Kissinger, fost secretar al Departamentului de Stat al SUA, aflat la Kremlin, îi va propune lui Mihail S. Gorbaciov, cu acceptul președintelui George H. W. Bush, organizarea unor întâlniri și negocieri la nivel înalt (SUA-URSS) pentru a se ajunge la realizarea unor înțelegeri - unele formale, altele informale -, vis-à-vis de limitele celor două mari puteri în promovarea intereselor proprii în Europa de Est. După plecarea emisarului de taină al Casei Albe, Mihail S. Gorbaciov avea să se consulte, conform declarațiilor oficiale, cu consilierul său personal pentru Europa de Est, Gheorghi H. Șahnazarov, care îl va sfătui să sprijine planul lui Henry Kissinger. Propunerea înaintată Kremlinului de către fostul secretar de stat al Statelor Unite din anii '70 fusese discutată, într-o primă rundă, cu președintele George H. W. Bush pe 18 decembrie 1988 și viza obținerea unor garanții sovietice ferme privind neutilizarea forței pentru reprimarea reformelor sau liberalizarea Europei de Răsărit. Occidentul urma să promită că **„nu va exploata nici una din schimbările economice sau politice care vor surveni acolo, în detrimentul intereselor «legitime» ale securității Uniunii Sovietice”**[7].

Totodată, secretarul de stat James Baker a oferit, în mod discret, informații presei despre planurile lui Henry Kissinger privind o înțelegere sovieto-americană asupra Europei Răsăritene. *New YorkTimes* îi informa pe cititorii lui, în cursul zilei de 28 martie 1989, că secretarul de stat american „reflecta” la *„Planul Kissinger”* cu anumite rezerve. Cancelariile occidentale din spațiul CEE vor protesta și vor solicita explicații administrației Bush. Marea Britanie a comunicat prin Sir Antony Acland, ambasadorul britanic la Washington, că Guvernul Majestății Sale era ferm împotriva **„oricărui târg între Statele Unite și Uniunea Sovietică cu privire la Europa Răsăriteană”**[8]. Supusă presiunilor diplomatice ale aliaților din NATO, administrația Bush va comunica, prin intermediul secretarul de stat adjunct Lawrence Eagleburger, că *„Planul Kissinger”* era interesant ca exercițiu intelectual, însă *„dacă există vreun merit în propunerea lui Kissinger, acela este că ne oferă ocazia să ne gândim la implicațiile unor schimbări dramatice în Europa Răsăriteană”*[9].

Abandonarea RDG-ului și Casa Comună Europeană

Pe 30 mai 1989, după încheierea unei reuniuni a Consiliului NATO, președintele George H. W. Bush va ține un discurs în sala Rheingold, din Mainz, în care va vorbi despre o **„Europă liberă și întreagă”**[10] și va cere organizarea dealegeri libere și pluralism politic în Europa de Est, precum și**„o Europă mai puțin militarizată”**[11].Președintele SUA va declara:**„Nu poate exista o Casă Europeană**

[4]**Ibidem**.
[5]Archie Brown, **The Rise and Fall of Communism**, Vintage Books, Londra, 2010, p. 524.
[6]Anneli Ute Gabanyi, **Revoluția neterminată**, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 34.
[7]Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **La cele mai înalte nivele**, Editura Elit, Bucureşti, 1994, p. 19.
[8]**Ibidem**, p. 73.
[9]**Ibidem**.
[10] Gheorghe E. Cojocaru, **Tratatul de Uniune Sovietică,** Editura Civitas, Chișinău, 2005, p. 299.
[11]**Ibidem.**

Comună atâta timp cât locuitorii ei nu sunt liberi să se mişte dintr-o cameră în alta"[12]. Preşedintele George H. W. Bush anunţa Kremlinul că SUA **„se angajau să ţină cont de «interesele legitime de securitate» ale Uniunii Sovietice, să ridice restricţiile existente la exporturile de tehnologie în URSS şi să conlucreze mai strâns în planul protecţiei mediului înconjurător"**[13]în schimbul creării unui sistem politic pluripartid şi al alegerilor libere în zona de influenţă sovietică. Discursul preşedintelui american avea să fie studiat, în dimineaţa următoare, de către Gheorghi H. Şahnazarov care va considera că **„toate condiţiile lui Bush puteau fi îndeplinite"**[14]. Polonia şi Ungaria erau libere, în opinia Kremlinului, să facă ce doresc şi nu exista **„niciun motiv pentru care Solidaritatea să nu poată veni la putere"**[15], singura excepţie fiind Germania, care era**„un caz special"**[16].

Totodată, în contextul noilor transformări din arena relaţiilor internaţionale, Consiliul Afacerilor Generale al Miniştrilor de Externe din ţările membre ale CEE a decis, pe 24 aprilie 1989, că trebuie să existe o abordare coerentă a politicii CEE faţă de Europa de Est. În cadrul Consiliului European de la Madrid, din 26-27 iunie 1989, liderii politici ai ţărilor membre ale CEE **„au reafirmat deplina valabilitate a abordării cuprinzătoare, integrând aspectele politice, economice şi de cooperare pe care Comunitatea Europeană şi statele ei membre le urmează în relaţiile lor cu URSS şi cu ţările din Europa Centrală şi de Est"**[17].Liderii politici europeni şi-au reafirmat hotărârea lor şi a statelor membre ale Comunităţii Europene **„de a juca un rol activ în sprijinirea şi încurajarea schimbărilor pozitive şi a reformei"**[18]. La întâlnirea „G-7" de la Paris din 14 -16 iulie 1989, CEE s-a manifestat ca principalul actor al relaţiilor Occidentului cu Blocul Estic reformator. Liderii G-7 au decis că politica faţă de reformele aflate în derulare în Europa de Est urma să se subsumeze următoarelor trei scopuri: *1) ajutorul CEE intenţiona să faciliteze reformele economice; 2) reformele urmau să ajute fiecare ţară din Europa de Est să se integreze în economia mondială*şi*3) crearea unei nou cadru de securitate europeană regională*.

Vizita secretarului general al PCUS în RFG, în perioada 12-15 iunie 1989, avea să reprezinte clipa când cancelarul Helmut Kohl a simţit că aude **„răsunând paşii lui Dumnezeu trecând prin evenimente"**[19].În Declaraţia Comună dintre RFG şi URSS, semnată la finalul vizitei, se menţionează faptul că **„omenirea se află în pragul mileniului trei în faţa unor sfidări istorice"**[20]ce pot fi soluţionate **„numai împreună"**[21], de către toate statele şi popoarele, ceea ce presupune **„o nouă gândire politică…"**[22]. Cei doi şefi de stat apreciau în Declaraţia Comună că **„Europei îi revine un rol de prim rang în modelarea unui viitor paşnic"**[23]şi căaceastă evoluţie trebuie să fie sprijinită, în ciuda **„divizării de decenii a continentului"**[24].

Günter Schabowski îi va declara istoricului Dimitrij Chmelnizki că la sfârşitul anului 1986 şi la începutul lui 1987, Mihail S. Gorbaciov a făcut mai multe presiuni pentru organizarea unui puci în interiorul PSUG pentru a scăpa de Erich Honecker şi a-l înlocui cu Markus Wolf, şeful HVA (Informaţiile Externe) din STASI, un adept al *perestroika* şi *glasnosti*. În 1987 au circulat multe zvonuri referitoare la pensionarea lui Markus Wolf în legătură cu acest*„puci"* moscovit. Istoricul Françoise Thom

---

[12]**Ibidem.**
[13] Anneli Ute Gabanyi, **op. cit.**, p. 39.
[14] Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 122.
[15]**Ibidem**, p. 123.
[16]**Ibidem.**
[17] Karen E. Smith, **Politica externă a Uniunii Europene**, Editura Trei, Bucureşti, 2004, p. 91.
[18]**Ibidem.**
[19] Cancelarul german Otto von Bismarck declara: **„De unul singur nu poţi realiza ceva, poţi doar aştepta până când auzi răsunând paşii lui Dumnezeu trecând prin evenimente; atunci să-i sari înainte şi să-i apuci colţul mantiei, asta-i tot!"**.
[20] Helmut Kohl, **Am vrut unitatea Germaniei**, Editura Institutul European, Iaşi, 1999, p. 50.
[21]**Ibidem.**
[22]**Ibidem.**
[23]**Ibidem.**
[24]**Ibidem.**

menționează faptul că pe 18 iunie 1987, Markus Wolf, șeful HVA din STASI, se va întâlni în mod clandestin cu Hans Modrow și generalul Vladimir A. Kriucikov, șeful Direcției Generale I din KGB (Informații Externe). Într-un interviu dat în aprilie 1988, Markus Wolf criticase climatul nesănătos din RDG. Istoricul Aleksander Gubrynowicz va consemna: **„Putem totuși să presupunem că motivul fundamental al unor asemenea acțiuni îl constituia teama Kremlinului față de posibilele datorii pe care le-ar fi contractat în continuare RDG. Creșterea dependenței financiare ar fi consolidat automat poziția Bonnului în contactele sale cu Berlinul și ar fi dus la marginalizarea rolului Moscovei. Răsturnarea lui Honecker, care căuta o soluție pentru ieșirea din impas, și înlocuirea lui cu «securistul» Wolf, absolut loial, ar fi fost de natură să convingă în primul rând Statele Unite și țările CEE că soarta RDG o decide în exclusivitate PCUS. De asemenea, ar fi descurajat orice încercări ale SED** (PSUG - n. n.) **de a căuta «drumul spre Vest» fără a fi obținut mai întâi acordul din partea Uniunii Sovietice"**[25].

În pofida succeselor cu care liderii RDG se mândreau, fără a mai vorbi despre statul poliţienesc creat, tinerii cetăţeni est-germani nu doreau, la sfârşitul anilor '80, decât să emigreze în RFG. Interzicerea abonamentelor la revista *Sputnik*[26] (made in URSS), în noiembrie 1988, va radicaliza o parte importantă a societăţii est-germane (10.000 de petiţionari, inclusiv ofiţeri STASI) care îşi va manifesta, cu această ocazie, admiraţia şi simpatia faţă de liderul sovietic. Pe 7 octombrie 1989, liderul RDG, Erich Honecker va organiza sărbătorirea a 40 de ani de la înfiinţarea RDG, invitându-i la Berlin pe toţi liderii statelor membre ale Tratatului de la Varşovia. Mihail S. Gorbaciov a sosit în seara de 6 octombrie şi a avut un dialog dificil cu liderul RDG-ului. În cursul dialogului cu conducerea de partid şi de stat a RDG-ului, din acea seară, Mihail S. Gorbaciov i-a aruncat o privire semnificativă liderului est-german şi a declarat: **„Viaţa îi pedepseşte pe cei care rămân în urmă!"**[27]. Informat asupra faptului că există o conspiraţie în interiorul PSUG, care urmărea înlăturarea bătrânului lider, Mihail S. Gorbaciov îi va cere ambasadorului URSS în RDG să nu se amestece, ci doar să privească. În aceeaşi seară, ambasadorul Uniunii Sovietice în RDG l-a convocat pe generalul Boris V. Snetkov, comandantul Grupului Operativ de Forţe Sovietice din RDG (GOFSG), pentru a-i cere, în numele Kremlinului, să dea ordin ca toate unităţile militare sovietice să intre în cazărmi şi să fie oprite toate manevrele şi zborurile militare sovietice. **„Nu interveniţi în nici un fel în evenimentele care au loc în RDG. Lăsaţi-le să-şi urmeze cursul"**[28], avea să-i spună ambasadorul sovietic. Marele Stat-Major sovietic de la Moscova a confirmat ordinul.

Pe 9 octombrie 1989, la Leipzig, regimul comunist avea să se confrunte cu afişarea în masă a dispreţului est-germanilor faţă de Honecker şi clica lui. Peste 70.000 de demonstranţi est-germani s-au reunit, la ora 17.00, în jurul Bisericii Sf. Nicolae. Pe măsură ce marşul se apropia de gară, unde se aflau concentrate majoritatea unităţilor militare şi a poliţiei, atmosfera devenea imposibilă. Într-un târziu, a sunat Egon Krenz care le-a comunicat autorităţilor că marşul trebuie să continue netulburat. Şeful Poliţiei din Leipzig, generalul Gerhard Stassenburg, a dat ordin oamenilor săi să continue supravegherea marşului fără să intervină şi, totuşi, să tragă doar dacă era vorba de autoapărare. Pe 11 octombrie, cancelarul vest-german Helmut Kohl îl va suna pe liderul sovietic pentru a-i transmite: **„Republica Federală nu este interesată în nici un caz de existenţa unui haos în RDG. Noi sperăm ca evoluţiile de acolo să nu scape de sub control, ca sentimentele să nu debordeze. Interesul**

[25]Adam Burakowski, Aleksander Gubrynowicz, Pawel Ukielski, **1989. Toamna națiunilor**, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 212-213

[26] Motivul pentru care se renunţase la revistă era legat de faptul că, în coloanele ei, cititorii erau informaţi despre clauzele secrete ale Pactului Molotov-Ribentropp din 23 august 1939. Erich Honecker nu agrea o astfel de situaţie.

[27]Victor Sebestyen, **1989. Prăbușirea Imperiului Sovietic**, Editura Litera, București, 2009, p. 309.

[28]**Ibidem,** p. 310.

nostru este mai degrabă ca RDG să se alăture cursului sovietic de reforme şi restructurării şi ca oamenii să rămână acolo"[29].

În şedinţa Biroului Politic al PSUG, din 18 octombrie 1989, Erich Honecker va fi înlocuit cu Egon Krenz, un adept al reformelor *made in URSS*, care va promite schimbări, dialog cu Opoziţia etc. În cursul zilei de 31 octombrie 1989, liderii RDG şi ai PSUG au aflat, cu stupoare, că RDG-ul era falimentar şi că, în curând, va deveni un stat insolvabil în condiţiile în care 60% din întreaga bază industrială a RDG-ului putea fi eliminată ca deşeu, iar productivitatea fabricilor şi minelor era cu aproape 50% în urma celei din RFG. Datoria externă a RDG era de 123 miliarde de mărci germane şi creştea în fiecare an cu 10 miliarde. **„Ca să evităm să ne adâncim şi mai mult în datorii, trebuia să scădem nivelul de trai în anul următor cu 25-30% şi să facem RDG-ul imposibil de guvernat"**[30],va mărturisiGerhard Schürer, şeful planificării de stat a RDG, cu referire la tensiunea acelor zile. Kremlinul a refuzat să-i ajute pe est-germani, în pofida cererilor repetate făcute de Egon Krenz la Moscova, cu ocazia vizitei din 1 noiembrie 1989, şi a recomandat să nu se tragă în popor în cazul în care est-germanii vor forţa trecerea în Berlinul de Vest.

Căderea Zidului Berlinului, şi implicit începutul sfârşitului pentru RDG, s-a petrecut pe 9 noiembrie 1989 dintr-un accident birocratic. Supus unei puternice presiuni mediatice, ca urmare a întrebărilor jurnalistului american Tom Brokaw de la NBC, Günter Schabowski a făcut gafa de-a anunţa că legea privind călătoriile intră imediat în vigoare, şi nu pe 10 noiembrie. Teoria complotului CIA care l-a cumpărat cu bani pe liderul politic est-german nu se susţine, deoarece, şi în timpul interviului de după conferinţa de presă, Günter Schabowski a fost extrem de clar: **„Pot trece pe la graniţă"**[31]. La ora 19.30, mass-media internaţională a răspândit informaţia privind deschiderea graniţei berlineze dintre RFG şi RDG. La ora 20.00, Hans Joachim Friedrichs, crainicul ARD-ului vest-german, a declarat: **„RDG-ul îşi deschide graniţele...Porţile din Zidul Berlinului sunt deschise!"**[32]. În următoarele ore, est-germanii şi vest-germanii vor lua cu asalt Zidul Berlinului. Când poliţia est-germană a început să-i stropească cu apă pe cei care se urcaseră pe Zid, unul dintre petrecăreţi şi-a deschis nonşalant umbrela. Imaginea va face înconjurul lumii. Televiziunea devenise aliatul germanilor în visurile lor de reunificare.

Pe 21 noiembrie 1989, Roland Dumas, ministrul de Externe al Franţei, se va afla la Moscova în căutarea unor răspunsuri privind viitorul Germaniei. **„M. Gorbaciov a atras atenţia asupra lipsei de perspectivă a cererilor unor cercuri politice din RFG în privinţa realizării unificării Germaniei, subliniind că puterile învingătoare trebuie să-şi expună din nou poziţia în această problemă. M. Gorbaciov a subliniat însemnătatea unor abordări echilibrate, constructive, din partea ţărilor occidentale, a evenimentelor din unele ţări socialiste, arătând că nu a sosit încă timpul pentru distrugerea organizaţiilor politice şi economice din Europa"**[33], telegrafia ambasadorul României socialiste la Moscova, Ion Bucur, către Centrala MAE din Bucureşti cu referire la întâlnirea franco-sovietică de la Moscova.

Principiul dominoului

În contextul evoluţiilor politice din Polonia anilor '80, începând cu 1 ianuarie 1988 va înceta bruiajul staţiilor de radio occidentale care transmiteau în limba poloneză. Pe 25 aprilie 1988 se vor relua grevele împotriva regimului comunist. Lech Walesa se va afla în fruntea greviştilor de la Şantierele Navale din Gdańsk, în perioada 2-10 mai 1988, care vor sfida, din nou, autorităţile, manifestanţii

[29] Alesandru Duţu, Duţu, **Revoluţia din Decembrie 1989. Cronologie** (ediţia a II-a, revăzută şi adăugită), Editua Sitech, Craiova, 2010, p. 64.
[30] Victor Sebestyen, **op. cit.**, p. 317.
[31] **Ibidem**, p. 325.
[32] **Ibidem**, p. 326.
[33] Dumitru Preda, Mihai Retegan, **1989. Principiul dominoului**, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2000, p. 313.

mărșăluind, la final, pe străzile orașului către biserica Sf. Brigida. **„Nu ieșim de pe șantier triumfători, dar ieșim cu fruntea sus, convinși de necesitatea și justețea protestului nostru împotriva relațiilor care domnesc în Polonia, împotriva felului de a fi tratată demnitatea noastră”**[34],va scrie Lech Walesaîn declarația *Comitetului de Grevă*. Pe 31 august 1988, generalul Czeslaw Kiszczak, ministrul de Interne al Poloniei, s-a întâlnit cu Lech Walesa la Varșovia pentru a demara discuțiile preliminare privind o reconciliere națională și o legalizare a *Solidarității.*Prima întâlnire dintre reprezentanții PMUP, ai Bisericii Catolice și ai *Solidarității* va avea loc pe 16 septembrie 1988 în sediul Ministerului de Interne de la Magdalenka, lângă Varșovia. Liderii *Solidarității* cereau să se discute: **1) revenirea în legalitate a *Solidarității*; 2) încetarea represaliilor față de participanții la ultimele greve; 3) contestarea de către autorități a celor deja stabilite în discuțiile anterioare; 4) dezacordul guvernanților față de prezența în delegația opoziției a lui Jacek Kurón și Adam Michnik.** Întâlnirea dintre premierul Marii Britanii, Margaret Thatcher, și Lech Walesa, la Gdańsk, pe 4 noiembrie 1988, a însemnat acumularea unui imens capital de imagine pentru opoziția poloneză și eforturile ei de a se ajunge la schimbări de esență în societatea poloneză.

Plenara CC al PMUP din 16-17 ianuarie 1989 va decide continuarea discuțiilor și legalizarea *Solidarității.* În perioada 6 februarie - 4 aprilie 1989 se vor desfășura lucrările **Mesei Rotunde**[35] cu participarea a 452 de persoane. Negocierile s-au axat pe economie și politică socială, reforme politice și pluralism sindical. Printre cele mai importante probleme de pe ordinea de zi s-a aflat acceptarea înregistrării *Solidarității* și admiterea opoziției în Parlament, respectiv faptul că pentru 35% din locurile camerei inferioare (Seim) putea candida oricine, indiferent de apartenența politică, restul locurilor fiind rezervate coaliției guvernamentale, în timp ce pentru Senat nu erau prevăzute limitări. În primul tur al alegerilor parlamentare din 4 iunie 1989, la care au participat 62% dintre cetățenii cu drept de vot, *Solidaritatea* a obținut 160 de mandate pentru Seim (din cele 161 la care opoziția avea dreptul) și 92 (din 100) pentru Senat. Pe 18 iunie 1989, în cel de-al doilea tur de scrutin, *Solidaritatea* a mai obținut un loc în Seim și șapte locuri în Senat.

În seara zilei de 22 august 1989, Mieczyslaw Rakowski, prim-secretarul Partidului Muncitoresc Unit Polonez (PMUP), a fost sunat de către Mihail S. Gorbaciov, pe linia specială, gestionată de către KGB, pentru a fi chestionat în legătură cu situația politică internă din Polonia de după alegerile legislative din 4 iunie 1989. **„Știi, Mieczyslaw, trebuie să te resemnezi în fața noii situații. Trebuie să te acomodezi cu ea”**[36],i-a declarat secretarul general al PCUS după ce a fost informat cu privire la evoluțiile de pe scena politică poloneză. Chestionat în legătură cu posibilitatea ca liderul PMUP să facă o vizită la Kremlin, Mihail S. Gorbaciov i-a răspuns foarte clar: **„Nu cred că e un moment bun, s-ar putea înțelege că eu caut să mă amestec în problemele voastre”**[37]. În noua conjunctură politică internă și internațională, Parlamentul de la Varșovia l-a ales pe Tadeusz Mazowiecki în funcția de prim-ministru, primul șef de guvern necomunist în ultimele patru decenii de existență a Poloniei, pe 24 august 1989, la ora 01.08, cu 378 de voturi pentru, 41 de abțineri și 4 voturi contra.

La Budapesta, sub impulsul *perestroikăi* și al *glasnostului* sovietic, evenimentele de pe scena politică vor cunoaște evoluții spectaculoase și de neimaginat cu ceva vreme în urmă. János Kádár demisionează pe 19 mai 1988, însă rămâne membru al CC al PMSU, noul lider al PMSU fiind Károly Grósz, ales în funcție pe 22 mai. În pofida faptului că era partizan al reformelor de tip gorbaciovist, noul lider comunist a trebuit să facă față unui curent și mai reformator din partid, acela condus de Imre Pozsgay. Pe 10 noiembrie 1988 autoritățile ungare aveau să facă public un proiect de lege privind auto-

[34] Lech Walesa, **Drumul spre adevăr. Autobiografie**, Editura Curtea Veche, București, 2011, p. 180.
[35] În Palatul Radziwill din Varșovia au fost aduse opt mese, în formă de gogoașă, goale în centru, astfel încât masa rotundă creată, cu scopul de a reduce tensiunile dintre negociatori și pentru a sugera egalitatea, va deveni simbolul Revoluției în Europa de Est.
[36] Vincent Jauvert, *Patru zile care au schimbat lumea în...,* p. 15.
[37] **Ibidem.**

rizarea constituirii partidelor politice. Pe 11 ianuarie 1989 se va promulga legea asociațiilor care permitea constituirea de partide politice, sindicate independente, asociații civice etc.

În februarie 1989, CC al PMSU va accepta trecerea *„gradată și progresivă"* la pluripartitism, alegeri libere, renunțarea la monopolul partidului comunist și la înlăturarea sintagmei privind *„rolul conducător"* al partidului din Constituție. Pe 23 martie 1989, Adunarea Națională Ungarăva vota o lege care permitea desfășurarea acțiunilor greviste și a conflictelor de muncă, iar în aprilieprесa va publica proiectul de lege pentru funcționarea partidelor politice. În primăvara anului 1989, *FIDESZ* (*Asociația Tinerilor Democrați)* va deveni un centru al rezistenței anticomuniste și va câștiga respectul disidenților mai în vârstă, precum și al oficialilor de la Budapesta. Liderii *FIDESZ* se întâlniseră, în octombrie 1988, cu Imre Pozsgay, ministrul de stat și lider al aripii reformiste a PMSU. **„În noiembrie 1988, FIDESZ devenise o figură importantă a peisajului politic. Flexibilitatea de programare, disciplina organizațională și dorința de a testa limitele i-a oferit organizației FIDESZ ora sa de glorie în 1989"**[38],consemna istoricul Padraic Kenney. În telegrama către MAE din București, ambasadorul Traian Pop, atrăgea atenția, pe 20 mai 1989, asupra faptului că, în urma prezentării unui raport al Comisiei Centrale de Revizie, privind situația internă a PMSU, **„se desprinde, în mod clar, concluzia că PMSU pornește de la recunoașterea că în viitor nu va mai deține monopolul puterii în societatea ungară și va trebui să-și adapteze metodele și stilul de muncă, în funcție de prezența unor partide de opoziție"**[39].

În contextul derulării evenimentelor din Ungaria, ambasadorul Belgiei la Budapesta îi mărturisea ambasadorului României, Traian Pop, că **„nu mai înțelege ce se întâmplă în această țară"**[40],deoarece în PMSU este un haos, membrii Biroului Politic fac nenumărate declarații, fără să țină seama unul de altul, iar în Parlament se revocă hotărâri luate cu doi-trei ani în urmă. Pe 13 iunie 1989, PMSU și nouă grupări din Opoziție vor începe negocierile, în cadrul unei „Mese Rotunde", privind organizarea multipartitismului și a viitoarelor alegeri libere. Discuțiile se vor termina pe 19 septembrie 1989, fără ca SzDSz și FIDESZ să semneze acordul, acestea refuzând compromisul cu PMSU, la care era dispus *Forumul Democrat Maghiar*. Evenimentele din Ungaria se vor derula într-un ritm accelerat, astfel încât pe 23-24 iunie 1989 se va desfășura Plenara CC al PMSU care va decide instituirea unui Prezidiu format din patru membri, în cadrul căruia funcția de președinte a fost atribuită lui Rezsö Nyers, care devine numărul unu în PMSU, iar cea de secretar general, lui Károly Grósz.

Pe 6 iulie 1989, Curtea Supremă din Ungaria va reabilita juridic memoria lui Imre Nagy, însă în aceeași zi va înceta din viață János Kádár. În timpul discursului său de la Budapesta, din 12 iulie 1989, președintele SUA, George Bush, va declara: **„Acum, pentru Ungaria a început anotimpul libertății"**[41]. Pe 19 august 1989, CC al PMSU va adopta un document intitulat *Învățămintele drumului nostru istoric*, prin care anunța că renunță la **„situația sa de monopol și la rolul de partid al statului, considerându-se parte a democrației cu mai multe partide"**[42], iar în *Declarația-Program*, elaborată cu același prilej, se menționa ca țel strategic al PMSU trecerea la *„socialismul democratic"*. Tot în acea zi de 19 august 1989 se va desfășura *Picnicul Pan-European* de la Sopron, în vestul Ungariei, la inițiativa lui Otto von Habsburg, fiul cel mare al ultimului împărat habsburgic, Carol I von Habsburg, și cu sprijinul liderului reformator Imre Pozsgay. Din ordinul ministrului de Interne, István Horváth, rugat de către Imre Pozsgay, grănicerii maghiari au ținut deschisă frontiera cu Austria timp de patru ore, printr-o *„poartă simbolică"*, și s-au făcut că nu-i observă pe est-germanii care treceau în Austria. În cursul acelei zile, peste 600 de oameni au intrat în Austria prin acea *„poartă simbolică"* și 1.400 prin punctele de frontieră.

În următoarea perioadă, guvernul de la Budapesta se va afla sub o puternică presiune a cancelariilor occidentale și a SUA, precum și a guvernului est-german, fiind conștient că o decizie

[38] Padraic Kenney, **Carnavalul revoluției: Europa Centrală, 1989,** Editura Curtea Veche, București, 2007**,** p. 214.
[39] Dumitru Preda, Mihai Retegan, **1989. Principiul...,** p. 65.
[40]**Ibidem,** p. 80.
[41] Alesandru Duțu, **op. cit.**, p. 61.
[42]**Ibidem**, p. 62.

favorabilă refugiaților est-germani, respectiv deschiderea frontierei către Occident, ar fi provocat nemulțumire la Kremlin. **„Eram foarte îngrijorați de reacția sovieticilor. (...) Știam că reacția Germaniei de Est va fi una virulentă. Ne așteptam la represalii de ordin economic și am făcut planuri pentru acea eventualitate. Însă eram îngrijorați de răspunsul Moscovei"**[43],mărturisea adjunctul ministrului Afacerilor Externe, László Kovács. După o lungă ezitare, autoritățile de la Budapesta au solicitat un punct de vedere al Kremlinului. Răspunsul de la Moscova a venit extrem de repede, ministrul Afacerilor Externe al URSS, Eduard A. Șevardnadze, avertizând asupra faptului că **„«aceasta este o problemă care privește doar Ungaria, RDG-ul și Germania de Vest»"**[44].

În cursul zilei de vineri, 25 august 1989, puțin după ora 07.00, prim-ministrul maghiar Miklós Németh și ministrul de externe Gyula Horn vor zbura, în mare secret, de la Budapesta la Bonn. La finalul călătoriei vor ajunge la Schloss Gymnich, un castel medieval situat la 25 de kilometri sud de Bonn, unde guvernul vest-german desfășura conferințe diplomatice la nivel înalt. **„Am hotărât să-i lăsăm pe cetățenii RDG-ului**[45] **să plece liber, în primul rând din motive umanitare. O să aveți de-a face cu 100.000, poate chiar 150.000 de cetățeni noi care vor veni foarte repede"**[46],îiva declara prim-ministrul Miklós Németh cancelarului Helmut Kohl la începutul întrevederii acestuia cu cei doi înalți oficiali maghiari. Conducerea de la Budapesta era extrem de îngrijorată de valul de refugiați est-germani care intraseră, în anumite locuri, în conflict cu grănicerii maghiari. Ministrul de externe vest-german Hans Dietrich Genscher va dori să știe dacă sovieticii erau la curent cu această nouă evoluție din arena relațiilor internaționale. **„Nu, nu știu încă, și nu îi vom informa decât după ce ne spuneți că ați început pregătirile. (...) Când rușii ne-au comunicat că granițele sunt strict problema noastră, au vorbit serios"**[47],va declara prim-ministrul Miklós Németh.

Cancelarul Helmut Kohl va discuta telefonic cu Mihail S. Gorbaciov, imediat după întâlnire, pe marginea crizei refugiaților est-germani din Praga și Budapesta, precum și despre posibilitatea spargerii Cortinei de Fier, iar liderul sovietic, mai pe ocolite, l-a lăsat să înțeleagă că URSS va accepta așa ceva. În cursul dialogului privitor la „criza refugiaților" est-germani, Eduard A. Șevardnadze, ministrul Afacerilor Externe al URSS, îi va declara ministrului Afacerilor Externe al RDG, Oskar Fischer: **„Nu va fi ceva rău. Și dificultățile voastre economice se vor diminua. Ar trebui să discutați cu grupurile de opoziție așa cum fac tovarășii din alte părți"**[48]. Șeful diplomației est-germane a înțeles că de la Moscova nu mai trebuia să aștepte niciun ajutor, ba dimpotrivă.

În cadrul unui Congres extraordinar, din 7 octombrie 1989, PMSU se va transforma în Partidul Socialist Ungar. Noul partid va anunța că renunță la centralismul democratic și se pronunță pentru o societate pluralistă, pentru economie de piață. În cuvântul său de la Congres, președintele noului PSU, Rezsö Nyers, a declarat că, în noul context istoric din Ungaria, se încheie și rolul istoric al PMSU, fiind nevoiede**„un partid nou, dar care să nu continue politica PMSU"**[49], de **„un partid care nu putea fi comunist"**[50] și care **„să se angreneze mai puternic în realizarea reformelor în toate domeniile"**[51]. Pe 20 octombrie 1989, Parlamentul de la Budapesta va aduce unele amendamente Constituției, asupra cărora căzuseră de acord reprezentanții PMSU și ai Opoziției: *schimbarea denumirii statului în Republica Ungaria, adoptarea principiilor pluripartitismului și economiei de piață, sporirea atribuțiilor Adunării Naționale etc.* Imre Pozsgay, ministru de stat ungar, va declara la televiziunea *Antenne 2*, pe 4 decembrie

[43] Victor Sebestyen, **op. cit.,** p. 293.
[44]**Ibidem.**
[45] Este vorba despre cetățenii RDG care se refugiaseră în Ambasada RFG din Budapesta și Praga.
[46]VictorSebestyen, **op. cit.,**p. 299.
[47]**Ibidem,** p. 299-300.
[48]**Ibidem**, p. 294.
[49] Alesandru Duțu, **op. cit.,** p. 64.
[50]**Ibidem.**
[51]**Ibidem.**

1989, că **„Ungaria nu are altă cale de ales decât democrația, până la capăt”**[52] și că **„libertatea va fi prezervată”**[53].

În Cehoslovacia în tot cursul anului 1988 apăruseră noi mișcări sociale și noi publicații clandestine și se părea că totul este pregătit pentru o acțiune de mare amploare în ziua aniversării a 20 de ani de la invazia sovietică din august 1968. Totuși, cele mai importante personalități ale *Cartei '77* au fost de părere că nu este momentul pentru o astfel de acțiune. Însuși, Václav Havel va pleca în afara orașului la sfârșitul săptămânii, în condițiile în care s-a decis că membrii *Cartei '77* nu se vor implica într-o manifestație de contestare a puterii lui Gustáv Husák. Spre surpriza liderilor *Cartei '77,* Petr Placák, membru al organizației *Copii Cehiei*, cu ajutorul unui șapirograf primitiv instalat în apartamentul Luciei Váchová, va tipări 10.000 de fluturași care anunțau o **„manifestație pașnică”** în fața monumentului din PiațaVáclav la ora 18.00. **„Învingeți cei douăzeci de ani de apatie impuși asupra noastră de regimul Husák și VENIȚI!”** se menționa în manifest. Totodată, Jan Chudomel, membru al *NMS (Asociația Independentă pentru Pace)* a făcut apel la o demonstrație în care cetățenii trebuiau să poarte o panglică tricoloră sau să se îmbrace în roșu, alb și albastru ca o aluzie la pângărirea statului cehoslovac și a steagului său.

În cursul acelei dimineți de duminică, 21 august 1988, sute de persoane, cele mai multe tinere, s-au adunat în fața monumentului din PiațaVáclav. La picioarele monumentului se vor depune numeroase flori, însă era foarte clar că nimeni nu avea un plan concret și, totuși, oamenii simțeau nevoia de a vorbi deschis. Principalul jurnal cultural al presei clandestine (*Cronica revolverului*) va publica o fotografie a manifestației sub denumirea de **„Demonstrațiile...un nou fenomen al rezistenței cehe?”**.Poliția cehoslovacă nu a intervenit în forță, ci doar a verificat cărțile de identitate. Pe măsură ce dificultățile economice ale Cehoslovaciei se accentuau, în contextul derulării *perestroikăi* și *glasnostului* în spațiul Uniunii Sovietice, liderii Partidului Comunist Cehoslovac au înțeles că trebuiau să facă, totuși, un pas înapoi.

În octombrie 1988, premierul Lubomir Štrougal (un Gorbaciov al Cehoslovaciei), partizanul unor reforme ample, a demisionat și în locul lui a fost numit Ladislav Adamec. Totodată, pe 21 septembrie 1988, Parlamentul din Praga a votat textul unei legi prin care ziua de 28 octombrie se proclama ca Zi Națională a Cehoslovaciei. Liderii comuniști nu renunțaseră, totuși, în totalitate, la controlul puterii în statul cehoslovac. Pe 24 iunie 1987 se născuse proiectul unei acțiuni denumită codificat **KLIN** și care avea drept principal obiectiv **„să împiedice unirea opoziției, să găsească mijloacele de a influența deciziile acesteia și în cele din urmă să preia controlul asupra ei”**[54].Inițiatorii operațiunii doreau să izoleze *„grupurile radicale de opoziție”*și-i promoveze pe foștii reformatori comuniști ca reprezentanți principali ai opoziției. Unii dintre vechii activiști de partid aflați în funcție urmau să fie sacrificați, cu acordul indirect al Kremlinului, însă operațiunea se va stopa la sfârșitul lunii noiembrie și începutul lui decembrie 1989.

Pe 15 ianuarie 1989, cu ocazia manifestațiilor prilejuite de comemorarea a 20 de ani de la moartea lui Jan Palach, s-a relevat faptul că autoritățile de la Praga nu erau dispuse la concesii politice majore în favoarea opoziției. Poliția din Praga s-a aflat în totalitate în PiațaVáclav și a blocat străzile pentru a-i împiedica pe oameni să ajungă în piață. Orice persoană care purta flori și se afla în vecinătatea Pieței Václav a ajuns în duba poliției. Václav Havel a fost arestat de către autorități împreună cu alți lideri ai opoziției pragheze. În cursul acelei săptămâni populația s-a întors în PiațaVáclav într-o serie de demonstrații spontane, fără lideri, astfel încât s-a născut un sentiment extraordinar de victorie, de demnitate datorat participării la un forum politic deschis. În iunie 1989, un grup de opozanți (Václav Havel, Alexandr Vondra, Jiři Křižan) a publicat o petiție intitulată *Câteva păreri* în care erau prezentate

[52]**Ibidem**, p. 76.
[53]**Ibidem.**
[54]Adam Burakowski, Aleksander Gubrynowicz, Pawel Ukielski, **1989. Toamna...,** p. 282.

mai multe teze referitoare la probleme politice, sociale şi economice. În decurs de două-trei luni, petiția va fi semnată de 40.000 de persoane.

Temerile aveau să înceteze pe 17 noiembrie 1989 în clipa în care 25.000 de oameni vor ieşi în stradă cerând alegeri libere şi înlăturarea monopolului Partidului Comunist Cehoslovac asupra scenei politice. La ora 16.00 a început manifestația cu participarea a 10.000 de studenți care vor asculta discursurile unor veterani ai evenimentelor din 1939. Martin Klíma a declarat în final: **„Trebuie să luptăm pentru libertate și împotriva nelegiuirilor”**[55].Mulțimea a mărşăluit, apoi, spre dealul Vyšehrad pentru ceremoniile oficiale, scandând lozinci anti-comuniste și anti-guvernamentale. *„Vrem un nou guvern!”,*scandau cetățenii nemulțumiți de politica guvernului. La ora 18.30, mulțimea se va îndrepta către centrul orașului scandând: *„Piața Václav!”*și,*„Cehi, veniți cu noi!”*.Mulțimea se va îndrepta spre centrul orașului pe un alt drum decât cel indicat în program, ocolitor, însă cu o puternică încărcătură simbolică. Au mers de-a lungul râului spre Teatrul Național, unde Václav Havel îl salutase pe Mihail S. Gorbaciov, apoi pe Bulevardul Național. În jurul orei 20.00 au apărut primii membri ai Poliției Militare. Studenții s-au așezat pe jos în stradă și au început să scandeze: **„Am venit cu mâinile goale!”.** Vor improviza un altar, cu lumânări și flori, care va deveni firul despărțitor între poliție și demonstranți. Manifestanții vor scanda vreme de 40 de minute,după carepoliția a atacat, iar la sfârșitul confruntării erau aproximativ 500 de răniți, dintre care 24 au fost spitalizați.

Reacția foarte dură a forțelor de ordine a surprins și a născut numeroase controverse. **„Cazul Martin Šmid”,** studentul a cărui moarte fusese anunțată de *Radio Europa Liberă*,a reprezentat un element detonator al unui protest social masiv, după 17 noiembrie 1989, radicalizat când s-a aflat că **„Martin Šmid”** era în fapt Milan Zifčák (nume de cod *Růžička*), un colaborator al StB-ului cehoslovac. Informația a fost transmisă în Occident de către Petr Uhl și Anna Šabatová ca urmare a discuțiilor avute cu o agentă a StB, Drahomira Dražská. Principalii responsabili ai acestei înscenări nu au fost identificați și, totodată, nu s-a putut stabili cu precizie care au fost scopurile acesteia. În documentele oficiale referitoare la acest caz apar numele ministrului de atunci al Afacerilor Interne, František Kincl, a adjunctului său, Alojz Lorenc, precum și al lui Miroslav Štěpán. **„Scopul era discreditarea și eliminarea câtorva dintre activiștii de nivel înalt”**[56], va declara Milan Zifčák.

Consecințele manifestației din 17 noiembrie 1989 a întrecut orice așteptare a guvernanților. Pe 19 noiembrie 1989, la inițiativa lui Václav Havel, în clădirea teatrului Clubul Dramatic din Praga se vor întâlni reprezentanții mai multor organizații cetățenești de opoziție care vor constitui *Forumul Cetățenesc (Občanské Fórum-OF)*. Pe 20 noiembrie 1989, la Praga, a fost depășit „numărul magic” de 100.000 de manifestanți care scandau: *„Jos KSČ!”, „Vrem guvern de coaliție!”, „Alegeri libere!”*și *„Destul cu democratizarea, să-nceapă democrația!”*.Televiziunea cehoslovacă va difuza, în cursul zilei de 23 noiembrie 1989, imagini de pe *Václavské náměstí*, astfel încât cehii și slovacii au înțeles că sute de mii de oameni demonstrau împotriva regimului comunist și că totul nu era o aventură a unor studenți și a unei mâini de anticomuniști. În cursul zilei de 25 noiembrie 1989 se va desfășura, la Praga, cea mai mare demonstrație de până atunci, cu participarea a 500.000-600.000 de persoane. Pe 26 noiembrie 1989 au început tratativele între opoziția anticomunistă condusă de Václav Havel și premierul Ladislav Adamec. Era începutul sfârșitului pentru regimul comunist de la Praga. **„Istoria alerga atât de repede, încât cu greu reușeam să ne ținem după ea!”**[57], va mărturisi, mai târziu, Václav Havel.

Bulgaria a fost unul dintre cei mai fideli aliaţi ai URSS în perioada Războiului Rece, iar procesele de *perestroika* şi *glasnosti* vor fi imposibil de înţeles şi acceptat de către conducerea de la Sofia. La Sofia, pe 16 ianuarie 1988, se va constitui *Societatea Independentă pentru Drepturile Omului*, iar în noiembrie se va forma şi *Asociaţia pentru Drepturile Omului*. Pe parcursul anului următor vor apărea numeroase grupuri civice, ecologiste, pentru libertăţi religioase (peste 50). Toate

[55] Padraic Kenney, **op. cit.,** p. 405.
[56]Adam Burakowski, Aleksander Gubrynowicz, Pawel Ukielski, **op. cit**.,p. 287.
[57] **Ibidem**, p. 292.

militau pentru reformarea societăţii bulgare. În februarie 1989 se va constitui, la Plovdiv, primul sindicat independent (*Podkrepa*). Societatea bulgară începea să se mişte, să se trezească la viaţă.

În contextul unei relaţii extrem de tensionate cu minoritatea turcă din Bulgaria, aceasta demarează pe 9 mai 1989, cu ocazia apropierii începerii lucrărilor CSCE de la Paris, o serie de manifestaţii care vor culmina în ziua deschiderii activităţii importantului for internaţional. 15.000 de oameni vor participa la marşurile organizate în Kaolinovo, în Todor Ikonomovo şi Tolbuhin, lângă Varna. Forţele de ordine vor reacţiona extrem de dur: 7 morţi şi 40 de răniţi, după cifrele oficiale, însă martorii au vorbit despre 60 de morţi şi peste 100 de răniţi. Prim-ministrul turc Turgut Özal a condus protestele la nivel internaţional, iar sovieticii au fost şi ei nemulţumiţi, alături de statele din CEE, de comportamentul autorităţilor de la Sofia. Chestionat de către Mihail S. Gorbaciov, în iunie 1989, la Moscova, Todor Jivkov va declara că **„dacă nu acţionăm, vom ajunge curând ca Ciprul”**[58]. Secretarul general al PCUS i-a declarat: **„Ce faceţi este inutil şi neproductiv într-o perioadă în care căutăm să îmbunătăţim relaţiile cu Turcia. Nu vă putem sprijini”**[59]. Destinul politic al lui Todor Jivkov părea să fie pecetluit.

Cu prilejul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia, din 7-8 iulie 1989, de la Bucureşti, Petăr Mladenov, ministrul bulgar de externe, foloseşte prilejul şi obţine de la Mihail S. Gorbaciov simpatia acestuia pentru cauza reformistă în Bulgaria. Liderul sovietic îi va declara ministrului de externe bulgar: **„Simpatizăm cu voi, dar asta este treaba voastră”**[60]. „Conspiratorii” din sânul puterii comuniste au trecut la ofensivă, având drept miză strategică reformarea sistemului şi, pe 9 noiembrie 1989, vor trece la intimidarea liderului Todor Jivkov. Situaţia lui Todor Jivkov se agravase după ce, pe 31 octombrie, Mihail S. Gorbaciov a refuzat să-l primească, făcând cunoscut, astfel, că **„problemele bulgare trebuie rezolvate de comuniştii bulgari”**[61]. Convins de faptul că unităţi militare loiale „conspiratorilor”, din cadrul Ministerului Apărării, au izolat sediul PCB şi sub presiunea străzii şi a propriilor camarazi, Todor Jivkov va demisiona pe 10 noiembrie 1989 din funcţia de secretar general al Partidului Comunist Bulgar. Noua conducere a PCB avea să fie asigurată de Petăr Mladenov, care a promis reforme moderate, în limitele socialismului, însă populaţia a continuat să demonstreze, solicitând instalarea imediată a unui sistem multipartid și dreptul de liberă asociere. Pe 7 decembrie 1989, grupările independente se vor uni în cadrul *Uniunii Forţelor Democrate (UFD),* condusă de Jelio Jelev, şi vor milita pentru o democraţie de tip occidental. Bulgaria intra într-o nouă etapă a istoriei sale.

Istoricul rus Valeri L. Musatov, referindu-se la politica lui Mihail S. Gorbaciov față de evoluțiile din țările componente ale glacisului strategic al Uniunii Sovietice, consemna: *„Nu le-a putut opri, ele aveau dreptul la libertate. (...) Justificându-se, M. Gorbaciov i-a spus lui Helmuth Kohl, în iulie 1991:* ***«S-au săturat de noi. Dar și noi ne-am săturat de ei»*** **”**[62].

BIBLIOGRAPHY

1) Burakowski Adam, Gubrynowicz Aleksander, Ukielski Pawel, **1989. Toamna naţiunilor**, Editura Polirom, Iaşi, 2013;
2) Buga Vasile, **Apusul unui Imperiu. URSS în epoca Gorbaciov. 1985-1991**, Editura INST, Bucureşti, 2007;

[58] Victor Sebestyen, **op. cit.,** p. 266.
[59] **Ibidem**, p. 267.
[60] Alesandru Duţu, **op. cit.,** p. 61.
[61] **Ibidem**, p. 66.
[62] Valeri L. Musatov, *Metamorfoza atitudinii lui Mihail Gorbaciov față de conducerile din țările blocului sovietic*, în **Accentuarea crizei de regim în ţările socialiste (1980-1990),** IRRD/coordonator: Lorin IoanFortuna,Editura Artpress, Timişoara, 2009, p. 47.

3) Graciov Andrei S., **Naufragiul lui Gorbaciov. Adevărata istorie a destrămării URSS,** Editura Nemira, Bucureşti, 1995;
4) Gabanyi Anneli Ute, **Revoluţia neterminată**, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1999;
5) Gorbaciov Mihail S., **Memorii**, Editura Nemira, Bucureşti, 1994;
6) Kohl Helmut, **Am vrut unitatea Germaniei,** Editura Institutul European, Iaşi, 1999;
7) Mitrokhin Vasili, Christopher Andrew, **Arhiva Mitrokhin. KGB în Europa şi în Vest**, Editura Orizonturi&Sirius, Bucureşti, 2003;
8) Smith Karen E., **Politica externă a Uniunii Europene**, Editura Trei, Bucureşti, 2004;
9) Verluise Pierre, **După douăzeci de ani de la căderea Zidului. Europa reconfigurată**, Editura Cartier, Chișinău, 2009;
10) Weiner Tim, **CIA. O istorie secretă**, Editura Litera, Bucureşti, 2011.

"CALL OF DUTY" – THE SOCIALIST LABOR FOR YOUNGSTERS. STUDY CASE: THE COMIC STRIPS FROM THE ROMANIAN YOUTH MAGAZINES (1980-1989)

Corina Haţegan
Researcher, PhD, "Gheorghe Şincai" Institute for Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureş

Abstract: This paper aims to put forward the ways by which propaganda used to promote labor activities, especially hard ones, among youngsters. The present study, therefore, focuses upon the youth's magazine, more precisely upon the comic strips released between1980-1989. We will focus on the last ten years of Ceausescu's regime regarding one of the most popular magazines, "Cutezători" as well as those dedicated to younger ages such as, "Luminiţa". Consequently, we will be able to understand the methods and the techniques used by propaganda to influence young minds.

Keywords: communist propaganda, Nicolae Ceausescu, comics, youth magazines, mass-media, Socialist Romania.

The propaganda of the `80s had a double discourse, on the one hand, to bring to the attention and citizens' conscience, the youngsters especially, the great achievements of the *Socialist Era* in Romania, and on the other hand, the promotion of labor among them, of the patriotic labor, too.

In a certain perspective, propaganda, using mass-media, presented labor not only as a moral obligation or as a way of earning an income but also as a fun activity or active participation in nation-building, development, and progress. The cinematography, for example, used the theme of socialist labor in many productions of the `70s and `80s, having an apologetic discourse on the citizens' moral obligation towards labor, whether it was paid, volunteer work or patriotic labor often offered to support the country's prosperity.

The positive attitude towards work, in fact, completes the portrait of the perfect communist, to whom Emanuel Copilaş said he was the fighter against the old and did not hesitate to present his ideological mobilization, and has also distinctive features of character such as courage and honor, sacrificing everything for the good of the socialism, etc.[1].

One of these productions, "Salutări de la Agigea" (Greetings from Agigea)[2], is an appropriate example of how propaganda promoted labor among young people. The movie recalls the summer holidays of a bunch of high school students who decided that after completing the classes they will work on the so-called *Construction Youth Site*, to build the Danube - Black Sea Canal. One of the high school students is not allowed by his mother to join his friends on the construction site but ultimately, driven by curiosity and moral duty and with the help of the propaganda, he succeeded in joining them.

Broadly speaking, the cinema discourse presents the beautiful events that the youngsters experience on the construction site like funny activities after the end of the program; falling in love with colleagues, visit the seaside, participating in building a historical masterwork, etc. In other words, the work of these teenagers is associated with having fun, having the possibility to set up a family, a secure future job, strictly speaking, a true milestone of maturity. No less important is that the movie, in the second plan, presents the happy life of a family in which both the husband and the wife work on the construction site, despite having a child.

[1]Emanuel Copilas, "Cetăţenii si revoluţia", Târgovişte, Cetatea de Scaun, 2017, pp. 47-48.
[2]The film appeared in 1984, directed by Cornel Diaconu, scenario by Aristide Butunoiu and Mihai Tatulici, Producer Cinema 5, distributor Romaniafilm, distribution: Şerban Ionescu, Ştefan Velniciuc, Doina Deleanu, Nae Caranfil etc.

Another production on socialist labor, "Filip cel Bun" (The good Filip)[3], follows the destiny of a high school graduate who, due to the fact that he has not been admitted to University, has to work as a plain worker in a factory. His family, however, does not accept in any way that their son is a common worker, trying by various methods to find him a higher position. Through a propaganda perspective, the young man personifies the morally correct citizen who does not want his future to be traced by such practices equal to corruption and unsuitable for a proper communist. Therefore, the production focuses on presenting the desirable moral qualities of people, but also the undesirable ones, in connection with labor, for moralizing and propagandistic purposes.

The Ceausescu's regime mammoth factories and construction sites needed an increasing number of workers, but more importantly, the future workers were supposed to have decent knowledge about labor and to love it since their early years of life. To this view, the comic strips illustrate the workers' lives in a positive manner, and even if it was full of hardships, the outcomings were above expectations, despite the overturning of the situation.

Propaganda drew the image of the communist worker who loves work, which is looking forward to have new challenges at the workplace, exceeds the production plan and act according to Nicolae Ceausescu's instructions. In a different way, the communist worker was the one who had the ability and the capacity to overcome any obstacles and to self-deny always his needs, whereupon, according to communist propaganda, the progress of the country automatically results.

As a result, it was customary that comics made usage of this image of the super worker, "Uriașa putere" (The Great Power)[4] comic strips, is an example in this respect. The above mentioned comic strips exploit the communist worker's ability to overcome obstacles as it appears from the first lines, where we find out that the team of workers is using the whole "experience, the huge, innovative, communist stream"[5] to find a way to succeed. The end is somehow anticipated, the youngster that witness the great achievements of the communist working team confesses that in the future he would like himself to be part of such a special team.

In the same atmosphere, the events occur in comics called, "Brigadierii"[6], which starts with the great enthusiasm of a young man who realizes that he will contribute to the construction of the Danube - Black Sea Canal, a major accomplishment of the *Communist Era*. The drawings illustrate the labor of young people but also the fun time they have, pointing out in the same time, that the young workers unanimously believe that the participation in the activities on the construction site is a welcomed threshold of maturity given that some celebrated their 18 years anniversary on the working field. No less important is the fact that the comic strips exploit the age-specific activities such as having fun, friendships, leisure, etc., consequently, the young readers could, therefore, conclude that labor, whether voluntary or paid, is not necessarily difficult, on the contrary, it may be fun. The ultimate propaganda's goal was, of course, to attract as many young people as possible in the industrial fields.

The release of comics with the Danube-Black Sea Canal topic stops when the constructions arrived at its end but the pleasant or less pleasant experiences of some workers have been kept over time. From certain testimonies, it can be noticed that indeed for some of the workers the construction sites had become a new home, they founded families while working there and had the satisfaction of contributing to the country's development. For others, the sites remained a less pleasant memory, being traumatized by the countless problems that arose caused especially by work accidents, poor job safety, or alcoholism among workers[7].

---

[3]Released in 1975, directed by Dan Pița, screenwriter Constantin Stoiciu, Romaniafilm Distributor, Studio House Film Trei.
[4]"Uriașa putere", *Cutezătorii*, nr. 2-5, 1980. Scenario by Ilie Tănăsache, drawings by Puia Manu.
[5]*Ibidem*, nr. 2, p. 6.
[6]"Brigadierii", *Cutezătorii*, nr. 30, 1983, pp. 6-7. Scenario by Mihai Caranfil, drawings by Ioan Mincu.
[7] More in Paula Mihailov, "Destine de santieristi", Jurnalul.ro, 26 September 2005,disponibil online https://jurnalul.antena3.ro/vechiul-site/old-site/suplimente/editie-de-colectie/destine-de-santieristi-36590.html, accessed in 3 August 2018.

However, the construction of the Canal was used often for propagandistic purposes[8], recurrently recalled in political speeches in regard to the supremacy of communism, Nicolae Ceausescu's advanced thinking, and great socialist achievements. An example of this type of propagandistic discourse that puts a positive light on the achievements of Communism is a comic strip called, "Magistrala Albastră"[9] (The Blue Line), the surname of the Danube-Black Sea Canal, which captures the excursion of a young man together with his grandfather along the Canal with stops at the most important points. The boy realises that he is in front of one of the greatest Ceausescu's regime success, and to the question "I do not understand something, where we took so many materials, so much equipment", the grandfather's answer is one according to the propaganda's discourse of the time: "we did not take them from nowhere, our Romanian industry is so strong that we could build everything with our own forces"[10].

Certainly, the comic strips and the politically-socially youth-oriented discourses aimed not only at promoting a positive attitude towards labor but also a bold, daring spirit or self-improvement. In the end, propaganda proposed within the "New Man" concept, the emergence of a courageous citizen, a workaholic with a high sense and civic responsibility.

At the same time, as highlighted in the previous comic strips examples, the labor is promoted among young people as a social cohesion factor or as a method by which they can demonstrate their abilities and knowledge. An example in this matter would be the comic strips series called, "Brigada îndrăzneților"[11] (The Brigade of the Bold), following the activities of a team of welders, young professionals who worked on different sites, exposing, first of all, their dedication towards work, the pleasure of working for the improvement, wellbeing and progress of the country.

It is important to note that in the welding team, there is also a woman, who during the course of events demonstrates that she can work just as well as a man. Of course, promoting women in the workplace field, even in male adequate jobs, was part of a national strategy. In other words, encouraging women to work and to procreate was part of the official propaganda discourse, examples of which are found in journals dedicated to women such as "Femeia" magazine (The Woman). The image of the woman promoted by communist propaganda was that of a strong woman who fulfills her tasks exemplary being at the same time: a mother, a worker, a citizen devoted to the homeland. In other words, the image of the modern communist woman constituted, in fact, the "expectations of a socialist feminine type, representing the new, overwhelmingly strong and yet inappropriate image of the woman"[12].

The reader also could note that one of the members of the welding team, Vladimir, is not part of the final team distribution because he was sent to college. The conversation between the cartoon characters reveals that, despite the huge possibility offered to him, Vladimir suffered because he was "caught up in a crazy sorrow caused by the welding pliers' absence"[13]. The propagandistic discourse emphasized the passions towards labor, given that one of the criteria of a proper communist was precisely this abnegation of himself related to labor.

---

[8]More in Ilarion Tiu și Cristina Arvatu, "Basmele Canalului", Jurnalul.ro, 26 September 2005,disponibil online https://jurnalul.antena3.ro/vechiul-site/old-site/suplimente/editie-de-colectie/basmele-canalului-36595.html, accesssed in 3 August 2018.

[9]"Magistrala Albastră", *Luminița*, nr. 7, 1985, pp. 2-3, pp. 8-9.

[10]*Ibidem*, p. 9.

[11] "Brigada îndrăzneților", *Cutezătorii*, first part appeared in nr. 45, 1984 and continues (with breaks between issues) until nr. 6, 1985. Scenario by Ilie Tănăsache, drawings by Liana și Valentin Tănase.

[12]Raluca Ioana Horea Şerban şi Marinela Istrate, *Rolul presei scrise în promovarea politicii pronataliste în ultimii ani ai regimului comunist*, in Alina Hurubean (coord.), "Statutul femeii în România comunistă: Politici publice şi viaţă privată", Iaşi, Institutul European, 2015, p. 146.

[13]*Ibidem*, nr. 52, 1984, p. 12.

The same theme of the young people on the construction site, is also found in other comics, such as "Tinerii din Valea Stelei"[14] (The Star Valley's Youth), but this is not the case of young professionals, instead they are beginners, fresh graduates of the school, demonstrating great dedication, courage, curiosity and profound problems solving knowledge, obviously, features of great communists.

Labor, on the other hand, is closely related to education, as we can see from the comics called "Brigadierii"[15] (The Brigaders) and "Brigadierii: chemarea muncii"[16] (The Brigaders: call of duty), where the main character, Mitrică, is in a dilemma: he was attracted to both football and construction sites from his neighborhood, but less interested in school activities. The stories of the aforementioned comics have a moralizing character, trying to highlight, on the one hand, the necessity and importance of education and, on the other hand, to support and promote the success of the communist regime in terms of education. The Ceausescu's Era, nonetheless, promoted educational achievements as a result of the Communist leader's thinking as well as in all other areas: "The present Romanian education, like all the fundamental achievements of the socialist homeland, represents the immediate work of the Party, of its leading genius, being one of the greatest bedrocks of Nicolae Ceausescu's Era"[17].

Mitrică, the comics' main character, is removed from the football team due to the poor results he has at school, and despite trying to improve his grades, he is always attracted to something else. Thus, he comes in contact with a friend who takes him to a construction site near his home and where he realizes how important education is. Motivated by the workers on the site and by the work perceived to be almost heroic, Mitrică becomes a hero as well by improving his school situation and then by being called back on the football team. Like so, Mitrică materializes in the ideal student, promoted by the Romanian propaganda: a good student, a perfect athlete, but more importantly, he feels the *duty call* from an early age, thus proving a great civic and patriotic sense.

The theme of the passionate workers, the desire for self-improvement, and the personal sacrifice for labor were also exploited by comic strips. For example, one of the comics, "Trei luni…plus sapte zile"[18] (Three months ... plus seven days) is pointing out the theme of the Romanian working-class revolutionary heroism, and like so, the reader finds out that at the installation of the last section of a methane gas pipeline will also assist a team of young pioneers. Obviously, the emphasis in the story falls on the fact that workers, despite many obstacles, manage to finish the job even faster than expected: "we have made our duty as communist workers"[19]. The "Podul"[20] (Bridge) comics, on the other hand, expounds the theme of heroism and abnegation where the main characters, besides having to complete the repair of a bridge, have to take action to rescue a colleague.

The great achievements of the *CommunistGolden Age* were, however, not only limited to the construction sites, but the comic strips also put forward, for example, moments from the life of seafarers on Romanian fleet. The crews of the Satu Mare[21] and Milcov[22] ships stumble upon various obstacles, such as storms that were not only life-threatening but also threatens the labor itself. In the end, as with all the other comics happens, the workers' skill, courage, and sacrifice are emphasized when they surmounted all obstacles.

CONCLUSIONS

[14]"Trei luni…plus șapte zile", *Luminița*, nr. 4, 1985, Scenario by Areta Sandor, drawings by Puiu Manu
[15]"Brigadierii", *Cutezătorii*, nr. 40-41, 1989. Scenario by Ion S. Comarnic, drawings by Sorin Anghel.
[16]"Brigadierii: chemarea muncii", *Cutezătorii*, starting with nr. 42.
[17]*Învăţământul românesc, un sistem modern şi eficient de pregătire pentru muncă şi viaţă a tinerelor generaţii*, *Femeia*, 1989, nr. 8, p. 6.
[18]"Trei luni…plus șapte zile", *Luminița*, nr.10, 1984.Scenario by Ilie Tănăsache, drawings by Gyorgy Mihail.
[19]*Ibidem*, p. 9.
[20]"Podul", *Luminița*, nr. 12, 1985, pp. 8-9. Scenario by Ștefan Zaides, drawings by Puiu Manu.
[21]"Vele înfruntând Pacificul", *Luminița*, nr. 1, 1986, pp. 8-9. Scenario by Lucia Novac, drawings by Puiu Manu.
[22]"Jurnal de bord", *Cutezătorii*, nr. 43-50, 1987. Scenario by Mircea Novac, drawings by Puiu Manu.

As noted in previous researches, Ceausescu's regime children and youth magazines, besides the educational and entertainment purpose, had also a propagandistic nature. From the promotion of the Romanians' history, of the most important historical moments, in a way that positively highlights the glorious past, the bright communist country's present and future, to the great achievements of socialism. All this supported the image of the Romanian society, under the Nicolae Ceausescu's prodigious leadership, being an exceptional one precisely because of the progress it had under communism.

Thus, young people and children, through comic books, could understand easily that labor is a moral duty, that a proper communist loves to work, paid or voluntary, and sometimes even by giving up to himself with abnegation and patriotism for the development of the multilaterally developed society. Of course, the presentation of the facts must be understood in a propagandistic perspective that ultimately meant to attract young people towards hard-industrial labor by inspiring them to contribute to a great masterpiece of the country's progress.

Last but not least, as the study showed, connections between labor, fun, and education are being strongly made, given that, in the end, these magazines and comic strips were addressed to young people.

BIBLIOGRAPHY

Cutezătorii magazine, 1980-1989
Luminița magazine, 1980-1989
Jurnalul.ro
Budeancă Cosmin și Florentin Olteanu (coord.), "Identități sociale, culturale, etnice și religioase în comunism", Iași, Polirom, 2009.
Budeancă Cosmin și Florentin Olteanu (coord.), "Stat și viață privată în regimurile comuniste", Iași, Polirom, 2009.
Copilaș Emanuel, "Cetățenii si revoluția", Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2017.
Hurubean Alina (coord.), "Statutul femeii în România comunistă: Politici publice și viață privată", Iași, Institutul European, 2015.

NEW DOCUMENTS REGARDING THE ROMANIAN-HUNGARIAN RELATIONS FROM "ȚARA BIHARIEI"

Ovidiana Bulumac
PhD, Romanian Academy, The European Centre for Ethnic Studies

Abstract: The „Romanian Bihor" Manuscript, written by Professor Alexandru Filipașcu in Romanian and French, was published in April 2019 for the very first time in 74 years. Rich in documentary material and meaningful statistics, the study portrays a clear picture of the constant injustices suffered by the Romanians that inhabited the Land of the Three Criş Rivers (especially in the time of the Hungarian rule), as well as their constant struggle for obtaining elementary and legitimate rights in the socio-cultural and political field. In other words, the manuscript presents the evolution of interethnic relations between the Romanian and the Hungarian communities since their first contacts in the Bihor Country.
Alexandru Filipașcu demonstrates in an interdisciplinary manner the native/autochthonous status of the Romanians that also represent the absolute majority in the country of Bihor over the centuries. Their national identity had powerful ethnic, religious and cultural components, and was subjected to great challenges over time. However, even though the Romanian community of Bihor is found on Romanity's western „margins", close to the Hungarian powerful influence, it managed to survive the harshest processes of Magyarization, systematically identified by historian Filipascu in Romanian, Hungarian and German sources. Not only survive, but also to thrive with the help of important cultural personalities.

Keywords: national identity, interethnic relations, Bihor, Magyarization, manuscript

Prolegomene

Puține din scrierile nepublicate ale istoricului și profesorului Alexandru Filipașcu, victimă a regimului comunist[1], au scăpat ca prin minune de confiscările regimului trecut, fiind păstrate cu sfințenie în arhiva familiei Livia și Ion Piso. Printre acestea se numără și studiul bilingv *Bihorul Românesc*, definitivat în 1945, pe care l-am preluat, redactat și prelucrat cu angajamentul publicării sale. Astfel, scrierea a văzut pentru prima dată tiparul în aprilie 2019, sub egida Editurii Etnologice. Scris în limba română și în cea franceză, materialul urmărește situația comunității românești (vechime, organizare, realizări, sacrificii și lupte pentru obținerea de drepturi naționale) prin raportare la regimul maghiar din Țara Bihariei de-a lungul secolelor.

Cititorul familiarizat cu domeniul științelor sociale poate sesiza cu ușurință că *lucrarea nu este una eminamente istorică*, cum poate părea la prima vedere, ci una de *mare actualitate*, ce îndreaptă privirea și gândul cititorului către viitor. Profesorul Filipașcu, prin uriașa muncă de documentare și sinteză depusă, a atins în primul rând un palier al istoriei mentalităților, cartea fiind mai degrabă un bun material de istorie socială, ce ne ajută să înțelegem evoluția relațiilor interetnice dintre comunitatea românească și cea maghiară pe o perioadă îndelungată de timp. Așa ajungem, fără prea mare efort, la

[1] Autorul este descendent al marilor familii nobile maramureșene (Dolha și Petrovai), ce au dat țărilor române voievozi, cneji și mari personalități culturale. Intrat în vizorul cenzurii comuniste, A. Filipașcu a fost considerat, precum majoritatea intelectualilor români interbelici, element dușmănos la adresa regimului, pentru actele de mare conștiință națională săvârșite, pentru scrierile sale și pentru activitatea sa efervescentă în epocă în calitate de reprezentant al administrației locale, de membru al unui partid interbelic (PNȚ), de preot și profesor. Drept urmare, a fost arestat și trimis în calitate de deținut politic, cu scopul exterminării sale, la Canalul Dunăre-Marea Neagră, lagărul Poarta Albă. Acolo a rezistat câteva luni de înfometare, tortură și muncă silnică până ce a fost condamnat la o moarte violentă și nedreaptă: mișcându-se cu dificultate din pricina tratamentelor la care a fost supus, nu s-a putut feri în timp util din fața unui caterpilar, care a trecut peste el fără nicio problemă (întâmplare povestită de martorii vremii fiicei sale).

identificarea unui *dublu standard*, documentat prin statistici şi mărturii de epocă, practicat de vecinii noştri de la vest: atunci când se află în plin exerciţiu al puterii, toate minorităţile non-maghiare trebuie să fie asimilate ideologiei panhungariste, iar când sunt în minoritate, preferă să adopte rolul victimei ce, prin politica paşilor mărunţi, ajunge la o serie întreagă de drepturi ce deseori tind să depăşească şi cele mai democratice cadre legislative stabilite de statele europene. Cititorul sceptic la această ipoteză este încurajat să citească cu atenţie manuscrisul ce acum este disponibil publicului larg, pentru a evita utilizarea de etichete precum „viziune naţionalistă" sau „intoleranţă românească". Dacă ne uităm numai la trimiterile către sursele consultate, fie ele române, maghiare sau germane, putem observa că argumentaţia profesorului Filipaşcu este una de natură ştiinţifică, care urmăreşte adevărul istoric în primul rând, ferindu-se cu succes de orice afirmaţie fără acoperire.

Cartea are o *dimensiune sociologică* semnificativă pentru că prezintă cititorului un melanj complex de date istorice, statistice, completate de atitudini, reacţii, comportamente, discursuri şi schimbări de natură societală. Toate acestea fac apel, în final, la noţiunea comună de *identitate naţională*, un subiect ce încă provoacă disensiuni la nivel european: *ce înseamnă să fii român*, parte a unei comunităţi autohtone majoritare dar stăpânită de străini în Ţara Bihariei, de-a lungul istoriei cunoscute; sau, pe de cealaltă parte, *ce înseamnă să fii stăpân maghiar minoritar* peste o majoritate nemaghiară, parte a unei comunităţi de descendenţi ai coloniştilor aşezaţi aici începând cu veacul al XIII-lea.

Relevanţa manuscrisului

Cercetarea Prof. Filipaşcu scoate în evidenţă o serie întreagă de informaţii şi concluzii pe care ne permitem să le prezentăm în cele ce urmează. În primul rând, aflăm că Ţara Bihorului, care doar parţial a rămas în componenţa României după primul război mondial şi Conferinţa de Pace de la Paris, a fost încă de la începuturi un pământ românesc rezultat în urma procesului de aculturaţie dintre daci şi romani, dovezile arheologice şi lingvistice identificate stând mărturie acestui fapt. Continuitatea românească din zonă (păstrată şi prin menţinerea unei legături constante cu alte ţări româneşti din Transilvania, Moldova, Maramureş sau din fostul regat) a dus, în timp, la crearea unei structuri sociale şi politice specifice, precum şi la conturarea unui grai aparte, cel *crişan*.

Cu toate acestea, venirea în zonă a influenţei străine schimbă în timp balanţa de putere inclusiv la nivel politic, ceea ce determină 1) *retragerea comunităţii autohtone spre munţi* sau zone mai ferite. Mai mult, o consecinţă importantă face referire la 2) *dispariţia completă a unor instituţii tradiţionale precum cea a voievodatului, a scaunului de judecată sau a judelui/cneazului* din Ţara Bihariei, înregistrată în sec. XVII. Vorbim, de fapt, despre 3) *slăbirea comunităţii româneşti bihorene* per ansamblu şi 4) *izolarea acesteia de restul formaţiunilor româneşti*.

Cronicarul Anonymus, secretarul regelui Bela al III-lea, este cel ce ne aminteşte de începutul trecerii Bihorului la o guvernare străină: la venirea maghiarilor, Ţara Crişurilor se afla sub comanda lui Menumorut, ce îşi avea reşedinţa fortificată la Biharea, aproape de Oradea. Atacat de maghiari, acesta a ales să facă pace cu armata învingătoare prin măritarea fiicei sale cu Zsolt, fiul ducelui Arpád. Astfel, pe linie maternă, structura politică pe care o condusese a ajuns, la moartea sa, în componenţa Ungariei. După transformarea acesteia în regat un secol mai târziu, ca urmare a cerinţelor specifice sistemului feudal, regii maghiari capătă treptat putere nu doar asupra câmpiilor, ci şi asupra ţinuturilor muntoase locuite de români. Este momentul propice pentru începerea colonizării masive a Ţării Bihorului (sec. XIII-XIV).

Pe fondul acestei slăbiri socio-politice a comunităţii româneşti se conturează specificul epocii medievale, o perioadă în care se înregistrează numeroase atestări ale domeniilor feudale din Ţara Crişurilor care cuprindeau în marea lor majoritate iobagi români (iniţial deosebit de avuţi, ca urmare a situaţiei lor din trecut) şi sate româneşti. Iată starea la care a fost redusă comunitatea autohtonă după ce

a pierdut capacitatea de a se autoguverna. Este epoca în care noii stăpâni[2] ai Țării Bihariei se dezvoltă și acumulează importante resurse *pe seama* economiei susținute de populația românească. Tocmai datorită aportului deosebit adus de români din punct de vedere economic, aceștia au beneficiat câteva veacuri la rând de unele privilegii (protecția episcopilor latifundiari în fața abuzurilor practicate de funcționarii domeniali, ușurarea sarcinilor și a dărilor, judecarea lor de către propriile instituții, dreptul de a-şi practica religia lor şi de a-şi alege liber preoţii etc.).

După momentul Mohács (1526), orașul Oradea ajunge sub stăpânirea lui Ioan Zápolya și devine vectorul calvinismului care va domina întregul ținut, prin procese dure de maghiarizare și prin eliminarea tuturor elementelor care nu se supun noii religii dominante. Astfel, populațiile maghiare, văzând o asemenea oportunitate, renunță în masă la catolicism și îmbrățișează calvinismul, căpătând astfel privilegii însemnate ce generează discrepanțe uriașe între aceștia și românii care refuzau să se lepede de credința străbună (cu un moment de respiro creat de Mihai Viteazul la 1600). Acesta este momentul în care relațiile cu frații din Muntenia și Moldova se intensifică, la nivel religios, educațional și cultural.

În perioada sec. XVI-XVII aflăm că a avut loc un fenomen interesant, care arată *tipul de raportare al elitelor românești la realitate* (fie ea materială sau spirituală), o atitudine scoasă parcă din învățăturile lui Neagoe Basarab, ce a generat marea mișcare culturală de mai târziu, condusă de preoțimea de la sate, „vinovată" pentru asigurarea continuității românismului în Țara Bihariei:

> „Calvinismul a prins întru câtva numai la Românii din Nordul Bihorului ... foşti voevozi şi cnezi români cari au fost siliţi să-şi părăsească legea, apoi şi neamul, ca să-şi salveze moşiile şi rangul social. Acei nobili români cari au rezistat până la capăt ameninţărilor şi ispitelor calvine şi-au perdut moşiile decăzând la situaţia de ţărani-iobagi, sau au plecat la mânăstirile din Transilvania de unde, reîntorcându-se ca preoţi, şi-au schimbat ocupaţia anterioară de administratori şi dijmuitori pe seama stăpânului străin cu aceea de cârmuitori sufleteşti ai norodului. Aşa dispare în sec. XVII instituţia voevodală a Românilor din Bihor, iar cnezii români ai satelor se transformă în primari săteşti, după obiceiul introdus de noul regim politic. Lângă masele ţărăneşti părăsite a rămas neclintită preoţimea dela sate, umilă şi simplă în traiul ei, dar cu atât mai măreaţă şi mai bogată prin puterea ei de luptă şi de jertfă pentru binele neamului" (Filipaşcu, 2019, p. 48).

Procesul sistematic de maghiarizare a fost implementat nu numai prin organele administrative, ci și cu implicarea directă a celor bisericești aflate sub jurisdicția episcopiei din Muncaci, ceea ce a asigurat un teren propice pentru înființarea de mai târziu a episcopiei greco-catolice maghiare de la Hajdudorog, cu rit bizantin și cu limbă liturgică maghiară.

În prima fază a stăpânirii habsburgice (1692-1847), prin aportul deosebit al aromânilor, grecilor și sârbilor, Oradea înflorește din punct de vedere comercial și cultural, în special în sec. XVIII. Odată cu ea și cu Beiușul ca centre pulsatorii, se revitalizează întreaga comunitate românească nu din postura de iobagi, ci ca element orășenesc cu organizație bisericească și școlară inspirată din vechile vremuri pre-calviniste.

După înființarea episcopiei române unite din Oradea (1777), ce deținea dreptul de păstorire peste Românii uniţi din comitatele Bihor, Arad, Bichiş, Cenad, Csongrad, Timiş, Torontal şi Caraş-Severin, împăratul Iosif al II-lea a înzestrat-o pe aceasta cu domeniul din Beiuş, ceea ce i-a conferit o autonomie nesperată și a determinat roirea foștilor iobagi în zona urbană. Astfel, apar comportamente filantropice, publice, politice și administrative de notorietate în rândul comunității românești, care își înființează și întreține zeci de școli confesionale (ortodoxe și unite) în limba maternă. Acesta este începutul mișcării de redeșteptare națională al etnicilor români, prin amprenta pe care școala (primară, liceală și universitară) și-o pune, cu ajutorul dascălilor de excepție și prin metodele psiho-pedagogice

[2] fie ei de ordin politic (regii maghiari), fie de natură religioasă (Biserica catolică din Ungaria, ce depindea de pretențiile financiare impuse românilor – darea cunoscută sub numele de *quinquagesima*)

dintre cele mai moderne, asupra tinerelor generații de români din Țara celor Trei Crișuri, cât și din ținuturile învecinate (prin fenomenul iradierii). Astfel, se ajunge la un uriaș succes:

> „Educaţia religioasă, morală şi intelectuală a tineretului şcolar din „Seminar" era condusă de un canonic-rector, ajutat de un preot spiritual şi de trei prefecți de studii, recrutaţi dintre cei mai distinşi absolvenţi de teologie. În curs de 130 ani de funcţionare, acest institut de educaţie a dat poporului român peste 6.000 de cărturari: profesori, liber profesionişti, funcționari, învățători, comercianți și industriași, precum şi trei episcopi" (Filipașcu, 2019, p. 57).

La începutul secolului al XIX-lea, românii ortodocși încep activitatea de întemeiere de instituții culturale românești și de emancipare a bisericii lor de sub controlul sârbesc. Astfel, începând cu 1829, istoria înregistrează o serie de episcopi de naționalitate română în scaunul Aradului. Mai mult, cu ajutorul lui Samuil Vulcan din Oradea, apare la Arad o Școală Normală Română de Învățători și un Seminar de Teologie, instituții în care toți preoții și învățătorii români ortodocși din Bihor și-au definitivat studiile.

Astfel, efervescența episcopilor și cărturarilor uniți și ortodocși deopotrivă se transformă într-o mare mișcare culturală, ce se materializează prin volume importante pentru istoria românilor, care demonstrează și reafirmă prin argumente ştiinţifice atât originea, cât și latinitatea poporului român. Mai mult, episcopul Vulcan înființează un liceu românesc chiar la granița de vest a românității, ceea ce l-a transformat într-un punct nodal de uriașă importanță în dezvoltarea ulterioară a comunității românești, crescând calitatea vieții culturale a mai bine de 2 milioane de români din Banat, Bihor, Arad, Satu-Mare, Sălaj și Maramureș. Acesta a fost singurul liceu românesc între hotarele Ungariei propriu zise, unde în doar prima sută de ani au absolvit peste 20.000 de tineri români, deveniți mai târziu vectori ai demnității și identității românești în cele mai complicate regiuni expuse „infiltrației străine".

După separarea de Transilvania, perioada revoluției pașoptiste aduce și în Bihor suflul revoluționar ținut însă la foc mocnit de faptul că Oradea a fost unul din cele mai importante centre militare koșutiste, unde se hotărau și dirijau luptele trupelor maghiare împotriva Moților lui Iancu. Refuzul românilor din Bihor de a lupta împotriva fraților din Transilvania a dus la apariția unei curți marțiale care „a condamnat la moarte și a executat prin spânzurătoare un însemnat contingent de martiri români pentru crezul și dârzenia lor românească" (Filipașcu, 2019, p. 63). Un an mai târziu, în august 1849, trupele ruse sosesc în Bihor și eliberează românii ce umpluseră până la refuz temnițele.

În epoca absolutismului austriac (1849-1867), cu permisiune de la Viena, o bună parte din revendicările românilor din Bihor, de ordin național și cultural, au fost împlinite. Mai mult, cele două biserici românești sunt eliberate de sub controlul instituțiilor străine, organizându-se în premieră în două mitropolii autonome, la Sibiu și Blaj, cu dreptul de păstorire peste întreaga comunitate românească de dincolo de Carpați. Astfel, apar instituții noi de învățământ în limba maternă, dar și asociații și societăți destinate tinerilor, menite să potolească „setea de cultură" de peste veacuri ceea ce a dus la o situație interesantă: înregistrarea unui progres cultural uimitor în condiții vitrege, generat de sursele de iradiere culturală și națională, Beiuș și Oradea. „Nucleul dur" format din mari personalități ce militau pentru drepturile comunității românești din Bihor se afla la vremea respectivă la Budapesta, acolo unde Emanuel Gojdu sau Iosif Vulcan își desfășurau activitatea.

Situația se schimbă din nou pentru comunitatea românească din Țara Bihariei după *inaugurarea dualismului (1867), căci acesta este punctul zero al proceselor de maghiarizare desfășurate în ținut, atât prin intermediul administrației, cât și prin școală sau biserică*. Guvernele maghiare, fidele ideii de a realiza un stat unitar maghiar prin deznaționalizarea celorlalte grupuri etnice conlocuitoare, au identificat în Bihor principalul pol de manifestare, în special din pricina faptului că această regiune reprezenta *cel mai avansat punct al expansiunii româneşti spre Vest*. Această schimbare de politică a dus la retragerea din viața publică atât a omului simplu (care alegea să nu mai voteze), cât și a marilor personalități ale comunității, dezamăgite de politica de stat, precum și de o serie de acte de trădare politică din partea unor etnici români de notorietate. Astfel, toate eforturile de menținere a drepturilor și

instituțiilor deja obținute au fost asigurate de câteva fundații care, mai mult pe tăcute, și-au atins obiectivele (apariția de internate, asigurarea de burse pentru tinerii merituoși, creșterea salariilor profesorilor și preoților cu rezultate, ajutorarea comercianților români lipsiți de capital, activități de asistență socială, susținerea creației literare și artistice, înființarea de bănci populare, tipografii etc.). Mai mult, aceste infuzii de capital venite din partea unor ... particulari a permis aducerea laolaltă a tinerilor etnici români din toate ținuturile românești în cadrul unor evenimente culturale de marcă, ceea ce a generat o mișcare importantă a tinerei generații de atunci, caracterizată prin solidaritate și dinamism socio-cultural în lupta pentru afirmarea națională, construită în jurul personalității lui Lucian Bolcaş.

Anul 1905 este sinonim cu abandonarea pasivităţii politice din partea comunității românești care, crescută prin intermediul instituțiilor de cultură proprii, a înțeles că următorul pas în eliberarea sa este dat de educația populară de la sate.

> „Fruntaşii politici români, urmați de o frumoasă falangă de intelectuali cu studii academice, de învățători şi studenţi, încep opera de educație politică şi civilă a alegătorilor” (Filipaşcu, 2019, p. 73).

Câștigarea alegerilor de către unii candidați români s-au finalizat, din nefericire, prin acțiuni violente și de intimidare din partea maghiarimii (incendierea reședinței episcopale și spargerea geamurilor tuturor caselor unde locuiau fruntași români). Cu toate acestea, ecourile reușitelor românilor din Țara Bihorului au ajuns până la București. În 1906, la aniversarea a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I, reprezentanți de seamă ai intelectualității românești și ai tinerilor bihoreni au fost oaspeții suveranilor României la București și Peleș. Aceasta a fost ultima mare reușită a comunității românești bihorene înainte de instituirea Legii școlare din 1906 a ministrului Apponyi (ce a dus la obligația predării tuturor materiilor în limba maghiară chiar și în cazul instituțiilor de învățământ ce nu primeau fonduri publice, precum și la scoaterea din circuitul educațional a zeci de învățători și profesori români). Duritatea politicilor de maghiarizare a condus la efecte inclusiv demografice, populația românească scăzând în recensămintele vremii atât la categoria etniei, cât și la cea a confesiunii religioase.

Singurul lucru care a putut pune capăt politicii de deznaționalizare a românilor a fost 1) izbucnirea primului război mondial, urmat de 2) citirea declarației de independență a poporului român din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, la 18 octombrie în Parlamentul din Budapesta de către deputatul Alexandru Vaida-Voevod, 3) de înființarea gărzilor naționale și de 4) participarea bihorenilor la Marea Adunare de la Alba.

> „După isbucnirea spontană a bucuriei generale produsă de proclamarea Unirii la Alba-Iulia au urmat zile cumplite pentru Bihor. Armata romană a fost oprită, din Ordinul Aliaților, la Ciucea şi Zam, unde s'a fixat o linie demarcaţională. ... Maghiarii ocupară milităreşte Bihorul ... Începe apoi năpraznica prigoană împotriva Românilor cari au îndrăznit să se grupeze în jurul steagului naţional, şi să-şi decoreze pepturile cu cocarde tricolor, dar mai ales împotriva fruntaşilor cari au avut roluri politice, precum şi a intelectualilor care aveau curajul să vorbească în public româneşte. Astfel, întregul Bihor ... a devenit un adevărat iad. Biserici profanate, cruci sfărâmate, icoane spintecate cu baionetele, case aprinse, copii înjunghiaţi, femei batjocorite, intelectuali şi ţărani fruntaşi asasinaţi, erau semnele barbariei pe unde treceau cetele maghiare însătoşate de sânge românesc. Pentru neţărmurita lor dragoste de neam şi din pricina unei negre uri ancestrale a Maghiarilor, despărţirea Românilor bihoreni de Ungaria a pretins sângele a 46 de martiri, fără să mai amintim şirul nesfârşit al Românilor întemniţaţi, bătuţi, schingiuiţi şi batjocoriţi în mod barbar” (Filipaşcu, 2019, pp. 88-89).

Abia patru luni mai târziu, la 16 Aprilie 1919, armata română a pornit o ofensivă care a asigurat, într-un final, și *unirea de facto a Bihorului cu România Mare*, tulburată, după o perioadă interbelică

efervescentă cultural și economic, pentru patru ani de un alt eveniment internațional, Dictatul de la Viena.

Scurte concluzii

Lupta continuă și tenacitatea constantă cu care liderii români au ales să își apere drepturile lor naționale, în ciuda piedicilor puse de stăpânirea străină, reprezintă un capitol din istoria noastră națională insuficient cunoscut. Astfel, vedem în teren semnificația conceptului de *vitalitate*, pe care Nicolae Iorga îl teoretizează în lucrarea sa *Spații și hotare naționale, afirmarea vitalității românești.* Iar manifestările acestei vitalități se văd inclusiv în dimensiunea demografică: chiar și după secole de colonizare și control politic sau religios, între veacurile XVII-XX, numărul românilor din sud-estul Bihorului se menține la o valoare de peste 90% din totalul populației. Ba mai mult:

> „Bihorul a fost unul din cele mai inepuizabile rezervoare de talente românești. Chiar și în intervalul din 1848 până la 1918, el a dat un număr mult mai mare de personalități culturale și politice românești decât numărul dat în același interval de către populația maghiară din același ținut, deși aceasta se bucura în permanență de sprijinul nelimitat, moral și material, al guvernelor maghiare”(Filipașcu, 2019, p. 92).

BIBLIOGRAPHY

Filipaşcu, Alexandru, *Bihorul românesc / Le Bihor roumain*; cuv. către cititori: Livia Piso-Filipaşcu; pref.: Ovidiana Bulumac, Bucureşti: Editura Etnologică, 2019.

Iorga, Nicolae, *Hotare și spații naționale. Afirmarea vitalității românești*; pref.: Mihai Ungheanu; postf.: Sever Ardelean, Galați: Editura Porto-Franco, 1996.

THE CITY OF LUDUŞ IN THE CONTEXT OF TERRITORIAL LOSSES IN 1940

Antoniu Berar
PhD Student, UMFST Târgu Mureş

Abstract:The cession of North-West Transylvania, following the Vienna Award of August 30, 1940, made Luduş become a settlement very close to the border with Hungary. The Horthyist authorities from the ceded territories established in the occupied areas a harsh regime, fascist type, against the Romanian population and against the other oppressed populations. The objective was to change the demographic ratio in favour of the Hungarian population. The first refugees arrived in Luduş starting from September 1, 1940. There were also refugees from Cadrilater or Bessarabia. In order to prevent "diplomatic complications with serious consequences", General Ion Antonescu issued circular order no.8, which prohibited any hostile manifestation against any foreign citizens. In this context, the population of Luduş was also involved in helping the families of refugees with clothing. The number of Romanian refugees coming from the ceded territories, arriving in Turda County in the autumn of 1940, was very high, over expectations. Problems were met by the Romanians who had to leave their properties in the territories ceded to Hungary. These, leaving hurriedly out of their homes, could not sell their properties, nor could they bring their entire family. Thus, population movements were made both to the ceded territories and to the Romanian territories.

Keywords: Luduş, war, refugees, Transylvania, Hungary

1. Luduş locality in the context of the cession of North-West Transylvania

The cession of North-West Transylvania, following the Vienna Award of August 30, 1940, made Luduş become a settlement very close to the border with Hungary[1]. The Horthyist authorities in the ceded territories established in the occupied areas a harsh regime, fascist type, against the Romanian population and against the other oppressed populations. The objective was to change the demographic ratio in favour of the Hungarian population.Among the methods used to accomplish their goals I remind: the expulsion of the majority Romanian population, impoverish of the Romanian population or the forced policy of Magyarisation (Hungarization) of the Romanians.[2] The Romanian military units in the ceded Transylvania left the territory in 15 days. Thus, 2nd Mountain Mixed Brigade regrouped its units by going on a foot march towards Blaj, passing through Luduş also. At the same time, Police subdivisions were also evacuated[3]. Company 17 Police, belonging to the 17th Infantry Division, which had been deployed in Tăşnad, began the retreat on September 2, 1940 and arrived in Luduş on September 7, 1940. The following day, the Company arrived at Gheja where it stationed[4].

The first refugees arrived in Luduş starting from September 1, 1940. They entered the country at Sărmăşel and came from the village of Horea, Sălaj County. 85 Romanians left that village seeking refuge. In total, in Luduş 474[5] refugees settled, the vast majority of them being from the ceded

[1]According to the Sentence of the Vienna Arbitration, following the cession of the N-W part of Transylvania, all inhabitants of the ceded territories were given Hungarian citizenship. They had the right to opt for 6 months for Romanian citizenship, having in addition up to one year to sell their properties. They could take their movable goods with them. If they were unable to sell their properties, they were compensated by the Hungarian state. Hungarian citizens who wanted to go to the territories ceded to Hungary renounced their Romanian citizenship and were declared foreign citizens.

[2] Iosif Andreica et alii, *Monografia oraşului Luduş*, Editura Nico, Tîrgu Mureş, 2008, p.117

[3] Adrian Mihai Olaru, *Luduş, o istorie neterminată*, Editura Sf. Ierarh Nicolae, Brăila, 2016, p.331

[4] Eugen Pop, *Evacuarea structurilor Jandarmeriei din teritoriul cedat Ungariei*, în „Monitor cultural-educativ", nr.2/2013, Editura M.A.I., Bucureşti, 2013, pp.85-86.

[5] According to the situation of the refugees in the commune of Luduş from 19.05.1941, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 31/1941, f.44

Transylvania (418 refugees). There were also refugees from Cadrilater or Bessarabia (56 members). Of their place of origin I remind: Cernăuţi, Satu Mare, Topliţa, Bistriţa, Cluj, Reghin, Târnăveni, Hodac, Subcetate, Nazna, Sâncraiu de Mureş, Mureşeni, Treznea, Şăulia de Câmpie, Orhei, Berghia. These people came from all walks of life:priests, doctors, civil servants, teachers, *C.F.R.*, notaries, accountants, plumbers, butchers, shoemakers, etc. In the face of the drama of their brothers, forced to leave their homes and earning in the temporarily occupied territories by the Hungarians, the Luduş people did not remain impassive. All the refugees in the commune were helped by the Luduş people, according to their resources.[6]

The "Horia" colonists, expelled from ceded Transylvania, formed 86 families and were settled in 1941 in the communes: Luduş, Sânger, Gheja, Aţintiş, Petrilaca, Bogata and Cuci.They asked, through a petition to the Prefecture, to be allotted, even provisionally, to the Jewish estates expropriated. Given that there would be a law regulating the use of those estates, their application was not approved.[7] There were also cases of citizens of Luduş who renounced Romanian citizenship, opting for leaving in Hungary. It's about Incze Ioan's wife and Simon Iosif. Along with these people gave up the Romanian citizenship, leaving the town and the country: Biro Ioan's widow (maiden name Varga Catalina), Lőrinczi Viorica, Lőrinczi Ana, Incze Alexandru's wife (maiden name Zrinyi Ana), Lorinczi Ioan's wife (Trif-Ungur Victoria), Laszló Alexandru's wife (maiden name Adél Brobara).[8] Ever since the early days of September 1940, shortly after the Vienna Award, the N-W border of Transylvania was clandestinely passed, without renouncing the Romanian citizenship, by 64 Luduş people.[9] Most of them were of Hungarian ethnicity. On the Western border, incidents occurred between the authorities and the people who passed in the ceded territories. In order to prevent "serious diplomatic complications", General Ion Antonescu issued circular order no.8, in which he mentioned: "*civil and military authorities will immediately take actions to ensure that anyone who comes in contact with foreign citizens or foreign ethnic origin (Hungarians, Bulgarians, Russians)who are moving towards the ceded territories, to refrain from any hostile manifestations against them.* "[10]

General Ion Antonescu, the head of state, decided[11] that the supply articles of clothing of the army (shirts, underwear, tights, socks, gloves, handkerchiefs, flannels, hats, etc.) to be done with the help of the Housekeeping IndustryVillage, in order to help the poor in the villages, too. Therewere used raw materials from their own sources or offered by the army. For these items, domestic producers were remunerated according to a normative. The population of Luduş was also involved in helping the families of refugees with clothing. In this regard, on October 24, 1940, a committee consisting of school principals, priests, civil servants, lawyers and doctors was formed to make up lingerie and clothing for the poor families belonging to the temporary soldiers.[12]

Table No. 1

Objects donated by Luduş people to the army[13]

		Name of donated objects

[6] Iosif Andreica et alii, *Monografia oraşului Luduş*, Editura Nico, Tîrgu Mureş, 2008, p.117ţ

[7] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 35/1941, f.12

[8] Adresă către primăria comunei Luduş venită din partea Preturei Luduş din 3.12.1940, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.231

[9] According to the table with the people who have crossed the border illegally in Hungary, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, ff.298,299

[10] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.393

[11] Order of the Ministry of National Defense no.16.611 / 1940, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22, f.362

[12] Town Hall of Luduş commune, Convocation, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 21/1940, f.133

[13] Table drawn up on November 22, 1940, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 21/1940, f.130

No.	Surname and first name of the donor	Shirts	Tights	Towels	Handker-chiefs	Scarves	Jersey	Socks	Gloves
1.	Armeanu Nădejde	-	-	2	-	-	-	-	-
2.	Fărcăşanu Aurora	2	-	-	-	-	-	-	-
3.	Crăciun Maria	1	-	1	-	-	-	-	-
4.	Negruţiu Nora	-	-	12	-	-	-	-	-
5.	Filimon Veronica	-	-	-	4	-	-	-	-
6.	Protopop Popa Romul	3	-	-	-	-	-	-	-
7.	Popa Luţa	-	-	-	-	-	1	-	-
8.	Miron Aurelia	-	-	4	4	-	-	-	-
9.	Hirean Emilia	1	1	1	-	-	-	-	-
10.	Corlăţan Elisabeta	-	3	-	-	-	-	-	-
11.	Dan Viorica	-	-	-	-	2	-	-	-
12.	Dan Maria	-	-	1	6	-	-	-	-
13.	Pop Nicolae	1	-	-	-	-	-	1	-
14.	Bodea Ioan	2	-	-	-	-	-	-	-
15.	Rancea Ileana	-	-	-	-	2	-	-	2
16.	Pintea Ioan	-	-	-	-	-	-	4	-
17.	Oltean Olivia	-	-	-	-	-	-	-	10
18.	Nistor Elvira	-	-	-	-	-	-	2	2
19.	Stoica Petrică	-	-	-	-	-	1	-	2
20.	Stoica Victor	1	-	1	-	-	-	-	-
21.	Sămărghiţan Maria	-	-	2	-	-	-	-	-
22.	Russu Valer	2	2	-	-	-	-	-	-
23.	Şuşman Ana	2	2	-	-	-	-	-	-

Thus, 15 shirts, 8 tights, 12 wipes (towels), 26 handkerchiefs, 4 scarves, 2 jersey, 7 pairs of socks and 16 pairs of gloves were donated.

The number of Romanian refugees coming from the ceded territories, arriving in Turda County in the autumn of 1940, was very high, beyond expectations.In order to have a correct situation of the refugees, the civil servants from Luduş Pretură (Courthouse) had to respect the following indications:
"*1.To establish "Registers of records of all refugees who will arrive or find themselves established within the communes or notaries;*
2. Issuing, at the same time as the registration, to each individual refugee or family member, a card according to the model and the form Annex no.2;
3. To monitor and verify by the administrative bodies, together with the Police or the Gendarmerie, the situation of all foreigners established, even temporarily within the commune, suspected as refugees or other undesirable foreign elements, taking measures accordingly, in agreement with the orders received by the Gendarmerie or Police.
4. All necessary assistance to be given to the refugees who remain for a long time in the commune, such as food, dwelling, fuel, clothing, etc ".[14]

Becoming a border locality, Luduş benefited from specific institutions. In these circumstances, a border guard station was established. The 2nd Border Guard-Warden companies and the 4th Border Guard-WardenLuduş, part of the 7th Border Guard-Warden Alba-Iulia Regiment, were installed with the objective of overseeing more than 100 km of the border.Of these companies, only the 2nd Company was based in Luduş, in the current Union Square. The 4th Company was divided into border guards'

[14] According to circular no. 18019/1940 issued by the Prefecture of Turda County, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş,* Dosar 21/1940, f.162

posts at border crossings: Cerghizel, Visuia, Negreni, Şincai, Pogăceaua, Grebeniş, Ulieş, Band, Sărmăşel, Iclandu Mare.[15]

According to an address received from the Turda Prefecture, there was information that through border crossings in the Luduş area were facilitated forbidden trafficking and smuggling of currency considered to be *harmful to the state*.This was due to the administrative bodies at the border that "*were not extremely vigilant*".Under these circumstances, if the information was confirmed, the people found guilty would be severely penalized.[16]For border crossings in the ceded territory, the pass permits were issued only by the Police in the County Seat.[17]

Being a very difficult war period, King Mihai was involved in the whole country to help the very poor, deprived of resources, with extremely numerous or sick families and without sources of income, at Christmas or at Easter occasion.As far as baptism is concerned, the sovereign baptized children from families with at least 13 children, "*if the parents are poor and have good behaviour in society*".[18]

One problem was the distribution of aid to the needy families of the temporary soldiers. There were many complaints to the Ministry of Interior that the aid was not distributed a according to the Journal of the Council of Ministers of March 31, 1940.[19]

With the approach of winter, towards the end of 1940, the state authorities tried to take measures to help the families in need.In addition to Luduş Town Hall, a Protection Office[20] was established on October 31, 1940, of which were part 11 members.

The General Commissariat of Dobrudja drew up a plan in November 1940 for a new colonization of the evacuated population of Caliacra and Durostor. According to this plan, all the agriculturists that were then located in Ialomița and Constanța Counties were to be colonized again in Constanța and Tulcea Counties.The other inhabitants evacuated to other counties were to be colonized again on state-owned rural properties. For the entire population evacuated from South Dobrudja, the first places of destination were established in Ialomița and Constanța Counties and then they would be transported to the communes for new colonization.Many didn't comply with the plan and spread to different parts of the country, either in groups or isolated. This plan drawn up by the Commissariat was to clarify the situation of the refugees. In this respect, 9 families[21] were identified in Luduş: Vancea Iacob (6 people), Naşcu Grigore (5 people), Borţan Ilie (3 people), Bozdora Mihai (5 people), Nicula Teodor (6 people), Parva Simion (3 people), Gudi Martin (7 people), Ficuţ Grigore (1 person). They represent only a part of the Dobrudjan refugees arriving in Luduş.The rest of the refugees were colonized again in Constanța County.Those who remained in Luduş were placed at Bogata state farms.[22]On April 30, 1941, there were five families in the Luduş area.[23]Romanian refugees from South Dobrudja, who renounced rural colonization and opted for trade, were given support by the state and received free trade license practice for this activity. They did not represent a burden on the state budget by their gains.[24]

---

[15] Adrian Mihai Olaru, *op. cit.*, pp.332-333
[16] Prefectura Turda, Adresa nr.18.395/1940, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 21/1940, f.174
[17] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 90, f.51
[18] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22, f.179
[19] Local authorities were obliged to provide assistance to the families concerned (who did not benefit from that earlier right). ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22, f.272
[20] This protection committee was set up on the basis of Article 165 of the Law on the Organization of the Ministry of Health and Social Care in 1939. The Office's task was to help the needy families with products collected from the other wealthier inhabitants.
[21] Table of peoples evacuated, with people in the territory given to Bulgaria, January 21, 1941, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22, f.197
[22] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22, f.198
[23] *ibidem*, Dosar 22, f.199
[24] *ibidem*, f.384

In November 1940, the State Undersecretary of Colonization and Evacuated Population issued an order[25] inviting the local authorities to contact the delegates of the Ministry of National Economy who had taken over to administer and run the expropriated Jewish goods[26] in order to present the situation of the expropriated estates from the Jews. These properties would house the refugees or expelled people arriving in Luduş from the ceded territories. In Luduş the situation of the Jewish estates expropriated on November 23, was the following[27]:

1. Goldsterin Mauriţiu - a 5-room house where 20 people could be accommodated, was rented by the border guards and was administered by Socol Victor.
2. Aron Mauriţiu's widow - three houses with 17 rooms, where 70 people could be accommodated, were rented to Stoica Petru jr. and were administered by Mureşan Ioan, a teacher.[28]

In the Registry of Refugees in Luduş, on November 27, 1940, 86 refugees from Transylvania were registered, of whom 40 were heads of families.The situation of these refugees settled in the commune of Luduş, in accordance with the profession of the head of the family, is presented in the following table.

Table no. 2

Situation of refugees settled in Luduş – in accordance with the profession of the head of the family[29]

No.	Professions and social categories	No. head of family	People	Placed head of family	Father-head of family	People
1.	Civil servants	17	12	17	17	12
2.	Pensioners	10	22	10	10	22
3.	Merchants	1	1	1	1	1
4.	Housewives	4	8	4	4	8
5.	Skilled workers	1	-	1	1	-
6.	Unskilled workers	6	1	6	6	1
7.	Artisans	1	2	1	1	2
Total					40	46

In December 1940, the number of refugees coming from South Dobrudja was 55 (12 families).Of these people, 43 people were unskilled workers and 12 were housewives.[30] The General Commissariat for Volunteers from the Ministry of National Economy was concerned with supporting the refugee population from South Dobrudja.Town halls were forced to provide decent accommodation for refugees in order to be able to make it through the winter and not allow refugees to travel to Bucharest or Constanţa for help. The aid was provided to the refugees through county prefectures.With the support of town halls, prefectures drew up a record of refugees. They received money, but they did not constitute aid or rights for abandoned crops in Cadrilater.[31] On December 13, 1941, the Management Board of the Turda Agricultural Chamber approved for the 85 refugee or expulsion families located in Luduş commune, the amount of 13,099 kg wheat of the 1% collected for the flood victims.This amount was allocated to the refugees in the communes, as follows: Aţintiş - 1160 kg, Cuci-4510 kg, Dătăşeni-1842 kg, Petrilaca-2097 kg, Hădăreni-3490 kg.[32]

[25] Ordinul nr.1315/1940
[26] According to Decree-law No.3347, published in Official Monitor of Romania, Nr. 233/5.10.1940
[27] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.209
[28] The two people administering the expropriated Jewish properties were fascist guards.
[29] Address of the City Hall to Luduş Estate Prefect, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22, f.223
[30] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.229
[31] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 32/1941, f.14
[32] *ibidem*, Dosar 22/1940, f.301

In those years activated the Association of Romanian Exiled and Refugees from Ceded Transylvania through the Vienna Verdict, headquartered in Bucharest. The leaders of this association sent an appeal to exiled or refugee Romanians in Northern Transylvania to send "*each member of their families a 9/14 size photograph, postcard format, bust picture - big image*" at the address of the Bucharest association, the provisional headquarter Biserica Amzei, no. 5. Photographs had to be accompanied by data such as: surname and first name, profession, location where one was exiled or where one left as a refugee and where one settled.With these photos, the association intended to make the *Album of the Exiled*[33] and the *Album of the Refugees*.Along with these photographs, refugees were asked to make a written statement in which they had to answer a number of questions, according to a model sent by the association in each commune. Each commune should have had a clear record of all the Transylvanian, Bessarabian or Dobrudjan expatriates and refugees found in the locality.

Following the events related to the Vienna Award, part of the inhabitants belonging to Hungarian minority definitively left the village, leaving their property.The situation of the properties left on December 20, 1940 is presented in the table.

Table no.3

Situation of the abandoned properties in Luduş in 1940[34]

No.	Surname and first name of the owner	Commune	Buildings	No. of rooms	Agricultural land (surface)	Who administers it
1.	Nagy Mihail	Luduş	1	4	400 ftm²	Maşca Nicolae
2.	Valter Friederich	Luduş	1	3	400 ftm²	Puşcaş Simion – refugee
3.	Pop Alexandru	Luduş	1	3	800 ftm²	Fodor Gheorghe
4.	Laszló Alexandru	Luduş	1	3	400 ftm²	-
5.	Widower Biró Ioan	Luduş	1	2	400 ftm²	-
6.	Varga Ioan C.F.R.	Luduş	2	3	4 acres 400 ftm²	Varga Iosif Bogata
7.	Szabó Matei Alexandru	Luduş	3	4	12 acres	Moldovan Timotei
8.	Török Ioan	Luduş	1	2	300 ftm²	Cociş Ioan
9.	Antal Adalbert	Luduş	1	6	1200 ftm²	Podobeţchi Iosif
10.	Widower Aron Mauriţiu	Luduş	1	27	600 ftm²	Stoica Petru şi Armeanu Nădejde
11.	Józsa Alexandru	Luduş	1	3	250 ftm²	Filimon Vasile
12.	Widower Kelemen Francisc	Luduş	1	4	300 ftm²	Szabo Ştefan
13.	Goldstein Mauriţiu	Luduş	1	5	150 ftm²	4th Company Border Guard-Warden Luduş
14.	Widower Nyerges Sigismund	Luduş	1	4	61 acres	Moga Victor

The Hungarians who were leaving the country and definitively crossing the border to the Hungary ceded territories, were allowed to take with them the agricultural inventory (carts with draft

[33] Exiled were all those who, through an act of authority of the Hungarian government, were invited to leave North Transylvania or were sent across the border, and the refugees were all those who, before the Romanian troops fled, had left North Transylvania or after the Hungarian occupation renounced Hungarian citizenship and took refugein the country.

[34] Table with the situation of abandoned properties in Luduş, December 1940, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.269

animals, ploughs and agricultural machines, other agricultural tools), being exempted from customs duties and customs formality.[35]

According to the Vienna Arbitration, the Romanian citizens of Hungarian nationality residing on the territory of Transylvania, Banat or Crişana belonging to Romania, had the right to opt for Hungarian citizenship until February 28, 1941. They could still stay after this date for a year in which they could liquidate their wealth.

A difficult problem was encountered by the Romanians who had to leave their properties in the territories ceded to Hungary. These, leaving hurriedly out of their native place, could not sell their property, nor could they bring their whole family.Many Romanian expelled or refugees from the territories ceded to Hungary requested the Romanian authorities permit to cross the border to bring their family members and movable goods left under the control of the Hungarian authority. The Romanian authorities were unable to grant border crossing permits in Transylvania, because at that time "*the Romanian-Hungarian disputes arising from the application of the Vienna arbitration decision weren'tsolved by diplomatic means*".[36] The expelled Romanians were advised by the authorities not to return to ceded Transylvania until the disputes between Romania and Hungary were solved because they risked being arrested by the Hungarian authorities.

The situation of the Hungarian ethnic population in Luduş commune thus occurred in December 1940:[37]

- *3380 inhabitants;*
- *2150 inhabitants were born in the commune;*
- *730 inhabitants were born in other counties in the country;*
- *283 inhabitants were born in the ceded counties;*
- *217 inhabitants were born in Hungary or other countries.*

After September 1, 1940, 102 people born in the commune or in the county were seeking refuge / repatriated in Hungary. Along with them, another 46 people were born in the ceded territories or in Hungary.[38]The detailed situation of the Hungarian ethnic population in Luduş on December 19, 1940 was known according to the table.

Table no.4

Situation of the population of Hungarian ethnic origin in Luduş[39]

Profession	Born in the county	Born in other counties in the country	Born in the counties ceded to Hungary	Born in Hungary	Born in other countries	Total
Civil servants	18	6	3	-	-	27
Intellectuals, freelancers	2	1	1	-	-	4
Traders, industrialists	14	3	8	-	-	25
Skilled workers	48	22	16	-	-	86
Unskilled workers	87	32	17	-	-	136

[35] Order of the Ministry of Finance, Directorate of Customs, nr.338982/1940, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 32/1941, f.38

[36] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.262

[37] Table of data on the population of Hungarian origin in the commune on December 19, 1940, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.278

[38] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.279

[39] Table drawn up by the notary of Luduş Town Hall commune, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 22/1940, f.280

Agriculturists	730	242	35	48	19	1074
Housewives	723	87	23	15	8	856
Children	1073	34	26	-	-	1133
No profession	27	7	5	-	-	39
Total	2722	434	134	63	27	3380

2. Conclusions

Territorial concessions in 1940 changed the ethnic structure of the population in many localities in Transylvania as well as in the other Romanian provinces.In the Luduş area, a significant number of Hungarian ethnics left the area passing in the territories administered by the Hungarian government. In Luduş refugees arrived from Southern Dobrudja and from the territories ceded to Hungary. In these difficult circumstances, the population of Luduş mobilized and despite the difficulties they encountered, they supported the authorities in order to solve problems with the refugee issue and to equip the army with articles of clothing.Authorities, including King Mihai, tried at that time to support needy families.At that time, the expropriated Jewish goods were used to shelter the refugees or expelled people arriving in Luduş from the ceded territories. All these actions had the effect of economic reversal in the area, which intensified in the years to come, against the backdrop of the war.

BIBLIOGRAPHY

1. Andreica, Iosif et alii., *Monograph of Luduş*, Tîrgu Mureș: Nico Publishing House, 2008
2. Milton G. Lehrer, *Ardeal (Transylvania), Romanian soil*, Bacău: Vicovia Publishing House, 2013
3. Adrian Mihai Olaru, *Luduș, an unfinished history*, Brăila:Sf. Ierarh Nicolae Publishing House, 2016
4. Eugen Pop,*Evacuation of gendarmerie structures from the territory ceded to Hungary*, in „Monitor cultural-educativ", no.2/2013, Bucharest: M.A.I. Publisher, 2013
5. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 21/1941
6. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 22/1940
7. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 32/1941
8. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 35/1940
9. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 90
10. Decree-law No.3347, published in Official Monitor, No.233/November 5, 1940
11. Order of the Ministry of Finance, Directorate of Customs,no.338982/1940

LUDUŞ PEOPLE IN THE TRANSITION PERIOD TO COMMUNISM (1945-1947). THE SOVIET CULTURE INFLUENCES

Marcela Berar
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract. The political evolution of our country, from the signing of the armistice to the abdication of King Michael I, has known several stages. For the beginning, until March 6, 1945, there was an embryonic democratic regime that was prevented from evolving due to a hostile external force. Building communism with the two phases: socialism and communism itself. In the first government led by General Constantin Sănătescu, the communists were represented by Lucrețiu Pătrășcanu, who served as the Minister of Justice. This party has gradually increased its membership in the subsequent governments. For the first time, the documents present us in Luduş a representative of the Communist Party, in the person of Wiegner Ebi (Eber), Jew. The establishment of a democratic government in Bucharest, with a wide representation through genuine free elections, would have prevented the formation of a friendly and docile government of Moscow. From this moment on, the communists and their allies have begun the process of seizing power in our country. This was to be observed all over the country and implicitly in Luduș. Starting from October 1945, all books and publications that had been considered banned, were removed from bookstores and libraries. Between 1945 and 1947, in Luduş were mentioned as members in the Luduş Communal Council, the representatives of the following political formations: The Ploughmen's Front, the National Liberal Tătărescu Party, the People's National Party, the Social Democratic Party, the Communist Party and the Hungarian People's Union. Nowadays we know that these parties were liked by the Soviets. After the signing of the peace Treaty on February 10, 1947, the democratic parties were banned, and the evanescent allies were removed. Romania began the process of transformation into a people's republic, with a Communist regime of the Stalin type, under the passive gaze of the West. In Luduş and Gheja there were two Circles ARLUS (RARSU), with the purpose of an ideological and cultural approach of USSR. The cultural activity underwent major changes beginning with the establishment of the communist regime.

Keywords: communism, Luduș, USSR, culture, persecution

1. Romania and the Transition to Communism 1945-1947

The political evolution of our country, from the signing of the armistice to the abdication of King Mihai I, experienced several stages. For the beginning, until March 6, 1945, there was a democratic embryonic regime that was prevented from evolving due to a hostile external force. The king named the government that generally embraced the entire political spectrum, but there was a clear inclination of the balance to the left of the political panel. From March 6, 1955 to December 30, 1947, the essence of the regime changed. At the pressure of the Russians, the Groza government gradually overcame its attributions, becoming the main factor in Sovietisation of the country.[1]

Shortly after August 23, 1944, the country was invaded by the Red Army. Soviet commanders treated the country as a conquered territory and were unwilling to cooperate with the Bucharest government. This government was considered enemy by these. Under these circumstances, General Sănătescu, the head of the Government, was concerned to conclude an Armistice Convention as soon as possible. The Soviet government was receptive to this request because it sought to provide its

[1] Gheorghe Onişoru, *Alianţe şi confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*, Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, p.58

communication lines with the fronts of Transylvania, Hungary and the Balkans, but also to benefit effectively from the Romanian resources that were so necessary for the army.[2]

The draft of the armistice, edited by Soviet officials, was communicated to the American and British Governments on August 31, 1944. A Romanian delegation led by Lucreţiu Pătrăşcanu went to Moscow to sign the armistice. It was signed on September13, 1944. Among the provisions of the armistice, I mention:

- The Romanian Government was obliged to support the allied war effort with 12 fully equipped infantry divisions;
- The Romanian government had to allow the free movement of the allied forces on the territory of Romania and to support financially and with goods the allied armies in the battles against Hungary and Germany;
- Romania was obliged to pay $ 300 million to USSR for losses caused during military operations on the Eastern Front.

The only positive provision was that the Vienna Dictation was abrogated.[3]

If at the level of the whole country during the war there were no more than 900 Communists, as soon as the Soviet power was installed in our country, thousands and thousands of Communists as if emerged from the ground. It can be supposed to have been sympathizers, but the most sure is that many appeared because they found opportunities in the conqueror's camp.[4]

In the first government led by General Constantin Sănătescu, the Communists were represented by Lucreţiu Pătrăşcanu, who served as the Minister of Justice. This party gradually increased its membership in the subsequent governments (Nicolae Rădescu and Petru Groza). For the first time, the documents present us in Luduş a representative of the Communist Party, in the person of Wiegner Ebi (Eber), Jew. This is the minutes of the meeting of the Luduş Communal Council which was held on March 5, 1945. The agenda of the meeting was "*the care of soldiers belonging to the Soviet army*" because "*the notary informs the Communal Council that officers and soldiers of the Soviet army come to the commune with various missions requiring the Town Hall housing, heating, lighting and maintenance*".[5] As a result of the discussions at the meeting, it was decided that for Soviet Army soldiers who come with different missions in the commune „*to requisition two rooms to furnish with the necessary furniture, to a home where the necessary service can be obtained also.The upkeep to be ensured at Mrs Estegar's, who would be forced to give the lodging house at a more convenient price.To supply them with bread, wheat will be collected from the owners of threshing machines and mills, which will be ground and handed over to the baker, who will also be asked to prepare free bread from the flour made available to him.All these expenses will be covered from the collection that will be made for this purpose by the City Hall to the wealthiest inhabitants asking them to contribute the richest people with at least 1000 lei and those from middle-class with 500 lei ...*"[6]

Unfortunately for us the Romanians, this truce had given the Soviet Union the political and economic control over our country, both until the signing of the final peace treaty and afterwards.[7] The consequence was the gradual takeover of power by the communist forces.

---

[2] An Allied Control Commission for Romania was set up, including British and American representatives. The Soviets made the resolution that important decisions regarding our country would be taken by the *Soviet High Command* in Romania. The Soviets didn't allow Western representatives to deal directly with the government in Bucharest, but indirectly, through the Soviet authorities. The situation was also possible due to the lack of a Western commitment to Central and South-Eastern Europe, a fact known to Stalin.

[3] Keith Hitchins, *Scurtă istorie a României*, Editura Polirom, Bucureşti, 2015, p.241

[4] Neagu Djuvara, *O scurtă istorie ilustrtă a Românilor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013, p.336

[5] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 91/1945, f.47

[6] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 91/1945, f.47

[7] On the territory of Luduş commune there were no abuses or picking up of assets attributed to Soviet soldiers, as they happened in other areas of our country. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 91/1945, f.96

In total war, on September 1, 1944, unions were re-established. In the Communists' view, unions, based on the principle of class struggle, had to represent the fighting force of the working class against the "reactionary majority" governments and for a democratic government.[8] An address to the Luduş Town Hall from Turda prefecture stated that the political parties that collaborated with the Groza government were: *the People's National Party, the Ploughmen's Front, The Patriotic Unit, Hungarian People's Union, the Communist Party, the Social Democratic Party*. According to that address, "*these political parties are free to organize their groupings, disseminate their program without being stopped or embarrassed by anyone, and all must be called upon to collaborate and take part in the movement, manifestation and action of state life in all public institutions from the largest to the smallest.*"[9] Of these political parties, the National Peasant Party was missing.

For the Communists, both Sănătescu and Rădescu (who ruled the governments between August 23, 1944 and March 6, 1945) represented the interests of the "reactionary forces." Rădescu took an attitude towards the interference of the USSR in our country. In response, the Communists organized demonstrations in Bucharest in February 1945. We could say that Rădescu was a prime minister difficult to dismiss. On the evening of February 24, at 10 pm, Prime Minister Rădescu held the last anti-communist speech on the radio for more than 45 years: ***"Those without a homeland and without God, led by two intruders, Ana Pauker and the Hungarian Luca, decided to drown the country in blood."***[10] In those conditions, on the background of manifestations organized in Bucharest by the National Democratic Front and by the interference of Vîşinski[11], who came to Bucharest and demanded the resignation of Nicolae Rădescu in the presence of King Mihai, on March 6, 1945, a new government was established as "democratic" led by Petru Groza. He was the leader of the Ploughmen's Front, a party allied with the Communist Party. Communist propaganda considers this government to be the result of "*the impressive manifestations of the will of the masses, the changing of the ratio of forces to democracy, the king could no longer avoid the necessary solution, accepting the government proposed by the National Democratic Front*".[12] USSR acted decisively to strengthen Communism in Romania and with it the control, because our country was the gateway to the Balkans and to the straits. The establishment of a democratic government in Bucharest, with a wide representation through genauine free elections, would have prevented the formation of a friendly and docile government to Moscow.[13] From this moment on, the Communists and their allies began the process of seizing power in our country. This was to be observed all over the country and implicitly in Luduş.

2. Luduş between 1945-1947. Taking over of the power at local level by the Communists.

On June 2, 1945 took place the meeting of the Luduş Communal Council. There were present: Zichişan Simion (mayor), Virgil Gardus (notary), Christmas Gavril (teacher- principle), Fărcăşan Victor (former notary), Vlas Ioan (former mayor), Cicoş Augustin (agriculturist), Biriş Alexandru (preceptor), Blaga Iacob (mayor help), Fanea Pantelimon (agriculturist), Ioan Suciu (agriculturist), Wigner Eber (local Communist Party head), Collar Nicolae (head of the Ploughmen's Front), Bârluţiu

[8] The Communists considered the Governments of Sănătescu and Rădescu to be "reactionary". The communist propaganda of those years stated that "the historical parties, supported by the Anglo-American imperialists, tended to liquidate the act of August 23 and restore the fascist dictatorship" see Mihail Roller, *Istoria R.P.R.*, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1952, 681.

[9] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 91/1945, f.22

[10] Laurenţiu Ungureanu, Radu Eremia, *Apostolul Andrei care a propovăduit comunismul în România* în „Adevărul" ediţia on-line, 16.10.2014, https://adevarul.ro/cultura/istorie/apostolul-andrei-propovaduit-comunismul-romania-ce-a-facut-ianuarievici-visinski-februarie-45-1_543fd47a0d133766a8fd0eae/index.html, accesat în data de 6.01.2019

[11] Andrei Ianuarievici Vîşinski was a Soviet jurist and diplomat of Polish origin. He served as Minister of Foreign Affairs of USSR between 1949 and 1953. He was considered "the apostle of communism in Romania" and "Stalin's fist in Romania". He was an arid character, a Stalin's orders accomplisher.

[12] Titu Georgescu et alii, *Probleme fundamentale ale istoriei României,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p.148

[13] Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013, p.585

Nicolae (president of CFR United Union) Vasarhely Ştefan (President of the Hungarian Union), Hambeţ Ioan (chairman of tradesmen's and artisans' union), Borgovan Aurel (farm manager), Timar Ioan Iosif (shoemaker), Bârlean Iacob (shoemaker), Frici Ignat (shoemaker), Hagau Vasile (trader), Hirsch Adolf (trader).[14] The purpose of the meeting was the assignment of tasks to the commune following the application of the Armistice Convention. At this meeting, the mayor convened a number of representatives of various social categories at the Communal Council, because several inhabitants were not satisfied with the shares allocated for the commune's obligations following the Armistice Convention. It was decided that those quotas would remain unchanged.[15]

The rightful members in the Luduş Communal Council on the part of the political parties were, starting with July 1945:

• *Wiegner Eber* (Ebi), president of the Communist Party
• *Hambeţ Ioan*, head of the Social Democratic Party organization
• *Maioreanu Macedon*, head of the Liberal Party organization
• *Vásárhelyi Ştefan*, head of the Hungarian People's Union.[16]

After the liberation of the homeland from fascist-horthyist domination on August 23, 1944, the following year, May 1 was celebrated with pomp by the entire population: ploughmen, civil servants, intellectuals, due to the involvement of the authorities from Bucharest and the Luduş Estate Prefect.[17] An address dated in April 24, 1945, issued by Luduş Estate Prefect, demonstrates the collaboration of the local institutions with the Ploughmen's Front for the first time. For the May 1 holiday in the capital of Turda County, the ploughmen from Cheţani and Hădăreni benefited of free transport in wagons. 13 boys and 13 girls participated from Luduş.[18] By the address received by the Committee of the Ploughmen's Front from Luduş Prefect from the Turda County organization, the following program was submitted:

"*1. From the Prefect you will form from a unit of two companies of well-dressed men in the national costume that will march in front of the platforms:*

a. from the first company, they will all bring a clean scythe in order to give the greatest grandeur the this meeting

b. the second company will march in front of the platforms without any tools, giving honour with the face towards the platform

2. You will form a group of young women, approx. 100, dressed in a national costume, each with a rake, not to be dirty, with which they will march on the shoulder in front of the platforms.

You will bring with you a plough or two ploughs with 6 beautiful oxen, which will follow the column of marchers. Ploughs will be chosen from the largest and cleanest.The assembly will be in the courtyard of "King Ferdinand" Boys' High School, Dr. Ion Raţiu Street on May 1, 1945, at 7 o'clock, from where it will start marching on this big day for the first time celebrated in our country. You will bring with you food for two days."

Starting with October 1945, were removed from bookstores and libraries all books and publications that had been banned. According to the minutes drafted by the notary Virgil Gărduş and signed by the head of the Gendarmerie Post, no banned books were found on the territory of Luduş commune following the control.[19] The following year, the Luduş Estate Prefect returned with a new

[14] Starting with May 25, 1945, the Communal Council, which functioned along with the City Hall, was composed of members by rights (the heads of the various institutions in the commune "*who did not have antidemocratic acts*") and representatives of industrialists, farmers, etc., members of political parties democratic. According to the orders received from Luduş Estate Prefect, "*any other composition or interference in communal advice is not based on any legal provision*".
[15] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 91/1945, f.24
[16] Primăria comunei Luduş, adresa nr.1163/16.07.1945, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 91/1945, f.45
[17] Pretura plășii Luduș, adresa nr.994/25.04.1945, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 89/1945, f.6
[18] Primăria comunei Luduș, adresa nr.907/1945, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 89/1945, f.8
[19] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 92/1945, f.265

order aiming at the same measure, this time much more explicit: "*all maps of imperialist Romania embodying Bessarabia and Northern Bucovina, all the history and geography teaching books dealing with Bessarabia and Northern Bukovina, all the synoptic pictures containing historiographic data on these two provinces are to be collected from the libraries of the schools, from the offices and the communal chancelleries and be submitted to Pretoria by August 15, 1946 ".*[20]

Between 1945 and 1947, in Luduș were mentioned as members of the Luduș Communal Council, representatives of the following political parties: the Ploughmen's Front, the National Liberal Tătărescu Party, the National People's Party, the Social Democratic Party, the Communist Party and the Hungarian People's Union. Nowadays we know that these parties were liked by the Soviets. In the period between the two world wars, the documents don't mention in Luduș the existence of the members of the Romanian Communist Party. This political party was outlawed in the period between the two world wars for well-known reasons.[21]

Probably there were sympathizers, if we were to think about the large number of Jews, but also about the extent of the Fascist Guard (Legionnaire) Movement in the area, an extreme right-wing political party with an anti-Bolshevik character. The peasants, in any case those with a certain situation, who formed a significant percentage of the population of the locality, but also the peasants from the rest of the country of the same category, had no reason to leave themselves attracted to the communist ideology. They wanted to complete their properties, not to lose them. Its non-Romanian structure could not give sympathies among the people of the same nation.[22] The local elite had obvious sympathy towards the right-wing ideology. The problem was that, although initially the interest towards communism was little, the theoretical possibilities for development were considerable, and this was observed in the years to come.[23]

A first representative of the Communists in Luduș was the Jew Wiegner Ebi (Eber). He, during the period between the two world wars, and during the war, lived in Luduș. He was part of the Communal Council in the first years after the World War II, and after 1948 he became the head of the Turda *Securitate*. "Before the Communists came, Wiegner Ebbi was a popular person, a friend of all from Luduș of our age. He was five years older than my husband. When he became boss, he no longer knew anyone in Luduș. After we moved to Turda, we had our house opposite the *Securitate* headquarter. I used to see him every day, and I knew he was the head of the *Securitate*. "[24]

The manner, in which the elections were held, as well as the result of the November 19, 1946 vote in the country, as well as in Luduș, represented a new indication of the democratic regression in our country. "*At the elections in November 1946, I know that several families from Cioarga came to vote in the evening but the Communists from the committee didn't let them vote. My dad was in the election board. Finally, four Jews entered, took by force the ballot box and took it to the Court.They counted the votes at the Court. A few years later, when my father came to me at Cluj, he talked to another Luduș citizen, named Cicoș Augustin.He told my father* ***that he couldn't explain how the Communists won the elections in Luduș, given that a witness who had observed counting the votes said that most of the votes were for the historical parties.*** *"*[25]

After the signing of the Peace Treaty on February 10, 1947, the democratic parties were banned, and the evanescent allies were removed. Romania began the process of transformation into a people's republic, with a Communist regime of the Stalinist type, under the passive gaze of the West. In order to understand how Russification was possible in those years, it is enough to understand the social and

---

[20] Ordinul Prefectului județului Turda nr.491/1946

[21] *P.C.R.* era socotit că reprezintă interesele Moscovei, ceea ce era perfect devărat.

[22] Lucian Boia, *De ce este România altfel?*, Ediția a II-a, adăugită, Editura Humanitas, 2013, București, p.92

[23] Many of the intellectuals who glorified Carol II, then officially supported communism without hesitation, for example: sociologist Mihai Ralea, writer and literary critic George Călinescu, archaeologist C-tin Daicoviciu, etc.

[24] Victoria Rotar, 96 year, 1941-1945, Cluj-Napoca, 9.01.2019.

[25] *ibidem* 10.10.2018.

economic background of the 44s, 48s. Romania was a war-torn country with a destroyed communications system, applying the provisions of the Armistice Convention, the Soviet occupation and the introduction of the ruble or leu of the Soviet troop military command. This explains the low resistance to the Russification process.[26]

2. ARLUS - approaching of the Soviet people. Culture in the early years of communism

The Romanian Association for tightening the Relations with the Soviet Union (RARSU) was founded on the initiative of left-wing intellectuals in Professor Constantin Parhon's home on October 20, 1944.[27] Officially, the aim was mutual knowledge and promotion of Romanian-Soviet friendship. In fact, it represented an instrument of Sovietisation/Russification of Romania.[28] ARLUS was established in the localities of Romania, especially since 1948, after the Communists took over the power completely. In this respect, Order no.1036 / 1948 were issued, through which the mayors of the county localities were ordered to support the establishment of ARLUS. One representative of each ARLUS circle had to attend the county Congress held in Turda on February 22 and 23, 1948.[29]

Two ARLUS Circles functioned in Luduş and Gheja. The RARSU Circle from Gheja was founded on February19, 1946 and the RARSU Circle in Luduş was founded on October 8, 1946. The leadership of these circles on July 30, 1948 was the following:[30]

a. The committee of Luduş commune

- President: Boris Dubovanschi, agronomist engineer, member of *P.M.R.* (Romanian Labour Party)
- Vice president: Dr. Kovács Alexandru, physician, member of *P.M.R.*
- Secretary: Teodor Hădărean, teacher, member of the Ploughmen's Front
- Organizing secretary. Dr. Aurel Groza, Member of *P.M.R.*
- Culture secretary: Morărescu Simion, teacher, member of *P.M.R.*
- Financial secretary: Dr. Ioan Câmpean, veterinarian, member of the Ploughmen's Front

b. The committee of Gheja village

- President: Nicolae Ştefan, teacher, member of *P.M.R.*
- Vice president: Ioan Suciu Blaga, farmer, member of the Ploughmen's Front
- Secretary: Mircea Fanea, teacher, member of the Ploughmen's Front
- Organizer secretary: Vasile Mâlnă, farmer, member of *P.M.R.*
- Cashier: Gheorghe Crăciun, member of the Ploughmen's Front
- Culture secretary: Nicolae Cruciţa, member of the Ploughmen's Front

The number of members in 1948 was as follows: 310 in Luduş and 60 in Gheja. Of the total RARSU members in Luduş, 15 were ploughmen, 65 civil servants, 141 pupils and students and 89 other categories. They came from the Romanians, the Hungarians and the Jews. Of the total RARSU members in Gheja, 26 were ploughmen, 11 were civil servants and 23 were pupils. These members came from the following political parties: *P.M.R.* (Romanian Labour Party), Ploughmen's Front, *U.P.M.* (Hungarian People's Union). Some RARSU members were not politically enrolled. According to RARSU Luduş, between February and July 1848, "*In Luduş there were held 21 conferences attended by 100-200 inhabitants, appreciated by the public. The number of members multiplied after the conferences. In Gheja there were held 3 conferences with a numerous assistance of 100-200 inhabitants who looked appreciated the conferences. There are libraries both in Luduş and Gheja, but people don't read too much* ".[31]

---

[26] Gheorghe Onişoru, *Alianţe şi confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*, Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, p.59

[27] October 20 represents the "Romanian-Soviet Friendship Day"

[28] Radu Negrescu-Suţu, *Arlus şi bătrânii friguroşi*, in http://www.asymetria.org/modules.php?name=News&file=article&sid=201 , accesat în data de 23.11.2018

[29] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş,* Dosar 101/1948, f.16

[30] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 97/1945, f.8

[31] *ibidem*, Dosar 101/1948,f.42

Despărţământul ASTRA (The ASTRA *Division*) functioned in Luduş from the end of the 19th century. On May 23, 1948, the Despărţământul ASTRA Committee of Luduş was elected, made up of the following members: Dr. Aurel Groza - President, Ioan Hirian - Vice president, Simion Morărescu - Secretary, Teodor Hărădean - Library cashier.[32]

In Luduş were frequently organized, even in the period between the two world wars, with the consent of local authorities, *evening soirées or peasant horă* (Romanian round dance). Some were held for fun and to socialize, and others were organized to attract funds for various local or regional issues. Soirées were organized in Gheja, Roşiori, but also in Luduş at the *Central Restaurant* or in other locations. In 1945, the documents recorded the request of the "*Unirea" Sports Society* from Luduş for organizing a New Year's Eve[33] soirée on the evening of December 31, 1945 between 8 p.m. and 6a.m.[34] On June 15, 1945 a soirée took place in Gheja between 9 p.m. and 5 a.m. This was organized by the youth from the village in order to raise funds to be donated to the Town Hall for the heroes' tombs.[35] A soirée was held on November 4, 1945 from 6 p.m. to 6 a.m., by Vásárhelyi Ştefan, the president of the Hungarian People's Union.[36]

Another soirée was organized by the Trade Union of Craftsmen on June 9, 1946.[37] Throughout the summer of 1946, on Sundays and on holidays, "Peasant *Horas* were organized between 14 and 19 hours, respecting the divine service."[38] Soirées also organized primary schools at that time.

The Town Hall of Luduş commune was involved at the request of the Prefecture of Turda County, together with the local organization of *P.M.R.* and other mass organizations, in organizing a party on the evening of August 7 and 8, 1948. The sums gathered on this occasion were destined to hangar building works at Someşeni-Cluj Airport for housing aircraft belonging to *M.A.I.* (Ministry of Internal Affairs). These aircraft were to serve the administrative region of Cluj.[39] To build this goal, 40 Luduş people donated different sums of money, the total amount being 690 lei. For this purpose, other Luduş people also donated 7785 lei, the total amount being 8475 lei.[40]

In the post-war years, adults did not have many possibilities for fun. On Sundays, young people walked on the "Corzo", the only asphalt sidewalk, and remained whole after the war. The elders were eating seeds at the gates and discussing politics. There was also a public library. Near the library there was a Culture House where performances of dance and theatre troupes from other localities were sometimes brought. From time to time balls were organized there.[41]

In the autumn of 1947, there was a new inhumation of the remains of the Soviet soldiers and the *Heroes' Cemetery* from Luduş was arranged. The old holes were filled and new graves were built. A wooden pyramid was built, with a star at the top, which was placed above the graves. In the summer of 1948 the fence surrounding the cemetery of the Soviet heroes was built, carried out by voluntary work.[42] The Town Hall, along with the Luduş Gendarmerie Station, had the obligation to guard and maintain the graves of the Soviet heroes from the town cemetery.

---

[32] *ibidem*, Dosar 101/1948,f.13

[33] In order to organize the dancing evenings, the organizers had to pay a charge to *theSociety of Romanian Composers* starting with October 1945, and entrance tickets had to be made on watermarked paper, in accordance with the law of performance.

[34] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 92/1945, f.75

[35] The decision of the Luduş Estate Prefect to approve the organisation of an evening soirée, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 89/1945, f.5

[36] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 92/1945, f.136

[37] *ibidem*, Dosar 105/1946, f.298

[38] Autorizaţia de a organiza hore ţărăneşti era dată doar tinerilor necăsătoriţi. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 105/1946, f.488

[39] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 101/1945, f.13

[40] *Ibidem*, f.22-33

[41] Ioana Giurgiu, *Viaţa ca un vis*, vol.I, Editura Călăuza, Deva, 2013, p.37

[42] ANR-DJM, *FondulPrimăria comunei Luduş*, Dosar 101/1948, f.48

In 1948 started the works for the establishment of the Cultural Centres in Luduș, based on the address no.386/1948 issued by the Turda Culture Advisor. On July 25, the general meeting was held to set up the Culture House from Luduș.[43] The Culture House was named "Nicolae Bălcescu". The "Avram Iancu" Culture House functioned in Gheja since 1945.

Starting with 1946, no performance at the theatres, cinemas, schools or local organizations in Turda County could be organized without the prior approval of the specialized service of the Turda Prefecture. In order to obtain approval, the following criteria had to be accomplished: the texts had to be submitted to the General Directorate of Theatres in three copies; with the presentation of the texts, the organizers had to mention the place and date of the performance.[44]

In 1946 there were two libraries in the commune, one at Primary School no.1 (1700 books) and one at the Primary School in Gheja (150 books). These libraries included reading books for children and for the teaching staff.[45] Luduș of 1948 was an ordinary commune for those times. It didn't have a printing house, although in the period between the two world wars there was a printing house that printed many postcards with Luduș, as well as prints for firms. There were subscriptions to the following publications: *Scânteia* (*The Spark)* - 113 subscriptions, *Frontul Plugarilor (Ploughmen's Front)* - 23 subscriptions, *Igazság* (*Truth)* - 5 subscriptions, *Revista Albina (Bee Magazine)* -2 subscriptions. There were two culture guides, one for Romanian and one for Hungarian. There were no writers in the locality. There was a choir, *the choir of civil servants and teachers*, made up of 40 people. In the locality functioned 7 libraries in the primary schools, 2 libraries in secondary schools, one at the apprentices' school, one at the P.M.R. (Romanian Labour Party) headquarter, a communal library, one at ARLUS (RARSU) headquarter and 3 private ones. There were two bookstores: *Stoica Victoria* and *Russu Izidor*. There were no museums. In those years, there was only one monument, it was in Gheja and it was inaugurated in 1937, in honour of the Gheja dead heroes from World War I. The cultural and/or religious associations operating in Luduș in 1948 were the following: *Asociaţia Greco-Catolică a Femeilor „Sfânta Maria" ("Saint Mary" Greek-Catholic Association), Asociaţia Femeilor Romano-Catolice (Roman Catholic Women's Association), Asociaţia ASTRA (ASTRA Association), Asociaţia ARLUS (RARSU Association) şi Uniunea Femeilor Reformate (Reformation Women's Alliance).*[46] In Luduș commune there were 44 radio equipment used by private people and "three appliances used in the public interest (P.M.R. - Romanian Labour Party, U.P.M. - Hungarian People's Union, The Gendarmerie Sector)".[47] Literacy classes were held 3 times per week and had 234 students. The music activity took place in a mixed choir belonging to ASTRA. In 1948, for the good functioning of cultural activity, "*the following musical instruments were needed: two mandolins, a guitar, an accordion, two violins, a double bass, a big and small drum, a saxophone clarinet and a piano*."[48]

The year 1948, the year of the full establishment of Communism in Romania, coincided with the celebration of the Centenary of the 1848 Revolution. In this respect, all Town Halls from Luduș Estate received a circular from the Luduș Estate Prefect. This contained the "*project program of the centennial celebrations of 1948*". According to the address, "*in the country, union teams will carry out the programs according to the given instructions.Teachers will perform festivals and school sessions*

[43] *ibidem*, Dosar 101/1948, ff.47-51
[44] The commission recommends that classical, universal and Romanian plays be played in schools: *Shakespeare, Moliere, Caragiale, Camil Petrescu, Victor Eftimiu*, and for adults: *V. Alecsandri, I.L. Caragiale, V.I. Popa, Camil Petrescu*, as well as the plays from the 4 popular theatre volumes published at Scânteia Publishing House. Comedies that corrected morals or "plays with deep social issues of progressive meaning" were recommended. There were also Russian authors propounded.
[45] ANR-DJM, Fondul Primăria comunei Luduș, Dosar 105/1946, f.479
[46] ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 101/1948, f.57
[47] *ibidem*, Dosar 101/1948, f.87
[48] *ibidem*, Dosar 101/1948, f.87

on the 1848 Revolution throughout June 1948, Teachers' Union, with the support of the choral organizations, will tour in June 1848 in the county where they will perform choral concerts.[49]

Iosif Chişinevschi[50] was saying in the May 26, 1948, exposition to the Propaganda Division's asset, that "it is not very correct, politically, that everyone, to pass through someone's mind, to organize conferences, re-edit brochures without the prior approval of the leadership, without serious criticism". Iosif Chişinevschi urged the Art Commissions that were subordinated to the Propaganda and Agitation Directorate "*to guide the entire artistic activity of the respective locality*".[51] In organizing the Centenary of Luduş were involved the representatives of political parties and school principals: Simion Podaru, the representative of the Romanian Labour Party, Ioan Dâmbean, the representative of the Ploughmen's Front, Victor Stoica, the representative of the National People's Party, Dr. Alexandru Kovats, the representative of the Hungarian People's Union, Constantin Teognosti, the representative of the Young Workers Union, Ioan Câmpeanu, the principle of the Romanian Gymnasium, Dr. Kakasy Pavel, the principle of the Hungarian Gymnasium, the teacher Ioan Hirian, the principle of the Primary School, Coloman Nagy, principle of the Hungarian Primary School.

In this context, the draft program proposed by the Ministry of Information for June 3, 1948 was as follows: *Hymn R.P.R.; The Conference, The Islaz Proclamation; Choir, Songs of Work; Recitation in Hungarian or translation from Petőfi Alexandru; Choir, Workers' March; Dance and popular games performed by U.T.M., C.S.P., U.F.D.R., school students and trade unions; Fanfare, The International and fun songs.*[52]

For primary schools, the artistic program took place on June 6, 1948 in the large hall of the Central Restaurant[53] in the presence of about 400 people. Laurean Paul and Coloman Nagy lectured about the importance of the centenary. Four Romanian songs and four Hungarian songs were sung, including "The International," "Move forward, Comrades!", "Beautiful May 1" and "The Partisans' March". There were 8 poems recited and two national dances were danced. The Ensemble of gymnastics also attended the celebration.[54]

3. Conclusions

In war conditions and due to the agreements between the great powers, starting with 1944, there were major changes in Romania. We are talking about another Romania after the overthrow of Antonescu's dictatorship on August 23, 1944. The current of the development suddenly changed, by turning the weapons from the West to the East of Europe. The occupation of the Soviet Army and bringing the Communist Party into the governing structures were the main factors of our country's orientation. In political life, a century of parliamentary democracy ended. Economically, the period that followed was characterized by rigid centralized planning and management, and in terms of thinking, intellectuals were forced to contribute to creating the "new society".[55]

The building of communism, with its two phases: socialism and communism itself, was conceived as a strictly scientific, law-driven enterprise, as any true science.[56] The advantages of collective property

---

[49] Proiect de program pentru sărbătorirea centenarului Revoluţiei de la 1848, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 101/1948, f.73

[50] Iosif Chişinevschi or Kişinevski (born Iakob Roitman in 1905 in Chişinău) was a Russian Jewish Communist, a member of P.C.R. (The Romanian Communist Party) from 1928. In 1945 he became a member of C.C. (Central Committee) of P.C.R. and starting with 1948 he entered the Political Bureau.

[51] Cristian Vasile, *Literatura şi artele în România Comunistă 1948-1953 (epub)*, Editura Humanitas, 2013, p.111

[52] Draft program to celebrate the centennial of the 1848 Revolution ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 101/1948, f.73

[53] The Central Restaurant was at that time owned by Adalbert Puia. Later, the building went into the patrimony of the state, hosting the "Nicolae Bălcescu" Luduş Culture House.

[54] Report submitted to the Luduş Estate Prefect by the Town Hall notary, 8.06.1948, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduş*, Dosar 101/1948, f.74

[55] Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013, p.571

[56] Lucian Boia, *Mitologia ştiinţifică a comunismului,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2011, p.121

were the key to the new science called the political economy. State-owned property, the cooperative property of craftsmen and peasants, as well as collective farms was in antithesis with individual property that was specific to capitalism.

BIBLIOGRAPHY

1. Lucian Boia, *The scientific mythology of Communism*, Bucureşti: Humanitas Publishing House, 2011
2. Lucian Boia, *Why is Romania different?*, 2nd Edition, addendum, Bucureşti: Humanitas Publishing House, 2013
3. Neagu, Djuvara, *A brief illustrated history of the Romanians*, Bucureşti: Humanitas Publishing House, 2013
4. Ioana Giurgiu, *Life as a dream*, 1st volume, Deva: Călăuza Publishing House, 2013
5. Keith Hitchins, *Romania 1866-1947*, Bucureşti: Humanitas Publishing House, 2013
6. Keith Hitchins, *Brief history of Romania*, Bucureşti: Polirom Publishing House, 2015
7. Radu Negrescu-Suţu, Arlus (Rarsu) and the cold elderly, in http://www.asymetria.org/modules.php?name=News&file=article&sid=201
8. Gheorghe Onişoru,*Alliances and confrontations between political parties in Romania (1944-1947)* , Bucureşti: Fundaţia Academia Civică Publishing House, 1996
9. Laurenţiu Ungureanu, Radu Eremia, *Apostle Andrew who preached Communism in Romania* in „Adevărul" on-line edition, November 16, 2014, https://adevarul.ro/cultura/istorie/apostolul-andrei-propovaduit-comunismul-romania-ce-a-facut-ianuarievici-visinski-februarie-451_543fd47a0d133766a8fd0eae/index.html
10. Cristian Vasile, *Literature and Arts in Communist Romania 1948-1953 (IDPF)*, Humanitas Publishing House, 2013
11. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 97/1945
12. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 89/1945
13. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 89/1945
14. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 91/1945
15. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 92/1945
16. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 101/1948
17. ANR-DJM, *The Fund of the Luduş Commune Town Hall*, File 105/1946

CITIZENSHIP 2.0: ON-LINE MOBILIZATION FOR POLITICAL PROTESTS IN ROMANIA

Flavius Ghender
Assist., PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract:For political marketing, digital media are ways of keeping in touch with public, of getting new audiences and voters and of communicating with society. New media and social media are interactive, offers a possibility for ordinary people to be part of the political action and to gather in online communities. Social media and digital networks contributed to reshape political competition, helped new political figures come into the spotlight, both reformist and democratic movements and radical parties with anti-establishment messages. This article is focused on the way digital agora was constituted by social media users and the way a new digital civil society mobilized huge anti-government protests in Bucharest in January 2017 and August 2018.

Keywords: digital media, political communication, social networks, protests, democracy

Media digitale, reţelele de socializare şi comunicarea politică

Internetul a schimbat ritmul comunicării politice, comunicarea digitală este un domeniu în rapidă transformare şi dezvoltare, cu consecinţe importante asupra vieţii politice. Revoluţia mobilăa adus un nou impuls dezvoltării spaţiului digital, trimite la noi tehnici în marketing şi comunicare politică legate de *social networking*, *mobile networking*. Utilizarea internetului în comunicarea politică a evoluat de la *Web 1.0*, bazat pe mesaje unidirecţionale (pagină web, marketing prin e-mail) spre *Web 2.0*, care presupune interactivitate şi o relaţie mai apropiată cu publicul, cu posibilitatea de a crea comunităţi virtuale. Internetul este eficient în marketingul politic dacă poate genera emoţii, iar pentru a genera emoţie este nevoie construcţia unor comunităţi care să dea un sens al apartenenţei, să genereze solidaritate, implicare, capabile să confere credibilitate sursei.

Reţele de socializare recuperează distanţa dintre politicieni şi cetăţeni, creează familiaritatea în comunicare, permit punerea în valoare a dimensiunii umane a politicienilor, fără ca aceasta să pară „fabricată", permit construcţia unor mesaje personale, comentarii, ironii, lansarea unor zvonuri care păstrează ceva din aerul conversaţiilor private, dar care constituie de fapt o comunicare deschisă spre public şi mass-media. Utilizarea reţelelor de socializare este eficientă ca un substitut pentru relaţiile directe, personalizate.

Internetul este o breşă pentru campaniile negative, interzise sau îngrădite pe alte media. Există tehnici prin care mesaje negative sub formă de imagini, pamflet, videoclipuri, caricaturi, investigaţii, dezvăluiri, opinii şi mărturii pot fi distribuite prin reţele de socializare, care în funcţie de succesul la public, pot deveni *virale,* prin efectul de distribuire. De multe ori, mesajele din spaţiul virtual sunt mai inventive, mai amuzante, mai inteligente, mai uşor de accesat pentru anumite categorii de public. În măsura în care anumite mesaje negative sau teme sunt masiv distribuite, pot produce daune serioase de imagine unor actori politic, care au dificultăţi în a răspunde eficient acestor mesaje în cascadă. În spaţiul virtual, între competitorii politici se duce o luptă aprigă pentru atenţie şi credibilitate, numită *guerilla digitală.*

Impactul internetului asupra calităţii democraţiei este un subiect de dispută. Unii autori se plâng de efectele negative produse, prin oportunităţile oferite politicienilor de a manipula, prin rostogolirea unor informaţii false, neasumate de surse autorizate, violenţa limbajului etc. Viziunea optimistă este aceea că dă voce publicului, cetăţenilor, creşte oportunităţile de informare, promovează un tip de mediatizare care atrage spre politică anumite categorii sociale care nu urmăresc viaţa politică în mass-

media (tinerii, de exemplu), sparge monopolul partidelor şi al mass-media asupra stabilirii agendei publice etc.

Internetul oferă un potenţial uriaş atât pentru îmbunătăţirea calităţii democraţiei cât şi pentru manipulare şi minciună. Atenţia trebuie probabil îndreptată înspre un control rezonabil al surselor şi înspre înarmarea publicului cu un aparat critic care să îl ferească de manipulare. Oricum, deşi oamenii folosesc intens internetul, nu sunt consumatori pasivi uşor de manipulat prin comunicare on-line. De fapt, oamenii sunt foarte selectivi în „consumarea" mesajelor, tind să prefere acele informaţii care le confirmă opiniile deja formate. În on-line, utilizatorii se grupează în funcţie de preferinţe şi gusturi, inclusiv de opinii politice, şi se izolează de cei care se manifestă agresiv împotriva propriilor opinii, în special în perioadele electorale.

Media digitale sunt, din punctul de vedere al marketingului politic, mijloace prin care actorii politici păstrează contactul cu publicul, obţin noi audienţe şi voturi. New media şi reţelele de socializare sunt interactive, oferă posibilitatea oamenilor obişnuiţi să fie parte a procesului politic, să se adune în comunităţi on-line (Lees-Marshment, 2009, p.172). Reţelele de socializare şi reţelele digitale au contribuit la remodelarea competiţiei politice, au ajutat la afirmarea în spaţiul public a unor figuri noi, care au promovat atât mesaje democratice şi reformiste cât şi mesaje radicale, îndreptate împotriva establishmentului politic. Valul mişcărilor populiste în Europa şi contestarea virulentă a clasei politice şi a construcţiei Uniunii Europene sunt legate de fenomene asociate globalizării – criza imigranţilor, criza economică, terorismul – dar şi cu deschiderea unor noi oportunităţi de comunicare, asociere şi mobilizare prin noile tehnologii media. Toate aceste fenomene au condus la erodarea credibilităţii instituţiilor publice şi a partidelor politice şi emergenţa unor noi forme de participare politică şi civică.

Media digitale sunt instrumente importante pentru marketingul politic: politicienii au acum posibilitatea de a comunica relativ ieftin şi foarte rapid cu un număr mare de persoane. Mai mult, noile tehnologii au crescut capacitatea de a *targeta* votanţii, de a afla preferinţele acestora şi de a transmite mesaje ţintite, cu un grad sporit de eficienţă. Ei pot analiza obiceiurile, preferinţele, practicile utilizatorilor de Internet – o acumulare uriaşă de cunoştinţe despre indivizi care a ajutat specialiştii în marketing politic să utilizeze ceea ce ei numesc „big data". Prin capacitatea sporită de a analiza preferinţele şi de a transmite mesaje ţintite, dedicate unor categorii specifice, marketingul politic a trecut în etapa micro-segmentării audienţelor, care sporeşte eficienţa comunicării. Internetul este un element indispensabil în acest proces şi asistăm la o colonizare politică a spaţiului virtual.

Philippe Maarek (2014, p. 15), care apreciază că *„media digitale au ajutat specialiştii în marketing politic să ţintească votanţii într-o manieră care l-ar face pe George Orwell, faimos pentru 1984, să se întoarcă în mormânt",* consideră că media digitale sunt instrumente eficiente pentru comunicarea politică din trei motive principale: viteză, versatilitate (combină textul, imaginile şi formatul video) şi uşurinţa de utilizare. Maarek consideră că media digitale permit comunicarea de jos în sus şi adâncesc procesul de *„depolitizare şi personalizare a politicii"*, proces care contribuie la schimbarea comunicării politice, a competiţiei politice şi a dezbaterilor democratice. Media digitale sunt esenţiale pentru strategii campaniilor politice de comunicare, dar în acelaşi timp constituie o permanentă ameninţare pentru politicieni, prin capacitatea lor incontrolabilă de a propaga zvonuri, de a mobiliza şi organiza nemulţumirile.

Karolina Koc-Michalska şi Darren G. Lilleker (2018) au arătat că tehnologiile digitale pot facilita anumite forme de participare politică, pot conduce la mobilizare civică şi participarea la acţiuni civice. Noile tehnologii pot ajuta la constituirea unei „agora digitale", în care *„opiniile pot fi exprimate, se formează înţelesuri, se construiesc alianţe, influenţa este exercitată vertical şi, potenţial orizontal, realizându-se idealul democratic al participării colective şi al procesului de decizie semi-deliberativ"*. Noi căi de angajament şi de participare politică sunt evidente. Cetăţenii pot să refuze rolul de receptori pasivi ai unor mesaje şi să utilizeze spaţiul social digital pentru a construi reţele, pentru a câştiga un rol activ şi de a participa la procesele politice.

În spaţiul digital, utilizatorii sunt expuşi la mesaje multiple în cadrul unei agora de comunicare fluide şi complexe. Karolina Koc-Michalska şi Darren G. Lilleker (2018) au remarcat natura complexă a comunicării digitale, inpredictibilitatea tiparelor de influenţă în diferite contexte. Manipularea, depersonalizarea procesului politic (tot mai mult lipsit de idei originale şi principii, condiţionat de strategiile de marketing orientate spre ceea ce este credibil şi acceptabil pentru oameni) fenomenul fake news, atacurile agresive asumate sau anonime la adresa oponenţilor sunt laturile întunecate ale efectelor media digitale asupra comunicării politice. Principalele câştiguri pentru procesul democratic sunt aducerea politicienilor şi votanţilor mai aproape, crearea de noi canale şi oportunităţi pentru participarea politică, facilitarea schimbului liber de iei şi opinii, noi instrumente şi cadre pentru dezbaterea democratică. Meritul pincipal al impactului media digitale asupra comunicării politice este pentru cei doi autori întărirea modelului de comunicare de jos în sus – dinspre cetăţeni spre mediul politic şi instituţii şi a modelului comunicării orizontale – între cetăţeni, pe teme politice, în detrimentul modelului clasic al comunicării de sus în jos, dinspre politicieni şi instituţii spre cetăţeni.

Ţinta principală a specialiştilor în marketing politic sunt votanţii indecişi şi cei care nu intenţionează să ia parte la procesul electoral, în general neinteresaţi de politică. Maarek (2014, p. 17) consideră că una dintre consecinţele notabile ale profesionalizării comunicării politice este „depolitizarea": politicienii tind să se concentreze mai mult asupra unor probleme personale, asupra construcţiei imaginii favorabile mai degrabă decât asupra unor probleme politice specifice. Acest trend explică profunda personalizare a procesului de comunicare politică. Competiţia personalizată, expunerea vieţii private a politicienilor sunt subiecte mai atractive şi mai facile pentru publicul în general neinteresat de politică. Marketingul politic încearcă să construiască imagini în oglindă ale publicului.

Internetul, media digitale şi reţelele de socializare sunt, în acelaşi timp, tot mai mult o ameninţare pentru politicieni, prin capacitatea lor de a expune greşelile unor audienţe vaste. Gafele politicienilor pot deveni „virale", răspândite repetitiv de milioane de ori într-un interval de timp foarte scurt, cu un efect devastator. Mai mult, capacitatea politicienilor, a guvernelor de a impune măsuri impopulare a scăzut. Nivelele ridicate de nemulţumire pot conduce foarte repede la manifestări de stradă masive, aşa cum am văzut în ultimii ani în România şi în Franţa. Oamenii furioşi nu mai sunt obligaţi să aştepte următoarele alegeri pentru a-şi exprima nemulţumirile şi frustrările, ei se pot mobiliza on-line, prin reţelele de socializare, îşi pot coordona mişcările. Media digitale sunt un amplificator al vocii cetăţenilor, indiferent care sunt opiniile acestora.

Caracteristica esenţială a Web 2.0 este aceea că facilitează flexibilitatea în comunicarea on-line. Web 2.0 creează o „arhitectură a participării" care facilitează co-producerea informaţiei, prin reţele sociale, un spaţiu în care indivizii interacţionează. Acest proces poate conduce la structurarea a multiple sfere publice şi poate încuraja ceea ce Manuel Castells numea, cu titlul de predicţie, *„democraţie informaţională"*. Este de aşteptat ca actorii politici să adapteze strategiile de comunicare la această realitate, trecând de la un proces de furnizare a informaţiei on-line (caracteristica de bază a comunicării clasice şi a Web 1.0) la un sistem în care accentul este pus pe interactivitate şi interacţiune. Evident, orice formă de comunicare presupune forme de interactivitate, niciun model al comunicării nu presupune un flux al informaţiei cu un singur sens, dar în cazul Web 2.0 accentul cade masiv pe interacţiune şi interconectare. Nigel Jackson şi Darren Lilleker (2009, p. 235 – 248) au analizat comunicarea politică în Marea Britanie, cu scopul de a observa modificarea interacţiunii dintre actorii politici şi publicurile lor, sub impactul Web 2.0. Ei au observat că partidele politice au creat într-adevăr *„arhitectura participării"*, au dezvoltat abilitatea de a distribui informaţia, de a crea reţele şi de a interacţiona, dar ei nu pot susţine că a avut loc cu adevărat o schimbare semnificativă în gândirea organizaţională. Cei doi autori consideră că nivelul de interactivitate conversaţională este scăzut, de fapt actorii politici au replicat comunicarea „user-to-user". Partidele politice încearcă încă să controleze procesul de comunicare şi să informeze mai degrabă decât să interacţioneze – de fapt, au încercat să muleze Web 2.0 pe propriile nevoi, să o adapteze propriilor norme culturale. *„Partidele nu utilizează*

Web 2.0 pentru a crea o democraţie informaţională, nici nu îl văd ca o parte a unei noi arene civice. În schimb, aceste site-uri sunt văzute ca instrumente de crearea a percepţiei care dau impresia unei interactivităţi ca proces, când de fapt oferă interactivitate ca produs.Asta contracarează ethos-ul Web 2.0, contravine normelor reţelelor de socializare şi limitează potenţial acceptarea partidelor şi liderilor acestora de către comunităţile on-line", au concluzionat Jackson and Lilleker (2009, p. 248). Ei au propus un model intermediar, pe care l-au definit Web 1.5, care reflectă utilizarea extensivă a arhitecturii participării, dar în mult mai mică măsură structura democratică a comunităţii. Este vorba despre un model hibrid sau chiar o „bastardizare" a Web 2.0.

Probabil concluziile celor doi autori pot fi extinse în majoritatea democraţiilor europene, unde actorii politici limitează masiv interactivitatea şi încearcă să folosească Web 2.0 ca unelte prin care diseminează informaţii cu scopul de a crea opinii favorabile şi, în final, de a avea un câştig electoral. Cercetările ulterioare au confirmat modelul propus, care nu s-a schimbat în ultimul deceniu. Modelul care se impune în descrierea impactului comunicării prin internet asupra competiţiei politice este cunoscut ca teoria normalizării. Modelul apreciază impactul mediului on-line pe următoarele coordonate: menţinerea aceloraşi raporturi de putere în sfera mediatică între partidele mari şi cele mici, grad limitat de interactivitate cu alegătorii, perpetuarea în on-line a aceloraşi strategii de comunicare politică din mass-media tradiţionale (Toader, 2017, p. 57).

Reticenţa partidelor politice faţă de utilizarea acestui tip de comunicare nu anulează efectele pe care Web 2.0 le produc asupra comunicării şi dezbaterilor politice. Peste tot, se formează comunităţi on-line care dezbat probleme de interes public, care uneori lasă în afară actorii politici, alteori chiar îi resping, dar sunt foarte importante în formarea opiniilor publice şi politice şi pentru comportamentul politic al cetăţenilor.

#Rezist – modelul Cetăţeniei 2.0

O serie de proteste împotriva guvernării şi a comportamentului clasei politice s-a generalizat şi s-a transformat într-o amplă mişcare civică. În perioada ianuarie 2017 – august 2018, au avut loc o serie de manifestaţii de stradă în Bucureşti şi marile oraşe, care au scos în stradă zeci sau chiar sute de mii de oameni. Caracteristica acestor proteste iniţial spontane a fost coordonarea on-line, prin crearea unor comunităţi virtuale. Hashtagul #Rezist a devenit simbolul protestelor. În acest articol nu voi analiza în ce măsură protestele au fost justificate sau nu, în ce măsură a consolidat sau degradat democraţia din România. Voi analiza arhitectura acestor proteste şi modul în care oamenii cu opinii similare au fost capabili să se organizeze, să construiască în timp comunităţi virtuale şi să genereze acţiuni colective.

Permanentizarea protestelor şi organizarea în comunităţi virtuale a generat o nouă formă de participare civică şi politică, pe care o numesc Cetăţenia 2.0: este vorba de organizarea şi coordonarea unui segment important al societăţii, capabil să formeze forumuri de dezbatere, să pună în circulaţie petiţii on-line şi să organizeze acţiuni de stradă. Mişcările civice #Rezist au provocat dezbateri ample în societatea românească, au fost evaluate atât ca o renaştere a democraţiei de la nivelul cetăţenilor dinamici, cu valori bine înrădăcinate în civism şi o etică solidă a muncii cât şi ca o mişcare artificială – un uriaş exerciţiu de manipulare, pus la cale de „statul paralel", care serveşte interese în general străine (ale serviciilor secrete, ale unor ONG-uri şi companii multinaţionale, ale unor personaje ca omul de afaceri controversat George Soros).

Modelul de comunicare şi acţiunea politică propuse de mişcarea #Rezist au exploatat din plin oportunităţile Web 2.0, depăşind net capacitatea actorilor politici tradiţionali de a utiliza noile oportunităţi de comunicare, actori care au rămas limitaţi la o formă hibrid numită inspirat de Jackson şi Lilleker Web 1.5. Adeseori, protestele au fost văzute ca *singura* modalitate de acţiune civică şi politică în favoarea schimbării, aşa cum rezultă din numeroase mesaje similare cu acesta: *„În astfel de situaţii, protestele (oricât de ridicole şi inutile au părut unora de un an încoace) sunt singura armă pe care o mai are societatea civilă, omul de rând. Când democraţia (cu principiile ei bune şi rele) este aplicată*

eronat sau când dezinformarea câştigă teren şi voturi în Parlament ne rămâne protestul" (https://life.ro/un-an-de-rezist-cum-a-pornit-totul-si-de-ce-mai-rezistam/)

Evenimentele s-au succedat, pe scurt, astfel: în ianuarie 2017, după Victoria categorică a PSD în alegerile parlamentare (decembrie) şi la două săptămâni după învestirea guvernului PSD–ALDE, au început în România o serie de proteste de stradă față de intenţiile guvernului de a modifica legislaţia penală. De la aproximativ 5000 de oameni în 18 ianuarie, numărul protestatarilor a crescut la sute de mii de oameni în Bucureşti, în ţară şi în unele oraşe din străinătate, la câteva zile după emiterea ordonanţei de urgenţă. Mobilizarea on-line s-a făcut sub hashtag-ul #Rezist, care a evenit simbolul mișcărilor de protest. Numeroase personalităţi şi preşedintele României s-au alăturat protestelor. Sub presiunea străzii, ordonanţa a fost aborgată de o altă ordonanţă de urgenţă şi nu a produs efecte iar ministrul justiţiei a demisionat. Protestele nu s-au oprit imediat, pentru că au vizat de fapt obiective mai largi dar difuze – combaterea corupţiei, stoparea abuzurilor, transparenţă, independenţa justiţiei, anularea privilegiilor politicienilor.

Partidele aflate la guvernare au continuat seria demersurilor pentru modificarea Codurilor penale şi au demarat propria campanie de imagine „construind" un adversar: statul paralel, format din serviciile secrete şi oameni din justiţie, care comit abuzuri şi încearcă să controleze nelegitim societatea. Strategia partidelor de guvernare a mobilizat susţinători dar nu a stopat manifestările de stradă, care au continuat de fiecare dată când se realizau noi modificări ale codurilor. În 20 ianuarie 2018 a fost mobilizat un nou protest, *„Toate drumurile duc la Bucureşti. Revoluţia generaţiei noastre"* care semnifica păstrarea stării de revoltă față de probleme rămase nerezolvate. Numărul participanţilor a fost din nou mare, estimat la peste 60.000 de oameni. În iunie, PSD a mobilizat un miting amplu pentru susţinerea Guvernului, au continuat însă şi protestele #Rezist. Abuzul în serviciu, unul dintre cauzele mișcării de protest, a fost dezincriminat aproape complet pe 2 iulie 2018. Manifestările de stradă au luat amploare în august. În 10 august, se estimează că 100.000 de oameni au protestat în Piața Victoriei din București împotriva modificărilor legilor justiției și a demiterii procurorului-șef al Direcției Naționale Anticorupție, Laura Codruța Kövesi. Mitingul diasporei a fost marcat de violențe între protestatari și forțele de ordine, provocate de grupări violente şi reacţia jandarmilor. În prezent, intervenţia forţelor de ordine face obiectul unei cercetări penale. Protestul *„Nu plecăm până nu plecaţi"* a avut loc pe 11 august, de această dată paşnic, cu zeci de mii de participanţi.

Creativitatea, viteza, coordonarea spontană şi crearea de comunităţi virtuale capabile să treacă foarte repede la acţiune au fost caracteristicile esenţiale ale mișcării #Rezist. Condiţiile care au făcut posibilă această mișcare sunt complexe, dar pot fi reduse la trei elemente majore: tehnologia, crearea unor identităţi virtuale şi exasperarea. Revoluţia mobilă este condiţia tehnică importantă care a permis interconectarea rapidă a milioane de oameni prin reţelele de socializare. Tehnologia smartphone a devenit un device esenţial şi accesibil ca preţ folosit intens în activităţile profesionale şi pentru divertisment. Apetitul pentru utilizarea reţelelor de socializare a condus la construcţia unor comunităţi virtuale utilizate ca referent şi sprijin în scopuri diverse de milioane de oameni – locuri în care oamenii obişnuiesc să caute informaţii, expertiză, sprijin, spaţii în care sunt distribuite informaţii etc. Diverse campanii sau iniţiative private de succes – strângeri de fonduri, acţiuni caritabile, mobilizare pentru mici acţiuni civice – au întărit încrederea membrilor comunităţilor virtuale în forţa unor acţiuni colective. Campanii majore ca Salvaţi Roşia Montană sau protestele generate de tragedia din clubul Colectiv au funcţionat ca precedent, prin crearea unor platforme de acţiune. Mobilizarea extraordinară în turul doi al alegerilor prezidenţiale din 2014 şi demisia Guvernului Ponta după episodul Colectiv au întărit încrederea în forţa mesajelor distribuite în spaţiul virtual de a produce schimbare. Utilizatorii au dezvoltat tehnici atractive care permit „viralizarea" mesajelor: condensarea în slogane, utilizarea umorului, accentul pus pe vizual, care produc sentimente puternice (revoltă, solidaritate etc). Exasperarea este produsă de scăderea semnificativă a încrederii cetăţenilor în instituţii publice şi politice, în personalităţi politice. Epuizarea alternanţei la guvernare, crizele economice, scandaluri legate de actele de corupţie, generalizarea mesajelor critice sunt cauzele principale care au adâncit

sentimentul de exasperare al unor categorii largi ale opiniei publice şi care are ca manifestare, în mod paradoxal aparent opuse, fie absenteismul şi retragerea din dezbaterea publică, fie protestul şi acţiunea în stradă.

Mişcarea #Rezist a devenit posibilă prin crearea ad-hoc a unei infrastructuri organizaţionale în mediul on-line. Câteva organizaţii non-guvernamentale sau grupări constituite special au creat comunităţi virtuale (membri înscrişi pe reţele de socializare, de exemplu grupuri pe reţele ca Facebook). Corupţia Ucide, Vă Vedem din Sibiu, Iniţiativa Timişoara, Iniţiativa România, #REZISTENŢA sunt astfel de grupuri care au avut un rol esenţial în coordonarea manifestanţilor. Această infrastructură a permis comunicarea eficientă, stabilirea unui calendar al protestelor, stabilirea unor reguli de conduită, furnizarea unor materiale vizuale, răspândirea rapidă a mesajelor. Mulţi utilizatori ai reţelelor de socializare au devenit *influenceri,* au câştigat notorietate şi au devenit lideri de opinie.

Unul dintre site-urile importante este http://rezist.strikingly.com/ care oferă sprijin logistic tuturor celor care doresc să participe la proteste. Toate informaţiile furnizate au fost distribuite cu ajutorul reţelelor de socializare. Site-ul a oferit o hartă virtuală a protestelor – link-uri pentru fiecare localitate în care au avut loc proteste şi care îi ajutau pe cei interesaţi să îşi coordoneze acţiunile. Pentru localităţile în care nu aveau loc proteste sau în care nu existau grupuri constituite pe reţelele de socializare, erau descrişi paşii prin care puteau fi mobilizaţi protestatarii. Site-ul a mediatizat o petiţie on-line, *„Toţi pentru justiţie”*, care a beneficiat şi de clipuri de promovare bine realizate. În plus, oferea în momentul protestelor consultanţă tuturor celor care sunt interesaţi de promovarea unei petiţii. Un obiectiv important a fost dotarea protestatarilor cu materiale vizuale creative, cu mesaje cheie care puteau fi printate uşor. O secţiune a site-ului a fost dedicată celor care doreau să folosească fotografii de profil pe reţelele de socializare, să folosească bannere sau pur şi simplu să printeze mesaje gata fabricate – şi foarte bine realizate – care puteau fi duse în stradă. Componenta vizuală şi creativitatea sunt elemente esenţiale pentru că ele permit viralizarea şi, implicit, cooptarea unui număr cât mai mare al protestatarilor. Iată câteva mesaje pre-fabricate puse la dispoziţia doritorilor: *Nici hoţ, nici prost – hoţii la răcoare; Cine nu sare? Altă întrebare!; Directiva bunului simţ: corupţia dăunează grav sănătăţii; Hoţul ~~neprins,~~ negustor cinstit?* (http://utopiabalcanica.net/2017/02/02/pancarte-pentru-protest-bune-de-printat-la-orice-dimensiune/). Organizatorii au propus o ideologie a protestelor pentru care este reprezentativ următorul mesaj: *„În aceste clipe suntem milioane de oameni care avem aceleaşi temeri, aceleaşi gânduri, acelaşi imbold de a nu lăsa corupţii să acapareze definitiv România. Şi ne vom organiza să depăşim acest mare hop pus în calea democraţiei. Iar acest lucru îl vom face împreună, în toate colţurile ţării, în fiecare oraş al diasporei. Acest ghid de nesupunere civică şi protest e o resursă vie, pe care promitem să o actualizăm continuu cu ideile tuturor”.* Ideile importante promovate sunt definirea protestelor ca resursă civică de regenerare, numărul mare al participanţilor şi simpatizanţilor, care dă speranţă şi încredere. Organizatorii au propus diferite nivele de implicare pentru cei interesaţi: de la simpla solidarizare on-line până la participarea pentru construirea unei infrastructuri, aşa cum rezultă din următoarele îndemnuri: *Ne mobilizăm şi ieşim în stradă cu pisica, căţelul, iubita, iubitul, mama şi tata / Purtăm o banderolă albă pe care scriem #Rezist (aşa ne arătăm revolta atunci când suntem la job, în parc cu copilul sau la o cafea cu prietenii) / Fii generos. Ia exemplul câtorva afaceri şi cetăţeni implicaţi din Bucureşti ce susţin protestele oferind transport sau cazare, chiar şi un ceai cald / Există totuşi un secret. Devino chiar tu un organizator. Nu lăsa pentru alţii ce poţi face chiar tu.* O preocupare esenţială a fost permanentizarea protestelor, ieşirea din cotidian prin alt tip de mobilizare civică. *„Marile proteste ale lumii nu au organizatori, ci doar mii, chiar milioane de oameni care se susţin reciproc. Se bazează pe oameni ca mine şi ca tine, pe care îi vezi într-o zi obişnuită grăbindu-se spre job. Dar aceste zile nu sunt deloc obişnuite. Unii dintre noi vor veni cu idei creative, mesaje clare, pancarte inedite. Hai să multiplicăm tot ceea ce e bun, orice mesaj şi acţiune care ce face mai puternici şi mai uniţi” / „Pregăteşte-te de cursă lungă. Nu uita, cel mai mare inamic e demobilizarea” / „Lumea nu s-a oprit în loc (şi da, soarele a răsărit şi azi). Şi cei împotriva*

cărora protestăm știu acest lucru. Ba chiar așteaptă să obosim, să ne dezamăgim și să stăm acasă plângându-ne celor din jur sau făcând planuri de emigrare. Nu-i lăsa să ne doboare! Fii perseverent! Mobilizează-te și mobilizează-i și pe cei din jur. Puterea stă în noi și trebuie doar să o folosim" sunt astfel de mesaje. Protestatarii au fost instruiţi inclusiv cum să se îmbrace: cu haine groase şi încălţăminte comodă, pentru marşuri îndelungate.

Şi site-ul clujean declic.ro a oferit consultanţă celor care doreau să se implice în petiţionare on-line şi în organizarea protestelor. *„Comunitatea Declic este creată din sute de mii de oameni obișnuiți, care trăiesc în România sau în diaspora. În prezent, aprox. 500,000 de membri activi militează pentru o societate mai dreaptă"* este prezentarea organizaţiei. *„Cum facem declic? Ne organizăm așa cum știm mai bine, de la firul ierbii, și credem în forța colectivă a comunității. (...) Declic nu are o baghetă magică, dar are soluții, tactici, resurse tehnice și umane să găsească cea mai eficientă formulă pentru a aduce o problemă în atenția autorităților. Suntem bucuroși să deranjăm instituțiile statului atunci când nevoia de schimbare a societății în care trăim o cere!"* se prezintă site-ul care a promovat campania „Fără Mânjiți în Parlament" încă din decembrie 2016.

Există o preocupare vizibilă a unor organizaţii similare şi a unor personalităţi afirmate ca *influenceri* de a crea o interconectivitate permanentă a celor care împărtăşesc nemulţumirile, valorile, planul de acţiune simbolizate de mişcarea #Rezist. Această mişcare are un fundament comun dar rămâne totuşi difuză. Câteva partide încearcă fie să se erijeze ca reprezentante ale acestie mişcări (PNL) fie chiar să îşi revendice existenţa de la protestele anterioare, legate de tragendia din clubul Colectiv şi afinitatea pentru mişcarea #Rezist (USR). Am abordat în alt articol modul în care a fost construit USR, prin mecanismele reţelelor de socializare (Ghender, 2018). În esenţă însă, mişcarea #Rezist se individualizează fără apartenenţă partinică foarte bine definită şi nu a fost absorbită de nicio construcţie poltică existentă la data apariţiei sau emergentă. Rămâne ca o formă specifică de manifestare a opiniilor politice şi de acţiune civică şi politică, pe care numesc Cetăţenia 2.0.

Concluzii

Internetul a schimbat configuraţia competiţiei poitice şi tehnicile de comunicare şi marketing politic. Partidele politice sunt puternic interesate de utilizarea media digitale şi a reţelelor de socializare, le utilizează intens pentru a comunica, pentru a creşte viziblitatea şi pentru a convinge electoratul. Până în prezent însă, au reuşit în mică măsură să se adapteze exigenţelor Web 2.0, din cauza reticenţei faţă de interactivitate.

Spaţiul lăsat liber în spaţiul digital a fost acaparat de organizaţii şi grupări civice care au construit comunităţi virtuale şi au generat proteste masive în stradă pe parcursul a doi ani. Moblizarea on-line, crearea unei infrastructuri care permite transmiterea şi multiplicarea informaţiei într-un timp foarte scurt, construcţia unor reţele de sprijin prin întrajutorarea manifestanţilor (transport, cazare, masă) şi reţele pentru strângerea de fonduri sunt caracteristice pentru protestele din era reţelelor de socalizare. Comunităţile virtuale sunt o platformă de acţiune care a condus la forme de participare politică neconvenţională. Apelul la protestul generalizat ca formă de acţiune civică şi stare permanentă de veghe a unor comunităţi virtuale este o formă specifică de participare politică şi civică pe care am numit-o Cetăţenia 2.0. Aceasta implică o serie de convingeri printre care: nevoia de reformare a societăţii, a clasei politice; ineficienţa procesului electoral; convinerea că s-a format o generaţie cu valori similare care poate inflenţa procesul politic prin organizarea în comunităţi virtuale, ca baza unor acţiuni concrete în stradă.

BIBLIOGRAPHY

Ghender Flavius, *Mass Media as Political Party Founder: Three Cases of Populism in Romania*, în *The Challenges Of Communication . Contexts and Strategies in the World of Globalism*, Section: History, Political Sciences, International Relations, Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Sigmirean Cornel (Editors), Arhipelag XXI Press 2018

Jackson, Nigel A. and Lilleker, Darren G. 2009 *Building an Architecture of Participation? Political Parties and Web 2.0 in Britain*, Journal of Information Technology & Politics,6:3,232 — 250

Koc-Michalska Karolina, Lilleker Darren, 2018, *Digital Politics: Mobilization, Engagement and Participation*, Routledge

Lees-Marshment Jennifer, 2009 *Political Marketing: Principles and Applications,* New York: Routledge

Maarek Philippe 2014, *Politics 2.0: New Forms of Digital Political Marketing and Political Communication*, Trípodos, número 34 | Barcelona 2014 | 13-22

Negrine Ralph, Lilleker Darren 2002, *The Professionalization of Political Communication. Continuities and Change in Media Practices*, European Journal of Communication Vol 17(3): 305–323.

Toader Florenţa, *Profesionalizarea discursului politic în era social media,* Editura Comunicare.ro, Bucureşti 2017

Internet

https://ro.wikipedia.org/wiki/Protestele_anticoruptie_din_Romania_din_2017-2018

http://rezist.strikingly.com/

https://www.declic.ro/

https://life.ro/un-an-de-rezist-cum-a-pornit-totul-si-de-ce-mai-rezistam/

THE ROMANIANS FROM TIMOC. CULTURE AND IDENTITY

Adela Marincu Popa
Postdoctoral Fellow, PhD, West University of Timişoara

Abstract:The study called Romanians from Timoc – Culture and identity aims to emphasize the ethnic, cultural and religious aspects existing today in Serbian and Bulgarian Timoc, with a significant detailing of the identity marks of material culture belonging to the Romanians from the Timoc Valley.
Regarding the ethnographic domains approached, we opted for the following research themes: folk architecture, rural interiors, textile household industry, folk port, musical folklore, traditions, customs and literary folklore.
The purpose of this study is to define the specificity of the folk culture of Timoc, developed on that lands, as an integral part of the traditional Romanian civilization with a strong local mark determined by the conditions in which this area has evolved throughout the history.

Keywords: romanian, Timoc, folk port, musical folklore, traditions, customs and literary folklore

1. Introducere

Timocul, cunoscut și sub numele de Valea Timocului sau Craina Timocului, este situat în partea estică a Serbiei și în cea nord-vestică a Bulgariei, la sudul Dunării, având ca repere principale localitățile Branicevo, Morava de Est, Bor, Zaječar din Serbia și Vidin din Bulgaria. Timocul bulgăresc este numit și „Tribalia", după tribali, o ramură a dacilor din antichitate care a trăit în nord-vestul Bulgariei zilelor noastre[1]. Din perspectivă istorică, „în perioada 60-44 î.Hr., Timocul era inclus în statul dac al lui Burebista. Romanii cuceresc regiunea în anul 29 î.Hr., ocupația durând până în 271 d.Hr., răstimp în care are loc o profundă romanizare a populației. După retragerea aureliană, mare parte din zonă a fost inclusă în noile provincii Dacia Ripensis și Dacia Mediterranea. În sec. V-VII are loc invazia slavilor, în sec. al X-lea se produce creștinarea băștinașilor, iar timp de 400 de ani zona trece sub stăpânirea țaratelor bulgar, vlaho-bulgar și sârbesc. Până în 1817, anul reînființării statului sârbesc, românii timoceni trăiau într-o unitate administrativă comună, care se numea Provincia Morava-Lom și era situată pe o mare parte a teritoriului vechilor provincii Moesia Superior și Dacia Aurelienă"[2]. În jurul anului 1833, prin intermediul unei intervenții militare, Serbia reconfigurează granița statului la râul Timoc, despărțindu-i pentru prima dată pe românii din acest teritoriu între Timocul sârbesc și Timocul bulgar. Odată creată separarea, statul sârb inițiază un program agresiv de asimilare a românilor din Timoc, dascălii români fiind înlocuiți cu dascăli sârbi care nu cunoșteau limba română. Procesul de asimilare a românilor din Timoc a durat zeci de ani, crescând progresiv în intensitate și complexitate.

2. Cercetări mai vechi și mai noi

Preocupări privind cultura populară a românilor timoceni se pare că au existat încă în jurul anilor 1811-1813, când, pentru prima dată, cântecele populare ale românilor timoceni ar fi fost culese de către marele folclorist sârb Vuk Karađić, culegere dăruită lui Gheorghe Asachi în 1823, în semn de prietenie, dar mistuită de flăcări, o dată cu Biblioteca națională din Iași[3]. Cele dintâi poezii populare de la românii timoceni au fost publicate la Paris în 1889, de către Emile Picot, în Chants populaires des Roumains de Serbie, culegători fiind doi învățători din familii românești și o institutoare sârboaică.

[1] Dinu Barbu, *Călătorie în Țara Românilor*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2012, p. 102..
[2] https://www.lumeasatului.ro/articole-revista/turism/4922-romani-in-afara-granitelor-tarii-valea-timocului-si-voivodina.html consultat la data de 20.02.2019.
[3] https://www.philologica-jassyensia.ro/upload/II_1_Marinkovic.pdf, consultat la 20.02.2019.

Textele, scrise cu caractere chirilice, au fost descifrate de scriitorul francez cu ajutorul lui Alexandru Odobescu, şi traduse apoi în limba franceză. De asemenea, C. Cosmescu dă tiparului câteva Poezii populare de la românii din Serbia în „Convorbiri literare", anul XXXIII, nr. 9, iar Ovid Densusianu, I.A. Candrea şi Th. Speranţia, la 1908, în Graiul nostru, publică folclor din sudul cazanelor Dunării[4].

Începând cu anul 1859, etnograful F. Kanitz realizează o serie de anchete de teren în această regiune, semnând, mai târziu, câteva lucrări despre Serbia şi Bulgaria. El a consemnat masiva prezenţă a românilor timoceni în zonă, despre care a făcut numeroase observaţii de natură etnografică. În anii care au urmat s-au scris câteva studii de referinţă despre Timoc, mă refer aici la lucrarea *Românii din Timoc*, apărută în trei volume între anii 1942 şi 1943 şi îngrijită de C. Constante şi Anton Golopenţia. Se pare însă că cele mai importante studii ale acestei perioade aparţin lingviştilor clujeni Emil Petrovici şi Ion Pătruţ şi au fost publicate în anul 1942 în „Anuarul arhivei de folklor", volumul VI, conform cercetătoarei Annemarie Sorescu Marinković.

Anii ´90 o aduc în prim plan pe cercetătoarea Otilia Hedeşan, care a dovedit o preocupare constantă pentru comunitatea timoceană, efectuând numeroase anchete de teren atât în Serbia, cât şi în Bulgaria, publicând articole şi studii în care abordează diferite aspecte etnografice şi folclorice ale respectivelor comunităţi româneşti, precum şi problema identitară a timocenilor.

Există, de asemenea, cercetări mai recente efectuate de specialişti sârbi, care abordează subiectul din perspectivă interdisciplinară - antropologică, etnologică sau lingvistică.

Cât priveşte studiul de faţă, intitulat *Românii din Timoc – cultură şi identitate,* acesta îşi propune să evidenţieze aspecte etnice, culturale şi religioase existente în prezent atât în Timocul sârbesc cât şi în cel bulgăresc, cu o detaliere semnificativă în privinţa mărcilor identitare ale culturii materiale aparţinând românilor din Valea Timocului. În privinţa domeniiloretnograficeabordate, am optatasupraurmătoarelortemedecercetare:arhitecturapopulară,interioareţărăneşti,industriecasnicătextilă,port popular,iarînceeacepriveştefolcloristica–folclormuzical,tradiţii,obiceiurişifolclorliterar.

Cercetarea noastră şi-a propus să răspundă obiectivelor multiple privind evidenţierea, consemnarea, păstrarea valorilor specifice ale culturii etnografice din zona Valea Timocului, prin punerea în lumină a mărcilor identităţii locale în condiţiile specifice mediului socio-uman al zonei, aşadar în contextul unui climat de interferenţe culturale.

Scopulcercetăriiesteaceladeadefinispecificulculturiipopulare a românilor din Timoc, manifestatepemeleagurile în care aceştia vieţuiesc,caparteintegrantăacivilizaţieitradiţionaleromâneşticuoputernicăamprentălocală,determinatăde condiţiileîncareaevoluatacestţinutde-alungulistoriei.

3. Context şi pretext

Minoritatea românească din Serbia de est întâmpină o serie de dificultăţi în afirmarea propriei identitii entice şi în recunoaşterea ei ca minoritate românească. În anul 2005, academicianul Eugen Simion, aflat într-o vizit de documentare ştiinifică în Valea Timocului, constată realitatea lingvistică a românilor din spaţiul moravo-timocean, şi afirmă: „doleanţele acestora mi s-au părut rezonabile. Sunt cetăţeni fideli ai statului sârb! Vor doar şcoli în limba maternă, biserici în care să se slujească în limba română, acces la mijloacele de comunicare"[5].

Parcurgând o serie de lucrări de specialitate privind problematica românilor din Timoc, am reţinut o localizare a acestei comunităţi, aparţinând omului de ştiinţă George Vâlsan: „Românii din Bulgaria se întind în grup foarte compact pe malul Dunării, între oraşul Vidin şi râul Timoc, fiind, astfel, în continuare cu românii din Serbia. Această bucată de pământ cu adevărat românească în privinţa populaţiei, cuprinde 36 de sate curat româneşti. […] românii din Serbia locuiesc compact, lângă hotarul judeţului Mehedinţi, un ţinut care cuprinde a şasea parte din toată Serbia. Au pământ

[4] Cristea Sandu Timoc, *Cântece bătrâneşti şi doine*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967, p 25.

[5]Eugen Simion, (octombrie 2005), Academia Român în Valea Timocului, interviu realizat de Elena Solunca Moise, în Academica, XV, nr. 43, p. 30.

felurit în care se află câmpii şi terase cu cereale, coaste cu vii minunate şi munţi cu păduri întinse, cu mine de cărbuni, cupru, fier, cu marmoră şi ape minerale. La apus se întind până la Morava, râul care taie în jumătate ţara sârbească, la miazăzi trec de frumoasa piramidă a muntelui Rtanu şi reprezintă, astfel, grupul cel mai înaintat spre sud-vest al grupului etnic daco-român".[6]

În ciuda faptului că cercetările geografice de dată mai recentă oferă repere relativ clare, istoria românilor din zona Timocului este mai degrabă incertă. În scrierile sale, George Vâlsan descrie situaţia cunoaşterii din perspectivă istorică astfel: „Mărginindu-ne la grupul compact românesc dintre Morava şi Timoc, în privinţa vechimii lui, mai toţi istoricii români şi sârbi sunt de acord: nu avem dovezi de o mare vechime a românilor din aceste ţinuturi"[7]. Totuşi, există studii care atestă există o asa-zisă teorie a originii autohtone a românilor din arealul moravo-timocean, studii care au la bază argumente credibile susţinute de o serie de cercetători. Numeroase cronici datând din secolul al XII-lea, scrierile lui Dimitrie Cantemir şi ale reprezentanţilor Şcolii Ardelene, teoriile istoriciilor N. Iorga, A.D.Xenopol, Dimitrie Onciu, toate acestea vin în sprijinul teoriei conform căreia procesul de etnogeneză a poporului român a avut loc pe ambele maluri ale Dunării. Lingvişti redutabili (printre care Sextil Puşcariu), cărora li se adaugă şi istoricul Silviu Dragomir, susţin că Timocul, Banatul şi Oltenia sunt leagănul formării limbii române[8]. Cât priveşte Dunărea, George Vâlsan a enunţat categoric rolul acestui fluviu în istoria poporului român: „Dunărea nu e deloc hotar în regiunea Porţile de Fier şi cu atât mai puţin e marginea unei lumi; căci cine a locuit în partea de nord, a trebuit să locuiască şi în partea de sud. Dunărea a fost în trecut mai curând o axă naţională românească, cum e şi lanţul carpatic, iar nu un hotar".

După toate probabilităţile, cel mai recent, mai complex şi mai bine documentat studiu asupra populaţiei din estul Serbiei a fost realizat de Dorin Lozovanu în perioada studiilor doctorale, concretizate în anul anul 2008 prin lucrarea *Populaţia românească din Peninsula Balcanică*. Este vorba despre un studiu de geografie umană, în care autorul analizează comunitatea românilor din Serbia. Lozovanu aduce în discuţie originea şi evoluţia etnică a acestora, oferind date consistente despre comunităţile etnografice aflate în acest areal.

În ceea ce priveşte numărul actual al românilor din Valea Timocului, statisticile oficiale sunt din nou aproximative. Mai degrabă statisticile neoficiale ale unor asociaţii culturale ale românilor din zonă anunţă cifre mai coerente. Astfel, conform informaţiilor enunţate de cercetătoarea Ionelia Toarcă, care a urmărit această problematică, *Mişcarea românilor şi a vlahilor din Serbia* estimează populaţia română la cca 1-2 milioane, locuind în vreo 300 de sate şi 22 de oraşe, iar *Partidul Independent al vlahilor* îi estimează la cca. 2 milioane. „Numărul real al românilor din această regiune este în prezent în jur de 300.000 (aprox. 40% din populaţia totală). Cifrele mai mari, sunt deseori exagerate, fiind estimate de diverşi autori sau asociaţii care nu ţin cont de procesul de asimilare extrem de activ al românilor, precum şi de depopularea accentuată a regiunii, datorată atât ratei de creştere a populaţiei şi spor natural negative, cât şi migraţiei intense, din ultimele decenii (mai ales perioada anilor '70-'80) a locuitorilor, către statele vest europene. Conform recensământului din 2002, în următoarele opştine vlahii/românii, concentrează o minoritate reprezentativă, localităţile cu populaţie românească fiind în: Bor (18,2%), Boljevac (26,7%), Negotin (7,5%), Zajecar (4,8%), Kladovo (3%), Majdanpek (12,2%), Kucevo(28,3%), Petrovac(10,9%), Golubac(9,9%), Despotovac(2%), Žabari(3%), Cuprija(4%), Malo Crnice(3%), Svilajnac (1%), Požarevac (11%), Žagubica (22,4%), Veliko Gradište(2%) şi Jagodina (0,5%).[9]

---

[6] George Vâlsan, *Românii din Bulgaria şi Serbia,* studiu republicat în volumul *Românii din Timoc*, culegere de izvoare îngrijită de C. Constante şi A. Golopenţia, coorbonator O. Hedeşan, Timişoara, Editura Marineasa, 2008, p. 333.
[7] Idem, p. 334.
[8] Gheorghe Zbuchea, *Românii timoceni,* Timişoara, Editura Mirton, 2002, p. 26.
[9] Ionelia Toarcă, *Comunitatea românească din estul Serbiei*, articol consultat la data de 07.05.2019 pe https://www.scribd.com/document/84953837/Comunitatea-Romaneasc%C4%83-Din-Estul-Serbiei

Conform teoriei reputatului geograf George Vâlsan, poziționarea geografică a zonei Timoc a fost esențială în păstrarea românismului în regiune, în ciuda permanentelor încercări de sârbizare. În acea zonă Dunărea penetrează teritoriul dintre Banat și Oltenia, formând un unghi de 90°, cu o latură spre Valea Moravei extrem de greu de trecut, context în care se presupune ca în zonă nu putea pătrunde decât populație din Banat sau Oltenia, sau cel mult dinspre sud, dinspre Macedonia sau Sofia. „Acestea au fost cele trei direcții fundamentale de emigrare, corespunzând cu alcătuirea fizică a ținutului care are trei compartimente: latura dinspre Banat, versantul etajat în terse dinspre Oltenia și bazinul Timocului superior. În trecut situația era favorabilă pentru români, care coborau din cetatea lor până la Morava și treceau dincolo de acest râu, iar spre sud se întindeau până lângă Niș, după cum dovedește faptul că în unele sate sârbizate, țiganii, de care nimeni nu s-a îngrijit să-i deznaționalizeze, vorbesc încă și astăzi românește”[10] apreciază Vâlsan. Izolarea de restul Serbiei, facilitată, așa cum am arătat anterior, de poziționarea geografică, a contribuit la păstrarea tradiției și chiar a unor inscripții în vechile mănăstiri din regiune, care atestă faptul că au fost construite de domnitorii români. „Toate cărțile bisericești erau românești. Iar viața bisericească era sub ascultarea episcopului de Râmnic”[11]. Aceleași caracteristici geografice enunțate au contribuit semnificativ la păstrarea în zona Timocului a limbii și a unor vechi obiceiuri, care, din nefericire, au fost pierdute de către românii din partea nordică a Dunării.

4. Încheiere

Populația din Valea Timocului a reușit să se mențină stabilă până în zilele noastre, cu tot specificul care o caracterizează, însă tot mai greu face față provocărilor vremurilor contemporane. Destinele românilor timoceni sunt astăzi cu mult mai vulnerabile decât într-un secol de istorie. Spre deosebire de situația minorităților etnice din Voivodina, unde există numeroase drepturi pentru dezvoltarea culturală, spre exemplu, românii din regiunea Morava-Timoc nu sunt la fel de faviorizați din această perspectivă, fiind, mai degrabă, defavorizați. Acesta este unul dintre numeroasele motive pentru care cercetările etnologice actuale în zona Timoc sunt mai puțin numeroase decât cele care vizează Voivodina. Ca atare, cercetarea efectuată de noi va fi, credem, binevenită.

BIBLIOGRAPHY

Barbu, D., *Călătorie în Țara Românilor*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2012.
Constante, C., A. Golopenţia, *Românii din Timoc*, Culegere de izvoare îngrijită de C. Constante şi A. Golopenţia, vol. I, II, III, Imprimeria Institutului Statistic, Bucureşti, 1943.
Hedeşan, O., *Românii din Timoc. Aspecte etnografice*, în „Analele Universităţii de Vest, Timişoara”, Seria sociologie, psihopedagogie şi asistenţă socială, 1998.
Hedeşan, O., *Dilemele unei comunităţi uitate: vlahii din Timoc*, în Dilema Europei Centrale: convieţuirea sau coexistenţa, Complexul Muzeal Arad, 2004.
Hedeşan, O., *Întâlniri cu Sfânta Vineri – Comentarii la o temă de folclor românesc suddunărean*, „Folclor literar”, IX, 1998-1999, Tipografia Universităţii de Vest, Timişoara, 1999.
Hedeşan, O., *Lăutarii dintr-un sat din Timoc: Repertoriu şi stil interpretativ – aspecte generale*, în Studii de literatură română şi comparată, Volumul XVI-XVII, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2001.
Marinković, Sorescu, A., *Cultura populară a românilor din Timoc: încercare de periodizare a cercetărilor etnologice*. Philologica Jassyensia 2/2006.
Nestorescu, V., Românii timoceni din Bulgaria – Grai. Folclor. Etnografie, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996.

[10] George Vâlsan, *Românii din Serbia,* studiu republicat în volumul *Românii din Timoc*, culegere de izvoare îngrijită de C. Constante și A. Golopenția, coorbonator O. Hedeșan, Timișoara, Editura Marineasa, 2008, p. 262.
[11] George Giuglea, *Note și fapte de folclor și filologie*, Cluj, Institutul de arte grafice Ardealul, 1928, p. 62.

Panea, N., *O privire asupra folclorului românesc din Timocul bulgăresc*, „Balcania" – Revista Institutului de Studii Balcanice „Victor Papacostea", Craiova, 2004.
Panea, N., C. Bălosu, G. Obrocea, *Folclorul românilor din Timocul bulgăresc*, Editura Omniscop, Craiova, 1996.
Sandu Timoc, C., *Povestiri din amintiri*, Volum îngrijit de Barbu D., Editura Eurostampa, Timişoara, 2015.
Sandu Timoc, C., *Cântece bătrâneşti şi doine*, Bucureşti, Editura Pentru Literatură, București, 1967.

"OUR LOYAL BOYARS": CONSIDERATIONS REGARDING THE PRINCEPLY COUNCIL OF PETER THE LAME (1574-1579)

Silvia-Iuliana Amănălănchioaie
PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract:The prince's change in 1574 may seem just like any other, but it actually represents an unprecedented moment in the history of Moldavia and Walachia, because a member of the Basarabi dynasty managed to take the throne of the Mușatini. Nonetheless, the new prince was by no means a foreigner for the "country". Around Peter the Lame, lower or higher boyars gathered, and they stood beside him during his two reigns and they fought along with the prince in the face of the Cossack invasions. Some of them even followed the prince during his exile years. The boyars of Peter the Lame concluded matrimonial alliances, which extended the circles of solidarities. Hence, alliances were made and genuine "dynasties of dignitaries" were created, leaving wealth and prestige to their descendants.

Keywords: Moldavia, dynasty, solidarity, princely.

„Boierii noştri credincioşi", „care ne-au slujit nouă cu credință" „credința boierilor noştri" sunt doar câteva din formulele care ilustrează *consilium et axilium* așa cum le cunoaștem din Occident. Amintiți ca martori în documente sau trimiși să judece pricini, să poarte solii, să întâmpine solii și să lupte alături de domn, boierii participau la exercițiul puterii.

Studiile din anii din urmă au abordat fie în manieră prosopografică, fie biografică componența sfaturilor domnești[1]. Astfel de cercetări sunt relevante pentru a înțelege, măcar o parte, din realitățile și oamenii care îi înconjurau pe domni, în cazul nostru Petru Șchiopul. Între mulți dintre „boierii noştri credincioşi" se stabileau relații de rudenie, unele le putem reconstitui și afirma răspicat pe baza surselor documentare, iar unele le putem bănui.

Textul nostru se concentrează pe componența sfatului domnesc al lui Petru Șchiopul în cea dintâi domnie. Cine au fost cei care i-au stat alături domnului între 1574 și 1579, activitatea lor în slujba țării, familia/familiile din care se trăgeau, căsătoriile pe care le contractau, domeniul funciar pe care îl stăpâneau. Criteriile enunțate anterior vor reprezenta coordonatele fișei realizate pentru fiecare boier. În vederea ordonării dregătorilor, am ales să-i împărțim în funcție de slujbele deținute, în ordine cronologică, în funcție de cea mai înaltă dregătorie deținută. Astfel, vom lua în discuție următoarele dregătorii: marele logofăt, marii vornici, portarii de Hotin, Neamț, Roman şi Orhei, portarul Sucevei, postelnicul, spătarul, vistiernicul, paharnicul şi stolnicul. În cele din urmă vom aborda și activitatea diacului care a scris documentele din prima domnie a lui Petru Șchiopul. Cele mai importante documente emise de cancelaria domnului au fost scrise de către Cârstea Mihăilescu. El are o activitate lungă în cancelaria Moldovei, demonstrând calitățile pe care le-a deținut.

[1]Amintim doar câteva dintre titlurile consacrate chestiunii.Un model, din punct de vedere al metodologiei și rezultatelor cercetării, îl reprezintă studiul Sfetnicii lui *PetruRareș. Studiuprosopografic*, Maria Magdalena Székely, Iași, 2002; eadem, *O carieră de dregător moldovean: NestorUreche*, în „Acta Moldaviae Meridionalis", XII-XIV, 1990-1992, p. 130-153; eadem, *Marii logofeți ai Moldovei lui Petru Rareș*, extras din *SMIM*, XIII, 1995, p. 73-100; Ștefan Andreescu, *Boierii lui MihaiViteazul*, în *SMIM*, XII, 1994, p. 47-95; Lucian Valeriu-Lefter, *„Boierii noștri credincioși".Conexiuni genealogice în sfatul domnesc al lui Ștefan cel Mare*, în *AP*, VI, 1, 2010, p.253-283.

„Turcii deaca şi-au destoit inimila sale şi omorâră pe Ion vodă şi dederă domnia lui Pătru vodă, pre carile l-au poreclit Șchiopul”[2], om de neam domnesc, nepotul lui Mihnea voievodul muntenesc, fiul lui Mircea voievod, cu înfățișare plăcută, arăta chip frumos și se silea să ajungă la luarea domniei fără război și fără luptă”[3]. Începeau, astfel, cele două domnii ale lui Petru Șchiopul, perioadă marcată de liniște din punctul de vedere al relațiilor domnului cu boierii, mai ales dacă ne raportăm la predecesorul său. În schimb, liniștea aparentă a anilor de domnie au fost tulburați de invaziile frecvente ale cazacilor. În fața pericolului reprezentat de aceștia, domnul s-a putut baza pe credința și ajutorul boierilor săi. Marele hatman Balica își pierde chiar viața în aceste lupte.

Majoritatea boierilor lui Ioan vodă şi-au continuat activitatea şi în timpul domniei lui Petru vodă Șchiopul. Unii au trecut de partea domnului în luptele din vara anului 1574, alții s-au alăturat domnului pe parcurs.

Marele logofăt

Între 1575 şi 1579, Ioan Golia ocupă dregătoria de mare logofăt. Despre viaţa şi activitatea acestuia s-a mai scris[4]. Nu vom relua întreaga discuţie referitoare la persoana lui, ci doar vom puncta câteva elemente relevante în discuţia noastră. Ioan este fiul lui Lazăr, diac multă vreme, şi al Elenei/Ileana şi mai are doi fraţi: unul este Ştefan pârcălabul, pe care îl vom găsi printre dregătorii lui Petru Şchiopul, şi încă unul nenumit[5]. Se căsătoreşte cu Ana, fiica lui Maxim Dumitru Burnar, cu care are mai mulţi copii: Mihail, Cristina, Maria, Salomia, Lazăr, Grigore, dar care nu vor duce mai departe familia. Din cei şase copii supravieţuiesc doar doi: Cristina şi Mihail, dar care nu este căsătorit[6].

Înainte de a ajunge mare logofăt, Ioan ocupă dregătoria de stolnicel, în 1546[7], iar din 1572 este mare logofăt[8], dregătorie pe care o ocupă pentru mai bine de un deceniu[9].

Dincolo de activitatea din sfatul domnesc, de numele logofătului se leagă ctitoria de la Golia, biserică ce o succeda pe cea a socrilor logofătului[10]; redactarea cronicii lui Azarie[11], dar şi un tetraevangheliar slavon, pe care l-a răscumpărat, împodobit şi dăruit bisericii sale. Despre tetraevangheliar, Ioan Bogdan spunea că „este cel mai splendid evangheliar din câte am văzut până acum. El a fost scris pe pergament gros şi foarte bine lucrat”[12]. Despre Ioan Golia se pot spune multe şi

---

[2]Grigore Ureche, *LetopiseţulŢăriiMoldovei*, Bucureşti, 1955, ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P.P. Panaitescu, p. 192.

[3]*Cronicileslavo-românedinsecolulal XV-XVI*, publicate de Ioan Bogdan. Ediție revăzută, completată de P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 150.

[4] Gerd Franck, *Un ctitor şi o ctitorie: Ion Golăi şi mănăstirea Golia*, în *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, Laurențiu Rădvan (editor), Iași, 2007, p. 27-53; Maria Magdalena Székely, *Chipuri de boieri şi jupânese. Anna Golăiasa*, în *MI*, XXVI, 10, 1992, p. 76-79; eadem, *Femei-ctitor în Moldova medievală*, extras din *AIIAI*, XXXII, 1995, p. 441-457; eadem, *Neamul Golăeştilor. Pe marginea unui document nou*, extras din *SMIM*, vol. XXV, 2007, p. 87-98; eadem, *Ctitorii cei vechi ai Goliei*, în *Mănăstirea Golia 350 de ani de la sfinţirea ctitoriei lui VasileLupu(Studii şi documente).* Lucrarea tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Teofan Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 2010, p. 3-31; Marius Chelcu, *Mănăstirea Golia: înzestrările primilor ctitori*, în *Monumentul*, XII/1, volum coordonat de Lucian-Valeriu Lefter, Aurica Ichim şi Sorin Iftimi, Iaşi, 2011, p. 95-119. Dintre cercetările mai vechi cu privire la persoana lui Ioan Golia, mai amintim Ilie Minea, *Golăi sau Golia*, în „Cercetări istorice”, I, 1, 1925, p. 411. De asemenea, mai multe studii au fost dedicate ctitoriei marelui logofăt. Printre studiile mai vechi, vezi Sever Zotta, *Mănăstirea Golia. Schiţă istorică*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XVIII, 42, 1925, p. 185-186; Sorin Iftimi, *Un pomelnic necunoscut al Mănăstirii Golia. Câteva consideraţii,* în Idem, *Cercetări privitoare laistoria bisericilor ieşene.Monumente.Ctitori. Mentalităţi*, Iaşi, 2008, p. 209-218.

[5] Maria Magdalena Székely, *CtitoriiceivechiaiGoliei*, p. 22.

[6]Eadem, *Chipuri de boieri şi jupânese*, p. 77-78.

[7] N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 308.

[8]*Ibidem.*

[9] Dinu C. Giurescu, *op. cit*., p. 81.

[10] Maria Magdalena Székely, *CtitoriiceivechiaiGoliei*, p. 29.

[11]*Cronicileslavo-române*, p. 139.

[12]Ioan Bogdan, *Scrierialese*, cu o prefaţă de Emil Petrovici.Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă, Bucureşti, 1968, p. 518.

aminteam, deja, că există o bibliografie mai veche, dar şi foarte nouă care acoperă toate problemele referitoare la viaţa şi activitatea dregătorului. Apare ca martor în mai multe documente[13], scrie documente şi cumpără proprietăţi.

Cert este că logofătul slujeşte sub doi domni, până îşi pierde capul în timpul domniei lui Iancu Sasul. Motivele domnului? Neprecizate, „gestul fiind determinat fie de refugierea Movileştilor în Polonia, fie poate de faptul că marele logofăt a fost complice la acest episod”[14].

Moartea lui vine şi cu pierderea averii de către soţia logofătului, care va căuta să redobândească bunurile pierdute. În cea de-a doua domnie a lui Petru Şchiopul, ea caută să recâştige averea soţului, dar este confruntată şi cu procesele avute cu surorile sale[15]. Ea termină Mănăstirea Golia, căreia îi dăruieşte toată averea sa.

Din 1578, alături de Ioan Golia, în calitate de logofăt mai apare şi Gheorghe[16], fără a se preciza dacă este al doilea logofăt sau al treilea. Acestuia, la 6 aprilie 1579, domnul îi întăreşte stăpânirea asupra unei selişti, cu locurile de moară, foste domneşti, pentru a-şi face sate, deoarece „au fost arse de tătari când au prădat toată ţara”[17]. Dania s-a făcut în schimbul a şase cai buni, în valoare de 6000 de aspri, şi a 2000 de aspri bani gata daţi vistieriei[18]. Prădăciunile tătarilor, care au avut drept efect regresul demografic, l-au determinat pe domn să caute soluţii. Una dintre ele a reprezentat-o colonizările.

În sfatul domnesc mai apar unii Gheorghe, persoane diferite, cu siguranţă. De exemplu, unul este Gheorghe hatmanul, nepotul de soră al lui Petru Şchiopul[19]. Mai avem un Gheorghe clucerul, căruia la 18 aprilie 1579, domnul îi dăruieşte un sat în ţinutul Dorohoiului, fost domnesc, în schimbul a opt cai buni[20]. Precizarea făcută ne ajută să nu confundăm persoanele între ele.

După 1578-1579, el este amintit ca fost logofăt. Este puţin probabil să fi ajuns în cea mai mare dregătorie din aparatul administrativ fără să fi ocupat altele înainte. A deţinut, probabil, dregătorii din aceeaşi domeniu al scrisului, pisar, uricar[21]. La finele domniei lui Petru Rareş apare un Gheorghe diac[22], probabil, Gheorghe logofătul din vremea lui Petru Şchiopul.

La 8 aprilie 1587, Gheorghe fost logofăt vinde o selişte, Uriceanii şi cu loc de moară, care i-au fost danie de la Petru Şchiopul, pentru a-şi întemeia acolo un sat. I-o vinde lui Lupul Stroici mare logofăt zestre pentru cneaghina lui, fiica sa, Pascalina, o selişte pe Mileatin, anume Tocmăceanii şi cu loc de moară la Mileatin[23]. S-a semnalat deja că Stroiceştii coborau şi erau înrudiţi prin sânge şi prin alianţe matrimoniale cărora le aparţineau mai mulţi cunoscători ai slovelor[24].

Marii vornici

Cozma Murgu şi Bilăi sunt cei doi vornici din vremea primei domnii a lui Petru Şchiopul. Primul este marele vornic al Ţării de Sus, iar cel de-al doilea al Ţării de Jos.

Activitatea lui Cozma Murgu începe în anii 1569-1570[25], când apare în sfat fără titlu[26], iar între 1572-1574 este pârcălab de Hotin[27]. El se numără printre „trădătorii” lui Ioan Vodă. Petru Şchiopul îl

---

[13] *DRH*, A. *Moldova*, VII (1574-1584), volum întocmit de Ioan Caproşu, Bucureşti, 2012, p. 176, doc. nr. 140.
[14] Gerd Franck, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 33.
[15] Maria Magdalena Székely, *Chipurideboierişijupânese*, p. 77.
[16] Gh. Ghibănescu, *DivanuriledomneştidinMoldova*, p. 27-28.
[17] *C. D. M.*, I, p. 168, doc. nr. 647.
[18] *Ibidem.*
[19] N. Stoicescu, *Dicţionaralmarilordregători*, p. 306.
[20] *C. D. M.*, I, p. 168, doc. nr. 648.
[21] Maria Magdalena Székely, *Vechi şi nou despre înrudirile şi ctitoriileStroiceştilor*, în *Dragomirna.Ctitorişirestauratori.*Carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Pimen arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, Sfânta Mănăstire Dragomirna, 2015, p. 34.
[22] *Ibidem.*
[23] *Ibidem*, p. 223, doc. nr. 180.
[24] Maria Magdalena Székely, Vechi şi nou, p.
[25] Dinu C. Giurescu, *op. cit*., p. 74.

ridică la rangul de mare vornic al Ţării de Jos. Apare ca martor, împreună cu Bilăi, vornicul de Ţara de Sus, în toată domnia lui Petru Șchiopul. Unul dintre primele documente în care apar cei doi dregători este, probabil, cel din 16 iulie 1575[28]. La 12 martie 1576, Murgul vel vornic de Ţara de Jos dă o carte prin care se întăreşte unui anume Maldăr partea Solomei din Sărbi[29]. Tot în 1574, pan Cozma Murgu vornic dă zapis de mărturie cum că Mih. Corlat a cumpărat în Baboşini părţi, cu 60 de zloţi[30].

În ceea ce priveşte familia lui Cozma, Gh. Ghibănescu realizează o spiţă a familiei, iar primul Murgu este posibil să fi trăit sub Alexandru cel Bun[31].

Cel de-al doilea vornic, Bilăe/i, a fost mare stolnic în vremea lui Ioan Vodă[32], iar în vara lui 1574 este unul dintre „trădătorii" acestuia. În noua domnie, ajunge mare vornic al Ţării de Sus. S-a căsătorit cu fiica lui Gavril logofătul, cu care a avut un fiu care a supravieţuit, pe Iuraşco[33], care a fost vătaf. Pe cneaghină o găsim judecându-se pentru un sat al lor Roznovul, pe care marele vornic îl cumpărase. În „zilele lui Ștefan vodă Tomșa, un aprod al lui (...) au luat deresul ce au ea pe acel sat, din mâinile călugărilor de la mănăstirea Bisericanii, când l-au trimis pe dânsul Ștefan Tomșa vodă, ca să ia numele boierilor celor pribegi de la mănăstiri și aiurea"[34]. La 1609, jupânesei i se întăreşte stăpânirea asupra unor sălașe de țigani, actele pe care le pierduse când venise Mihai vodă[35]. Cele două amănunte ne arată existența zbuciumată pe care a dus-o jupâneasa. Rămasă văduvă, ea se ocupă de socotelile moșiilor.

La 9 martie 1618, Radu vodă îi întărește cneaghinei lui Bilăiu fost mare vornic și fiului ei, Ioanșco, drepții lor robi țigani, pe care îi aveau danie de la Petru Șchiopul[36]. Cum cneaghina va rămâne fără „copii din sufletul ei", bunurile acesteia îi rămân lui Dumitrașco Ștefan. La 1625, jupâneasa care „am avut și feciori, ce după cum a fost voia lui Dumnezeu, rămas-am singură la bătrânețile mele, aflatu-s-au un nepot al meu"[37]. După această dată nu mai avem informații privitoare la jupânească. A murit, probabil, în perioada următoare. A fost martora evenimentelor zbucimate din istoria Moldovei, campania lui Mihai Viteazul în Moldova, luptele pentru tron, dar și domniei lui Ștefan Tomșa când a pierit „casa Movilească". Fiul jupânesei și al marelui vornic nu a mai ocupat dregătorii importante, ci doar pe cea de vătaf. A murit tânăr fără urmași.

În final, mai trebuie să amintitm un document din septembrie 1579, când Bilăi este amintit ca pârcălab de Hotin[38], iar Slavilă, portarul Sucevei. Mutarea lui Bilăi din dregătoria de mare vornic în cea pârcălab de Hotin ar putea avea legătură cu incursiunile repetate ale cazacilor. Un om cu credință și experiență în ale războiului i-ar fi fost domnului de ajutor.

---

[26]*C. D. M.*, I, p. 319.
[27]*Ibidem.*
[28]*DIR*, A, XVI/3, p. 57, doc. nr.75; *Ibidem*, p. 63, doc. nr.84; *Ibidem*, p. 66, doc. nr.86; *Ibidem*, p. 66, doc. nr.87; *Ibidem*, p. 69, doc. nr.88; *Ibidem*, p. 105, doc. nr.135; *Ibidem*, p. 107, doc. nr.137; *Ibidem*, p. 110, doc. nr.139; *DRH*, A, VII, p. 104, doc. nr.86; *Ibidem*, 106, doc. nr.87; *Ibidem*, p. 176, doc. nr.140; *Ibidem*, p. 138, doc. nr. 107. Aurel V. Sava, *Documenteprivitoarelatârgulşiţinutul Lăpuşnei*, Bucureşti, 1934, p. 15, doc. nr. 10; Gh. Ghibănescu, *Sureteşiizvoade*, XIX, Iaşi, 1927, p. 99, doc. nr.73; *Ibidem*, p. 116, doc. nr.85; *Ibidem*, p. 119, doc. nr.86; *Ibidem*, p. 125, doc. nr.91; *Ibidem*, p. 129, doc. nr. 92.
[29] Gh. Ghibănescu, *Sureteşiizvoade*, XIX, p. 86, doc. nr. 63.
[30] Idem, *Sureteşiizvoade*, II, Iaşi, 1907, p. 80, doc. nr. 60.
[31]Idem, *Sureteşiizvoade*, I, Iaşi, 1906, p. 102-112.
[32] N. Stoicescu, *Dicţionaralmarilordregători*, p. 293; *DIR*, A, XVI/3, p. 35, doc. nr. 43.
[33]*Ibidem*, p. 293-294.
[34]C. A. Stoide și Constantin Turcu, *Documente șiregestedinținutulNeamțului*, Piatra-Neamț, 1935, p. 16, doc. nr.XXVI.
[35]DIR, A, XVII/2, p. 228, doc. nr. 304.
[36]*DIR*, A, XVII/3, 237, doc. nr. 301.
[37]C. A. Stoide și Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 15, doc. nr. XXV; Petronel Zahariuc, *CatastifuluiDumitrașcuȘtefan - cronicădefamilie*, în *ArhGen*, III(VIII), 3-4, 1996, p. 188-189.
[38] Aurel V. Sava, *Documenteprivitoarelatârgulşiţinutul Lăpuşnei*, p. 15, doc. nr. 10.

Pârcălabii de Hotin

La începutul domniei, în această dregătorie sunt identificaţi: Ioan Caraghiuzeal, care ocupase dregătoria cu intermitenţe şi în vremea lui Ioan Vodă, alături de Cozma Murgu şi Lupu Huru[39]; Andronachi şi Gavril[40]. Pe de altă parte, într-o danie către mănăstirile de la Muntele Athos, din 9 februarie 1575, pârcălabi de Hotin apar Cârstea şi Andronachi[41], ca în toate documentele văzute pentru anul 1575[42]. Deci, pentru anul 1575, îi avem pe Cârstea şi Andronachi pârcălabi de Hotin, ca din 1576 şi până în 1578, Andronachi şi Gavril să ocupe această dregătorie[43]. În schimb, după 1577 sau 1578, alături de Andronachi, pârcălab de Hotin apare şi Gheorghe[44]. Din 1578, în dregătoria de pârcălab de Hotin îi găsim pe Iuraşco Vartic şi pe Ioan Vartic[45]. Iuraşco Vartic este fiul lui Petru Vartic hatmanul[46].

Petru Vartic este un personaj cunoscut, fişa sa prosopografică fiind întocmită de Maria Magdalena Székely[47]. Cei doi fraţi aveau printre ascendenţii lor un bunic care fusese diac, iar tatăl hatman[48], cel din urmă fiind îngropat la Probota[49]. Despre tatăl lor se ştie că a condus mai multe solii şi ar fi fost implicat în complotul Găneştilor şi al Arbureştilor[50]. Având în spate o asemenea ascendenţă, era normal ca şi fiii să devină membrii ai sfatului domnesc. În documente, cei doi apar uneori ca Iuraşco Vartic şi Vartic (simplu, fără vreun prenume) pârcălabi de Hotin[51]. Vartic, probabil Ionaşco, este paharnic între 1575 şi 1576[52] şi postelnic pentru un an (1576-1577)[53]. Iuraşco s-a căsătorit cu Vasilca, cu care a avut trei copii: Lupu Vartic, Gavril Vartic şi Anesia. Celălalt Vartic a fost căsătorit cu Nastasia, cu care l-a avut pe Ursu Vartic (staroste de Putna şi apoi vornic) şi pe Zamfira[54]. El îl urmează pe Petru Şchiopul în exil. Pe copiii lor îi putem urmări de-a lungul veacului al XVII-lea, ocupând dregătorii. Fără să mai insistăm asupra celor doi, putem spune că descendenţii lor au contractat căsătorii în rândul unor familii importante din Moldova, ca de exemplu, familia Prăjescu[55].

În încercarea de a trage o concluzie, putem spune că Ioan Caraghiuzeal a ocupat dregătoria de pârcălab puţin în noua domnie. Despre el, N. Stoicescu spune că a fost unul dintre boierii credincioşi lui Ioan vodă[56], dar este posibil ca vârsta înaintată sau un eventual deces să fi dus la înlocuirea lui din dregătorie. Gh. Ghibănescu îl trece ca pârcălab de Hotin şi în anul 1576[57] (17 aprilie 1576, când apare ca martor[58]). Pe de altă parte, în cei patru ani de domnie îi avem pe următorii boieri ocupând dregătoria

---

[39] Dinu C. Giurescu, *op. cit*., p. 80.
[40] Gh. Ghibănescu, *DivanuriledomneştidinMoldova*, p. 27-28.
[41] *DRH*, A, VII, p. 104, doc. nr. 86.
[42] *Ibidem*, p. 106, doc. nr. 87.
[43] *Ibidem*, p. 176, doc. nr. 140.
[44] *Ibidem*, p. 275, doc. nr. 221.
[45] Gh. Ghibănescu, *DivanuriledomneştidinMoldova*, p. 29.
[46] N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 334.
[47] Maria Magdalena Székely, *SfetniciiluiPetruRareş*. *Studiuprosopografic*, Iaşi, 2002, p. 305-320; eadem, *PetruVartichatmanul*, în *MI*, XXIX, 1, 1995, p. 40-45; Voica Maria Puşcaşu, *Lespezile funerarede laProbota*, în *ArhGen*, III (VIII), 1-2, 1996, p. 253-269; Petronel Zahariuc, *Contribuţii privitoare la mănăstireaProbota* (I), în *SMIM*, 2015, p. 233; Ilie Minea, *Unpretendent la tronul Moldovei când Iliaş Rareş îşi începea domnia*, în „Cercetări istorice", VII-IX, 3, 1932-1933, p. 264-265.
[48] Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareş,* p. 305.
[49] *Ibidem*, 319.
[50] *Ibidem*, p. 314.
[51] *DIR*, A, XVI/3, p. 106, doc. nr. 135.
[52] *Ibidem*, p. 65, doc. nr.84; Maria Magdalena Székely, *SfetniciiluiPetruRareş*, p. 308.
[53] Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 308; Gh. Ghibănescu, *Divanurile domneşti din Moldova*, p. 28.
[54] Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 309.
[55] I. C. Miclescu-Prăjescu, *ObârşiauneifamiliidinMoldova*, extras din „Revista istorică română", X, 1940, p. 11; Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 306-307.
[56] N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 297.
[57] Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 27-28.
[58] *DIR*, A, XVI/3, p. 65, doc. nr. 84.

de pârcălab de Hotin: Ioan Caraghiuzeal, Andronachi, Cârstea, Gavril, Gheorghe, Iuraşco şi Ioan Vartic.

Desele modificări efectuate în pârcălăbia Hotinului au, probabil, legătură cu importanţa cetăţii în apărarea ţării. Aici, domnii aveau nevoie de oameni de încredere în această dregătorie, cu atât mai mult, cu cât cazacii făceau incursiuni repetate.

Pârcălabii de Neamţ

Între 1574 şi până spre 1577, Iane şi Berheci sunt pârcălabi de Neamţ[59], iar din 1577 pârcălab de Neamţ este Ştefu Golăe, alături de Iane[60].

În documentele pentru această perioadă, Toader şi Dragul sunt pârcălabii de Neamţ[61]. Unul dintre primele documente în care cei doi pârcălabi apar este cel din 9 februarie 1575[62]. Dacă un Iane este vistiernic în această perioadă, pe Berheci l-am găsit în calitate de pârcălab de Roman[63]. Este adevărat că, într-un document din 17 aprilie 1576, Berheci şi Iane apar ca pârcălabi de Neamţ[64]. La 4 iulie 1578, pârcălabi de Neamţ sunt Ştefu Golăe şi Brânzea[65]. Astfel, Iane, Berheci, Ştefu Golăe, Brânzea, Toader şi Dragul sunt cei care ocupă dregătoria de pârcălab de Neamţ.

Despre Ştefu Golăe se ştie că este fratele logofătului[66], iar pe Berheci, N. Stoicescu îl consideră, fără să fie sigur, drept fiul unui Lupu Berheci[67]. Un Berheci al doilea pisar apare în aceiaşi perioadă şi îl vom aminti mai jos.

Pârcălabii de Cetatea-Nouă/Roman

În prima domnie a lui Petru Şchiopul, dregătoria de pârcălab de Roman a fost ocupată de mai mulţi boieri. Gh. Ghibănescu ne dă numele lui Petru şi Brânză ca părcălabi de Roman[68]. Informaţia este confirmată şi de apelul la surse. La 17 aprilie 1576, Petru şi Brânză, pârcălabi de Roman, sunt amintiţi printre membrii sfatului domnesc[69]. Însă, un an mai devreme, Vitolt şi Burciul sunt amintiţi în această calitate[70].

Într-un document din toamna lui 1576, pârcălabi de Roman sunt Brânzea şi Condrea[71]. La 4 iulie 1578, domnul Moldovei întăreşte o danie către mănăstirea Bistriţa, iar printre martori se numără şi Murgu şi Sava, pârcălabi de Cetatea Nouă[72]. Diferit de marele vornic, despre acest Murgu nu putem spune prea multe. El apare în câteva documente ca martor, în calitate de pârcălab. Spre 1579, el ocupa această dregătorie alături de pan Văscan[73].

Portarul Sucevei

În această dregătorie, schimbările efectuate de-a lungul domniei sunt puţine. Petru Şchiopu îl alege pe Slavilă să ocupe dregătoria de portar de Suceava. Pe acest personaj îl aminteam în discuţia despre luptele din vara lui 1574, când trece de partea noului domn. Schimbarea taberei favorizează

---

[59] Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 27.
[60] *Ibidem*, p. 29.
[61] *DRH*, A, VII, p. 106, doc. nr. 86.
[62] *Ibidem.*
[63] *DIR*, A, XVI/3, p. 57, doc. nr. 75.
[64] *Ibidem*, p. 65, doc. nr.84; *DRH*, A, VII, p. 176, doc. nr. 140.
[65] *DRH*, A, VII, p. 276-277, doc. nr. 221.
[66] Maria Magdalena Székely, *Ctitorii cei vechi ai Goliei*, p. 29.
[67] N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 293.
[68] Gh. Ghibănescu, *Divanurile domneşti din Moldova*, p. 27-29; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 306.
[69] *DIR*, A, XVI/3, p.65, doc. nr.84; *Ibidem*, p. 67, doc. nr.86; *Ibidem*, p. 68, doc. nr.87; *Ibidem*, p. 70, doc. nr. 89.
[70] *DRH*, A, VII, p. 106, doc. nr. 86.
[71] *DIR*, A, XVI/3, p. 77, doc. nr. 94.
[72] *DRH*, A, VII, p. 277, doc. nr. 221.
[73] *DIR*, A, XV/3, p. 114, doc. nr.143; *Ibidem*, p. 120, doc. nr.150; *Ibidem*, p. 122, doc. nr. 153.

ascensiunea lui Slăvilă, care devine comandantul oştilor domnului. L-am găsit pe Slavilă ca martor în mai multe documente din intervalul 1575-1578[74]. Se pare că, pentru acest boier, cariera nu se încheie în 1578 deoarece la 21 septembrie 1579, atunci când Petru voievod îi întăreşte lui Zaharia o jumătate de sat, din ţinutul Iaşului, Slavilă este numit vornic, alături de Cozma Murgu şi Bilăi[75].

Dar nu este singurul, fiind urmat de Ghenghea şi Balica. La 4 iulie 1578, drept portar de Suceava este trecut Ghianghea[76].

Un an mai târziu, la 2 aprilie, Balica este portar de Suceava[77]. Familiei Balica i s-au dedicat mai multe studii[78]. Coborâtor din neamul Buzeştilor, Melentie Balica va fi fost adus în Moldova de către Petru Şchiopul. Aici, se căsătoreşte cu sora lui Ieremia şi Simion Movilă, cu Ana Şcheauca, cu care îl are pe Isac. Isac Balica va ocupa, la rândul său, mai multe dregătorii importante în sfatul domnesc.

Până să acceadă în marea hătmănie a Moldovei, Melentie Balica mai este şi ceaşnic (îl vom aminti şi în discuţia despre paharnici, fără a mai detalia). Din 1579, el ocupă dregătoria de portar de Suceava, astfel că, din 2 aprilie, apare în mai multe documente în calitatea de martor[79]. Decesul acestuia s-a produs în 1586[80], când este omorât în luptele cu cazacii. Cumnatul lui, Ieremia Movilă, marele vornic. El este şi ctitorul mănăstirii Balica din Iaşi. Fiul său a fost crescut, probabil, în casa Movileştilor[81], căsătorindu-se cu Nastasia Ureche[82].

Petru Şchiopul pare să-şi fi ales, pentru dregătoria de portar al Sucevei, oameni de încredere sau apropiaţi. Slavilă este unul dintre cei care au schimbat tabăra în 1574, alegând să fie de partea noului domn, iar familia Balica era apropiată domnului.

Pârcălabii de Orhei

În documentele din 1575, Negrilă este amintit ca pârcălab de Orhei[83], iar în cele din 1576, Cărămăzan şi Bucium sunt pârcălabi de Orhei[84]. În unele documente, Bucium este numit singur pârcălab de Orhei[85]. Condrea Bucium este fiul unui Bucium[86] şi se căsătoreşte cu Antemia[87], cu care a avut mai mulţi copii: Grigore Bucium, Vasile Bucium, Tofana Bucium[88], Anghelina, Nastasia şi Cârstina[89].

---

[74]*Ibidem*, p. 57, doc. nr.75; *Ibidem*, p. 65, doc. nr.84; *Ibidem*, p. 67, doc. nr.86; *Ibidem*, p. 67, doc. nr.87; *Ibidem*, p. 70, doc. nr.88; *Ibidem*, p. 71, doc. nr. 89.

[75] Aurel V. Sava, *DocumenteprivitoarelatârgulşiţinutulLăpuşnei*, p. 15, doc. nr. 10.

[76]*DRH*, A, VII, p. 275, doc. nr. 221.

[77]*DIR*, A, XVI/3, p. 106, doc. nr. 135.

[78] Mihai Costăchescu, *Despre zidirea mănăstirilor Balica (Frumoasa) şi Sf. Vineri din Iaşi*, în „Ioan Neculce", IV, 1924, p. 321-323; Ştefan S. Gorovei, „*NepoţiiBalicăi*", „*SămânţeniaMovileştilor*", în *ArhGen*, I (VI), 3-4, 1994, p. 123-132; Maria Magdalena Székely, *Doihatmanimoldoveni*, în „Magazin istoric", XVIII, 2, 1994, p. 69-73.

[79]*DIR*, A, XVI/3, p. 106, doc. nr.135; *Ibidem*, p. 108, doc. nr.137; *Ibidem*, p. 111, doc. nr.139; *Ibidem*, p. 113, doc. nr.142; *Ibidem*, p. 115, doc. nr.144; *Ibidem*, p. 120, doc. nr.150; Aurel V. Sava, *DocumenteprivitoarelatârgulşiţinutulLăpuşnei*, p. 15, doc. nr.10; Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, XIX, p. 116, doc. nr. 85.

[80] Maria Magdalena Székely, *op. cit*., p. 70.

[81]*Ibidem*.

[82]*Ibidem*, p. 71.

[83]*DRH*, A, VII, p. 106, doc. nr.86; *Ibidem*, p. 107, doc. nr. 87.

[84]*DIR*, A, XVI/3, p. 77, doc. nr.94; *Ibidem*, p. 76, doc. nr. 95; *Ibidem*, p. 80, doc. nr. 96; *Ibidem*, p. 46, doc. nr.61; *Ibidem*, p. 48, doc. nr. 63.

[85]*DRH*, A, VII, p. 141, doc. nr.107; *Ibidem*, p. 178, doc. nr.140; Theodor Bălan, *Documentebucovinene*, I, Cernăuţi, 1933, p. 75, doc. nr. 26.

[86] N. Stoicescu, *Dicţionar al marilordregători*, p. 298.

[87]*Ibidem*.

[88]*Bucium*, note de Mihai Dim. Sturdza în *Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică şi biografică*, vol. II.*Boian-Buzescu*, coordonator şi coautor Mihai Dim. Sturdza, p. 508.

[89] N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători*, p. 296; Pentru Cârstina Bucium, vezi Sever Zotta, *Comisul MihaiFurtună. Soţul Cârstinei Bucium*, reproducere în *Familiile boiereşti din Moldova*, vol. II, p. 508-511.

Despre o soră a Antemiei aflăm dintr-un document din 20 martie 1600, când înaintea domnului a venit o descendentă a Varvarei, sora femeii lui Bucium, pentru nişte sate „care au fost luate de tătari când au prădat ţara Moldovei în zilele lui Ion vodă”[90].

Ca orice boier, şi Condrea Bucium este proprietarul mai multor moşii. Despre unele dintre ele avem ştire dintr-un document din 7 septembrie 1586, când Bucium, împreună cu Mânjea şi verii lor, au venit înaintea domnului pentru a-şi împărţi ocina, pe care o au de la Ştefan voievod, satul Voineşti, din ţinutul Cârligăturii[91]. Mai cumpără, în 1578, de la Dumitru, fiul lui Stănilă, toată partea din Oteşti[92], iar de la jupâneasa lui Sturza hatmanul mai făcuse cumpărături în Năneşti, pentru 700 de zloţi tătărăşti[93]. Nu sunt singurele achiziţii pe care le face. Putem observa că el cumpără moşii de la rudele soţiei sale şi de la membrii familiei Huhulea. Despre o posibilă înrudire între Condrea Bucium şi Huhuleştii s-a mai vorbit[94], fiind considerat un motiv pentru care Ioan vodă l-a inclus în sfatul domnesc.

Cariera lui Condrea Bucium începe în timpul domniei lui Ioan Vodă, când ocupă dregătoria de paharnic[95], continuând în prima domnie a lui Petru Şchiopul, iar în cea de-a doua ajunge mare vornic[96]. În domnia lui Petru Aron Condrea, el îşi pierde capul, fiind acuzat de hiclenie. Urmaşii săi se vor înrudi cu familii boiereşti moldovene importante. Pe urmaşii lui Condrea Bucium îi putem urmări până în veacul al XIX-lea, când un I. Pruncu arată dovezile prin care arată că neamul său curge din neamul lui Bucium vornicul[97].

Un ultim aspect merită amintit cu privire atât la persoana lui Condrea Bucium, cât şi la familia lui. Într-un document de la Iancu Sasu găsim următoarele: „şi de asemeni, dăm şi întărim credinciosului şi cinstitului nostru boier pan Condrea Bucium mare vornic de ţara de jos o mănăstire ce este pe Răcătău, în hotarul Horjeştilor şi cu două poieni, pe amândouă părţile Răcătăului, din privilegiul de schimb ce a avut tatăl lui, Bucium, de la părintele domniei mele Petru”[98].

În pârcălăbia Orheiului, doar cei trei boieri apar fie în lista propusă de către Gh. Ghibănescu, fie în documentele văzute până acum.

Marele postelnic

Ghidându-ne după ordinea în care apar boierii lui Petru Şchiopu în *DRH*, am ales să discutăm în continuare despre marele postelnic. Despre ordinea lui în sfat, N. Grigoraş afirmă că pentru perioada avută de noi în vedere, el îi urmează marelui vistiernic, dar putea fi trecut şi înaintea acestuia.

Pentru domnia lui Petru Şchiopul, avem mai mulţi boieri care ocupă această dregătorie. Gh. Ghibănescu ne dă următoarele nume: Andrei, Aslan, Vartic şi Iane[99]. Apelul la documente ne oferă şi alte nume. Astfel, la 9 februarie 1575, Dumitru ocupă această dregătorie[100]. La 2 iunie 1575, Petru voievod le întăreşte satul Dolheşti călugărilor de la mănăstirea Probota, pe care ei îl schimbaseră cu pan Zbierea postelnic, dându-i în schimb boierului două sate[101].

---

[90] Gh. Ghibănescu, *Sureteşiizvoade*, II, p. 183, doc. nr. 66.
[91] *DIR*, A, XVI/3, p. 333, doc. nr. 405.
[92] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, II, p. 114, doc. nr. 83.
[93] *Ibidem*, p. 141-142, doc. nr. 103.
[94] C. A. Stoide, *Frământări în societatea moldovenească la mijlocul secolului al XVI-lea*, extras din *AIIAX*, XI, p.79; Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 18.
[95] Aurel V. Sava, *DocumenteprivitoarelatârgulşiţinutulOrheiului*, Bucureşti, 1944, p. 18, doc. nr. 10; *Ibidem*, p. 15, doc. nr.8; *Ibidem*, p. 16, doc. nr. 9.
[96] *DIR*, A, XVI/3, p. 262, doc. nr. 315.
[97] Gh. Ghibănescu, *Sureteşiizvoade*, XII, p. 80, doc. nr. 53.
[98] *Ibidem*, p. 179, doc. nr. 233.
[99] Gh. Ghibănescu, *Divanurile domneşti din Moldova*, p. 27-29.
[100] *DRH*, A, VII, p. 106, doc. nr.86; *DIR*, A, XVI/3, p. 45, doc. nr. 62.
[101] *DIR*, A, XVI/3, p 55, doc. nr. 72.

În 1576, Aslan este amintit ca mare postelnic[102], schimbat, mai apoi, cu Vartic[103]. Un alt boier amintit cu această dregătorie este Andrei postelnicul, căruia domnul îi dăruieşte, pentru slujbă credincioasă, trei fălci şi cu 18 jerdii de vie în Cotnari[104], documentul fiind datat în intervalul 1578-1579.

La 1579, Iani/e era postelnic[105]. Şi în cazul acestei dregătorii, am putut observa că domnul a efectuat mai multe modificări. Astfel, până în acest moment, putem spune că cinci persoane au ocupat dregătoria de postelnic.

Marele spătar

Şi în cazul dregătoriei de spătar, schimbările făcute sunt destul de numeroase. Unul dintre cei care ocupă dregătoria de spătar a fost Gavril, urmat de Pojog[106]. Nu sunt singurii spătari. Un alt nume găsim într-un document din 8 noiembrie 1576, când spătar este numit Casin[107]. La 16 martie 1577, un anume Ilia este spătar[108].

Numele Gavril mai apare în calitate de pârcălab de Hotin, credem că este vorba despre acelaşi personaj, întrucât nu apar doi Gavril în acelaşi timp. În ceea ce-l priveşte pe Pojog, informaţiile adunate până în acest moment nu ne permite să scriem mai multe. Nici despre ceilalţi nu putem detalia prea mult.

Marele vistiernic

Mare vistiernic al lui Petru Şchiopul este Gheorghe[109], Iane [110], iar spre finalul domniei Luca Stoici[111]. Despre Gheorghe vistiernicul, N. Stoicescu spune că este nepotul de soră al lui Petru Şchiopul[112]. Despre Gheorghe hatmanul şi N. Iorga îl consideră nepotul lui Petru Şchiopul[113], urmându-l pe domn în exil. După moartea lui Petru Şchiopul, se pare că acesta era tutorele tânărului Ştefan. El îi scrie lui von Kühbach, cerând să se ţină cont de faptul că el este tutorele lui Ştefan[114].

Despre Iane putem presupune că era grec. Luca Stroici este un alt personaj cunoscut[115]. Fiul lui Ion Stroici şi al Anghelinei, care a fost logofăt sub Alexandru Lăpuşneanu, Luca Stroici îşi începe cariera în calitatea de vistiernic. Tatăl său a fost unul dintre boierii care au complotat împotriva lui Lăpuşneanu[116]. Despre fiul său se ştie că era un om şcolit, iar Transilvania şi, probabil, Polonia trebuie să fi fost locurile unde a învăţat. Şcoala făcută în Transilvania pare să fie şi motivul pentru care Iancu Sasul îl numeşte şeful cancelariei domneşti[117]. Revenind la cariera din vremea lui Petru Şchiopul, pe

---

[102]*DRH*, A, VII, p. 178, doc. nr. 140.
[103]*DIR*, A, XVI/3, p. 76, doc. nr.95; *Ibidem*, p. 77, doc. nr.96; *Ibidem*, p. 78, doc. nr.97; *Ibidem*, p. 81, doc. nr. 98.
[104]*Ibidem*, p. 95, doc. nr. 121.
[105]*Ibidem*,p. 105, doc. nr.135; *Ibidem*, p. 109, doc. nr.137; *Ibidem*, p. 113, doc. nr.142; *Ibidem*, p. 115, doc. nr. 144.
[106]Gh. Ghibănescu, *DivanuriledomneştidinMoldova*, p. 27-29; *DRH*, A, VII, p. 106, doc. nr.86; *Ibidem*, p. 107, doc. nr.87; *Ibidem*, p. 277, doc. nr.221; *DIR*, A, XVI/3, p. 57-58, doc. nr.75; *Ibidem*, p. 65, doc. nr.84; *Ibidem*, p. 106, doc. nr.135; *Ibidem*, p. 113, doc. nr.142; *Ibidem*, p. 120, doc. nr.150; Theodor Bălan, *Documentebucovinene*, I, p. 69, doc. nr.25; *Ibidem*, p. 74, doc. nr. 26.
[107]*DIR*, A, XVI/3, p. 77, doc. nr. 94.
[108]*Ibidem*, p. 84, doc. nr. 100.
[109]*DIR*, A, XVI/3, p. 65, doc. nr. 84.
[110]*DRH*, A, VII, p. 141, doc. nr.107; *Ibidem*, p. 107, doc. nr.87; *Ibidem*, p. 277, doc. nr.221; *DIR*, A, XVI/3, p. 57-58, doc. nr.75; Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, XIX, p. 101, doc. nr. 74.
[111]*DIR*, A, XVI/3, p. 108, doc. nr. 137.
[112] N. Stoicescu, *Dicţionaralmarilordregători*, p. 306.
[113]*Hurmuzachi-Iorga*, XI, p. XVI.
[114]*Ibidem*, p. 491, doc. nr.DCXII.
[115] Gh. Pungă, *ContribuţiilabiografiamareluilogofătLucaStoici*, în *ArhGen*, I, (VI), 1-2, 1994, 183-197; Maria Magdalena Székely, *ContribuţiilagenealogiafamilieiStroici*, în *ArhGen*, I (VI), 1-2, 1994, p. 249-253; Ştefan S. Gorovei, *Contribuţii prosopografice şi epigrafice*, în *SMIM*, XXVIII, 2010, p. 71-99.
[116] Gh. Pungă, *op. cit*., p. 186.
[117]*Ibidem*, p. 190.

vistiernicul Luca Stroici îl găsim făcând mai multe cumpărături. Astfel, la 19 august 1579, el cumpără de la Amesia, fiica lui Mihăilă staroste, a treia parte din Boian[118], pentru 600 de zloţi tătărăşti. De la fraţii acesteia mai are alte părţi din acelaşi sat[119]. Istoricul Gh. Pungă observa că „proprietăţile acestui neam, atestate documentar în a doua jumătate a secolului XVI, provin fie din zestrea soţiilor, fie din cumpărare. În acest context, ni se pare foarte probabil ca înaintaşii lui Ion Stroici să nu fi trăit în Moldova"[120].

Dregătoria este de o mare importanţă, deoarece vistieria domnească are mereu nevoie de bani. Mai sus aminteam de sumele de bani date în schimbul unor terenuri. De asemenea, din vremea lui Petru Şchiopul, dregătoria de vistiernic devine apanajul grecilor.

Marele paharnic

În calitate de mare paharnic îi găsim pe următorii boieri: Vartic[121], Balica şi Burtea[122]. Despre primii doi boieri am vorbit şi mai sus. Vartic este paharnicul domnului în primii ani de domnie, căci după 1576 el ocupă dregătoria de pârcălab de Hotin. Din acelaşi an, Balica devine paharnic, iar la sfârşitul anului este amintit în sfat cu această dregătorie[123]. Dregătoria o va păstra pentru aproximativ doi ani, iar din 1578, Burtea este noul paharnic. Pe el îl găsim menţionat ca martor în mai multe documente[124] din ultimii doi ani ai domniei lui Petru Şchiopul. Doar pe cei trei boieri i-am găsit ocupând funcţia de mare paharnic.

Marele stolnic

În calitate de mare stolnic îl găsim pe Nicula/Necula[125], în 1575. La 4 iulie 1578, stolnic este un anume Paţea[126]. În 1579, Cocora este stolnic[127]. Pe aceştia i-am găsit amintiţi doar ca martori.

Despre domnia lui Petru Şchiopul s-a spus că ar fi fost liniştită, chiar banală, dacă nu ar fi existat pretendenţii la tron, acei „domnişori", sprijiniţi de către cazaci. Astfel, o primă întrerupere a domniei lui Petru Şchiopul este cea din 1577, când a fost nevoit să se retragă din faţa lui Nicoară, zis Potcoavă[128]. Domnul este nevoit să se retragă în Ţara Românească, iar doamna Maria nu a apucat să-şi urmeze soţul, căzând roabă[129]. Un frate al lui Nicoară se ridică pentru a ocupa tronul de la Iaşi. Cert este că, de-a lungul întregii domnii, Petru a fost nevoit să facă faţă cazacilor. În încercarea de a opri incursiunile, domnul Moldovei se adresează de mai multe ori nobililor poloni[130]. Toate acestea au avut efecte atât asupra compenenţei sfatului domnesc, cât şi asupra vistieriei şi demografiei.

Înainte de a încheia, trebuie adus în discuţie un personaj, fiind vorba despre pan Zbierea. Boierul apare menţionat în documente între Cozma Murgu şi Bilăi, fără să i se precizeze vreo dregătorie deţinută sau fostă dregătorie. Grigore Ureche ne spune că, în ziua de Paşti, Ioan vodă l-a tăiat pe Ionaşco Zbierea[131]. Despre acest personaj, N. Stoicescu spune că este fiul unui Zbiarea, Ionaşco

---

[118] *DIR*, A, XVI/3, p. 118, doc. nr. 150.
[119] *Ibidem.*
[120] Gh. Pungă, *op. cit*., p. 187.
[121] *DRH*, A, VII, p. 106, doc. nr.86; *Ibidem*, p. 107, doc. nr.87; *Ibidem*, p. 141, doc. nr.107; *DIR*, A, XVI/3, p. 65, doc. nr. 84.
[122] Gh. Ghibănescu, *Divanurile domneşti din Moldova*, p. 27-29.
[123] *DIR*, A, XVI/3, p. 77, doc. nr. 94.
[124] *Ibidem*, p. 106, doc. nr.135; *Ibidem*, p. 113, doc. nr.142; *Ibidem*, p. 122, doc. nr. 152.
[125] *DRH*, A, VII, p. 106, doc. nr.86; *Ibidem*, p. 107, doc. nr.87; *Ibidem*, p. 141, doc. nr.107; *Ibidem*, p. 178, doc. nr.140; *DIR*, A, XVI/3, p. 77, doc. nr. 94.
[126] *Ibidem*, p. 277, doc. nr. 221.
[127] Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 29; *DIR*, A, XVI/3, p. 108, doc. nr.137; *Ibidem*, p. 113, doc. nr.142; *Ibidem*, p. 122, doc. nr. 152.
[128] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor. II*$_1$*. De la Mircea cel Bătrân şi Alexandru cel Bun până la Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1943, p. 237.
[129] *Ibidem*, p. 239.
[130] La 17 aprilie 1577, Petru Şchiopul se adresează voievodului Podoliei, cerându-i să oprească năvălirile şi prădăciunile polonilor în Moldova (*Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul alXVI-lea*, I, Ilie Corfus, Bucureşti, 1979, p. 330, doc. nr. 167).
[131] Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, p. 195.

fiind unul dintre trădătorii lui Ioan vodă şi fără titlu în cadrul sfatului domnesc[132]. La 17 martie 1573, înaintea domnului au venit Iurașco și fratele lui, Vlaico, copiii Fădorii, nepoții Magdei și a surorii ei Mușa, strănepoții lui Sima Zbiarea, „să ne roage și să/și ceră de la noi uric, pe a lor dreaptă ocină și dedină din privilegiu de cumprătură pe care l-a avut străbunicul lor Sima Zbiarea de la străbunicul nostru, pe satul Carapaciul, pe Siret”[133].

Primul document cu o importanță mai mare și în care regăsim enumerat întreg sfatul domnesc este cel de la 1 iunie 1575, când domnul face o danie către mănăstirea Zografu, de la Muntele Athos[134]. Aici regăsim întregul sfat domnesc.

Cârstea Mihăilescu scrie documentele dintre 1575 și 1579. La 3 august 1575, Mihăilescu uricar cumpără o parte din satul Oglinzi de la Platon și fratele lui Toader diacon, fiii Nastei, nepoții lui Zaharia vornic[135]. În anul următor mai cumpără o parte din același sat[136]. Satul aparținuse rudelor mamei lui Cârstea Mihăilescu. La 24 martie 1559, Nicoară, nepotul lui Zaharia și al Mălinei, sora lui Zaharia, a vândut partea sa de ocină din privilegiu de cumpărătură, ce a avut unchiul său Zaharia și mătușă lui Mălina, sora lui Zaharia, jumătate din satul Oglinzi. Jumătatea de sat o cumpărase de la Glig Mihăilescu din Suceava[137]. La 1582, Stanca fiica Nastei, nepoata lui Zaharia vornic, îi dă fiului ei, Cârstea, partea sa din satul Oglinzi, din ținutul Neamțului, însă îi dă fiului ei aparte această parte de sat, casele ei din Suceava, un șirag de mărgăritare, „ca să nu aibă ei nicio treabă cu această mai sus scrisă parte din Oglinzi”[138]. Numele unui frate îl aflăm din documente, fiind vorba de Isac.

Cârstea Mihăilescu era căsătorit cu Marica, fiica Sorei, soția lui Stanciu pârcălab, și sora lui Lupu păhărnicel, adică Lupu Huhulea. Tatăl lui Cârstea era Gliga Mihăilescu amintit de documente precum Cârstea Măhăilescu din Suceava. Mama lui Cârstea era Stanca, fiica Nastei și nepoata lui Zaharia vornic. Prin mamă cobora din vechi boieri, iar prin căsătorie intra în familia Huhulea. Este cunoscut faptul că fratele și soțul Sorei fuseseră omorâți. Petru vodă Șchiopul le va întări lui Cârstea Mihailescu și soacrei lui, Sora, dreptul de a stăpâni locul Bucșana, moșie pe care o stăpâniseră încă din vremea lui Alexandru vodă[139]. El scrie acte din vremea lui Ioan vodă.

Am putea vorbi chiar de adevărate dinastii de dregători care se formează de-a lungul vremii în Moldova. Fapt explicabil căci în interiorul familiei tinerii puteau deprinde „meseria” slovelor, fie cea a armelor. Oameni instruiți apar foarte rar din rândul categoriilor de jos. Așa cum am văzut ei aparțineau, erau descendenții, erau înrudiți cu familii de bază. Situația se restrânge cu atât mai mult în cazul dregătoriilor în care erau necesare cunoștințe de scris.

Al doilea pisar Toma Berheci este căsătorit cu Anghelina strănepoata lui Costea posadnic și a lui Stan posadnic. Pe cneaghină și pe Toma Berheci îi găsim cumpărând jumătate din satul Posadnici și din Lelești[140]. Pe un nepot al lui Toma logofătul, fiul lui Lupu Berheci, îl găsim la 1610, când vinde partea mamei sale din din Obărșii[141]. Toma Berheci apare în acte ca pisar de la 1569[142].

Principalii dregători ai lui Petru vodă Șchiopul au fost dintre cei care făcuseră parte din sfatul domnesc al lui Ioan vodă. Din primele sfaturi au făcut parte în primul rând boieri care i-au jurat credință fie la Roșcani, fie imediat după. Se știe că Bilăi vornicul Țării de Sus, unul dintre boierii care îl sprijiniseră pe Ioan vodă, i s-a încredințat misiunea de a anunța la Suceava schimbarea domniei. De exemplu, Condrea Bucium apare în documente abia în iunie 1575.

---

[132] N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 336.
[133] *DIR*, A, XVI/3, p. 21, doc. nr. 28.
[134] *DRH*, A, VII, p. 140, doc. nr. 107.
[135] *Ibidem*, p. 157, doc. nr. 120.
[136] *Ibidem*, 197, doc. nr. 158.
[137] *DIR*, A, XVI/2, p. 119, doc. nr. 111.
[138] *DIR*, XVI/3, p. 188, doc. nr. 241.
[139] Th. Codrescu, *Uricarul*, XXIII, Iași, 1895, p. 38, doc. nr. 12.
[140] *DIR*, A, XVI/3, p. 52, doc. nr. 67.
[141] *DIR*, A, XVII/2, p. 302, doc. nr. 397.
[142] *CDM*, I, p. 148, doc. nr.556; *Ibidem*, p. 154, doc. nr. 581.

Informațiile care ne vin din sursele străine vorbesc despre nemulțumirea boierilor, a țării cu noul domn. Unii dintre aceştia şi l-ar fi dorit domn pe Bogdan Lăpuşneanu. În țară mai existau boierii credincioşi Lăpuşnenilor. Că a trecut de partea lotrilor cumnatul lui Bogdan Lăpuşneanu ne este cunoscut dintr-un document al domnului.

Între boierii lui Petru vodă Şchiopul s-au contractat căsătorii. Unele dintre ele chiar cu alți membri ai sfatului domnesc. Balica hatmanul se căsătorește cu sora fraților Movilă. S-a presupus că între Condrea Bucium și Huhuleștii și Nestor Ureche existau relații de rudenie[143]. Văduva lui Condrea Bucium vinde mai multe din moşiile lui Nestor Ureche. Fiica lui Condrea Bucium, Tofana, se căsătorește cu Vitolt Mărățeanul logofătul.

Alți boieri și copii de-ai lor și-au găsit odihna veşnică în ctitoria domnească de la Galata. Rude ale domnului s-au căsătorit cu boieri de țară. Unii boierii și-au urmat domnul pe care îl slujiseră și în exil. Dintre aceştia, unii i-au stat aproape domnului, care încredințează în mâinile lor soarta odraslei domnești. Cuvintele domnului către Ieremia, Simion și Gheorghe Movilă arată încrederea pe care domnul li-o acorda. Petru Şchiopul le scrie astfel foştilor săi sfetnici „să vă dați silința de a-l aduce (pe Ştefan) de aici cât mai degrabă în Polonia, dacă vom îndupleca cumva pe Rege (...). Nu ne îndoim deci, că Domniile Voastre Vă veți aduce aminte totdeauna de jurmămintele de credință și sinceritate ce Ni le-ați făcut, Nouă și fiului Nostru, când Ne-ați vizitat la Bozen, și că nu veți păta nicicând dragostea și bunăvoința Noastră părăsind pe fiul Nostru. Ci dimpotrivă, veți observa față de dânsul aceiași credință ce ați observat față de Noi”[144]. Cuvintele fostului domn, a „matcei fără ac”, vorbesc mai frumos decât orice concluzie am pute-o trage noi.

[143] Maria Magdalena Székely, *Structura domeniului boieresc: Nestor Ureche şi proprietățilelui*, extras din „Revista istorică”, IX, 3-4, p. 157.
[144] S. Reli, *Unprințromânpribeag*, în „Junimea literară”, XVIII, 1-4, p. 37-38.

I AND WE

Anca Delia Dabija
PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract:We are human beings and the concepts we operate are implicitly filtered by our own reasoning and yet they do not avoid the affective, motivational or character filters. Thus, any assumption is valued by affection, emotion or feeling. However, if the process of globalization gives birth to uncertainty, insecurity, dillemmas, the national identity offers protection, safety being the mark of belonging to a nation. If the nation is a human community, the national identity is a feeling for this community. A personal feeling is directly dependent on the way in which each of us internalized the language , culture, music, cuisine, traditions, history, beliefs or religion.The uniqueness of the self resides in the sedimentation of this feeling, - moral after all but with clear messages towards the social circle. There is no behavior or personal belief that will not echo in society.
Why should the culture of a nation get in conflict with multiculturalism? Globalization does not bring itself a uniformity of national cultures because it does not come with interdictions. The cultural markets are active, dynamic but they master their own values.
The theme of national identity is a very complex one, especially that we cannot find consensus at this level. Some consider it an objective reality, others show that it is just a psycho-social construct; finally there are some other opinions targeting the lack of meaning or significance of it. The complexity of this theme stems also from the integrated variables which this construct has: biological, psychological, sociological, philosophical, cultural, etc. In other words, there could be a huge difference between how people really are and how they think they are. It is like you would live in a reality you yourself project. Developing self-confidence, or confidence in others, would reduce evil and rash generalizations. It would be desirable to be able to motivate human behaviour towards cooperation between us, to grow both at an individual and social levels.
Some consider "national identity" a non-concept meant to hide false pretenses, but for me it has a positive connotation as it is formed of a multitude of unique identities thus, mine too. Having a national identity means firstly to know your people and their history; to know yourself so as to know the others. Consolidating a national identity does not mean isolation, but complementary cooperation, dialogue with other national identities. Why should the identity of a nation get in conflict with the process of globalization? Should we see them excluding one another? Can't we regard them how they collaborate, enriching mutually one another? A complementary dialogue of these two would harmonize the value forces. The token of national identity does not exclude diversity, cornering it. Accepting diversity we can learn how to be better, more tolerant, more hard-working, more cooperative. Knowing the others, you accept your other self. Knowing and accepting other cultural identities equals self growth. It is like a current investment whose fruits we will reap later. Consequently, otherness is a resource. I cannot have a rapport of indifference with the others because I value myself through them.
The only escape from the present immoral pandemic is education if done with responsibility, with respect for the real values of your own nation but also with the desire to "grow" through intercultural dialogue. Victory or failure belong to your own vision.

Keywords: identity, otherness, morality, prejudices, education.

Mentalitatea curentă este, de multe ori, captivă în mrejele naivului, ironicului, chiar agresivului, atunci când se pronunță ideea de utilitate a filosofiei. Cunoașterii științifice i se acordă un credit necondiționat, rosturile moralei ori filosofiei, în genere, fiind puse sub semnul îndoielii.

Lucrarea de față se dorește a fi o invitație la morală pentru redescoperirea autentică a sinelui în condițiile unei vieți debusolante, unde valorile reale pierd teren, fiind convertite ușor în pseudovalori.

Deoarece sintagma din titlul lucrării poate să pară un truism, nefiind suficientă în reprezentarea inserției eticii în educație, am considerat că ar fi potrivită formularea unui nou concept. În acest scop,

am propus termenul de „pandemie a imoralului" din dorința de a sublinia urgența pe care ar trebui să o constituie educația în formarea viitorului adult, într-o epocă traversată de globalizare, grabă, grijă, superficialitate, nonvaloare, confort, beneficiu rapid. Ce semnifică pandemia imoralului? Este un antietic prezent peste tot: la copii, tineri, adulți, în diverse sfere ale socialului, economicului, politicului, în manifestările concrete ale multora dintre noi. Pare înspăimântător cum omul își pierde din propria esență, îmbrățișând naivitatea de a trăi parcă într-un continuu prezent, lipsit de problematizarea unui ''mâine'' care nu ar trebui să-i fie străin. Pandemia imoralului nu este decât o realitate de care cu toții ne înconjurăm. Tăria umanului din noi nu trebuie decât să o recunoască și să o „trateze" pentru a o depăși. Teza pe care o susțin este următoarea: se poate ieși din acest „văl al ignoranței''[1] prin asigurarea unui sistem de educație competent, prin depășirea propriilor prejudecăți, prin analizarea pozitivului, prin toleranța față de semenul meu văzut ca altul meu, printr-o promovare corectă a identității naționale și printr-o contopire cu orizontul viitorului. Toate acestea într-un cadru etic care ghidează umanul care sunt, suntem, sunteti. O etică ce privește oglinda propriului comportament, o autoetică ce vizează autocontrolul propriilor acțiuni fată de sine și față de ceilalți.

Tema globalizării a născut multe controverse de-a lungul timpului, primind o varietate de definiții, însă nici una nu s-a dovedit a fi satisfăcătoare, mai ales datorită complexității termenului care traversează multe domenii stiințifice, cu implicații plenare. Termenul de globalizare este de origine anglo-saxonă, fiind sinonim cu fr. mondialisation. Tiberiu Brăilean arată că „globalizarea este un fenomen și un proces complex, caracterizat, în principal, prin: - o tendință profundă de regăsire a unității; - creșterea interdependențelor la nivel global; - internaționalizarea schimburilor și a producției; - liberalizarea piețelor; - libera circulație a capitalurilor, informațiilor, persoanelor și mărfurilor; - a treia revoluție industrială și transnaționalizarea tehnologiei; - dominația firmelor multinaționale; - intensificarea concurenței (hiperconcurența) la nivel global; - comprimarea timpului și a spațiului; - afirmarea culturii contractului; - nașterea unei societăți civile globale; - afectarea suveranității naționale, a identităților culturale și spirituale."[2] Înțelegem de aici multivalențele termenului, cu consecințe deopotrivă pozitive și negative.

Ca ființe umane, nu putem trăi în singurătate fără cei iubiți și prețuiți de noi. Prin esența sa omul este o ființă socială, acel zoon politikon aristotelic care întregește natura umană, conferindu-i sens. Atitudinea autoreflexivă a ființei umane conduce la interogații asupra diferențelor dintre om și celelalte ființări ori obiecte. Mai precis, care este diferența dintre mine si celălalt, care este sopul meu în această lume? Astfel de întrebări sunt esențiale, ele articulând tematica naturii umane, care, din punct de vedere filosofic nu pot conduce la un răspuns unic, lipsit de echivoc. Tărâmul filosofiei rămâne unul al interogațiilor deschise, al perspectivelor divergente, fără conotații peiorative, ci, dimpotrivă, este un tărâm al bogăției ideatice și spirituale care înnobilează umanul.

În lipsa celuilalt, existența singulară, individuală cheamă spre precaritate. Eul meu lipsit de instanță exterioară, nu-și poate construi esența. Încercând să accentueze antiumanul actual, Tiberiu Brăilean arată că „distanța față de Celălalt a devenit distanța fiecăruia față de sine."[3]

Despre natura umană sunt mai multe teorii, însă două dintre acestea sunt mai importante: teoria politică și cea metafizică. Prima dintre ele ia în calcul puterea omului de a trăi sau nu în mediul social, de a fi parte integrativă a unui sistem condus, coordonat, guvernat. Cea din urmă are în vedere capacitatea umanului de a reflecta asupra sinelui și asupra lumii din care face parte. De această dată, omul nu mai este animal social, ci o ființă care meditează, reflectează. Se înțelege că astfel de interogații nu epuizează sfera umanului. Luând în discuție omul, ar trebui să avem în vedere un set de însușiri permanente și inerente ființei umane. Astfel că problema naturii umane este dublată de cea a identității/alterității.

---

[1] Expresia aparține filosofului John Rawls ca depășire pentru asigurarea principiilor dreptății
[2] Tiberiu Brăilean, *Globalizarea*, Editura Institutul European, Iași, 2004, p. 131-132
[3] *Ibidem*, p. 29

Asistăm astăzi la ,,nebunia" migrației în care cei mai mulți adulți români accesează plecarea în străinătate în ideea unei vieți mai bune care, poate că acoperă materialul, financiarul, dar în detrimentul afectivului. Motiv pentru care tinerii adolescenți se simt abandonați, părăsiți, neascultați, fiind de multe ori puși în postura de a lua singuri decizii. Mulți dintre ei sunt lăsați în grija bunicilor sau a altor adulți din familie, oameni care pierd controlul asupra tânărului, consecințele putând fi dintre cele mai neașteptate. Mai mult, excesul informațional abundă în era digitală la care suntem astăzi conectați. Ființa umană cunoaște alienarea, înstrăinarea de sine și de ceilalți, scufundându-se în oceanul numit internet. Transformarea existențială poate aluneca înspre o falsă comunicare unde nici scrisul nu își mai găsește valoare, lecturile sunt accesate într-o mică măsură, informațiile prezente în mass-media nu mai sunt trecute, de multe ori, prin filtrul rațiunii. Toate acestea înstrăinează umanul de autentic, de natural, de afectiv, putând conduce la drame, la adevărate nenorociri.

Observăm că importanța eticii își face simțită prezența atât ca fond teoretic, cât și ca suport practic în cele mai firești sau nefirești felii de viață. "Omul este o ființă virtualmente etică, existând ca atare. /.../ tot ceea ce este omenesc pune, mai devreme sau mai târziu, într-o formă sau alta, o problemă morală. Căci morala este pretutindeni competentă."[4]

Pentru a întări nesiguranța epocii actuale, Sorin Dumitrescu arată într-una din lucrările sale că ,,Sistemul axiologic, cultura, mentalitatea, comportamentul, chiar și credințele (politice, sociale, economice etc.) mentalului modern pivotează în jurul îndoielii."[5]

Mondializarea economică pare să rămână un ideal universal, ceea ce duce la conflicte. De ce? Pentru că este înțeles ca un plan de distrugere a identităților particulare. Gândul de a vieții într-o lume mai unită, legată de valori comune, naște emoții și repulsie chiar pentru unii. Se vede că egoismul nu votează cu alteritatea. Dar putem trăi singuri? Sau în limbajul economistului român invocat mai sus: ,,Dar tare mă tem că fără Celălalt e tare frig în Univers..."[6] Chiar și progresul tehnologic poate fi considerat un dușman al alterității, cum că ar desconsidera umanul, l-ar înlocui, prin ceea ce poate să facă. Este clar că omenirea se comportă ca și cum ar fi ajuns la o răscruce unde a întâlnit o provocare de mari proporții: globalizarea întregii existențe.

În prefața semnată de Alfred Koska a lucrării ,,Națiunea virtuală" a lui Eugen Ovidiu Chirovici ni se vorbește despre ambivalența termenului globalizare, ,,fapt ce împarte lumea în două tabere total opuse"[7]: cei ce gândesc pozitiv văd în globalizare un progres înțeles ca schimb de informații cu lumea întrreagă, o economie neîngrădită. Cei ce gândesc negativ, văd în globalizare un soi de nivelare și o încercare a unui ritm comun a culturilor dezvoltate diferit. Titlul lucrării sale este explicat prin faptul că națiunile virtuale se nasc tocmai datorită comunicării dintre oameni, comunicare care, dincolo de naționalitate sau de spatiul geografic habitual, împărtășesc același set de valori, credințe, convingeri, presupoziții ori mod de a privi lumea. Organizațiile homosexualilor sau hacherii din toată lumea pot forma o ,,națiune virtuală". Întrucât ,,cunoașterea înseamnă putere"[8], autorul arată că fenomenului globalizării îi pot urma atât consecințe pozitive, cât și negative pentru România. Din punct de vedere al pozitivului, România are nevoie de capital investițional pentru dezvoltare, nefiind capabilă de acest lucru doar din propriile resurse. În același timp, România, cu tot ce deține ea, poate deveni atractivă pentru investitorii străini. Sigur că riscurile globalizării sunt de tip economic, șocuri externe în cazul unei economii deschise, riscuri legate de securitate, vulnerabilitatea la crimă organizată, riscuri sociale ce decurg dintr-o viciată redistribuire a veniturilor, riscuri etnice, etc. Foarte sugestivă pare să fie comparația globalizării, făcută de autor, cu gravitația, afirmând că ea ,,trebuie acceptată ca un fenomen fizic pe care nu are rost sa îl contești sau să încerci să îl ocolești: trebuie însă în mod necesar să îl înțelegi, din puncul de vedere al cauzelor și al efectelor, în egală măsură. Și să îl folosești, fără a-l lăsa

[4] Vladimir Jankelevitch, *Paradoxul moralei*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1997, p.8
[5] Sorin Dumitrescu, *Chivotele lui Petru Rareș și modelul lor ceresc*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 25
[6] Tiberiu Brăilean, *op.cit*., p.126
[7] Eugen Ovidiu Chirovici, *Națiunea Virtuală – Eseu despre globalizare*, Editura Polirom, Iași, 2001, p.7
[8] *Ibidem*, p. 86

să te distrugă. Mai ales pentru națiunile mici, așa cum este și cazul României, înțelegerea acestui fenomen și acțiunea în sensul ,,aikido ”- folosește-te de forța lui și nu-l lăsa să te zdrobească – va face diferența dintre învinși și învingători.”[9]

Identitatea unei națiuni ar intra în conflict cu identitatea europeană, de pildă? Încercând să dea sens unei paradigme a reprezentărilor sociale, Anca Șerbănescu se întreabă dacă cele două tipuri de identități sunt polimorfe. Răspunsul este afirmativ: identitatea națională poate lua diverse forme: atașament emoțional, față de tradiții, față de cultura națională, de mâncarea specifică, susținerea poate uneori fanatică a unui sportiv, dragostea față de natura din țară, atașament față de un sistem politic. Pășind spre identitatea europeană, putem găsi ca forme de manifestare ale acesteia precum dorința celor tineri de a interacționa cu alți tineri din Europa, plăcerea de a privi ancorat steagul UE, dorința de a folosi în viitor moneda euro, etc. ,,Polimorfismul este, deci, o proprietate atât a identității naționale, cât și a celei europene.”[10] Sigur că o valență mai mare o are afectivul în cazul identității naționale, iar cea europeană naște o valență instrumentală, de factură economică. Configurarea imaginii identității europene este una a unui grup de apartenență. De altfel, studiile de psihologie socială arată că identitatea se construiește treptat în social prin procese de socializare primară și secundară, fiind completate de interacțiunea socială a fiecăruia dintre noi cu un etern celălalt. Se vede că dacă identitatea unei națiuni se înscrie pe direcția teoretică ușor de verificat în experiență, identitatea europeană dezvoltă variabile mai puțin clare, întrucât genul conceptual este unul mai cuprinzător.

Dar ce ar fi identitatea națională? O parte a sinelui individual care atestă calitatea mea de român și valoarea afectivă rezultată din această apartenență. Ce ar fi identitatea europeană? O parte a sinelui individual care atestă calitatea mea de european și, la fel, valoarea afectivă rezultată din această apartenență. Este lesne de înțeles că raportarea corectă a identității europene la identitatea națională și invers este dependentă de mai mulți factori: informații corecte preluate din mass-media, un sistem de educație închegat care să construiască, prin pârghiile de care dispune, o reprezentare a identității europene, comunicări interesante pe teme legate de identitatea națională/europeană. Asta pentru că, în termenii lui Aristotel, ,,Toți oamenii au sădită în firea lor dorința de a cunoaște.”[11] Rămânând pe terenul filosofiei, cea care aduce consolări în toate, dar pășind spre filosoful francez Lévinas, înțelegem că scopul său era crearea unui discurs care să străbată ontologia, să treacă dincolo de ,,a fi” pentru a ajunge la alteritate. Dar pentru aceasta trebuia să înfrunte perimetrul gândirii heide ggeriene care afirmase cu tărie statutul fundamental al ființei pentru a înțelege orice altceva. Discursul lévinasian este interesat de mutarea interesului de la ființă la ființare. Aurorul își dorește să gândească alteritatea în cele mai întunecate colțuri, în toată radicalitatea ei, părăsindu-l pe ,,a fi”. Un cuvânt ce apare des în lucrarea ,,Altfel decât a fi sau dincolo de esență” este ,,autre”, tradus prin ,,altul”, iar celălalt este ,,autrui”. Distincția constă în faptul că primul termen apare și la plural – alții, în timp ce ,,autrui” are doar formă de singular, de unde și emblema unicității celuilalt, a alterității sale. Vorbind despre ,,Altul” în raport cu ființa, Lévinas arată că ,,Ceea ce semnifică verbul ,,a fi” ar fi în mod ineluctabil prezent în tot ceea ce este rostit, în tot ceea ce este gândit, în tot ceea ce este simțit.”[12] De asemenea, eticul este departe de a-l părăsi pe ,,a fi”: ,,Această gravitate a lui altfel decât a fi arată acum, încă într-un mod confuz, afinitatea sa cu eticul.”[13] Insistând asupra importanței legăturii cu aproapele meu, asupra responsabilittății pentru celălalt, autorul invocat adaugă: ,,Dar trebuie să înțelegem ființa pornind de la altul-în-raport-cu-ființa. Pornind de la semnificația apropierii, a fi înseamnă a fi cu celălalt pentru terț sau împotriva lui; sau a fi cu celălalt și cu terțul împotriva sinelui.”[14] Lévinas se

[9] *Ibidem,* p. 125
[10] Anca Șerbănescu, *Identitatea națională și identitatea europeană – dintr-o perspectivă psihosociologică*, Editura Lumen, Iași, 2005, p. 39
[11] Aristotel, *Metafizica*, Editura IRI, București, 1999, p. 11
[12] Emmanuel Lévinas, *Altfel decât a fi sau dincolo de esență,* Editura Humanitas, București, 2006, p. 25
[13] *Ibidem,* p. 33
[14] *Ibidem,* p. 54

declară împotriva reducerii omului la conștiința de sine, iar aceasta, la rândul ei la concept, pentru că astfel și-ar pierde din singularitate.

Dintr-un anumit punct de vedere, discursul lui Lévinas seamănă cu cel kantian, în sensul promovării respectului față de semenul meu, un om care are și el, ca și mine, propriile scopuri demne de atenția mea, de unde și imperativul categoric al împărăției datoriei.

Așadar, globalizarea nu poate distruge sinele conștient de altul său, ci dimpotrivă, acționând într-o manieră morală, orizonturile diferite se pot contopi, pot fuziona, pot construi, pot dura. Propria identitate nu poate fi cedată, furată, înstrăinată, în condițiile în care raționalul și eticul își fac simțită prezența în acțiunile pe care noi înșine decidem să le facem. Voi continua să cred în puterea educației asupra ființei umane și deopotrivă în puterea ființei umane de a educa la rândul său.

BIBLIOGRAPHY

1. Aristotel, *Etica nicomahică*, Editura IRI, București, 1998
2. Aristotel, *Metafizica*, Editura IRI, București, 1999

3. Brăileanu, Tiberiu, *Globalizarea*, Editura Institutul European, Iași, 2004
4. Chirovici, Eugen Ovidiu, *Națiunea virtuală – eseu despre globalizare*, Editura Polirom, Iași, 2001
5. Collingwood, Robin George, *An essay on metaphysics*, Editura Clarendon Press, Oxford, 1998
6. Drago, Marco; Boroli, Andrea, *Enciclopedie de filosofie si științe umane*, Editura All Educational, București, 2004
7. Gadamer, Hans Georg, *Adevăr și metodă*, Editura Teora, București, 2001
8. Jankélévitch, Vladimir, *Pradoxul moralei*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1997
9. Jankélévitch, Vladimir, *Iertarea*, Editura Poliram, Iași, 1998
10. Jankélévitch, Vladimir, *Curs de filosofie morală*, Editura Polirom, Iași, 2011
11. Kant, Immanuel, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Editura Humanitas, București, 2007
12. Kohalmi, Luminița, *Globalizarea – oportunități la limita haosului,* Editura ProUniversitaria, București, 2014
13. Lévinas, Emmanuel, *Totalitate și infinit* – eseu despre exterioritate, Editura Polirom, 1999
14. Lévinas, Emmanuel, *Altfel decât a fi sau dincolo de esență,* Editura Humanitas, București, 2006
15. Martin, Hans Peter, *Capcana globalizării – atac la democrație și bunăstare*, Editura Economică, București, 1999
16. Pleșu, Andrei, *Minima moralia*, Editura Humanitas, București, 1994
17. Râmbu, Nicolae, *Filosofia valorilor*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 1997
18. Sălăvăstru, Constantin, *Antinomiile receptivității*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 1997
19. Șerbănescu, Anca, *Identitate națională și identitate europeană – o perspectivă psihosociologică*, Editura Lumen, Iași, 2005

THE EAST LIMES OF ANCIENT DACIA/ THE BRÂNCOVENEŞTI-SĂRĂŢENI SECTOR

Radu-Bogdan Bere
PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract:The present paper does not aim to be an exhaustive study of the limes sector between Brâncoveneşti and Sărăţeni, but a synthesis study of this sector. The subject of the work is a small part of Dacia's defensive system, which includes castra, towers and roads that facilitate communication between castra and towers, as well as between the province and the border.
For the study of the castra, I used the publications of those who dug there, but I chose not to focus on the uncovered material, which was used only for dating, but on the fortification itself, on its defense system and the area it defended. The troops stationed in the castra are also just mentioned, without writing their history.
The 5 towers are confirmed by the archaeological finds, but we also have a large number of possible towers that appear in the bibliography as certain, or almost certain, but we have included them in the possible towers because at their publication they are just mentioned, without much details, some were not dug, but they are believed to be there due to their very strategic position.
I could not exclude the roads from this study because the term limes was used with the meaning of "road". Roads are of great importance in the Roman world, not just military, but for this study only the military importance of roads is taken into account.

Keywords: Limes, Castrum, Road, Tower, Defense

Printre cauzele cuceriri Daciei de către romani se numără și importanța strategică a acestei zone, un bastion înaintat în lumea barbară, care trebuia să despartă cele două neamuri sarmatice: iazygii și roxolanii. Importanța strategică a Daciei este confirmată de numărul impresionant de unități militare staționate aici. Pentru o perioadă acest bastion a reușit să asigure liniștea la Dunărea de jos.[1]

Principalul element constitutiv al sistemului defensiv al provinciilor Dacia îl reprezintă castrele și alte fortificații mai mici.[2]

Date despre construcția castrelor ni s-au păstrat încă din antichitate, de la Polybios, pentru perioada republicană, iar pentru perioada imperială de la Pseudo – Hyginus și Vegetius. Elementele esențiale ale castrelor au rămas aceleași de-a lungul timpului, permanentizarea operațiunilor militare și începutul organizării limesului au determinat modificarea modalităților de construcție a castrelor, care aveau fortificații fie din pământ, fie din piatră sau cărămidă.[3]

Trasarea unui castru era făcută de metatores și agrimensores militari, într-un loc care prezintă un avantaj strategic, dar și o aprovizionare ușoară a trupelor.[4]

Atât castrele auxiliare, cât și cele legionare sunt denumite atât în antichitate, cât și în bibliografia modernă și contemporană, castra. Unii autori numesc castrul auxiliar castellum, însă acest termen are mai mult însemnătate civilă.[5]

Sistemul de drumuri și garnizoanele reprezintă coloana vertebrală a sistemului defensiv al provinciilor. Acest sistem a luat naștere încă de pe vremea lui Traian, dar a fost realizat în liniile sale

[1] N. Gudea, 1979, 63 – 87.
[2] C.C. Petolescu, 2014, 188.
[3] C.C. Petolescu, 2014, 189.
[4] C.C. Petolescu, 2014, 189.
[5] F. Marcu, 2009, 15 – 17.

generale sub Hadrian. Astfel sub Hadrian are loc reorganizarea provinciilor şi formarea celor trei armate provinciale şi fixarea castrelor pe graniţe unde vor rămâne până la abandonarea provinciei. În primă fază castrele au fost construite cu val de pământ, iar clădirile din interior se ridică treptat din piatră. La sfarşitul secolului II – începutuls ecolului III, după războaiele marcomanice, are loc refacerea acestor fortificaţii.[6]

Analiza sistemului defensiv al provinciilor ne permite să delimităm câteva principii strategice. Fortificaţiile au fost plasate de-a lungul arterelor de comunicaţii, o linie de fortificaţii la graniţă care controlează toate rutele de acces înspre interiorul provinciilor, care formeazălimesul propriu-zis şi e cea mai importantă parte a sistemului defensiv. În centru au fost instalate două legiuni (în 106 legiunea a XIII Gemina şi după 168 legiunea V Macedonica) la Apulum şi Potaissa, care aveau un spaţiu larg de manevră şi puteau ajunge unde era nevoie datorită unei reţele de drumuri foarte bine pusă la punct. În importante puncte strategice de-a lungul drumurilor au fost ridicate castre în interiorul provinciei (exemplu Sighişoara şi Cristeşti).[7]

Astfel, paza limesului de est a Daciei Superior revine castrelor de la Brâncoveneşti, Sărăţeni, Călugăreni – care reprezintă obiectul acestui studiu – Inlăceni, Odorhei şi Sânpaul.

Castrul de la Brâncoveneşti[8]

Este situat pe cursul superior al râului Mureş, la 10 km nord de oraşul Reghin. Acesta apare în literatura de specialitate încă din mijlocul secolului XIX. Planul castrului a fost realizat după săpăturile din anii 1970 – 1987, efectaute de D. Protase şi A. Zrinyi. Castrul a mai fost cercetat în anii 2011 – 2012 prin prospecţiuni geomagnetice în retentura, zonă cu mai puţine intervenţii moderne.

Acesta prezintă două faze de construcţie, de pământ şi de piatră, care se suprapun. Dimensiunile fazei de pământ nu au putut fi stabilite din cauză că şanţul acesteia a fost modificat odată cu reconstruirea în piatră. Castrul de piatră este aşezat cu lungimea în direcţia est – vest cu o uşoară deviaţie spre est, perpendicular pe cursul râului Mureş. Are formă dreptunghiulară cu colţurile uşor rotunjite, prevăzute cu bastioane şi are dimensiunile de 177 x 144m (2,55 ha), măsurat în interiorul zidurilor.

Trupa staţionată în castrul de la Brâncoveneşti este ala I numeri Illyricorum, atestată printr-o cărămidă cu ştampilă şi prin inscripţia lui Aurelius Valens. Inscripţia este singurul document care atestă ala pe teritoriul Daciei. Celelalte inscripţii descoperite aici nu amintesc o altă unitate, ceea ce înseamnă că ala a fost singura untiate staţionată în castru şi că aceasta a construit atât castrul de pământ, cât şi cel de piatră.

Atât în aşezarea civilă cât şi în castru s-au descoperit urmele unui incendiu, probabil cauzat de atacuri inamice cu ocazia războaielor marcomanice, sau a atacurilor barbare de la mijlocul secolului III. Repararea zidurilor cu monumente epigrafice şi sculpturale arată că viaţa în castru şi în aşezarea civilă a continuat, fapt confirmat şi de descoperirile arheologice. Castrul nu prezintă urme de distrugere violentă, ci se pare că a fost abandonat organizat.

Materialul databil ne arată o locuire a castrului până în jurul anului 260. Ultima monedă cunoscută, Provincia Dacia, este datată în timpul domniei lui Filip Arabul, iar fibula cu piciorul întors pe dedesupt se poate data în 240 – 260. La Brâncoveneşti, ca şi în multe alte castre din nord-estul Daciei nu avem amterial databil sigur după anul 260. Daca ţinem cont de această datare, atunci e posibil ca părăsirea castrului să fi avut loc la începutul domniei lui Gallienus, deşi lipsa materialului databil din perioada Gallienus – Aurelian poate fi şi din cauza crizei prin care trecea imperiul în acea perioadă.

Castrul de la Călugăreni

[6] C.C. Petolescu, 2014, 190.
[7] N. Gudea, 1979, 63 – 87.
[8] D. Protase, A. Zrinyi, 1994, 75 – 169.

Castrul roman a fost semnalat mai întâi în secolul XVIII de A.F. Marsigli, când încă mai era vizibil pe teren. Acesta face o primă descriere a castrului și un plan topografic, în care castrul apare de formă rectangulară, *porta principalis sinistra* apare sub formă de semicerc, iar în mijloc o clădire care probabil este principia.[9]

Este situat pe partea stângă a râului Niraj, la capătul de sud-vest al satului, pe locul numit ”Terenul cetății” sau ”Cetatea veche”, la stânga drumului ce iese din sat și duce spre Dămieni.

D. Protase a efectuat săpături în anul 1961 cu scopul de a stabili dimensiunile, planul și elementele de fortificație ale castrului.

Castrul are o fază de pământ suprapusă de una de piatră, și are o formă rectangulară cu colțurile rotunjite, orientat pe direcția est-vest, laturile de nord și de sud având dimensiunile de 161 respectiv 163m, iar cele scurte de est și de vest de 139 respectiv 141 m.

D. Protase atestă greșit, pe baza ștampilelor, cohors I Alpinorum ca și unitate ce a staționat în castru. Înaintea cohortei ce a fost cantonată aici e posibil să fi stat o vexilație din legiunea XIII Gemina, deoarece s-au găsit ștampile care să ateste această legiune. Unitatea staționată în castru, atestată pe baza ștampilelor, este cohors I Augusta Itureorum, atestată pe baza ștampilelor cu *CPAI*, pe care D. Protase le interpreteaza ca fiind *CPALP – c(ohors) P(rima) AL(pinorum)*. Până în 2008, când I. Piso și F. Marcu au făcut tipologia ștampilelor *CPAI* s-a crezut că unitatea cohors I Alpinorum a staționat în același timp în ambele castre.[10], din cauza câtorva ștampile atestate ca fiind din castrul de la Călugăreni, când în realitate acestea au fost descoperite la Sărățeni.

Săpăturile au fost reluate de o echipă de la Muzeul județean Mureș, condusă de N. Man, în anul 2004, când s-a stabilit orientarea castrului, cu *porta praetoria* spre est.

Au fost surprinse o parte a viei principalis, rigola drumului și o construcție lungă de 30m, compartimentată în cel puțin 6 încăperi.

Din materialul arheologic recoltat din această săpătură amintim ceramică romană atât locală, cât și din atelierele din Cristești, materiale de construcții, inclusic cărămizi cu ștampila trupei staționate aici, obiecte din fier, o monedă de bronz nedeterminată, fragmente de sticlă, apșici cu capăt rotund și piese de harnașament.

Cercetări geomagnetice au avut loc în anul 2008 și au acoperit o mare parte din castru.

Începând cu 2011 au loc excavații anual la principia castrului vicus și termae. Săpăturile de la principia au ca scop stabilirea planimetriei și a nivelului antic de călcare și cercetarea ei în scopul construirii unei clădiri de protecție în vederea înființării unui parc arheologic. În cele cinci campanii de săpături în principia (2013 – 2017) s-a cercetat *aedes*-ul, două birouri, partea de nord a basilicii și o parte a curții.

Săpăturile au arătat existența a două faze ale clădirii, una de lemn și alta de piatră. Cronologia absolută a celor două faze nu a putut fi determinată deoarece nu s-au găsit materiale care să ajute la datare. Faza de piatră a principiei a fost construită în opus incertum. Toate zonele cercetate din faza de piatră a clădirii au fost distruse de foc.[11]

Terenul pe care se află situat castrul a fost teren arabil în proporție de 90%, astfel ultimele straturi arheologice sunt răvășite, fiind imposibilă datarea cu exactitate a abondonării castrului. În lipsă de materiale care să ne dea un indiciu în legătură cu abandonarea acestuia, va trebui să presupunem că la fel ca și în castrele de la Sărățeni, respectiv Brâncovenești, părăsirea s-a făcut organizat, odată cu părăsirea provinciei.

[9] Sz. Pánczél, 2018, 13 – 20.
[10] I. Piso, F. Marcu, 2008, 167 – 176.
[11] Sz. Pánczél, 2018, 13 – 20.

Castrul de la Sărățeni[12]

Castrul este situat pe teritoriul localității Sărățeni din Jud. Mureș, la est de pârâul care curge prin sat. Prin teritoriul castrului trece șoseaua care duce la Sângeorgiu de Pădure și la Sovata, tăind zidul nordic și estic al castrului. Zidul sudic este secționat de o uliță care se leagă de drumul principal. Pe tot teritoriul castrului se află construcții actuale.

Urmele castrului au fost semnalate încă de la jumătatea secolului XIX, ulterior castrul a fost cercetat de J. Paulovics în 1942. Săpături sistematice nu s-au făcut decât în 1958 de către Z. Székely[13], care aveau ca scop verificarea săpăturilor lui J. Paulovics.

Castrul are forma aproape pătrată, cu colțurile rotunjite și dimensiunile 140 x 146m, laturile lungi sunt cea nordică și sudică. Grosimea zidurilor este de 1,5 m și e făcut din pietre în opus incertum. În colțurile castrului au fost construite bastioane de formă trapezoidală cu dimensiunea exterioară de 5 x 5 m. Porțile aveau două turnuri cu câte patru laturi, zidul exterior al castrului este totodată și latura exterioară a turnurilor, care se retrag 6m spre interior.

Săpăturile au demonstrat că șia cest castrua re două faze, una de pământ și alta de piatră. Pe latura nordică a fost secționată incinta de paitră a castrului și șanțul exterior de apărare, putându-se observa în fața zidului exterior urma bermei lată de 1 m.

Pe baza amterialului tegular cu ștampilă, s-a constatat că unitatea cantonată aici a fost Cohors I Alpinorum. Ștampilele altor unități nu au fost găsite, probabila ceastă trupă a construit castrul și l-a locuit până la abandonarea lui.

Cercetarea castrului este împiedicată de satul mdoern Sărățeni care suprapune castrul, astfel din săpăturile lui Z. Székely din 1958 nu putem putem data mai exact castrul din cauza lipsei materialului. Din lipsa unor urme de distrugere violentă a castrului putem trage concluzia că și acesta a fost părăsit organizat, probabil odată cu părăsirea provinciei, dar trebuie să avem o oarecare rezervă, deoarece suprafața cercetată este foarte mică în comparație cu suprafața castrului.

Castrul de la Sighișoara – Podmoale

Platoul întins, situat la circa 3km nord – vest de Sighișoara, între șoseaua națională Sighișoara – Mediaș care trece peste ”Hula Daneșului” și partea stângă a luncii Târnavei Mari. Pe acest platou se află un castru suprapus de o așezare romană. Castrul a fost presupus și cercetat încă de la mijlocul secolului XIX de către J. Graef, Fr. Müller și C. Gooss, apoi a fost confirmat de către K. Horedt, apoi de M. Macrea. Săpături sistematice s-au făcut în anii 1963 – 1967 de către –I. Mitrofan, D. Ignat și Gh. Moldovan.[14]

Din cercetările mai vechi au reieșit numeroase fragmente ceramice romane și dacice, cărămizi, țigle, olane, pietre de construcții, dar și materiale epigrafice, Cum ar fi o piatră funerară a unei Aurelia Plotina, două altare votive unul pus de Aurelius Decimus imaginifer, o dedicație zeilor capitolini, dar și cărămizi cu ștampilele legiunii XIII Gemina și a unei unități Cohors I Ubiorum[15], dar zona din care provin aceste ștampile nu este sigură, astfel nu pot toate fi atribuite castrului de la Sighișoara.

Castrul prezintă doar o fază de pământ și are forma de patrulater neregulat, latura de sud are lungimea de 140m, cele de est și vest se păstrează pe 182 respectiv 178 m, iar distanța dintre latura de est și cea de vest în partea de nord a castrului este de 130 m, latura nordică, așezată pe malul abrupt și înalt dinspre lunca Târnavei, este distrusă complet prin surparea platoului. [16]

Castrul de la Sighișoara este situat pe drumul roman ce pleacă de la Apulum de-a lungul Târnavei Mari spre castrele din estul provinciei. Rolul acestuia era probabil să bareze o eventuală

[12] Z. Székely, 1962, 331 – 336.
[13] V. Lazăr, 1995, 243.
[14] V. Lazăr, 1995, 235.
[15] V. Lazăr, 1995, 235.
[16] I. Mitrofan, Gh. Moldovan, 1968, 99 – 109.

invazie spre centrul provinciei și să controleze cu ușurință zona datorită poziției strategice la confluența mai multor văi.

Momentul abandonării castrului coincide cu războaiele marcomanice, astfel putem presupune că unitatea staționată aici a fost mutată în altă parte unde era mai mare nevoie de ea, rolul pe care îl îndeplinea castrul de la Sighișoara până atunci fiind preluat de alte castre[17]

Castrul de la Cristești

Așezarea romană și presupusul castru de la Cristeștieste situată pe malul stâng al Mureșului, între mal și calea ferată, la est de comună, la aproximativ 6km de Târgu – Mureș.[18]

Semnalată pentru prima dată în 1870, alături de urmele drumului care mai era vizibil, de către J. F. Neigebaur. O. Balázs constată existența unei așezări de mare întindere și presupune existența unui castru.[19]

În anul 1882, istoricul F. Deák și colecționarul de antichități F. Kovács au efectuat sondaje, din care a rezultat și o țiglă cu inscripția *Al(a) BOS(poranorum)*, care a sugerat existența castrului. În următorii ani au apărut tot mai multe obiecte care să ateste existența presupusului castru. În 1886 a fost descoperită o diplomă militară din 8 iulie 158 aparținând unui soldat din ala I Gallorum et Bosporanorum, a mai multor țigle și cărămizi cu ștampila aceleiași unități sau cu alte ștampile. Consemnarea alaei în două diplome militare (144 și 158) întărește convingerea că aici a existat un castru.[20]

În anul 1925 Em. Panaitescu și D.M. Teodorescu efectuează aici o periegheză, în urma căreia stabilesc că presupusul castru nu există. A. Filimon și Al. Ferenczi efectuează în 1928 săpături pentru a stabili existența castrului, dar nu reușesc să îl găsească, astfel ajung la concluzia că urmele castrului au fost distruse de râul Mureș. În 1929, C. Daicoviciu cercetând locul și materialele din anul anterior, ajunge la aceeași concluzie.[21]

J. Paulovics cercetează așezarea în anul 1942 și neagă existența castrului, spunând că acesta trebuie să fie la Târgu – Mureș. Următoarele săpături efectuate în anii 1950, 1961, 1962, 1972[22], 1994, 1996, 1998, 1999[23], nu au reușit să localizeze castrul.

Totuși nu se exclude existența unui castru datorită unităților militare menționate pe cărămizi: Ala I Gallorum et Bosporanorum, Vexilarii Africae et Mauritaniae Ceaseriensis, Mauri Gentiles, Ala I Bosporanorum Miliaria.

Monedele descoperite în această zonă sunt datate de la Traian la Honorius.[24]

Turnuri romane

Ideciu de Sus – ”Dealul Cetății” (com. Ideciu de Jos)

În vârful dealului a fost semnalată o construcție de formă patrulateră, cu ziduri de piatră legate cu var stins. Zidul are o grosime medie de circa 1,6 m, fiind construit din piatră de râu nefasonată. Interiorul construcției are dimensiunea de 5 x 5 m.[25]

Eremitu – ”Dealul Tompa” (com. Eremitu)

Pe culmea dealului se observă o construcție din blocuri de andezit local, cu dimensiunile de 12 x 15,5m, care prezintă un șanț adânc de 1 – 1,5 m. La vest de prima construcție se află o a doua cu dimensiunile de 24,5 x 22 m, care împarte șanțul estic cu prima.[26]

---

[17] I. Mitrofan, Gh. Moldovan, 1968, 99 – 109.
[18] V. Lazăr, 1995, 102.
[19] V. Lazăr, 1995, 102.
[20] V. Lazăr, 1995, 102.
[21] V. Lazăr, 1995, 102.
[22] V. Lazăr, 1995, 103.
[23] D. Protase, 1999.
[24] V. Lazăr, 1995, 104.
[25] I. Ferenczi, M. Petică, 1982, 557 – 584.

Eremitu – ”Dealul Săcădat” (com. Eremitu)

Pe acest deal se află o fortificație cu dimensiunile exterioare de 34 x 31,3m, care însă a afost afectată de unul dintre cele 2 războaie mondiale și de un drum forestier care trece peste șanțul și zidul de vest.[27]

Chiheru de Sus – ”Dealul Pogor” (com. Chiheru de Jos)

Aici a fost observată cu ajutorul fotografiei aeriene o structură necunoscută până atunci, cu dimensiunile exterioare de 31 x 55 m.[28]

Ibănești – ”Cetățuia Mică” (com. Ibănești)

Fortificația are dimensiunile exterioare de 21,5 x 27 m, și este construită din rocă locală nefasonată.[29] Primele cercetări asupra acestui turn au avut loc în 1979, au surprins pe părțile de nord și de sud zidul și șanțul, iar în interior urme de arsură. În anul 2011 au avut loc măsurători geofizice prin care s-a putut stabili planul turnului. În vara aceluiași an a fost efectuat un nou sondaj care viza de data aceasta zidul și șanțul estic și vestic. Turnul avea o structură de lemn care a ars probabil la abandonarea sa.[30]

Vătava – ”Cetățele” (com. Vătava) (inedit)

La aproximativ 5 km nord de sat se află o construcție cu dimensiunile de aproximativ 15 x 15 m, cu suprafața itnerioară a turnului de 4m2.[31]

Posibile turnuri

Pe baza unor descoperiri și a configurației reliefului, este posibil ca și în următoarele localități să fi existat turnuri romane: Beica de Jos, Nadășa, între Sâmbriaș și Mătrici, lângă castrul de la Călugăreni, Șilea Nirajului, Sărățeni, între Batoș și Monor și Deda. V. Lazăr enumeră alte puncte de pe raza localității Câmpu Cetății cu posibile turnuri romane, însă fără alte precizări: ”Dealul Firtușului”, ”Dealul Silaș”, ”Piatra Cușmeadului”, ”Piatra Șiclodului” și ”Vârful Becheciului”[32]

Drumurile

Pe parcursul existenței sale, Imperiul Roman a dezvoltat o impresionantă rețea de căi de comunicații care i-au deservit din punct de vedere strategic și economic. Drumurile s-au dezvoltat în paralel cu cucerirea de noi provincii, acestea fiind primele construcții efectuate într-un teritoriu. Acestea ajutau la deplasarea rapidă a armatei și la ușurința comunicării.[33]

Termenul de limes este folosit și ca drum de-a lungul căruia se găsesc fortificații, astfel pentru a putea discuta despre sectorul de limes ditnre Brâncovenești și Sărățeni trebuie să luăm în calcul atât drumul de pe frontiera propriuzisă, cât și drumurile care vin dinspre centrul provinciei spre frontieră, acolo unde sunt cunoscute.

Dintre drumurile cunoscute în acest sector de limes enumerăm: Drumul roman Dej – Brâncovenești, Drumul roman de pe Valea Mureșului: Brâncovenești – Războieni-Cetate, Drumul roman de pe Valea Nirajului: Ungheni – Călugăreni, Drumul roman de pe Târnava Mică: Apulum – Sărățeni, Drumulm roman de pe Târnava Mare: Apulum – Sighișoara – Odorhei, Bălăușeri – Sighișoara, Drumul roman de pe limesul de est al Daciei Superior: Călugăreni – Brețcu, Drumul roman Sighișoara – Hoghiz, Drumul roman Sighișoara – Brețcu.[34]

---

[26] C. Höpken et alii., 2016, 241 – 254.
[27] C. Höpken et alii., 2016, 241 – 254.
[28] C. Höpken et alii., 2016, 241 – 254.
[29] I. Ferenczi, M. Petică, 1982, 557 – 584.
[30] C. Höpken et alii., 2016, 241 – 254.
[31] D. Cioată, 2017.
[32] I. Ferenczi, M. Petică, 1982, 557 – 584.
[33] F. Fodorean, 2006, 329.
[34] F. Fodorean, 2006.

Studiul acestui sector de limes, de fapt a întregului limes dacic, este într-o fază nu foarte avansată, astfel nu putem trage foarte multe concluzii. Ca și în alte zone ale Imperiului, granița a reprezentat un punct de interes pentru romani, fortificând-o acolo unde era nevoie.

Provinciile Dacia au fost puternic militarizate și astfel vorbim de o desfășurare impresionantă de forțe pe limes.

În linii mari, limesul este construit după principiile clare, dar are și aspecte aparte datorate geografiei provinciilor. Aici romanii și-au stabilit limesul pe frontierele naturale, cum sunt de exemplu munții. Pe limesul de est, limita sunt Carpații Meridionali, pe ai căror versanți vestici au fost construite fortificațiile romane, poziționate în puncte strategice, la trecători sau pe văile munților, de-a lungul principalelor artere de comunicație, pentru a controla accesul în provincie.

Castrele de pe graniță au fost construite pe văile râurilor Mureș (Brâncovenești), Niraj (Călugăreni) și Târnava Mică (Sărățeni) la aproximativ 20 km distanță unul de celălalt și de-a lungul unor importante drumuri. În spatele lor se aflau alte castre care controlau principalele drumuri care duceau spre interiorul provinciei, Sighișoara și Cristești, iar castrele legionare din interiorul provinciei se aflau la circa 100 km distanță de graniță.

Tot acest angrenaj a funcționat foarte bine până la părăsirea provinciilor, dovadă fiind faptul că nu a căzut nici la sfârșitul secolului III când erau grave probleme la granițele altor provincii.

Datarea fortificațiilor nu este una foarte precisă din cauza că studiul acestora a fost în majoritatea cazurilor (excepție Călugăreni unde se sapă în continuare) făcut pentru o perioadă scurtă de timp, ceretarea fiind îngreunată și din cauza poziției castrului, peste care se suprapun de multe ori construcții moderne sau contemporane. Astfel trebuie săa cceptăm ca datare pentru întreg acest sector începutuls ecolului II, după cucerire – 270-275 când are loc părăsirea provinciilor provinciilor.

BIBLIOGRAPHY

- A. Zrinyi, M. Petică, *Cercetările de sondaj efectuate în localitățile Deda Bistra, Ideciu de Jos, Câmpu Cetății și Măgherani*, în Marisia XXIII – XXIV, Târgu – Mureș, 1994, 599 – 603.
- B. Isaac, *The meaning of the terms limes and limitanei,* în The Journal of Roman Studies, Vol. 78, 1988, 125 – 147.
- C. Höpken, Sz. Pánczél, M. Szabó, A. Szabó, M. Fiedler, G. Döhner, A. Kosza, *Wachtürme am Dakischen Ostlimes zwischen Brâncoveneşti und Călugăreni (jud. Mureş / RO),* în Archäologisches Korrespondenzblatt, 46, 2016, 241 – 254;
- C.C. Petolescu, *Dacia un mileniu de istorie,* Editura Academiei Române, București, 2014;
- D. Cioată, *Vătava, punct Cetățele*, în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2014;
- D. Cioată, *Vătava, punct Cetățele*, în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2017;
- D. Protase, A. Zrinyi, *Castrul roman de la Brîncoveneşti în Valea Mureşului. Săpăturile din anii 1970 -1973,* în Marisia V, Târgu – Mureș, 1975, 57 – 68.
- D. Protase, A. Zrinyi, *Castrul roman și așezarea civilă de la Brâncoveneşti. Săpăturile din anii 1970 – 1987,* în Marisia XXIII – XXIV, Târgu – Mureș, 1994, 75 – 169;
- D. Protase, A. Zrinyi, *Raport preliminar asupra săpăturilor din 1977 privind perioada stăpânirii romane, efectuate de Muzeul județean Mureș,* în Marisia VIII, Târgu – Mureș, 1978, 75 – 76;
- D. Protase, *Castrul roman de la Călugăreni,* în Acta Mvsei Napocensis II, Cluj-Napoca, 1965 209 – 214;
- D. Protase, *Cristeşti*, în Cronica cercetărilor arheologice din românia, 1994;
- D. Protase, *Cristeşti*, în Cronica cercetărilor arheologice din românia, 1996;
- D. Protase, *Cristeşti*, în Cronica cercetărilor arheologice din românia, 1998;
- D. Protase, *Cristeşti*, în Cronica cercetărilor arheologice din românia, 1999;

- F. Fodorean, *Drumurile din Dacia Romană,* Editura Napoca Star, Cluj – Napoca, 2006;
- F. Marcu, *Organizarea internă a castrelor din Dacia,* Editura Mega, Cluj – Napoca, 2009;
- I. Ferenczi, M. Petică, *Cercetări de topografie arheologică în județul Mures (partea I-a)*, în Acta Mvsei Napocensis, XIX, Cluj – Napoca, 1982, 557 – 584;
- I. Mitrofan, Gh. Moldovan, *Castrul roman de la Sighișoara*, în Acta Mvsei Napocensis V, Cluj, 1968, 99 - 109
- I. Piso, F. Marcu, *La cohors I Augusta Ituraeorum en Dacie,* în Acta Mvsei Napocensis, 43 – 44/I, Cluj – Napoca, 2008, 167 – 176;
- K. Sidó, K. Ötvös, *New types of roman stamped tiles from Călugăreni,* în Archaeologia Transylvanica. Studia in honorme Stephani Bajusz, Târgu – Mureș, 2015;
- N. Gudea, *Noțiunea de limes: frontieră sau concepție de apărare? Câteva reflecții în legătură cu o carte recent apărută*, în Ephemeris Napocensis, IX – X, 1999 – 2000, 209 – 230;
- N. Gudea, *The defensive system of roman Dacia*, în Britannia, Vol. 10, 1979, 63 – 87;
- N. Man, *Castrul roman de la Călugăreni,* în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2004.
- N. Man, *Castrul roman și termae de la Călugăreni*, în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2017;
- N. Man, *Castrul roman, termae și vicusul militar de la Călugăreni,* în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2014;
- N. Man, *Castrul roman, termae și vicusul militar de la Călugăreni*, în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2015;
- N. Man, *Castrul roman, termae și vicusul militar de la Călugăreni*, în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2016;
- N. Man, *Vicusul castrului roman de la Călugăreni,* în Cronica cercetărilor arheologice din România, 2013;
- Sz. Pánczél, C. Höpken, M. Fiedler, G. Döhner, M. Szabó, L. Lenkey, N. Man, *Forschungen am dakischen ostlimes zwischen Brâncovenești und Sărățeni,* în Der Limes, 8, 2014, 23 – 27.
- Sz. Pánczél, L. Lenkey, M. Pethe, N. Laczkó, *Updating our knowledge about the Roman Fort from Brâncovenești, Mureș County,* în Marisia, XXXII, Târgu – Mureș, 2012, 105 – 116;
- Sz. Pánczél, S. Mustață, A. Dobos, *The Research at the Roman fort of Mikháza/Călugăreni,* în Hungarian archaeology e-journal, 2018 13 – 20;
- Sz. Pánczél, *The Roman fort from Călugăreni*, in Limes XXII Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies, Ruse, Bulgaria, September 2012, Sofia, 2015;
- V. Lazăr, *Repertoriul arheologic al județului Mureș,* Casa de Editură ”Mureș”, Târgu-Mureș;
- Z. Székely, *Săpăturile executate de Muzeul regional din Sf. Gheorghe,* înMateriale și cercetări arheologice VII, Editura Academiei Republicii Populare România, București, 1961 185 – 186;
- Z. Székely, *Sondaje executate de Muzeul regional din Sf. Gheorghe*, în Materiale și cercetări arheologice VIII, Editura Academiei Republicii Populare România, București, 1962, 331 – 336;

BLAJ, THE GREEK-CATHOLIC EPISCOPAL RESIDENCE, REFLECTED IN THE PAGES OF THE UNIREA NEWSPAPER DURING THE INTERWAR PERIOD (1919-1940)

Carmen-Ana Gînța
PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract:The present article aims to show that Blaj is the place from where all the the reformist ideas of the Greek-Catholic Church were promoted to all romanians, as they were contained in the Unirea newspaper - a political church supplement. The newspaper, realesed in Blaj, contains in its columns a few religious articles, making a real epoch fresco, leaving the posterity a historical and cultural image of this spiritual city.
The multiple valences of this city interfere, highlighting Blaj in romanian history. This town is a foundation of Greek Catholic monks, is an old city with old masters, is a city of the Church, Supplexes, schools, home of 1848 Revolution, a cultural spot, a promoter of the arts, a city of memories, an authentic groud of Romanian tradition and spirituality.

Keywords:Greek-Catholic episcopal residence, Romanian consciousness, spirituality, tradition, monastic, school, culture, nation.

Ziarul *Unirea* – foaie bisericească și politică, apărut la Blaj între anii 1891-1945, se înscrie firesc într-un lung șir de publicații periodice, care văd lumina tiparului de-a lungul timpului în renumita urbe de la confluența Târnavelor[1].

În perioada apariției și în primii zeci de ani, acest ziar s-a aflat în fruntea revuisticii transilvane. Această publicație de factură europeană și esență românească, realizată de Biserica Greco-Catolică pentru toți românii, militează pentru dezvoltarea conștiinței naționale și pentru afirmarea identității naționale în perioada 1891-1919[2], iar în perioada interbelică reușește să atingă alte idealuri: promovarea, consolidarea și afirmarea statlui național român și afirmarea identității naționale românești în contextul european și mondial.

Și în perioada interbelică, redactorii ziarului *Unirea* au făcut parte din elita spirituală a Blajului, care doreau să informeze cât mai obiectiv și să educe, încercând să transforme masele inactive în mase active.

Biserică națională Biserica Greco-Catolică a fost o instituție care militează atât pentru Transilvania cât și pentru România. Ziarul surprinde fragmentar grandoarea și măreția ei. Îi surprinde locurile de desfășurare a acțiunilor cu caracter național, personalitățile, instituțiile înființate de ea, alte instituții ce lucrau pentru binele național, îi redă comemorările unor evenimente la care prin oamenii ei a luat parte direct. Toate acestea au fost relatate de personalități din mediul uniților.

Blajul, născut din *zbucium de proroc,*[3] este o cetate spirituală în care s-a format și evoluat *conștiința românească*[4]. Blajul este locul de unde s-au propagat în toată românimea, ideile

---

[1] Ion Buzași, *Schiță de istorie a presei blăjene*, în vol. *Blajul, o istorie în texte alese*, Ediția a III-a revăzută și adăugită; note bibliografice de Teodor Seiceanu și Ion Buzași, Alba Iulia, 1998, p. 180-185; Anton Rus, *Presa periodică blăjeană (1838-1948)*, în *Astra blăjeană*, nr. 1. (42), 2007, p. 19; Ana Tatai, Cornel Tatai-Baltă, *Anuarul liceului de băieți greco-catolici din Blaj*, 1853-1945, Alba Iulia, Editura Altip, 2017, p. 7-10.
[2] Sorin Valer Russu, *Biserică, istorie și cultură în ziarul „Unirea"de la Blaj, de la apariție la Marea Unire (1891-1918)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2014; idem, *Unirea de la 1918 reflectată în paginile ziarului „Unirea"de la Blaj*, Cluj-Napoca, 2015; Claudia Oancea-Raica, *Cultură și literatură în presa blăjeanăinterbelică*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2010.
[3] *Unirea*, 26/26.06.1937, p. 1.

reformatoare ale Bisericii Greco-Catolice, cuprinse în ziarul *Unirea*. Periodicul, luând ființă la Blaj, îi alocă în coloanele sale câteva articole, realizând o frescă de epocă în care-l cuprinde, lăsând posterității o imagine istorică și culturală *a acestui cuib al spiritualității românești*[5].

Valențele multiple ale acestui oraș interferează indicând locul Blajului în istorie. Blajul este o ctitorie a călugărilor greco-catolici, este un oraș vechi cu vechi stăpâni, este un oraș al Bisericii, al Supplexurilor, al școlilor, al Revoluției de la 1848, al culturii, un promotor al artelor, un oraș al amintirilor, al tradiției și spiritualității românești autentice.

Blajul este o **ctitorie a vlădicilor greco-catolici**, dar este în același timp un loc al vechilor stăpâni. Prima pomenire apare în 1271 fiind numit vila Voievodului Herbord. Un alt stăpân este Blasius Cserei la sfârșitul sec al XIV-lea, apoi trece în proprietatea lui Georgius Bagdi, care termină în 1535 castelui de azi (arhitect fiind Ștefan Lapi de Tasad), asupra căruia își puse amprenta mai târziu și episcopul Lemeny. Urmează apoi ca proprietar Betlen Gavrilă, M. Apafi I și II, următorul proprietar fiind Casa de Habsburg, care-l schimbă cu cele două domenii de la Sâmbăta de Jos și de la Gherla în timpul episcopului Inochentie Micu Klein. Noul stăpân al Blajului fiind acesta din urmă, care în apropierea castelului ridică catedrala, mănăstirea și școlile. Și ceilalți vlădici ce i-au urmat lui Inochentie i-au dus mai departe munca, implicându-se și susținând proiectele sale materiale. Amintim aici construcția Palatului cultural inaugurat în 1936, Institutul Recunoștinței, Școala Normală, Liceul Comercial, Gimnaziul industrial[6].

Blajul este un oraș **al tradiției românești**. Din modestia acestui loc a pornit programul de revendicări naționale și sociale ale neamului. Blajul, 200 de ani, a fost *capitala spirituală* a Ardealului sub raport: *religios, cultural și politic. Minunea resurecției noastre naționale* s-a născut la Blaj, spunea Sextil Pușcariu. Zenovie Pâclișanu face o scurtă analiză a muncii acestor oameni ai Blajului: *prin luptele istovitoare ale mucenicului Inocențiu Clain întemeietorul, idealul politic care a călăuzit obștea românească ardeleană până în preajma unirii celei mari; oamenii Blajului au pornit îndrăzneața luptă politică de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, care a culminat în celebrul Supplex Libellus din 1791; preoții Blajului, adunați în 1792 în jurul vlădicului Ioan Bob, în chiar castelul fostului principe Mihai Apafi II, au avut curajul să refuze jurământul pe Constituția feudală a Ardealului, fiindcă credeau, că un astfel de jurământ i-ar împiedica să lupte pentru emanciparea națională. Iar în anul marilor zguduiri și marilor prefaceri, 1848, la umbra catedralei din Blaj s-au strâns reprezentanții întregului neam, ca să frângă jugul robiei seculare și un mare învățat al lui, Timoteiu Cipariu, a redactat vestitele 16 puncte votate cu frenezie pe Câmpia, numită, de atunci, Câmpia Libertății. Tot un om al Blajului, un profesor al lui, Aron Pumnul, a dus fiorii deșteptării naționale în Bucovina, un altul a organizat învățământul public în Oltenia (Ioan Maiorescu), un al treilea a plecat să deschidă școala românească a Năsăudului (Ieronim Calnochi), al patrălea, ajuns la marginea de apus a românismului, a înființat liceul românesc din Beiuș (Samuil Vulcan); alții au plecat să întemeieze la Brașov gazetăria românească ardeleană*[7]. Cine contribuie la înființarea liceului din Brașov este Gheorghe Barițiu, iar alții au trecut în Iașii Moldovei și au dezvoltat învățământul aici.

Blajul este un oraș **al Unirii** pentru că s-a implicat în Marea Unire, care a fost pregătită prin vlădicii săi, prin biserică, prin oamenii care erau apropiați bisericii, prin preoții și dascălii săi.

Dacă ar fi să evidențiem câteva nume ale vlădicilor Blajului care s-au pus în slujba neamului prin acte de cultură, acte de caritate, prin revendicări de drepturi politice ne oprim asupra lui Inochentie

---

[4] *Ibidem*, p.1.
[5] *Unirea*, nr. 27/3.07.1937, p. 3.
[6] Despre Blaj, vezi de pildă: Alexandru Lupeanu, *Călăuza Blajului*, Blaj, Tipografia Seminarului Teologic gr. cat., 1922; Mircea Buza, Mircea Stroia, *Blaj*, București, Editura Sport-Turism, 1985; Cornel Tatai-Baltă, *Blajul în imagini*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2002.
[7] *Unirea*, nr. 27/3.07.1937, p. 5.

Micu Klein – *năvalnic deschizător de drumuri*[8]; Petru Pavel Aron – cel ce deschide *fântânile darurilor*[9]*;* ne atrage atenţia în mod deosebit omagiul adus de către A. Cotruş prin poezia *Pe-o carte*, episcopului Petru Pavel Aron – deschizător de şcoli şi de drumuri: *citesc…/ şi dincolo de rânduri simt cum cresc/ umbre din trecutul românesc…/ dintre ele văd cum se ridică,/ ca dintr-un deschis mormânt,/ în drum spre un nevăzut amvon:/umbra ta de sfânt,/ de om ce-n cazne mari oprit-ai plânsu-ţi/ şi te-ai învins de mii de ori pe tine însuţi,/ martir de măreţie şi răbdare antică,/ neprihănit vladică -/Petru Pavel Aron*[10]*…*;
Atanasie Rednic, ce se hrănea cu *legume şi olei*[11]*;* Grigore Maior – *apostol neobosit*[12]; Ioan Bob – care semnează *Supplex Libellus Valachorum*[13]; Ioan Lemeni – *omul de gust şi de pricepere*[14]*;* Al. StercaŞuluţiu – *numai moartea l-a despărţit de naţiunea sa*[15]; Ioan Vancea – *al doilea ctitor al Blajului şi al şcolilor sale*[16]*;* Victor Mihalyi – *aristocrat prin naştere şi prin ţinută şi democrat prinviaţa sa modestă, ordonată şi laborioasă*[17]; Vasile Suciu – *Vasile Vodă al Blajului*[18].

Blajul a avut călugări, canonici şi profesori care au fost şi ei mereu în slujba naţiei. Tot din aceste locuri, din şcoala blăjeană s-a lămurit definitiv conceptul originilor şi s-au pus bazele unei culturi româneşti *legând firul tradiţiei latine, de acolo de unde diferite influenţe din afară îl întrerupseră.*

Din legăturile religioase ale Blajului cu Roma s-a produs dezrobirea noastră naţională[19]. Blajul reprezintă **spiritualitate**. Venirea episcopului Inochentie Micu Klein este asemenea descălecării lui Dragoş şi Negru Vodă. Fundaţiile creiate aici vor ajuta la construcţia unui puternic centru cultural naţional; Câmpia Libertăţii de aici e simbolul eroismului naţional. Oraşul, indiferent de administraţia oficială pe care a avut-o Transilvania, a rămas tot timpul al românilor[20]. Blajului îi revine acum meritul de-a dezvolta şi consolida patrimoniul naţional[21]. Un neam cu un puternic respect pentru trecut îşi croieşte viitorul din tradiţia trecutului, iar Blajul are această datorie[22].
Blajul a avut o tradiţie prin Biserica sa, prin preoţii săi, prin şcolile sale, puse toate prin jertfe şi abnegaţie în slujba neamului[23]. Blajul, un oraş cu **tradiţie monastică**, îşi deschide Mănăstirea de călugări în 1747 şi are călugări gata de sacrificiu pentru ridicarea neamului prin cultură, care în acele vremuri era într-o situaţie precară. *Primii pionieri* – au fost Baziliţii de la Sfânta Treime, înalţi eruditi ce-şi făcuseră studiile în Roma, Viena şi în alte centre de cultură. La Sfânta Treime din Blaj au fost Grigorie Maior, Silvestru Caliani, Gerontie Cotorea şi Leontie Mosconas. Aceştia respectau aspra tradiţie bazilitană, iar nopţile şi le dedicau *citirii îndelungate,* dintre ei alegându-se mari cărturari ai

---

[8] Vezi pentru detalii: Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocenţiu Klein*, Blaj, Tipografia Seminarului arhidiecezan gr. cat., 1900; Francisc Pall, *Inochentie Micu-Klein. Exilul la Roma*, vol. I-III, Cluj-Napoca, Editura Viaţa Creştină, 1997.
[9] Vezi pentru detalii: Augustin Bunea. *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisiu Novacovici*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1902; Ioan Chindriş, Niculina Iacob, *Petru Pavel Aron*, Blaj, Editura Astra, 2007.
[10] *Unirea*, nr.26/26. 06. 1937, p. 4.
[11] Zenovie Pâclişanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, (Partea a II-a, 1752-1783), nr. 53-60, 1993, p. 85-127.
[12] *Ibidem*, p. 131-177.
[13] Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopuluiIoan Bob (1782-1830)*, Bucureşti, Editura Scriptorium, 2005.
[14] Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, Editura Univers enciclopedic, 1996, p. 227.
[15] *Ibidem*, p. 447.
[16] *Ibidem*, p. 469.
[17] *Ibidem*, p. 266-267.
[18] *Ibidem*, p. 428-429.
[19] *Unirea*, 27/3. 07. 1937, p. 3-6.
[20] *Ibidem*, p. 7.
[21] *Ibidem*, p. 2.
[22] *Ibidem*, p. 3.
[23] *Ibidem*, p.1.

veacului al XVIII-lea, care au creat opere și au fost *meșteri de tipare*[24], Tipografia de la Blaj este cea de la Bălgrad, care a tipărit Noul Testament fiind adusă la Blaj *într-o traistă de un călugăr*[25].

Episcopul Inochentie Micu Klein conturase programul cultural pe care îl vor duce mai departe vlădicii care l-au urmat, fiecare având însă propria viziune și autenticitate a ceea ce trebuia realizat pentru emanciparea națională.

Lui Inochentie Micu îi urmează episcopul Petru Pavel Aron care deschide la Blaj Școlile. Privind situația socială și politică din Principate și Ardeal de la acea vreme constatăm că în Principate erau stăpâni Fanarioții lacomi, iar Ardealul era o *temniță lungă și largă de robi*, însă tocmai atunci se deschid la Blaj școlile.

Iorga spunea despre aceste școli: *acele școli de preoți și de învățătură a mirenilor, care venind tocmai la ceasul lor, când se închideau izvoarele de lumină mai umilă ale mănăstirilor, au dus mai departe grija pentru cartea românească și, statornicind legături noi cu cultura conștientă a Apusului, au deschis largi orizonturi cugetării neamului*[26].

Dintre cei care au studiat la Blaj[27] îi enumerăm pe: Samuil Micu, Petru Maior, Ion Budai Deleanu, Vasile Aron, Ioan Maiorescu, Simion Bărnuțiu, Andrei Mureșanu, Aron Pumnul, Axente Sever, Alexandru Papiu Ilarian, Vasile Bumbac, Aron și Nicolae Densușianu, George Barițiu[28].

Blajul este și un **oraș al literaturii**, pe care o promovează în școli, în presă, studiind și scriitorii locali fiind în perioada interbelică gazda reprezentanților *Societății scriitorilorromâni*. Cu acest prilej Victor Eftimiu aduce un omagiu orașului rememorând o Sărbătoare a Astrei în 1911 când se împlineau 50 de ani de la înființarea ei[29]. Atunci au fost prezenți la Blaj printre zeci și zeci de mii de țărani și Andreiu Bârseanul, Ion Luca Caragiale, George Coșbuc, Ștefan O. Iosif, Ion Scurtu, Petre Liciu, iar deasupra tuturor zburase Aurel Vlaicu[30]. În acest oraș al spiritualității și **culturii**, se ține un congres al *Ligii culturale* în 1926, ocazie cu care Iorga apreciază că Biserica Ortodoxă și Biserica Greco Catolică sunt creații ale sufletului românesc și face o apreciere asupra Bisericii Blajului: *Pentru toți câți vin la Blaj, cari văd cu ochi cunoscuți, sau pentru întâia dată, catapeteasma bisericii catedrale – una din cele mai frumoase de pe tot cuprinsul pământului românesc -, frescurile minunate ale cupolei și alte bogății de artă ale Blajului, se desprinde limpede că ceea ce stăpânește aici e vlagapoporului românesc capabili de creațiuni spontane*. Iar despre Blaj afirmă că este o cetate *unde n-a murit sfântul suflet românesc al idealismului curat*[31].

Era și un loc al legendei și **amintirilor** pentru cei care au apucat să-l cunoască și să se bucure și de natura acestui spațiu cum e Chereteul – locul de relaxare al elevilor Blajului. Aici și pe malul Târnavei Mari, în *bercul mitropliei,* era locul de relaxare și al poetului Mihai Eminescu și tot aici s-a păstrat și amintirea unei resuscitări a revoluției de la 15 mai 1848, de către școlarii de pe Târnave când le-a fost interzis de către Guvernele de la Budapesta comemorarea ei pe Câmpia Libertății[32].

Înălțarea Noului Palat Cultural, este alt prilej de amintire, când se demolează două case, construite de pe vremea lui Clain, martore tăcute ale *frământărilor cumplite,* și ale constituirii *cetății noastre de cultură românească din inima Ardealului.* Una era a lui Timotei Cipariu și alta a canonicului și academicianului I. Micu Moldovan. Măreț sunt aceste case nu atât prin arhitectură cât

---

[24]Ioan Rațiu, *Din trecutul Ordului Bazilitan*, în *Anuarul institutelor de învățământ gr. cat.din Blaj*, 1912, p. 3-64.

[25]*Unirea*, nr. 8/23.02.1924, p. 3; Vezi pentru detalii: Eva Mârza, *Tipografia de la Alba Iulia (1577-1702)*, Sibiu, Editura Imago, 1998; Gabriela Mircea, *Tipografia din Blaj în anii 1747-1830*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2008; Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn de la Blaj (1750-1830)*, Blaj, Editura Eventus, 1995.

[26]*Unirea*, nr. 9/1.03.1924, p. 2.

[27] Vezi îndeosebi: Iacob Mârza, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, 1987, p. 194-198.

[28]*Unirea*, nr.8/23.02.1924, p. 2-3; nr.9/1.03. 1924, p. 2-3.

[29]*Serbările de la Blaj 1911*, Blaj, Tipografia Seminarului teol. gr.cat. (f. a.).

[30]*Unirea*, nr. 18/5. 05. 1923, p. 2.

[31]*Unirea*, nr. 27/3. 07. 1926, p. 1-2.

[32]*Unirea*, 45/7. 11. 1931, p. 2-4.

prin ideile care au luat ființă aici. În casa lui Timotei Cipariu se citea presă străină în special franceză și germană, ziarele lui Ion Heliade Rădulescu de la București și ale lui Gheorghe Asachi de la Iași. Tot aici s-a gândit și adunarea de la 1848. În cealaltă casă și-au găsit ocrotire nume mari ale culturii române, cum sunt Ioan Bianu și Iuliu Maniu[33].

Blajul vede în perioada interbelică și consacrările episcopilor și mitropoliților, vede dezvoltarea școlilor, serbările Astrei, serbările cu ocazia comemorării revoluției de la 1848,vede organizații catolice cum se dezvoltă, vede schimbări de papi și este martorul tăcut al acestor manifestări în România regală.

BIBLIOGRAPHY

Izvoare edite:

1. Colecția ziarului Unirea, din anul 1919 până în anul 1940.

Lucrări generale:

1. *Blajul. O istorie în texte alese*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită de Teodor Seiceanu și Ion Buzași, Alba Iulia, Imprimeriile „UNIREA PRESS", 1998.
2. Bunea Augustin, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, Blaj, Tipografia Seminarului arhidiecezan gr. cat., 1900;
3. Bunea Augustin. *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1902;
4. Buza Mircea, Stroia Mircea, *Blaj*, București, Editura Sport-Turism, 1985;
5. Chindriș Ioan, Iacob Niculina, *Petru Pavel Aron*, Blaj, Editura Astra, 2007.
6. Dumitran Daniel, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopuluiIoan Bob (1782-1830)*, București, Editura Scriptorium, 2005.
7. Lupeanu Alexandru, *Călăuza Blajului*, Blaj, Tipografia Seminarului Teologic gr. cat., 1922;
8. Mârza Eva, *Tipografia de la Alba Iulia (1577-1702)*, Sibiu, Editura Imago, 1998;
9. Mârza Iacob, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, 1987, p. 194-198.
10. Mircea Gabriela, *Tipografia din Blaj în anii 1747-1830*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2008;
11. Oancea-Raica, Claudia, *Cultură și literatură în presa blăjeană interbelică,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2010.
12. Pall Francisc, *Inochentie Micu-Klein. Exilul la Roma*, vol. I-III, Cluj-Napoca, Editura Viața Creștină, 1997.
13. Păcurariu Mircea, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Univers enciclopedic, 1996, p. 227.
14. Pâclișanu Zenovie, *Istoria Bisericii Române Unite*, (Partea a II-a, 1752-1783), nr. 53-60, 1993, p. 85-127.
15. Rațiu Ioan, *Din trecutul Ordului Bazilitan*, în *Anuarul institutelor de învățământ gr. cat. din Blaj*, 1912, p. 3-64.
16. Rus, Anton, *Presa periodică blăjeană (1838-1948),* în *Astra blăjeană*, an. XI, nr. 1(42)/2007.
17. Russu Sorin Valer, *Biserică, istorie şi cultură în ziarul „Unirea" de la Blaj, de la apariţie la Marea Unire (1891-1918), Prefaţă* de Cornel Tatai-Baltă, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2014.
18. Russu Sorin Valer, *Unirea de la 1918 reflectată în paginile ziarului Unirea de la Blaj*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015.
19. *Serbările de la Blaj 1911*, Blaj, Tipografia Seminarului teol. gr.cat. (f. a.).

[33] *Unirea*, 34/23. 08. 1930, p. 2-4.

20. Tatai Ana, Tatai-Baltă Cornel, *Anuarul liceului de băieți greco-catolici din Blaj*, 1853-1945, Alba Iulia, Editura Altip, 2017, p. 7-10.
21. Tatai-Baltă Cornel, *Gravorii în lemn de la Blaj (1750-1830)*, Blaj, Editura Eventus, 1995.

THE SOVIETIZATION THROUGH CULTURE IN THE SATU MARE COUNTY: THE ROMANIAN ASSOCIATION FOR TIGHTENING RELATIONS WITH THE USSR (rom. ARLUS) BETWEEN 1945-1946)

Ciprian Pusta
PhD Student, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract:The paper "Sovietization Through Culture in Satu Mare: the Romanian Association for Strenghtening Links with the USSR (ARLUS) between 1945-1946", presents important aspects of the process of communisation in Satu Mare, before the actually establishment of the communist regime in Romania.
Containing four parts, this paper presents in the first part general considerations about the importance of research of the communist period in Romania and the role of cultural associations in an effort of communization by the Groza government during 1945-1947, when an important role was played by ARLUS.
The second part presents a brief history of the ARLUS Association in Romania, comprising data about the establishment of the association, the stated goals, the publications and the institutions established to support them, the type of activities they organized, etc.
The third part is the most consistent and this is in fact the aim of this article. Based on unpublished archival documents studied before facts are chronologically presented, about the setting up stages of the ARLUS Association and its subsidiaries within Satmar county. It is also emphasized the role of the local and the county administration in establishing subsidiaries of the ARLUS, and attempts made by this to involve other institutions, too. (The School and The Church).
The final part contains the author's remarks and conclusions. They concern different aspects regarding the cooperation between the county and the local authorities; the involvement of local authorities of the schools and the church in the establishment of subsidiaries of ARLUS; the attitude of the civilian population and particularly to the Association of Romanian population; the activity of the branches after setting, etc.

Keywords:Romanian Association for Strenghtening Links with the USSR, 1945, 1946, Satu Mare County, sovietization, culture, communization

1. Considerații generale

Studiul perioadei comuniste din România a devenit, în ultimele două decenii, o preocupare constantă a școlii istorice românești, izvorâtă din necesitatea de a cunoaște și a înțelege, din ce în ce mai bine, cele peste patru decenii de regim totalitar. Pe măsură ce documentele de arhivă au fost puse la dispoziția cercetătorilor, istoriografia comunismului a căpătat direcții noi. Aspectele preponderent politice, abordate în primii ani post-decembriști, au fost completate cu lucrări de specialitate care vizau realitatea socială, economică și culturală a perioadei comuniste. De asemenea, cercetarea istorică a acestei perioade s-a îndreptat tot mai mult spre studiul unor aspecte regionale sau locale ale istoriei în cei 42 de ani de comunism, pe baza izvoarelor istorice, scrise sau orale.

În acest demers se înscrie și lucrarea de față, prin încercarea de a aduce aspecte inedite din perioada de început a comunizării în județul Satu Mare, încă înainte de a se instaura efectiv regimul comunist în România. Perioada anilor 1945-1946, a fost una de mari frământări politice (generate de instaurarea guvernului comunist al lui Groza și începutul procesului de comunizare), economice (datorită efortului României de a plăti datoriile de război către URSS, prin aplicarea Convenției de Armistițiu), sociale (provocate de nemulțumirea populației, cauzată de lipsurile materiale). Situația dificilă din județ și din țară, nu a împiedicat însă organele administrative județene și locale, aflate în plin proces de comunizare, să îndeplinească ordinele venite de la București. În acest context istoric a

luat ființă în județul Satu Mare, începând cu vara anului 1945, Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu URSS (ARLUS).

Considerăm fără îndoială, că societatea ARLUS, al cărei scurt istoric va fi prezentat mai jos, a fost una din marile acțiuni de propagandă în favoarea Uniunii Sovietice, orchestrată la nivel național în timpul guvernului Groza. Pentru județul Satu Mare, ARLUS a însemnat și prima încercare, pe plan cultural, de a atrage populația spre noua ideologie, venită din Răsărit.

Scopul acestui studiu este, ca pe baza documentelor inedite de arhivă cercetate, să prezinte cronologic etapele înființării ARLUS și a filialelor acesteia în județul Satu Mare, rolul administrației în procesul de constituire, dificultățile întâmpinate în întemeierea asociației, dar și atitudinea populației față aceasta.

2. Scurt istoric al ARLUS în România

„ARLUS nu a fost nici o asociație umanitară, nici una culturală, ci doar un instrument de rusificare a României, mai precis de sovietizare”[1]. Probabil aceste cuvinte definesc cel mai bine scopul adevărat al acestei asociații, înființată în toamna anului 1944 la București.

Inițiativa constituirii ARLUS a fost luată de un grup de intelectuali cu simpatii de stânga, în timpul unei întâlniri în casa reputatului endocrinolog Constantin I. Parhon, în 20 octombrie 1944[2]. La 12 noiembrie 1944, inițiativa se materializează prin organizarea unei Adunări Generale Constitutive, în localul Facultății de Științe a Universității din București[3].

În actul constitutiv al ARLUS, se stipula faptul că organizația a fost creată în scopul cunoașterii reciproce între România și U.R.S.S. și pentru strângerea legăturilor de prietenie între aceste două țări.

După instaurarea guvernului Groza la 6 martie 1945, promovarea ARLUS-ului la nivel național va intra în sfera politicii de stat. Prin activitățile organizate (conferințe, festivaluri, vizionări de filme, baluri, cursuri de limba rusă, piese de teatru, serbări cu diferite ocazii, etc.), se promova asiduu o politică de propagandă în favoarea Uniunii Sovietice, astfel că, cel puțin în primii ani ai regimului comunist, ARLUS a fost unul dintre pilonii de bază ai sovietizării României.

3. Înființarea ARLUS în județul Satu Mare (1945-1946).

Societatea ARLUS a luat ființă în ținutul Sătmarului, în urma unei decizii venită de sus și pusă în aplicare de Prefectura județului. În aceste condiții, în înființarea filialelor ARLUS, un rol important a avut administrația locală, reprezentată de primarii de orașe și sate, pretorii de plăși și notari.

În mod surprinzător, inițiativa înființării ARLUS în județul Satu Mare a aparținut Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului (C.R.P.A.A), prin delegatul acesteia pe lângă Prefectura județului, lt. col. Victor Suciu. Acesta, prin Adresa nr. 200 D din 20 iulie 1945, ‘roagă’ Prefectura județului să dispună „ca la toate reședințele de plăși și orașele din județ și comunele mai însemnate să se înființeze Asociația ARLUS. Aceasta este dorința și a Comisii Române pentru Aplicarea Armistițiului”[4]. Se recomanda, de asemenea, ca președinții acestor asociații să fie primarii la orașe și sate, și pretorii la reședințele de plasă. În finalul adresei se precizează că Comisia s-a însărcinat cu controlul pe teren al asociației. De asemenea solicită Prefecturii, până la data de 15 august, un raport cu privire la numărul membrilor înscriși precum și un program de activitate al acestor filiale ce se vor înființa[5].

Ca urmare a Adresei 200 D din 20 iulie 1945, prefectul județului, emite Ordinul nr. 6039 din 8 august 1945, prin care se comunică pretorilor și primarilor din orașe să înființeze filiale ARLUS. Se recomandă primarilor și pretorilor să procedeze „la întocmirea lucrărilor premergătoare iminente înființării acestei asociațiuni, prin propagandă între intelectuali, pentru a se înscrie cât mai mulți

---

[1] Radu Negrescu-Șuțu, *ARLUS și bătrânii friguroși,* Articolîn revista Asymetria - revue roumaine de culture, critique et imagination, sursa: http://www.asymetria.org//modules.php?name=News&file=article&sid=201, 19.11.2016;

[2] Vezi Adrian Cioroianu, *A.R.L.U.S. – o poveste cu intelectuali*, în Revista 22, nr. 43 (349), 23-29 octombrie 1996, p.12;

[3] Vezi Radu Negrescu-Șuțu, *op.cit.*

[4] BJANSM, *Fond Prefectura județului Satu Mare, dosarul 57/1945, f. 9.*

[5] Vezi, Ibidem.

membri în asociație, […] minim 30 persoane pentru înființarea unei filiale”[6]. Ordinul 6039/1945 va deveni laitmotivul comunicării între Prefectură, Preturile de Plasă și Primăriile de orașe, în efortul de a duce ARLUS-ul în toate colțurile județului Satu Mare.

În data de 1 septembrie 1945, Primăria orașului Satu Mare trimite către Prefectură un comunicat prin care anunța că s-a înființat societatea ARLUS, având-l președinte pe prefectul județului, Ștefan Anderco. Se mai precizează în comunicat că numărul membrilor înscriși este de 400, că s-a organizat un festival artistic în localul Municipal, cu ocazia zilei de 23 august și că s-au trimis adrese la toate plășile să se înființeze societatea ARLUS[7].

Filiala din orașul Satu Mare a fost prima înființată pe teritoriul județului, cea mai mare și cea mai importantă, deoarece a fost direct implicată în înființarea celorlalte filiale din județ. Documentele cercetate nu oferă data exactă a înființării, însă aceasta poate fi plasată undeva între 20 iulie și 23 august 1945, când știm sigur că ARLUS Satu Mare a organizat un festival artistic.

Răspunsul Prefecturii la Adresa din 16 august a delegatului C.R.P.A.A., vine abia pe 5 septembrie, iar în raportul justificativ înaintat delegatului, sunt prezentate acțiunile întreprinse până în acel moment prin Ordinul nr. 6039 din 8 august[8].

Tot în 5 septembrie, Prefectura retrimite Ordinul 6039/1945 la pretorii de plasă și primarii de orașe, în care solicită rezultatele obținute în înființarea filialei ARLUS. Totodată solicită o evidență a căminelor culturale existente și întrebuințarea lor. Termenul limită pentru înaintarea rapoartelor este fixat în 15 septembrie[9].

În aceeași zi, pretorul Plășii Seini, comunică Prefecturii că n-a primit exemplarul din Statutele ARLUS, de care ar avea nevoie pentru înființarea filialei[10].

În 9 septembrie, pretorul Plășii Ugocea raportează și el Prefecturii că nu a primit cele 9 exemplare de Statute solicitate și roagă pe dl. prefect să intervină pe lângă secretarul ARLUS Satu Mare, pentru a primi Statutele solicitate, fără de care nu se pot înființa filiale[11].

În 10 septembrie, Pretura Plășii Satu Mare raporta, la Ordinul 6039/1945, faptul că pe teritoriul Plășii s-au înființat subfiliale ARLUS în 8 comune[12].

În 19 septembrie, Pretura Plășii Baia Mare va raporta, la Ordinul 6039/1945, faptul că pe teritoriul plășii nu s-au înființat în nicio comună filiale ARLUS, „din cauză că în nicio comună nu prea sunt alți intelectuali în afară de preoți, învățători și notari”[13].

În 21 septembrie, ca urmare a sesizărilor venite din teritoriu referitoare la lipsa Statutelor, Prefectura trimite o notă către asociația ARLUS Satu Mare prin care solicită 15 exemplare din Statutele ARLUS, pentru a fi distribuite la Preturi[14].

În 26 septembrie, Pretura Plășii Oaș raporta că „s-au convocat într-o adunare toate persoanele indicate a face parte din această Societate în scopul înființării acestei societăți însă la ziua fixată nu s-au prezentat acel număr de persoane pe care îl prevede Statutele de înființare, deci am fost nevoiți a amâna înființarea Societății pe o dată ulterioară […]”[15]

În 1 octombrie, intervine din nou delegatul C.R.P.A.A., care reiterează Adresa nr. 200 D/1945, solicitând prefectului să dea din nou dispoziții preturilor să înființeze la sediile plășilor asociația ARLUS. Delegatul și-a motivat insistența prin faptul că și el trebuie să raporteze lunar activitatea,

[6]Ibidem, f. 24.
[7]Vezi, Ibidem, f. 29.
[8]Vezi, Ibidem, f. 30.
[9]Vezi, Ibidem, f. 31.
[10]Vezi, Ibidem, f. 33.
[11]Vezi, Ibidem, f. 32.
[12]Vezi, Ibidem, f. 35.
[13]Ibidem, f. 37.
[14]Vezi, Ibidem, f. 38.
[15]Ibidem, f. 39.

astfel că este nevoit să răspundă negativ în ceea ce privește înființarea ARLUS în județ. De asemenea, el a subliniat faptul că Preturile motivează lipsa Statutelor, astfel că a recomandat prefectului, ca în calitatea lui de președinte al ARLUS Satu Mare, să dispună ca secretarul asociației să trimită fiecărei plăși Statutele, iar pretorilor să le reamintească din nou ordinul de înființare[16].

Tot la 1 octombrie, în Plasa Șomcuta Mare, a luat ființă filiala ARLUS, în comuna Șomcuta Mare. În raportul înaintat Prefecturii a doua zi, pretorul Plășii a anexat procesul verbal de constituire[17] și a justificat motivul întârzierii înființării filialei ARLUS prin faptul că, doar la a treia convocare a intelectualilor, a reușit să adune un număr suficient pentru înființarea asociației[18].

În 9 octombrie, Pretura Plășii Ardud răspunde Ordinului 6039/1945, raportând că pe teritoriul plășii s-au înființat filiale ARLUS în comunele Beltiug (cu 23 membri), Craidorolț (cu 27 membri) și Ardud (cu 37 membri). În 25 noiembrie lua ființă și la Mădăras o filială ARLUS cu 22 de membri, astfel numărul asociațiilor din Plasa Ardud ridicându-se la patru[19].

În 18 octombrie, Pretura Plășii Satu Mare raporta, la Ordinul 6039/1945, că pe teritoriul Plășii s-au înființat în 11 comune filiale ARLUS, iar cămine culturale sunt numai două, folosite pentru diverse întruniri[20].

În 27 octombrie, aceeași Pretură a Plășii Satu Mare, completează Raportul înaintat în 18 octombrie, informând Prefectura județului că s-a mai înființat o filială ARLUS în comuna Odoreu, așa că numărul total al filialelor din plasă este doisprezece[21].

În 31 octombrie, Pretura Plășii Seini raportează, la Ordinul 6039/1945, faptul că s-a înființat în 30 octombrie, filiala ARLUS în Seini[22]. Interesant este că la înființarea acestei filiale s-a înregistrat o noutate, și anume aceea că ea a fost constituită provizoriu, din cauza lipsei Statutelor. Situația a fost semnalată Prefecturii, cu rugămintea de a trimite un exemplar din Statute, pentru a definitiva formarea filialei.[23].

În 6 noiembrie, Prefectura județului, urmare a Ordinului 6039/1945, trimite Preturilor de Plasă și Primăriilor din orașe, Statutele necesare pentru înființarea ARLUS-ului, cu rugămintea să se procedeze de îndată la înființarea filialelor. Rapoartele de la comune vor fi înaintate la pretori pentru a fi înglobate în raportul general pe plasă, care se înaintează la Prefectură"[24]. De asemenea Prefectura insistă asupra importanței deosebite a înființării acestor filiale și a respectării termenului acordat pentru înaintarea rapoartelor de activitate, deoarece acestea sunt cerute de Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului[25].

În 20 noiembrie, Pretura Plășii Ardusat, raportează, la Ordinul nr. 6039/1945, că încă nu s-au primit Statutele și solicită trimiterea lor urgentă pentru a putea înființa filialele ARLUS[26].

În 24 noiembrie, Pretura Plășii Baia Mare, raportează la Ordinul nr. 6039 din 6 noiembrie, faptul că „din partea noastră s-au distribuit la timp Statutele pentru înființarea filialelor A.R.L.U.S., dând ordin notarilor să ia contact în acest scop cu inspectorii școlari, încă înainte de a primi ordinul Dvs. și de a ști că D-nii directori școlari au primit instrucțiuni în acest scop. Cu toate aceste, până în prezent nu au luat ființă aceste filiale decât în 5 comune. În ce privește activitatea desfășurată, de asemenea nu ni s-a raportat nimic, notarii motivând verbal că sunt supraîncărcați și nu au timp fizic pentru a se ocupa cu aceste filiale, iar d-nii învățători și preoți nu numai că nu iau nici o inițiativă în această privință, dar

[16]Vezi, Ibidem, f. 40.
[17]Vezi, Ibidem, f. 42.
[18]Vezi, Ibidem, f. 41.
[19]Vezi, Ibidem, f. 59.
[20]Vezi, Ibidem, f. 46.
[21]Vezi, Ibidem, f. 47.
[22]Vezi, Ibidem, f. 50.
[23]Ibidem.
[24]Ibidem, f. 51.
[25]Vezi, Ibidem.
[26]Vezi, Ibidem, f. 53.

nici nu le dau concurs. Având în vedere că de fapt, în actualele împrejurări, notarii sunt supraîncărcați, unii neavând nici un fel de personal, ar fi de dorit ca să se găsească o modalitate și să fie obligați, atât preoții cât și învățătorii, să se ocupe mai intens și mai activ cu această chestiune care intră în domeniul cultural, deci în atribuțiunile preoților și învățătorilor. În caz contrar, chiar înființate aceste filiale de către notari, nu vor putea desfășura nici o activitate și va rămâne o societate moartă"[27].

În 29 noiembrie, delegatul Comisariatului General pentru Executarea Armistițiului (C.G.P.E.A.)[28], solicită Prefecturii un nou raport în care să comunice, până în data de 27 a fiecărei luni, următoarele situații în legătură cu Asociația ARLUS: dacă funcționează în județ și de când; dacă are filiale în funcțiune, unde, câte și când a luat ființă fiecare filială; secțiile care funcționează, dotarea fiecăreia; numărul total al membrilor din județ; programul de activitate; realizări în cursul lunii sau în curs de terminare; fonduri realizate; greutăți întâmpinate, natura lor, etc.[29].

Urmare a solicitărilor delegatului C.G.P.E.A. din 29 noiembrie, în 3 decembrie, Prefectura județului trimite în teritoriu o continuare a Ordinului Nr.6039/1945, care transmite aceste cereri ale delegatului, Preturilor de Plasă și Primăriilor de orașe, cu precizarea că rapoartele vor fi înaintate cel mai târziu până în data de 20 a fiecărei luni[30].

În 7 decembrie, Pretura Plășii Oaș raporta că „s-au luat măsuri pentru înființarea Societății A.R.L.U.S.. Până în prezent s-au convocat de două ori intelectualii din plasă, însă nu s-au prezentat în număr complet după cum prevede statutul de constituire a Asociației A.R.L.U.S."[31].

În 12 decembrie, Pretorul Plășii Seini raportează că președinte al filialei ARLUS din Seini a fost ales șeful judecător de la Judecătoria rurală din Seini, căruia i s-a transmis spre conformare Ordinul menționat mai sus[32].

Urmare a aceluiași Ordin Nr. 6039/1945 emis de Prefectură în 3 decembrie, este și răspunsul venit de la Pretura Plășii Ardusat în 20 decembrie. Se raportează că ARLUS este în curs de înființare în comunele plășii, dar în lipsa Statutelor, nu s-a desfășurat nici o activitate[33].

În aceeași zi, Pretura Plășii Ugocea raportează că au fost înființate cinci filiale ARLUS. Numărul total al membrilor pe plasă este de 108, iar toate filiale au doar secția culturală. Există un program de activitate (activități religioase cu ocazia Crăciunului, procurări de cărți și reviste, șezători, festivități culturale), dar în cursul lunii nu s-a realizat încă nimic[34].

În 22 decembrie raportează și Pretura Plășii Baia Mare. Pe cuprinsul Plășii există 11 filiale ARLUS cu 348 de membri. În cele 11 filiale nu s-a întocmit nici un plan de activitate, nu s-a realizat nici o acțiune în cursul lunii, nu există fonduri, și doar în trei comune funcționează secția culturală. Legat de greutățile întâmpinate, primpretorul Plășii, își exprimă încă o dată opinia, și anume că „ceilalți factori intelectuali din comună și în special preoții nu dau nici un concurs notarilor în această privință. Învățătorii primind ordin să înființeze aceste filiale – unii – au dat oarecare concurs notarilor cu ocazia completării statutului și organizării filialei, însă după aceasta s-au dezinteresat complet de existența și activitatea filialei, lăsând totul în seama administrației"[35].

La 7 ianuarie 1946, Prefectura Județului Satu Mare trimite o adresă tuturor Preturilor de Plăși și Primăriilor de orașe, în care le reamintește de Ordinul 6039/1945 din 3 decembrie 1945, precizând că

[27]Ibidem, f. 62.
[28] Prin Legea 636, publicată în Monitorul Oficial din 8 august 1945, s-a reorganizat Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului, înființându-se un Comisariat General al Executării Armistițiului, care a preluat atribuțiile fostei Comisii.
[29]Vezi, Ibidem, f. 65.
[30]Vezi, Ibidem, f. 68.
[31]Ibidem, f. 70.
[32]Vezi, Ibidem, f. 71.
[33]Vezi, Ibidem, f. 72.
[34]Vezi, Ibidem, f. 74.
[35]Ibidem, f. 81.

pe luna decembrie doar Preturile Baia Mare și Ugocea au trimis rapoarte. Recomandă astfel ca pe viitor înaintarea rapoartelor să se facă la termen, în caz contrar aplicându-se sancțiuni[36].

În aceeași zi, Prefectul județului trimite către Inspectoratul Școlar Județean, Ordinul nr. 6039/1945, în care solicită sprijinul instituției școlare pentru mobilizarea cadrelor didactice în vederea înființării ARLUS-ului la sate.

O zi mai târziu, Prefectul județului trimite o adresă secretarului Asociației ARLUS Satu Mare, D-lui avocat Șuta Ioan, comunicându-i că a trimis câte un exemplar din Statutele Asociației la fiecare comună, restul fiindu-i restituite acestuia. De asemenea solicită d-lui Șuta, ca până pe 20 a fiecărei luni, să comunice Prefecturii următoarele date: numărul total al membrilor, programul de activitate, realizările din cursul lunii, fonduri realizate, greutăți întâmpinate[37].

În 14 ianuarie, ca răspuns la Ordinul 6039/1945 din 7 ianuarie emis de Prefectură, pretorul Plășii Seini raportează că nu poate înainta darea de seamă la situația ordonată, deoarece nu a primit nicio situație de la președintele filialei ARLUS din Seini, deși acestuia i-au fost transmise toate ordinele primite, referitoare la asociație[38].

În 15 ianuarie, Pretura Plășii Someș răspunde la Ordinul 6039/1945, raportând că filialele ARLUS sunt în curs de înființare în fiecare comună din plasă. Motivul invocat de pretor pentru care nu s-a desfășurat încă nicio activitate, este că lumea nu se adună la invitațiile făcute de conducători[39].

În 19 ianuarie, Pretorul Plășii Mănăștur raportează că în teritoriu a fost înființată doar o singură filială ARLUS, în satul Copalnic (procesul verbal[40] de înființare are data de 2 decembrie 1945), cu 34 de membri. Își exprimă și el părerea că Inspectoratul Școlar Județean ar trebui să ia măsuri ca directorii școlilor să procedeze de îndată la înființarea filialelor[41].

La același Ordin al Prefecturii nr. 6039/1945 din 7 ianuarie 1946, raportează, în 21 ianuarie, și Pretura Plășii Baia Mare. Se comunica Prefecturii că, pe teritoriul plășii, ființează 16 filiale, adică câte una în fiecare comună. Numărul total al membrilor este de 456, și în toate cele 16 filiale funcționează doar secția culturală. Nicio filială nu are fonduri proprii și nici program de activitate întocmit. În cursul lunii ianuarie, doar 6 comune au raportat activități (conferințe sau serbări culturale). Greutățile întâmpinate sunt aceleași ca în precedentele două rapoarte înaintate Prefecturii în noiembrie și decembrie[42].

În 23 ianuarie, Pretura Plășii Ugocea înaintează raportul pe luna ianuarie, la Ordinul Prefecturii nr.6039/1945. Raportul este identic cu cel din luna precedentă, iar motivul pentru care nu s-a întreprins nimic nou se datorează personalului redus al Primăriilor, care din lipsă de timp, au încredințat întreaga activitate corpului didactic, care nu a făcut nimic, ba chiar în unele comune n-au înființat nici filiala ARLUS, deși aveau Statutele la dispoziție. Și aici se recomandă să se dea un ordin categoric tuturor direcțiunilor școlare pentru a-și da mai mult interes în acest scop[43].

În 28 ianuarie 1946, Prefectura Județului Satu Mare, raportează către delegatul C.G.P.E.A, măsurile luate în luna ianuarie (Ordinul 6039/1945 din 7 ianuarie, trimis către Preturi, Primăriile orașelor și Inspectoratul Școlar Județean), dar și situația Asociației ARLUS în județul Satu Mare în această lună, conform rapoartelor primite de la Plăși[44].

La 1 februarie 1946, Primăria orașului Baia Mare raportează la Ordinul nr. 6039/1945 faptul că asociația ARLUS Baia Mare are trei secții: culturală, militară și sportivă, iar numărul total al membrilor

[36]Vezi, Ibidem, f. 82.
[37]Vezi, Ibidem, f. 83.
[38]Vezi, Ibidem, f. 88.
[39]Vezi, Ibidem, f. 87.
[40]Vezi, Ibidem, f. 67.
[41]Vezi, Ibidem, f. 91.
[42]Vezi, Ibidem, f. 92.
[43]Vezi, Ibidem, f. 93.
[44]Vezi, Ibidem, f. 99.

este de 152. Programul de activitate cuprinde conferințe bisăptămânale din materialul primit de la centru. În luna ianuarie s-au ținut două conferințe în localul asociației, iar în 21 ianuarie s-a ținut în sala Teatrului o serbare de comemorare a morții lui Lenin. Asociația dispune de fonduri totale de 152.000 lei. Filiala se confruntă cu lipsa mobilierului necesar, a unui aparat radio și ar avea mare nevoie de fonduri pentru întreținerea localului asociației și mobilarea lui[45].

La 7 februarie, Pretura Plășii Satu Mare, raportează activitatea filialelor ARLUS înființate. Numărul total al membrilor este de 799, iar programele de activitate al filialelor cuprind conferințe cu subiecte din viața rusă, șezători culturale, conferințe culturale, conferințe agricole și de educație, conferințe pentru strângerea legăturilor cu URSS. Doar două filiale au realizat activități în luna ianuarie, cele din Ambud și Sătmărel, unde s-au desfășurat șezători și conferințe[46].

În 12 februarie, Pretura Plășii Ardusat, la Ordinul 6039/1945, și urmare la raportul înaintat în 20 decembrie 1945, raportează că încă nu s-au primit Statutele asociației, nefiind astfel nicio filială înființată pe teritoriul plășii[47].

La 19 februarie, Pretura Plășii Mănăștur raportează că în cuprinsul plășii nu s-au înființat alte filiale ARLUS, în afară de cea din Copalnic, dar nici aceasta nu a desfășurat încă nicio activitate[48]. Aceeași situație a fost raportată și pentru luna martie[49].

În 20 februarie, Pretura Plășii Someș raportează că în teritoriu există doar două filiale ARLUS înființate, în comunele Dara și Livada, iar numărul total al membrilor celor două filiale este de 425[50].

Tot în 20 februarie, Primăria orașului Baia Mare raportează că în luna februarie s-au ținut trei conferințe în localul Asociației. În rest, datele sunt similare cu cele din luna precedentă[51]. Același lucru este raportat și pentru luna martie, cu deosebirea că numărul total al membrilor a crescut la 156 persoane[52].

În 26 februarie, Pretura Plășii Satu Mare, raportează că în comuna Boghiș a luat ființă o filială ARLUS, cu 12 membri. Programul de activitate stabilit cuprinde șezători culturale și conferințe publice. Din cotizații s-au strâns 5500 lei, însă filiala întâmpină greutăți din cauza lipsei materialelor și a timpului nefavorabil[53].

La 1 martie, Pretura Plășii Baia Mare raportează situația filialelor ARLUS pe luna februarie, care este similară cu cea din luna anterioară. Aceeași situație a fost raportată și pentru luna martie, pretorul plășii Baia Mare solicitând, din nou (pentru a câta oară!!!), intervenția Prefectului pe lângă forurile bisericești și școlare, pentru a determina preoții și învățătorii să se implice mai mult în cadrul acestor filiale[54].

La 23 mai, Pretura Plășii Ardud raportează situația existentă încă din noiembrie, cu patru filiale înființate, dar fără activitate pe luna mai[55].

După această dată, nu au mai fost identificate documente care să menționeze înființarea unor noi filiale sau subfiliale în anul 1946, dar este de presupus că această activitate a continuat și în perioada următoare.

4. Concluzii

Analiza evenimentelor prezentate în capitolul anterior, oferă posibilitatea formulării unor concluzii referitoare la situațiile complexe apărute în procesul de înființare a filialelor ARLUS. Cu

[45]Vezi, Ibidem, f. 100.
[46]Vezi, Ibidem, f. 101.
[47]Vezi, Ibidem, f. 110.
[48]Vezi, Ibidem, f. 113.
[49]Vezi, Ibidem, f. 115.
[50]Vezi, Ibidem, f. 109.
[51]Vezi, Ibidem, f. 111.
[52]Vezi, Ibidem, f. 117.
[53]Vezi, Ibidem, f. 112.
[54]Vezi, Ibidem, f. 116.
[55]Vezi, Ibidem, f. 118.

certitudine, de la bun început s-a dorit ca această asociație să fie sub controlul autorităților administrative, prin recomandarea făcută de către delegatul C.R.P.A.A., aceea ca președinții filialelor să fie primarii la sate și orașe și pretorii la reședințele de plăși. Motivele erau logice, iar realitatea a confirmat faptul că acolo unde președinții au fost aleși din alte structuri, au apărut probleme, cel puțin de comunicare. Este cazul filialei ARLUS din Seini, unde președintele ales, un judecător, nu a dovedit un interes prea mare pentru soarta acesteia, fapt constatat de pretorul Plășii, în rapoartele către Prefectură.

Graba cu care autoritățile au acționat în vederea înființării ARLUS-ului, cât mai repede și în cât mai multe localități, trădează un anumit servilism față de Uniunea Sovietică și totodată anunță modelul heirupist pe care comuniștii români îl vor prelua atât de bine de la 'fratele mai mare' după 1948. Cu toată încercarea autorităților de a urgenta înființarea filialelor ARLUS, prin impunerea unor termene limită, acestea s-au confruntat de la bun început cu serioase probleme de organizare. În condițiile în care constituirea filialelor ARLUS se făcea pe baza unor Statute în care era prevăzut regulamentul de înființare și funcționare, lipsa acestora împiedica orice încercare în acest sens. Cu toată preocuparea Prefecturii ca Statutele să ajungă în fiecare comună din județ, realitatea a fost alta. Documentele studiate arată că tocmai lipsa Statutelor a fost principala cauză a imposibilității sau întârzierii înființării filialelor în multe dintre localitățile județului. Au fost totuși cazuri în care, probabil datorită presiunilor organelor administrative județene, s-a grăbit înființarea unor filiale ARLUS, chiar și în lipsa Statutelor, cu conducere provizorie, așa cum a fost situația filialei din Seini. Ipoteza că nu existau suficiente exemplare din Statute nu poate fi luată în considerare, în condițiile în care ARLUS își constituise, încă de la începutul anului 1945 propria editură, 'Cartea Rusă' care putea asigura un număr suficient de exemplare pentru toată țara. Există rapoarte ale unor pretori care afirmă că deși Statutele au fost trimise, înființarea filialelor a întârziat să se facă. Mai plauzibilă este așadar explicația care se bazează pe activitatea funcționarilor. Lipsa de timp, incompetența, indiferența, sau poate chiar o formă mascată de nemulțumire față de adevăratele scopuri ale asociației, oricare dintre aceste motive poate fi adevărul.

Tot datorită presiunilor făcute de administrația județeană către primarii de orașe și pretorii de plăși, s-a ajuns la situația ca unii dintre aceștia să raporteze situații neconforme cu realitatea. Este cazul pretorului Plășii Satu Mare, care în septembrie 1945 raporta înființarea ARLUS în opt comune între care și Boghiș, deși filiala din această localitate a fost înființată, se pare, abia în februarie 1946. Asemenea raportări vor mai fi existat, probabil, deși documentele studiate nu mai confirmă nicio altă situație de acest fel.

O constatare, cu siguranță deranjantă pentru autorități, este implicarea redusă sau chiar lipsa de implicare a intelectualilor și în special a preoților. Dacă învățătorii au primit la un moment dat ordin de la Inspectoratul Școlar Județean să se implice în înființarea și organizarea filialelor ARLUS și au făcut-o cu mai multă sau mai puțină tragere de inimă, nu același lucru se poate spune despre preoți. Documente studiate și prezentate în capitolul anterior, menționează, în repetate rânduri, nemulțumiri ale organelor administrative județene și locale față de lipsa de implicare a preoților în constituirea ARLUS. Analiza documentelor nu relevă motivele reticenței clerului față de această asociație, dar pot fi emise ipoteze. Este cunoscut faptul că până în 1948, majoritatea covârșitoare a românilor din județul Satu Mare era de religie greco-catolică. Biserica greco-catolică, legată organic de apusul Europei, nu vedea cu ochi buni 'lumina'adusă din răsărit de comunismul sovietic. Cum ARLUS promova tocmai legăturile cu URSS, era de înțeles reticența clerului față de această asociație. La această reticență a contribuit probabil și comportamentul bine-cunoscut al armatei sovietice, în trecere prin ținutul Sătmarului, în toamna anului 1944, dar și al trupelor de ocupație, rămase pe teritoriul județului.

O altă constatare, cel puțin la fel de deranjantă pentru autorități, este nivelul scăzut de interes al populației față de această asociație, în special al populației românești. Mai multe documente arată faptul că unele filiale s-au înființat abia după două-trei încercări, din cauză că nu erau suficienți intelectuali, ori nu se adunau suficiente persoane. Interesant este, așa cum arată documentele, că la început, filialele ARLUS au luat ființă cu precădere în localitățile ce aveau o populație predominant

maghiară, sau în care existau comunități importante de maghiari, chiar dacă nu erau majoritare. Acest lucru nu este surprinzător, deoarece este cunoscut faptul că maghiarii din Transilvania au primit ordine precise de la statul ungar să colaboreze (chiar excesiv) cu sovieticii, în speranța unei soluționări favorabile pentru ei a situației provinciei. O altă consecință a acestui fapt este că maghiarii din Transilvania s-au înscris în număr mare în Partidul Comunist Român, începând cu toamna anului 1944, iar în această calitate, au activat și în cadrul filialelor ARLUS.

Și după înființare, filialele ARLUS s-au confruntat cu probleme, în special legate de desfășurarea activităților sau de infrastructură. Dacă la un moment dat, numărul filialelor înființate în județul Satu Mare a devenit relativ mare, multe dintre acestea se confruntau cu o lipsă totală de activitate, din motivele enumerate mai sus. Lipsa locațiilor în care să se desfășoare activitățile era un alt neajuns. Numărul căminelor culturale din județ era extrem de redus, unele plăși neavând nici măcar un cămin cultural pe teritoriul lor. De asemenea lipsa mobilierului era o altă problemă reclamată, așa că unele activități organizate aveau drept scop strângerea de fonduri pentru achiziționarea de mobilier sau pentru reparații.

În concluzie, deși studiul asociației ARLUS în județul Satu Mare este abia la început, considerăm că informațiile inedite oferite, contribuie la o mai bună cunoaștere și înțelegere a mecanismelor ce au stat la baza politicii de comunizare promovată de autoritățile județului în perioada cuprinsă între anii 1945-1947.

Dacă guvernul Groza a avut puterea politică necesară pentru a comuniza aparatul de stat, adeziunea populației la noua ideologie nu se putea face prin simple decizii politice. Era nevoie de o strategie națională pentru a 'convinge'populația despre 'beneficiile' pe care le aducea noul regim, astfel că propaganda culturală a căpătat un rol foarte important, iar în cadrul acesteia, asociația ARLUS a deținut un loc de frunte. În această direcție se înscrie și ARLUS Satu Mare, care prin activitatea sa în ținuturile sătmărene s-a străduit să pregătească terenul pentru noua realitate politică ce urma să se contureze.

BIBLIOGRAPHY

1. Radu Negrescu-Șuțu, *ARLUS și bătrânii friguroși*, Articol în revista Asymetria - revue roumaine de culture, critique et imagination, sursa: http://www.asymetria.org//modules.php?name =News&file=article&sid= 201, 19.11.2016;
2. Adrian Cioroianu, *A.R.L.U.S. – o poveste cu intelectuali*, în Revista 22, nr. 43 (349), 23-29 octombrie 1996, p.12;
3. Cătălin Olteanu, *Cum a fost sovietizată cultura și știința sub comuniști*, articol în EVZ Special din 6 decembrie 2015, sursa: http://www.evz.ro/arlus-sau-cum-a-fost-sovietizata-cultura-si-stiinta-sub-comunisti-exclusiv-premium.html;
4. Biroul Județean al Arhivelor Naționale Satu Mare (BJANSM), Fond Prefectura județului Satu Mare, dosarul 57/1945, ff. 9-118.

POLITICAL CONSIDERATIONS REGARDING THE IDEA OF A MUTUAL EXCHANGE OF POPULATIONS AT LAUSANNE

Corina-Maria Lenard
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract:This paper will analyze the evolutionary process of how the idea of a Greek-Turkish population exchange becomes an immutable reality. The focus of the study will be on the diplomatic discussion held during the Lausanne Conference, from 1922-1923, between the Allies, and the Turkish Government. The article will approach the contradictory political debates concerning the issue of minorities, the proposed solutions, as well as the innovative ideas which will be implemented regarding the idea of a mandatory population exchange across the Aegean Sea.

Keywords: Lausanne, Exchange of Populations, refugees, compulsory exchange, League of Nations.

Secolul XX s-a caracterizat prin numeroase acțiuni întreprinse împotriva grupurilor colective de oameni, fie că a fost vorba de motive economice, religioase, politice, sau rasiale. ,,Indiferent de terminologia sub care au fost cunoscute ori s-au fixat în conștiința colectivă și cea istorică (masacre, deportări, genocid, holocaust-șoah, purificări etnice și religioase, dislocări sau schimburi de populație) toate acestea au fost acțiuni care s-au finalizat cu suprimarea vieții sau vătămarea sănătății fizice ori mentale […] prin distrugerea unor inestimabile valori culturale, spirituale și, evident materiale”[1]. Conceptul migraționist poate fi considerat așadar parte a istoriei umanității, fiind povestea mișcării și transmutării populațiilor de-a lungul lumii, care au modelat culturile și societățile umane în decursul timpului[2]. Desigur că, migrațiile sau schimburile de populații nu au reprezentat întotdeauna o opțiune sau o preferință proprie, fiind adeseori rezultatul unor factori de natură culturală, religioasă, politică sau economică. Cel din urmă factor constitutie și astăzi unul din principalele motoare de impulsionare a migrației contemporane.

În ceea ce privește încheierea acordului de la Lausanne, acesta are o conotație aparte în istoria secolului XX. Putând fi considerată drept ultima Conferință din seria Tratatelor de Pace de la Paris de după Primul Război Mondial, aceasta a adus laolaltă Marile Puteri, respectiv, guvernul viitoarei Republici Turce, într-o colaborare politică ce avea să definească statutul internațional al minorităților. În ceea ce privește acest studiu, principalele discuții diplomatice s-au purtat între guvernul elen pe de o parte, și cel turc, în contextul internațional organizat sub egida Societății Națiunilor. De altfel, Tratatul de la Lausanne poate fi analizat din prisma a trei momente, legate de trei acorduri distincte încheiate, dar aflate într-o strânsă interconectivitate: prima convenție fiind cea încheiată cu privire la schimbul greco-turc de populații din 30 ianuarie 1923, urmat de Tratatul din 24 iulie a aceluiași an și succedat de un al treilea acord la Lausanne, de această dată între guvernul turc și cel american, Tratatul de Prietenie și Comerț semnat în 6 august 1923.

---

[1] Ioan Bolovan, *Război și pace sau depre influența violenței și a politicilor demografice asupra populației la sfârșitul secolul al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX*, în „Populație și societate: studii de demografie istorică a Transilvaniei: (secolele XVIII-XX), Presa Univesitară Clujeană, 2003, p. 330.

[2] Dawn Chatty, *Displacement and Dispossession in the Modern Middle East*, Cambridge University Press, New York, 2010, p. 8. Conceptul de migrație este prezent în istoria omenirii încă din Antichitate. Astfel, în mitologia antică gasim numeroase referiri cu privire la exodul unor populații precum în Epopeea lui Ghilgameș, Vechiul Testament, Iliada și Odiseea lui Homer, sau Eneida lui Virgil referitoare la refugiații din Troia. Alături de acestea, se înscriu și povestea poporului Han din China care a creat un vast imperiu pe continentul asiatic sau colonizarea vikingilor din Normandia.

Ideea unui schimb de populații nu a reprezentat întru totul o noutate a negocierilor diplomatice de la Lausanne. De altfel, emigrări de populații au fost realizate în urma Războaielor Balcanice, când un număr semnificativ de populații musulmane din Bulgaria au fost nevoite să emigreze către teritoriile turce, în timp ce numeroase așezări albaneze au fost absorbite de către Grecia, respectiv Serbia, drept consecință indirectă a războiului din 1913 și a modificărilor teritoriale survenite[3]. De altfel, există opinii conform cărora ideea unui schimb de populații ar fi provenit de la primul ministru grec, Venizelos, care a clădit ideea fondată pe experiența personală din Creta din timpul copilăriei care avea să lase o ampretă puternică asupra politicii sale externe[4].

Viziuni politice asupra schimbului de populații în cadrul negocierilor de la Lausanne

Finele anului 1922 avea să marcheze conturarea ideii unui schimb de populații drept subiect consacrat în discuțiile internaționale politice ale Marilor Puteri. Desigur că aplicabilitatea acestui concept a fost percepută în maniere distincte, fapt care a contribuit la răspândirea unor varietăți de proiecte contrastante, trasate adeseori conform idealurilor sau aspirațiilor naționale urmărite de către cei participanți la Lausanne.

Abordarea chestiunii minorităților a reprezentat o adevărată provocare. Aceasta s-a datorat în special viziunilor politice greco-turce clădite pe ansamblul definirii identității naționale în opoziție cu celălalt. Alteritatea se va regăsi frecvent în discursurile politice turce și a manierei în care acestea au fost conturate.

Poate că una dintre cele mai emblematice abordări politice a fost cea americană, care pe parcursul negocierilor din cadrul Conferinței de la Lausanne, deși aflată pe poziția de participant-observator, și-a conturat principii concludente cu privire la asigurarea protecției minorităților din Asia Mică. Principalele eforturi ale delegației americane s-au manifestat în privința asigurării protecției întreprinderilor filantropice și religioase din teritoriul turc, libera circulație în Strâmtori, asigurarea facilității de a examina și efectua cercetări științifice cu privire la civilizațiile antice, măsuri de protejare a minorităților din Turcia, sau reguli privind neutralizarea populației[5].

În urma unei întruniri confidențiale, dintre delegația americane și cea turcă, s-a emis un raport referitor la poziția guvernului de la Ankara în problematica minorităților. Potrivit acestuia, atitudinea delegației turce era total împotriva menținerii elementelor „străine" pe teritoriul său, un laitmotiv invocat frecvent pe durata negocierilor. Văzute nu doar asemeni unor antipatii rasiale ci și drept instrumente ale unor potențiale intrigi externe, prezenta minorității grecești și armene se dorea pur și simplu eliminată din teritoriile turce[6].

Fiind un fervent apărător internațional al minorităților creștine din Asia Mică, guvernul britanic văzuse inițial în ideea instituirii unei protecții militarizate, o opțiune de asigurare a unei soluții fezabile. Existând suspiciuni din partea turcă cu privire la intențiile reale ale Aliaților, o astfel de măsură ar fi eliminat toate aceste incertitudini: „It is considered that safe-guarding of non-Moslem population would best be ensured by assuming a firmer allied military stand, and consequent removal of all doubt as to allies' intentions. Safety of Christians seems to me incidental to re-establishment of full allied military prestige. Turkey should not, therefore, be allowed to become a (? skeleton) calculated to

---

[3] Arhiva diplomatică- Ministerul Afacerilor Externe, Fond Geneva, dosar Societatea Națiunilor, vol. 192, Referitor la Minorități-General, 1921-1922, f. 14.

[4] S. B. Chester, *Life of Venizelos*, Constable and Company Ltd, London, 1921, pp. 6-7. Ideea de refugiat a fost una pregnantă în copilăria lui Venizelos, implicit tatăl său, un comerciant din Creta, fiind afectat de mișcarea insurecțională din Creta de la începutul anului 1866, și exilat de către otomani. Ulterior, Venizelos, în urma insurecției din 1889 a fost nevoit să părăsească insula Creta pentru a scăpa de persecuția guvernului otoman, refugiindu-se în Atena.

[5] Foreign Relations of the United States, 1923, Volume II, United States Government Printing Office, Washington, 1938, pp. 1045-1046.

[6] Documents on British Foreign Policy, 1919-1939, First Series, Volume XVIII, Her Majesty`s Stationery Office, London, 1972, p. 333.

hamper complete freedom of military action"[7]. Totuși, o astfel de măsură ar fi presupus niște costuri financiare semnificative în privința menținerii unor trupe staționate permanent pe teritoriul turc, și de asemenea, ar fi stârnit un disconfort politic pentru guvernul de la Ankara, tensionând și mai mult relațiile sale cu Aliații.

Din perspectiva turcă însă, chestiunea minorităților constituia un subiect delicat și complicat, în special datorită faptului că exista un val de resentimente reciproce, care ar fi fost în fond încurajate și de alte prezențele străine, în special în decursul ultimilor ani: ,,Ranking Turkish delegate, Djellal ed Din Bey, a former president of the National Assembly, and very influential at the Genoa Conference, called upon me informally on his way to Switzerland. His view are set forth below: He declared positively that the Angora government would duly confirm and enlarge all guarantees either now or formerly enjoyed by the United States on behalf of the Missions and religious enterprises of its nationals. He stated that the question of minorities was delicate and troublesome. Minorities often stirred up resentments, and were occasionally encouraged to do so by foreign machinations[8].

O măsură semnificativă în privința asigurării protecției minorităților a fost instituirea primei Comisii pentru chestiunea schimbului de populație greco-turc, precum și a prizonierilor de război, în urma ședinței din 2 decembrie 1922. De asemenea, Societatea Națiunilor a numit un responsabil internațional, Dr. Nansen, cu scopul de a supraveghea colaborarea dintre guvernul elen și cel turc, întreaga problematică căpătând astfel un caracter internațional. Reacția guvernului turc a fost însă neașteptată, Societatea Națiunilor confruntându-se cu refuzul promt al turcilor de a recunoaște însărcinatul delegat, și implicit statutului politic al Societății Națiunilor, pe motiv că guvernul de la Ankara nu ar fi făcut parte din această organizație, neavând astfel drepturi și deci obligații față de aceasta[9].

Capricioasa atitudine a delegației turce, manifestată încă de la debutul conferinței nu doar cu privire la nerecunoașterea Societății Națiunilor, sau a caracterului său internațional, ci și asupra minorităților aflate pe teritoriul său, a stârnit puternica reacție a lordului Curzon. Considerat poate unul dintre cele mai emblematice comentarii făcute în decursul conferinței, lordul Curzon, reprezentantul delegației britanice, a avertizat că menținerea acestei persistențe ostile din partea delegație turce la Lausanne va atrage după sine reacția opiniei publice. Astfel, fie delegația turcă accepta recunoașterea intervenției Societății Națiunilor, fie o respingea. Potrivit delegației britanice, niciunul dintre Aliați nu erau dispuși să rămână la nesfârșit la Lausanne, ținându-se cont că discuțiile debutaseră încă din luna noiembrie a anului 1922, iar fiecare subiect părea să se reia la nesfârșit fără a se ajunge la niciun consens. Scopul conferinței nu era acela de a afecta integritatea teritorială turcă, ci de a găsi soluții viabile în vederea asigurării protecției minorităților de pe teritoriul său: ,,I then delivered much the most serious speech that I have made in this conference. Turkey, I said, if she persisted in this attitude would set against herself public opinion of the world. No one wanted to infringe her sovereign independence.[…]Turkey must make up her mind definitely whether she proposed to utilize and appeal to League of Nations or not. Decision could not be in suspense. [...] Neither I nor Allies were prepared

[7]*Ibidem.* Se consideră că asigurarea siguranței populației non-musulmane ar fi cel mai bine asigurată prin asumarea unui post militar aliat mai ferm și, în consecință, eliminarea tuturor îndoielilor cu privire la intențiile aliaților. Siguranța creștinilor mi se pare accidentală pentru restabilirea prestigiului militar complet aliat. Prin urmare, Turcia nu ar trebui să aibă voie să devină un "schelet" calculat pentru a împiedica libertatea deplină a acțiunii militare.

[8]FRUS, 1923, Volume II, United States Government Printing Office, Washington, 1938, p. 1040. Delegatul turc de rang, Djellal ed Din Bey, fost președinte al Adunării Naționale și foarte influent la Conferința de la Genova, m-a chemat informal în drum spre Elveția. Punctul său de vedere este prezentat mai jos:[...] A declarat pozitiv că guvernul Angorei va confirma și va lărgi în mod corespunzător toate garanțiile, fie acum, fie anterior, de către Statele Unite, în numele misiunilor și întreprinderilor religioase ale cetățenilor săi. El a declarat că problema minorităților a fost delicată și supărătoare. Minoritățile au provocat adesea resentimente și, ocazional, au fost încurajate să facă acest lucru prin mașinării străine. Dar el a invitat cu căldură sugestiile din partea Statelor Unite".

[9] DBFP,1919-1939, First Series, Volume XVIII, No. 247, ,,The Marquess Curzon of Kedleston (Lausanne) to Sir E. Crowe, [E 13521/13003/44], Lausanne, December 2, 1922", Her Majesty`s Stationery Office, London, 1972, p. 356.

to sit indefinitely at Lausanne while this process was repeated on every subject. If Turkey chose to break on question of minorities not a voice would be raised anywhere in her defence. I concluded by warning Ismet Pasha that critical moment had arrived and that we must advance or separate"[10]. Drept consecință, în urma ultimatului primit, o schimbare semnificativă s-a resimțit în atitudinea turcă, care, surprinzător, și-a manifestat de această dată intenția unui spirit conciliatorist privind chestiunea minorităților, precum și dorința de a accede și a se alătura celorlalți membri ai Societății Națiunilor[11].

Sub aceste considerente, s-a trasat traiectoria unei noi direcții politice internaționale cu privire la situația minorităților, cele trei zile cuprinse între 12 și 14 decembrie 1922, putând fi considerate printre cele mai intense zile de negocieri dintre delegația turcă și celelalte state participante. Importanța acestui moment este dată de soluționarea discrepanței politice și aparent ireconciliabile dintre cele două părți în privința adoptării viitoarei idei a schimbului de populații[12].

Pe acest fundal, a început să se cristalizeze ideea unui schimb reciproc de populații între guvernul de la Ankara și cel de la Atena. Cerându-i-se opinia cu privire la acest aspect, delegația americană a dezaprobat ideea unei transmutări de populații, condamnând în special expulzarea grecilor din Constantinopol, considerată a fi o ofertă inacceptabilă[13]. Ori, pentru guvernul de la Ankara, un astfel de compromis ar fi presupus o emigrare totală, implicit a populației din Constantinopol. De altfel, pe durata întregilor negocieri, îndepărtarea Patriarhatului de la Istanbul a fost una dintre principalele obiective ale delagației turce la Lausanne[14].

Eforturile lordului Curzon s-au concentrat astfel în găsirea unei soluții fezabile în vederea menținerii Patriarhatului în Constantinopol, un pregnant simbolul al lumii creștine ortodoxe. Astfel, propunerea făcută delegației turce a fost una cu totul inovativă: menținerea instituției în Constantinpol precum și a funcțiilor sale spirituale și ecleziastice cu condiția renunțării la drepturile sale civile și politice[15]. Deși insistențele părții turce cu privire la înlăturarea Patriarhului au fost puternice, acest proiect a fost respins într-un final în urma conferinței din 4 ianuarie 1923. Abia cinci zile mai târziu, în urma presiunii americane și britanice, delegația turcă a acceptat ca Patriarhia să rămână în Constantinopol. Venizelos, reprezentatul delegației elene, a asigurat că aceasta va rămâne o instituție cu caracter strict spiritual ocupându-se doar de nevoile ceremoniale ale comunității grecești. Sub această observație, Ismet Pașa, reprezentantul turc la Lausanne a cedat[16]. Astfel, o primă concesie fusese obținută de către Aliați, în privința reprezentanților minorității ortodoxe.

---

[10]*Ibidem,* p. 388. În această dimineață, Ismet Pașa și-a exprimat răspunsul la multe discursuri de ieri despre minorități. Era puțin mai satisfăcătoare decât predecentul său. În ceea ce-i privește pe armeni, ar dori în viitor să conviețuiască fratern și armonios cu turcii și nu arnecesită protecție. O patrie națională a fost în afara oricărei discuții, deoarece ar implica dezmembrarea Turciei și ar fi incompatibilă cu suveranitatea independentă. Liga Națiunilor, pe care a derutat-o ieri, a spus el acum că a fost privită de Turcia cu respect, dar nu a existat nici un indiciu de cooperare. El a respins în totalitate ideea unui organism sau a unei organizații independente care să supravegheze în viitor protecția minorităților. El a fost pregătit să ia în considerare o amnistie, dar a refuzat absolut să comute serviciul militar, deși, după cum am arătat, turcii impun în acest moment o astfel de taxă asupra grecilor din Constantinopol. În ceea ce privește garanțiile speciale, similare sau superioare celor cuprinse în clauzele minoritare ale tratatelor europene, le ignoră cu totul. Apoi am transmis cel mai serios discurs pe care l-am făcut în această conferință. Turcia, am spus, dacă ea ar persista în această atitudine, ar pune împotriva ei opinia publică a lumii. Nimeni nu a vrut să-i încalce independența suverană. [...] Turcia trebuie să se hotărască cu siguranță dacă va propune să folosească și să facă apel la Liga Națiunilor sau nu. Decizia nu ar putea fi în suspans. [..] Nici eu, nici aliații n-am fost pregătiți să stăm la nesfârșit la Lausanne, în timp ce acest proces a fost repetat pe fiecare subiect. Dacă Turcia ar alege să se abțină de la chestiunea minorităților, nici o voce nu se va ridica în apărarea ei. Am încheiat prin avertizarea lui Ismet Pasha că a sosit momentul critic și că trebuie să avansăm sau să ne separăm. El va răspunde mâine".

[11]*Ibidem,* p. 391.

[12]Onur Yıldırım, *Diplomacy and Displacement Reconsidering the Turco-Greek Exchange of Populations, 1922-1934,* Routledge New York & London, 2006, p. 70.

[13]FRUS, 1923, Volume II, United States Government Printing Office, Washington, 1938, p. 916.

[14]Onur Yıldırım, *op.cit.*, p. 75.

[15] FRUS, 1919-1939, First Series, Volume XVIII, Her Majesty`s Stationery Office, London, 1972, pp. 437-438.

[16]Onur Yıldırım, *op.cit.*, p. 76. Un alt argument adus în favoarea rămânerii Patriarhiei în Istanbul a fost situația Patriarhiei Ruse, care deși recent luase locul acesteia, fusese desființată de către guvernul revoluționar.

În urma tuturor negocierilor purtate, cel mai important moment rămâne cel al semnării Convenției privind schimbul Greco-Turc de Populații, la Lausanne în 30 ianuarie 1923, cuprinzând 19 articole, distincte de cele ce aveau să fie înglobate ulterior în Tratatul semnat în 24 iulie din vara aceluiași an. Potrivit acestuia, cele două guverne, turc, respectiv elen, au convenit ca începând cu data de 1 mai 1923 să se desfășoare un schimb obligatoriu între naționalii turci de religie ortodoxă stabiliți pe teritoriul turc precum și naționalii greci de religie musulmană stabiliți pe teritoriul grec[17]. De asemenea, existau o serie de prevederi clare privitor la persoanele care aveau să fie incluse în schimbul de populații, precum și excepția, cei care aveau să fie excluși, dar și maniera în care se va realiza transferul proprietăților și a compensațiilor[18]. Potrivit acordului, exista de asemenea și o categorie exclusă schimbului, și anume locuitorii greci ai Constantinopolului, precum și locuitorii musulmani din vestul Traciei[19]. În urma unor lungi discuții, s-a convenit ca Patriarhatul din Constantinopol să rămână tot în Constantinopol. Prin declarația lui Ismet Pașa din 10 ianuarie 1923, s-a stabilit recunoașterea statutului internațional al PatriarhatuluiprecumșiobligațiaTurcieidea-irespectafuncționalitateașideanuoîngrădi. Cu scopul de a nu se creea confuzii de interpretare ale acestor prevederi, se făcea mențiunea că toți locuitorii greci care s-au stabilit înainte de 30 octombrie 1918 sub prefectura orașului Constantinopol să fie considerați din punct de vedere juridic drept locuitori greci ai Cosntantinopolului. În privința celeilalte categorii, toți locuitorii musulmani stabiliți în regiune în urma Tratatului de la București[20] din 1913, vor fi considerați locuitori ai Traciei de Vest[21]. Referitor la civilii interni, se prevedea ca ostaticii turci precum și prizionierii civili deținuți în urma războiului greco-turc din Grecia să fie repatriați de către Guvernul grec. Restituirea nu trebuia să dureze mai mult de două săptămâni și să dispună de cât mai puține întârzieri[22]. În mod similar, în cazul prizonierilor de război, acordul prevedea ca imediat după returnarea de către guvernul turc a ostaticiilor civili, într-o perioadă de cel mult de două săptămâni, Grecia la rândul său va restitui guvernului turc toți prizionerii de război[23].

Cu alte cuvinte, Convenția definea grupurile care obțineau statutul juridic de ,,emigrant" prin schimbarea naționalității, reglementând aspectele juridice cu privire la instituirea protecției internaționale a acestora precum și a bunurilor mobile și imobile[24]. Devenind o realitate imuabilă, acest moment marchează trecerea de la statutul de cetățean minoritar, recunoscut și acceptat de către stat, la cel de refugiat. Din acest considerent, se poate afirma că semnarea Convenției privind schimbul de populație dintre Grecia și Turcia, la 30 ianuarie 1923, la Lausanne, ,,a formalizat un proces deja în desfășurare care a transformat minoritățile în refugiați în ambele țări"[25].

Chestiunea cea mai delicată nu era dată doar de piererea cetățeniei peste noapte, ci mai de grabă de exercitarea drepturilor reale ale ,,refugiaților" cu privire la bunurilor mobile și imobile. Ce avea să se întâmple cu bunurile deținute de cele două populații, odată ce acestea aveau să părăsească teritoriile

[17]Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923, p. 817

[18] Renée Hirschon, *Crossing the Aegean: An Appraisal of the 1923 Compulsory Population Exchange between Greece and Turkey*, Berghahn Books, New York,2003, p. 7.

[19]Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923, p. 818.

[20] A.M.A.E, Ministère des Affaires Etrangères, Le Traite de Paix de Bucarest du 28 Juillet (10 Aout) 1913, Précédé des Protocoles de la Conférence, Bucarest, L'Imprimerie de l'État 1913.

[21]Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923, p. *828*

[22] *Ibidem*, p. 828.

[23]*Ibidem*, p. 829.

[24]League of Nations, Exchange of Greek and Turkish Populations, Appointment of three of members of the Mixed Commission, September 17th, 1923, p. 1.

[25]Onur Yıldırım, *op.cit*, p. 87.

în care au locuit? În acest sens, părțile semnatare au convenit ca emigranții să dispună de posibilitatea de a a-și transporta bunurile mobile fără ca acestea să fie obiectul unei taxe de import sau export[26].

După mai mult de zece săptămâni de negocieri, ideea unui schimb obligatoriu de populații s-a reglementat într-un cadru internațional. Scopul primordial al acestei conferințe a fost tocmai acela de a asigura un progres și o pace umanitară[27]". Succesul conferinței era perceput drept rezultat al adoptării unei atitudini pozitive a delegației turce în privința realizării schimbului de populații. Important de subliniat este faptul că sugestiile Aliaților au influențat într-un mod constructiv delegația greacă în a accepta un accord bazat pe principiul reciprocității între cele două guverne. De asemenea, aceștia au reușit să convingă guvernul de la Atena în a accepta returnarea imediată ostaticilor civili deținuți de către aceștia.

În loc de concluzii

Redarea rigorii analitice a impactului Convenției de la Lausanne cu privire la schimbul greco-turc de populații este una complexă. Dintr-o perspectiva istorică, persistă ideea conform căreia Convenția a asigurat pacea în zona Mării Egee, soluționând conflictul greco-turc. Sub aspectul relațiilor diplomatice, acordul reflectă necesitatea securizării zonei, fiind un succes din perspectiva soluționării unui anatgonism greco-turc[28] fără implicații conflictuale majore. Din acest punct de vedere, statutul de acord distinct poate fi argumentat din perspectiva unei necesități ,,inevitabile în climatul politic al acelui moment". Un alt argument elocvent în susținerea importanței acestei convenții este dat de faptul că tratatul de la Lausanne, încheiat ulterior în vara anului 1923, a marcat stabilizarea politică a relațiilor diplomatice dintre Grecia și Turcia, încheiând astfel seria de acorduri din cadrul tratatelor de pace de la Paris de după Primul Război Mondial. Și nu în ultimul rând, sub această perspectivă, Tratatul de la Lausanne poate fi considerat unul dintre cele mai semnificative tratate încheiate în secolul al XX-lea și totodată durabile din zonă[29].

Semnificativ de evidențiat este faptul că acest acord nu aduce o noutate în privința introducerii ideii unui schimb de populații. Astfel, Tratatul de la Lausanne nu a reprezentat o primă tentativă de ne-amestecare a unor populații distincte din punct de vedere religios. Spre exemplu, Tratatul dintre Bulgaria și Imperiul Otoman din 1913 a inclus un protocol asupra unui schimb reciproc și voluntar între populațiile bulgare și cele turce, în timp ce Tratatul de Pace de la Neuilly-sur-Seine cuprindea condițiile unei emigrări reciproce voluntare rasiale, religioase și lingvistice între Grecia și Bulgaria[30].

Folosirea considerentului religios în schimbul de populații a produs numeroase ambiguități, în special în privința anumitor grupe de populații. Printre aceștia putem aminti cazul musulmanilor albanezi care vorbeam limba albaneză sau turcă[31] și cel al găgăuzilor turci, un grup creștin al populației de origine turcică, care inițial fuseseră supuși Convenției[32]. Paradoxal, afilierea religioasă folosită drept punct de referință în definirea statului creștini greco-ortodocși și musulmani nu a putut realiza o delimitare efectivă a grupurilor de populații. Astfel, mulți pomaci, care erau popoare musulmane vorbitoare de limbă slavă sau musulmani cretani, vorbitori de limba greacă care nu erau turci, au fost supuși principiilor Convenției[33].

---

[26]Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923, p. 820.
[27]*Ibidem*, p. 429.
[28] Corina-Maria Lenard, *A Greek-Turkish Anatgonism under the auspices of the Lausanne Treaty*, în vol. „Journal of Romanian Literary Studies", Issue No. 13/2018, International Romanian Humanities Journal, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, 2015.
[29] Renée Hirschon, *Crossing the Aegean: An Appraisal of the 1923 Compulsory Population Exchange between Greece and Turkey*, Berghahn Books, New York,2003, p. 7.
[30]*Ibidem*, p. 25.
[31] A.M.A.E, Fond Geneva, dosar Societatea Națiunilor, vol. 192, Referitor la Minorități-General, 1921-1924, f. 16.
[32]Onur Yıldırım, *op.cit.*, p. 111
[33]*Ibidem*, pp. 112-113.

Un element inovativ este dat tocmai de dobândirea unui caracter internațional a manierei de soluționare a schimbului de populații. Astfel, întregul proces a fost transferat către organisme internaționale de urgență, precum Crucea Roșie Americană sau Ajutorul pentru Orientul Apropiat, prin înființarea Comisiei de Stabilire a Refugiaților.

Esențialmente, reașezarea refugiaților greci a fost poate unul dintre cele mai provocatoare proiecte de la început de secolul XX, aflându-se sub supravegherea unui organism internațional, Societatea Națiunilor. Scopul acestui organism sub aspectul constituent al păcii internaționale a fost acela de a ajuta în restabilirea cu success a refugiaților în noile zone locuibile[34].

Schimbul obligatoriu de populații a câștigat ,,o semnificație istorică unică" deoarece s-a realizat sub egida Societății Națiunilor, devenind un model de referință, constituind un precedent juridic în dreptul internațional[35]. În lumina acestei idei, privind dinspre Marea Egee spre Marea Neagră, consecințele au fost semnificative implicit și asupra spațiului românesc. Astfel, nu este surprinzător faptul că în cercurile elitiste românești va pătrunde ideea unor schimb de populații, urmând să fie inserată și adaptată contextului politic existent[36]. Mai mult, România, avea să devină în 1936 un actor politic în realizarea acordului privind emigrarea comunității turce din Dobrogea în Turcia, o paralelă elocventă și parțial simetrică cu realizarea schimbului greco-turc de populații[37].

BIBLIOGRAPHY

Lucrări:

Bolovan, Ioan, *Război și pace sau depre influența violenței și a politicilor demografice asupra populației la sfârșitul secolul al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX*, în ,,Populație și societate: studii de demografie istorică a Transilvaniei: (secolele XVIII-XX), Presa Univesitară Clujeană, 2003.

Chatty, Dawn, *Displacement and Dispossession in the Modern Middle East*, Cambridge University Press, New York, 2010.

Chester, S. B, *Life of Venizelos*, Constable and Company Ltd, London, 1921.

Yıldırım, Onur, *Diplomacy and Displacement Reconsidering the Turco-Greek Exchange of Populations, 1922-1934*, Routledge New York & London, 2006.

Hirschon, Renée, *Crossing the Aegean: An Appraisal of the 1923 Compulsory Population Exchange between Greece and Turkey*, Berghahn Books, New York,2003.

Corina-Maria, Lenard, *A Greek-Turkish Anatgonism under the auspices of the Lausanne Treaty*, în vol. ,,Journal of Romanian Literary Studies", Issue No. 13/2018, International Romanian Humanities Journal, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, 2015.

Kontogiorgi, Elisabeth, *Population Exchange in Greek Macedonia The rural Settlement of Refugees 1922-1930*, Clarendon Press, Oxford, 2006, p. 330.

Bolovan, Sorina, Bolovan, Ioan, Inițiative românești privind problema schimbului de populație în primii ani ai celui de al doilea Război Mondial (1939-1941), în vol. Inițiative românești privind schimburi de populație,

Documente de Arhivă:

[34] Elisabeth Kontogiorgi, *Population Exchange in Greek Macedonia The rural Settlement of Refugees 1922-1930*, Clarendon Press, Oxford, 2006, p. 330.
[35] Sorina Bolovan, Ioan Bolovan, Inițiative românești privind problema schimbului de populație în primii ani ai celui de al doilea Război Mondial (1939-1941), în vol. Inițiative românești privind schimburi de populație, p. 93.
[36] Direcția Generală a Arhivelor Statului, fond Sabin Manuilă, inventar 614, nr. X/153.
[37] A.M.A.E, Convenția privind emigrarea populației turce din Dobrogea, 4 septembrie 1936.

Arhiva diplomatică-Ministerul Afacerilor Externe, Fond Geneva, dosar Societatea Națiunilor, vol. 192, Referitor la Minorități-General, 1921-1922, f. 14.

Arhiva diplomatică-Ministerul Afacerilor Externe, Ministère des Affaires Etrangères, Le Traite de Paix de Bucarest du 28 Juillet (10 Aout) 1913, Précédé des Protocoles de la Conférence, Bucarest, L'Imprimerie de l'État 1913.

Arhiva diplomatică-Ministerul Afacerilor Externe, Fond Geneva, dosar Societatea Națiunilor, vol. 192, Referitor la Minorități-General, 1921-1924, f. 16.

Direcția Generală a Arhivelor Statului, fond Sabin Manuilă, inventar 614, nr. X/153.

Arhiva diplomatică-Ministerul Afacerilor Externe, Convenția privind emigrarea populației turce din Dobrogea, 4 septembrie 1936.

Documente Diplomatice:

Foreign Relations of the United States, 1923, Volume II, United States Government Printing Office, Washington, 1938.

Documents on British Foreign Policy 1919-1939, First Series, Volume XVIII, Her Majesty`s Stationery Office, London, 1972.

League of Nations, Exchange of Greek and Turkish Populations, Appointment of three of members of the Mixed Commission, September 17th, 1923.

Tratate și Convenții:

Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923.

HISTORICAL CONSIDERATIONS REGARDING ROMANIA'S EXTERNAL TRADE RELATED TO THE HARBOUR OF CONSTANŢA (1878-1913)

Cornelia-Elena Bobe
Phd Student, "Ovidius" University of Constanţa

Abstract:The Independence War (1877-1878) was followed by an era of great economic, political and social transformations, during which the Romanian authorities voiced their own economic belief as an expression of the state's realities and potential. Their opinion was influenced not only by Romania's relations with other countries, but also by representative personalities of the political stage who helped a valuable national vision on the Romanian commercial policy come to light.
The present study covers a period of 35 years which allowed me to analyse Romania's exterior trade based on goods categories, by highlighting the customs items and the taxes associated with this economic activity and following the capitalization of the national riches.
The general organisation of modern Romania after its union with the province of Dobrogea led to the development of the commercial methods, by adding the maritime transportation to the terrestrial and fluvial transportation; subsequently, the main goods flows covered larger areas.
The study of the bibliography and the archival documents will reveal the situation of the exports and imports related to the harbour of Constanţa, and the new direction towards the Black Sea of the international trade politics.

Keywords: Constanţa Harbour, Dobrogea, commerce, trade, import, export, goods.

1. Introduction

Following the break out of the "Oriental crisis" in the summer of 1875, Romania was initially involved at a diplomatic level[1], further establishing itself as a belligerent part in the conflict between Russia and the Ottoman Empire. In this context, in 1876 the diplomat Mihail Kogălniceanu initiated a new direction towards both the Black Sea and Dobrogea[2] in the external politics, by claiming the Danube's mouths and a part of the Romanian sea-coast.

After the Russian-Turkish military conflict in 1877-1878, the decisional forum within the Peace Congress of Berlin ($1^{st}/13^{th}$ of June $-1^{st}/13^{th}$ of July 1878) which consisted of seven major European powers[3], established that Dobrogea, then liberated from the Ottoman regime, belonged to Romania. This decision provided Romania with significant territorial, economic and social benefits, while the union led to very important changes. The situation of the province urged the authorities to run ample projects which regarded its profound transformations, according to the rigours of the Romanian state system[4].

Romania's external trade was accelerated after the government adopted laws meant to encourage the national economy but, at the same time, it was influenced by the two currents of the period, trade liberalisation and protectionism. The years following the Independence War were filled with transformations and the authorities highlighted the necessity of developing the country's industry,

---

[1]Valentin Ciorbea, *Dobrogea în geopolitica României şi a Europei la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX*, p. 217, in *Dobrogea: 1878-2008; Orizonturi deschise de mandatul european* (coord. Valentin Ciorbea), Ex Ponto Publishing House, Constanţa, 2008.
[2]Mariana Cojoc, *Importanţa geopolitică a ţinutului dintre Dunăre şi Mare la sfârşitul secolului al XIX-lea*, in *Dobrogea.Repere istorice* (coord.Mihai Lupu), Constanţa, Europolis Publishing House, 2000, p. 124.
[3] Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa - Retrospectivă istorică la 110 ani de la inaugurarea oficială a lucrărilor de modernizare*, in "Anuarul Muzeului Marinei Române", IX, 2006, Constanţa, p. 145.
[4] Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ex Ponto Publishing House, Constanţa, 1998, pp. 351-352.

agriculture, transports and harbours planning[5].

The objective of this study is to chronologically analyse the trade phenomenon, considering the fact that its development consisted of well-defined stages[6]. In European context, a great crisis had existed since 1873 and it triggered the Western countries' lack of trust in Romania's potential, together with the withdrawal of significant money capitals from the Romanian market[7]. Nonetheless, our country had many possibilities of closing trade and navigation agreements.

A major landmark in the evolution of Romania's external trade was the authorities' desire to adapt the legislative norms to the country's commercial patterns, paving the way for laws and regulations on organising the agriculture, industry and manufacture in general, water and land transportations and commerce[8]. Romania's imports and exports were also influenced by the increase of the arable land and production, and the diversification of the transportation vehicles. During the period I analysed, I also noticed a series of fluctuations in the structure of Romania's trade with other countries.

The present study is based on the research of specialty literature and information provided by the archival documents provided by the Constanţa County Service of the National Archives and the Archive of the Ministry of External Affairs, with the aim of pointing Constanţa Harbour's role in the economic development of modern Romania.

2. Constanţa Harbour's modernisation

Great Powers' attention began to turn towards Constanţa Harbour in the middle of the 19th century. The British „Danube and Black Sea Railway and Küstendge Harbour Company Ltd" gained the lease of the harbour construction and made the first works, by providing a connection between the harbour and the city of Cernavodă through a railway (1860); its aim was to expand the traffic and the trade[9]. Cernavodă-Constanţa railway had 64 km in length and its construction took two years and a half. It started in Constanţa Harbour, passed through the areas of Basarabi, Medgidia and Valea Carasu, and finished at the Danube, in the Harbour of Cernavodă[10].

The true development of the harbour of Constanţa started in the year 1878, when it was removed from the European Commission of the Danube's control, whose activities injured Romania's sovereignty and independence, and discouraged any activity in the Danube's harbours[11]. Mihail Kogălniceanu, I. C. Brătianu and C. A. Rosetti expressed their opinions of reorientation of trade towards the fluvial and especially maritime arteries. In this context, the buyback of the railway and existing installations, the reconstruction and modernisation of the harbour were required. The *"Law for Romanian state's buyback of the Cernavodă-Constanţa railway and installations of Constanţa Harbour, leased in 1857 to the Danube and Black Sea Railway Company Limited"* was issued on the 21st of May 1882; after paying off the sum of 16.800.000 lei in gold, Romania came into full and absolute ownership of the above-mentioned objectives[12].

The importance of Dobrogea for Romania was also highlighted in the media. The journals

---

[5] Victor Axenciuc, Ioan Tiberian, *Premisele economice ale formării statului naţional unitar român*, Bucharest, Publishing House of the Romanian Academy, 1979, p. 173.

[6] *** *Progresele realizate în Dobrogea*, in *Dobrogea. Cincizeci de ani de vieaţă românească 1878-1928*, Cultura Naţională, Bucharest, 1928, p. 578.

[7] Constantin Buşe, *Comerţul exterior prin Galaţi sub regim de port-franc (1837-1883)*, Bucharest, Publishing House of the Romanian Academy, 1975, p. 173.

[8] C. Botez, I. Saizu, *Acţiuni ale României după Războiul de Independenţă*, Iaşi, Junimea Publishing House, 1988, pp. 89, 237.

[9] Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III*, Constanţa, Europolis Publishing House, 1993, pp. 72-73, 77; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *op. cit.*, p. 312.

[10] Valentin Ciorbea, *op. cit.*, pp. 74-75.

[11] Idem, *Portul Constanţa 1896-1996*, Constanţa, Publishing House of "Andrei Şaguna" Foundation, 1996, p. 52.

[12] Idem, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III,* p. 78; Idem, *Portul Constanţa 1896-1996*, pp. 52, 55; Idem, *Portul Constanţa - Retrospectivă istorică la 110 ani de la inaugurarea oficială a lucrărilor de modernizare*, p. 148.

"Românul" and "Pressa" saw Constanţa as the sea harbour of all Romania and drew attention over the measures taken for reinforcing the maritime coast[13].

The development of various harbour facilities also meant the possibility of goods storage. On the 2nd of May 1879, Constanţa Town Hall decided in the Communal Council assembly the notification term for the entrepreneurs who held transit goods. So as the merchandise not be brought to shore or stored in the customs office or station for an unlimited amount of time, the authorities granted the traders a seven-day term from the arrival and disembarking, to be noticed and pay the tax related to the storage, according to their contracts[14].

Although the Romanian government asked a few foreign specialists to elaborate the project for the harbour's planning and modernisation (engineers Charles Hartley, O. Franzius, Voisin-Bey)[15], the development works eventually followed the project designed by I. B. Cantacuzino which was later improved by the engineers Gheorghe Duca and Anghel Saligny. The engineers of the Romanian school had especially thought of a trade-harbour.

For its construction, Anghel Saligny used the most modern techniques and methods existing at that time. He built the seawalls, storehouses and silos, bridge stockade and the electrical plant, the basin and the oil station provided with reservoirs, receiving and delivery installations, which significantly increased the harbour's area. In 1909, once the hydrotechnical works were completed, other seawalls and platforms were also built and the first storehouse-silo and a part of the oil station[16] were put to use. The total value of the installations and hired labour cost 49.130.846 lei[17].

The ship repair yard at Constanţa dates back from 1892. As the maritime traffic increased, the repair shops diversified their activities and included divisions as: fitting, assemblage, turnery, boiler shops, copper shops, smithery, carpentry, ironware shops, dyeing, tin shops, timberwork, foundry, pattern-shops and tool-repair shops. The slipway necessary for hauling and repairing ships up to 1.000 tons, was built between 1906 and 1912[18].

Another investment which helped develop the commerce in this region was the bridge built over the Danube river[19]. The harbour of Constanţa also depended on this accomplishment. In the year 1885, the government authorized investments of 40.000.000 lei for building the railways Bucureşti-Feteşti and Făurei-Feteşti, while the connection Feteşti-Cernavodă was to be built at the same time with the bridges over the river. The works began on the 9th/21st of October 1890. Cernavodă bridge was inaugurated on the 14th/26th of September 1895[20].

In order to meet the necessities of the modern Constanţa Harbour and to benefit from a good connection with the railway, several works valued at 65.000.000 lei were completed between 1897 and 1909: a new railway Saligny-Constanţa (on a new track), the railway Palas-Constanţa city-harbour and the harbour's entrance tunnel, as well as the doubling of the Cernavodă-Constanţa railway[21].

The harbour was frequented by the ships of the following maritime companies[22]: *Deutsche*

---

[13]Stoica Lascu, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei,* vol. I (1878-1916), Constanța, The Museum of National History and Archeaology, 1999,pp. 80-81.

[14] Constanţa County Service of the National Archives (Constanţa C.S.N.A.), Fund: Primăria Constanța (1878-1975), file no. 1/1879, f. 41.

[15] Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III,* pp. 90-95; Idem, *Portul Constanţa 1896-1996,* pp. 56-60.

[16] Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III,* pp. 104-105.

[17]*Ibid*., p. 106.

[18] Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III,* p. 107; Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa 1896-1996,* p. 78.

[19] Stoica Lascu, *Elemente ale modernizării Dobrogei. 125 de ani de la reintegrarea Dobrogei la statul român*, in "Studii și articole de istorie", LXVIII, 2003, pp. 171-172.

[20] Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III,* pp. 96-97.

[21] Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III,* pp. 97-98.

[22] Marin Ionescu-Dobrogianu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografia matematică, fizică, politică, economică şi*

Levante-Linie with the main office in Hamburg; *Lloyd Austriac* with the main office in Triest, *Florio & Rubatino* with the main office in Rome, *Linia „Johston"* with the main office in London, *„Westcott" Line* with the main office in Anvers, *„Messagerie Maritimes" Company* with the main office in Paris and *„Egee" Company* with the main office in Mitilene.

The Diplomatic Archive of the Ministry of External Affairs is in possession of various information regarding the harbours of Cernavodă, Constanţa, Mangalia, Sulina and Tulcea (1879-1889), Romanian Navy's war and commercial ships (1898-1916) and the *Regulations on the navigation for the Commercial Navy of the United Principalities*[23].

The Ministry of Public works founded in 1888 a service for fluvial and maritime navigation for the transportation of merchandise (Romanian Maritime Service) which was in charge of the transportations between the Danube's harbours and those at the Black Sea, as well as maintaining the relations with foreign harbours[24]. Romania owned the ships "Meteor" and "Medeea" which were covering Constanţa-Constantinople and, respectively, Brăila-Constantinople lines. In 1896 "Viitorul" tugboat was bought and the ships "Cobra" and "Ignazio Florio" (which was later renamed "Principesa Maria") were rented from the Italian Company „Florio & Rubatino" and founded Constanţa-Istanbul line. In 1897 the following cargos were built: "Dobrogea", "Bucureşti", "Iaşi", "Turnu-Severin"and "Constanţa" in order to serve the Danube-Occident line. Up until the World War I, Romania also bought: "Regele Carol I" (from England), "Sulina", "România", "Împăratul Traian"and "Dacia", so as to lengthen the maritime line Constanţa-Istanbul-Piraeus up to Alexandria and back. By 1912 the harbour of Constanţa had 19 commercial ships registered[25].

The Romanian Maritime Service operated on a deficit, one of the causes was the low tonnage, in comparison to the ships which served the line Danube-Great Britain, operated by foreign shipping companies; these ships got to capacities of 5.000 tons or even 7.000 tons. Other causes for the difficult situation of the Romanian Maritime Service was the demanding administration[26] and the numerous taxes the traders had to pay: the tax of "half percentage" set in Constanţa since 1896[27] (the incomes went to the modernisation of the harbour[28]), the tax of "quayage" (1899) which represented 0,20 lei for each ton of the ship's capacity, the tax of "storage" which was 0,20 lei per day for each 50 kg, or the tax of "platform location".

According to the regulations in 1910, the taxes were to be paid depending on the tonnage. The taxes decreased depending on the quantities of goods loaded or unloaded in the harbour. The ships of the Romanian Maritime Service benefitted from partial or total remission of taxes [29]. Tax remission was available only for 24 hours.

Tonnage	Tax value
10-500 tons	0,22 lei/ton
501-1.000 tons	0,40 lei/ton
1.001-1.500 tons	0,55 lei/ton
1.501-3.000 tons and more	0,65 lei/ton

The maritime commercial fleet of Romania encountered a series of difficulties which influenced

---

militară, Bucharest, I.V. Socecu Publishing House, 1904, pp. 899-900; G. Benger, *La Roumanie en 1900*, traduit de l'allemand par Jean C. Filitti, Librairie H. le Soudier, Paris, 1900,p. 105.

[23] Archive of the Ministry of External Affairs, Fund: Constantinopol (1834-1949), file no. 340/1854-1919 (unnumbered).

[24] Mariana Cojoc, *Comerţul exterior al României prin portul Constanţa între anii 1878-1914*, in "Anuarul Muzeului Marinei Române", tom V, 2002, p. 125.

[25] Valentin Ciorbea, Carmen Atanasiu, *Flota maritimă comercială română. Un secol de istorie modernă (1895-1995)*, Constanţa, Publishing House of "Andrei Şaguna" Foundation, 1995, pp. 57-61.

[26] I. D. Popovici,*Necesitatea măririi şi organizării porturilor noastre*,Galaţi, 1924, p. 65.

[27] "Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Constanta", year XIV, no. 3/ 1st of July 1904, p. 19.

[28] C. C. Tonegaru, *Codul maritim şi fluvial,* Braşov, 1922, pp. 266-267.

[29] Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa 1896-1996*, pp. 81-82.

the ships' traffic through Constanţa Harbour. Nonetheless, the number of vessels increased after the commissioning of the Cernavodă bridge (1895) when the traffic registered 203 ships, and afterwards 452 ships in 1912[30].

3. The commercial conventions signed by the Romanian state

The archival documents offer a multitude of information about the commercial conventions between Romania and other countries[31] like: Germany (1893, 1904), France (1893, 1907)[32], Switzerland (1893), The Austro-Hungarian Empire (1893, 1909), The Ottoman Empire (1887)[33]. Romania also signed conventions with other European countries: Great Britain (1880, 1893[34]), Belgium (1880), Italy (1878, 1906), The Netherlands (1881), Bulgaria (1907), Norway (1910), Sweden (1910), Montenegro (1911)[35]. These conventions had the purpose to develop the relations between the two countries, in order that each country's products benefitted from privileges, immunity or advantages on the other state's territory, without disregarding the laws, ordonnances and regulations on commerce, industry, police and public safety.

Before 1878, the works which were in progress in Constanţa Harbour did not allow an ample commercial traffic, registering the presence of a number of 407 ships in 1876. In 1879 the harbour's administration registered the following ships: 645 Ottoman, 193 Greek, 176 Austro-Hungarian, 158 French, 105 British, 92 Russian, 22 Italian, 12 Bulgarian, 8 German and 2 Swedish-Norwegian [36]. From the archival sources we know that in the year 1880, Constanţa Town Hall registered a series of requests in which the captains of several ships under foreign pavilion, expressed their desire to enter Romanian protection by changing their ships' pavilions[37]: "Aghios Nicolaos" – 8 tons, „Sfântul Ion Teologu" – 18 tons, "Sfântul Nicolae" – 13 tons, "Sfânta Paraschiva" – 6 tons, "Sfântul Gheorghe" – 25 tons, "Goleta Afhina" – 50 tons. In 1897, 325 Romanian ships were registered in the harbour.

The international trade before World War I generally had a great freedom. Independent of the nations' separation through geographical borders and different forms of life and government, their products were easily exchanged, and the interdependence which existed at that moment drew economically close the farthest countries[38].

Following the convention signed with Romania in 1875, The Austro-Hungarian Empire had gained a privileged place within the Romanian external commercial relations, a position held until World War I. In 1882, the empire held 50 % of the total amount of our country's imports, in 1902 it registered 24,6 %, and in 1912 it had gotten to 21,8% [39].

In the year 1879, Germany adopted the "Bismark tax", wishing to limit the import of British and French manufactured products on the German market. By expanding the commercial ties with Romania, Germany gained a series of advantages[40]: entering the Romanian financial market, access to various oil terrains, a number of trade lanes through the *Deutsche Levant Line* company.

Another commercial partner of the Romanian state was Great Britain which, after the customs war between Romania and The Austro-Hungarian Empire (1886-1891), benefitted from the increase in

---

[30] Mariana Cojoc, *op. cit.*, p. 132.
[31] Archive of the Ministry of External Affairs, Fund: Constantinopol (1834-1949), file no. 313/1885-1914 (unnumbered).
[32]Dan Berindei, *Legături şi convergenţe istorice româno-franceze*,in "Revista de Istorie", tom 32, nr.3/1979, p. 413.
[33] Archive of the Ministry of External Affairs, Fund: Constantinopol (1834-1949), file no. 306-312.
[34] Paul Cernovodeanu, *Anglo-Romanian trade relations between 1878-1900*, in "Revue Roumaine d' Histoire", XXIX, no. 3-4, 1990, p. 257.
[35] Mariana Cojoc, *op. cit.*, p. 120.
[36] Şerban Rădulescu Zoner, *Dunărea, Marea Neagră şi Puterile Centrale*, Cluj-Napoca, Dacia Publishing House, 1982, p. 36.
[37] Constanţa C.S.N.A., Fund: Primăria Constanţa (1878-1975), file no. 20/1880, ff. 1, 8, 10-11, 15.
[38]*Comerţul exterior al României 1928-1937*, vol. I, part I, Bucharest, 1939, p. 20.
[39] Şerban Rădulescu-Zoner, *România şi Tripla Alianţă la începutul sec. al XX lea 1900-1914*, Bucharest, Litera Publishing House, 1977, pp. 84-85.
[40]"Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Constanţa", year XIV, no. 7/ 1st of July 1904, p. 6.

Romanian exports, together with Italy, France, Belgium and Russia[41].

In 1907 Romania and France had signed the Convention for commerce and navigation, based on which the Romanian oil could easily enter the French market, but at the same time, France refused to give tax reductions for the Romanian agrarian products[42].

Among Romania's commercial partners[43] The Ottoman Empire, Serbia, Bulgaria, Greece, Egypt, The United States of America must also be mentioned. In this period of time, out of all continents, Europe was on the first spot when it came to world trade[44]. In 1913, Germany and The Austro-Hungarian Empire held a quasi-monopole in the Romanian exterior trade, 62,5 % from the total amount of imports and 40,5 % from the amount of exports[45].

4. Romania's exterior trade through the harbour of Constanţa

At the end of the 19th century, the trade related to the harbour of Constanţa was carried out with some difficulties: there were various taxes and only a few storage houses, and the Dobrogean region was isolated from the rest of the Romanian state, due to the lack of infrastructure[46].

Romania's trade included three main product categories: cereals, oil and wood[47].

At the end of the 19th century, Romania's cereal production represented 85 % of the total amount of exports[48]. The cereal export was dominated by the great banks (Marmorosch Blank & Co, Banca Agricolă, Banca de Credit Român, Banca Generală), by the great houses of export like Manisalian Frères, Focşăneanu & Co din Brăila, Fayon, Teodorescu & Co (Constanţa), and also by the large "Foreign trade houses" which were, in fact, trade monopoles related to the great banks: "Dreyfus" et Co (Paris), Société Franco Roumaine (Anvers), Hirsch (Mannheim Société Belgo-Roumaine Anvers)[49].

The agrarian products reached especially Great Britain, The Austro-Hungarian Empire, Germany, Italy, France, The Netherlands and Belgium[50]. After wheat and corn, the main demanded cereals were: rye, barley and millet. For the beginning of the 20th century, the publication "Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Constanţa" offers us many data regarding the cereal quantities (kg) destined to be exported, depending on the demanding country[51]:

Export Destinations	1901	1902	1910	1912
Belgium	22.460.035	585.000	86.784.535	155.063.690
Germany	-	7.080.113	30.718.337	39.231.209

[41] Gh. Cazan, Şerban Rădulescu Zoner, *România şi Tripla Alianţă,* Bucharest, Scientific and Encyclopaedic Publishing House, 1979, p. 157; Andrei Căpuşan, *Comerţul britanic cu România derulat în porturile Dunării şi ale Mării Negre în perioada 1880-1885*, in "Anuarul Muzeului Marinei Române", tom IV, 2001, p. 158.

[42] Daniela Buşă, *Franţa şi comerţul cu statele din sud-estul Europei (1900-1914),*in "Studii şi materiale de istorie modernă", vol. IX, 1995, pp. 86-87.

[43]*Comerţul exterior al României 1928*-1937, vol. I, part I, pp. 31-49; Victor Jinga, *Principii şi orientări ale comerţului exterior al României. 1859-1916* Cluj-Napoca, Dacia Publishing House, 1975, p. 59; Ion Stanciu, *Legăturile economice ale SUA cu centrul şi sud-estul Europei înaintea primului război mondial,* in *Relaţii româno-americane în timpurile moderne,* Iaşi, Publishing House of "Al. I. Cuza" University, 1993, p. 23; Daniela Buşă, *România şi comerţul cu statele din sud-estul Europei (1900-1914),* in "Revista istorică", tom VIII, nr. 9-10, 1997, p. 642.

[44]*Comerţul exterior al României 1928*-1937, vol. I, part I, p. 29.

[45] Victor Axenciuc, Ioan Tiberian, *op. cit.*, p. 292.

[46]*Din tezaurul documentar dobrogean*, Bucharest, 1988, p. 231.

[47]*Comerţul exterior al României şi mişcarea porturilor în 1908*, Bucharest, Stabilimentul Grafic Albert Baer, 1910, pp. LVIII, LX, LXII.

[48]Mircea Iosa, *Comerţul cerealier şi piaţa de cereale din România la sfârşitul sec. al XIX lea şi începutul sec. al XX-lea,* in "Revista de Istorie", tom 12, no. 3, 1989, p. 247.

[49]*Ibid.*, p. 250.

[50]*Comerţul exterior al României şi mişcarea porturilor în 1908*, Bucharest, Stabilimentul Grafic Albert Baer, 1910, pp. XCVIII, XCIX; "Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Constanţa", year I, March 1891, p. 2

[51] "Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Constanţa", year XII, no. 10/ January 1902; *Ibid.*, year XIII, no. 11 / February 1903; *Ibid.*, year XXII, no. 9 / December 1913.

Austro-Hungarian Emp.	187.870	-	-	12.864.231
Italy	9.232.756	3.200.050	38.968.338	54.249.600
France	2.316.000	3.232.900	32.887.263	51.806.395
The Netherlands	737.860	-	59.004.756	34.594.500
Great Britain	56.397.955	62.605.400	28.834.100	15.265.000
Ottoman Emp.	1.196.330	3.954.476	-	14.676.150

Another product representative for the commercial exchanges of the Romanian state was flour, which was exported mainly in the Ottoman Empire[52], to the discontentment of the mill owners from Constantinople who were facing a lot of competition.

In the period between the end of the 19th century and until World War I, oil became the most important energy producer for engines in general, in the entire world, thus being seen as the most spread and cheap illuminating source[53]. In January 1889, Constanţa Town Hall elaborated the *Regulation for the administration of the communal deposit of oil and black oil*[54], and on the 21st of March 1894, The Ministry of Internal Affairs forwarded to the local authorities the *Regulation for the production and selling of the products resulted after oil distillation, sanctioned by the High Royal Decree no. 3820 from the 1st of December 1892*, with the related modifications[55].

The export of Romanian oil through Constanţa Harbour registered a permanent increase. In 1898 a quantity of 1.500 tons was sent to export, and in 1899 another significant quantity: 13.910 tons. In the year 1912 the state exported through the Dobrogean harbour about 663.000 tons of oil.

Although being in full process of expansion, benefitting from modern facilities, Constanţa Harbour represented the main custom-house for the Romanian oil, and the products were destined for the markets in Germany, The Austro-Hungarian Empire, Great Britain, France, Italy, Egypt and The Ottoman Empire. In 1908 Egypt had become one of the top three oil importers who took the oil from Constanţa Harbour[56].

As for the countries which imported oil, the data provided by the Chamber of Commerce and Industry in Constanţa showed us the significand evolution of the exports in the period 1906-1912 and the countries which made constant acquisitions for such products[57]:

Export Destinations	1906	1908	1912
Germany	7.259.493	12.557.503	34.195.684
Austro-Hungarian Emp.	-	3.306.544	57.711.470
Great Britain	77.737.284	93.361.586	203.603.908
France	87.599.344	122.989.325	146.113.353
Italy	38.598.004	17.354.619	30.892.401
Egypt	-	88.237.317	145.322.496
Ottoman Emp.	-	-	79.804.588

In terms of wood and derived products, we can say that the most sought-after items for export were: building woods, staves, rails, trunks of fir or other coniferous varieties, fire wood[58]. In 1901, 735 tons of wood were exported through the harbour of Constanţa. In 1912 only a quantity of 26 tons left the country. Romanian wood was required especially in the Ottoman Empire (in 1912, 11.285 tons),

[52] Archive of the Ministry of External Affairs, Fund: Constantinopol (1834-1949), file no. 317 (unnumbered).
[53] Daniela Bușă, *Exportul petrolului prin portul Constanţa în preajma primului război mondial*, in "Anuarul Muzeului Marinei Române", V, 2002, p. 277.
[54] Constanţa C.S.N.A., Fund: Primăria Constanţa, file no. 26/1888, ff. 1-3.
[55] *Ibid.*, file no. 21/1894, ff. 1-5, 15.
[56] Daniela Bușă, *op. cit.*, pp. 280-282.
[57] "Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Constanţa", year XX, no. 8-9 / November-December 1910, p. 33; *Ibid.*, year XXIII, no. 9 / December 1913.
[58] *Comerţul exterior al României şi mişcarea porturilor în 1908*, pp. LX.

Egypt, The Netherlands, France (1.141 tons), Greece[59].

In the year 1890, the mayor of Constanţa received from the Ministry of Internal Affairs a notice in which he was informed that Bulgaria allowed the import of livestock from Romania. Moreover, the veterinarians were asked to issue export certificates, according to the regulations regarding the issue of animal origin and health certificates[60].

From the information gathered by Marin Ionescu-Dobrogianu, we observe that the goods exported through Constanţa Harbour, in small quantities, also consisted of: oleaginous seeds (The Netherlands, Great Britain, France, Syria, Germany), cheese (The Ottoman Empire, Egypt, Greece), steam engines, distilled and hard liquors and alcoholic drinks, legumes, oats, fresh and salted fish, small and large cattle (The Ottoman Empire, Great Britain, Italy, Greece), iron and cast iron, butter and edible fat, furniture, oils and mineral oils, glassware, raw gum, wines, sugar, beer, salt, potatoes, jute canvas, paraffin, steel machines, copper, brass, bronze, Dobrogean horses, books and maps, various fruits, bitumen, off-corn, foreign books, feathers, skins and furs, table sauces, wool textiles and cloths, reed objects, large smithery, smoked meat, animal horns, crushing stones, luxury carriages, lithographs, surgery instruments[61].

5. Romania's imports through Constanţa Harbour

In general, Romania's imports consisted of items for the local consumerism; there were a few categories of products demanded in our country, representing a percentage of 60 % of the total amount of goods bought from abroad: metals, metal works and other mining products, vegetal textiles, wool, a large scale of machines and garments, fruits and colonial goods[62]. Most products came from European countries: cotton items from Great Britain, shoes and clothes from The Austro-Hungarian Empire, iron items from Great Britain, leather from Germany and Great Britain, colonial goods from Constantinople, rice, fine wines, liquors and alcoholic drinks from France[63].

The fruits and colonial goods represented an important aspect of the imports through Constanţa Harbour. The archival documents[64] present us with a series of information regarding the type of merchandise and the communal taxes resulted from the trade: tea, sugar, oranges, mandarins, lemons, candy, raw coffee, figs, dates, chestnuts, salty olives, red raisins, pistachio, rice, fish tins, grey mullet spawn, fish fat, dried sardines, crabs, mussels, halva, starch, red pepper, brandy, vermouth, wine, chocolate. In 1912 the imports increased to a quantity of 2.795 tons; the majority of them came from The Ottoman Empire, France, Italy, Germany and others[65].

In 1892 the pastry shoppers who resided in the city of Constanţa drew attention on the foreign goods which was tax free at that moment, thus being encouraged the import and the competition, to the prejudice of the local industry[66].

All the traders who wanted to store their goods which arrived at Constanţa Harbour, were compelled to sign a request to the Town Hall for that purpose. The Town Hall notified the situation to the Customs Office which allowed the disembarking and the transportation of the goods towards the customs storehouse[67]. The payment for the storage was done afterwards.

The local authorities often faced the discontentment of the traders regarding the goods which were subject to communal rights, high taxes, and time limits much too short for accomplishing their

---

[59] "Buletinul Camerei de Comerț și Industrie Constanța", year XXIII, no. 10/11, January-February 1913, p. 15.
[60] Constanţa C.S.N.A., Fund: Primăria Constanța (1878-1975), file no. 1/1890, ff. 23-24; *Ibid.*, file no. 22/1890, f. 3.
[61] Marin Ionescu-Dobrogianu, *op. cit.*, p. 887; "Buletinul Camerei de Comerț și Industrie Constanța", year XX, no. 8-9 / November-December 1910; *Ibid.*, year XXIII, no. 10/11 January-February 1913, p. 21.
[62] *Comerţul exterior al României şi mişcarea porturilor în 1908*, pp. XXXII, XXXIV, XXXVI, XXXVIII.
[63] Marin Ionescu-Dobrogianu, *op. cit.*, p. 884.
[64] Constanţa C.S.N.A., Fund: Primăria Constanța (1878-1975), file no. 10/1889, ff. 104-109; *Ibid.*, file no. 21/1900, ff. 21-26, 85-89, 118-126, 174-181.
[65] "Buletinul municipal al oraşului Constanţa", year III, no. 3, 1925, p. 98.
[66] Constanţa C.S.N.A., Fund: Primăria Constanța (1878-1975), file no. 7/1892, f. 9.
[67] *Ibid.*, file no. 10/1889, ff. 9, 12.

obligations. The non-compliance with the legal duties unavoidably led to warranty loss or even large fines (150 lei)[68]. Once the customs taxes changed (1891), the traders required to be informed by Constanţa Town Hall about the list of the new taxes regarding the imported goods[69]. Although there were 10 storehouses for colonial goods in the city, and other 29 storehouses (for coals, petroleum, black oil, mineral oil), the lack of this kind of facilities was highly felt as a consequence of the merging of colonial goods storehouses into one[70].

The metals and the products made of metallic materials, imported through Constanţa Harbour reached 3.439 tons in the year 1903. These were provided by countries like The Austro-Hungarian Empire, Germany, France, The Netherlands which sold replacement parts destined for agrarian machines and tools[71].

An important aspect of Romania's exterior trade was represented by the import of textile materials. In Romania traders brought cotton, silk, linen, hemp textiles from Great Britain, The Austro-Hungarian Empire, Italy, France, Belgium. In 1883, the imports through Constanţa Harbour were of 286 tons of textiles, in 1903 the quantity increased to 1.556 tons and in 1912 the same type of products weighed 3.019 tons[72].

In 1889 Panait Holban, Constanţa's mayor, was granted by the Ministry of Internal Affairs to commission on a period of three years the incomes from the ships' winding and weighting[73]. The contract provided the deposit of a warranty of 240 lei. The entrepreneur gained 0,20 lei for weighing 100 kg and 1 leu for winding the ship, regardless of its size. The entrepreneur was compelled to possess instruments of weighing and winding verified and marked by the Office of Measures and Weights. The measure called "cotul Fălcoianu"[74] was used for ships' winding.

The evolution of the import-export activities in the period 1878-1913 can be shown based on the data provided by various reliable sources[75]:

Year	The movement within Constanţa Harbour (tonnage)	Imports (tons)	Exports (tons)
1880	424.175	2.553	3.022
1885	386.928	7.529	39.539
1890	377.973	11.247	62.671
1895	537.491	27.435	78.544
1900	974.897	60.963	119.952
1905	1.684.754	165.668	520.090
1910	2.349.971	106.382	1.167.820
1913	2.890.992	238.611	1.140.358

We can say that at the end of the 19th century and at the beginning of the 20th century there was a significant increase in the imports and exports through Constanţa Harbour. Although the Romanian state had a pronounced agrarian character, and the industry and transports were less developed, our commercial relations with other countries amplified constantly, especially due to the diversity of the

[68] *Ibid.*, file no. 11/1888, f. 5.
[69] *Ibid.*, file no. 7/1892, ff. 1-2.
[70] *Ibid.*, file no. 9/1899, ff. 5-6.
[71] Mariana Cojoc, *op. cit.*, p. 142.
[72] "Buletinul Camerei de Comerţ si Industrie Constanta", year XXIII, no. 9 / December 1913, p. 10.
[73] Constanţa C.S.N.A., Fund: Primăria Constanţa (1878-1975), file no. 10/1889, ff. 50-65.
[74] Old measure unit introduced officially in 1872. Its usage was compulsory in Romania and it served at winding the ships with round bottoms, but it also had special usages ("Contemporanul", year VII, 1891, no. 12).
[75] *Progresele Dobrogei dela anexare până astăzi (1878-1906). Tablou grafic întocmit din ordinul Domnului Ministru al Domeniilor I. N. Lahovari*, Bucharest, Stab. de Arte Grafice Albert Baer Fabrica de Cartonage, 1907, annex; *Comerţul exterior al României şi mişcarea porturilor în 1908*, pp. XCIV-XCVII; Valentin Ciorbea, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III*, annexes 2-3, pp. 239-242.

Romanian goods categories.

6. Conclusions

Within the present study we succinctly evaluate the trade related to the harbour of Constanţa, highlighting the role of the harbour-city in the exchanges that took place between 1878 and 1913. By pointing out the goods which were subjected to imports and exports, we tried to draw attention to the commercial relations between Romania and other countries: Germany, France, The Austro-Hungarian Empire, The Ottoman Empire, Great Britain, Belgium, Italy, The Netherlands, Bulgaria.

Due to the impressive investments which targeted the harbour, ships, storehouses and the network of roads and railways, the Romanian authorities created favourable conditions for the export of the main goods of the state: products from agriculture (cereals, animal products), industry (oil, food, textiles and chemical), and forests etc. At the same time, as for their tendency for commercial expansion, the European countries searched for new markets for their goods. Therefore, a large variety of items entered the Romanian circuit of imports: wood and derivates, textiles and garments, metals, machines, chemical products, fruits and colonial goods.

The geopolitical factors favourable to the city, the commercial competition and the desire for urban development and conquest of the external markets led to the transformation of Constanţa in the main maritime harbour of our country.

BIBLIOGRAPHY

Archives

1. Archive of the Ministry of External Affairs, Fund: Constantinopol (1834-1949);
2. Constanţa County Service of the National Archives (Constanţa C.S.N.A.), Fund: Primăria Constanța (1878-1975).

Books, Monographies, Volumes

1. *** *Comerţul exterior al României şi mişcarea porturilor în 1908*, Bucharest, Stabilimentul Grafic Albert Baer, 1910;
2. *** *Progresele Dobrogei dela anexare până astăzi (1878-1906). Tablou grafic întocmit din ordinul Domnului Ministru al Domeniilor I. N. Lahovari*, Bucharest, Stab. de Arte Grafice Albert Baer Fabrica de Cartonage, 1907;
3. Axenciuc, Victor; Tiberian, Ioan, *Premisele economice ale formării statului național unitar român*, Bucharest, Publishing House of the Romanian Academy, 1979;
4. Botez, C.; Saizu, I., *Acțiuni ale României după Războiul de Independență*, Iași, Junimea Publishing House, 1988;
5. Buşe, Constantin, *Comerţul exterior prin Galaţi sub regim de port-franc (1837-1883)*, Bucharest, Publishing House of the Romanian Academy, 1975;
6. Ciorbea, Valentin, *Portul Constanţa de la antichitate la mileniul III,* Constanţa, Europolis Publishing House, 1993;
7. Ciorbea, Valentin; Atanasiu, Carmen, *Flota maritimă comercială română. Un secol de istorie modernă (1895-1995)*, Constanţa, Publishing House of "Andrei Şaguna" Foundation, 1995;
8. Cioroiu, Constantin, *Călători la Pontul Euxin*, Bucharest, Sport Turism Publishing House, 1984;
9. Ionescu-Dobrogianu, Marin, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografia matematică, fizică, politică, economică şi militară,* Bucharest, I.V. Socecu Publishing House, 1904;
10. Jinga, Victor, *Principii şi orientări ale comerţului exterior al României. 1859-1916* Cluj-Napoca, Dacia Publishing House, 1975;
11. Lascu,Stoica, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei,* vol. I (1878-1916), Constanța, The Museum of National History and Archeaology, 1999;
12. Rădulescu, Adrian; Bitoleanu, Ion, *Istoria Dobrogei*, Ex Ponto Publishing House, Constanţa,

1998;
13. Rădulescu-Zoner, Şerban, *Dunărea, Marea Neagră şi Puterile Centrale*, Cluj-Napoca, Dacia Publishing House, 1982;
14. Tonegaru, C. C., *Codul maritim şi fluvial,* Braşov, 1922.

Articles, journals, magazines

1. *** *Progresele realizate în Dobrogea*, in *Dobrogea. Cincizeci de ani de vieaţă românească 1878-1928*, Cultura Naţională, Bucharest, 1928;
2. "Buletinul Camerei de Comerț şi Industrie Constanța";
3. Berindei, Dan, *Legături şi convergenţe istorice româno-franceze,*in "Revista de Istorie", tom 32, nr.3/1979;
4. Bușă, Daniela, *Exportul petrolului prin portul Constanţa în preajma primului război mondial*, in "Anuarul Muzeului Marinei Române", V, 2002 ;
5. Bușă, Daniela, *Franţa şi comerţul cu statele din sud-estul Europei (1900-1914),*in "Studii şi materiale de istorie modernă", vol. IX, 1995;
6. Căpuşan, Andrei, *Comerţul britanic cu România derulat în porturile Dunării şi ale Mării Negre în perioada 1880-1885*, in "Anuarul Muzeului Marinei Române", tom IV, 2001;
7. Cernovodeanu, Paul, *Anglo-Romanian trade relations between 1878-1900*, in "Revue Roumaine d' Histoire", XXIX, no. 3-4, 1990;
8. Ciorbea, Valentin, *Dobrogea în geopolitica României şi a Europei la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX*, p. 217, in *Dobrogea: 1878-2008; Orizonturi deschise de mandatul european* (coord. Valentin Ciorbea), Ex Ponto Publishing House, Constanța, 2008;
9. Ciorbea, Valentin, *Portul Constanţa - Retrospectivă istorică la 110 ani de la inaugurarea oficială a lucrărilor de modernizare*, in "Anuarul Muzeului Marinei Române", IX, 2006;
10. Cojoc, Mariana, *Comerţul exterior al României prin portul Constanţa între anii 1878-1914*, in "Anuarul Muzeului Marinei Române", tom V, 2002;
11. Iosa, Mircea, *Comerţul cerealier şi piaţa de cereale din România la sfârşitul sec. al XIX lea şi începutul sec. al XX-lea*, in "Revista de Istorie", tom 12, no. 3, 1989;
12. Lascu, Stoica, *Elemente ale modernizării Dobrogei. 125 de ani de la reintegrarea Dobrogei la statul român*, in "Studii şi articole de istorie", LXVIII, 2003.

THE RISE AND FALL OF THE HUNGARIAN POPULAR UNION OF ROMANIA (1944-1953)

Czinka Ovidiu Gheorghe
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The Hungarian Public Union in Romania was the successor of the Hungarian Labour People's Union, which after the 6th of October 1944 represented the majority of the Hungarian minority, especially the Nord-East of Transylvania. Although at the elections from November 1946 the Union of Hungarian Labour People's representatives were on separate lists, eventually they followed the guidelines of the Communist Party in Romania.
If initially the Union of Hungarian Labour People was represented by the old Hungarian intellectuals of the Hortyst's regime, after 1947 this is superseded. After the signing of the Peace Treaty in Paris and the international acknowledgement of Transylvania's return to Romania, the Hungarian Labour People's Union representatives aimed to increase the number of the Hungarian populations in those districts where they were lesser in number than the Romanian population.
Due to the influence that the Union of Hungarian Labour People had amid the leaders of the Communist Party, the Union's leaders fought to maintain the Hungarian schools opened. Thus, in Transylvania there were a number of education establishments for Hungarian speakers, 390 kindergartens, 26 dormitories, 2610 primary schools, 100 high schools with an overall of 220000 students and 5900 Hungarian nationality teachers.
Towards the end of the 1940's, the Romanian Workers Party purged the turbulent leaders, then removed the district leaders with chauvinist ideas. Therewith the core of the future Hungarian Independent Region meant the complete subordination of the U.P.M towards the P.M.R. It was using same actions, using the same methods, having the same people, all these made the existence of the U.P.M. itself to be unnecessary, after it helped the communists to take control over the state.

Keywords: denationalization, communism, population, minority, Hungarian, purge, political organization

1. Ascensiunea

Uniunea Populară Maghiară a apărut ca ,,successor" al fostului partid maghiar M.A.D.O.S.Z. (*Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége*, în română *Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România*) la 16 octombrie 1944.[1]

Pentru a-și duce la bun sfârșit strategia și a atrage cât mai multe voturi, comuniștii au înființat partide, organizații ori s-au cu altele existente ca Uniunea Populară Maghiară.[2] Uniunea Populară Maghiară a aderat la 6 octombrie 1944 la Platforma Frontului Național Democrat, documentul de adeziune fiind semnat de Sándor Dávid și Gyárfás Kurkó, acesta din urmă devenind apoi și președinte al noii formațiuni.[3]

---

[1] Stefano Bottoni, *Transilvania roşie. Comunismul român şi problema naţională 1944–1965*, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Editura Kriterion, Cluj Napoca, 2010, p. 69
Vezi și lucrările: Tamás Lönhárt, *Uniunea Populară Maghiară în perioada instaurării regimului comunist în România (1944– 1948)*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2008,
Mihály ZoltánNagy, Ágoston Olti *(coord.), Érdekképviselet vagy pártpolitika? Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez, 1944–1953*, Editura Pro Print, Miercurea Ciuc, 2009,
[2]*Istoria României.Transilvania, Volumul II,* Editura George Barițiu, Cluj Napoca, 1997, p. 203
[3]*Minorități etnoculturale. Mărturii documentare.Maghiarii din România (1956-1968),* Volumul 6, coord. Lucian Nastasă, Fundația Centru de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca, 2003, p. 14

În Transilvania de Nord-Est era tot mai vizibilă (în perioada 1945-1946) activitatea intensă a Partidului Comunist din România (P.C.d.R.) şi a Uniunii Popular Maghiare (U.P.M.), acestea fiind singurele formaţiuni politice din zonă.[4] Totodată, această zonă a ţării era încă puternic controlată şi influenţată de personalităţi maghiare mai mult sau mai puţin compromise în anii dictaturii hortyste.[5]Din anul 1945 în judeţele Ciuc, Trei Scaune, Odorhei şi Mureş-Turda care aveau o populaţie majoritară maghiară, Uniunea Populară Maghiară a numit membrii administraţiei locale şi prefectul.[6]Din luna aprilie a anului 1946, majoritatea maghiarilor din Transilvania de Nord-Est s-au înscris în P.C.d.R sau U.P.M.[7] Pentru P.C.d.R., alegerile din anul 1946 au fost un bun prilej de a cuceri, treptat, întreaga politică din România.[8] Totodată, P.C.d.R.-ul a declanşat represiunea faţă de partidele de opoziţie (folosindu-se mai ales metoda arestărilor fără motiv legal).[9] În urma alegerilor din noiembrie 1946, U.P.M. (cu ajutorul P.C.d.R.) a preluat majoritatea funcţiilor de conducere din administraţia locală din Transilvania. Ca urmare a acestui fapt, maghiarii din Transilvania au continuat să aibă un statut privilegiat în toate domeniile, putându-se continua politica de maghiarizare a românilor din zonele în care ei se aflau în minoritate.[10]

Conducerea U.P.M.-ului a funcționat la Cluj până în anul 1947, iar pentru a se accentua natura de organizaţie cu caracter naţional s-a mutat la București.[11] Toate hotărârile luate de U.P.M. cu unanimitate voturi urmau linia P.C.d.R.[12] Influența politică a Uniunii Popular Maghiare a fost accentuată cu ocazia alegerilor generale din 1946.[13] După alegerile din noiembrie 1946, U.P.M. și-a întărit omogenitatea prin intense activități organizatorice cu dese întruniri de toate nivelurile. În zilele de 17-18 iulie 1947, a avut loc prima mare întrunire a liderilor U.P.M., cu participarea tuturor preşedinţilor şi secretarilor organizaţiilor judeţene. În zilele de 18-19 noiembrie ale aceluiași an a avut loc la Timişoara Congresul al III-lea al U.P.M., iar mai apoi în zilele de 20-22 noiembrie, conducerea U.P.M. s-a întrunit din nou într-o Plenară a Comitetului Central al P.C.d.R. După acest Congres au loc schimbări și rotiri de cadre, specifice comuniștilor în interiorul U.P.M. Astfel, a fost ales un nou președinte în persoana lui Kacsó Sándor, aplicându-se principiul comunist al aducerii în conducere a reprezentanţilor muncitorilor (din cei nouă lideri, patru erau muncitori, unul agricultor și patru intelectuali).[14]

După anul 1946, soarta minorității de etnie maghiară a depins de relațiile pe care U.P.M.-ul le-a avut cu autoritățile centrale de la București, fiind obligat să promoveze o relație româno-maghiară pașnică și prietenoasă.[15] Totodată, U.P.M.-ul a dus o activitate de propagandă intensă în zonele locuite de etnicii maghiari în nord-vestul Transilvaniei și în secuime, scopul principal al acestei propagande fiind maghiarizarea și a altor etnii.[16] Liderii U.P.M. au urmărit întărirea ponderii populației maghiare în anumite județe unde aceasta era inferioară celei românești. În diferite rapoarte ale Inspectoratului General al Jandarmeriei, se preciza că multe familii din ,,*zona secuiască se instalaseră în zona graniţei*"[17] astfel, conform acestora, un număr de 50 de familii din Ciuc (cu câteva sute de membrii) se

[4] Petre Țurlea, *Români și unguri 1940-2011*, Editura Karta Graphic, Ploiești, 2011, p. 506
[5] *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare.Maghiarii din România (1956-1968),* Volumul 6, (coord.) Lucian Nastasă, p. 13
[6] Stefano Bottoni, *op. cit.,* p. 71
[7] *Istoria României.Transilvania, Volumul II,* p. 203
[8] Raport final, *Comisia prezidențială de analiză a dictaturii comuniste din România, 1945-1989*, București, 2006, p. 25
[9] Petre Țurlea, *op. cit.,* p. 506
[10] *Ibidem,* p. 501
[11] Stefano Bottoni, *op. cit.*,p. 71
[12] *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare.Maghiarii din România (1956-1968),* Volumul 6, (coord.) Lucian Nastasă, p.18
[13] Stefano Bottoni, *op. cit.*p. 71
[14] Petre Țurlea, *op. cit.,* p. 521
[15] Claudia Tișe, *Administrație și politică în Regiunea Autonomă Maghiară (1952-1968)*, Editura Universității Oradea, 2014, p. 112
[16] Claudia Tișe, *op. cit.,* p. 106
[17] Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 514

stabiliseră în zonele Satu Mare şi Careii Mari, iar alte 300 de familii (depăşind o mie de membrii) din Ciuc s-au mutat în judeţul Bihor. Un raport al Inspectoratului General al Jandarmeriei privitor la mişcările de populaţie maghiară preciza următoarele: ,,*Maghiarii ce vin în zona de frontieră au ordine secrete de a se stabili în această regiune, pentru că la prima statistică ce ar urma să se facă, să ridice problema majorităţii populaţiei maghiare*".[18] Din documentele Ministerului Afacerilor Interne, reise faptul că fenomenul colonizării secuilor pe graniţa de Vest era ştiut de autorităţile de la Bucureşti. Liderii U.P.M. erau răspândiţi în Transilvania şi în vestul Moldovei unde au dus o politică de deznaţionalizare şi maghiarizare a ceangăilor. Repetate presiuni asupra ceangăilor pentru a se maghiariza au avut loc între anii 1946-1949. În propaganda de maghiarizare forţată a ceangăilor, au fost implicaţi diferiţi agenţi şi deputaţi maghiari în zona Bacăului dar şi deputaţi maghiari din Parlamentul de la Bucureşti. Aceştia au încercat să impună limba maghiară în locul limbii române în toate instituţiile locale din zonele locuite de ceangăi, în special în şcolii.[19] De precizat este faptul că în Bucureşti locuia o mică şi foarte influentă comunitate maghiară.

Datorită influenţei pe care o avea U.P.M. pe langă P.C.d.R, liderii uniunii au luptat pentru a menţine şcolile maghiare.[20] O serie de instituţii de învăţământ superior în limba maghiară erau în Transilvania, cuprinzând 390 de grădiniţe de copii, 26 de cămine, 2.610 şcoli primare, 100 de licee cu un total 220.000 de elevi şi 5.900 de cadre didactice de naţionalitate maghiară.[21] Datorită acestui fapt, rata de şcolarizare din Transilvania de Nord-Est era mai ridicată în judeţele conduse de liderii U.P.M. decât în restul judeţelor Transilvaniei şi chiar al ţării, unde exista adminstraţie românească. Acest fapt a ieşit în evidenţă odată cu rezultatele recensământului şcolar din anul 1948, când dintr-o populaţie de 740.381 locuitori cuprinşi în circumscripţiile din cele 4 judeţe ,,maghiare" (Ciuc, Trei Scaune, Odorhei şi Mureş-Turda) existau doar 77.086 de analfabeţi.[22]

Lideri U.P.M. s-au implicat direct în retrocedările bunurilor către cetăţenii maghiari din Transilvania de Nord-Est, uneori aceştia recurgând la forţă pentru retrocedarea unor imobile care au aparţinut şi în care au funcţionat instituţii maghiare în perioada 1940-1944.[23]Deveniţi cetăţeni români după restabilirea graniţelor (după semnarea Tratatului de Pace de la Paris din februarie 1947) maghiarilor din Transilvania li s-au retrocedat o serie întreagă de proprietăţi şi pământuri de către *Casa de Administrare şi Supraveghere a Bunurilor Inamice* (C.A.S.B.I.).[24]

C.A.S.B.I. nu a mulţumit pe deplin partea maghiară, astfel s-a adoptat Legea 333 din 1947, prin care s-au fixat termene de maxim 90 de zile pentru rezolvarea cererilor de retrocedare ale maghiarilor.[25] În ceea ce priveşte retrocedările de imobile sau pământuri, nu s-a ţinut cont de cazurile în care proprietarii maghiari erau persoane urmărite pentru crime de război. Aceste fapte au trezit o vie agitaţie în rândul populaţiei române.[26] Politica dusă de Petru Groza în ceea ce priveşte retrocedarea de bunuri către etnicii maghiari din Transilvania, a făcut ca acesta să fie simpatizat în Ungaria, iar la 24 ianuarie 1948 să încheie Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală între Republica Populară Română şi Republica Populară Ungară.[27]

---

[18] *Ibidem*, p. 514
[19] *Ibidem*, pp. 515-520
[20] Stefano Bottoni, *op. cit.*, p. 71
[21] Petre Ţurlea, *op. cit.*, p. 531
[22] Stefano Bottoni, *op. cit.*, p. 71
[23] Petre Ţurlea, *op. cit.*, p. 522-527
[24] *Monitorul Oficial* nr. 33 din 10 februarie 1945, (vezi Legea Nr. 91 din 9 februarie 1945 privind înfiinţarea Casei de Administrare şi Supraveghere a Bunurilor Inamice)
[25] În Legea 33 din 1947 exista şi o prevedere prin care România renunţa la restituirea acelor bunuri mobiliare pe care Guvernul Ungariei Hortyste (organele sau instituţiile maghiare) le-a transportat între anii 1940-1944 de pe teritoriul Ardealului de Nord. Aşadar România accepta nerestituirea unor bunuri luate de ocupant precum arhive, bibliotecii, mijloace de producţie, etc.
[26] Petre Ţurlea, *op. cit.*, p. 522-528
[27] *Monitorul Oficial* nr. 49 din 28 februarie 1948, (vezi Legea nr. 37 din 28 februarie 1948)

În februarie 1948 a avut loc fuziunea dintre P.C.d.R. cu Partidul Social Democrat (P.S.D.) rezultând Partidul Muncitoresc Român (P.M.R.).[28] Astfel, P.M.R.-ul a devenit unicul partid având deplinul control al întregii puteri, iar U.P.M.-ul s-a transformat într-un partid etnic sau într-un ,,instrument" de manipulare al maghiarilor numai bun pentru „proletarizare".[29] P.M.R.-ul a folosit diverse metode prin care a încercat să controleze şi să subordoneze U.P.M.ul. Astfel, P.M.R. a epurat din U.P.M. liderii turbulenți, apoi i-au înlăturat din funcții pe conducătorii regionali şi raionali cu idei naționaliste.[30] Totodată, nucleul viitoarei Regiuni Autonome Maghiare[31] a însemnat subordonarea totală a U.P.M.–ului faţă de P.M.R. Acţionând cu aceleaşi metode, în aceeaşi direcţie şi cu aceiaşi oameni înscrişi în ambele formaţiuni, rezulta ca însăşi existenţa U.P.M. să nu mai fie necesară (după ce îi ajutase pe comunişti să preia întreaga putere în stat).[32]

2. Decăderea Uniunii Populare Maghiare

Același nucleu al Regiunii Autonome Maghiare[33] a impus şi reorganizarea internă a U.P.M.-ului, deoarece numărul membrilor a crescut considerabil.[34] Datorită activității intense şi a implicării în toate sectoarele statului, U.P.M.-ul a asigurat minorității maghiare o reprezentare largă comparativ cu celelalte minorități din România (cuprinzând în 1950 un număr 10.353 de deputați în sfaturile populare, din care 8.092 în cele comunale şi 2.341 în cele orăşeneşti, raionale şi regionale).[35]

În perioada 1950-1951 s-a constatat declinul U.P.M., care până în anul 1951, sub motivul promovării culturii maghiare s-a străduit să menţină ideea unității maghiare, iar după 1952 a fost prezentat ca o organizație care „*nu mai este necesară*" deoarece „*nu mai exista o problemă specială a maghiarimii*".[36] Prin înfiltrarea membrilor P.M.R. în U.P.M., s-a încercat inocularea ideii că însăşi membrii uniunii au cerut dizolvarea ei.[37]

Dizolvarea U.P.M. a fost sugerată de către Miron Constantinescu, care a propus crearea unui Comitet Democratic Maghiar prin care interesele maghiarilor să fie apărate cu succes garantându-se drepturi egale cu ale celorlalte minorități.

În martie 1951, conducerea U.P.M. s-a întrunit şi a hotărât ceea ce i se sugerase, însă o lună mai târziu la propunerea lui Alexandru Moghioroş (care era susţinut de Ana Pauker şi Teohari Georgescu) în acord cu Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a cerut amânarea dizolvării U.P.M. Secretariatul Comitetului Central al P.M.R. nu a acceptat dizolvarea de teama producerii unor reacții din partea populației maghiare,[38] însă prin mișcări ascunse şi abil instrumentate de Partidul Muncitoresc Român, Uniunea Populară Maghiară a intrat tot mai mult sub controlul comuniştilor, prin izolarea tuturor elementelor considerate de P.M.R. compromise politic sau care doreau să imprime organizației un alt

---

[28] C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, Bucureşti, 1971, p. 685
[29] Stefano Bottoni, *op. cit.*, p.72
[30] Claudia Tişe, *op. cit.*, p. 120
[31] Stefano Bottoni, *Înfiinţarea Regiunii Autonome Maghiare în anul 1952. Dictat sovietic sau strategie de consolidare?*, în *Minoritatea maghiară în perioada comunistă*,Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Editura Kriterion, Cluj Napoca, 2009, pp. 259-266
[32] Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 522
[33] Stefano Bottoni, *Transilvania roşie. Comunismul român şi problema naţională 1944–1965,* p. 72
[34] Claudia Tişe, *op. cit.*, p. 110
[35] Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 537
[36] *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare.Maghiarii din România (1956-1968),* Volumul 6, coord. Lucian Nastasă, p. 22
[37] Claudia Tişe, *op. cit.*, p. 125
[38] Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 537

caracter.[39]Autodesființarea Uniunii Populare Maghiare s-a desfășurat în patru etape și a fost văzută ca o soluție a înlăturării unei frâne în calea evoluției statului popular.[40] U.P.M.-ul a dorit ca înainte de propria dizolvare să poată apăra în viitor interesele maghiarilor din Transilvania, prin crearea unei regiuni autonome cu o administrație proprie în interiorul României.[41] Odată cu intrarea în vigoare a noii Constituții din septembrie 1952, se consfințea existența Regiuni Autonome Maghiare,[42] P.M.R. a considerat că sosise momentul amânat și anume, cel al desființării U.P.M.[43]

Prima etapă de dizolvare a Uniunii Populare Maghiare (în anul 1951) a constat în micșorarea aparatului de conducere a U.P.M., reducerea numărului persoanelor plătite și schimbarea conducerii. Pentru a doua etapă a dizolvării (din 13 ianuarie 1953) Comitetul Central al P.M.R. a hotărât trecerea tuturor atribuțiilor U.P.M. în sarcina Sfaturilor populare și a altor organizații culturale. În cadrul celei de a treia etape (din 14 ianuarie 1953) s-a pus problema autodizolvării Uniunii Populare Maghiare. Totodată, (în aceeași zi și la o oră târzie) în cadrul ședinței Biroului Politic, a fost acceptată dizolvarea Uniunii Populare Maghiare. La 4 februarie 1953 a fost emisă decizia de dizolvare printr-o „rezoluție", fiind astfel împlinită cea de-a patra etapă, înlăturarea obstacolului din politica guvernului.[44]
Juhász Ludovic (ultimul președinte al Uniunii Populare Maghiare) a avut o întâlnire cu conducerea P.M.R. la 19 februarie 1953, în cadrul căreia preşedintele U.P.M. a făcut o prezentare a organizaţiei. Conform celor spuse de Juhász Ludovic, U.P.M.-ul avusese sarcina principală „*de a ajuta partidul în zdrobirea Guvernului fascist, de a lupta împotriva şovinismului, de a crea o înţelegere frăţească între poporul român şi maghiar, care în mare parte au fost îndeplinite*".[45] Totodată, în motivația de desființare a U.P.M., Juhász Ludovic preciza că *„în prezent, în Republica Populară Română nu mai exista asuprire naţională, fiecare naţiune are drepturi egale, din această cauză numai este necesară nici existenţa unei organizaţii naţionale care să lupte pentru drepturile naţionalităţilor respective*".[46]
Juhasz Ludovic mai preciza în discursul său în cadrul întrunirii cu liderii P.C.R. că interesele maghiarilor sunt duse la îndeplinire prin sfaturile populare, sindicate, cămine culturale, iar U.P.M. *„a devenit o reală piedică în calea dezvoltări ţării".*[47]

BIBLIOGRAPHY

Lucrări generale

1. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971;
2. Claudia Tișe, *Administrație și politică în Regiunea Autonomă Maghiară (1952-1968)*, Editura Universității Oradea, 2014;
3. Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor, Vol. X, România în anii 1848-1989*, Editura Enciclopedică, București, 2013, p. 105
4. Mihály Zoltán Nagy, Ágoston Olti (coord.), *Érdekképviselet vagy pártpolitika? Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez, 1944–1953*, Editura Pro Print, Miercurea Ciuc, 2009;
5. Petre Țurlea, *Români și unguri 1940-2011*, Editura Karta Graphic, Ploiești, 2011;

[39]Lönhárt Tamás, *Confruntarea dintre grupările contestatare și conducerea Uniunii Populare Maghiare (1944-1946)*, în lucrarea *Societate și cultură. Profesorului universitar dr. Marcel Știrban la împlinirea a șapte decenii de viață*, Călin Florea, Ciprian Năprădean, *s.n.*, Tîrgu-Mureș, 2002, pp. 390-398
[40] Claudia Tișe, *op. cit.*, p. 125
[41] Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 537
[42] Dinu C. Giurescu, Istoria Românilor, Vol. X, *România în anii 1848-1989*, Editura Enciclopedică, București, 2013, p. 105
[43] Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 544
[44] Claudia Tișe, *op. cit.*, p. 123
[45] Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 544
[46]*Ibidem*, p. 544
[47]*Ibidem*, p. 544

6. Stefano Bottoni, *Transilvania roşie. Comunismul român şi problema naţională 1944–1965*, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Editura Kriterion, Cluj Napoca, 2010;
7. Tamás Lönhárt, *Uniunea Populară Maghiară în perioada instaurării regimului comunist în România (1944– 1948)*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2008;

Lucrări speciale

1. Istoria României.*Transilvania, Volumul II,* Editura George Barițiu, Cluj Napoca, 1997;
2. Lönhárt Tamás, *Confruntarea dintre grupările contestatare și conducerea Uniunii Populare Maghiare (1944-1946)*, în lucrarea *Societate și cultură. Profesorului universitar dr. Marcel Știrban la împlinirea a șapte decenii de viață*, Călin Florea, Ciprian Năprădean, Tîrgu-Mureș, 2002;
3. *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare.Maghiarii din România (1956-1968),* Volumul 6, coord. Lucian Nastasă, Fundația Centru de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca, 2003;
4. Raport final, *Comisia prezidențială de analiză a dictaturii comuniste din România, 1945-1989*, București, 2006;
5. Stefano Bottoni, *Înființarea Regiunii Autonome Maghiare în anul 1952. Dictat sovietic sau strategie de consolidare*?, în *Minoritatea maghiară în perioada comunistă*, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Editura Kriterion, Cluj Napoca, 2009;

Izvoare legislative

1. *Monitorul Oficial* nr. 33 din 10 februarie 1945;
2. *Monitorul Oficial* nr. 49 din 28 februarie 1948;

FIRE PREVENTION MEASURES IN THE INTERWAR CITY OF TÂRGU MUREŞ

Dan Cristian Ionaşcu
PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galaţi

Abstract: This study focuses on the Fire Brigade Regulation in Târgu-Mureş, where we first find the phrase "fire police". The Regulation is more of an information tool for the people of the city, and its chapters let us read between them a close community, whose leadership understands that any irresponsible act done in the city has negative effects on the entire city.
There are the beginnings of the medieval guilds to deduce the remnants of the traditions of fire-fighting by craftsmen taken over by volunteer firefighters in the nineteenth century, and the importance of centralizing the leadership of fire-fighting.
After the Great Union of 1918 and the unification of the Romanian legislation, there is a feverish exchange of information between cities to improve their emergency response capability by organizing firefighters. The most interested is Oradea, who makes a synthesis of those better measures taken by Western cities, especially due to the effective fire prevention measures in Târgu-Mureş.

Keywords: firefighter, hanse, Firef Police Regulation, prevention.

Încă din secolul al XIV-lea, oraşului Târgu-Mureş îi este caracteristică funcţia de târg. Aceasta este una din premisele care impun măsuri drastice de prevenire a incendiului, pentru a proteja afacerile în permanentă creştere şi locuitorii, toate într-un spaţiu restrâns comparativ cu amploarea dezvoltării. Creşterea producţiei meşteşugăreşti, îndeosebi a meşteşugarilor locali, a creat premisa întăririi aşezării ca important centru de desfacere a produselor, impunându-se în acelaşi timp ca important centru social, economic şi politic din Transilvania. Ca urmare, orașul primește un șir de privilegii, care sunt întregite cu dispoziţii proprii, constatându-se un proces de formare a unir noi oficii, o cristalizare a cutumelor juridice, a modului de soluţionare a treburilor comunităţii şi a regulamentelor de funcţionare a Magistratului. Încă din secolul al XVI-lea, magistratul oraşului impune celor care dobândesc casă în oraş să respecte legile şi orânduielile stabilite şi putem presupune că unele aveau legătură cu măsurile de prevenire a incendiilor[1]. Are loc astfel o centralizare a deciziei în ceea ce priveşte paza oraşului în caz de incendiu, iar diversele probleme apărute în cazul unor case incendiate puteau fi transformate în legi interne şi decrete emise de Consiliul oraşului.

Odată cu cristalizarea urbană a oraşului specifică secolului al XV-lea, putem vorbi de apariţia primei bresle de oraş[2], iar această formă de organizare a meşteşugarilor o vom asocia în studiul de faţă cu priceperea anumitor breslaşi de a contribui la un eveniment major cum este stingerea unui incendiu. Domnia prelungită a lui Gabriel Bethlen (1613-1629) duce la dezvoltarea oraşului, iar Gheorghe Rákóczi I (1630-1648) continuă să fie un sprijinitor al meşteşugarilor oraşului, noi bresle primind statute şi privilegii, cel mai probabil datorită contribuţiei lor la ridicarea cetăţii, atât de necesară după războaie sau calamităţi naturale.

Conducerea oraşelor Vechiului Regat avea principii moştenite din perioada instituţiilor de secol XVII, prin organe de conducere precum magistratul, comunitatea juraţilor şi funcţionari. Judele primar din Târgu-Mureş avea, în 1764, îndatorirea de a se ocupa cu bunul mers al oraşului, între care buna organizare a pazei contra incendiilor, obligându-i pe locuitori să-şi construiască coşuri de fum din

[1] Ioan Eugen Man, *Târgu-Mureş, istorie urbană de la începuturi până în anul 1850*, vol.1, Târgu-Mureş, Editura Nico, 2006.
[2] Ştefan Pascu, *Meşteşugurile în Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1954, p. 100.

piatră şi grupând în acest sens casele în cinci categorii de urgenţă[3] (în funcţie de combustibilitatea materialelor de construcţie şi amplasare).

În zonele rurale, funcţia de conducere era asigurată de primipili, care rezolvau chestiuni de natură atât militară cât şi administrativă. Instituţia cea mai importantă în aceste zone era adunarea sătească, unde participau toţi membrii comunităţii pentru a adopta şi elabora reguli inclusiv în materie de protecţia caselor împotriva incendiilor sau paza pe timp de noapte[4].

Formaţiunile de pompieri voluntari, moştenitoarele breslelor meşteşugăreşti

Ultima evidenţă a celor 22 de bresle este cunoscută în 1855, Legea nr.8 din 1872 înlocuindu-le cu asociaţii profesionale de meseriaşi. Trecerea moştenirii de cunoştinţe acumulată de către breslele de meşteşugari, către diverse formaţiuni de pompieri civili, voluntari, a fost un pas necesar, o centralizare a informaţiilor înţeleasă din experienţa dramelor cetăţii. Atunci când catastrofele naturale sau incendiile devastatoare afectau cetatea, breslaşii îşi neglijau obligaţia de a participa la eveniment pentru a-şi apăra avutul propriu şi familia, în timp ce cunoştinţele acumulate de ei după stingerea unor incendii, nu se transmiteau şi nici nu deveneau un tezaur comun de experienţă cum era în cazul cunoştinţelor despre comerţ ale negustorilor[5].

Voluntariatul la care se angajează pompierii civili încă din 1835, atunci când apare prima formaţiune la Arad, era reglementat printr-un regulament intern de funcţionare şi putem presupune că o parte din breslaşi au ales meseria de pompier. La sfârşitul secolului al XIX-lea, în fiecare localitate din Transilvania funcţiona câte o formaţiune de pompieri voluntari[6], dotată cu unelte şi maşini de stingere, un steag care personaliza formaţiunea şi având ca protector pe Sfântul Florian[7].

Scopul formaţiunilor de pompieri voluntari îl putem extrage dintr-un Statut al asociaţiei de pompieri din Lipova, întocmit la 20 decembrie 1903. „Ca să se poată asigura îndeplinirea datorinţelor obşeşti şi de aproapele nostru, s-au întrunit locuitori din Lipova în Reuniunea Pompierilor Voluntari", pentru a apăra averea şi viaţa cetăţenilor aflaţi în primejdie, în caz de inundaţii la revărsarea Mureşului, cu scopul de a sprijini „viaţa socială şi intimitatea universală", să educe membrii comunităţii, astfel încât să participe la stingerea incendiilor[8].

În privinţa conducerii pompierilor, formaţiunea se supunea ordinelor poliţiei oraşului; pe timpul intervenţiilor însă, pompierii se organizau singuri.

Recrutarea şi acceptarea unui nou venit în Reuniunea pompierilor, era urmată de o procesiune care ne duce cu gândul la procesiunea de acceptare a unui ucenic în breaslă. Pompierii se prindeau de mâini, iar candidatul trebuia să depună un jurământ: „că la tot ceasul vei ţine de datorie… a susţine şi cultiva onoarea şi reputaţia Reuniunei, la ori şi ce caz voi îndeplini ordinele superiorilor… întotdeauna punctual şi conştiincios, în caz de incendiu, de inundări,… Dumnezeu aşa să mă ajute"[9].

---

[3] Pal-Antal Sándor, *Sigiliile instituţiilor mureşene*, Editura Mentor, Târgu-Mureş, 2013, p.110, p.123.

[4] *Ibidem*, p.121.

[5] Jacques Le Goff, *Negustorii şi bancherii în Evul Mediu*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1994, p.115.

[6] Pál Judit, *Istoria dezvoltării oraşelor din Secuime. 1754–1914* (lb.maghiară), Csíkszereda, 2003, p. 417.

[7] Sfântul Florian este comemorat în martirologiu roman pe data de 4 mai. El a fost un ofiţer în armta romană, pe timpul împăratului Diocleţian. Şi-a mărturisit deschis credinţa, astfel încât a fost biciuit, înjunghiat, aruncat în foc şi apoi înecat. Papa Lucius al III-lea a dăruit, în anul 1138, cîteva părţi din osemintele sale regelui Cazimir al Poloniei şi Episcopului de Cracovia. De la acea dată, Florian a fost considerat patronul Poloniei, iar în Evul Mediu este posibil să fi apărut o legendă care l-a asociat pompierilor (cf. Herbert Thurston, Donald Attwater (coord.), „Butler`s Lives of the Saints", 1956).

[8] Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Timiş (în continuare se va citi SJANTM), fond *Prefectura Timiş-Torontal*, dosar 52/1923, f.12.

[9] SJANTM, fond *Prefectura Timiş*, dosar 52/1923, f.5 verso. „Regulamentul Poliţiei de Incendiu" din Tg.Mureş avea un model de jurământ asemănător, care făcea referire la credinţa faţă de rege, datoria faţă de regulamentele pompierilor şi supunerea la ordinele superiorilor (cap.37).

Regulamentul poliţiei de incediu târgumureşeană

Principalele surse de documentare pentru studiul de faţă, sunt cele arhivistice, respectiv fondurile Prefecturii Timiș-Torontal și Primăria municipiului Oradea, din Timișoara și Oradea; gazeta oraşului Târgu-Mureş din 1924 este o altă referinţă majoră în studierea istoriei începuturilor pompierilor târgumureşeni. Câteva referinţe despre pompierii voluntari mureşeni găsim în „Istoria urbană" a lui Ioan Eugen Man[10].

Ștefan Mircea Ţânţar este autorul unei monografii a pompierilor mureşeni[11], în care plasează debutul pompierilor mureşeni în anul 1581, când Guvernul de la Viena reglementează obligaţiile nobililor faţă de oraş, în urma unor neînţelegeri cu cetăţenii oraşului. Ca urmare, nobilii rezidenţi trebuiau să plătească o taxă anuală, pentru a contribui la întreţinerea străjerilor de noapte, cu atribuţii poliţieneşti şi de anunţare a incendiilor. Autorul nu face însă diferenţa dintre meseria de pompieri, aşa cum o definim astăzi – ca o responsabilitate a unei instituţii care pregăteşte profesionişti în domeniu – şi multiplele atribuţii ale unor angajaţi ai edilităţii, fără o pregătire sau instruire în acest sens. Astfel, raţionamentul corect în sensul celor exprimate de autor pentru evul mediu, este apariţia măsurilor de prevenire a incendiilor, pentru că experienţa celor care stingeau incendiile şi acţionau în sensul salvării bunurilor omeneşti, nu a lat forma unei specializări , instituţii pe care să o găsim constant de-a lungul timpului, ci găsim aceste atribuţii şi la alte categorii ale populaţiei (voluntari, breslaşi, meseriaşi).

Ziarul „Oraşul"[12] este un document valoros pentru înţelegerea evoluţiei pompierilor din Ardeal, anterior şi imediat după Marea Unire. Astfel, conform capitolului 2, poliţia incendiară exista încă din anul 1886 şi era întreţinută de oraş, Regulamentul adoptat era menit să recunoască evoluţia către un corp bine pregătit de profesionişti în domeniul stingerii şi prevenrii incendiilor.

Un pas hotărâtor în organizarea pompierilor târgumureşeni l-a constituit adoptarea, în cadrul şedinţei de consiliu al oraşului din mai 1924, a Regulamentului poliţiei de incendiu al oraşului Târgu Mureş. În capitolul intitulat „Dispoziţii generale", Regulamentul include ordine ale edilităţii şi norme care „servesc la stingerea focului şi împiedicarea izbucnirii incendiului".

Sintagma „poliţie de incendiu" presupunem că face referire la măsurile severe pe care le aplica oraşului pentru a preveni incendiile, dar şi pentru a diferenţia poliţia care avea rol de menţinere a ordinii şi siguranţei publice, faţă de o altă ramură a Poliţiei, şi anume pompierii. În acelaţi timp, înţelegem efortul constant de educare a populaţiei în domeniul prevenirii incendiilor, mai ales în cazul unui oraş în care exista un flux continuu de persoane. Această ataşare a pompierilor la Poliţie este obişnuită în Moldova şi Muntenia, la începutul cristalizării primelor forme de intervenţie. „Regulamentul" a fost dezbătut în şedinţa consiliului orăşenesc din 18.09.1923, iar primul comandant este presupus a fi Sabin Pasere, cel care a prezentat în consiliul orăşenesc „Regulamentul Poliţiei de incendiu".

Conform Capitolului X, „Regulamentul" intra în vigoare la 1 iunie 1924, dată pe care Inspectoratul pentru Situaţii de Urgenţă al judeţului Mureş o consideră astăzi data înfiinţării formaţiei de profesionişti din Tg.Mureş.

Din „Regulament", deducem că în oraş exista şi funcţiona societatea pompierilor voluntari şi de salvare care erau obligaţi să conlucreze cu pompierii de profesie ai oraşului, în toate situaţiile de urgenţă. Erau prevăzute măsuri de prevenire a incendiilor, norme privind modul de amplasare al atelierelor, fabricilor cu pericol de incendiu, obligativitatea administraţiei locale de a executa controale o dată pe an sau în mod repetat pe timp de secetă, pentru a se convinge că mijloacele legale pentru stingerea focului se află în stare bună de intervenţie şi că rezervele de apă prevăzute se află în locurile

[10] Cf. Nota 1. Autorul menționează pentru 1840, apariția, în Scaunul Mureș, a unei o asociaţii de apărare contra incendiilor. Aceasta este urmată, în anul 1872, de apariția unei Asociaţii a pompierilor voluntari la Târgu-Mureş. După marele incendiu din 1876, asociaţia este sprijinită de Sfatul orăşenesc cu un ajutor anual de 1800 florini.

[11] Ștefan Mircea Ţânţar, *Monografia pompierilor mureşeni*, vol. 1, f.ed., Tîrgu-Mureş, 2018.

[12] „Oraşul. Foaie pentru interesele sociale şi financiare ale administraţiei urbane", anul II, nr.10 din 15.05.1924.

prevăzute (cap. 2, 3). Regulamentul menționat vorbește despre numărul pompierilor profesioniști ai orașului, stabiliți la 20, plus un instructor sau un instructor şi un comandant (cap.30).
Remunerarea pompierilor se făcea asemănător celorlalţi funcţionari publici, în plus beneficiind de un concediu de 8 zile anual, concediu medical plătit până la 3 luni, ţinută compusă din ţinută de vară, formată dintr-un pantalon, veston şi capelă, distribuită în fiecare an. Ținuta de iarnă o primeau bianual şi se compunea dintr-o manta la 4 ani, o pereche de bocanci în fiecare an şi o pereche de cizme din piele.

„Regulamentul Poliţiei de incendiu al oraşului Târgu-Mureş" a fost întocmit de Consiliul oraşului la data menționată anterior şi cuprinde informaţii despre: „a) poliţia de incendii preventivă, b) organizarea pompierilor, c) maşinile şi uneltele destinate stingerii, d) darea signalului [semnalul sonor], e) asigurarea apei, f) stingerea focului, g) cheltuielile de susţinere a poliţiei de incendiu, h) dispoziţiuni disciplinare, i) dispoziţiuni penale, j) dispoziţiuni finale"[13].

Pompierii urmau să vină în ajutorul cetăţenilor, protejând bunurile publice împotriva incendiilor, împreună cu „pompierii voluntari şi de salvare", caz în care voluntarii sunt la ordinele „comandantului pompierilor orăşeneşti"[14].

Şef al pompierilor oraşului este primarul, iar Consiliul îl propunea pe comandant, în timp ce Ministerul de Interne scria numirea în funcţie.

Pe lângă pompierii întreţinuţi de oraş, puteau exista şi alte forme private de organizare pentru stingerea incendiilor şi salvarea persoanelor, aceastea însă aveau nevoie de aprobarea consiliului oraşului Târgu-Mureş, iar statutul organizaţiei respective trebuia să fie aprobat de către Ministerul de Interne pentru a funcţiona legal, oferindu-şi serviciile firmelor şi persoanelor contra-cost[15].

Prevederile Regulamentului anunțau populația că „Antistia comunală este obligată a instrui anual pe locuitorii oraşului în privinţa dispoziţiunilor de prevenţie ..., vor fi afişate stabil la primărie şi în crâşme şi localurile publice, în limba statului..."[16].

„Toate localurile în cari se aranjează spectacole, petreceri sau adunări vor trebui să fie prevăzute cu: 1. Luminaţie de rezervă, independent de uzina electrică a oraşului. 2. Robinetele şi hidrante necesare, legate cu apeductul oraşului şi lungimea corespunzătoare de semigarnituri [furtunuri]. 3.cel puţin două aparate de stingerea focului puse la loc îndemânatic, în apropierea locului mai expus la incendiu al localului. 4. Tablele necesare, conţinând interzicerea fumatului în local. 5. Indicator al ieşirilor de nevoie. 6. Un plan al clădirii la scara 1:500" [Plan de evacuare][17].
Fabricile, uzinele şi depozitele comerciale de o anumită mărime erau obligate să înființeze propriile formaţiuni de pompieri, pe care să le doteze cu tehnică de stingere şi costume de protecţie, care să intervină până la venirea pompierilor din oraş.

---

[13] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Oradea (în continuare se va citi SJANOR), fond *Primăria Municipiului Oradea*, dosar 6/1931, fila 34. Sintagma „poliție de incendiu" este tradusă pe verso filei 34 prin „pompierimea de profesiune". Cu toate că formaţiunile de pompieri voluntari se angajau să vină permanent cu soluţii la nevoile comunităţii de prevenire şi stingere a incendiilor, se dotau cu tehnică de stingere suficient de performantă de stingere şi salvare, faptul că nu au putut fi încadraţi ca formaţiune profesionistă de pompieri, voluntari în acelaţi timp, arată insuficienţa şi totodată neputinţa acestui tip de organizare în vederea problmelor tot mai dificile pe care le punea dezvoltarea oraşului privind prevenire şi stingerea incendiilor, şi implicit securizarea avutului public, a vieţii apoi – mai presus de toate. Îndată ce înţeleg acest aspect, comandanţii Corpurilor de pompieri voluntari, adaugă cuvântul „profesionist" în titulatură, pentru a transmite că sunt la înălţimea aşteptărilor comunităţii şi nu vor să piardă capitalul de în credere primit.
[14] *Ibidem*, f.34 verso. Locuitorii oraşului plăteau o „taxă specială de pompieri" din care era întreţinută formațiunea pompierilor profesionişti.
[15] *Ibidem*, fila 38.
[16] *Ibidem*, fila 37 verso.
[17] *Ibidem*, fila 38.

Prevenirea incendiilor

La capitolul „Poliţia de incendii preventivă", Regulamentul stipula faptul edilitatea trebuia „să ia toate măsurile necesare, ca locuitorii să înconjure şi să împiedice tot ceea ce ar putea cauza iscarea şi întinderea incendiului"[18].

Una din aceste măsuri era pusă în practică prin faptul că reprezentanţi ai conducerii oraşului împreună cu comandantul pompierilor erau obligaţi să facă anual „inspecţii generale de foc şi cu această ocazie umblând din casă în casă va cerceta toate edificiile, se va convinge dacă mijloacele legale pentru stingerea focului se află în bună stare, ... se convinge asupra... regulelor stabilite în privinţa clădirii, proviziunile de nutreţ şi obiecte cari se aprind uşor, cu un cuvânt exercită un control sever asupra tot ce aparţine cercului dispoziţiunilor de prevenţie contra incendiului"[19].

Persoanele care refuzau să participe la localizarea incendiilor, erau „raportate autorităţilor competente".

Un capitol interesant este responsabilizarea fiecărei familii cu privire la binele comunității. Părintele se făcea vinovat de izbucnirea unui incendiu dacă se dovedea că lipsa grijii sale a dus la tragedia produsă și dacă, „...prin paza şi grija necesară s-ar fi putut înlătura".

Era interzisă aprinderea focurilor nesupravegheate în oraş, precum şi depozitarea cenuşii aprinse în poduri, fânețe – de unde înţelegem că obiceiurile locuitorilor trebuiau educate de către municipalitate; era interzis fumatul în preajma zonelor cu material inflamabil: pe acoperişul clădirilor, în grajduri, poduri, şuri.

Regulamentul prevedea, la capitolul de prevenire a incendiilor, depozitarea cenuşii în cazul fabricilor, depozitelor şi uzinelor, depouri de maşini şi mori. Acestea erau obligate să prevadă pentru coşurile de evacuare a fumului, „o sită de asigurare, pentru prinderea scânteilor" produse. În vederea localizării rapide a incendiilor, fabricile, depozitele sau morile care lucrau cu materii inflamabile, erau obligate să le deţină tehnica necesară stingerii incendiilor, apoi să depoziteze în afara oraşului, în clădiri rezistente la foc şi la anumite distanţe de casele din lemn şi materiale combustibile.

„Jocuri de foc şi înmormântări cu făclii se pot aranja numai cu permisiunea prealabilă a Antistiei Comunale"[20], care comunica evenimentul comandantului de pompieri, pentru a se acorda un permis celor care iniţiau procesiunea sau desfăşurau o lucrare ce necesita lucrul cu foc în interiorul oraşului.

Acelaşi lucru era valabil pentru piesele de teatru sau proiecţiile cinematografice planificate în oraş, pentru circ, baluri, petreceri sau diverse adunări planificate să aibă loc, unde se impunea prezenţa unui pompier care asigura paza contra incendiilor, precum şi necesarul localului de unelte pentru stingere [21].

În cazul depozitării în oraş a unor cantăţi mari de cereale, era impusă prezenţa unui butoi cu apă („apa vigilantă"). Atunci când mai mulţi gospodari făceau acest lucru în aceeaşi zonă, comandantul pompierilor se ducea să vadă dacă locul permiea depozitarea apei pentru stingere şi dacă era posibilă intervenţia pompierilor, eliberând un permis pentru activitatea respectivă[22].

Pe lângă apa de rezervă,„fiecare proprietar de casă e dator a ţinea gata o scară, care ajunge până la acoperiş, un cârlig, un amnar, o lampă închisă şi două vedre [cu apă]." Casele cu etaj trebuiau să aibă prevăzută „o scară de foc... şi o scară de acoperiş" pentru evacuarea persoanelor şi intervenţia pompierilor[23].

Una din problemele care au trebuit rezolvate în toate provinciile românești provenea din incendiile produse în urma depozitării la întâmplare a cantităților mari de nutreț aduse în cetate. „Îngrămădirea furajului în interiorul oraşului, sub cerul liber este interzisă. Un proprietar, nu poate

[18] *Ibidem,* ff.34-35.
[19] *Ibidem,* f.37.
[20] *Ibidem,* f.35 verso.
[21] *Ibidem,*fila 37 verso.
[22] *Ibidem,* fila 36.
[23] *Ibidem,* fila 41.

ţinea în oraş mai mult fân, paie sau alt soiu de furaj, decât cel strict necesar [pentru] maximum 30 zile, şi aceasta numai în pod sau şură bine închisă"[24]. Orice locuitor putea plăti şi primi un loc pentru depozitarea furajelor, solicitând Consiliul orăşenesc un anumit spaţiu şi beneficiind de un „păzitor şi uneltele de apărare contra incendiului".

Condiţiile admiterii ca pompier profesionist

Condiţiile numirii în funcţia de „pompier de profesie" trebuiau îndeplinite anumite condiţii: cetăţenie română şi cunoaşterea limbii, 20 de ani împliniţi, clinic sănătos, fără cazier, ciclul primar absolvit.Candidaţii admişi îndeplineau 3 luni în perioada de probă, după care erau examinaţi medical înainte de a fi admişi definitiv de către Consiliul oraşului[25].

Textul jurământului depus de către pompierii admişi ne vorbeşte încă despre valorile care guvernau viaţa morală a unui soldat şi anume credinţa:*„Eu ...jur pe atotputernicul Dumnezeu că voi fi cu credincioşie faţă de M.S. Rege al României, ca pompier îmi voi îndeplini datorinţele din legi şi regulamente conştiincios... Dumnezeu aşa să-mi ajute"* [26].

Odată intrat în serviciul de pompier, acesta era dator să execute servicii de pază în turnul primăriei, conform regulamentului de serviciu, pentru a anunţa garda de stingere imediat ce observa un început de incendiu. Locuitorii puteau şi ei anunţa incendiile la sediul instituţiei, apelând la orice telefon disponibil sau prin alte mijloace.

Edilitatea era responsabilă de achiziţionarea tehnicii de stingere şi oferea pompierilor uniforma de serviciu, în timp ce comandantul de pompieri trebuia să propună necesarul de unelte necesare pentru anul următor, împreună cu inventarul patrimoniului mobil.

Prin Regulament, „Antistia comunală" se obliga să pună apă suficientă la dispoziţia pompierilor, în sistematic, în tot oraşul. Uzina de apă a oraşului era legată telefonic cu cazarma pompierilor şi mărea presiunea apei în zonele unde lucrau pompierii pentru stingerea incendiilor.

În cazul unor incendii mari, era nevoie permanentă de apă, iar legislaţia prevedea ca toţi proprietarii de animale de povară să vină cu apă în ajutorul pompierilor, la ordinul dat de către primar.

Locuitorii aflaţi în trecere pe lângă locul afectat de incediu, trebuiau să părăsească zona dacă le indica acest lucru comandantul de pompieri, iar în caz de pericol de extindere a incendiului sau inundaţiei, erau obligaţi să îi ajute pe pompieri cu manevrarea pompelor după indicaţile primite de la o autoritate. Semnalul prin care se transmitea tuturor locuitorilor ca era nevoie de ajutorul lor, era transmis prin clopotul mare de la Primărie.

Capitolul VII al Regulamentului se numea „Stingerea focului" şi prevedea împărţirea sarcinilor pe timpul intervenţiilor. La incendii, comandantul de pompieri era responsabil pentru măsurile de salvare a persoanelor şi stingere a focului, primarul având doar atribuţii organizatorice şi manageriale. Astfel, municipalitatea era responsabilă cu direcţionarea taxelor strânse în „fondul poliţiei de incendiu", către achiziţionarea şi întreţinerea tehnicii de stingere a incendiilor, instrucţia pompierilor şi uniforma lor, plata salariilor şi întrajutorarea pompierilor răniţi pe timpul intervenţiilor.

Pe timpul intervenţiilor, pompierii aveau dreptul să traverseze orice clădire, gospodărie sau proprietate, în vederea îndeplinirii misiunii. În acest scop, era permisă dărâmarea clăririlor care reprezentau un pericol pentru locuitori. Persoanele aflate în vecinătatea locului afectat de incendiu trebuiau să ia măsurile de prevenire a extinderii incendiului la propriile case, după indicaţiile pompierilor.

Dacă Antistia comunală sau pompierii găseau dovezi că incendiul fusese provocat intenţionat, era înştiinţată poliţia. După cercetarea cauzelor incendiului, se eliberau aşa-numitele „certificate de nevinovăţie" în cazul în care se putea dovedi că nu era vina celor implicaţi în incendiu[27].

---

[24] *Ibidem*, fila 36 verso.
[25] *Ibidem*, fila 38 verso.
[26] *Ibidem*, fila 40 verso.
[27] *Ibidem*, fila 42.

Ultima parte a Regulamentului se referea la moralitatea trupei de pompieri. Abuzurile săvârşite pe timpul executării serviciului erau sever pedepsite, pentru că se considera că stricau imaginea publică, fapt care i-ar fi determinat pe pompieri să nu ia în serios ordinele acestora[28]. Erau demişi din serviciu pompierii surprinşi că au intrat în tură în stare de ebrietate, nu se supun ordinelor primite, au părăsit sau adormit pe timpul serviciului de pază ca santinelă, comportament imoral, neînţelegerile repetate cu colegii, critici adresate superiorilor şi autorităţilor publice[29].

Alte menționări ale „Regulamentului Poliției incendiare"

Detalii despre Regulamentul din Târgu Mureș întâlnim și atunci când orașe precum Oradea și Arad doresc să își îmbunătățească activitatea și organizarea pompierii aparținând de municipalitate, inițiind o corespondență în acest sens.

În anul 1931, Primăria Oradiei solicită orașului Târgu-Mureș informații despre organizarea pompierilor, document care a stat la baza statutului pompierilor orădeni. La 07.11.1931 municipalitatea mureșeană trimitea Oradiei „Regulamentul poliţiei noastre de incediu, făcându-vă totodată cunoscut că Corpul pompieriei noastre orăşăneşti constă din 10 pomp[ieri], 2 vizitii, 1 şofer, 1 cmdt. și un subcomandant, iar corpul pompierilor voluntari constă din circa 40 membri"[30].

Adresa inițială, care stă la baza formării întregului dosar, ne arată că Primăria Oradea solicita primăriilor din Arad, Cluj, Timişoara, Târgu-Mureş şi Braşov, detalii despre efectivul pompierilor din localitate, existenţa unei formaţiuni separate de pompieri voluntari şi cópii după regulamentele care stau la baza organizării pompierilor în aceste localităţi. Documentul este datat 14.10.1931 şi este menit propunerii unui concept de reorganizare al pompierilor din Oradea[31].

Bibliografie

Ioan Eugen Man, *Târgu-Mureş, istorie urbană de la începuturi până în anul 1850*, vol.1, Târgu-Mureş, Editura Nico, 2006.

Ştefan Pascu, *Meşteşugurile în Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1954.

Pal-Antal Sándor, *Sigiliile instituţiilor mureşene*, Editura Mentor, Târgu-Mureş, 2013.

Jacques Le Goff, *Negustorii şi bancherii în Evul Mediu*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1994, p.115.

Pál Judit, *Istoria dezvoltării oraşelor din Secuime. 1754–1914* (lb.maghiară), Csíkszereda, 2003.

Surse arhivistice

SJANTM, fond *Prefectura Timiş-Torontal*, dosar 52/1923.

SJANOR, fond *Primăria Municipiului Oradea,* dosar 6/1931.

[28] *Ibidem,* fila 43 verso.

[29] *Ibidem,* fila 44.

[30] SJANOR, fond *Primăria Municipiului Oradea,* dosar 6/1931, f.32.

[31] *Ibidem*, fila 33. Conform cap.2 al art.21 din legea privind organizarea poliţiei incendiare în seama comunei, odată cu aprobarea Regulamentului, consiliul municipiului era de acord să înfiinţeze „poliţia de incendiu".

THE CULTURAL CONTRIBUTION OF SOME HIERARCHS OF THE ORTHODOX CHURCH IN THE DANUBIAN PRINCIPALITIES (1803-1859)

Emil Marian Manea
PhD Student, University of Bucharest, The „Justinian Patriarch" Faculty of Orthodox Theology

Abstract: The emergence of education in the Romanian space is closely related to the life of the Orthodox Church, since the first schools appeared under the protection of the Church. In the old Romanian monasteries there were people with a richer culture: copyists, and later printers.
In the first half of the nineteenth century, both in Moldavia and Wallachia, the church and national culture received support from great personalities such as: Metropolitan Veniamin Costachi, Filaret and Neofit Scriban, Ignatius Babalos, Metropolitan Grigorie Dascalul, Filaret Beldiman Apamias, Filotheos II, Metropolitan Sofronie Miclescu, etc.
The essential role of these hierarchs lies in the formation and preservation of the spirituality of the Romanian nation, which is conceived by a vast work created. In particular, through the Romanian translations they have managed to defend their faith and their nation from any alienation.

Keywords: culture, hierarchs, Orthodox Church, Danubian Principalities.

Introducere

Apariția învățământului în spațiul românesc este în strânsă legătură cu viața Bisericii Ortodoxe, întrucât primele școli au apărut sub oblăduirea Bisericii. În vechile mănăstiri românești viețuiau oameni cu o cultură bogată: copiști, mai târziu tipografi.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, atât în Moldova cât și în Țara Românească cultura bisericească și națională a primit sprijin din partea unor mari personalități, precum: mitropolitul Veniamin Costachi, Sofronie Miclescu, mitropolitul Grigorie Dascălul, *Filaret Beldiman Apamias*, Ignatie de Arta, Filotei II, etc.

Veniamin Costachi (mitropolit al Moldovei, 1803-1807; 1812-1821; 1822-1842)

Cel care a început și a susținut reorganizarea învățământului din Principatele Dunărene în secolul al XIX-lea a fost mitropolitul Veniamin Costachi, unul dintre cei mai de seamă oameni de cultură din acest veac[1]. Grija acestuia față de înființarea și finanțarea școlilor românești s-a accentuat odată cu alegerea sa în scaunul mitropolitan al Moldovei (1803), într-un moment în care spiritul național încă nu se manifestase. Într-adevăr, în școlile elementare, în cele medii și în cele domnești, pe lângă slavonă și greacă, era folosită și limba română[2], însă procentul era foarte mic, iar în cadrul învățământului superior se preda în limba greacă, fapt ce reprezenta un mijloc de grecizare a claselor superioare[3].

---

[1]Virginia Popa, Pr. Lect. Univ. dr. Mihai Vizitiu, *Istoria învăţământului teologic superior din Moldova şi Bucovina*, Editura Trinitas, Iași, 2007, p 9.

[2] Limba română era marginalizată, evaluată ca secundară și nepotrivită științelor și studiilor înalte, un profesor al acesteia fiind cel mai slab remunerat și catalogat „de-al doilea mână". Vezi: Ștefan Pascu (coord.), *Istoria învățământului din România,* vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983,pp. 247-249.

[3] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. X, Editura Cartea Românească, București, 1930, p. 170; Instalarea regimului fanariot în cele două Principate a avut ca efect elenizarea insituțiilor de stat, împreună cu întreg sistemul educațional existent. Deoarece scopul ascuns al domnilor fanarioți era acela de a forma o boierime aservită națiunii lor, limba română era izgonită sau restrânsă din spațiul învățăturilor publice, găsindu-și loc decât în mănăstirile și în bisericile pământene. Vezi: Gheorghe Asachi, *Cvestia învățăturei publice în Principatul Moldovei,* Tipografia Institutului Albinei, Iași, 1858, pp. 8-9;Deși istoria consemnează pentru Academia domnească o serie de profesori cu alese studii

La 24 mai 1803 mitropolitul Veniamin Costachi reușește să obțină un hrisov de la domnitorul Moldovei, Alexandru Moruzzi. Prin acest hrisov s-a hotărât deschiderea a patru școli cu predare în limba greacă și în limba română la Galați, Bârlad, Focșani și Chișinău[4]. Înființarea Seminarului de la Socola prin hrisovul din septembrie 1803[5] a reprezentat o etapă esențială a învățământului teologic în limba română, prima inițiativă de acest fel în Principatele Române. Astfel, domnitorul și „boierii divanului domniei mele împreună cu Preasfinția Sa Părintele Mitropolit" au hotărât, printre altele, ca „maicile călugărițe ce se află la Mănăstirea Socola (…) să se mute la Agapia", iar la Socola „să se așeze o școală cu dascăli moldovenești care să fie pentru învățătura feciorilor de preoți și diaconi, care la vremea lor numai dintre aceia să se hirotonească preoți (…) și [dintre] feciori de dascăli"[6]. Egumenul mănăstirii era dator să se stabilească în cadrul așezământului monahal, să supravegheze pe acei „dascăli pricopsiți în limba moldovenească[7] (…), învățându-se desăvârșit dogmele Legii încât se cuvine pentru iscusința unui preot"[8]. O altă consecință a demersurilor mitropolitului Veniamin Costachi a fost înființarea a două școli la Mănăstirea Agapia: una cu predare în limba grecească pentru maici și alta cu predare în limba română pentru „fiicele de boieri, de mazili, de negustori și de toată starea"[9].

Imediat după fixarea sistemului educațional de la Socola, mitropolitul Moldovei a pus bazele unei școli sistematice de muzică. Până atunci cântările aveau loc într-o limbă pe care nu o înțelegeau nici cântăreții, nici credincioșii, iar „piosul și patriotul prelat nu putea suferi să vadă cuvântul lui Dumnezeu cântat după niște intonații și tacsimuri turcești"[10]. Ca urmare, în anul 1805 vrednicul ierarh reușește să înființeze la Iași o *Școală de cântări bisericești*, sub conducerea protopsaltului Petru din Constantinopol[11].

---

europene, Nicolae Iorga consideră că această școală, „fără legătură cu țara" nu a avut multe rezultate în spațiul românesc. Vezi: Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 30.

[4] Pentru buna funcționare a școlilor, domnitorul Alexandru Moruzzi rezerva suma de 1000 de lei din vistieria statului și prevedea o serie de măsuri pentru profesori (reforma salarizării), elevi (examenele și scurtarea vacanțelor), toate acestea contribuind la creșterea numărului de școli în limba română. Vezi: *Uricariul cuprinzător de hrisoave, firmanuri și alte acte ale Moldovei din suta a XIV-a până la a XIX-a,* Partea a III-a, sub redacția lui Theodor Codrescu, Editura Buciumul Român, Iași, 1853, p. 25.

[5] De-a lungul timpului, anul intemeierii primului gimnaziu cu predare în limba română nu a fost același pentru toți istoricii. Pornind de la un hrisov al domnitorului Moldovei și de la afirmațiile lui Gheorghe Asachi sau ale episcopului Melchisedec Ștefănescu, istorici precum Constantin Erbiceanu, V. A. Urechia sau Nicolae Iorga au susținut că Seminarul a fost înființat în anul 1804. Pe baza noilor cercetări, după anul 2000 s-a impus varianta înființării Seminarului de la Socola în anul 1803. Vezi: Pr. Mihai Vizitiu, Pr. Dragoș Bahrim, A. Timofti (coord.), *Două secole de învățământ seminarial (1803-2003),* Editura Trinitas, Iași, 2003, pp. 86-109.

[6] *Uricarul cuprinzător de diverse acte...*, vol. VII, 1886,pp. 128-129, 131-132.

[7] Această expresie o întâlnim adeseori în actele oficiale ale domniei, ale boierilor sau în lucrările și în corespondențele ierarhilor din Moldova, pe tot parcursul secolului al XIX-lea. Ea se referă la un dialect regional al limbii române ci nu la un glotonim, așa cum o interpretează dezbaterile politice din Republica Moldova, mai ales după adoptarea Constituției (1994). A se vedea o analiză documentată a acestei controverse lingvistice în studiul: Eugenia Bojoga, „Limbă română sau limbă „moldovenească"? O perspectivă socio-lingvistică asupra controversei actuale din Republica Moldova", în volumul *Înspre și dinspre Cluj – contribuții lingvistice: omagiu profesorului G. G. Neamțu la 70 de ani,* Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, pp. 107-123.

[8] *Uricarul cuprinzător de diverse acte...*, vol. VII, p. 132.

[9] *Uricarul cuprinzător de diverse acte...*, vol. VII, 1886,pp. 134; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* p. 13.

[10] Andrei Vizanti, *Veniamin Costachi…*, p. 54.

[11] Partenie Apetrei, „Mitropolitul Veniamin Costachi și muzica bisericească", în *Mitropolia Moldovei și Sucevei,* XLIII (1967), nr. 1-2, pp. 155-157. Mitropolitul a format la Iași un grup de muzicieni remarcabili, aduși din țară sau din Constantinopol. Dintre aceștia menționăm pe: Macarie, Ilarion, Gherontie, Dimcea, discipoli ai școlii de la Neamț și pe Iancu Malaxa sau Grigori Vizanti, protopsalți la Patriarhia Constantinopolului. Vezi: Andrei Vizanti, *Veniamin Costachi…*, p. 54.

Aflând de progresul învățăturilor de la Academia „Sfântul Sava" din București, așezată sub conducerea lui Gheorghe Lazăr, ierarhul moldovean trimite pe cheltuiala sa câțiva școlari pentru a se adăpa din știința fondatorului școlii române din Țara Românească[12].

Mitropolitul s-a ocupat și de traducerea cărților sfinte, tipărind în tipografia din Iași: Ceaslovul, Îndeletnicirea iubitoare de Dumnezeu (5 volume), Explicarea dogmelor Credinței, Nouă Cântări din Psaltire, Liturghia, Explicarea celor șapte Taine, Predici, etc. Toate erau tipărite prin osteneala și cheltuiala sa, apoi erau împărțite eparhiilor și bisericilor din întreaga țară[13]. Mai mult, pentru a crea un „templu de moralitate și educațiune", ierarhul Moldovei a susținut apariția în limba română a primelor reprezentări teatrale în casa hatmanului C. Ghica[14].

Un rol însemnat l-a avut mitropolitul Veniamin Costachi în anul 1814 prin înființarea unui curs de ingineri în limba română, la Academia grecească, sub conducerea lui Gheorghe Asachi[15]. În vederea existenței unei pregătiri temeinice din partea cadrelor didactice, a susținut financiar mai mulți tineri merituoși plecați să studieze în străinătate. El era convins că dragostea de patrie și trăinicia neamului sunt strâns legate de progresul învățământului în limba română[16]. Deși studiul în străinătate căpătase deja amploare, un triumf al acestor demersuri a fost reprezentat de inaugurarea oficială a Academiei Mihăilene (16 iunie 1835) în prezența domnitorului, a ierarhilor țării și a altor personalități[17].

Prin aportul lui Gheorghe Săulescu și al lui Gheorghe Asachi, Seminarul de la Socola a devenit o facultate cu 4 ani de studiu în cadrul Academiei Mihăilene, cea mai dezvoltată instituție de învățământ din acele vremuri[18]. Înființarea Academiei nu a mulțumit pe toți boierii, întrucât pentru membrii claselor inferioare Academia Mihăileană era un prilej de a obține funcțiile politice (dregătorii) deținute până în acel moment decât de marea boierime[19]. Ca urmare, proiectul mitropolitului a primit o grea lovitură din partea boierilor conservatori, care, urmărind să limiteze accesul fiilor de burghezi în Academie, au determinat pe domnitorul Mihail Sturdza să solicite Epitropiei Școlilor predarea în limba franceză[20]. Singurul argument al boierilor conservatori pentru această politică era că funcțiile publice aparțin oamenilor „cu oarecare stare", membrii celorlalte clase sociale având posibilitatea să se ocupe cu negoțul, meșteșugul sau cu lucrarea pământului[21]. În schimb, mitropolitul Veniamin, deși aparținea

---

[12] De aici se poate desprinde ideea conform căreia ierarhul Moldovei disemina încă din acel moment proiectul Unirii Principatelor. Vezi: Andrei Vizanti, *Veniamin Costachi…*, p. 55.

[13] Andrei Vizanti, *Veniamin Costachi…*, p. 57.

[14] Într-o perioadă în care „până și cele mai inocente încercări teatrale erau aspru criticate și chiar obiect de anateme", mitropolitul a arătat un spirit plin de toleranță, de o superioară gândire despre misiunea reală a Bisericii. El nu separa clerul de restul societății și nici nu găsea o incompatibilitate între progres și credință. Vezi: Andrei Vizanti, *Veniamin Costachi…*, pp. 57-59; Edgar Quinet spune că cea dintâi piesă de teatru în limba română, reprezentată într-o încăpere luminată de câteva lumânări, „i s-a părut mitropolitului admirabilă, astfel încât teatrul român s-a inaugurat, sub patronajul său, ca în timpul misterelor". Vezi: Edgar Quinet, *Les roumains*, Editeur Pagnerre, Paris, 1857, p. 90.

[15] Pe de o parte, ierarhul urmărea românizarea sistemului educațional pe toate palierele, pe de altă parte căuta soluții pentru rezolvarea problemelor legate de suprafața proprietăților. Mirela Beguni, „Lupta pentru impunerea limbii române la Academia Mihăileană", în: *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural*, Editura Doxologia, Iași, 2013, p. 253.

[16] *Uricarul sau Colecțiune de diferite acte...*, vol. VIII, 1886, p. 180.

[17] *Uricarul sau Colecțiune de diferite acte...*, vol. IX, 1891, pp. 174-175.

[18] Gabriel Bădărău, *Academia Mihăileană (1835-1848). Menirea patriotică a unei instituții de învățământ*, Editura Junimea, Iași, 1987, p. 90.

[19] Vasile Alexandrescu Urechia, *Istoria școalelor de la 1800-1864*, tom I,Imprimeria Statului, București, 1892, pp. 283-286; Gabriel Bădărău, *Academia Mihăileană...*, pp. 125, 130; Spre exemplu, fiii preoților aveau acces la studiile superioare din țară sau străinătate, iar după întoarcerea în țară acest fapt le conferea și posibilitatea obținerii unor ranguri boierești sau chiar a unor funcții în stat. În această situație s-au aflat: I. Ionescu, L. Filipescu, frații Scriban sau Anastasie Fătu. Vezi: V. A. Urechia, *Istoria școalelor…,* tom II, 1892, pp. 283-286

[20] Mirela Beguni, „Lupta pentru impunerea limbii române la Academia Mihăileană", p. 253.

[21] Gheorghe Asachi, *Cvestia învățăturei publice în Principatul Moldovei*, p. 22; Vasile Alexandrescu Urechia, *Istoria Școalelor…,* Tom II, 1892, pp. 281-289; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* vol. XI, p. 257.

unei vechi familii boierești, a respins atitudinea boierilor și a susținut folosul învățăturii pentru toate clasele sociale, fără diferențiere în privința instrucției[22].

În urma demisiei mitropolitului Veniamin, cel mai aprig apărător al limbii române este ucenicul său și directorul Epitropiei Școlilor din Moldova, Gheorghe Asachi. Acesta cerea păstrarea Regulamentului existent și arăta că, potrivit Regulamentului Organic, limba română este „fundamentală în școlile publice”[23]. Din nefericire, autoritățile române și reprezentanții Rusiei nu au apreciat străduințele acestor mari ctitori ai culturii române. Vrednicul ierarh a lăsat în urma sa un număr însemnat de școli în județele țării, le-a cercetat personal pe cele din capitală înzestrându-le cu cele necesare, iar elaborarea cărților didactice, traducerile și activitatea tipografică ocupau un rol primordial în viața lui[24].

Arhiereul Filaret Beldiman Apamias(arhiereu titular de Apamias, după 1813; locțiitor de mitropolit, 1842-1844)

După moartea mitropolitului Veniamin, scaunul mitropolitan a fost ocupat de ucenicul și colaboratorul acestuia, Filaret (Filip) Beldiman Apamias (1842-1844)[25]. Deși român de origine, activitatea lui Filaret ca arhiereu titular de Apamias[26], apoi ca locțiitor de mitropolit în Moldova este foarte puțin cunoscută[27].

Odată cu generația mitropolitului Filaret, familia Beldiman cunoaște un rol important în viața culturală a Moldovei[28]. Un act redactat de el în anul 1813 și trimis mitropoliei Țării Românești (în limba română, cu caractere chirilice) pune în evidență un intelectual cu o scriere aleasă[29]. Asemenea protectorului său (mitropolitul Veniamin Costachi), Filaret Apamias era adept al fenomenului paisian, un puternic curent de redeșteptare națională prin care cele două biserici din Țara Românească și Moldova vor înainta spre o unitate culturală, spirituală și religioasă[30].

Din corespondența cu mitropolitul Veniamin Costachi constatăm că în anul 1826 arhiereul Filaret Beldiman s-a îngrijit de soarta unor tineri moldoveni, veniți să studieze la Academia Domnească de la „Sfântul Sava”. Până la primirea burselor din Iași, acești tineri au fost cazați în conacul arhiereului, situat lângă școală: „*pentru copiii tineri cei trimiși de Preosfinția Voastră, încă până a nu ne scrie Preosfinția Voastră, am avut acea purtare de grijă de a-i cerceta la școla, mai vârtos că conacul meu iaste pre aproape de Sfântul Sava unde șed și învață, și cu venirea mea duhovnicește ve voi da poliforie de tote*”[31].

---

[22] Constantin Bobulescu, *Noi contribuții la biografia mitropolitului Veniamin Costachi,* Tipografia „Cărților Bisericești”, București, 1933, pp. 6-7.

[23] V. A. Urechia, *Istoria școalelor…,* tom II, 1892, p. 251.

[24] Andrei Vizanti, *Veniamin Costachi…*, p. 74.

[25] Nicoale Andriescu Bogdan, *Orașul Iași – monografie istorică și socială ilustrată*, Editura Tehnopress, Iași, 1997, p. 248.

[26] Întrucât nu existau scaune episcopale vacante, mai mulți arhierei hirotoniți în Principate au luat numele unor foste eparhii din cadrul Imperiului Otoman. Apamia (azi orașul Qalaat-el-Mudiq) a fost o mitropolie întemeiată în secolul al V-lea în Asia Mică. După cucerirea provinciei de otomani, mitropolia încetează să mai funcționeze.

[27] Fiu al vornicului Gheorghe Beldiman, Filaret Beldiman a fost numit în anul 1812 egumen al Mănăstirii Slatina, din Moldova. În același an a plecat în Țara Românească unde a fost hirotonit arhiereu cu titlul de „Apamias”. Ulterior, i se încredințează funcția de egumen la Mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung Muscel (1812-1837). În anul 1837 reia funcția de egumen al Mănăstirii Slatina din Moldova, iar până la numirea sa ca locțiitor de mitropolit a ocupat mai multe funcții administrative în cadrul Mitropoliei. În timpul păstoriri la Iași a locuit la biserica Talpalari. Narcis Dorin Ion, „Din viața familiei Beldiman. Convorbiri cu Radu Beldiman”, în *Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei,* vol. XXIII, Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, 2017, p. 8, nota 6.

[28] Mihai Sorin Rădulescu, „Familia Beldiman - schiță genealogică și istorică”, în *Cu gândul la lumea de altădată,* Editura Albatros, București, 2005, p. 250.

[29] Mihai Dimitrie Sturdza, *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească,* Editura Simetria, 2004, p. 409.

[30] Ruxandra Beldiman, „Episcopul Filaret Apamias Beldiman - ierarh moldovean și ctitor mai puțin cunoscut”, în *Acta Moldaviae Meridionalis,* XXV-XXVII (2004-2006), vol. II, Editura Axis, 2007, p. 299.

[31] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași,* Tipografia Cărților Bisericești, Iași, 1888, doc. CDLXIII, pp. 414.

Filaret Beldiman a rămas în istoria Bisericii Ortodoxe Române ca un bun administrator bisericesc şi ctitor al locaşurilor de cult, adeseori el folosind averea moştenită de la tatăl său şi pentru rezolvarea problemelor financiare sau administrative din mănăstirile păstorite[32]. Ca egumen la Mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung-Muscel se va ocupa de redresarea situației financiare de aici și de reconstrucția bisericii[33]. În acest sens, la 10 decembrie 1823, arhiereul Filaret semnează un contract de arendă a unor proprietăți ale mănăstirii[34], prin care obține o sumă de 20.000 de lei. Întrucât banii nu erau suficienți pentru achitarea datoriei și pentru reconstrucția bisericii, arhiereul Filaret vinde o parte din moșiile sale[35]. Lucrările pentru refacerea bisericii au început în anul 1826[36], în timpul lui Grigorie Vodă Ghica, iar sfințirea a avut loc la 30 octombrie 1832[37]. Astfel, după 19 ani de administrare eficientă a averilor mănăstirii, Filaret Beldiman Apamias reușește să șteargă datoriile către stat și să execute lucrările de reconstrucție a bisericii. Ținând seama de aceste realizări, banii Grigore Brâncoveanu și Constantin Bălăceanu obțin prelungirea perioadei de stăreție la Mănăstirea Negru-Vodă[38].

Sofronie Miclescu (episcop de Huși, 1826-1851; mitropolit al Moldovei, 1851-1860)

Activitatea deosebită a lui Sofronie Miclescu ca episcopul la Huși, apoi ca mitropolit al Moldovei s-a desfăşurat în contextul politic şi cultural de la mijlocul secolului al XIX-lea[39].

La Huși, Sofronie Miclescu a desfăşurat o bogată activitate culturală, traducând mai multe cărţi din limba greacă. Cea mai însemnată este traducerea lucrării „*Povăţuitoriu la împărăţia cerurilor*" (1846) a episcopului Inochentie de Kamceatka. O altă lucrare tradusă a fost „*Acatistul Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel*"[40]. În anul 1849, a finalizat traducerea din limba greacă a unui manuscris al mitropolitului Inochentie al Harcovului, „*Predici în prima săptămînă a Postului mare*"[41].

Totodată, Sofronie Miclescu a dăruit Catedralei Episcopale de la Huși o *Evanghelie românească,* (tipărită în 1812 la Buda), o *Evanghelie mare* (tipărită la Neamț în 1821), cele 12 Mineie (tipărite în 1832 la Neamț), o *Slujbă a Învierii* (tipărită în 1833 tot la Neamț), un Octoih (Neamţ, 1836), etc.[42].

---

[32] Dan Dumitru Iacob, „Testamentul vornicului Gheorghe Beldiman din 25 mai 1790", în volumul *Retrospecții medievale. In honorem Professoris emeriti Ioan Caproșu*, editori V. Spinei, L. Rădvan, A. Bodale, Editura „Universității Al. Ioan Cuza", Iași, 2014, p. 300; Alexandru-Papadopol Calimah

[33] Aşezământul monahal se afla într-un stadiu avansat de degradare şi cu o datorie financiară către Vistieria Țării de 50. 000 de taleri. Vezi: Mihai Sorin Rădulescu, „Familia Beldiman - schiță genealogică și istorică", p. 251.

[34] Este vorba de moșiile Stănești și Bădești. Vezi: Ruxandra Beldiman, „Episcopul Filaret Apamias Beldiman - ierarh moldovean și ctitor mai puțin cunoscut", p. 300.

[35] Mihai Sorin Rădulescu, „Familia Beldiman - schiță genealogică și istorică", p. 251; Caracterul și delicatețea sa sufletească le putem cunoaște și dintr-o mărturie a lui Alexandru Papadopol-Calimah în legătură cu Lumânărică (Ioan Proculeasă), un sfânt cerşetor. Auzind clopotele bisericii Talpalari, Filaret Apamias –atunci locțiitor de mitropolit - întreabă ce se întâmplă, iar un arhidiacon i-a răspuns că Lumânărică a murit. Auzind aceste cuvinte, Filaret și-a făcut semnul Sfintei Cruci, a rostit o rugăciune și a cerut să se bată clopotul cel mare al Mitropoliei pentru că „un om sfânt a părăsit lumea aceasta". Vezi: Alexandru Papadopol-Calimah, *„Lumînărică şi Titinaş"*, în revista *Arhiva*, anul VII (1896), nr. 1-2, p. 56.

[36] Acum este refăcută și pictura din biserică, iar tabloul votiv îl prezintă pe arhiereul Filaret ca fiind unul dintre ctitori. Vezi descrierea tabloului votiv în Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei* ..., pp. 413-414.

[37] Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României,* fascicula I, Editura Minerva, București, 1905, p. 134.

[38] Mihai Sorin Rădulescu, „Familia Beldiman - schiță genealogică și istorică",p. 251; Revine în Moldova pentru o scurtă perioadă de timp, reușind să construiască în 1833 o biserică pe moșia familiei sale, la Miroslava (Cornești, la sud de Iași). Vezi: Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, București, 1974, p. 943.

[39] Apărător firesc al Bisericii şi al şcolii, ierarhul a fost un fervent sprijinitor al Unirii Principatelor, preşedinte al Divanului Ad-hoc al Moldovei (septembrie-decembrie 1 857) şi al Adunării elective din 51 1 7 ianuarie 1 859, care l-a ales ca domn pe Alexandru Ioan Cuza, dar şi un adversar ulterior al reformelor acestui domn. Vezi: Elena Chiaburu, „Sofronie Miclescu – ierarhul unionist și cărturar", în revista *Carpica*, XLII (2013), nr. 12, p. 213.

[40] Elena Chiaburu, „Sofronie Miclescu – ierarhul unionist și cărturar", p. 215; Ioan Caproşu, Elena Chiaburu, Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi, voi. IV, Iaşi, Editura Demiurg, 2009, p. 300; Nestor Vornicescu, „Participarea mitropolitului Moldovei Sofronie Micleseu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române – 1859", în *Biserica Ortodoxă Română*, CI (1984), nr. 1-2, p. 83, nota 14 .

[41] Ioan Caproşu, Elena Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi*, p . 375.

[42] Nestor Vomicescu, Unde-i turma, aco/o-i şi păstorul, Craiova, Ed. Mitropoliei Olteniei,

În anul 1851 Sofronie Miclescu a fost ales mitropolit al Moldovei. Ca mitropolit, a supravegheat şi a coordonat activitatea din învăţământ. Ca urmare, la 1 iunie 1852 s-a emis *Atestatul de absolvire* a Seminarului Veniamin (Socola, Iaşi). Acest act este semnat de inspector, de profesori şi este întărit prin semnătura mitropolitului Sofronie Miclescu[43].

Din anul 1856, mitropolitul Sofronie Miclescu a participat activ la pregătirea Unirii Principatelor Române[44].

Ignatie Babalos (Grecul/de Arta, 1809-1812)

Până la formarea în Principatele Române a elitelor intelectuale româneşti cu viziuni moderne, cultura greacă rămâne un factor important pentru pregătirea transformărilor politico-sociale din „secolul naţionalităţilor". Prin urmare, în ciuda aversiunii românilor faţă de politica greco-fanariotă, nu trebuie neglijat rolul culturii greceşti – în ceea ce ne priveşte, al unor cărturari greci (ierarhi) din Principate în ultima parte a regimului fanariot – asupra formării păturii intelectuale din spaţiul românesc extracarpatic[45].

Ignatie de Arta (zis „Grecul") era originar din Mytilene, insula Lesbos. În anul 1794 devine mitropolit de Arta şi Naopact, însă în anul 1805 este forţat să se refugieze în Insulele Mării Ionice, aflate sub administraţia rusească. După retragerea trupelor ţariste din această zonă, Ignatie a ajuns la Petersburg, iar în noimebrie 1809 ţarul l-a numit mitropolit al Ţării Româneşti[46]. Între anii 1810-1812, mitropolitul Ignatie de Arta s-a îngrijit mai ales de Şcoala „Sfântul Sava" din Bucureşti unde a înfiinţat un laborator şi o bibliotecă. Tot la Bucureşti a încurajat activitatea cărturarilor greci, pe care i-a ajutat financiar. În acest sens la 7 iulie 1810 a înfiinţat o „Societate literară greco-dacică"[47], o instituţie care îşi propunea o colaborare între popoarele grec şi român pentru dezvoltarea culturală şi renaşterea naţională. În practică, scopul declarat al instituţiei de a „lumina" atât poporul grec cât şi pe cel român se materializa în timpul şedinţelor decât pentru greci, cultura română rămânând în plan secundar[48].

---

1 984, p. 1 3 , nota 14.

[43] Elena Chiaburu, „Sofronie Miclescu – ierarhul unionist şi cărturar", p. 220.

[44] Elena Chiaburu, „Sofronie Miclescu – ierarhul unionist şi cărturar", p. 221.

[45] Evenimentele anului 1821 au suprimat activitatea învăţământului grecesc din Principatele Dunărene, iar în locul şcolilor greceşti s-au înfiinţat, treptat, şcoli cu predarea în limba română. La început, pentru învăţarea ştiinţelor tehnice, clasele înfiinţate de Gheorghe Asachi în Moldova şi Gheorghe Lazăr în Ţara Românească, foloseau ca materiale didactice traducerile în limba română după acele manuscrise greceşti care circulau printre şcolari în deceniile trecute. Ulterior, traducerile din limba greacă au fost înlocuite cu traducerile din limba sursă a lucrărilor (latina, franceza, etc.). Din acest punct de vedere, „întemeierea învăţământului modern românesc constituie un fenomen de tranziţie. Mai precis, este vorba despre trecerea de la o limbă de predare la alta, nu şi despre trecerea de la un complex de idei la altul, căci această trecere avusese deja loc". Vezi: Dragoş Popescu, „*Iosipos Moesiodax – un dascăl din secolul al XVIII-lea şi concepţia sa privind cunoaşterea*", în *Studii de istorie a filosofiei româneşti,* vol. XII , Editura Academiei Române, Bucureşti, 2016, pp. 199-200.

[46] Ucazul ţarului Alexandru al Rusiei reprezintă un abuz şi o încălcare a rânduielilor canonice. Vezi: Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Dicţionarul ierarhilor români şi străini slujitori ai credincioşilor Bisericii Ortodoxe Române,* Editura Basilica, Bucureşti, 2015, p. 49; Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă.* Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888, pp. 292-293.

[47]Nestor Camariano, „Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique" de Bucarest (1810-1812)", în *Revue des Études Sud-Est Europeénne*, VI, 1, 1968, p. 39.

[48] Acest demers se înscrie în rândul principalelor momente ale mişcării de eliberare neoelenă. Vezi mai pe larg: Dragoş Palade, „Societatea literară greco-dacică: 1810-1812", în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol", Iaşi, XLIII-XLIV (2006),* pp. 171-184. În acest fapt, Nicolae Iorga găseşte motivul pentru care redeşteptarea naţională a românilor a fost iniţiată chiar de românii originari din Transilvania ci nu de către cei din Principate: „Născuţi în Ţara Românească din părinţi români, au fost crescuţi în casă de străini, desăvârşindu-şi cultura în chip străin, pe plaiuri străine, hrăniţi apoi din bibliotecile lor străine, locuind în oraşe care nu mai aveau un caracter românesc de foarte multă vreme". Alţi istorici vorbesc despre „un al doilea descălecat" sau, mai clar, despre „descălecătorii" culturali veniţi de peste munţi. Vezi: Nicolae Iorga, "Doctrina naţionalistă", în vol. *Doctrinele partidelor politice. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român*, Tiparul Cultura Naţională, Bucureşti, 1923, p. 39; Elena Siupiur, „Viaţa intelectuală la români în secolul XIX", în vol. *Cartea interferenţelor*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, pp. 238-239.

Numărul membrilor Societății a crescut fulminant, printre aceștia fiind mitropolitul Ignatie Grecul, arhimandritul Anthimos Gazis, arhimandritul Neofit Duca, episcopul Constandie al Buzăului și episcopul Iosif al Argeșului[49].

În calitate de membru influent al Divanului Țării Românești și de trimis special al Bisericii Ruse, cu acceptul țarului[50], mitropolitul Ignatie a reușit să obțină acordul administrației rusești pentru reorganizarea învățământului grecesc[51]. Într-un mediu cultural străpuns de ideile iluminismului, opera sa reprezenta o continuare a schimbărilor educaționale inițiate de alți intelectuali greci, precum Iosif Moesiodax[52], Rigas Valestilnis[53] sau D. Catargi[54]. Astfel, la Academie a fost inițiat un program pentru specializarea dascălilor sau au venit dascăli noi, iar materiile au fost împărțite în trei categorii: literatură, limbi străine, știință, ceea ce a reprezentat transformarea Academiei în *Lykeion*, deci o apropiere a învățământului superior din Principate de sistemul educațional al universităților occidentale[55].

Neofit II (1840-1849)

În anul 1843, mitropolitul Neofit trimite mai mulți tineri seminariști să studieze la școlile din Atena, Rusia și din Pesta[56]. În 1844 Mitropolia a trimis - pe cheltuiala sa - șapte fii de preoți pentru a învăța limba rusă la Seminarul de la Chișinău, urmând ca aceștia să studieze la Academia de la Kiev[57]. Însă după pregătirea din Chișinău, aceștia au studiat la școlile din St. Petersburg și Moscova, de unde s-au întors fără să își finalizeze studiile[58].

Concluzii

Rolul esențial al acestor ierarhi în istoria Bisericii românești constă în formarea și menținerea spiritualității neamului românesc, fapt conturat de o vastă operă creată. În mod special, prin traducerile românești ei au reușit să-și apere credința și neamul de orice înstrăinare.

Au existat situații în care cele două scaune mitropolitane sau episcopiile au fost ocupate de greci, cum este cazul mitropolitului Ignatie Babalos care și-a promovat conaționalii în principalele funcții politice. Însă trebuie precizat faptul că acest lucru s-a petrecut mai ales în perioada regimului fanariot, într-un context în care grecii exilați în Principate urmăreau obținerea mijloacelor necesare pentru

---

[49]Nestor Camariano, „Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique" de Bucarest (1810-1812)", p. 40.

[50]T. G. Bulat, „Precizări cu privire la detronarea mitropolitului Dositei Filitti și înscăunarea lui Ignatie de Arta de către ruși (1809)", în *Arhivele Basarabiei*, II(1930), nr. 2, p. 161.

[51] Dragoș Palade, „Societatea literară greco-dacică: 1810-1812", p. 176.

[52] Profesor și reformator al Academiilor domnești din București și Iași; cel mai însemnat dascăl grec din Principate în a doua jumătate a asecolului al XVIII-lea. Vezi: Dragoș Popescu, „*Iosipos Moesiodax – un dascăl din secolul al XVIII-lea și concepția sa privind cunoașterea*", pp. 183-185.

[53] Scriitor, cărturar și pionier al luptei pentru independența Greciei, destinul lui Rigas Valestinlis a fost strâns legat de spațiul românesc. Vezi: Alexandru Firescu, „Un erou al poporului grec de dimensiuni panbalcanice: Rigas Valestinlis Fereos Thessalos (1757-1789)", în revista *Oltenia. Studii. Documente. Culegeri*, XI (2007), nr. 1, pp. 77-105.

[54] Cele mai cunoscute creații ale sale sunt expunerile de pedagogie inovatoare (eseuri). Metoda sa didactică avea ca fundament cunoașterea limbilor străine, el insistând pentru predarea gramaticii, filosofiei și logicii. Vezi: Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774-1830)*, Editura Minerva, 1982, București, pp. 123-125.

[55] Conținutul predării a fost actualizat cu informațiile din ultimele lucrări publicate în Europa, dar s-au tradus și opere din Antichitate. Scopul acestor acțiuni era de a oferi elevilor modele de demnitate umană, de dragoste pentru libertate și de conduită cetățenească. Vezi: Dragoș Palade, „Societatea literară greco-dacică: 1810-1812", p. 178; În urma acestor reforme, Academia (liceul) a raportat pentru anii 1810 și 1811 rezultate deosebite. Atât profesorii cât și elevii au fost premiați și elogiați de către mitropolitul Ignatie. Vezi: Ariadna Camarino-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, Editura Academiei, București, 1971, p. 50.

[56] Radu Mârza, „Rusia și Principatele Române în epoca regulamentară. O perspectivă culturală", p. 88.

[57] Gh. I. Moisescu, *Bursieri români la școlile teologice din Rusia, 1845-1856*, Editura Seminarului de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie, București, 1946, pp. 11-13(extras din revista *Biserica Ortodoxă Română,* LXIII (1945), nr. 11-12, pp. 722-756).

[58] Vezi cele 7 schițe biografice în: Gh. I. Moisescu, *Bursieri români la școlile teologice din Rusia,* pp. 40-50.

scăparea de sub jugul otoman și pentru obținerea independeței. Unii ierarhi străini s-au remarcat prin dezvoltarea culturii în Principatele Române.

BIBLIOGRAPHY

Izvoare

Asachi, Gheorghe, *Cvestia învățăturei publice în Principatul Moldovei,* Tipografia Institutului Albinei, Iași, 1858.

Erbiceanu, Constantin, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă.* Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888.

Iorga, Nicolae, *Inscripții din bisericile României,* fascicula I, Editura Minerva, București, 1905.

Quinet, Edgar, *Les roumains,* Editeur Pagnerre, Paris, 1857.

Urechia, Vasile Alexandrescu, *Istoria școalelor de la 1800-1864,* tom I,Imprimeria Statului, București, 1892.

Uricariul cuprinzător de hrisoave, firmanuri și alte acte ale Moldovei din suta a XIV-a până la a XIX-a, Partea a III-a, sub redacția lui Theodor Codrescu, Editura Buciumul Român, 1853, Iași.

Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană,* vol. X, Editura Cartea Românească, București, 1930.

Cărți, articole, studii

Andriescu, Nicoale Bogdan, *Orașul Iași – monografie istorică și socială ilustrată*, Editura Tehnopress, Iași, 1997.

Apetrei, Partenie, „Mitropolitul Veniamin Costachi și muzica bisericească", în *Mitropolia Moldovei și Sucevei,* XLIII (1967), nr. 1-2, pp. 154-157.

Bădărău, Gabriel, *Academia Mihăileană (1835-1848). Menirea patriotică a unei instituții de învățământ*, Editura Junimea, Iași, 1987.

Beguni, Mirela, „Lupta pentru impunerea limbii române la Academia Mihăileană", în: *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural,* Editura Doxologia, Iași, 2013, pp. 251-271.

Beldiman, Ruxandra, „Episcopul Filaret Apamias Beldiman - ierarh moldovean și ctitor mai puțin cunoscut", în *Acta Moldaviae Meridionalis,* XXV-XXVII (2004-2006), vol. II, Editura Axis, 2007, pp. 294-305.

Bobulescu, Constantin, *Noi contribuții la biografia mitropolitului Veniamin Costachi,* Tipografia „Cărților Bisericești", București, 1933.

Bojoga, Eugenia, „Limbă română sau limbă „moldovenească"? O perspectivă socio-lingvistică asupra controversei actuale din Republica Moldova", în volumul *Înspre și dinspre Cluj – contribuții lingvistice: omagiu profesorului G. G. Neamțu la 70 de ani,* Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, pp. 107-123.

Bulat, T. G., „Precizări cu privire la detronarea mitropolitului Dositei Filitti și înscăunarea lui Ignatie de Arta de către ruși (1809)", în *Arhivele Basarabiei*, II(1930), nr. 2, pp. 159-161.

Camarino-Cioran, Ariadna, *Academiile domnești din București și Iași*, Editura Academiei, București, 1971.

Camariano, Nestor, „Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique" de Bucarest (1810-1812)", în *Revue des Études Sud-Est Europeénne*, VI, 1, 1968, pp. 39-54.

Caproşu, Ioan, Chiaburu, Elena, Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi, voi. IV, Iaşi, Ed. Demiurg, 2009.

Chiaburu, Elena, „Sofronie Miclescu – ierarhul unionist și cărturar", în revista *Carpica,* XLII (2013), nr. 12, pp. 213-228.

Erbiceanu, Constantin, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei își a Catedralei Mitropolitane din Iași,* Tipografia Cărților Bisericești, Iași, 1888.

Firescu, Alexandru, „Un erou al poporului grec de dimensiuni panbalcanice: Rigas Valestinlis Fereos Thessalos (1757-1789)", în revista *Oltenia. Studii. Documente. Culegeri*, XI (2007), nr. 1, pp. 77-105.

Iacob, Dan Dumitru, „Testamentul vornicului Gheorghe Beldiman din 25 mai 1790", în volumul *Retrospecții medievale. In honorem Professoris emeriti Ioan Caproşu*, editori V. Spinei, L. Rădvan, A. Bodale, Editura „Universității Al. Ioan Cuza", Iași, 2014, pp. 291-330.

Iorga, Nicolae, "Doctrina naționalistă", în vol. *Doctrinele partidelor politice. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român*, Tiparul Cultura Națională, București, 1923, pp. 31-46.

Iorga, Nicolae , *Istoria învățământului românesc,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.

Moisescu, Gh. I., *Bursieri români la şcolile teologice din Rusia, 1845-1856*, Editura Seminarului de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie, București, 1946, pp. 11-13(extras din revista *Biserica Ortodoxă Română,* LXIII (1945), nr. 11-12, pp. 722-756).

Moraru, Pr. Prof. Dr. Alexandru, *Dicționarul ierarhilor români şi străini slujitori ai credincioşilor Bisericii Ortodoxe Române,* Editura Basilica, București, 2015.

Narcis Dorin Ion, „Din viața familiei Beldiman. Convorbiri cu Radu Beldiman", în *Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei,* vol. XXIII, Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, 2017, pp. 7-29.

Palade, Dragoș, „Societatea literară greco-dacică: 1810-1812", în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol", Iași, XLIII-XLIV (2006),* pp. 171-184.

Papacostea-Danielopolu, Cornelia, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774-1830),* Editura Minerva, București, 1982.

Papadopol-Calimah, Alexandru, *„Lumînărică şi Titinaş"*, în revista *Arhiva*, anul VII (1896), nr. 1-2, pp. 56-65.

Pascu (coord.), Ștefan, *Istoria învățământului din România,* vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.

Popa, Virginia, Vizitiu, Pr. Lect. Univ. dr. Mihai, *Istoria învăţământului teologic superior din Moldova şi Bucovina*, Editura Trinitas, Iași, 2007.

Popescu, Dragoș, „*Iosipos Moesiodax – un dascăl din secolul al XVIII-lea şi concepția sa privind cunoaşterea*", în *Studii de istorie a filosofiei românești,* vol. XII , Editura Academiei Române, București, 2016, pp. 179-200.

Rădulescu, Mihai Sorin, „Familia Beldiman - schiță genealogică și istorică", în *Cu gândul la lumea de altădată,* Editura Albatros, București, 2005, pp. 247-253.

Siupiur, Elena, „Viața intelectuală la români în secolul XIX", în vol. *Cartea interferențelor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, 230-245.

Stoicescu, Nicolae, *Repertoriul bibliografic al localităților şi monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, București, 1974.

Sturdza, Mihai Dimitrie, *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească,* Editura Simetria, 2004.

Vizitiu, Pr. Mihai, Bahrim, Pr. Dragoș, A. Timofti (coord.), *Două secole de învățământ seminarial (1803-2003)*, Editura Trinitas, Iași, 2003.

Vornicescu, Nestor, „Participarea mitropolitului Moldovei Sofronie Micleseu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române – 1859", în *Biserica Ortodoxă Română*, CI (1984), nr. 1-2, pp. 7-38.

CULTURAL PATRIMONY PROTECTION IN INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Florentina Trif
Preserver I, "Gavrilă Simion" Eco-Museal Research Institute, Tulcea, PhD Student

Abstract: Cultural heritage is a resource of creativity with a significant impacton the evolution of mankind and the phenomenon of globalization, contributing to economic innovation, historical-artistic research, maintenance, restoration, monitoring, reconstruction and reproduction of cultural patrimony. In other words, both the historical and the artistic heritage, collected over time by past generations, become an essential part of that cultural context, capable of producing positive stimuli by interacting with the learning abilities of individuals[1].
Humanity can be defined as an infinite system of people with distinct cultures and religions, historical experience proving that the world's population hasconformed, over time, to this phenomenon of globalization, referencing, in particular, developed countries. It has been noticed that globalization serves, increasingly so, the enrichment of every nation in terms of information, knowledge and sharing of all values.
Thus, the protection and promotion of cultural heritage becomes an important component of the humanism promoted by the states of Europe and beyond, in the context of globalization. Therefore, this phenomenon called globalization does not imply integrating all cultures, but respecting the principle of interdependence and differentiation, this being the only way to ensure peaceful communication between different cultures and thus creating a certain European cultural project.

Keywords: Cultural patrimony, cultural goods protection, cultural diversity, cultural identity, cultural interaction, UNESCO, cultural globalization.

INTRODUCTION

It is known that, it is extremely difficult to give clear and definitive meaning to culture. Thus, in the concept of culture, there are a number of situations, ranging from the individual's manifestations in art and literature, to social behaviors, to peoples' lifestyles, habits, traditions, folklore, to myths that reveal the identity of a community of people, changes in the environment by man, through urban planning, architecture. Some of these situations can be placed in human rights, others in social rights[2].

There is pluralism and diversity of cultures in the world that do not always coexist peacefully. Sometimes they are in an open conflict. In this regard, we can exemplify recent terrorist attacks that are directed, through the author's explicit declaration, to destroying the expressions of culture that is of considerable seniority[3]. On the other hand, the answer of those who suffered them is to resist, to defend themselves and to fight against the change of their way of life. Culture thus becomes the subject of in-depth sociological, anthropological, philosophical, ethical, literary, historical and, of course, legal[4].

The present study aims to illustrate a historical retrospective of the more important conventions on cultural heritage protection promulgated over time and a concise analysis of international provisions in international law on the same subject in the context of globalization phenomenon under a double mission; on the one hand, the consolidation of national identity and, on the other hand, the contribution

---

[1]VasileStănescu, *Globalizarea: spre o nouătreaptă de civilizaţie...,* Cluj-Napoca, EdituraEikon, 2009, p.53.
[2]William Logan, "Cultural Diversity, cultural heritage and human rights: towards eritagemanagementas human rights-based cultural practice". *International Journal of Heritage Studies*, 2012,p. 232.
[3]Ion Diaconu, *Cultura şi drepturile omului.Identitate.Diversitate. Multiculturalsim*, Bucureşti, EdituraProUniversitaria, 2012
[4]David Lowenthal, *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, New York, Cambridge University Press, 1998.

to the definition of a universal history by conserving and studying those sites and monuments representative of the social, cultural and technological development phases that humanity has traveled in different parts of the world.

1. The first manifestations of interest for cultural heritage in international law

Two conferences that took place in peacetime, the first in 1899 and the second in 1907, formed the basis or basis for future negotiations of a series of conventions on the right to war (jus in bello) (three during the first conference and thirteen in the second) with the intention of humanizing the use of force on cultural goods by imposing obligations and prohibitions on belligerents.

In this regard, the Supplementary Regulation of the Second Convention of 1899 on the Laws and Uses of the Terrestrial War provided for an extraordinary fact to protect the cultural heritage, and that in the siege, all measures were taken to keep the buildings as far as possible dedicated to cult, arts, sciences. Under the same convention, a specific provision would then prohibit looting (which in any case meant all goods and not only "cultural"). Other provisions were contained in Convention IV and IX of 1907[5]. Article 47 of the Second Convention found that "property of municipalities, institutions of religion, charity, education, arts and sciences, even if they belonged to the state, would be treated as private property[6].

Any confiscation, destruction, intentional deterioration of these institutions, historical monuments, works of art or science is forbidden and must be punished. "All these provisions were taken over in the Geneva Conventions of 1949[7], which updated all humanitarian laws First and Second Additional Protocol of 1977) and were the object of the 1956 conversion, which specifically focused on the protection of cultural goods in armed conflicts by introducing more precise rules.

From the protection of cultural goods during the war, the international forums, through certain specific normative acts, proceeded to treat the return of goods belonging to the national cultural heritage exported or stolen illegally. This is established by the 1970 Convention on the means of preventing and forbidding the import, export and transfer of cultural good[8]s.

This expresses the interest of wealthy states for the protection of cultural heritage, of states which during the wars have often become victims of robbery and theft of cultural goods. Later, for this purpose, an interesting system of cultural heritage protection is organized through the appearance in 1995 Unidroit[9] will deal with the same issue. on stolen or illegally exported cultural goods[10].

In any case, the interest of the international forums through the provisions of international law regarding culture and implicitly the protection of cultural heritage also corresponds to the interest of the states regarding the protection of their own cultural patrimony or, in other words, of the historical, artistic or archeological assets belonging directly their or their national communities, insofar as we deal with goods that, by their value, have the "ability to transmit emotions"[11]. Subsequently, the issue of cultural heritage protection has been approached as a problem belonging to all mankind, thus constituting the consciousness of a common cultural heritage[12].

2. UNESCO and its vision of protecting the cultural heritage

---

[5]Lauso Zagato con Mario Giampieretti, *Lezioni di diritto internazionale ed Europeo del patrimonio culturale*, parte 1 Protezione e Salvaguaedia, Venezia, Cafoscarina, 2011, p.31.

[6]*Ibidem.*

[7]Principalele tratate din domeniul dreptului internațional disponibil pe https//www.mae,ro/node/1514, accesat pe 4. IV. 2019

[8]Convenție pentru reprimarea capturii ilicite a aeronavelor, disponibilă pe www.caa.md/files/2013_02/274 p.d.f. accesat pe 4.IV. 2019

[9]Unidroit- Cultural property- 1995, Convention https://1995- convention, accesat pe 4.IV.2019.

[10]*Ibidem.*

[11]Elsa Stamatopoulou, *Cultural rights in International Law. Article 27 of the Universal Declaration of Human Rights and beyond,* Leiden – Boston,MartinusNijhoff Publishers, 007.

[12]Tratatul de la Maastricht- Eur-Lex- europa, disponibilpe https:// eur-lex-europa.eu/legal-content/RO/TXT/ ?uri=LEGISSUM%3 Axy0026., accesat pe 5. IV. 2019.

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) is one of the 16 specialized agencies of the United Nations (UN)[13] system set up on November 16, 1945 by a number of 20 states that have drafted the Constitution of this body. The Romanians joined on July 27, 1956.

UNESCO's current mission is to contribute to the promotion of peace and security in the world through education, science and culture in order to the strengthening of international cooperation, respect for fundamental human rights, without restriction of race, sex, language or religion. Currently, the Organization defines its strategy and activity on the basis of 17 sustainable development objectives included in UNESCO's Agenda 2030[14]. Romania is a stable partner of UNESCO in achieving its strategic objectives, being an active member of all seven UNESCO cultural conventions.

Over time, the main task or objective of UNESCO's action on the protection of cultural goods was to provide Member States with the fruitful diversity of their cultures and educational systems, awareness of the need to create more advanced forms of protection cultural heritage[15]. In the preamble to the Universal Declaration on Cultural Diversity adopted on 2 November 2001 at the UNESCO General Conference, it is stated that the field of culture[16] should be considered as a distinctive set of spiritual, material, intellectual and emotional features that characterize a society or a social group the EU is making through it a cohesion between its member states through "ways of life, ways of living together, systems, values, traditions and beliefs[17].

In this sense, the concept of civilization of the peoples of the Union includes "common objective elements such as language, history, religion, customs, institutions and the subjective self-identification of people" which is achieved by cultural heritage[18], given that all these interactions inevitably lead to a common result, namely to the phenomenon of globalization.

UNESCO has animated a broad awareness campaign through the adoption of non-binding legislative acts and the promotion of negotiation of important international conventions including the one on the protection of the world, the cultural and natural heritage of 1972[19], the intangible heritage of 2003[20] and finally, the Convention on Diversity cultural heritage since 2005[21]. Thus, it becomes imperative to realize that cultural diversity must be defended for the benefit of humanity. It should be noted that this conception, accepted in the conventions mentioned above, does not disappear, but continues to inspire the action of states and to manifest itself in other international conventions that are born during the same period.

We can exemplify the 1954 Hague Convention on the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict[22], the 1970 Paris Convention on the Recovery of Illicitly Exported Assets, Unidroit 1995 on the prevention of illicit trafficking in which there is a tendency to protect property belonging to the state or citizens and state bodies and for their prevention, destruction or loss[23].

A special impetus for achieving a wider vision was given, as noted, by the two conventions on the protection of the world's cultural and natural heritage (Paris 1972) and the intangible world heritage

---

[13]UNESCO, Ministerulculturii, disponibilpe www.cultura.ro/unesco,p.

[14]Agenda 2030/united Educational, Scientific and…-Unesco www.unesco.org./new/en/unesco…/unesco.../agenda-2030.

[15]UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity: UNESCO. portal.unesco.org/en/ev._URL_ID=13179gURL_Do=D, accesat pe 5. IV. 2019.

[16]Convențiaunescoprivinddiversitateaexpresiilorculturale-CEEOL https://www.ceeol.com/content-files/document-129451.pdf.accesatpe, 7. IV. 2019.

[17]TeodorCozma, (coord.),*Onouăprovocarepentrueducație: interculturalitatea*, Iași, EdituraPolirom, 2001.

[18]S. Abou, *L'identitéculturelle*, Paris, Anthropos, 1981, p.35.

[19]The European Cultural Convention, disponibilpehttps://www.cultural policies.net/…/Monitory_the_Europea.

[20]EUR-Lex-52010DC2020-EN-EUR-Lex-Europa,https://eur.Lex.europa.eur/legal content/RO/TXT?uri=Celex%3A52010DC2020.accesatpe 7. IV.2019.

[21]Convenţiaasupraprotecţiei şi promovării diversităţii expresiilor- disponibilă pe https:// lege5.ro/…/Convențiaasupraprotecției și promovării diversității expresiilor cult/…/

[22]*Convenție pentru Protecția Bunurilor Culturale în caz de conflict armat*, Haga, 14 mai 1954.

[23]Unidroit- Cultural property- 1995, Convention https://1995-convention, accesat pe 4.IV.2019.

(Paris 2003), the management of a protected heritage list often quoted by the media, in particular on damage or neglect related to historical sites and monuments. Article 11 of the 1972[24] Paris Convention on the Protection of the World Cultural and Natural Heritage refers to the issue of the protection of the cultural and natural heritage considered as the heritage of humanity as a whole and urges States to make efforts to defend it[25].

In the preamble, it is stressed in fact that "the deterioration or disappearance of any element of cultural or natural heritage constitutes a serious loss of the patrimony of all nations of the world" and then "that some goods of cultural or natural heritage are of extraordinary interest, be kept as part of the world heritage of all mankind"[26].

Being preceded by the Universal Declaration on Cultural Diversity of 2001[27], the UNESCO Convention on the Protection of the Intangible Cultural Heritage of 2003[28] is even more important. Through it, it is proposed to consolidate and institutionalize a system of protection of particularly vulnerable expressions of the cultural identity of peoples who are at risk of extinction. Intangible patrimony constituted by traditions, through the set of knowledge, linguistic and artistic expressions that manifest in the theater and in music, religious holidays and rituals, traditional techniques of crafts and various arts, is a reflection of the peoples' vitality and the result of meeting different cultures[29].

Thus, this heritage also contributes significantly to the development of the notion of cultural heritage and international law from a universal perspective (which must involve all states and not only members) by deepening the different aspects of the cultural property regime; from their protection, to cooperation in the fight against illegal activities, to prosecution, to the settlement of disputes in the matter[30].

Opening up to cultural diversity does not exclude the defense of one's own cultural identity. In this context, the most advanced point of the cosmopolitan vision in the field of cultural protection is the 2005 Convention on the Promotion and Protection of Cultural Diversity, which was preceded, as mentioned in the Universal Declaration on Cultural Diversity. This convention has been tremendously successful and almost unanimously approved[31].

Referring to cultural diversity, Article 1 of the Convention speaks of an awareness of its value at local, national and international level. In its first sense, it involves a defense of cultural identity[32]. Meanwhile, it should be noted that in this respect, the convention is expressed in terms of competencies that are granted to the state. On the other hand, she herself speaks about the sovereign right of the state. The first consideration is that exercising this power is a justification of cultural identity[33].

The Convention further states that the protection of the diversity of cultural expressions implies the recognition of the equal dignity of all cultures and the obligation to respect the rights of persons belonging to minorities and indigenous peoples[34]. If we talk about existing cultural diversity in our own state, the convention referred not only to regional realities and national minorities but also to new minorities[35].

---

[24]The European Cultural Convention, disponibilpehttps://www.cultural policies.net/…/Monitory_the_Europea

[25]Sergiu Musteață(coord.), *Protecțiajuridică a patrimoniuluiarheologic, Culegere de acte normative șiconvențiiinternaționale,*Chișinău, EdituraRuxanda, 2010 , p. 240.

[26]*Ibidem,* p. 241.

[27]Declarația universală privind diversitatea culturală din 2001.

[28]Convenţia UNESCO pentrusalvgardareapatrimoniului cultural imaterial (2003).

[29]James Clifford, *Roots. Travel and Translation in the Late Twentieth Century,* Cambridge Harvard University Press, 1997.

[30]Mircea Duțu, Augustin Lazăr și Ovidiu Predescu coord., *Protecția juridică a patrimoniului cultural și natural*, București, Editura. Academiei Române,Universul Juridic, 2018.

[31]Pierre L. Frier, *Droit du patrimoineculturel*, Paris, Editura PUF, 1997.

[32]Articolul 1,The European Cultural Convention, disponibilpehttps://www.cultural policies.net/…/Monitory_the_Europea

[33]Richard L. Wiseman, *Intercultural communication theory*, London,Sage Publications, 1995.

[34]Alessandro Pizzorusso, *Minoranze e maggioranze*,Torino, Einaudi, 1993, p. 73.

[35]*Ibidem,* p. 74.

Looking at the preamble to the 2005 Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, cultural diversity is said to be a common heritage of mankind and should be valued and preserved for the benefit of all territorial changes. In practice, Article 27 recognizes that members of ethnic, religious and linguistic minorities have the right to preserve their identity and enjoy their own religion, culture and language.

The 2005 Convention sought to promote intercultural dialogue through which they have guaranteed more intense and balanced cultural exchanges at international level, thereby fostering intercultural respect as well as a culture of peace; this convention also aimed at stimulating interculturality, enhancing cultural interaction and at the same time being a bridge between peoples; encouraged respect for the diversity of cultural expressions and awareness of its value at local, national and international level; underlined the importance of the link between culture and development for all countries, especially for developing countries, and supported national and international measures for the protection of cultural goods[36].

The Convention also sought to "protect and promote the diversity of cultural expressions" and "to create conditions that enable cultures to thrive and interact freely so that they mutually enrich themselves"[37], its aim being to promote respect for the diversity of cultural expressions and awareness its value at both local and national and international levels "[38].

In conclusion, its main objectives are: to protect and promote the diversity of cultural expressions; creating conditions that enable cultures to flourish and interact freely so that they mutually enrich themselves; promoting intercultural dialogue in order to guarantee more intense and balanced cultural exchanges at international level, thereby fostering intercultural respect and a culture of peace; recognize the specific nature of cultural activities, goods and services as a bearer of identity, values and meanings; reaffirming the sovereign right of states to preserve, adopt and enforce policies and measures they deem appropriate in protecting and promoting the diversity of cultural expressions in their territory; enhancing international cooperation and solidarity based on the spirit of partnership, particularly in order to increase the capacity of developing countries to protect and promote the diversity of cultural expressions[39].

Therefore, promoting cultural diversity becomes the main objective of the Convention. "Cultural diversity" refers to the multitude of forms expressing the cultures of groups and societies, manifested not only in the different ways in which the cultural heritage of mankind is expressed, but also through different manifestations of artistic creation[40].It can be said that cultural heritage is a common good and that its protection is the object of collective interest[41]. As a result, the references contained in international acts and conventions refer to the right to culture as a fundamental right.

Conclusions

The final conclusion is that cultural globalization means the spread of a certain type of culture on a European and even a world level, and its dissemination is favored by the mass of information in the media. Today, in Europe, in the direction of political and economic union, there is more and more talk of a European identity and less and less about Europe, with different cultural identities[42].

---

[36]Pierre L. Frier, *Droit du patrimoineculturel*, Paris, Editura PUF, 1997, p. 29.

[37]Convenţiaasupraprotecţiei şi promovării diversităţii expresiilor- disponibilă pe https:// lege5.ro/…/Convenţiaasupraprotecţiei şi promovării diversităţii expresiilor cult/…/accesatpe 5. IV. 2019.

[38]Sergiu Musteață, *op.cit*., p.327.

[39]Articolul 4, *Ibidem*.

[40]Lyndel V. Prott, and Patrick J. O'Keef (1992) "Cultural heritage or cultural property?"*International Journal of Cultural Property*, p. 307.

[41]Neil A Silberman, "Heritage interpretation and human rights: documenting diversity, expressing identity, or establishing universal principles?" *International Journal of Heritage Studies*, 2012,p. 245.

[42]G. Monaci e G. Della Valentina, *GeografiaCivile:Lezioni*, ArchimedeEdizioni, 2002.

Undoubtedly, Europe's specificity is cultural, just before politics. We cannot talk about political, economic and social development without taking cultural development into account. Generalizing exchanges with other countries, developing travel and tourism in general, expanding international trade and spreading new life patterns, secular customs and improving living standards marks the pace of this cultural development[43]. It is impossible to think about building a European cultural project until we understand that it cannot be limited to the European Community, but must also include other countries. At the same time, it is necessary for a nation, a group or the same individual to find their cultural identity[44].

Overall, the international community tends to develop a universal civilization that must protect and pass on to future generations through the process of cooperation based on common principles and practices, the common cultural heritage, while fostering the economic growth of states and development policies of the " cultural tourism ", thus encouraging this phenomenon of some of the adults who have been challenged by cultural globalization that through positive results has certainly proven that people can integrate into a large family while maintaining their own identity and identity cultural.

BIBLIOGRAPHY

General works:

- Brăileanu, Tiberiu*Globalizarea. Nenumelenimicului*, Iaşi, EdituraInstitutul European, 2004;
- Duțu, Mircea, Augustin Lazăr și Ovidiu Predescu (coord.), *Protecția juridică a patrimoniului cultural și natural*, București, Editura, Universul Juridic, 2018;
- Cozma, Teodor (coord.),*O nouăprovocarepentrueducaţie: interculturalitatea*, Iaşi, EdituraPolirom, 2001;
- Clifford, James, *Roots.Travel and Translation in the Late Twentieth Century*, Cambridge Harvard University Press, 1997;
- Diaconu,Ion, *Culturaşidrepturileomului. Identitate. Diversitate. Multiculturalsim*, Bucureşti, Editura, Pro Universitaria, 2012;
- Frier, Pierre L, *Droit du patrimoineculturel*, Paris, Editura PUF, 1997;
- Lowenthal, David, *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, New York, Cambridge University Press, 1998;
- Richard L. Wiseman, *Intercultural communication theory*, London, Sage Publications, 1995;
- Monaca G. e G. Della Valentina, *GeografiaCivile:Lezioni*, ArchimedeEdizioni, 2002;
- Pizzorusso,Alessandro*Minoranze e maggioranze*,Torino, Einaudi, 1993;
- Musteață, Sergiu (coord.), *Protecțiajuridică a patrimoniuluiarheologic, Culegere de acte normative șiconvențiiinternaționale,*Chișinău, EdituraRuxanda, 2010;
- Zagato, Lauso con Mario Giampieretti, *Lezioni di diritto internazionale ed Europeo del patrimonio culturale*, parte 1 Protezione e Salvaguaedia, Venezia, Cafoscarina, 2011;
- Stamatopoulou, Elsa, *Cultural rights in International Law. Article 27 of the Universal* S.Abou, *L'identitéculturelle*, Paris, Anthropos, 1981;
- Stănescu, Vasile*Globalizarea: spre o nouătreaptă de civilizaţie...,* Cluj-Napoca, EdituraEikon, 2009;

Articles:

- Baird, Melissa"Heritage, Human Rights and Social Justice"in*Heritage& Society*, 2014;

[43]Richard L. Wiseman, *Intercultural communication theory*, London,Sage Publications, 1995.
[44]MelissaBaird, "Heritage, Human Rights and Social Justice"in*Heritage& Society*, 2014, p. 139.

- Silberman, Neil A "Heritage interpretation and human rights: documenting diversity, expressing identity, or establishing universal principles?" *International Journal of Heritage Studies*, 2012;
- V. Prott, Lynden and Patrick J. O'Keef (1992) "Cultural heritage or cultural property?"*International Journal of Cultural Property;*
- Logan,William"Cultural Diversity, cultural heritage and human rights: towards heritage managementas human rights-based cultural practice". *International Journal of Heritage Studies*, 2012;

Tratate:

- TratatulprivindUniuneaEuropeană (Tratatul de la Maastricht);
- Principalele tratate din domeniul dreptului internațional ;

Convention:

- Convenţia UNESCO pentrusalvgardareapatrimoniului cultural imaterial (2003);
- Convenţia UNESCO privindprotecţiaşipromovareadiversităţiiexpresiilorculturale, din 20.10.2005;
- Convenție pentru reprimarea capturii ilicite a aeronavelor;
- The European Cultural Convention;
- Unidroit- Cultural property- 1995;
- *Declaration of Human Rights and beyond* ;

Relevant Websites:

- UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity: UNESCO, Ministerulculturii, disponibilpewww.cultura.ro/unesco;
- Agenda 2030/united Educational, Scientific and…-Unesco www.unesco.org./new/en/unesco…/unesco.../agenda-2030.

RACIAL THEORIES IN INTERWAR ROMANIA

Florinela Giurgea
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract:Europe has a tradition of anti-Semitism, but also of anti-Gypsyism. On this background, the racial theories of the late nineteenth century became very popular after the First World War, with a peak when the National Socialists came to power in Germany. This trend does not escape either Romania, entering into the sphere of influence of the Nazis in the interwar period. The Jews are particularly concerned, but the racial theories and the official discourse slowly begin to look at the Roma, which the eugenics authors describes as the main factor of disgency of the Geto-Dacian "race" in Romania. After the deportation of the Jews from Bessarabia and Bucovina to Transnistria, it's time for some of the Roma - the nomads and those considered as threats to public order.

Keywords: Roma, Theory, Racial, Eugenic, Interwar

O caracteristică a perioadei interbelice este reprezentată de creșterea sentimentelor naționaliste în statele europene. Naționalismul s-a combinat în mod nefericit cu teoriile rasiale, populare în epocă, mai ales în Europa, dar și în alte părți ale lumii.

Pe de o parte, vorbim de statele cărora tratatele de pace de după Primul Război Mondial le-au adus pierderi de teritorii sau nu le-au dat satisfacție cererilor. Cel mai important - și probabil și cel mai marcat - dintre acestea a fost Germania, învinsă și considerată principala vinovată, ca declanșator al războiului. Pe de alta, de statele nou-create, care au simțit nevoia să se legitimeze prin factorul național. În România, aceasta s-a întâmplat, de multe ori, în discursul public, dar și în acțiunile conducătorilor statului, în defavoarea minorităților.

Antisemitismul religios, creștin, bazat pe acuzația că evreii nu-l recunosc pe Hristos – considerat de unii autori drept conjunctural - este dublat, spre sfârșitul secolului XIX, de un antisemitism așa-zis "științific". A doua jumătate a secolului XIX și începutul de secol XX sunt marcate și la nivel teoretic, prin idei precum cea a inegalității raselor – Joseph Arthur conte de Gobineau, *Eseu asupra inegalității raselor umane,* 1853-1855[1] sau eugeniste. Francis Galton este cel care a introdus termenul, preluând teorii ale lui Darwin, pe care le-a dezvoltat, ajungând în mod eronat la concluzii precum ereditatea capacităților intelectuale. Eugenie înseamnă în greaca veche "nobil prin naștere", iar Galton propunea, în *Hereditary Genius* (1869), pe baza teoriilor darwiniste și a unor formule matematice, modele statistice de evaluare a capacităților intelectuale, îmbunătățirea fondului social prin eugenie pozitivă, adică cultivarea unor capacități deosebite, intelectuale în primul rând, și respectiv eugenie negativă, adică oprirea de la răspândire a diverse defecte – de natură fizică sau intelectuală – prin controlul reproducerii[2]. Astfel, "trăsăturile negative ale oamenilor erau ereditare și se puteau identifica prin studii biografice, iar eugenismul ar fi avut ca scop îndepărtarea acestora"[3]. Cartea lui Gobineau a avut o circulație restrânsă, însă teoriile lui Darwin și dezvoltarea lor în sens rasial de Galton s-au bucurat de o mare popularitate.

Teoriile de această factură zugrăvesc o lume în care degenerarea civilizației este determinată de degenerarea raselor – prin metisare, adică mixarea raselor superioare, "ariene", cu cele slabe. Națiunile

[1] Proclamând superioritatea rasei ariene, cartea a constituit o sursă de inspirație pentru politicile rasiale de MAI târziu.
[2] Marius Turda, *Eugenism și antropologie rasială în România 1874-1944*, Editura Cuvântul; Muzeului Literaturii Române, București, 2008, p. 32-33.
[3] Diana Medan, *Psihologia negativă. Antisemitismul*, Editura Hasefer, București, 2015, p. 70.

și omenirea se îndreaptă astfel spre declin[4], inclusiv economic, pentru că o serie de resurse sunt alocate inutil celor slabi. Potrivit lui Gobineau, rasele sunt inegale sub aspectul vigorii, frumuseții și intelectului; între cele 3 rase – albă, galbenă și neagră, cea albă este superioară; iar, în interiorul său, tipul arian[5].

Darwinismul social a dus ideea mai departe, statuând că, în această lume, trebuie să se impună rasele cele mai puternice, în dauna celor slabe sau slăbite prin metisare. În acest tablou, germanii și popoarele nordeuropene erau văzute ca fiind din rasa superioară, ariană, căreia orice contact cu rasele inferioare i-ar fi slăbit vigoarea; evreii erau identificați ca principalul "dușman", ei fiind considerați cei care biologic amenință dominația rasei ariene, în primul rând.

Rasele inferioare erau reprezentate îndeosebi de evrei, dar nu numai; și romii – care, în baza acestei filosofii, deși arieni, fuseseră pervertiți – și cei cu diverse handicapuri, fizice sau sociale - vagabonzi, cerșetori, prostituate etc., calificați drept subumani (Untermenschen) și degenerați. Tot în această idee, comportamentul raselor e determinat de caracteristicile biologice, noțiunea centrală vehiculată în anii respectivi fiind cea de "sânge".

Pe aceeași linie, a determinismului biologic, Cesare Lombroso – medic italian de origine evreiască - a făcut un pas mai departe, în *Omul delicvent* (Torino, 1889) susținând teoria oamenilor predispuși la comportamente criminale. Pe baze empirice, acesta a statuat că există caracteristici fizice și anomalii, atavisme, care vădesc semnele unei predispoziții la comiterea de infracțiuni și la nesupunerea la regulile sociale, iar cei care dețin 4 sau mai multe dintre aceste semne trebuie exterminați. Teoria sa a fost primită cu răceală în lumea academică, însă a fost folosită de naziști[6] și în țările intrate sub influența lor, care au dezvoltat cercetări similare[7], cel mai adesea prin măsurători ale parametrilor fizici.

Naziștii au produs crime în masă – prin "soluția finală" - sub motivul dorinței de regenerare a națiunii și, în această logică, al dorinței de a scăpa de cei care determinau slăbirea vigorii rasei. A fost o metodă de a priva de drepturi o serie de grupuri pe bază de rasă (evreiască, romă, slavă), dar nu numai (au căzut victime acestei optici și persoanele cu handicap, cu diverse boli, inclusiv cele considerate "alterate" din punct de vedere social – vagabonzi, prostituate etc. "Curățirea" a însemnat de fapt exterminarea lor.

Încă din 1931 a existat un birou de cercetări nazist în acest sens, al SS; venirea naziștilor la putere și legile de la Nürnberg din 1935 au constituit momente de apogeu, promovând politici împotriva raselor considerate inferioare din punct de vedere fizic, dar și mental / intelectual, mergând de la interzicerea amestecului raselor până la sterilizarea și exterminarea celor considerate "inferioare".

În ce îl privește pe Hitler, acesta a mărturisit că a fost influențat de discursul populist și antisemit al politicianului austriac Karl Lueger; o altă sursă de inspirație, mai ales pentru teoriile privind rasa ariană, fiind scriitorul și jurnalistul Dietrich Eckart, unul dintre fondatorii Partidului Poporului, din care a evoluat național-socialismul. De mare ajutor i-a fost și Joseph Goebbels, un geniu, în felul lui, în ce privește propaganda.

Este de subliniat că teoriile rasiale au fost folosite ca bază de reflecție pentru o gândire totalitară, care a ales ca metodă forța brută, în ciuda educației avute de majoritatea exponenților săi principali, și în care suprimarea celor considerați mai slabi a fost conștientă, deliberată, de multe ori sub motivul consumului nejustificat de resurse.

---

[4] Marius Turda, *Fantesies of degeneration: Some Remarks on Racial Anti-Semitism in Interwar Romania*, în *Studia Hebraica*, nr. 3, CEEOL, 2003, p. 339.

[5] Arthur Gobineau, *The Inequality of Human Races*, William Heinemann, London, 1915, p. 205-208.

[6] Marius Turda, *Fantesies of degeneration: Some Remarks on Racial Anti-Semitism in Interwar Romania*, în *Studia Hebraica*, nr. 3, CEEOL, 2003, p. 340.

[7] Există o pleiadă de cercetători în domeniu, în epocă, în centrele universitare de la Cluj, Iași și București. La cârma Secției de Demografie, Antropologie și Eugenie, înființată de directorul Institutului Central de Statistică, Sabin Manoilă, în 1935, în cadrul ICS, a fost numit în 1941 Iordache Făcăoaru, un cunoscut promotor al ideilor rasiste în România.

În România Mare, situația nu era cu mult diferită față de ce se întâmpla pe plan european. Economic, pe fondul crizei declanșate în 1929, scandalurile de corupție – afacerea Skoda (1930), falimentul Marmorosch-Blank (1931) precum și "oculta" - camarila regală din jurul Elenei Lupescu, amanta lui Carol al II-lea, de origine evreiască - aveau să alimenteze sentimentele antievreiești.

Sentimentele antisemite aveau tradiție, atât în Vechiul Regat, cât și în alte provincii, precum Transilvania, Basarabia și Bucovina, reînglobate în 1918, unde evreii erau văzuți mai degrabă ca "străini". În cele din urmă două cazuri, antisemitismul avea să explodeze, pe fondul atitudinii considerate "trădătoare" a "iudeo-comuniștilor" în timpul războiului, în relație cu Armata română și a paranoiei legate de presupusa lor colaborare cu inamicul.

Social, perioada e marcată de o fixație pentru o Românie exclusivă, a românilor (având în centru concepte ca "națiune", "neam", "naționalism", "conștiință națională", "ideal național", "românism", "ortodoxie") și pentru conceptul de "curat". Într-o țară care, după Unire, avea aproape o treime din populație formată din minorități, aceasta s-a tradus prin idei și politici de îndepărtare a acestora (schimburi de populație, deportări, epurări etnice[8]), o politică denumită plastic "curățarea terenului" (concept care implică murdăria).

"Românizarea" a fost o reflecție a unui stat coercitiv și care se voia pur din punct de vedere etnic. Odată statul național format și recunoscut, în centrul preocupărilor a stat identitatea națională, iar teoriile privind națiunea – chiar și cele eronate, referitoare la rasă, în care se încerca dovedirea unei supremații, inclusiv biologice, din partea majorității – s-au situat în prim-plan.

În statul român nou format și adus la granițe maximale, minoritățile, percepute ca pericol față de esența "românească" a statului, dețineau un procent însemnat. Era vizată mai ales cea evreiască, percepută ca aducând cu sine, pe lângă pericolul economic – de concentrare a resurselor în mâinile unor "străini" – și pe cel comunist, iudeo-bolșevismul fiind un concept cu larg răsunet într-o epocă dominată de o adevărată paranoia pe această temă. Dar cel mai amenințător părea, în epocă, "pericolul" la adresa sănătății națiunii, prin degenerare.

Social, un eveniment major precum răscoala țărănească din 1907, a fost imputată arendașilor evrei (mai ales în Moldova) și greci (în Muntenia).

Simbolic, un punct sensibil, ca Armata, a fost atins atât prin scandalul legat de înzestrarea sa (afacerea Skoda, 1930). Pierderile teritoriale din anul 1940 au creat agitație în toată țara, iar populația evreiască – care, la retragerea din Basarabia ar fi scuipat ostașii români – a avut de suferit. Totul a culminat cu atacul comandamentului militar român de la Odessa din septembrie 1941, pus de asemenea pe seama evreilor, care au suferit din această cauză represalii majore.

Nu este de mirare că românizarea a început cu evreii. Iată două citate relevante din mareșalul Ion Antonescu, care demonstrează atât preluarea în discurs a retoricii vremii, cât mai ales planul, intențiile xenofobe. "Străinii" din text sunt de fapt minoritarii:

"Interesul țării și al meu este ca toți cei care vor să plece, să-i las să se ducă, pentru că ***vreau să reconstitui masa curată a Neamului Românesc și să scot cu pieptenele des pe toți străinii din Țara Românească"***[9]***;***

*"**I-am exclus pe jidani și încet, încet, îi scot pe ceilalți străini**... Tendința mea este să fac o politică de purificare a rasei românești și nu voi da înapoi în fața niciunei piedici ca să realizez acest deziderat istoric al neamului nostru. Dacă nu profităm de situația care se prezintă azi pe planul internațional și european, pentru a purifica neamul românesc, scăpăm ultima ocazie pe care istoria ne-o pune la dispoziție. Și eu nu vreau s-o scap, pentru că, dacă aș scăpa-o, desigur că generațiile viitoare m-ar blama. Pot aduce și Basarabia înapoi, și Transilvania, dacă nu purific neamul românesc,*

[8] Vezi în acest sens lucrarea lui Vladimir Solonari, *Purificarea națiunii. Dislocări forțate de populație și epurări etnice în România lui Ion Antonescu, 1940-1944*, Editura Polirom, Iași, 2015.

[9] **În ședința din 26 februarie 1942. Din volumul *Arhivele Naționale ale României Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri Guvernarea Ion Antonescu* (ediție de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă, volumul VI, Editura Mica Valahie, București, 2002),** care indică drept sursă *ANRM,. F. 706. Inv. 1. D. 566. fila 5.*

n-am făcut nimic, căci nu frontierele fac tăria unui neam, ci omogenitatea şi puritatea rasei lui. Şi aceasta urmăresc, în primul rând"[10]**.**

Primul citat este relevant pentru noţiunea de *parazitism*. Pieptenele des este, în judeţul Argeş, din care provenea Ion Antonescu, un instrument folosit pentru îndepărtarea păduchilor. În accepţiunea Conducătorului statului, minoritarii erau "străinii" care trebuiau îndepărataţi, metafora folosită arătând concepţia lui, că, asemenea păduchilor, aceştia sugeau sângele ţării, adică resursele, dar şi că, asemenea păduchilor, erau contagioşi, iritanţi şi mai ales se înmulţeau rapid.

Ideea că minorităţile sunt formate din "străini" revine în al doilea citat, care arată de asemenea o politică conştientă, de "purificare", sintagmă care apare de nu MAI puţin de trei ori în context, aproape în fiecare frază. În ambele citate, ideea este că interesul ţării e să îi îndepărteze, indiferent de mijloace.

Cei mai afectaţi de această percepţie au fost evreii. În centrul retoricii elitei intelectuale, politice româneşti, din toată acea perioadă, a stat antisemitismul. Deportării evreilor în Transnistria i-a urmat deportarea romilor. Chiar dacă împotriva celor din urmă nu au existat atacuri de magnitudinea şi virulenţa celor care vizau evreii, putem presupune că valul de ură revărsat zilnic a devenit ceva obişnuit în societatea românească. Extrem de rar, măsura deportării a fost chestionată sub aspectul lipsirii unor cetăţeni de drepturi fundamentale.

Ca şi în cazul evreilor, măsurile care au vizat romii au venit pe un fond preexistent. Semnalaţi în Europa din secolul al XIV-lea (după unii autori, chiar la 1100), romii au avut parte, la rândul lor, de persecuţii, pe tot parcursul Evului Mediu, care au început la scurt timp după ce şi-au făcut apariţia, în mai multe state europene. Potrivit observaţiei istoricului israelian **Shulamith Shahar din lucrarea "***Religious, Vagabonds, and Gypsies in Early Modern Europe"*[11]**,** antisemitismul şi antiţigănismul au tradiţie în acest areal, existând în privinţa romilor *"un câmp ideatic în ce îi priveşte format în toată Europa, ca şi în ce priveşte evreii"*. Însă, dacă în cazul persecuţiilor îndreptate contra evreilor şi musulmanilor, convertiţi (vezi cazul amintit din Spania - "limpieza de sangre") etnia era clar stipulată, **la romi, aceasta nu era neapărat principala cauză de respingere, numele etniei ("ţigani") desemnând mai degrabă un stil de viaţă al componenţilor grupului, care** ridica probleme autorităţilor.

Suspectaţi de cele mai mari rele – de la vrăjitorie până la spionaj - de-a lungul întregului Ev Mediu, romii au fost asociaţi cu vagabondajul şi furturile, cerşetoria şi prostituţia, iar autorităţile au luat măsuri contra celor "vinovaţi" de aceste fenomene, deveniţi rapid indezirabili. Prima menţiune, dintr-o cronică apărută în Imperiul Bizantin la începutul secolului al XIV-lea, îi desemnează drept "atsinganoi", ceea ce înseamnă, în greacă, "de neatins", fiind descrişi drept vrăjitori care pretind că pot prezice necunoscutul şi lucrează sub inspiraţie satanică. Potrivit lui Angus Fraser, în primele secole, caravane de romi au apărut în mai multe oraşe europene, ei susţinând în mod fals că sunt penitenţi din Egipt. Curând, apar descrieri extrem de defavorabile, precum cea din *"Cronica Bavareză"* a lui Aventinus din 1522:

"La această dată (e vorba despre anul 1439, n.n.) acea ***rasă*** *de oameni necinstiţi, drojdia şi scursura diferitelor popoare, care trăieşte la hotarele imperiului turcesc şi ale Ungariei (zigeni) a început să pribegească prin ţinuturile noastre sub conducerea regelui lor şi prin hoţie, jaf şi ghicit caută să se întreţină, nepedepsiţi furând. (...) Mint atunci când spun că vin din Egipt şi că zeii i-au constrâns la exil şi, fără de ruşine, prin sughiunul lor de şapte ani, simulează ispăşirea păcatelor strămoşilor lor care s-au îndepărtat de Fecioara cu pruncul Isus"*[12].

Romii au fost, în imaginarul european medieval, deseori asociaţi / confundaţi cu tătarii, poate din cauza culorii pielii, poate din cauza faptului că mulţi dintre ei au început să vină o dată cu triburile

[10]**În şedinţa din 6 octombrie 1941. Lya Benjamin,** *Evreii din România între anii 1940-1944. Vol. 2. Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniştri, Editura Hasefer, Bucureşti, 1996, p .326-327***, citată în https://razboiulpentrutrecut.wordpress.com/2013/09/20/ipse-dixit-ion-antonescu/, accesat în 2.05.2019.**

[11]https://brewminate.com/religious-vagabonds-and-gypsies-in-early-modern-europe/, accesat în 20.04.2019.

[12]Angus Fraser, *Ţiganii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 99.

aduse turci în Europa. Despre ei, a apărut credința că sunt păgâni, care fură, inclusiv copii; urmașii lui Cain, sau, în unele legende din spațiul german, din neamul celor care ar fi refuzat adăpostirea Fecioarei Maria, ai celor care ar fi rupt hainele de pe trupul lui Iisus Hristos ori al fierarului care a fabricat cuiele cu care a fost răstignit Mântuitorul[13].

Ei au fost de asemenea, în Europa, țintă a persecuțiilor – de cele mai multe ori, interdicții de a intra în țară sau în regiune; dar și expulzări, trimiteri în colonii, deportări, înrolări forțate, trimitere la muncă forțată, înrobiri, maltratări sau chiar omoruri, peste tot apărând reglementări explicite, fie împotriva lor ca etnie, fie împotriva nomadismului caracteristic, pus deseori în relație cu criminalitatea.

În perioada modernă, persecuțiile împotriva lor au continuat, deoarece, potrivit aprecierii cercetătorului Gunter Lewy[14], modul lor de viață nomad și stilul în care își câștigau existența – din cântat, mic comerț ambulant sau ghicit – era considerat de germani incompatibil, chiar un afront la adresa stilului lor de viață, centrat pe ordine socială și muncă din răsputeri.

O contribuție importantă a avut în acest sens Cesare Lombroso, deja menționat cu teoria criminalistică potrivit căreia anumite caracteristici fizice ar indica semnele predispoziției la delincvență, care, referindu-se la *"rasa țigănească"*, a statuat că romii *"sunt imaginea vie a unei întregi rase de criminali și își reproduc toate viciile și patimile: lenea, dragostea pentru orgie, furia impetuoasă, ferocitatea și vanitatea. De fapt, ucid cu ușurință pentru profit. Femeile lor se pricep să fure și își învață și copiii* (s.n.)*"*[15].

Nesupunerea la regulile sociale a romilor a dus la calificarea lor ca *asociali* și destul de rapid la ideea de exterminare, în perioada nazistă. Ei au fost considerați, alături de evrei, drept *"Fremdrasse"* (rase străine), elemente care afectează puritatea rasei ariene. Dacă evreii erau văzuți ca *"paraziți"* în statul german, teoria în cazul romilor arăta că aceștia, la origine arieni, erau *"vinovați"* de faptul că au ajuns o rasă slăbită, prin metisare, doar 10% mai fiind puri, potrivit opiniei lui Robert Ritter - conducătorul, din 1937, Centrului de Cercetare pentru Igienă Rasială și Biologia Populației, o agenție în subordinea Ministerului Sănătății german. Acesta avea să lucreze îndeaproape cu Poliția, pentru identificarea romilor care, potrivit cercetărilor sale, ar fi fost *"Mischlinge"* (romi parțiali sau corciturі) – ei erau, ca atare, expuși aplicării *"soluției finale"*.

Pe fundalul atmosferei rasiale din Europa și a promovării agresieve a ideilor de "rasă" de către Germania nazistă, cu care se aliase, statul român a decis că se vrea pur din punct de vedere etnic, scop în care trebuiau eliminate toate elementele alogene. Romii erau, numeric, abia pe locul 8 în ce privește numărul celor declarați la recensământul din 1930 – după români, maghiari, germani, evrei, ruteni, ruși și bulgari - cu doar 1,45% din totalul populației și, fiind în general săraci, nu amenințau în niciun fel din punct de economic interesele majoritarilor[16], cum o făceau evreii. Totuși, nici romii nu au fost exceptați de la studiile eugenice și de biopolitică, care urmau, și în România, trendul european (în expoziția lui Marius Turda, *Știință și etnicitate*, apar o mulțime de astfel de titluri, între care și *Indicele cefalic la țigani*, "studiu" care include inclusiv date ale romilor români, turci și bulgari din colonia Iris, defalcat, inclusiv pe sexe, prezentate în comparație cu alte populații conlocuitoare – români, unguri - prezentat de Iordache și Tilly Făcăoaru în 1936).

---

[13] Marian Zăloagă, *Romii în cultura săsească în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj Napoca, 2015, p. 136-138.

[14] Autorul *The Nazi Persecution of the Gypsies* și *Himler and The Racially Pure Gypsies*, care a emis păreri extrem de controversate, printre care aceea că genocidul romilor nu este comparabil cu "soluția finală" aplicată evreilor de către naziști în Al Doilea Război Mondial.

[15] *"Gli Zingari sono un intera razza di delinquenti e ne riproducono tutti i vizi e le passioni: l'oziosità, l'ignavia, l'amore per l'orgia, l'ira impetuosa, la ferocia e la vanità. Essi infatti assassinano facilmente a scopo di lucro. Le loro donne sono più abili nel furto e vi addestrano i loro bambini"*, în Loredana Narciso, *La maschera e il prejudicio Storia degli Zingari*, Editore Melusina, 1990, p. 145, citează din Lombroso, Cesare, *L'Uomo deliquente. In rapport all'antropologia, alla giurisprudenza e alle altre discipline, carcerarie*, Torino, 1878, p. 114.

[16] Vladimir Solonari, *Purificarea națiunii. Dislocări forțate de populație și epurări etnice în România lui Ion Antonescu, 1940-1944*, Editura Polirom, Iași, 2015, p. 245.

Exponenții curentului eugenic din România au fost în special oamenii de știință reuniți în jurul Școlii de Igienă și Igienă Socială de la Cluj a dr. Iuliu Moldovan, care a jucat un rol important și în cadrul ASTRA (Asociațiunea Transilvană pentru Literatura și Cultura Poporului Român), înființată în 1861, dar care în anii interbelici a ajuns să aibă drept cea mai importantă secție a sa pe cea denumită *"medicală-biopolitică"*. În 1927, Moldovan a lansat revista *Buletin eugenic și biopolitic*, în care pleda pentru *"redeșteptarea conștiinței de rasă"*, alături de alți eugeniști, și care a găzduit atât cercetări eugenice, cât și articole de acest tip, în care erau frecvente referirile la grupuri etnice, grupe de sânge, index facial, index cefalic, morfologie, biometrie, biotipologie, fiziologie, unele dintre ele puse în corelație cu criminalitatea sau inteligența[17]. Ele aparțineau, printre altele, unor membri ai Gărzii de Fier precum Ovidiu Comșia, care susținea, printre altele, că *"regimul de mână forte își află o justificare biologică"*, aceea de a stopa degenerarea rasei, a *"neamului românesc"*, sau frații Făcăoaru[18], ori lui Sabin Manuilă (cel căruia îi aparțin planul de creare a unei *"națiuni omogene din opunct de vedere etnic"* prezentat în octombrie 1941, dar și de *"rezolvare a problemei țiganilor"*, pe care o considera *"marea problemă rasială a României"*[19]). Frații Făcăoaru au contribuit din plin la *"știința"* românească dedicată raselor, mai ales celei rome, pe care o apreciau, exact ca și colegii lor naziști, drept disgenică și care *"slăbea"* neamul românesc, definit în termeni rasiali, de comunitate de sânge. Potrivit acestora, etnia romă era mult mai numeroasă decât cea declarată la recensământul din 1930, de circa 262.000 de oameni. În timp ce Iordache Făcăoaru susținea că ar fi de fapt 400.000, fratele său, Gheorghe Făcăoaru, plusa la nu mai puțin de 600.000, primul deplângând faptul că autoritățile nu au luat nicio măsură contra romilor, asimilarea lor și *"**promiscuitatea socială cu populaţia autohtonă** la oraşe, ca şi la sate, şcoala în comun"*:

*"**Procesul asimilării e activat şi agravat nu numai de numărul mare de ţigani,** ci şi de alţi factori specifici împrejurărilor politice de la noi: dispoziţia tolerantă a poporului român, răspândirea ţiganilor pe toată suprafaţa ţării, promiscuitatea socială cu populaţia autohtonă la oraşe, ca şi la sate, şcoala în comun, împroprietărirea multora din ei şi înlesnirea vieţii sedentare, care le-a uşurat intrarea în comunitatea românească, **absenţa oricăror restricţiuni legale** şi, în sfârşit, dispoziţia ocrotitoare a guvernelor şi a autorităţilor administrative"*[20].

După cum se poate observa, în opinia lui Iordache Făcăoaru, romii erau un factor de alterare a populației autohtone, iar sedentarizarea lor, de rău augur. Pe aceeași linie de gândire, Gheorghe Făcăoaru a propus direct exterminarea romilor, cu referire direct la cei nomazi și seminomazi:

*"**Ţiganii nomazi şi seminomazi să fie internaţi în lagăre de muncă forţată.** Acolo să li se schimbe hainele, să fie raşi, tunşi şi sterilizaţi. **Pentru a se acoperi cheltuielile cu întreţinerea lor, trebuiesc puşi la muncă forţată. Cu prima generaţie am scăpa de ei. Locul lor va fi ocupat de elementele naţionale, capabile de muncă ordonată şi creatoare. Cei stabili vor fi sterilizaţi la domiciliu** (...). În acest fel, periferiile satelor şi oraşelor nu vor mai fi o ruşine şi un focar de infecţie al tuturor bolilor sociale, ci un **zid etnic** folositor naţiei, şi nu dăunător"*[21].

Din 1935, la București a funcționat, în cadrul Institutului Central de Statistică condus de Sabin Manuilă, Secțiunea de Demografie, Antropologie și Eugenie, care a fost condusă de Iordache Făcăoaru din 1941; iar din 1940, un Institut de Antropologie, între cercetători regăsindu-se și Ion Chelcea, autorul, încă din anii '30, a unor propuneri de izolare a romilor în colonii și chiar de sterilizare a lor, pentru evitarea amestecului sângelui lor cu cel al majoritarilor. Argumentația sa apare pe larg în lucrarea *Țiganii din România*, publicată în 1944 sub egida Institutului Central de Statistică, dar care

[17] Vezi expoziția lui Marius Turda din 2018, *Știință și etnicitate. Cercetarea antropologică în România anilor '30*.
[18] Vladimir Solonari, *op.cit.*, p. 75-83.
[19] Vladimir Solonari, *op.cit.*, p. 28 și 248.
[20] *Raportul final* al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România, http://www.pogromuldelaiasi.ro/wp-content/uploads/2012/08/Raportul-Comisiei-Internationale-pentru-Studierea-Holocaustului-in-Romania.pdf, accesat în 10.12.2018, p. 228.
[21] Idem.

evident a durat până a fost scrisă; oricum, măsurile de această factură, luate împotriva romilor de Ion Antonescu, erau deja un fapt. Ea poate fi interpretată însă şi ca o bază teoretică a ceea ce deja se întâmplase. Astfel, Chelcea distingea în rândul romilor din România 3 tipuri. În concepția sa, băieșii sau rudarii puteau fi asimilați de populația majoritară; dintre romii *"de sat"*, el propunea ca doar o mică parte – muzicieni și fierari - să fie păstrați, restul colonizați sau sterilizați, în timp ce *"tipul speculator"* (nomazii) trebuiau deportați în Transnistria[22], nicidecum asimilați, pentru că ar fi *"perturbat" "sângele"* românesc:

„Amestecul de sânge produce spărtura definitivă în cercul închis comunitar şi ajunge să distrugă cercul de fier: legea sângelui. Ca urmare avem adevărate crize sociale. ***Asimilarea ţiganilor de cort ar produce o perturbare gravă în conştiinţa sângelui românesc****. Noi avem o concepţiune naturală asupra problemei ţiganilor. Din această cauză,* ***pledăm pentru o izolare totală faţă de ţiganii de cort. În zilele noastre, aceştia ar putea fi mutaţi undeva în Transnistria sau dincolo de Bug. Dintre ei, trebuiesc însă rezervaţi o parte, pentru un parc în natură, spre a nu pierde ţara o specie rară de ţigani aflată printre noi. Marele număr al ţiganilor de sat va trebui colonizat într-o parte mărginaşă a ţării, trecuţi peste Nistru, la caz sterilizaţi spre a nu se mai înmulţi şi astfel să li se piardă neamul care ameninţă să înăbuşe însuşirile bune, existente la populaţia noastră.*** *Să nu uităm că bastardul se apropie mai mult de partea neamului inferior. Iar* ***prolificitatea lor superioară, înlesneşte o difuzare largă şi efectivă a dispoziţiilor inferioare impusă prin corcire.*** *Pe viitor, în oraşe, nu va mai putea trăi decât un număr mic de ţigani meseriaşi brevetaţi. Printre primele oraşe descongestionate de ţigani, ar trebui să fie Bucureştiul, apoi, pe rând, celelalte oraşe, capitale de provincii. Urmează satele, în ordinea numărului însemnat de ţigani pe care-l au. Înlăturarea se va putea face progresiv şi pe o perioadă mai mare de timp. Restul nu interesează. Acesta e de altfel singurul punct de plecare în dezlegarea problemei ce ne preocupă (s.n.)"*[23].

Raportul final al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România vede în astfel de opinii o prelungire a celor rasiste din epocă, îndeosebi ale celor din Germania, sub influența căreia începea să intre statul român, precizând că ele *"au avut în România o circulație foarte restrânsă"*. Potrivit aceleiași surse, chiar dacă opinia publică nu le era neapărat favorabilă, romii nu reprezentau o problemă, în ochii autorităților[24].

Dacă foarte mult timp a existat o *„nepăsare politică"* față de ei, apogeul atitudinilor antirome a fost atins în anii războiului, când mareșalul Ion Antonescu a decis și pus în practică deportarea lor în Transnistria. Chiar dacă, până atunci, erau relativ mai bine acceptați / tolerați decât reprezentanții altei minorități persecutate, cea evreiască, și ca atare relativ feriți de măsurile cu caracter rasial, romii din România erau totuși văzuți ca grup social care crea probleme – mai ales de ordine publică.

"Problema ţigănească" în România mareşalului Ion Antonescu

Nu este lipsit de interes faptul că Institutul de Biologie Etnorasială din România din anii '40 a purtat numele *Conducătorului* de la acea dată, Ion Antonescu. În epocă, conceptul de națiune și eugenia mergeau mână în mână.

Ministrul Propagandei, Nichifor Crainic, enunțase încă din 1938 *„Programul statului etnocratic"*, în care influența teoriilor rasiale germane este evidentă: între cei 4 piloni fundamentali ai statului etnocratic preconizat se regăsește *"sângele"* (alături de pământ, suflet și credință), el statuând

[22]Marian-Viorel Anăstăsoaie, *Roma Gypsies in the History of Romania: An Old Challenge for Romanian Historiography*, RJSP, 2003, 3, nr. 1, p. 269, accesibil la adresa https://www.academia.edu/2534874/Roma_Gypsies_in_the_History_of_Romania_An_Old_Challenge_for_Romanian_Historiography, accesat în 3.05.2019.

[23] citat în Ion Duminică, *Deportarea și exterminarea țiganilor din România în Transnistria (1941-1944)*, http://www.platzforma.md/arhive/2357, accesat în 10.02.2019.

[24]*Raportul final*, p. 227-228.

că *"**orice minoritar neasimilat, dar activ în organismul statului, e un element de disoluție și de ruină**"*[25].

Un alt colaborator important al lui Ion Antonescu, ideolog al Gărzii de Fier, Traian Herseni, își declara în 1940 și 1941 deschis admirația pentru politica rasială a statului național-socialist german, teoriile acestuia privind îmbunătățirea rasei. Aplicate la România, acestea sunau, în viziunea lui Herseni, la modul următor: și rasa românilor, *"geto-romană"*, era ariană și de asemenea fusese contaminată de *"elemente de rasă inferioară",* mai exact cu sângele romilor, grecilor și evreilor:

*„Fără nici o îndoială **decăderea poporului român se datorește infiltrării în grupul nostru etnic a unor elemente de rasă inferioară, corcirii sângelui străvechi, geto-roman, cu sânge fanariot și țigănesc, iar acum în urmă cu sânge jidovesc.** Elita țării care ar fi trebuit să cuprindă pe cele mai curate exemplare ale rasei s-a transformat într-o pătură suprapusă, fără legătură de sânge cu comunitate etnică și fără aderență la tradițiile și idealurile naționale"*[26].

Acesta s-a declarat adeptul eugeniei, pentru îmbunătățirea rasei el propunând legi și metode eugenice, precum sterilizarea disgenicilor, statuând, exact ca naziștii, că aceasta *"nu numai că nu trebuie privită prosteşte ca o încălcare a demnității omenești, dar ea este un elogiu adus frumuseții, moralității și în genere perfecțiunii"*[27] și subliniind necesitatea unei *"politici rasiale"* în acest sens:

*„O rasă poate fi păstrată, purificată, înmulțită și îmbunătățită pe cale ereditară, de unde **putința și nevoia unei politici rasiale, eugenice**"*[28].

Această viziune era pe cale să se împlinească, o dată cu ocuparea Transnistriei de către trupele românești și germane, în vara anului 1941, cu ajutorul lui Sabin Manuilă, directorul Institutului Central de Statistică, de asemenea un adept declarat al teoriilor rasiale, principalul consultant al mareșalului Ion Antonescu în problema "politicilor de populație", cu mare influență în politicile statului român antonescian referitoare la minorități. Concepția lui Manuilă în privința acestei *"politici de populație"* era una biopolitică, în care românii *"puri"* ar fi urmat să fie strânși la un loc, în paralel cu *"eliminarea din corpul nostru a tuturor minoritarilor care manifestează tendințe centrifugale"* sau mai bine zis ca efect al acesteia.

Așa cum o demonstrează *Jurnalul mareşalului Ion Antonescu*, în 17 august 1941, acesta era în Tighina, discutând cu Sabin Manuilă *"problema inventarierii populaţiei şi lucrurilor din Basarabia şi Bucovina, dând instrucţiuni la proiectele politice de populaţie pe care doreşte să o inaugureze (s.n.)"*[29].

Conform aceluiași *Jurnal*, la câteva luni de la preluarea administrării teritoriului transnistrean de către România, Ion Antonescu l-a chemat din nou la el pe Sabin Manuilă, în 18 noiembrie 1941, discutând cu acesta *"chestiunea minorităților în Stat şi a statisticilor"*[30].

Sabin Manuilă era un promotor al așa-numitelor *"politici de populație"*, declarându-se convins că guvernării antonesciene "*îi va reveni sarcina istorică de a face reforma epocală a politicii noastre rasiale*". Iar dacă în cazul majorității etniilor minoritare din România existau state de origine, care le apărau și cu care se puteau angaja schimburi de populație, în cazul evreilor și romilor, neexistând, el

---

[25] Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocrație,* Editura Albatros, București, 1997, p. 241.
[26] Traian Herseni, *Rasă și destin național, Cuvântul* 18, 91 (1941): 1, în Marius Turda, *Eugenism și antropologie rasială în România 1874-1944*, Editura Cuvântul; Muzeului Literaturii Române, București, 2008, p. 75.
[27] Idem.
[28] Traian Herseni, *Mitul sângelui, Cuvântul* 17, 41 (1940): 1-2, în Marius Turda, *Eugenism și antropologie rasială în România 1874-1944*, Editura Cuvântul; Muzeului Literaturii Române, București, 2008, p. 129.
[29] Gheorghe Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, *Pace și război (1940-1944), Jurnalul mareșalului Ion Antonescu*, vol. I, Casa editorială Demiurg, Iași, 2008, p. 249, accesat la 28.04.2019.
[30] Idem, pagina 312.

propunea eliminarea din corpul național a acestora, prin *"transferuri unilaterale de populație"*, deși nu e clar ce însemnau de fapt acestea[31].

O dovadă că România intrase sub spectrul nazist o constituie faptul că în cadrul acestui *"program"*, bazat pe *"comandamente rasiale"*, figurau *„rezolvarea programatică a problemei evreiești"*, respectiv *„combaterea pericolului influenței rasiale a țiganilor"*, precum și *„măsuri practice de eugenie"*, care ar fi dat posibilitatea *"îmbunătățirii calității populației"*, precum și *"ridicării prestigiului țării în străinătate"*. În opinia directorului Institutului Central de Statistică, chiar dacă evreii constituiau *„cea mai importantă problemă socială, cea mai acută problemă politică și cea mai gravă problemă economică a României"*, ei nu reprezentau totuși o problemă rasială, *"pentru că amestecul de rasă între Români și Evrei este foarte rar"*[32]. Însă, în cazul romilor, Manuilă vedea în ei principalul factor de disgenie al națiunii române, ei fiind *"cea mai acută problemă rasială"* întrucât *„nu constituiesc valori sociale și nu au valoare de actualitate. Din contră, din ceea ce știm din studiile de specialitate, se poate afirma că* ***grupul etnic al țiganilor este cel mai inferior ca valoare socială și mai ales morală"***[33].

*„**Problema țigănească este cea mai importantă, acută și gravă problemă rasială** din România"*, susținea Manuilă, arătând că romii s-au amestecat cu românii, afectându-le rasa[34]: *„**Amestecarea sângelui românesc cu cel țigănesc este cea mai disgenică influență care afectează rasa noastră**"*[35].

De altfel, în 1941, acesta vorbea deja despre forme concrete ale preconizatei *"politici rasiale"*, promovând-o ca pe una a întregii societăți, interesate de propășirea biologică a nației:

*„**Măsurile luate trebuie să fie energice și fulgerătoare. Stânjenirea disgenicilor, a indizerabililor trebuie să meargă până la completa lor sterilizare**. (...) Politica rasială nu este o politică secretă, care să poată fi pusă în practică în cancelariile guvernului. **Politica rasistă este politica maselor, care trebuie să fie convinse de comandamentele rasiale ale neamului și care să aibă idealul sfânt al propășirii biologice a populației**"*[36].

Începând din vara anului 1942, în lagărele de muncă înființate în Transnistria intrată sub administrație românească, *„la Bug"*, au fost deportați la rândul lor romii - circa 25.000 de persoane – potrivit indicațiilor autorităților, cei nomazi, fără ocupație și cei condamnați - din care doar circa jumătate s-au mai întors, după ce au fost expuși frigului, foametei și bolilor. Deportarea lor a fost justificată prin rațiuni de ordine publică și igienă, fără ca persoanele care au decis-o și cele care au implementat-o să admită vreodată că ar fi avut motivații rasiale. Dar chiar și atunci când deportările romilor nomazi în Transnistria deveniseră realitate, iar ale celor stabili, dar "periculoși" se preconiza, într-un studiu înaintat Președinției Consiliului de Miniștri, la cererea expresă a mareșalului Ion Antonescu, datat 7 septembrie 1942, Sabin Manuilă vorbea despre romi în termeni de *"primejdie rasială"*, cu referire la subiectul viitorului neamului românesc:

---

[31] Viorel Achim, *Schimbul de populație în viziunea lui Sabin Manuilă*, în *Revista istorică*, 13, nr. 5-6, 2002, p. 133-150, sau la adresa https://www.scribd.com/document/345739687/Achim-Viorel-Schimbul-de-populatie-2002-pdf, accesat în 4.05.2019

[32] Sabin Manuilă, *Das Judenproblem in Rumänien zahlenmässig gesehen*, *Deutches Archiv für Landesund Volksforschung* 5 (1941): 603-613, în Marius Turda, *Eugenism și antropologie rasială în România 1874-1944*, Editura Cuvântul; Muzeului Literaturii Române, București, 2008, p. 128-129.

[33] Sabin Manuilă, *Problema rasială a României*, România Nouă 7, 41 (1940), în Marius Turda, *Eugenism și antropologie rasială în România 1874-1944*, Editura Cuvântul; Muzeului Literaturii Române, București, 2008, p. 72.

[34] Rasa "dacică", potrivit lui Chelcea, în Marius Turda, *op. cit.*, p. 101.

[35] Sabin Manuilă, *Problema rasială a României*, România Nouă 7, 41 (1940), în Marius Turda, *Eugenism și antropologie rasială în România 1874-1944*, Editura Cuvântul; Muzeului Literaturii Române, București, 2008, p. 73.

[36] Sabin Manuilă, „Acțiunea eugenică ca factor de politică de populație", *Buletin eugenic și biopolitic* 12, 1 (1941), p. 2-4, în Marius Turda, *Eugenism și antropologie rasială în România 1874-1944*, Editura Cuvântul; Muzeului Literaturii Române, București, 2008, p. 73.

"*Deşi păstrători prin împrumut a unora din vechile tradiţii şi anumitor elemente de folclor românesc, mai mult sau mai puţin curate, pe lângă posesiunea câtorva meşteşuguri primitive,* ***ţiganii rămân totuşi non-valori sociale şi naţionale şi o primejdie rasială, în măsura în care, în viitor, neamul nostru îşi caută şi îşi păzeşte o substanţă biologică mai pură şi tinde conştient la un mai înalt ideal românesc de umanitate***"[37].

BIBLIOGRAPHY

ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri
Raportul final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România
Achim, Viorel, *Schimbul de populaţie în viziunea lui Sabin Manuilă*, în *Revista istorică*, 13, nr. 5-6, 2002.
Anăstăsoaie, Marian-Viorel, *Roma Gypsies in the History of Romania: An Old Challenge for Romanian Historiography*, RJSP, 2003, 3, nr. 1.
Buzatu, Gheorghe, Cheptea, Stela, Cîrstea, Marusia, *Pace şi război (1940-1944), Jurnalul mareşalului Ion Antonescu*, vol. I, Casa editorială Demiurg, Iaşi, 2008.
Crainic, Nichifor, *Ortodoxie şi etnocraţie,* Editura Albatros, Bucureşti, 1997.
Fraser, Angus, *Ţiganii,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.
Gobineau, Arthur, *The Inequality of Human Races*, William Heinemann, London, 1915.
Medan, Diana, *Psihologia negativă. Antisemitismul*, Editura Hasefer, Bucureşti, 2015.
Solonari, Vladimir, *Purificarea naţiunii. Dislocări forţate de populaţie şi epurări etnice în România lui Ion Antonescu, 1940-1944*, Editura Polirom, Iaşi, 2015.
Stoenescu, Alex Mihai, *Ţiganii din Europa şi din România. Studiu imagologic,* Editura RAO, 2014.
Turda, Marius, *Eugenism şi antropologie rasială în România 1874-1944*, Editura Cuvântul; Muzeului Literaturii Române, Bucureşti, 2008.
Turda, Marius, *Fantesies of degeneration: Some Remarks on Racial Anti-Semitism in Interwar Romania*, în *Studia Hebraica*, nr. 3, CEEOL, 2003.
Zăloagă, Marian, *Romii în cultura săsească în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea*, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităţilor Naţionale, Cluj Napoca, 2015.

[37] ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 42/1942, în Viorel Achim, *Documente privind deportarea ţiganilor în Transnistria*, vol. I, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 172.

PALESTINE - THE ROAD FROM OSLO TO APARTHEID

Roxana Georgiana Holcă Nistor
PhD Student, "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: This paper aims to analyze the political relations between Israel and Palestine after the end of the Cold War. The signing of the 1993 Oslo Accords should have been the first step towards lasting peace in the Middle East, ending a decade-long conflict between the Arab and the Jewish populations. Unfortunately, the political leaders of both camps did not know how to take advantage of the bridge that had just been created between the two entities and finally, the Oslo Accords came to represent only the first step that would open the road for Israeli apartheid. Today, historic Palestine is divided between Arabs and Jews through separate roads, Jewish colonies implanted in the heart of the Arab world, and a wall separating the two camps. "The two states solution" appears to be more distant than ever, given that both Israeli and Palestinian leaders are less likely to have peaceful negotiation. The current political evolution shows us that, until the outbreak of a new armed conflict between the two camps, it is only a matter of time.

Keywords: The Oslo Accords, apartheid, Palestine, Israel

În 1974, în fața Adunării Generale a Națiunilor Unite, liderul palestinian, Yasser Arafat ținea celebrul discurs rămas în istorie ca "*discursul ramurei de măslin*": "*Astăzi am venit cu o ramură de măslin într-o mână şi o puşcă in cealaltă. Nu lăsați ca ramură de măslin să cadă din mâna mea! Repet: Nu lăsați ca ramură de măslin să cadă din mâna mea!*".[1] De la acest moment, până la începutul anilor '90, au avut loc numeroase evenimente la care palestinienii au fost nevoiți să lase ramura de măslin deoparte și să folosească pușca. Cu toate acestea, odată cu încheierea Războiului Rece conflictul arabo-israelian a intrat într-o nouă etapă a existenței sale. Entuziasmul încheierii unei etape extrem de complicate din istoria mondială a omenirii lăsa să se întrevadă, în sfârșit, posibilitatea creării unui mediu propice pentru intensificarea negocierilor de pace arabo-israeliene și încheierea unui conflict care a divizat opinia publică internațională și a polarizat Orientul Mijlociu timp de zeci de ani.

În lumina noilor realități politice, liderii mondiali au făcut front comun pentru găsirea unei soluții care să răspundă cerințelor ambelor tabere, astfel, sub auspiciile puterilor occidentale, are loc în 1991, la Madrid, prima Conferință de pace care îi pune față în față pe liderii palestinieni și israelieni. În ciuda faptului că israelienii nu au dorit să accepte convorbiri directe cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei, s-a reușit totuși găsirea unei soluții care să satisfacă orgoliul israelian și care să permită prezența delegației palestiniene la conferință. Conform programului conferinței negocierile ar fi trebuit să se desfășoare între delegația israeliană și cea iordaniano-palestiniană. Cu toate acestea, însă, liderii israelieni au purtat discuții separate cu reprezentanții iordanieni și cu cei palestinieni, cu mențiunea faptului că la negocierile cu tabăra palestiniană trebuiau să fie întotdeauna prezenți și câțiva oficiali iordanieni pentru a salva aparențele.[2] Deși întreaga conferință s-a desfășurat într-un mediu steril, cele

[1] ***, *Speech by Yasser Arafat to the UN General Assembly in New York, 13 November, 1974*, https://al-bab.com/albab-orig/albab/arab/docs/pal/arafat_gun_and_olive_branch.htm, accesat 4.05.2019.
[2] Robert Assaraf, *Ariel Sharon și bătăliile lui politice*, Editura Minerva, București, 2008, p.172.

două tabere au lăsat totuși să se înțeleagă faptul că ar putea ajunge la un numitor comun. Discuțiile începute la Madrid au continuat, în mai multe etape, la Washington, fiind din când în când întrerupte de evenimentele aflate în plină desfășurare pe cele două continente – pe de o parte alegerile prezidențiale din Statele Unite iar pe de altă parte, acțiunea israeliană de expulzare în Liban a 415[3] membrii ai grupării Hamas ca urmare a asasinării unui cadru militar israelian de la frontiera libaneză și totodată, într-o încercare disperată a guvernului de la Tel Aviv de a pune punct atacurilor teroriste întreprinse de liderii Hamas pe teritoriul Israelului.

În timp ce negocierile de la Washington înaintau cu greu, în capitala Norvegiei, la Oslo, Ministrul de externe norvegian, Johann Holst și profesorul Terje Larsen, împreună cu soțiile acestora, pregăteau cele mai ample negocieri de pace dintre guvernul israelian și OEP. Delegația israeliană condusă de oamenii de încredere ai primului ministru Yitzhak Rabin – Ministrul de externe, Shimon Peres și Ministrul adjunct de externe, Yossi Beilin – împreună cu delegația palestiniană care îi avea în frunte pe Mahmoud Abbas (Abu Mazen[4]) și Ahmed Qurei[5] (Abu Ala), oamenii de încredere ai lui Yasser Arafat, au purtat cele mai intense discuții din istoria negocierilor palestiniano-israeliene, într-un cadru privat, departe de intervenția puterilor străine.

Negocierile secrete dintre cele două tabere s-au finalizat prin semnarea Declarației de principiu din 18 august 1993[6], declarație care pentru prima dată în istoria conflictului palestiniano-israelian avea ca obiectiv recunoașterea reciprocă între cele două entități naționale. Faptul că această declarație a fost semnată în mare secret, cu un scenariu desprins parcă din filmele de acțiune - Ministrul de externe israelian, Shimon Peres și directorul general al MAE israelian, Uri Savir, împreună cu mâna dreaptă a lui Yasser Arafat, Mahmoud Abbas, s-au întâlnit pentru a semna declarația, într-o casă izolată de la periferia capitalei norvegiene, în jurul orei 2 noaptea[7] – demonstrează faptul că atât liderii israelieni cât și cei palestinieni și-au dorit ca aceste negocieri de pace să aibă în vedere doar interesele celor două părți și nu interesele altor state, aliate sau nu.

Deși americanii au suportat cu greu această scoatere din ringul negocierilor palestiniano-israeliene, au înțeles destul de repede importanța evenimentului și au propus ca semnarea oficială a Acordurilor să aibă loc la Casa Albă, pe 13 septembrie 1993, într-o ceremonie grandioasă care a reunit reprezentanții de seamă ai întregii comunități internaționale.[8]

Semnarea Acordurilor de la Oslo a avut un impact imens atât asupra populației palestiniene cât și asupra israelienilor. Extremiștii din ambele tabere s-au grăbit să condamne acordurile de pace și să întrevadă începutul unui nou conflict palestiniano-israelian. Procesul de pace început la Oslo a fost continuat prin semnarea Acordului Oslo II, acord semnat în realiate la Taba, în Egipt, la 24 septembrie 1995 și parafat și de această dată la Casa Albă, câteva zile mai târziu, pe 28 septembrie[9].

Populația palestiniană a condamnat decizia lui Arafat de a semna Acordurile de la Oslo. Aceasta s-a împărțit în două tabere: cei care erau de părere că Arafat a trădat cauza palestiniană și cei care au considerat că de fapt, liderul lor a fost atras într-o cursă pusă la cale de liderii israelieni. În ciuda faptului că semnarea acestor acorduri a dus la împărțirea Palestinei și la preluarea controlului de către Israel, cel puțin în ceea ce privește regiunea Cisiordaniei, la momentul respectiv aceasta părea să fie singura opțiune a lui Yasser Arafat. Părăsit de aliații lui tradiționali - statele proaspăt ieșite de sub umbrela sovietică care se aflau în plin proces de democratizare – și pus în fața unui adversar din ce în ce mai puternic susținut de Statele Unite ale Americii, puterea numărul 1 în lume la acel moment,

[3] *Ibidem*, p.179.
[4] În cultura arabă este un lucru comun ca o persoană să fie identificată după numele copiilor săi. Abu Mazen se traduce prin "tatăl lui Mazen", Mazen fiind fiul cel mare al lui Mahmoud Abbas.
[5] Jimmy Carter, *Palestine – peace not apartheid*, Simon and Schuster Paperbacks, New York, 2006, p.133.
[6] Robert Assaraf, *op. cit.* p.183.
[7] *Ibidem*, p.183.
[8] *Ibidem*, p.187.
[9] *Ibidem*, p.195.

singura alternativă pentru Arafat era doar găsirea unui numitor comun cu Israelul și demararea procesului de pace. ”Trădarea cauzei palestiniene” nu a fost în fapt decât o încercare disperată de a găsi o soluție pentru ca națiunea palestiniană să continue să existe.

De partea cealaltă, evreii ultranaționaliști în frunte cu reprezentanții colonilor implantați în teritoriile palestiniene au văzut în semnarea Acordurilor de la Oslo trădarea scopului lor suprem, acela de a îngloba în Israel toate teritoriile biblice și de a crea Marele Israel. Ytzhak Rabin s-a văzut nevoit să apere decizia semnării unui acord cu tabăra palestiniană precizând faptul că granițele statului Israel ”*vor fi dincolo de frontierele existente înainte de Războiul de șase zile*”, iar Israelul ”*nu va reveni la granițele din 4 iunie 1967*”[10], granițele pe care le recunoaște în mod oficial Organizația Națiunilor Unite. Din nefericire, premierul israelian a plătit scump decizia de a semna Acordurile Oslo II, fiind în cele din urmă victima unui asasinat politic care în opinia cercetătorului Itamar Rabinovich marchează drumul Israelului către dreapta eșichierului politic – acolo unde, încă din 1995, a început să se facă remarcat Benjamin Netanyahu, unul dintre cei mai înfocați adversari ai Acordurilor de la Oslo, considerat totodată, de susținătorii lui Rabin ca fiind autorul moral al asasinării acestuia - lucru care face ca ideea găsirii unei soluții cu două state să devină o iluzie.

Oslo II este acordul care deși nu a promis un stat independent palestinienilor, a împărțit teritoriul palestinian în 3 zone:

– Zona A, unde aprox. 18% din teritoriul palestinian se află sub controlul deplin al Autorității Palestiniene;

– Zona B, unde aprox. 22% din teritoriul palestinian se află sub administrația civilă a Autorității Palestiniene, în timp ce Israelul își exercită controlul exclusiv asupra securității acestei zone;

– Zona C, unde aprox. 60% din teritoriul palestinian se află sub controlul deplin, civil și de securitate, al guvernului israelian. Autoritatea palestiniană are doar dreptul de a asigura servicii de educație și servicii medicale, palestinienilor care locuiesc în această zonă.[11]

Deși această împărțire ar fi trebuit să fie primul pas spre crearea unui stat palestinian independent și suveran, în realitate a creat premisele pentru colonizarea teritoriului de către israelieni, lăsându-i pe palestinieni să asiste neputincioși la cum le sunt demolate locuințele, iar satele și orașele lor se transformă în așezări evreiești, înconjurate de garduri de beton cu sârmă ghimpată și păzite de soldați israelieni, înarmați până-n dinți.

Astăzi, rolul Autorității Palestiniene este unul extrem de limitat. Zona A, care cel puțin în teorie ar fi trebuit să fie administrată integral de guvernul palestinian, înglobează capitala Ramallah, orașele Bethlehem, Nablus și Hebron, orașe cu o puternică încărcătură istorică al căror teritoriu continuă să fie disputat atât de evrei cât și de palestinieni. Hebronul zilelor noastre a devenit o enclavă evreiască în inima Palestinei istorice. Numeroase familii de evrei continuă să se stabilească în acest oraș încălcând astfel prevederile acordurilor de la Oslo care cereau guvernului israelian să stopeze implantarea de colonii evreiești în Palestina.

[10]Itamar Rabinovich, *Yitzhak Rabin, Soldat, lider, om de stat*, Editura Corint, București, 2018, p.258

[11] Ehab Zahriyeh, *Maps: The occupation of the West Bank,* Aljazeera America, http://america.aljazeera.com/multimedia/2014/7/west-bank-security.html, accesat în data de 3.05.2019.

Împărțirea Cisiordaniei conform Oslo II, sursa: Political Geography Now, https://www.polgeonow.com/2012/12/is-palestine-really-country.html

Conform unui raport publicat de Națiunile Unite în 2013, în Zona C trăiesc aproximativ 297.000 de palestinieni și 350.000 de coloni evrei, numărul acestora din urmă fiind în continuă creștere.[12] Numărul colonilor care pun stăpânire pe pământurile palestiniene în fiecare an este de 20.000 – 25.000.[13] În aceste condiții ciocnirile dintre cele două tabere sunt din ce în ce mai dese, iar tensiunea în zonă crește de la o zi la alta. La toate acestea se adaugă și instabilitatea politică din regiune, precum și nemulțumirea crescândă a populației palestiniene supusă zilnic oprimării israeliene. Dincolo de implantarea colonilor în inima unor orașe palestiniene, guvernul israelian a construit drumuri separate pe care pot circula doar rezidenții israelieni, accesul autoturismelor înmatriculate în Palestina fiind interzis.

Zilnic, sute de palestinieni care lucrează în Ierusalim sau în orașe aflate în Zona C, trebuie să treacă prin punctele de control israeliene pentru a putea ajunge la locul de muncă. De asemenea, conform informațiilor culese de observatorii ONU, locuitorii palestinieni din Zona C se confruntă cu o situație extrem de dificilă, la îngrădirea libertății de mișcare adăugându-se și lipsa unor servicii de bază. Un alt lucru care îngreunează viața de zi cu zi a palestinienilor din cele 3 zone ale Cisiordaniei, îl reprezintă sistemul de acordare a permiselor de către autoritățile israeliene. Astfel, rezidenții palestinieni care vor să lucreze în Israel au nevoie de un anumit tip

[12] Tovah Lazaroff, *UN: 300.000 Palestinians live in Area C of the West Bank*, în The Jerusalem Post, 2014, https://www.jpost.com/Diplomacy-and-Politics/UN-300000-Palestinians-live-in-Area-C-of-the-West-Bank-344446, accesat 5.05.2019

[13] Stephanie Nebehay, *U.N. rights expert: Israel depriving Palestinians of clean water*, Reuters, Martie, 2019, https://www.reuters.com/article/israel-palestinians-un/un-rights-expert-israel-depriving-palestinians-of-clean-water-idUSL8N2151O7, accesat 5.05.2019

de permis eliberat de autoritățile israeliene. Persoanle care vor să-și viziteze rudele de la Ierusalim sau dintr-un alt oraș au nevoie de un tip de permis diferit, iar situația aceasta se multiplică la nesfârșit pentru absolut orice lucru pe care vor să-l facă cetățenii palestinieni. Pentru a obține aceste permise persoanele interesate trebuie să îndeplinească o serie de condiții, și chiar dacă se califică pentru obținerea unui anumit tip de permis, rămâne la latitudinea autorităților israeliene dacă vor să-l elibereze sau nu, de cele mai multe ori fără a-și motiva decizia de respingere a unei astfel de solicitării.[14]

Totodată, rapoartele trimișilor speciali ai ONU scot la iveală nenumărate încălcări ale drepturilor omului în zonele palestiniene administrate de guvernul israelian. Investigațiile acestora arată faptul că în mod deliberat, autoritățile israeliene interzic accesul populației palestiniene la sursele de apă potabilă, la toate acestea adăugându-se și extracțiile de piatră și minerale din pământurile palestiniene, extracții care ajung anual la 17 milioane de tone, încălcând astfel prevederile dreptului internațional care interzic unei puteri militare să exploateze un teritoriu ocupat.[15] În condițiile în care toate aceste violări ale drepturilor și libertăților populației palestiniene rămân nesancționate, este foarte greu de estimat dacă Autoritatea Palestiniană va reuși vreodată să găsească o soluție prin care să se ajungă la crearea unui cămin național pentru toți palestinienii.

Mai mult decât atât, situația politică actuală din Israel lasă să se întrevadă din ce în ce mai limpede faptul că israelienii nu doresc înființarea unui stat palestinian, iar acțiunile guvernului condus de Benjamin Netanyhu - aflat la cel de-al cincilea mandat ca prim-ministru și devenit astfel cel mai longeviv premier din istoria statului Israel – pot fi calificate ca făcând parte din planul acestuia de a forma un stat doar pentru poporul evreu, un stat din care cetățenii palestinieni nu vor putea face parte niciodată.

Referinţe bibliografice:

1. Assaraf, Robert – *Ariel Sharon și bătăliile lui politice*, Editura Minerva, București, 2008.
2. BADIL Resource Center for Palestinian Residency & Refugee Rights, *Seam Zones*, BADIL Occasional Bulletin Nr. 25, Iulie 2012, p.4, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Bulletin-25.pdf, accesat 3.05.2019.
3. Carter, Jimmy – *Palestine, Peace not Apartheid*, Simon and Schuster Paperbacks, New York, 2006
4. Lazaroff, Tovah, *UN: 300.000 Palestinians live in Area C of the West Bank*, în The Jerusalem Post, 2014, https://www.jpost.com/Diplomacy-and-Politics/UN-300000-Palestinians-live-in-Area-C-of-the-West-Bank-344446, accesat 5.05.2019
5. Nebehay, Stephanie, *U.N. rights expert: Israel depriving Palestinians of clean water*, Reuters, Martie, 2019, https://www.reuters.com/article/israel-palestinians-un/un-rights-expert-israel-depriving-palestinians-of-clean-water-idUSL8N2151O7, accesat 5.05.2019
6. Rabinovich, Itamar – *Yitzhak Rabin, Soldat, lider, om de stat*, Editura Corint, București, 2018
7. Zahriyeh, Ehab, *Maps: The occupation of the West Bank*, Aljazeera America, http://america.aljazeera.com/multimedia/2014/7/west-bank-security.html, accesat în data de 3.05.2019.
8. ***, *Speech by Yasser Arafat to the UN General Assembly in New York*, 13 November, 1974, https://al-bab.com/albab-orig/albab/arab/docs/pal/arafat_gun_and_olive_branch.htm, accesat 4.05.2019.

[14] BADIL Resource Center for Palestinian Residency & Refugee Rights, *Seam Zones*, BADIL Occasional Bulletin Nr. 25, Iulie 2012, p.4, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Bulletin-25.pdf, accesat 3.05.2019.

[15] Stephanie Nebehay, *art. cit.*

ROMANIAN-ISRAELIAN RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE NEAR EAST CONFLICT, 1967-1981

Roxana Georgiana Holcă-Nistor
PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The theme approached in this paper focuses on the dynamics of the Romania-Israel relations in the context of the Near East conflict, between 1967-1981. Starting from taking a neutral position towards the 1967 Arab-Israeli crisis and the active involvement of President Nicolae Ceausescu in facilitating the negotiations between the two sides finalized by signing the Camp David Agreements in 1978, Romania's relations with Israel met varying degrees of evolution despite some tense moments. Moreover, the two countries have managed to cultivate favorable political and diplomatic cooperation for both sides, even if they have been frequently struck by the disapproval from both the Soviet Union and especially from the Arab states.

Keywords: Romania, Israel, Near East, Arab-Israeli crisis, Camp David

Introducere

Încă din primii ani în care a venit la putere, Nicolae Ceaușescu a ales ca în materie de politică externă să meargă mai departe pe linia trasată de predecesorul său, Gheorghe Gheorghiu Dej. Astfel, România încerca în anii '60 să demonstreze faptul că și statele mici trebuie ascultate, și chiar dacă fac parte dintr-o tabără sau alta asta nu înseamnă că sunt întotdeauna de acord cu direcția în care se îndreaptă tabăra respectivă.[1] Relațiile româno-israeliene și modul în care a ales guvernul de la București să se raporteze față de situația conflictuală din Orientul Apropiat se încadrează perfect în această nouă orientare a României față de Moscova.

Relațiile româno-israeliene în apropierea conflictului din 1967

Israelul a căutat să consolideze relațiile cu statul român cu mult timp înainte ca situația din Orient să se agraveze. Încă din 1965, oficialii israelieni făceau presiuni ca relațiile diplomatice dintre cele două state să treacă la un alt nivel. Eliezer Doron, directorul Departamentului Europei de Est din MAE israelian[2], a avut o serie de întâlniri cu oficiali români cărora a încercat să le atragă atenția asupra faptului că schimburile comerciale dintre cele două state atingeau suma de 5 milioane de dolari, fiind după părerea israeliană, mult sub potențialul părților implicate. E. Doron era de părere că Israelul ar trebui să intensifice importul de mărfuri din România cu scopul ca acestea să fie revândute unor state terțe din Asia, Africa și America Latină cu care statul israelian avea relații foarte bune, toate aceste

[1] Cezar Stanciu, *Războiul nervilor, Dispute Ceaușescu-Brejnev 1965-1971*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p.36
[2] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 20E/1965, Israel, Direcția a V-a Relații , Dosar 443, *Note de audiență*, f.23

tranzacții urmând a fi făcute doar cu acordul statului român și în beneficiul tuturor actorilor implicați.[3] În cadrul acestor discuții reprezentantul israelian nu a ezitat să precizeze faptul că Israelul are relații foarte bune cu majoritatea statelor occidentale, iar în cazul în care România ar fi întâmpinat dificultăți în relația cu aceste state, în special cu SUA sau Franța, Israelul era dispus să medieze și să intervină pe lângă acestea în favoarea statului român.[4]

Bunăvoința israeliană era doar un pretext pentru ridicarea unor probleme extrem de importante pentru autoritățile israeliene: în primul rând ridicarea reciprocă a reprezentării diplomatice la rang de ambasadă[5], lucru care în opinia oficialilor israelieni ar fi putut să-i ajute să capete mai multă influență în rândul statelor sovietice care în general întrețineau relații foarte bune cu statele arabe, iar în al doilea rând, erau vizate relațiile tensionate dintre Israel și Republica Populară Chineză. În ce privește această problemă, partea israeliană era interesată de decongestionarea acestei situații motiv pentru care solicita României sprijinul în medierea unor negocieri între cele două state. Deși Israelul s-a numărat printre primele state care au recunoscut Republica Populară Chineză, aceasta din urmă a refuzat recunoașterea înființării statului israelian plasându-se în conflictul arabo-israelian de partea arabă. Toate încercările oficialilor israelieni de a stabili un dialog cu partea chineză au fost sortite eșecului, prin urmare, Israelul a luat decizia de a apela la o serie de state prietene poporului chinez care să pledeze cauza israeliană oficialilor din această țară.[6] Este interesant faptul că în urma acestor discuții, președintele Consiliului de Miniștri, Ion Gheorghe Maurer, a considerat că este mai prudent să ignore solicitarea guvernului israelian de a interveni pe lângă autoritățile chineze.[7]

În ceea ce privește ridicarea reprezentării diplomatice române în Israel la nivel de ambasadă, având în vedere faptul că la Damasc și Bagdad statul român era reprezentat doar de însărcinați cu afaceri, iar în Iordania și Liban România nu era reprezentată,[8] autoritățile române propuneau ca pentru început să fie deschisă o ambasadă la Beirut, în Liban, acesta fiind de fapt și singurul stat din zonă care ar fi putut să asigure o reprezentare diplomatică a României în toate celelalte state din zonă.[9] La acel moment autoritățile de la București au considerat că acreditarea unui ministru al statului român la Tel Aviv ar fi fost o decizie inoportună având în vedere situația tensionată din regiune și mai ales relațiile acestuia cu țările arabe.[10]

---

[3] *Ibidem*, f.24
[4] *Ibidem*, f.24
[5] *Ibidem*, f.32
[6] *Ibidem*, f.26
[7] *Ibidem*, f.31
[8] *Ibidem*, f.32
[9] *Ibidem*, f.33
[10] *Ibidem*, f.34

Izbucnirea războiului din 1967 a constituit un moment critic în relaţia României cu statele din Orientul Apropiat, dar mai ales cu Moscova, şi asta deoarece guvernul de la Bucureşti a ales să se dezică de politica Uniunii Sovietice şi să adopte o poziţie de neutralitate faţă de ambele părţi implicate în conflict, în ciuda presiunii venite din partea statelor Est Europene şi a statelor arabe.[11] Cu toate acestea, România s-a pronunțat pentru retragerea trupelor israeliene din teritoriile ocupate solicitând Israelului să renunțe la anexarea Ierusalimului și să se așeze la masa tratativelor împreună cu statele arabe implicate, fără intervenția din afară a marilor puteri care, în opinia administrației de la București erau direct interesate de destabilizarea situației din zonă.[12]

Deși tranșantă, poziția României s-a bucurat de ecouri pozitive în rândul oficialilor de la Tel Aviv. Secretarul general al partidului Mapam, Meir Ya'Ari, afirma despre atitudinea țării noastre că ”*Poziția R.S.R. față de evenimentele din Orientul Apropiat a demonstrat încă o dată principialitatea și consecvența politicii sale, dorința acesteia de a menține pacea și înțelegerea între popoare.*”[13] De asemenea, Golda Meir, secretarul general al partidului Mapai, aprecia faptul că atât bunele relații ale guvernului român cu majoritatea statelor arabe precum și cu statul Israel, cât și faptul că România nu are interese ascunse în zonă, ar putea contribui la crearea unei punți de legătură între cele două părți, prin aducerea acestora la masa tratativelor în ideea găsirii unei soluții viabile pentru toți actorii implicați.[14] O eventuală negociere între cele două părți trebuia însă să plece de la acceptarea existenței statului israelian de către partea arabă.[15]

Dincolo de opiniile divergente cu privire la rezolvarea situației din Orientul Apropiat, relațiile româno-israeliene au cunoscut un trend ascendent, mai ales pe plan economic. Astfel, în 1967 a fost încheiat un Acord de cooperare economică și tehnico-științifică care avea o serie de prevederi de intensificare a cooperării în domenii de interes diverse (industria chimică, alimentară, agricultură și turism), precum și un acord comercial și de plăți valabil până la finele anului 1970.[16] Aceste acorduri au dus la o creștere considerabilă a schimbului de mărfuri între cele două state, suma ajungând la aproximativ 20 de milioane de dolari, într-un timp foarte scurt.[17] Un rol important în consolidarea acestor relații l-a avut şi sprijinul acordat de Israel în susţinerea candidaturii Ministrului de Externe român, Corneliu Mănescu, la preşedinţia celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a ONU, din

[11] Ministry of Foreign Affairs, Department of Diplomatic Archives, *Romania-Israel 1948-1969 Diplomatic Documents, vol.I,* volum coordonat de Victor Boştinaru, Bucureşti, 2000, p.XVII
[12] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 20F/1967, Israel, Dosar 515, *Note de convorbire ale diplomaților români în exterior,* f.115
[13] *Ibidem,* f.111
[14] *Ibidem,* f.144
[15] *Ibidem,* f.144
[16] *Ibidem,* f.87
[17] *Ibidem,* f.88

septembrie 1967. Toate aceste lucruri au creat premisele unei bune colaborări între cele două state, atât pe plan politic cât şi pe plan economic şi cultural.[18]

Deși legăturile comerciale au devenit tot mai strânse, în plan politic și diplomatic persista o stare de neîncredere reciprocă. Într-o discuție din 23 decembrie 1967[19], între Nicolae Ceaușescu și Eliezer Doron, ministrul Israelului la București, președintele României sublinia faptul că pentru ca statul român să continue relațiile diplomatice cu Israelul este necesar ca acesta să-și intensifice eforturile de promovare a unor inițiative de pace cu statele arabe.[20] Atâta timp cât autoritățile israeliene se încăpățânau să mențină niște teritorii ocupate cu forța, România nu era dispusă să ofere sprijin Israelului, acest lucru fiind împotriva principiilor promovate de statul român.[21] Una dintre măsurile luate de autoritățile române după izbucnirea conflictului din 1967 a fost stoparea plecării evreilor români în Israel, lucru care a atras atenția israelienilor. Oficialii români au justificat întârzierea de procesare a cererilor celor care își doreau să plece din țară prin faptul că plecarea acestora ar tensiona și mai mult situația din zonă pe de o parte, iar pe de altă parte, la momentul respectiv România se confrunta cu un cerc vicios având în vedere că prin plecarea unui număr foarte mare de evrei pe motiv de reîntregire a familiilor, erau din ce în ce mai mulți evrei care depuneau cereri invocând acest motiv.[22] Insistențele Israelului de a ridica nivelul reprezentanței diplomatice la rang de ambasadă s-au lovit din nou, de condiționarea stabilizării situației din regiune. Nicolae Ceaușescu dădea asigurări că acest lucru poate deveni realitate ”*chiar a doua zi după rezolvarea conflictului din Orientul Apropiat*”.[23]

Începând cu 1968, interacţiunile diplomatice s-au intensificat. În iunie 1968, are loc prima vizită a unui lider diplomatic dintr-o ţară socialistă, la Tel-Aviv, în persoana lui George Macovescu, adjunct al Ministrului Afacerilor Externe.[24] În același an a fost concluzionat şi Acordul de Cooperare Economică şi Tehnico-Ştiinţifică iniţiat în mai 1967, şi a fost semnat un acord aviatic conform căruia companiei EL-AL îi revenea dreptul de a transporta pasageri şi mărfuri în România, pe rutele aparţinând companiei TAROM.[25] Deşi poziţia României faţă de situaţia din Orientul Apropiat a fost privită cu aversiune de unele state arabe, oficialii români au încercat să clarifice eventualele neînţelegeri ducând totodată, o campanie activă de promovare a principiilor pe care era întemeiată politica României în raport cu conflictul arabo-israelian.

[18] Ministry of Foreign Affairs, Department of Diplomatic Archives, *op. cit.*, p.XVII
[19] Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Externe, Dosar 102/1967, f.2
[20] *Ibidem*, f.4
[21] *Ibidem*, f.4
[22] *Ibidem*, f.10
[23] *Ibidem*, f.10
[24] Ministry of Foreign Affairs, Department of Diplomatic Archives, *op. cit.*, p.XVII
[25] *Ibidem*, p.XVII

De-a lungul timpului, presa din România a publicat numeroase articole prin care erau blamate acțiunile Israelului. Așa au fost, spre exemplu, articolele apărute în presă cu privire la atacul aviației israeliene asupra aeroportului internațional din Beirut, din 31 decembrie 1968, incendierea unui simbol al lumii arabe, moscheea Al Aqsa din Ierusalim, pe 26 august 1969, și atacul din 10 septembrie 1969, al armatei israeliene asupra Republicii Arabe Unite.[26]

În ciuda acestor evenimente, din dorința de a da mai multă greutate relațiilor diplomatice româno-israeliene, pe 17 august 1969, guvernul de la București a hotărât ridicarea reprezentanței diplomatice de la Tel Aviv la rang de ambasadă, dând astfel curs dorinței manifestată de partea israeliană cu ani în urmă.[27] Acest eveniment a reprezentat un moment crucial atât pentru statul israelian care se găsea izolat pe plan regional şi internaţional, dar şi pentru România care încerca să cultive relaţii cu mai multe state arabe. Referitor la valul de dezaprobare venit din rândul liderilor arabi cu privire la decizia României de a duce relaţiile cu Israelul într-o nouă etapă, George Macovescu declara că „*România nu vede politica faţă de Israel dintr-o perspectivă arabă, ea îşi analizează relaţiile cu statele arabe şi cu Israelul în raport cu interesele sale*".[28] În ceea ce priveşte opinia publică din România şi Israel, ştirea trecerii la un nou nivel în relaţiile dintre cele două state, a fost primită cu entuziasm de ambele părţi.[29]

Cu toate acestea, liderii sovietici au fost primii care au acuzat România de faptul că sprijină forţele imperialiste, în timp ce mai multe state arabe s-au grăbit să-şi retragă reprezentanţii diplomatici din ţara noastră.[30] Siria și Sudanul au fost primele state care au rupt relațiile diplomatice, unilateral, cu România pe 20 și respectiv 24 septembrie 1969. Exemplul lor a fost urmat de Irak și Republica Arabă Unită care au hotărât să-și retragă însărcinatul cu afaceri a.i. cerând totodată, rămânerea în țară a ambasadorului român de la Bagdad și rechemarea ambasadorului egiptean de la București.[31] Prin urmare, guvernul României s-a văzut nevoit să întreprindă o intensă campanie în rândul ambasadelor sale, prin care să clarifice faptul că acest demers este unul perfect normal având în vedere faptul că de-a lungul timpului România a procedat la ridicarea nivelului de reprezentanţă diplomatică şi din alte state, în conformitate cu dreptul suveran al statului român de a dezvolta relaţii în funcţie de interesele sale.[32] Totodată, oficialii români declarau că România sprijină în continuare Rezoluţia nr.242 a ONU, conform căreia

[26] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1969, Orientul Apropiat, Direcția a V-a Relații, Dosar 69, *Aprecieri asupra situației din Orientul Apropiat*, f.133
[27] *Ibidem*, f.133
[28] Ministry of Foreign Affairs, Department of Diplomatic Archives, *op. cit.*, p.XVIII
[29] *Ibidem*, p.XVIII
[30] *Ibidem*, p.XVIII
[31] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1969, Orientul Apropiat, Direcția a V-a Relații, Dosar 69, *Aprecieri asupra situației din Orientul Apropiat*, f.133
[32] Ministry of Foreign Affairs, Department of Diplomatic Archives, *op. cit.*, p.XVIII

Israelului îi revenea obligaţia de a-şi retrage trupele în interiorul graniţelor de dinainte de izbucnirea conflictului din 1967.

Atitudinea României față de acțiunile israeliene din anii 1970

În 1970-1971, statele arabe au pus bazele Biroului de Boicot care funcționa pe lângă Liga Arabă și a cărui misiune era de a boicota zborurile companiilor care proveneau din state prietene Israelului, inclusiv pe cele ale companiei TAROM din România. Acuzațiile aduse statului român aveau în vedere faptul că prin intermediul companiei TAROM ar fi fost transportați emigranți și voluntari israelieni, motiv pentru care statele arabe solicitau întreruperea urgentă a relațiilor bilaterale cu Israelul și stoparea acestor zboruri.[33] Un an mai târziu, în 1972, au avut loc negocieri între Biroul de Boicot și reprezentanții companiei TAROM, neajungându-se însă la nicio soluție. Această problemă rămasă nerezolvată a atins în 1975 o nouă dimensiune. De această dată la propunerea Irakului, s-a hotărât înscrierea TAROM-ului pe lista neagră a Biroului de Boicot.[34] Pentru această decizie au votat 11 state din care 9 au fost împotriva acestei acțiuni. Acțiunile de boicotare ale acestui birou au fost îndreptate și asupra navelor maritime care mergeau în Israel, solicitându-se interzicerea intrării lor în porturile statelor arabe dacă acestea veneau din Israel.[35] Se pare că acțiunile de boicotare ale statelor arabe au avut la bază sprijinul Uniunii Sovietice. Pentru remedierea situației, Nicolae Ceaușescu a hotărât ca în primă fază să dea o declarație prin care statele arabe să fie informate asupra faptului că România nu transportă emigranți evrei din Uniunea Sovietică, sperând că astfel va reuși să tragă de timp suficient cât să poată pune în aplicare o a doua soluție și anume, crearea unei noi companii aeriene astfel încât, una să se ocupe de relațiile cu statele arabe iar cealaltă de relațiile cu Israelul.[36]

Singura problemă din acest plan a fost politica de acordare a pașapoartelor de către statul român persoanelor care emigrau. La momentul respectiv România elibera pașapoarte atât pentru cetățenii români care se stabileau în altă țară cât și pentru cei care nu mai aveau cetățenie română, acestora acordânduli-se o viză pentru a se putea stabili în Israel. O declarație oficială a statului român cu privire la netransportarea emigranților și voluntarilor evrei în Israel ar fi intrat în contradicție cu această practică, lucru care ar fi putut duce la o înrăutățire dramatică a relațiilor româno-arabe.[37] Această situație l-a deranjat teribil pe Nicolae Ceaușescu care a ordonat ca acordarea acestor pașapoarte să fie oprită imediat, iar celor care doresc să emigreze din România în Israel să li se dea doar un certificat

[33] Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Cancelarie, Dosar 207/1975, f.1
[34] *Ibidem*, f.2
[35] *Ibidem*, f.3
[36] *Ibidem*, f.4
[37] *Ibidem*, f.4 verso

care să ateste faptul că nu mai sunt cetățeni români și că au voie să părăsească teritoriul României, fără a se specifica însă că se vor stabili în Israel. De asemenea, Nicolae Ceaușescu a cerut ca măcar pentru un timp, TAROM-ul să stopeze transportarea cetățenilor evrei, aceștia fiind nevoiți să-și ia bilete pe rute ocolitoare, în cazul în care ar fi dorit să părăsească țara.[38]

Pe plan politic, România a continuat seria acțiunilor menite să aducă cele două tabere beligerante la masa tratativelor. Invitația primului ministru israelian, Golda Meir, la București s-a bucurat de aprecierea diplomaților și funcționarilor de la ONU. Presa a relatat faptul că relațiile foarte bune stabilite de România atât cu Israelul cât și cu Egiptul, ar putea contribui la crearea unui climat de negociere prielnic pentru cele două tabere, lucru care ar putea detensiona situația din regiune.[39] Un funcționar sirian, Z. Kuzbari, remarca faptul că lucrul care împiedică cel mai mult derularea unor negocieri viabile între cele două părți, este profunda lipsă de încredere între taberele beligerante. Arabii sunt sceptici când vine vorba de retragerea Israelului din teritoriile ocupate în 1967, iar israelienii nu sunt convinși că partea arabă va accepta existența statului lor.[40] Inițiativa statului român putea reprezenta primul pas spre risipirea acestei neîncrederi reciproce.[41]

Momentul izbucnirii războiului din 1973, a fost din nou un moment de încercare în relațiile româno-israeliene. Și de această dată poziția României a fost una fermă, solicitând Israelului să respecte rezoluțiile ONU și să cedeze teritoriile ocupate prin forță. Interesul României pentru evenimentele din 1973 reiese și din articolele care au fost publicate în presă în perioada respectivă.[42] Pe întreaga perioadă a desfășurării ostilităților guvernul de la București a încercat să fie echidistant față de cele două tabere cerând totodată, ”*încetarea ostilităților arabo-israeliene, aplicarea de către Israel a rezoluției ONU nr. 242, retragerea trupelor isreliene pe linia de frontieră existentă înainte de războiul din 1967*”.[43]

Reacția României de a condamna acțiunile armate din 1973 a atras și atenția presei din statele arabe. Publicații precum Al-Ahram, Al-Missa și Journal d'Egypte au publicat în data de 10 octombrie 1973 extrase din Declarația Guvernului României privitoare la situația din Orientul Apropiat și îngrijorarea opiniei publice din România cu privire la faptul că ocupația israeliană asupra unor teritorii

[38] *Ibidem*, f.4 verso
[39] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 241/ONU/1972, Orientul Apropiat, Dosar 3266, *Situația din Orientul Apropiat*, f.44
[40] *Ibidem*, f.44
[41] *Ibidem*, f.45
[42] Raluca Rus, *Conflictul din Orientul Apropiat în perioada 1948-2000*, Editura Lumen, Iași, 2006, p.153
[43] ***, *Declarația Agenției române de presă privind reluarea ostilităților militare în Orientul Apropiat*, în Scânteia, anul XLIII, nr.9655, 9 octombrie 1973, apud. Raluca Rus, *op. cit*. p.155

arabe constituie un pericol pentru pacea și securitatea din zonă.[44] Aceleași publicații au arătat că în cuvântarea președintelui Nicolae Ceaușescu de la Brăila, acesta a condamnat bombardamentele îndreptate de aviația israeliană asupra populației civile din Damasc, precum și faptul că oficiali israelieni au amenințat cu escaladarea conflictului și intensificarea raidurilor asupra unor teritorii arabe.[45]

Implicarea României în procesul de pace arabo-israelian

În 1977, primul ministru israelian, Menahem Begin, a întreprins o serie de vizite în străinătate ca urmare a faptului că abia fusese instalat în funcţie. Astfel, după vizita din Statele Unite ale Americii a urmat întâlnirea de la Bucureşti cu preşedintele Nicolae Ceauşescu. Această vizită a reprezentat prilejul potrivit pentru ca cei doi lideri să aibă un schimb de opinii pe tema situaţiei din Orientul Apropiat. În urma întrevederilor avute, Menahem Begin a făcut apel la bunele relaţii pe care România le avea cu Egiptul şi i-a solicitat preşedintelui român să medieze o eventuală întâlnire cu preşedintele egiptean, Anwar Sadat, pentru a demara negocierile de pace.[46]

Se pare că intervenţia preşedintelui Nicolae Ceauşescu şi argumentele acestuia l-au determinat pe Sadat să întreprindă vizita istorică din Israel, din 19-21 noiembrie 1977, unde a avut ocazia de a se adresa Knessetului (Parlamentul israelian), şi de a-şi expune intenţiile de pace. Practic, prin efectuarea acestei vizite la Ierusalim Anwar Sadat devenea primul lider al unui stat arab care legitima existenţa statului israelian. Atât oficialii israelieni cât şi cei egipteni au recunoscut faptul că aceste negocieri nu ar fi putut să aibă loc fără intervenţia preşedintelui român. Rezultatul final al acestei întâlniri l-a constituit semnarea Acordurilor de pace de la Camp David, un an mai târziu.[47] La întâlnirea pe care preşedintele egiptean a avut-o cu Menahem Begin i-a recunoscut acestuia rolul primordial pe care l-a jucat Nicolae Ceauşescu în materializarea negocierilor de pace: „*Ştii Moshe, când l-am întâlnit pe Ceauşescu, i-am pus două întrebări: E Begin suficient de puternic pentru a lua decizii radicale? Este sincer? Preşedintele român a răspuns pozitiv la ambele. Mi-a povestit că a avut o discuţie de 6 ore cu Begin şi astfel a ajuns la concluzia că e hotărât şi sincer*”.[48] După întâlnirea istorică dintre cei doi lideri, primul ministru israelian i-a adresat o scrisoare președintelui Nicolae Ceaușescu prin care își

[44] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3093, *Situația din Orientul Mijlociu*, f.97
[45] *Ibidem*, f.153
[46] Daniela Osiac, *Diplomaţia triunghiulară: România-Israel-Palestina*, în Analele Universităţii din Craiova, nr.1-2, 2015, p.27
[47] *Ibidem*, p.28
[48] *Apud*, Daniela Osiac, art. cit. p.28

exprima recunoștința față de eforturile depuse de statul român în sprijinul inițiativelor de pace din regiune.[49]

În 1978, presa, radioul şi televiziunea israeliană relatau pe larg despre întâlnirea preşedintelui român cu preşedintele american, Jimmy Carter, precum şi despre discursul acestuia cu privire la situația din Orientul Apropiat în care punea accent pe retragerea trupelor israeliene din teritoriile ocupate în 1967 şi respectarea de către statele arabe a frontierelor tuturor statelor din zonă, inclusiv ale Israelului.[50] De asemenea, presa israeliană a informat şi asupra declarației făcute de preşedintele Ceaușescu în legătură cu acceptarea de către Organizația pentru Eliberarea Palestinei a dreptului la existență a statului israelian, informație care însă nu a putut fi sprijinită cu dovezi de către delegația română.[51] Redactorul şef al ziarului israelian publicat în limba română, "Viața noastră", Meir Zait, a publicat un articol cu titlul *Ce riscuri ne asumăm?*, în care dezbatea pe larg atitudinea OEP față de statul israelian atrăgând atenția asupra faptului că OEP a fost extrem de critică la adresa preşedintelui Saddat privind vizita acestuia la Ierusalim, prin urmare "*preşedintele Ceauşescu ar fi trebuit să țină seama de această situație înainte de a fi propus ministrului de externe israelian, Moshe Dayan, sau preşedintelui Statelor Unite o conferință la Geneva, cu invitarea OEP şi deci recunoaşterea acesteia ca un factor care vine în considerație de a fi asociat la rezolvarea conflictului iraeliano-arab*".[52] Pe18 aprilie 1978, această controversă asupra participării OEP la o Conferință organizată la Geneva a fost reluată şi de ziarul Jerusalem Post care scotea în evidență faptul că OEP nu avea cum să fie un partener de negocieri pentru Israel din cauza obiectivelor pe care le urmărea.[53]

Deşi autoritățile române au fost constant acuzate că dezvoltă relații de prietenie cu un stat care în mod repetat atentează la suveranitatea vecinilor săi, România a continuat să ducă o politică de neutralitate în conflictul din Orientul Apropiat, sancționând de fiecare dată derapajele ambelor tabere. Astfel, în 1978, statul român a condamnat acțiunile militare israeliene din Sudul Libanului, şi a cerut retragerea trupelor israeliene cât mai urgent posibil.[54] Poziția României a fost consemnată într-o declarație a Agenției Române de Presă, Agerpres, prin care Nicolae Ceaușescu atrăgea atenția asupra faptului că acțiunile întreprinse de Israel ar putea periclita negocierile de pace[55] dintre cele două tabere: "*Acțiunea militară a Israelului constituie o nouă sursă de intensificare a încordării în această parte a lumii, aduce prejudicii grave intereselor tuturor popoarelor din regiunea Orientului Mijlociu, inclusiv*

[49] Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Externe, Dosar 8I/1967-1989, f.81
[50] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1978, Orientul Mijlociu, Dosar 2219, *Unele reacții pe tema Orientului Mijlociu în urma vizitei în SUA a tovarăşului preşedinte Nicolae Ceauşescu, aprilie 1978*, f.5
[51] *Ibidem*, f.12
[52] *Ibidem*, f.13
[53] *Ibidem*, f.30
[54] Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Cancelarie, Dosar 21/1978, f.5
[55] *Ibidem*, f.6

ale poporului israelian, reprezentând, totodată, un pericol pentru securitatea şi pacea mondială. Pretextul invocat de guvernul israelian în legătură cu această acţiune armată nu are nici un temei şi nu poate justifica prin nimic agresiunea comisă. ”[56]

O zi mai târziu, cotidianul ”Viața Noastră”, publica un articol în care erau analizate declarațiile făcute de președintele Nicolae Ceaușescu cu privire la retragerea urgentă a trupelor israeliene din sudul Libanului, atitudinea acestuia fiind caracterizată ca o *forțare a unei uși deschise* având în vedere faptul că Israelul declarase în repetate rânduri că dorește să se retragă din Liban cât mai repede posibil.[57] Cotidianul israelian își exprima regretul asupra faptului că în declarațiile sale, președintele român părea să fi omis cauzele reale care au dus la intervenția trupelor israeliene în Liban, transformând Israelul într-un stat agresor.[58]

Chiar dacă prin semnarea Acordurilor de la Camp David s-a făcut un pas important în soluționarea conflictului arabo-israelian, situația în regiune a rămas la fel de tensionată. La 26 octombrie 1978, Yosef Govrin, șeful Direcției Europa de Răsărit din Ministerul Afacerilor Externe al Israelului, solicita ca delegația română prezentă la cea de-a 33-a sesiune a Adunării Generale a ONU să respingă proiectul depus de reprezentanții irakieni care solicitau instituirea unui embargou privind livrarea de arme către statul israelian. Pentru israelieni acest proiect era o tentativă la adresa securității statului, în condițiile în care toate celelalte state din regiune achiziționau cantități foarte mari de arme în mod constant. Solicitarea statului irakian nu era întâmplătoare având în vedere că a fost unul dintre statele care au respins Rezoluția nr.242 a ONU promovând în continuare războiul împotriva Israelului.[59] Proiectul prezentat ONU a fost elaborat de 37 de persoane din mai multe state arabe.[60] În final, Rezoluția a fost adoptată cu 68 de voturi pentru, 24 de voturi împotrivă și 33 de abțineri, în condițiile în care 33 de state nu au participat. Statele care au votat în favoarea proiectului irakian au fost în principal statele socialiste, printre care și România, o parte dintre statele nealiniate, Indonezia, India, Iugoslavia, și unele state din Africa și Asia. Împotriva rezoluției s-au pronunțat Israelul, Statele Unite ale Americii, țările nordice și o parte a statelor latino-americane.[61] Pe lângă toate acestea, Ministerul Afacerilor Externe a respins și o solicitare a autorităților israeliene de a întrerupe activitatea reprezentanței Organizației pentru Eliberarea Palestinei la București.[62]

---

[56] *Ibidem*, f.8
[57] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1978, Orientul Mijlociu, Dosar 2219, *Unele reacții pe tema Orientului Mijlociu în urma vizitei în SUA a tovarășului președinte Nicolae Ceaușescu, aprilie 1978*, f.31
[58] *Ibidem*, f.31
[59] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1978, Orientul Mijlociu, Dosar 2221, *Dezbaterea problematicii Orientului Mijlociu, a conflictului arabo-israelian și a problemei palestiniene la ONU, octombrie 1978*, f.7
[60] *Ibidem*, f.12
[61] *Ibidem*, f.13
[62] Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Cancelarie, Dosar 21/1978, f.2 verso

La începutul anilor '80, presa israeliană continua să relateze despre acțiunile României în politica externă, atitudinea acesteia fiind în general una pozitivă. Nicolae Ceaușescu apare cel mai adesea în articolele din ziarele israeliene ca având o contribuție deosebită în promovarea unui dialog politic la cel mai înalt nivel al politicii internaționale și la crearea unui mediu propice între state, care să vină în sprijinul unui dialog eficient privind soluționarea unor probleme stringente din sfera relațiilor internaționale.[63] Cu toate acestea, au existat și publicații care au relatat de-a lungul timpului o serie de informații mai puțin favorabile pentru imaginea statului român. Astfel, publicații aparținând comunității românești din Israel precum ”Viața noastră” și ”Revista mea” au reprodus în repetate rânduri mai multe articole în care erau evidențiate aspecte negative din trecutul comunităților evreiești din România, deportarea evreilor în timpul guvernării antonesciene, antisemitismul românesc, reacții negative asupra plecării definitive a unor evrei în Israel.[64]

Este posibil ca aceste reacții negative ale presei israeliene să vină ca urmare a faptului că relațiile româno-arabe deveneau din ce în ce mai bune iar guvernul de la București părea să nu scape din vedere niciunul dintre derapajele autorităților israeliene. Mergând pe această linie, în 1981, România a condamnat atacul armatei israeliene asupra unui reactor nuclear irakian, susținând faptul că astfel de acțiuni încalcă grav normele elementare ale raporturilor dintre state.[65] Totodată, declarația dată de președintele României atragea atenția asupra faptului că acțiunile iresponsabile ale Israelului ar putea avea consecințe grave asupra situației tensionate din zonă. [66]

Concluzii

Relațiile României cu statele Orientului Apropiat au fost construite de Nicolae Ceaușescu într-o perioadă în care lumea era împărțită între două blocuri antagonice care își revendicau supremația asupra sistemului internațional. A fost de asemenea, o perioadă în care alianțele oricât de ciudate ar fi părut la prima vedere urmăreau în fapt același scop: puterea absolută sau măcar asigurarea faptului că fac parte din tabăra câștigătoare. În acest mediu extrem de ostil pentru realizarea unor relații durabile și oneste, România a reușit să creeze alianțe extrem de profitabile care i-au adus un capital de imagine pozitiv pe scena relațiilor internaționale. Acțiunile statului român în Orientul Apropiat au urmărit nu doar obținerea unor avantaje politice și economice de scurtă sau de lungă durată ci au avut în vedere crearea unui climat stabil între cele două tabere. Nicolae Ceaușescu a înțeles poate mai repede decât alți lideri, că pentru un stat de dimensiunile României o poziție radicală și plasarea într-o tabără sau alta poate aduce multe dezavantaje. Prin urmare, cultivarea unor relații bune atât cu Israelul cât și cu statele

[63] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 220/1981, Israel, Dosar 1087, *Relațiile româno-israeliene*, f.1
[64] *Ibidem*, f.4
[65] Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Cancelarie, Dosar 47/1981, f.2 verso
[66] *Ibidem*, f.3 verso

arabe a urmărit nu doar scoaterea din izolarea politică spre care părea că se îndreaptă România la începutul anilor '60, ci și câștigarea unui loc important în rândul statelor cu putere de decizie.

Referinţe bibliografice:

1. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 20E/1965, Israel, Direcția a V-a Relații , Dosar 443, *Note de audiență*,
2. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 20F/1967, Israel, Dosar 515, *Note de convorbire ale diplomaților români în exterior,*
3. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1969, Orientul Apropiat, Direcția a V-a Relații, Dosar 69, *Aprecieri asupra situației din Orientul Apropiat*,
4. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 200/1969, Israel, Direcția Presei, Dosar 603, *Știri depsre R.S.R. apărute în presa din Israel*,
5. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 241/ONU/1972, Orientul Apropiat, Dosar 3266, *Situația din Orientul Apropiat*,
6. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1973, Orientul Apropiat, Dosar 3093, *Situația din Orientul Mijlociu*,
7. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1978, Orientul Mijlociu, Dosar 2219, *Unele reacții pe tema Orientului Mijlociu în urma vizitei în SUA a tovarășului președinte Nicolae Ceaușescu, aprilie 1978*,
8. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 224/1978, Orientul Mijlociu, Dosar 2221, *Dezbaterea problematicii Orientului Mijlociu, a conflictului arabo-israelian și a problemei palestiniene la ONU, octombrie 1978*,
9. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Problema 220/1981, Israel, Dosar 1087, *Relațiile româno-israeliene*,
10. Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Internaționale, Dosar 102/1967,
11. Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Relații Internaționale, Dosar 8I/1967-1989,
12. Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Cancelarie, Dosar 207/1975,
13. Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Cancelarie, Dosar 21/1978,
14. Arhivele Naționale, Fond C.C al P.C.R, Secția Cancelarie, Dosar 47/1981,
15. Osiac, Daniela, *Diplomaţia triunghiulară: România-Israel-Palestina*, în Analele Universităţii din Craiova, nr.1-2, 2015,

16. Rus, Raluca, *Conflictul din Orientul Apropiat în perioada 1948-2000*, Editura Lumen, Iași, 2006,
17. Stanciu, Cezar, *Războiul nervilor, Dispute Ceaușescu-Brejnev 1965-1971*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011,
18. ***, *Romania-Israel 1948-1969 Diplomatic Documents*, volume I, coordinated by Victor Boştinaru, Ministry of Foreign Affairs, Department of Diplomatic Archives, Bucharest, 2000.

LABOR, SEEN AS JOY BY THE HOLY FATHERS OF THE CHURCH

Liliana Trofin
Assoc. Researcher, The Romanian Academy - European Center of Studies Covasna-Harghita

Abstract: For Christians, the labor is not limited to its primary meaning, aiming at obtaining food, but it becomes a way to lend help to others. Accompanied by prayer, it remove all temptations and it help the man to climb the steep staircase of virtues, fact that reflected also by the patristic literature. The Holy Parents of the Church have waged a sustained battle against the old dominant mentalities of relations between people, arguing that the transfiguration of labor is a consequence of the divine reward redemption. As the crucifixion of passions is obligatory for all Christians, they felt the need to prove the passage from words to deeds and to be actively involved in the life of the citadel. We see them donating, working side by side with the simple people, establish hospitals and hospice, redeeming the captives, condemning the injustice and abuse of the strongest men and defending the poor. Having the Scriptures as a landmark, they perceive work as a fundamental virtue, which distinguishes man from other living creatures because he fulfills the commandment of God and honors Him. Reading in a the soteriological key, labor is a deep joy that transforms the man internally and prepares him for eternal life.

Keywords:labor, Church, mentality, Holy Parents, tradition

În concepția creștină, Dumnezeu este creatorul atotputernic care lucrează, îl aduce pe om la existență, îl așează în grădina Raiului și îi poruncește „s-o lucreze" și s-o păzească". Grație structurii sale duale, care îmbina „planul spiritual cu cel material al creaţiei"[1], primul om trăia o stare de fericire deplină, în armonie cu creatorul său, cu propriul sine şi cu lumea. Se bucura de „cuvintele lui Dumnezeu, iar„ prin curățenia sufletească și înălțimea viziunii era în comuniune cu spiritele fericiților îngeri"[2]. „Plecarea lui Adam din rai nu a modificat însă ontologia umană ci doar a opacizat simţurile spirituale deţinute de om. Pentru a-și salva fiul ce își risipea darurile, Creatorul a devenit Mântuitor prin Întruparea lui Iisus Hristos Dumnezeu. Spiritul absolut a luat trup văzut, pentru ca adresându-se omului prin simţurile sale trupeşti să îi cureţe simţurile sufleteşti"[3]. Dar referatul biblic arată fără echivoc că omul se aseamănă cu Dumnezeu și prin capacitățile sale de a munci și de a se odihni[4]. Mai mult, munca este cea dintâi poruncă divină care își pune amprenta asupra existenței umane, atât înainte de cădere, cât și după aceasta[5], în pofida faptului că omul „fu părăsit de acea lumină a cugetului cu care era

[1] *Facerea*, II, 14-15 (vezi trad. rom. a *Bibliei* publicată de E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1988; în continuare se va cita din această ediție); Șerban George Paul Drugas, *Antropologia în lumina Revelației și a științei*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2013, pp. 41-42 și *passim*, https://www.academia.edu/, accesat online 30.04.2019.

[2] Grigore cel Mare, *Dialoguri*, IV, 1, 1, ediție bilingvă, traducere din limba latină de Cristina Horotan, notă introductivă, tabel cronologic şi plan al tratatului de Alexander Baumgarten, note de Cristina Horotan şi Alexandru Daroni, Editura Polirom, Iași, 2017, p. 305.

[3] Gabriel Herea, *Simbolul în icoana de tradiţie bizantină — note hermeneutice*, în Studii Teologice, Seria a III-a, Anul VII, nr. 4, octombrie-decembrie, 2011, pp. 177- (în special p. 219), https://www.academia.edu/, accesat online 27.04.2019.

[4] Dumitru Stăniloae, *Învățătura creștină despre muncă,*în *Studii Teologice,V*(*1953*),*nr. 1-2,* pp. 24-37; *FacereII, 15*; *cf.*Ștefan Argatu, *Concepția creștină despre muncă*, în Revista Candela, anul XVII, nr. 1/2 ianuarie/februarie 2007, https://prgabriel.wordpress.com/, accesat online 30.04.2019.

[5] Adam și Eva nu și-au asumat greșeala făcută, iar „Yhwh Elohim înțelege să-i responsabilizeze explicându-le, sub forma unei pedepse, noile realități generate de acțiunea lor" – Pentru detalii vezi Constantin Pogor, *Pocăința, conlucrare divino-umană în lupta cu păcatul. Studiu de caz: Adam și Eva, Cain și Abel, Natan și David,* în RT, 96 (2014), nr. 1, pp. 35-57 (în special p. 41), http://www.revistateologica.ro/, accesat online 05.04.2019; ei au fost primii „agricultori" din istoria umanității, aspect redat și de una din frescele de la mânăstirea Sucevița - Margarita Kuyumdzhieva,*Creation of the World*

umplut”[6]. Metodiu de Olimp arată limpede că Adam a fost scos afară de Domnul Dumnezeu „din paradisul desfătării (…) ca să lucreze pământul din care a fost luat (Gen. 3, 21-24)”[7].

Importanța muncii în viața oamenilor este covârșitoare. *Sfânta Scriptură* oferă o serie de indicii privitoare la activitatea lor lucrativă/nonlucrativă[8]. Însă la o lectură mai atentă vedem că așteptările mesianice, osteneala și bucuria se împletesc în chip tainic în viața celor care lucrează[9]. La „plinirea vremii” paradigma se schimbă și doar viața armonizată cu *Evanghelia* îl face pe lucrător „vrednic” de „hrana sa” / „plata sa”[10]. Munca iese din sfera blestemului și se sfințește prin „jertfa răscumpărătoare a Mântuitorului”, devenind o „binecuvântare” și o „mângâiere în necazuri”, un bun „prilej” pentru om de a-și ispăși păcatele și de a obține mântuirea[11]. De altfel, *Iisus Însuși și apostolii Săi* dau viață poruncii divine, câștigându-și existența cu munca propriilor *mâini*[12]. Deloc surprinzător, „Creatorul continuă să creeze”, chiar și acum la modelarea lumii, lucru revelat de Iisus ucenicilor: „Tatăl Meu lucrează până acum (Ioan 5, 19)”[13]. Cu siguranță, o notă aparte în peisajul spiritual al Palestinii o fac creștinii din Ierusalim, care și-au vândut averile, făcându-se săraci „pentru Hristos de bună voie”[14], trăind „din muncă și din colecte de la neamuri”[15]. Având ca reper modelul divin, Pavel leagă munca cinstită de ajutorarea aproapelui și de mântuire[16]. Urmarea lui Hristos pleacă de la lucrurile elementare, de aceea el insistă asupra aspectelor ce țin de latura pragmatică a iubirii, îndemnându-i cu tărie pe creștini să se bucure pururea, să se roage neîncetat și să muncească neîncetat, „lucrând ziua și noaptea”[17], dar „ca pentru Domnul, nu ca pentru oameni”[18]. Se înțelege că fiecare om este dator să muncească, indiferent de statutul său social, neexistând circumstanțe atenuante pentru leneși[19]. În mod cert, harul divin nu se revarsă asupra celor din urmă, ci doar asupra celor ce se ostenesc. Domnul este împreună-lucrător cu

---

and Adam and Eve in Post-Byzantine Art: Some Notes on Genesis Cycles in Arbore and Sucevița, Analele Putnei 2015, 1, pp. 233-247, https://www.academia.edu/, accesat online 27.04.2019; ***Eccles.* VII, 16**.

[6]Grigore cel Mare, *op. cit. loc. cit.*

[7] Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau despre înviere*, XL, în PSB, București, 10, 1984, p. 150, https://archive.org/, accesat online 30.04.2019.

[8]*Pilde* VI, 6-8, 11; XII, 11, 27; XXVI, 13-16; ***Eccles.* VII, 16, 21; XXXVIII, 26-46**; Sfântul Isaac Sirul, *Cuvântul V*, în *Filocalia*, volumul X, traducere, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., București, *1981,* p. 44, https://filocaliile.files.wordpress.com/,accesat online 15.04.2019; Ambrozie al Mediolanului, *Scrisoarea a XIX-a. Ambrozie către Vigiliu*, în PSB, 53, 1994, p. 100, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.

[9]*Isaia* IX, 2.

[10]*Matei* X, 10; *Luca* X, 7.

[11]*Galateni* IV, 4; *Facere*, III, 19; *Munca ca pedeapsa păcatului*, AGRU în Vicariatul Maramureș, Suplimentul Organului „Dumineca”, Anul I, 28 august 1932, nr. 19, pp. 1-2, http://documente.bcucluj.ro/, accesat online 05.04.2019; Ieronim, *Comentariu la Cartea Profetului Iona*, traducere din limba latină, cronologie, postfață, note, bibliografie și indice de Dan Bâtovid, ediție îngrijită de Octavian Gordon, Editura Anastasia, București, 2004, p. 54, https://archive. org/, accesat online 01.05.2019; Constantin Voicu, *Problematica teologiei Sfântului Grigorie de Nyssa*, în vol. Petre Semen, Liviu Petcu (coordonatori), *Părinții Capadocieni*, Editura Fundației Academice „Axis”, Iași, 2009, p. 34.

[12] Unele *parabole* elogiază în mod explicit munca - *Ioan* V, 17; IX, 4; XV,1- 8; *Matei* IX, 37-38; X, 10; XIII, 24- 30, 47-48; XXV, 14-30, 34; *Marcu* IV,1- 20.

[13] Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, II, 1, în PSB, București, 10, 1984, p. 52, https://archive.org/, accesat online 30.04.2019.

[14]*Cf.* Sfântul Ioan Casian, *Despre așezămintele mănăstirești, cartea a VII-a, 17, 25*, în PSB, 57, București, 1990, pp. 88-89, 205-206, 209 și *passim* (v. *Introducere generală,* pp. 14,18-19), https://archive.org/, accesat online 05.04.2019.

[15]*Fapte* XXII, 28; *cf.* Ioan Casian, *op. cit*., p. 88.

[16]*Efeseni* IV, 28; 1 *Tesaloniceni* IV, 11; vezi și Petroniu Florea, *Cuvintele Apostolilor.Tâlcuirea Apostolelor duminicale*, Editura Episcop Nicolae Popovici, Oradea, 2008, p. 90 și *passim*, http://www.bjs.ro/,accesat online 01.05.2019.

[17] 1 *Tesaloniceni* V, 17 și 2 *Tesaloniceni,* III, 8-10; Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni,* X, București, 1979, în PSB, 1, București, 1979, p. 160, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019; Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile morale*, în PSB, 18, București, 1989, p. 167 (regula 69), https://www.scribd.com/, accesat online 15.04.2019.

[18]***Coloseni* III, 23.**

[19]2 *Tesaloniceni,* III, 10: „*Căci și când ne aflam la voi, v-am dat porunca aceasta: dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce*”.

cel care a ales binele[20] și nu suferă să fie o povară pentru alții[21]. „Nimeni să nu caute pe ale sale, ci fiecare pe ale celuilalt, așa cum și eu tuturor le plac întru toate, necăutând folosul meu, ci pe al celor mulți, pentru ca ei să se mântuiască”[22] . În atari condiții, munca este și *leac* împotriva trândăviei[23]. Însă nu orice meserie era apreciată și acceptată de Biserică. Sfântul Ignatie Teoforul îl îndeamnă într-o epistolă pe Policarp să fugă de „meseriile rele”, deși admite că e mai bine să vorbească despre ele [24].

Apariția primelor comunități monahale nu scapă atenției scriitorilor și teologilor vremii. Felul aspru de viață, nevoințele și ispitele, pe care le îndură cei care aleg calea desăvârșirii, constituie o mare provocare. Locul martirilor e luat, treptat, de monahi și pustnici, iar pustiul prinde viață. Urmând pildele lui Pavel, ei caută să nu devină o povară pentru alții, muncind cu propriile lor mâini. Un strălucit exemplu este Sfântul Antonie cel Mare, despre care știm că se ruga neîncetat, „nu putea suferi să stea degeaba”, fără să muncească, mânca o dată pe zi după apusul soarelui (uneori, la două sau patru zile), o parte din pâinea câștigată din munca sa o oprea pentru el, iar alta o da celor care aveau nevoie și „lua aminte la cele citite”[25]. Casiodor spune că „Era muncitor și, în special, o făcea pentru alinarea celor oprimați”[26]. Din *Viața* sa scrisă de Sfântul Atanasie cel Mare mai aflăm că a preferat să i se aducă în loc de pâine „un târnăcop, o secure și puțin grâu”. „După ce le-a primit pe acestea, străbătând pământul din jurul muntelui și aflând un petec de pământ potrivit, l-a săpat și, având în apa din apropriere udătură din belșug, l-a semănat. Și făcând în fiecare an aceasta, avea din el pâinea trebuincioasă, bucurându-se că nu va mai fi spre grija altora și nu va mai împovăra pe nimeni”[27]. Și continuă: „Dar după aceea, văzând iar pe unii venind, a cultivat și puține legume ca cel ce vine să aibă puțină mângâiere pentru osteneala drumului greu, făcut până la el”[28]. Același Atanasie ne mai informează că Sfântul Antonie împletea și coșuri „pe care le dădea celor ce veneau în schimbul celor ce i se aduceau”[29]. Uimitor, într-una din zile, el s-a trezit în fața ochilor cu o „fiară” care semăna „cu un om până la coapse, iar coapsele și picioarele având-le asemenea unui măgar”[30]. Însemnându-se cu semnul crucii și rugându-se, el a scăpat de această înfricoșătoare arătare și de demonii care-l necăjeau[31]. Așadar, rugăciunea smerită alungă răul și aduce pace în suflet.

Dar activitatea lucrativă a omului trezește interesul și altor scriitori și Părinți ai Bisericii. Bunăoară, Sfântul Ioan Casian ajunge să-i perceapă pe monahii din deșert ca pe niște „crucificați pentru lume” și „martiri vii”[32], fiind uniți „prin rugăciune și muncă comună”[33]. „Sunt adevărați urmași ai

---

[20]1*Corinteni* III, 9-17; *Romani*, VIII, 28, 35; *vezi* șiPetroniu Florea, *op. cit.*, p. 80 și *passim*; Sfântul Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, IX, în PSB, 16, București, 1988, p. 198 și *passim*, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.

[21]Sfântul Atanasie cel Mare, *op. cit.*, XLIX, p. 221 și *passim.*

[22] I *Corinteni* X, 24 și 33; *cf.* Petroniu Florea, *op. cit.*, p. 72, http://www.bjs.ro/, accesat online 30.04.2019. Deși pare greu de transpus în practică acest îndemn, Sfântul Isaac Sirul scrie că „un călugăr pe nume Agaton, care locuia în pustia Egiptului, s-a dus cu treburi într-un orășel, unde a întâlnit un străin bolnav, pe care nu îl băga nimeni în seamă. Văzând aceasta, monahul a închiriat o casă, unde l-a dus pe cel bolnav, iar timp de șase luni, până când acesta s-a însănătoșit, l-a îngrijit, plătind chiria și toate cele necesare din ceea ce câștiga muncind cu mâinile lui” (*Ibidem*).

[23]Sfântul Ioan Scărarul, *Filocalia*, IX, traducere, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., București, *1980, p. 209 și passim,* https://filocaliile.files.wordpress.com/, accesat online 15.04.2019.

[24] Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Policarp,* V, București, 1979, în PSB, 1, București, 1979, p. 188, https://archive.org/, accesat online 30.04.2019.

[25]Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, XI, în PSB, 75, București, 1998, pp. 52-53, https://archive.org/, accesat online 30.04.2019; Sfântul Atanasie cel Mare, *op. cit.*, III, VII, pp. 193, 197.

[26]Casiodor, *op. cit.*, XI, p.53.

[27]Sfântul Atanasie cel Mare, *op. cit.*, XLIX, p. 221.

[28]*Ibidem.*

[29]*Ibidem, LII*, p. 222.

[30]*Ibidem.*

[31]*Ibidem.*

[32]Sfântul Ioan Casian, *op. cit.*, p. 16 (v. *Introducerea*).

[33]*Ibidem*, p. 25.

Apostolilor cei care nu se amăgesc singuri, - arată scriitorul originar din Sciția Minor - ci năzuiesc la o asemenea disciplină și regulă de viață în mănăstire încât se rup cu adevărat de această lume și nu mai opresc nimic din cele ce au disprețuit, urmând să trăiască din munca lor și nu din bani ascunși"[34]. Tot din munca lor îi hrănesc și „pe frații oaspeți și pe pelerini"[35], trimit ajutoare și în Libia (bântuită de secetă și de foamete) pentru cei din închisori[36]. El accentuează faptul că acești nevoitori împletesc în chiliile lor munca cu rugăciunea, punând în lucrare puterile trupești și cele sufletești, dobândind astfel „un câștig egal și omul dinafară și cel lăuntric"[37]. La fel se întâmplă și când ies afară din chilie, își îndeplinesc munca fără să comunice între ei. „Fiecare face treaba impusă rostind din memorie vreun psalm, sau vreun pasaj din Scriptură, spre a nu-și lăsa nici un răgaz de timp nu numai pentru vreo uneltire primejdioasă, sau pentru planuri ticăloase, dar nici chiar pentru convorbiri deșarte: gura ca și inima sunt ocupate deopotrivă cu o neîntreruptă meditație spirituală"[38]. Din veniturile obținute zilnic, ei nu rețin „mai mult de două pâinișoare" și nu umblă după vreo muncă în interes personal, „nu zic săvârșită, dar nici chiar gândită"[39]. În acest context, Sfântul Ioan Casian amintește și ispitele cu care se luptă monahii, printre care se numără și *acedia* („neliniștea" sau „neliniștea inimii"; „duhul de amiază"), care-i chinuie pe la ora șase („adică doisprezece"), dându-le „friguri și fierbințeli violente", „sfârșeală în trup" și „nevoie de hrană", făcându-i leneși și „neînstare de muncă", doborâți de somn, trăiesc și umblă în neorânduială și sunt gata să fugă din mânăstirea lor din motive pretins evlavioase[40]. Îl dă ca exemplu pe „apostolul neamurilor" deoarece i-a învățat pe creștini să lupte împotriva *acediei* mai ales prin munca manuală[41]. Tratează pe larg această patimă pe parcursul a nouăsprezece capitole, oferind și alte exemple. Aidoma lui Pavel, el concluzionează că leacul împotriva acesteia era munca împletită cu rugăciunea continuă[42]. Reținem că lenea sufletească este analizată și de Sfântul Ioan Scărarul, care găsește vrednice de urmat pildele predecesorilor săi[43]. Revenind la Sfântul Ioan Casian, vedem că acesta consemnează în scrierile sale și învățăturile și sfaturile primite de la Avva Moise din deșertul Scitium privitoare la meserii și profesii. Remarcăm că acestea aveau un scop, „adică un plan și un țel, un punct final, către care privind cel ce se îndeletnicește cu oricare din acestea trebuie să depună toate eforturile, să se expună cu bunăvoință și plăcere, la toate primejdiile și neajunsurile ca să ajungă la acel punct final"[44]. Observația este valabilă și pentru viața monahală al cărei țel este împărăția lui Dumnezeu[45]. Iar din discuția purtată cu Avva Nesteros aflăm că fiecare trebuie să stăruie în profesiunea pe care care a îmbrățișat-o „și după harul pe care l-a primit" ca să fie desăvârșit[46]. „Este peste putință ca unul și același om să strălucească în toate domeniile (…) Dacă vrea cineva să se orienteze așa, în mod necesar ajunge ca, apucându-e de toate, să nu lucreze în nici una cum trebuie și, din această schimbare și nestatornicie, în muncă mai mult pierde decât câștigă. Multe căi duc la Dumnezeu și de aceea fiecare să meargă fără întoarcere, cu toată încrederea, pe drumul pe care a apucat odată, ca să fie desăvârșit în profesiunea lui"[47].

---

[34]*Ibidem,* p. 89.
[35]*Ibidem,* p. 100.
[36]*Ibidem.*
[37]*Ibidem*, p. 129 (cartea a II, 14); vezi și viața Sfântului Benedict de Nursia, reformatorul monahismului occidental; rugăciunea, munca la câmp și lectura sunt activități cotidiene - Grigore cel Mare, *Dialoguri*, II, p. 103 și *passim.*
[38] Sfântul Ioan Casian, *op. cit.*, pp. 129-130.
[39]*Ibidem,* p. 147 (cartea a IV-a, 14).
[40]*Ibidem,* pp. 97- 98, 227, 231 și *passim.*
[41]*Ibidem,* p. 98.
[42]*Ibidem,* pp. 98-99 și urm.
[43]*Filocalia,* IX, p. 209 și *passim.*
[44]Sfântul Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești,* partea întâi (*Întâia convorbire cu părintele Moise, 2),* în PSB, 57, București, 1990, p. 308.
[45]*Ibidem,* 3-4, p. 309 și *passim.*
[46]*Ibidem,* partea a doua (*Prima convorbire cu părintele Nesteros: despre știința duhovnicească*, XIV, 5), p. 553.
[47]*Ibidem,* XIV, 6, p. 554.

Un alt model de trăire creștină îl reprezintă Sfântul Vasile cel Mare, a cărui viață reliefează „identitatea dintre învățătura morală pe care o propovăduia și felul în careel însuși,mai întâi, o transpunea în propria viață, trăită integral după principiile evanghelice”[48]. Firesc, pune accent pe dimensiunea socială a omului, arătând că „viața viitoare este rodul trudei noastre din acest veac”[49]. Cel care lucrează nu trebuie să se pună pe sine în prim plan, satisfăcându-și propriile nevoi, ci ca să împlinească porunca Domnului, Care zice: „Flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc”[50]. Făcând aceasta scapă de acuzația iubirii de sine, primind de la Domnul și „binecuvântarea iubirii de frate, când zice: Ceea ce ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei mai mici, Mie Mi-ați făcut”[51]. Marele ierarh respinge „ideea falsă a inferiorității muncii manuale față de cea intelectuală”[52]. Valorizează latura practică și economică a muncii[53]. „Fiecare om are datoria să muncească, după cum fiecare om are nevoie să mănânce zilnic”[54]. Evidențiază „scopul spiritual al muncii”, socotind-o „izvor de virtute”[55] și creatoare de valori[56]. Nu fuge de munca fizică, dimpotrivă[57]. În fața lui Dumnezeu toți oamenii sunt egali, prin urmare asuprirea semenilor și adunarea averilor fără trudă reprezintă calea care duce la pierderea împărăției cerești. Abuzul stă la temelia bogăției, iar de pe urma lui iau naștere o serie de vicii, precum „lăcomia”, „avariția” și „luxul”[58]. Recomandă monahilor să-și mănânce pâinea în mod cinstit, „cu lucrarea mâinilor lor”[59]. Aceasta trebuia să fie împlinită sub supravegherea unui „bătrân” cu viață aleasă, care repartiza fiecăruia sarcinile potrivit cu nevoile existente; nu era recomandat ca lipsurile să fie expuse public[60]. Nu trebuie neglijat lucrul sub pretextul psalmodierii și al rugăciunii, deoarece cei lipsiți au nevoie de ajutor[61]. Spune că „Domnul a legat trândăvia cu răutatea zicând: „slugă vicleană și leneșă”[62]. Prin urmare, rugăciunea este necesară pentru ca lucrul mâinilor „să urmărească scopul de a plăcea lui Dumnezeu”[63]. „Puterea mâinilor”, „înțelepciunea minții spre înălțarea cunoașterii” și „materia” din care se fac diverse lucruri sunt daruri divine[64]. Pentru fiecare lucrare creștinul trebuie să ceară „bună reușită a lucrului de la Dumnezeu”, fără să uite însă să dea mulțumire pentru „puterea lucrului”[65]. Întrebat care sunt meseriile compatibile cu viața creștină, Sfântul Vasile enumeră pe cele care păstrează în opinia sa „pacea și liniștea vieții noastre”: „țesătoria”, „cizmăria”, „zidăria”, „dulgheria”, „fierăria”, „agricultura” etc[66]. Lucrurile realizate sunt vândute, dar călugării nu trebuie să se expună în public[67]. Bazându-se pe *Scripturi*, el atrage atenția că nu sunt potrivite pentru negoț locurile de venerare ale martirilor sau cele alăturare acestora, deoarece pietatea

[48]Constantin Băjău, *Grija fața de om în gândirea patristică a primelor patru veacuri*, Editura Universitaria, Craiova, 2009, p. 80, https://www.ucv.ro/, accesat online 12.04.2019.
[49]*Ibidem*, p. 88.
[50] Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari*, XLII, în PSB, 18, București, 1989, p. 285, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.
[51]*Ibidem*, p. 286.
[52] Constantin Băjău, *op. cit*., p. 129.
[53]*Ibidem*.
[54]*Ibidem*.
[55]*Ibidem*, p. 130.
[56]*Ibidem*.
[57]*Ibidem*.
[58]*Ibidem*, p. 121.
[59]Sfântul Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic*, II, în PSB, 18, București, 1989, p. 201, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.
[60]*Ibidem*.
[61] Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari*, XXXVII, pp. 276-277.
[62]*Ibidem*, p. 277.
[63]*Ibidem*.
[64]*Ibidem*.
[65]*Ibidem*, p. 278.
[66]*Ibidem*, XXXVIII, p. 281.
[67]*Ibidem*, p. 282.

este afectată de „duhul afacerilor”[68]. Se vede cu ochiul liber cum cei lumești „au schimbat și timpul și locul în târg, în loc de petrecere populară și în loc comun de negoț”[69]. Dintre artele îngăduite de Biserică, „fiecare trebuie să exercite nu pe aceea pe care o posedă sau dorește să o învețe, ci pe aceea pentru care va fi găsit apt pentru examinare”[70]. Cu alte cuvinte, accentul cade pe identificarea și dezvoltarea abilităților sociale. În cazul călugărilor este importantă ascultarea, ei neputând să aleagă ceea ce cred că le este folositor[71]. „Fiecare artă ne-a fost dată de Dumnezeu ca ajutor pentru natura noastră slabă. Spre exemplu: agricultura ne-a fost dată întrucât cele ce cresc de la sine din pământ nu sunt îndeajuns pentru satisfacerea nevoilor noastre; apoi arta țesutului, fiindcă purtarea îmbrăcămintei este necesară și pentru bună-cuviință și pentru apărarea de influența dăunătoare a aerului; arhitectura (zidăria) la fel, și tot astfel și arta medicală”[72]. Dacă omul ar fi rămas în „paradisul desfătării” ar fi rămas liber de orice patimă, fără să fie nevoie de agricultură pentru hrană sau de vreun ajutor medical pentru durere[73]. „Căci ierburile care sunt potrivite pentru fiecare boală n-au răsărit așa la întâmplare, ci s-au produs în mod cert prin voința Creatorului, ca să ne fie nouă de folos. De aceea puterile naturale ce se află în rădăcini și flori, sau frunze sau în fructe sau în sucuri și toate câte din metale și din mare s-au găsit priincioase pentru folosul corpului, toate sunt asemenea acelora pe care le-am descoperit ca să mâncăm și să bem”[74]. Și continuă: „Însă ceea ce s-a inventat pe deasupra, fără să fie nevoie și este rod al curiozității și pretinde multă ocupație și ne ține îndreptată spre grija cărnii aproape toată viața, (de așa ceva) creștinii trebuie să se ferească; iar de arta medicală, dacă ar fi cândva necesară, trebuie să se îngrijească s-o folosească în așa fel încât să nu-i atribuie ei atât cauza sănătății cât și a bolii, ci să primească folosirea binefacerilor ei ca rânduită spre mărirea lui Dumnezeu și ca un model al îngrijirii sufletelor”[75]. Nădejdea nu trebuie să ne o punem în „ajutoarele artei medicale”, ci în Domnul[76]. Evident, nu se pune problema minimalizării rolului doctorului în cadrul comunității, întrucât el este orânduit de Dumnezeu să fie de folos semenilor. Referințele vechi-testamentare nu lasă loc de interpretări: „Cinsteşte pe doctor cu cinstea ce i se cuvine, că şi pe el l-a făcut Domnul. Că de la Cel PreaÎnalt este leacul și de la rege va lua dar. Ştiinţa doctorului va înălţa capul lui şi înaintea celor mari va fi minunat (…) Și doctorului, dă-i loc că și pe el l-a făcut Domnul și să nu se depărteze de la tine, că și de el ai trebuință. Că este vreme când și în mâinile lui este miros de bună mireasmă. Că și el se va ruga Domnului, ca să dea odihnă și sănătate spre viață. Cel ce păcătuiește împotriva Ziditorului său, să cadă în mâinile doctorului”[77]. Pe de altă parte, vedem că este reliefată și relația de cauzalitate dintre păcat și boală. Aceasta este analizată și de Sfântul Macarie Egipteanul într-una din *omiliile* sale: „Faptul că unii sunt paralitici, mutilați, prinși de friguri și bolnavi se datorește păcatului. Păcatul este rădăcina tuturor relelor; din el se nasc poftele pătimașe ale sufletului și cugetele cele viclene”[78].

Abordând tematica muncii, Sfântul Ioan Gură de Aur susține că „*Dumnezeu l-a creat pe om pentru muncă şi pentru aceasta i-a dat lui membrele necesare*”, arătând totodată că munca nu e o înjosire: „*nimeni din cei care au o meserie să nu se ruşineze, ci aceia care sehrănesc fără trudă şi*

[68] *Ibidem.*
[69] *Ibidem.*
[70] *Ibidem,* XL, p. 283.
[71] *Ibidem.*
[72] *Ibidem,* p. 296.
[73] *Ibidem,* LV, p. 297.
[74] *Ibidem.*
[75] *Ibidem.*
[76] *Ibidem.*
[77] *Eccles.* XXXVIII, 1-3, 12-15; *cf.* Chiril Mihalyi, *Patimile, privite în lumina Filocaliei Sfinților Părinți, pp. 76-103,* http://altarul-banatului.ro/, accesat online 15.04.2019.
[78] Sfântul Macarie Egipteanul, *Omiliaa XVI-a*, 4, în PSB, 34, București, 1992, p. 173, https://archive.org/, accesat online 30.04.2019.

trândăvesc să fie ruşinaţi"[79]. Deşi are ca reper stratificarea socială a epocii sale, el aduce în discuție un principiu modern, respectiv cel al egalității de șanse, arătând că „*La început Dumnezeu nu afăcut pe unul sărac, pe altul bogat. El nu a arătat acestuia unde se găsesccomori îngropate, ascunzându-le de celălalt. El a dat tuturor acelaşi pământ pentru a-l stăpâni şi munci*"[80]. Și în acest caz corelația dintre muncă, spiritualitate și statut social este originată în *Sfânta Scriptură*. Plecând de la premisa că munca este „înscrisă în însăşi natura omului"[81], susține că acesta nu trebuie să-i fie rușine să muncească, ci să-i fie rușine să păcătuiască[82]. Bogații să nu trăiască pe spinarea altora, risipindu-și viața „în petreceri şi lux inutil, agonisind bunuri trecătoare şi neîngrijindu-se de sufletul lor"[83]. Printr-un astfel de trai ei își periclitează nu doar mântuirea, ci și sănătatea[84]. Condamnând trândăvia, marele ierarh îi elogiază „pe preoţii săi din împrejurimile Antiohiei", care nu se rușinează de muncă: „Eu consider ziua aceasta ca o foarte mare sărbătoare, datorită prezenţei fraţilor noştri. I-aţi vedea pe fiecare din fraţii de aici, când înjugând boii la plug, când urcându-se în sacrul amvon şi cultivând sufletele ce le sunt supuse; i-aţi vedea când cu secera în mână, tăind spinii pământului, când curăţind prin cuvânt, sufletele de păcatele lor. Ei nu roşesc, pentru că muncesc, cum roşesc locuitorii oraşului nostru"[85]. Îi amintește și pe monahi, care sunt „un model de muncă pentru oameni"[86]. „Ei nu numai că trăiesc o viaţă de obşte în care totul le este comun, dar împărtăşesc cu bucurie şi muncile, pe care mulţi dintre oameni le consideră „josnice şi umilitoare"[87]. Altfel spus, ei „sădesc, udă şi cară apă"[88]. „Adevărata muncă – zice Sfântul Părinte – nu este egoistă, ci socială. Noi nu muncim numai pentru interesul propriu, ci şi pentru interesul şi folosul comun"[89]. Or, „slujirea lui Dumnezeu" se face prin „slujirea aproapelui"[90]. Având ca temei iubirea, el concepe relațiile interumane cotidiene ca pe „relații de ajutorare"[91]. „Așa de pildă, ostașul are nevoie de serviciile meșteșugarului, meșteșugarul se folosește de negustor, negustorul își ia hrana de la agricultor, stăpânul este susținut de slujitorii lui, bogatul și săracul își întrepătrund viața. Cu cât un om este mai bogat, cu atât are mai mare nevoie de ajutorul semenilor săi și invers"[92]. Dacă lipsește însă grija față de semeni, atunci litera este moartă și virtuțile sunt neputincioase[93]. Nu este singurul care

[79]Radu Marian, *Implicaţii economice în învăţătura sfintei tradiţii a Bisericii Ortodoxe, în* Romanian Journal of Economics, 34, 2012, *pp. 176-190 (în special p. 180),* http://revecon.ro/ , accesat online 27.04.2019.
[80]*Ibidem.*
[81]**Florin Alexandru Sichim, *Concepția Sfântului Ioan Hrisostom despre muncă,* http://www.revistaortodoxa.ro/, accesat online 30.04.2019.**
[82]*Ibidem.*
[83]*Ibidem.*
[84]*Ibidem.*

[85]*Ibidem.*
[86] *Ibidem.*
[87]*Ibidem.*
[88]*Ibidem.*
[89]*Ibidem.*
[90] Constantin Băjău, *op. cit.*, p. 317.
[91]*Ibidem.*
[92]Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia XVII la II Corinteni*, PG. 61, col. 520-521; *apud* Constantin Băjău, *op. cit.*, nota 771, p. 317.
[93]Constantin Băjău, *op. cit.*, p. 318.
[94] Sfântul Grigorie Teologul,*Despre iubirea de săraci,* carte tipărită cu binecuvântarea Î. P. S. Pimen, Arhiepiscop alSucevei și Rădăuților – Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei șiRădăuților, 2006, p. 17, https://archive.org/, accesat online 01.05.2019: „Sunt alungați din orașe, sunt alungați din sate, din piață, dela adunări, dela drumuri, dela praznice, dela ospețe (o, ce patimă!), însăși dela apă; pentru ei nu curg nici izvoarele comune pentru ceilalți oameni și nici râurile nu sunt crezute că nu târăsc cu ele ceva din întinăciunea lor; și, lucrul cel mai ciudat, îi alungăm, pe de o parte, ca pe niște spurcăciuni, iar pe de alta îi întoarcem iarăși la noi, ca pe unii care nu ne-au mâhnit cu nimic, nedându-le locuință, hrana necesară, îngrijire pentru răni, neacoperindu-le boala cu înveliș după putere".
[95]*Viața Sfântului Grigorie de Nazianz*, în vol. Sfântul Grigorie de Nazianz*, Cuvântări teologice*, traducere din limba greacă Pr. Gh. Tileu și Nicolae Barbu, Editura Herald, București, f.a., p. 24.
[96] *Ibidem, passim.*

remarcă tarele unei societăți aflată în tranziție. Sfântul Grigorie Teologul, de pildă, este marcat de indiferența concetățenilor săi față de săraci, lucru pe care-l consemnează într-o lucrare dedicată acestora[94]. Trece de la vorbe la fapte și împreună cu prietenul său, Sfântul Vasile cel Mare, meditează profund și se implică în viața comunității. Îl spijină pe Sfântul Vasile atunci când acesta construiește azile pentru săraci, pe care le-a înzestrat cu venituri anuale, „demonstrând că ajutorarea săracilor este cea mai mare poruncă și fapta cea vrednică de măreția și dragostea de oameni a lui Dumnezeu”[95]. Își petrece viața în rugăciuni și privegheri, îngrijește bolnavii, scrie, păstorește turma încredințată lui, luptă împotriva ereziei și a păgânismului, iubește asceza și filosofia, își odihnește trupul istovit de muncă la țară, pentru ca apoi să-și reia activitatea[96]. A rămas în memoria colectivă drept un zelos apărător al dreptei credințe.

Marilor teologi capadocieni li se alătură Sfântul Ioan Damaschinul, despre care știm că a renunțat la onoruri, și-a împărțit averea săracilor, a făcut donații Bisericii, și-a eliberat robii și a intrat în monahism, unde s-a supus unor „aspre încercări” [97]. În lucrările sale teologice, el apără în mod strălucit dogmele Bisericii și se declară adversar al ereziilor timpului său („iconoclasmul”, monofizismul”, „nestorianismul”, „iacobismul”, „maniheismul”, „islamul” etc)[98]. Grație marii sale erudiții, el utilizează cu mult discernământ spiritual o serie de noțiuni și concepte care definesc efortul depus de cineva cu scopul de a realiza ceva[99], mânat de dorința sinceră de a-și ajuta semenii.

Ne oprim aici cu prezentarea concepțiilor Sfinților Părinți privitoare la muncă, fără a avea pretenția de a fi epuizat tematica aleasă. *Acestea fiind spuse*, putem conchide că prin modul lor de viață, prin rafinamentul ideilor lor care depășesc epoca în care trăiesc, prin umanismul lor și prin implicarea lor în viața cetății, ei sunt „contemporanii” noștri, sunt „prietenii” noștri. Sunt modele de dăruire și demnitate pentru noi, creștinii. Cu toate că trăiesc într-o lume asemătoare cu a noastră, o lume dornică să-l răstignească la nesfârșit pe Hristos, pe altarul indiferenței față de „aproapele”, ei își asumă în mod liber *destinul* soteriologic. Sunt dovezi vii că oamenii pot prin smerenie, muncă și rugăciune să-și depășească propria condiție, împlinind chemarea divină.

BIBLIOGRAPHY

Ambrozie al Mediolanului, *Scrisoarea a XIX-a. Ambrozie către Vigiliu*, în PSB, 53, București, 1994, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.

---

[97]Caius Cuțaru, *Viața Sfântului Ioan Damaschin în contextul răspândirii islamului în Orientul Mijlociu*, pp. 51-52 și *passim*, http://altarul-banatului.ro/, accesat online 02.05.2019.

[98]*Ibidem*, p. 57.

[99] Sfântul Ioan Damaschin, *Despre cele două voinţe ale lui Hristos*, traducere din limba greacă de pr. Olimp N. Căciulă, postfață de pr. John Meyendorff, cronologie, note, bibliografie și indici de Bogdan Tătaru-Cazaban, Editura Anastasia, București, 2004, pp. 54-55 și *passim*, https://archive.org/, accesat online 02.05.2019: „Altceva deci înseamnă lucrarea, altceva a lucra, altceva faptul de a lucra ceva și într-un anume fel,altceva ceea ce este lucrat, adică lucrarea (propriu-zisă), altceva puterea naturală de a lucra şi altceva cel care lucrează. Lucrare înseamnă însăşi puterea lucrătoare, adică puterea de a lucra. A lucra înseamnă a te folosi de puterea lucrătoare. A lucra ceva înseamnă a vedea, a înţelege, a auzi, a umbla, a mânca, a bea. A lucra într-un anume fel înseamnă a lucra bine sau rău. Lucrător înseamnă cel ce are puterea de a lucra, de exemplu: îngerul sau omul. Cel ce lucrează este cel ce se foloseşte de lucrare, adică ipostasul. Deci, lucrare înseamnă fie puterea lucrătoare, fie a lucra, fie lucrarea propriu-zisă. Lucrarea, adică puterea lucrătoare, şi faptul de a lucra sunt naturale, căci tot omul are puterea de a lucra şi tot omul lucrează. Deci, omul este un animal lucrător (…) Negreşit că unul este lucrul natural al naturii dumnezeieşti şi altul cel al naturii omeneşti. Căci cele lucrate de natura dumnezeiască nu sunt lucrate şi de natura omenească. Natura omenească nu creează, iar natura dumnezeiască nu mănâncă, nici nu merge dintr-un loc în altul, cu toate că prin lucrarea omenească lucrează cea dumnezeiască şi că unul singur este cel ce împlineşte ambele lucrări, întrucât este un singur ipostas”.

Băjău, Constantin, *Grija faţă de om în gândirea patristică a primelor patru veacuri*, Editura Universitaria, Craiova, 2009, https://www.ucv.ro/, accesat online 12.04.2019.
Biblia, ediția publicată de E.I. B.M.B.O.R., Bucureşti, 1988.
Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, XI, în PSB, 75, București, 1998, https://archive.org/, accesat online 30.04.2019.
Cuțaru, Caius, *Viața Sfântului Ioan Damaschin în contextul răspândirii islamului în Orientul Mijlociu*, pp. 42-58, http://altarul-banatului.ro/, accesat online 02.05.2019.
Drugas, Șerban George Paul, *Antropologia în lumina Revelației și a științei*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2013, https://www.academia.edu/, accesat online 30.04.2019.
Florea, Petroniu, *Cuvintele Apostolilor. Tâlcuirea Apostolelor duminicale*, Editura Episcop Nicolae Popovici, Oradea, 2008, http://www.bjs.ro/,accesat online 01.05.2019.
Grigore cel Mare, *Dialoguri*, ediție bilingvă, traducere din limba latină de Cristina Horotan, notă introductivă, tabel cronologic şi plan al tratatului de Alexander Baumgarten, note de Cristina Horotan şi Alexandru Daroni, Editura Polirom, Iași, 2017.
Herea, Gabriel, *Simbolul în icoana de tradiţie bizantină — note hermeneutice*, în Studii Teologice, Seria a III-a, Anul VII, nr. 4, octombrie-decembrie, 2011, pp. 177-224, https://www.academia.edu/, accesat online 27.04.2019.
Ieronim, *Comentariu la Cartea Profetului Iona*, traducere din limba latină, cronologie, postfaţă, note, bibliografie și indice de Dan Bâtovid, ediţie îngrijită de Octavian Gordon, Editura Anastasia, București, 2004, https://archive.org/, accesat online 01.05.2019.
Kuyumdzhieva, Margarita,*Creation of the World and Adam and Eve in Post-Byzantine Art: Some Notes on Genesis Cycles in Arbore and Sucevita*, în Analele Putnei 2015, 1, pp. 233-247, https:// www.academia.edu/, accesat online 27.04.2019.
Marian, Radu, *Implicaţii economice în învăţătura sfintei tradiţii a Bisericii Ortodoxe, în* Romanian Journal of Economics, 34, 2012, *pp. 176-190,* http://revecon.ro/, accesat online 27.04.2019.
Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau despre înviere*, XL, în PSB, 10, București, 1984, https://archive. org/, accesat online 30.04.2019.
Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, II, 1, în PSB, 10, București, 1984, https://archi ve.org/, accesat online 30.04.2019.
Mihalyi, Chiril, *Patimile, privite în lumina Filocaliei Sfinţilor Părinți, pp. 76-103,* http://altarul-banatului.ro/, accesat online 15.04.2019.
Pogor, Constantin, *Pocăința, conlucrare divino-umană în lupta cu păcatul. Studiu de caz: Adam și Eva, Cain și Abel, Natan și David,* în RT, 96 (2014), nr. 1, pp. 35-57, http://www.revista teologica.ro/, accesat online 05.04.2019.
Sfântul Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, IX, în PSB, 16, București, 1988, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.
Sfântul Grigorie Teologul,*Despre iubirea de săraci,* carte tipărită cu binecuvântarea Î. P. S. Pimen, Arhiepiscop alSucevei și Rădăuților – Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei șiRădăuților, 2006, https://archive.org/, accesat online 01.05.2019.
Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni,* X, în PSB, 1, București, 1979, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.
Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Policarp,* V, în PSB, 1, București, 1979, https://archi ve.org/, accesat online 30.04.2019.
Sfântul Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești,* în PSB, 57, București, 1990, https://archive.org/, accesat online 05.04.2019.
Sfântul Ioan Casian, *Despre așezămintele mănăstirești, cartea a VII-a,* 17, 25, în PSB, 57, București, 1990, https://archive.org/, accesat online 05.04.2019.

Sfântul Ioan Damaschin, *Despre cele două voinţe ale lui Hristos*, traducere din limba greacă de pr. Olimp N. Căciulă, postfaţă de pr. John Meyendorff, cronologie, note, bibliografie şi indici de Bogdan Tătaru-Cazaban, Editura Anastasia, București, 2004, https://archive.org/, accesat online 02.05.2019.
Sfântul Ioan Scărarul, *Filocalia*, IX, traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, *1980*, https://filocaliile.files.wordpress.com/, accesat online 15.04.2019.
Sfântul Isaac Sirul, *Cuvântul V*, în *Filocalia*, X, traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, *1981*, https://filocaliile.files.wordpress.com/, accesat online 15.04.2019.
Sfântul Macarie Egipteanul, *Omiliaa XVI-a*, 4, în PSB, 34, București, 1992, https://archive.org/, accesat online 30.04.2019.
Sfântul Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic*, II, în PSB, 18, București, 1989, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.
Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari*, XLII, în PSB, 18, București, 1989, https://archive.org/, accesat online 15.04.2019.
Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile morale*, în PSB, 18, București, 1989, https://www.scribd.com/, accesat online 15.04.2019.
Sichim, Florin Alexandru, *Concepția Sfântului Ioan Hrisostom despre muncă*, http://www.revistaortodoxa.ro/**, accesat online 30.04.2019.**
Stăniloae, Dumitru, *Învățătura creştină despre muncă,* în *Studii Teologice,V*(*1953*),*nr. 1-2,* pp. 24-37.
Viața Sfântului Grigorie de Nazianz, în vol. Sfântul Grigorie de Nazianz*, Cuvântări teologice*, traducere din limba greacă Pr. Gh. Tileu şi Nicolae Barbu, Editura Herald, Bucureşti, f.a.
Voicu, Constantin, *Problematica teologiei Sfântului Grigorie de Nyssa*, în vol. Petre Semen, Liviu Petcu (coordonatori), *Părinţii Capadocieni*, Editura Fundației Academice „Axis", Iași, 2009.

SOFT POWER IN WORLD POLITICS: THE HOLY SEE

Monica Meruțiu
Assist. Prof., PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract:The Holy See, a transnational actor whose direct and indirect influence spans the borders of one of the smallest states to reach even the most distant areas of the globe, and whose mission and methods are not part of the hard power means, is rather an illustration of the soft power capabilities. No doubt, throughout the centuries the Popes were part of the international arena playing diverse positive roles in various crises and tensioned contexts, and getting involved in numerous activities directed toward the international community, although one could argue that the participation and impact is far greater in recent times, in the 20th century up to the present. The article aims at analyzing the status of the Holy See as a permanent observer at the United Nations, and although being a non-member state, the Catholic Church has manifested its attachment to the principles and agenda of the UN ever since its creation, participated in a significant number of events and conferences, not as a passive actor, but taking a strong stance on various issues, and each Apostolic visit to the US represented an opportunity for the Roman Pontiff to address the General Assembly of the United Nations.

Keywords: The Holy See, The United Nations, soft-power, religion, international relations, diplomacy.

1. Introduction

With The Lateran Treaty (1929) the Holy See was formally recognized as an independent state, while "permanently assuring to the Holy See a position de facto and de jure which shall guarantee absolute independence for the fulfillment of its exalted mission in the world."[1]

The diplomatic activity of the Holy See is conducted in strict observance and accordance to the international law, it represents a unique approach to the international relations manifested through the involvement of the Roman Pontiffs, a *soft power* diplomacy, a *diplomacy of conscience*. The Papal diplomacy aims at representing a strong voice for bringing and maintaining peace and stability, the protection of human rights and freedom for the international community.

Without seeking to *impose a particular religious view*, the Holy See makes use of "the instruments of diplomacy available to it and arguing from rational principles, brings to the table a particular contribution, based on ethical and religious considerations, which serves to enrich the debate and bring to the attention of other participants insights which might otherwise go unobserved or be ignored."[2]

The Holy See manifests its international juridical status through the channels of *bilateral diplomacy*, as there are over 180 states that the Holy See has diplomatic relations with, and of the *multilateral diplomacy*, that is with various governmental organizations.

The bilateral diplomacy relies on Apostolic Nuncios, the Ambassadors responsible for implementing and agenda shaped around solid principles such as "the priority of the human person, of his dignity and rights; the promotion, and if necessary, the defense of peace; support to all institutions that foster democracy as the basis of political and social life; the establishment of an international order that is founded on justice and rights."[3] It emphasizes the need for a *culture of peace* founded on

[1] *The Lateran Pacts of 1929*, http://www.uniset.ca/nold/lateran.htm, accessed May 3rd, 2019.
[2] Orlando Antonini, "The Diplomatic Activity of the Holy See", in *Megatrend Review, Vol. 12, No 2, 2015: 5-16*, p. 10.
[3] Jean-Louis Tauran, "The Presence of The Holy See in the International Organizations", Catholic University of the Sacred Heart, Milan, 22 April 2002, http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_doc_20020422_tauran_en.html, accessed 24.04. 2019.

diplomacy, negotiation and dialogue, also sustained formally by the adherence to various treaties such as the *Non-Proliferation of Nuclear Weapons* (1971), the *Mine Ban* Treaty (Ottawa, 1997), the Chemical Weapons Convention (1999).

The multilateral diplomacy of The Holy See is expressed by the status of permanent observer in international organizations such as the United Nations, UNESCO, the International Atomic Energy Agency, The Council for Europe, The Organization for Security and Co-operation in Europe, Organization of American States and the Organization for African Unity, to name a few.

2. The Holy See at the United Nations

In 1964, the Holy See established a Permanent Observer Mission at the United Nations, the beginning of its presence at the UN, although there have been earlier manifestations of cooperation; as early as 1951, when the Holy See has began to attend the UN General Assembly's sessions as an observer, due to its membership in the Universal Postal Union and International Telecommunication Union.[4]

One year later Pope Paul VI paid the first visit by a representative of the Holy See in the United States, a short, one day visit in New York, where he was greeted at his arrival by the Secretary General of the UN, he met President Lyndon Johnson, and also addressed the General Assembly of the United Nations.

The next Popes (with the exception of John Paul I), John Paul II (1979 and 1995), Benedict XVI (2008) and recently Pope Francis (2015), during their apostolic visits in the United States, were also invited to address the General Assembly of the United Nations.

2.1. Address of the Holy Father Paul VI to the United Nations Organization (4 October 1965)

The first address of a Pope at the United Nations was on the occasion of the twentieth anniversary of the Organization, and it was placed under the auspices of both *simplicity and greatness*, as expressed by Pope Paul VI; *simplicity* since he considered himself as a simple man among others, their brother, possessing no temporal power, but a "tiny and practically symbolic temporal sovereignty: the minimum needed in order to be free to exercise his spiritual mission and to assure those who deal with him that he is independent of any sovereignty of this world."[5]

Expressed in simple words, the first declaration at the UN made by the representative of the Holy See was "a permission to seek: that of being allowed to serve you in the area of our competence, with disinterestedness, humility and love."[6]

The moment was perceived to be imprinted with *unique greatness* for both sides and the Roman Pontiff underlined the mission to spread a message to all humankind, a message embodying a *solemn moral ratification* for the Organization, an institution representing *the obligatory path of modern civilization and world peace*, as "people turn to the United Nations as if it were their last hope for peace and harmony."[7] The UN is appreciated as conferring recognition to sovereign states and asserting that relationships between nations ought to be governed by law and justice, not by war and force.

A common ethos was identified between the United Nations and the Catholic Church, the former's temporal order and mission to unite and bring nations together, and the latter's spiritual order, *one and universal*. The ideal of peace is imprinted at the very center of the UN's vocation, thus in Pope's view the Organization embodies a genuine *school of peace*:

---

[4] Emeka Xris Obiezu, "The Holy See in the United Nations: An Assessment and Critique", *NTR*, volume 26 number 1, September 2013, p. 32.

[5] ADDRESS OF THE HOLY FATHER PAUL VI TO THE UNITED NATIONS ORGANIZATION, 4 October 1965, http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651004_united-nations.html, accessed May 7th, 2019.

[6] *Ibidem.*

[7] *Ibidem.*

> "Anyone who takes his place here becomes a pupil and a teacher in the art of building peace. And when you go outside of this room, the world looks to you as the architects and builders of peace. As you know very well, peace is not built merely by means of politics and a balance of power and interests. It is built with the mind, with ideas, with the works of peace. You are working at this great endeavor, but you are only at the beginning of your labors. Will the world ever come to change the selfish and bellicose outlook that has spun out such a great part of its history up to now? It is hard to foresee the future, but easy to assert that the world has to set out resolutely on the path toward a new history, a peaceful history, one that will be truly and fully human, the one that God promised to men of good will. The pathways are marked out before you and the first one is disarmament."[8]

The difficult path of disarmament was another point on the Pope's agenda, highlighting the great challenge for the UN to find the solutions to acquire international security without any violence and threat of armaments.

Praising the mission of the United Nations as working *towards a fraternal collaboration between nations*, not merely assuring only the *coexistence* between them, Paul VI acclaimed the human side of the Organization, even venturing to say that this represents a "reflection of the plan of God - a transcendent plan full of love - for the progress of human society on earth, a reflection in which we can see the Gospel message turning from something heavenly to something earthly."[9]

In the end of the discourse, the Roman Pontiff made another appeal to the moral conscience needed to build a sustainable peaceful edifice for our world today, which must not rely exclusively on terrestrial foundations which may prove to be fragile and unstable, but on spiritual ones as well.

2.2. Address of Pope John Paul II to the 34th General Assembly of the UN (2 October 1979)

John Paul II paid his first visit to the United States one year after being elected as Pope. Addressing the General Assembly of the UN he expressed the salience of the cooperation between the Apostolic See and the United Nations, and the support for the Organization's functions and initiatives, in the service of a *"*peaceful coexistence and collaboration between nations". The invitation itself stood as a symbol that the UN *accepts and respects* the involvement of the Church in solving various crises and represented an indicator that their mutual energies were "to meet in the name of man in his wholeness."[10]

The Pope reflected on the mission of the United Nations Organization to represent "the high tribune from which all man's problems are appraised in truth and justice", and praised the *Universal Declaration of Human Rights*, the historic document carving in the aftermath of the second world war and after the turmoil of the first decades of the 20th century, the inalienable human rights, emphasizing the milestone it represented for the progress of humanity, a progress which ought not to be associated exclusively with the technological or scientific advancement but with an increase of the moral energy as well, "with the primacy given to spiritual values and by the progress of moral life."[11]

Recalling the tragic experience of the World Wars and the scars of the Holocaust, the Pope invoked the speech of his predecessor, Pope Paul VI from the same podium of the UN, repeating his admonishment: "No more war, war never again! Never one against the other!"[12] He then focused on the centrality of the message of peace promoted by the Catholic Church all over the world, from Argentina

---

[8] *Ibidem.*
[9] *Ibidem.*
[10] ADDRESS OF HIS HOLINESS JOHN PAUL II TO THE 34th GENERAL ASSEMBLY OF THE UNITED NATIONS, *https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1979/october/documents/hf_jp-ii_spe_19791002_general-assembly-onu.html*, accessed May 7th 2019.
[11] *Ibidem.*
[12] *Ibidem.*

and Chile to the Middle East and the hope that an end to the Palestinian crisis is approaching, with a particular attention directed to Jerusalem, "a heritage sacred to the veneration of millions of believers of the three great monotheistic religions, Judaism, Christianity and Islam."[13]

He identified the two main threats of the modern world as related to the human rights in the international relations and at the level of a state or society:

1). The unfair distribution of material goods as a result of various complex historical and cultural circumstances which may justify or "diminish the moral responsibility of people today, they do not prevent the situations of inequality from being marked by injustice and social injury."[14] Addressing the cleavage between the rich and poor the plague of the exploitation of labor was given further elaboration as it affected the human rights and human dignity.

2). Injustice manifested in the spiritual realm under various aspects manifested as infringements in one's observance of religion, personal faith, relationship with God and overall civil liberties. Consequently it becomes imperative a strict safeguarding that such rights are respected by the political system.

True peace cannot be acquired in the absence of religious freedom which has at its center the recognition and respect for *man's spiritual dimension*, and the Pope emphasized here the main ideas of the Second Vatican Council Declaration *Dignitatis Humanae*:

> "In accordance with their dignity, all human beings, because they are persons, that is, beings endowed with reason and free will and therefore bearing personal responsibility, are both impelled by their nature and bound by a moral obligation to seek the truth, especially religious truth. They are also bound to adhere to the truth once they come to know it and to direct their whole lives in accordance with its demands" (*Dignitatis Humanae*, 2) (…)
>
> "The practice of religion of its very nature consists primarily of those voluntary and free internal acts by which a human being directly sets his course towards God. No merely human power can either command or prohibit acts of this kind. But man's social nature itself requires that he give external expression to his internal acts of religion, that he communicate with others in religious matters and that he profess his religion in community" (*Dignitatis Humanae*, 3)."[15]

The end of the discourse highlighted to the representatives of the States the stringency for harmony between all human communities having at their center a moral force to inspire and *form its members as citizens*. [16]

2.3. Address of His Holiness John Paul II, United Nations Headquarters (5 October 1995)

The second address of John Paul II at the UN Headquarters was at the invitation of Secretary General, Dr. Boutros Boutros-Ghali on the fiftieth anniversary of the founding of the United Nations Organization. This celebration was an opportunity for reflection on the vocation and mission of the UN since its creation, the common goals shared and *wide areas of cooperation* with the Holy See beyond their *different approaches*.

The Pope used the context of the 1989 revolutions as an illustration that *the quest for freedom cannot be suppressed*, as the totalitarian regimes had struggled to do, because it stems from "a recognition of the inestimable dignity and value of the human person."[17] The values which were at the core of the liberation movements and inspired them may be connected to the very moral commitments of the UN Charter, the Pope concluding that "the fifty-one States which founded this Organization in

[13] *Ibidem.*
[14] *Ibidem.*
[15] *Ibidem.*
[16] *Ibidem.*
[17] Address of His Holiness John Paul II, United Nations Headquarters (5 October 1995), https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1995/october/documents/hf_jp-ii_spe_05101995_address-to-uno.html, accessed May 7th, 2019.

1945 truly lit a lamp whose light can scatter the darkness caused by tyranny — a light which can show the way to freedom, peace, and solidarity."[18]

The challenges brought by the new mobility of people, the new manifestations of the processes of migration, the intense globalization were already envisaged by Pope John Paul II, demanding *a serious interpretation, and a closer examination on the levels of anthropology, ethics and law.* The pastoral visits in various areas of the world interceded a better understanding of what *diversity* expresses and the way the concept is sometimes transformed to designate *the other* or relate to fear and threat. Examples such as the violence in the Balkans or Central Africa stood as an illustration of the consequence caused by the fear of difference and the denial of the *humanity* of 'the other':

> "For different cultures are but different ways of facing the question of the meaning of personal existence. And it is precisely here that we find one source of the respect which is due to every culture and every nation: *every culture is an effort to ponder the mystery of the world and in particular of the human person: it is a way of giving expression to the transcendent dimension of human life*. The heart of every culture is its approach to the greatest of all mysteries: the mystery of God."[19]

It suffices to analyze the radical difference between *nationalism*, a violent expression of contempt and exclusion of other nations or cultures, and *patriotism*, expressing a genuine attachment to one's country, the Pope raising an alarm signal:

> "Nationalism, particularly in its most radical forms, is thus the antithesis of true patriotism, and today we must ensure that extreme nationalism does not continue to give rise to new forms of the aberrations of totalitarianism. This is a commitment which also holds true, obviously, in cases where religion itself is made the basis of nationalism, as unfortunately happens in certain manifestations of so-called "fundamentalism."[20]

The Pope mentioned the many provocations of the international arena that are still requiring the presence and involvemenet of the UN whose role must transcend the administrative approach to that of "a moral centre where all the nations of the world feel at home and develop a shared awareness of being, as it were, a "family of nations"[21]:

> "The United Nations has the historic, even momentous, task of promoting this *qualitative leap* in international life, not only by serving as a centre of effective mediation for the resolution of conflicts but also by fostering values, attitudes and concrete initiatives of solidarity which prove capable of raising the level of relations between nations from the "organizational" to a more "organic" level, from simple "existence with" others to "existence for" others, in a fruitful exchange of gifts, primarily for the good of the weaker nations but even so, a clear harbinger of greater good for everyone."[22]

The keywords for the new millenium ahead were formulated at the end of the discourse: *hope and trust*, seen at the basis of all activities, as well as the ones at the center of the UN's agenda, which should integrate the spiritual dimension "in order to recover our hope and our trust at the end of this century of sorrows, we must regain sight of that transcendent horizon of possibility to which the soul of man aspires."[23]

---

[18] *Ibidem.*
[19] *Ibidem.*
[20] *Ibidem.*
[21] *Ibidem.*
[22] *Ibidem.*
[23] *Ibidem.*

2.4. Apostolic Journey to the United States of America and Visit to the United Nations Organization Headquarters. Address of His Holiness Benedict XVI (18 April 2008)

Benedict XVI's discourse at the UN began with a reflection on the founding principles of the Organization: peace, justice, dignity of the person, humanitarian cooperation, principles representing the common ground shared with the Holy See.

The UN must intervene whenever states fail in protecting their populations and this *responsibility to protect* plays a central in the international law and is placed at the core of every sovereign State, and in this context, the Roman Pontiff related to one of the precursors of the idea of the United Nations, the Dominican Friar Francisco de Vitoria, who "described this responsibility as an aspect of natural reason shared by all nations, and the result of an international order whose task it was to regulate relations between peoples."[24]

While reaffirming the responsibility to protect, Benedict XVI's consideration was directed to the *Universal Declaration of Human Rights*, on its sixtieth anniversary, a document mirroring the common vision and aspiration of different religions and cultural traditions, expressing the human dignity and the imperativeness "to place the human person at the heart of institutions, laws and the workings of society, and to consider the human person essential for the world of culture, religion and science."[25] Human rights, understood as *the ethical substratum of international relations* must remain central to each and every one of us, from the level of the individual and the community to the institutional one, *both domestically and internationally*.

The very presence of a representative of the Holy See at the Assembly stood as a sign of esteem for the United Nations, while revealing the openness and willingness of the Holy See to continue its involvement in the international relations and to making all efforts needed to annihilate tensions and violence which may lead to war, and to stand for the sanctity and dignity of the human being. The Pope reiterated that the Catholic Church, "in a manner that is consistent with her contribution in the ethical and moral sphere and the free activity of her faithful"[26], aims at "building international relations in a way that allows every person and every people to feel they can make a difference", and as the United Nations had confirmed, the Holy See makes "its contribution according to the dispositions of international law, helps to define that law, and makes appeal to it."[27]

2.5. Meeting with the Members of the General Assembly of the United Nations Organization, Address of the Holy Father, United Nations Headquarters, (25 September 2015)

In 2015, during an Apostolic Journey to Cuba and The Unites States, Pope Francis was invited by The Secretary General of the United Nations, Ban Ki-moon to address the Heads of State and Heads of Government engaged in the 70th Session of the General Assembly.

Pope Francis reiterated the esteem expressed by his predecessors and emphasized the common goals shared by the Holy See and the Organization. Reflecting on the main principles governing the activities of the United Nations, the centrality of the rule of law was underlined and linked to the concept of justice as the *essential condition for achieving the ideal of universal fraternity*.[28] One of the concerns expressed revolved around the limitation of power and therefore the need for an effective

---

[24] MEETING WITH THE MEMBERS OF THE GENERAL ASSEMBLY OF THE UNITED NATIONS ORGANIZATION,
ADDRESS OF HIS HOLINESS BENEDICT XVI, New York, 18 April 2008, http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2008/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20080418_un-visit.html, accessed May 9th, 2019.

[25] *Ibidem.*

[26] *Ibidem.*

[27] *Ibidem.*

[28] MEETING WITH THE MEMBERS OF THE GENERAL ASSEMBLY OF THE UNITED NATIONS ORGANIZATION
ADDRESS OF THE HOLY FATHER, United Nations Headquarters, New York, Friday, 25 September 2015, http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150925_onu-visita.html, accessed May 7th, 2019.

distribution of power and a juridical system capable of balancing the claims and the interests. The natural environment is considered fragile and therefore a 'right of the environment' should be respected as men and the environment should coexist in a harmonious communion. Consequently the growing 'culture of waste' must be put an end to, and the Pope praised the *2030 Agenda for Sustainable Development*, adopted at the United Nations Sustainable Development Summit on that very day, as an *important sign of hope*:

> "Our world demands of all government leaders a will which is effective, practical and constant, concrete steps and immediate measures for preserving and improving the natural environment and thus putting an end as quickly as possible to the phenomenon of social and economic exclusion, with its baneful consequences: human trafficking, the marketing of human organs and tissues, the sexual exploitation of boys and girls, slave labour, including prostitution, the drug and weapons trade, terrorism and international organized crime. Such is the magnitude of these situations and their toll in innocent lives, that we must avoid every temptation to fall into a declarationist nominalism which would assuage our consciences. We need to ensure that our institutions are truly effective in the struggle against all these scourges."[29]

The right to education is another fundamental pillar for our world today, a process in which there should be no exclusion and the access of every child should be ensured "foremost by respecting and reinforcing the primary right of the family to educate its children, as well as the right of churches and social groups to support and assist families in the education of their children", and the Pope stressed that "education conceived in this way is the basis for the implementation of the 2030 Agenda and for reclaiming the environment."[30]

Reflecting on the need to ensure the rule of law as proposed in the *Charter of the United Nations*, and the efficacy throughout the seventy years since the founding of the Organization with "both the effectiveness of the full application of international norms and the ineffectiveness of their lack of enforcement."[31]

The threat represented by the nuclear weapons was another point of scrutiny and the recent agreement on the nuclear question in sensitive areas of Asia and the Middle East was seen as "proof of the potential of political good will and of law, exercised with sincerity, patience and constancy."[32]

The lack of coordination between members of the international community with the negative effects of military and political interventions was also signaled along with a strong renewed appeal for the Middle East, North Africa and other African countries, where Christians, and other cultural or ethnic groups have been subjects of persecution, discrimination and hatred, their places of worship destroyed, along with their "cultural and religious heritage, their houses and property, and have faced the alternative either of fleeing or of paying for their adhesion to good and to peace by their own lives, or by enslavement."[33]

The closing remarks reiterated the overall responsibility for taking the right decisions need for building a future characterized by *significant and positive historical events* (cf. *Evangelii Gaudium*, 223).[34]

Conclusion

Vatican diplomacy has always been very active in the international arena and in reaching even the most distant areas of the world, expressing a deep concern with the protection of peace and prevention of any violence or threat of violence that might lead to war.

---

[29] *Ibidem.*
[30] *Ibidem.*
[31] *Ibidem.*
[32] *Ibidem.*
[33] *Ibidem.*
[34] *Ibidem.*

Ever since the creation of the United Nations, the Holy See manifested a clear affinity and common ground with the principles embodied by the new Organization, and after 1964 when it formally received a status of permanent observer at the United Nations, although remaining a non-member state, it will take an even more active role in participating in a significant number of events and conferences, taking a strong stance on various issues, and through the voices of the Roman Pontiff directly addressing the General Assembly on the occasion of their apostolic visits in the United States.

The involvement of the Holy See in the international order has been transformative, although not always successful in annihilating various crises. The pillars of the United Nations agenda, peace, human rights and development reflect the principles and the focus of the Catholic Church, and form the basis of their common conceptual framework. They were at the center of the Popes' discourses at the United Nations, along with other points of concern related to the protection of freedom, nuclear non-proliferation, and environmental issues. The social teaching of the Catholic Church is at the core of the Holy See's approach of the United Nations policies, illustrating the relationship between the secular and religious.

BIBLIOGRAPHY

Address of The Holy Father Paul VI to The United Nations Organization, 4 October 1965, http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651004_united-nations.html, accessed May 7th, 2019.

Address of His Holiness John Paul II to the 34th General Assembly of The United Nations, *https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1979/october/documents/hf_jp-ii_spe_19791002_general-assembly-onu.html*, accessed May 7th 2019.

Address of His Holiness John Paul II, United Nations Headquarters (5 October 1995), https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1995/october/documents/hf_jp-ii_spe_05101995_address-to-uno.html, accessed May 7th, 2019.

Address of His Holiness Benedict XVI to The General Assembly of The United Nations Organization, New York, 18 April 2008, http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2008/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20080418_un-visit.html, accessed May 9th, 2019.

Address of The Holy Father to The Members of The General Assembly of The United Nations Organization, United Nations Headquarters, New York, 25 September 2015, http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150925_onu-visita.html, accessed May 7th, 2019.

Antonini, Orlando, "The Diplomatic Activity of the Holy See", in *Megatrend Review*,Vol. 12, No 2, 2015, pp. 5-16.

Appleby, R. Scott, "Global Civil Society and the Catholic Social Teaching," in John A. Coleman and William F. Ryan, eds., Globalization and Catholic Social Thought: Present Crisis, Future Hope (Ottawa: Novalis, 2005), 140.

Cushley, Leo Msgr., *A Light to the Nations: Vatican Diplomacy and Global Politics*, Joseph and Edith Habiger Endowment For Catholic Studies, Center for Catholic Studies University of St. Thomas, Spring 2007 Habiger Lecture: February 26, 2007.

Murray, John Courtney S.J.,*The Pattern for Peace and The Papal Peace Program*, https://www.library.georgetown.edu/woodstock/murray/1944b, accessed March 21st, 2019.

Obiezu, Emeka Xris, "The Holy See in the United Nations: An Assessment and Critique", *NTR*, volume 26 number 1, September 2013, pp. 29-41.

Tauran, Jean-Louis, *The Presence of The Holy See in The International Organizations*, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, 22 April 2002, http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_doc_20020422_tauran_en.html, accessed April 8th, 2019.

The Lateran Pacts of 1929, http://www.uniset.ca/nold/lateran.htm, accessed May 3rd, 2019.

RAYMUNDUS LULLUS AND UNIVERSAL LANGUAGE

Niadi-Corina Cernica
Assist. Prof., PhD, "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract:*Raymundus Lullus is known in history of philosophy as the creator of a universal language, founded on groups and combinations of concepts. But his system mirrors, in Middle Ages, the search of a method to achieve the knowledge and to systematize the whole knowledge. The search of a method in knowledge, by groupping and combineing the concepts, is the real stake of the philosophy of Raymundus Lullus. Descartes appreciated him, Leibniz resumed his idea Which Hegel considered absurd. The universal language was, in fact, a general formalization of the knowledge and a method to achieve other knowledges. Raymundus Lullus is a precursor of the idea of a method in knowledge.*

Keywords: universal language, method, concept, system, knowdlege

Raymundus Lullus este unul dintre cei mai interesanți filosofi ai Evului Mediu și, de bună seamă, unul dintre cei mai originali. S-a născut în 1235 la Mallorca și a murit martirizat în Tunisia, în 1315. A avut o viață agitată: a fost un timp la curtea regelui Iacob al II-lea, s-a alăturat Ordinului franciscan, a plecat ca misionar în Africa, unde a murit. Frederick Copleston, istoric al filosofiei, îl considera „apostol și călător, poet și mistic"[1], cu referire atât la viața sa, cât și la opera sa filosofică.

Cartea sa cea mai cunoscută, și , poate, cel mai puțin înțeleasă, este „Ars Magna" sau „Ars combinatoria" – Arta combinațiilor. Raymundus Lullus crede că există categorii sau noțiuni generale simple, comune tuturor științelor, cât și oricărei gândiri. Prin combinarea acestora putem acoperi toată cunoașterea și descoperi lucruri noi. Există nouă predicate, care sunt atribute ale lui Dumnezeu: bunătatea, măreția, eternitatea, puterea, înțelepciunea, voința, virtutea, adevărul și gloria. Există nouă tipuri de relații: diferența, acordul, contrariul, începutul, mijlocul, sfârșitul, ceea ce este mai mare, egalul, ceea ce este mai mic. Întrebările esențiale sunt: când? unde? cum? Prin combinarea acestor noțiuni fundamentale simple am putea prezenta întreaga filosofie și știință și am putea afla adevăruri necunoscute. Dacă am atașa categoriilor simboluri (prin litere) și le-am grupa și tabela, am avea o imagine exactă și ordonată a întregii cunoașteri. Dumnezeu era reprezentat prin litera A. Folosind figuri geometrice și cercuri concentrice, am putea combina noțiunile în 120 de modalități. Ars combinatoria este primul vis al unei limbi universale și primul vis al sistematizării și prezentării prin combinații simbolice a întregii științe.

Pentru Frederick Copleston acest sistem combinatoric urma, de fapt, doar să ușureze memoria; pentru alți istorici ai filosofiei, este o limbă universală, iar combinațiile urmau să ducă la descoperirea de noi adevăruri. Remarcăm că este o artă a științei, bazată nu pe logica aristotelică, ci pe combinații și grupări. Un număr limitat de elemente, la care nu se pot adăuga altele, stau la baza științei, iar combinările lor (după alte legi decât ale logicii) acoperă întreaga cunoaștere, și duc la alte noi cunoașteri. Simbolurile-litere sunt noua limbă universală, o limbă pur formală (ca și logica), nu o exprimare lingvistică. Limbajul calculatoarelor de astăzi sau al formalizărilor logice pare presimțit, precedat de „Ars Magna" a lui Raymundus Lullus.

Eugen Coșeriu distinge între limbile universale a posteriori („limbi perfecte", limbi auxiliare internaționale) și limbi universale a priori (limbi filosofice). După părerea acestui filosof al limbajului, „cu ideea limbilor universale ne aflăm pe o stranie cale greșită în filosofia limbajului și, în același timp,

[1]Copleston, Frederick, Istoria filosofiei, II.Filosofie medievală, Ed. All, București, 2009, p.450

în gnoseologie. Această idee a apărut la poetul și gânditorul catalan Ramon Llull (1235 – 1316) și a fost continuată până aproape de zilele noastre”[2].

Cu privire la limbile filosofice, Eugen Coșeriu observă: „așa-numita limbă filosofică se bazează pe ipoteza arbitrară și falsă conform căreia ar putea exista o mulțime limitată, cuantificabilă, de idei simple”[3]. Prin combinarea lor ar fi acoperită toată cunoașterea, până când nu ar mai fi nimic nou de aflat. Descart observă cum combinațiile de elemente limitate pot duce la infinit la noi rezultate: cu numărul 1 și operația de adunare, repetată, putem acoper tot șirul infinit al numerelor naturale. Deci un singur element și o singură operație (numărul 1 și adunarea) se pot relua la infinit, într-un șir infinit. Prin combinarea unui număr limitat de elemente, cu un număr limitat de combinații, putem extinde cunoașterea la infinit. Aceasta observă și filosoful român. Ideile simple, noțiunile simple, sunt doar noțiunile cu o semnificație univocă. Nu contează dacă presupun sinteze și abstractizări ale gândirii, deoarece și cuvintele cele mai simple și mai comune presupun aceleași operații de gândire: este, a avea, timp, mișcare etc. Este o acoperire a câmpului cunoașterii, nu al gândirii. Sau, dacă nici o noțiune nu este simplă, unele noțiuni sunt fundamentale (precum întrebările fundamentale sau relațiile din sistemul lui Lullus). Potrivit cercetătorilor, între cele nouă concepte ale fiecărei clase de concepte ale lui Lullus pot exista un număr de 9 la a 6-a combinații posibile, adică un număr de 531 441 combinații. „Dacă mai adăugăm și repetarea noțiunilor, se ajunge la numere mult mai mari; pe de altă parte, numărul acestora se reduce dacă admitem că anumite combinații, teoretic posibile, trebuie excluse în practică din motive obiective. Este deci vorba de un fel de semantică universală care se bazează pe ipoteza că ar exista o mulțime numărabilă de conținuturi elementare. Aparenta creativitate a «sistemului de producere a conceptelor» are la bază exclusiv numărul aproape infinit al posibilităților combinatorii”[4]. Ideea lui Lullus de a combina noțiunile, pentru conținutul cunoașterii, nu este o fantezie: la orice proces la care adaugi întrebările „unde?”, „când?” și „cum?” obții o cunoaștere. Orice ființă este în relație cu alte ființe, iar prin combinarea ființelor cu relații obținem cunoaștere. Nu este, cum am spus deja, o simplă fantezie,ci presupune existența unor componente ale cunoașterii, chiar cu elemente specifice epocii lui.

Este un efort al metodei în cunoaștere, al sistematizării cunoașterii, mai mult decât o limbă universală: o metodă universală în cunoaștere (în știință și filosofie). Acest proiect gnoseologic, iar nu numai ideea unui limbaj universal, aveau să-i aducă lui Lullus aprecierea lui Descartes și a lui Leibniz, și popularitatea filosofică a artei lulliene.

„Ars Magna” a fost interzisă la Sorbona. Mai târziu, lucrările lui Lullus au fost apreciate de Giordano Bruno, Descartes și Leibniz. Au apărut proiecte de limbi universale, care porneau de la Arta combinatorică a lui Raymundus Lullus. Eugen Coșeriu spune că Leibniz a citit Ars Magna la 18 ani, iar la 20 de ani „a publicat Disertatio de Arte combinatoria, în care își depășește modelul.” Leibniz își fundamentează teoria pe matematică, ceea ce îi lipsea lui Raymundus Lullus. Combinarea conceptelor după reguli matematice duce la rezultate mai complexe, care pot fi utilizate în muzică și poezie. Filosoful german încearcă chiar să creeze un limbaj, o limbă propriu zisă, pornind de la combinațiile de simboluri ale ideilor. Își propune să creeze o Lingua universalis: consoanele și vocalele pot fi simboluri ale noțiunilor, iar succesiunea de vocale și consoane (noi cuvinte) poate exprima idei.

Deși Descartes și Leibniz au apreciat sistemul lui Raymundus Lullus, pe care Descartes ăl considera lipsit de rigoare, Hegel privește critic Ars combinatoria și reluarea de către Leibniz a acestui proiect: „Această aplicare de către Leibniz a calculului combinatoric asupra concluziei și asupra legăturii cu celelalte concepte nu se deosebește cu nimic de arta lulliană, în afară de faptul că era mai metodică în privința numărului, în rest o egala în absurditate”[5]. Dar Hegel observă că arta combinatorică nu este

[2]Coșeriu, Eugen, Istoria filosofiei limbajului, Ed. Humanitas, București, 2011, p.240
[3]Ibd., p.242
[4]Ibd.,p.243
[5]Apud Coșeriu, Eugen, Op.cit., p.246

atât o limbă universală, cât un efort gnoseologic: „Arta lui se referă la gândire”[6]. Remarcăm că deşi Leibniz este mai metodic, ideea de combinare matematică (nu logică) provine chiar de la Lullus: clasele de noţiuni „Lull le-a înscris pe cercuri mobile, încât, învârtind aceste cercuri şi potrivindu-le între ele, se asociază pentru toate substanţele, în chip adecvat, predicatele absolute şi relative care le revin. (...) iar prin mijlocirea combinaţiilor trebuia să fie determinate obiectele concrete şi în genere orice adevăr, orice ştiinţă, orice cunoaştere”[7].

Care este diferenţa dintre o artă combinatorică şi un sistem de formalizare, de tip logic? Logica prezintă gândirea raţională ca un set de operaţii şi calcule. Idealul este de a formaliza astfel orice propoziţie. Arta combinatorică generează noi idei, iar elementele au semnificaţie, sunt noţiuni, ceea ce poate duce la restricţii în combinaţii.

Combinatoria ar asigura o cunoaştere metodică, strictă, ordonată, descoperirea prin calcul ordonat, iar nu întâmplător, a ceea ce este nou. „Ars Magna” este, în fapt, o metodă în cunoaştere şi o ordonare a ştiinţelor, filosofiei şi a întregii cunoaşteri, a găsirii de noi adevăruri.

Arta medievală lulliană este un ideal solidar cu idealul matematizării cunoaşterii, al formalizării integrale, cu orice ideal de conducere raţională, clară şi ordonată a gândirii şi cunoaşterii. „Ars combinatoria”, această utopie gnoseologică a lui Raymundus Lullus, reprezintă idealul metodei infailibile în cunoaştere.

BIBLIOGRAPHY

1.Copleston, Frederick, Istoria filosofiei, II.Filosofia medieval, Ed.ALL, Bucureşti, 2009

2.Coşeriu, Eugen, Istoria filosofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau, Ed. Humanitas,Bucureşti, 2011

3.Hegel, G.W.F., Prelegeri de istorie a filozofiei, vol. II, Editura academiei republicii populare române, Bucureşti, 1964

[6]Hegel, G.W.F., Prelegeri de istoria filozofiei, Ed. Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1964, p.293
[7]Ibd., p.294

TEMPTATION OF KNOWLEDGE AND MAKING OF VALUES AND IDENTITY: EUROPEAN CONTEXT

Oana Gabriela Șorodoc
PhD Student, State University of Moldova, Republic of Moldova

Abstract:The subject is relevant as it pertains to the attempt to highlight the answer of the Philosophy and the Church to the numerous and more and more insidious postmodernist challenges. This answer is complex and tragic through its desperate attempt to limit its own disintegration, but also as a stage in a metaphorical redefinition which is sometimes beyond the scope of regular human knowledge. Gnosticism as a philosophical-religious movement and its ultimate apnea, neo-gnosticism remain the open problem of the interdisciplinary study, triggered not only by the appearance, but also the development, their future developments and implications, which have lead to or at least pigmented the dynamic, surprising fresco of human culture and civilization through a series of theories that assign gnosis and Gnosticism, genetically speaking, one origin or another.
From the perspective of a special frame of reference, in order to give potential solutions for the annihilation of its effects, or at least to draw attention to the avatars of New Age which haunt the world, especially the Neo-Gnostic field, and being aware of the inherent limits imposed by the rhetoric of discourse, we have tried to lift at least a corner of the veil of Osiris, founding our cognitive enterprise upon a certain audacity based on the blessed blend of faith and creation.
The present thesis begins with the natural wish of clarifying things; this is why we will be using appropriate noological and spiritual instruments, by means of which we opened a way of access beyond the quadripolar, almost unreal, limit between magical knowledge and scientific and philosophic knowledge, between perception and archetypes. Starting from the results of this symptomatic anamnesis, associated to the latest discoveries of scientific and philosophic research, with the help of intuition, we intended to formulate new and perhaps original answers. This is to be achieved by underlining the invariants which are particular to those aspects, visible or not, of the more and more complex equation which defines the phenomenological morphodynamics of our days, keeping all proportions, thus rejecting the egocentric assumption of final solutions.

Keywords: knowledge, philosophy, faith, neognosticism, european, palingenesis.

1. Neognosticism or alchemy of words

Evolving in the natural way of day- to- day inquiry, as a set of converging ideas, but patiently witnessing the winding paths of history of thinking, the matter of knowledge becomes the site where most philosophers meet. And that is because, in the very core of reality, it is on the answer to this fundamental question that ultimately depends the total or partial coherence, be it mature or childish, of the way of being within the being, but, mostly, the way we relate to God.

The lack of a satisfactory answer is to be painfully seen not only in the superficiality or confusion in which the individual dwells today in the European society, where he or she seems unable to locate his or her existential landmarks within the hectic dynamic of the social life, but also, the absence of such an answer is obvious in the lack of some existential desideratum. And this aspect confuses the individual through its very shallowness or even the absence of some sacred rules which should govern his or her existence, some rules that can be defined today only by means of a conceptual polymorphism, ever attached to any landmark of reality, but sought for with obstinacy within esoteric realms.

The history of knowledge - from Antiquity until postmodernism - can testify the existence of a

long tradition that gathered the restlessness of the secret hours of the spirit into a marriage of the thoughts to things, in order to set them at the temporary balance of words. Unfortunately, the target of deconstructivism bears in its roots the poison of a vindictive seal, but even more, from a theological perspective, it seems haunted by the ghosts of the Reform. Undoubtedly, the effects are still to be settled, just like back then, painfully and schisomorphically, and maybe, irreversibly, in the ashes of the time allowed us by the One who is denied by some and adored by others. In the history of mankind, after a seeming conceptual cohabitation situated at the confluence of the Apollonian and the Dionysian, knowledge would engender the diametrically opposed specific mechanisms: philosophic gnosis and knowledge, as parasitic organisms for both, heretical gnosis and neo-gnosis. Through their mediation, conscience would confront the world and draw it near in order to *contemplate it* and to integrate it naturally or, occasionally, even abusively in the thesaurus of civilisation, being often against the idea that this type of knowledge "must be the mirror of nature." (Eco 2009, 401)

Starting from the observance of the procedures regarding adopting gnosis as a form and mechanism of philosophical knowledge, but being constantly aware of the continuous parasiting of the classical semiotics of the truth - as it has been clearly defined by Aristotle (Whittaker 2007,25-27) in *De interpretatione* (I,16a-5,17a), where he stated that not every logoj, lógoj ¢pofantikÒj (Coşeriu 2011,133) is a statement made to *enlighten* (fa…nw), but only the true one - we notice that the contemporary man gives existence to realities, and gives them the value of the truth. Through these surrogates he seeks to impose the world a plethora of his avatars (egomorphisms of the cultural and scientifical world), thus becoming one of the prophets ofthe time without eschaton,the ones foretold by the writers of the gospels.

Subsequent accumulations allowed the delimitation of gnosis' specific procedures of appropriating reality, either by subliminal manipulation, or by probing the abyss of the subconscious in a tragic-Luciferian manner as well as by the materialization of the hedonistic-nihilistic anti-Christian construct of a pseudo-philosophy reduced to biological landmarks: birth, life, death... Paul the Apostle drew attention from the very first eras to this peculiar manner of confronting the challenges of life: *"Be careful not to allow anyone to captivate you through an empty, deceitful philosophy that is according to human traditions and the elemental spirits of the world."*/ Blšpetem»tijØm©jœstaiÐsulagwgînd¡tÁjfilosof…ajkaˆkenÁj¢p£thj kat£ t¾n par£dosin tîn ¢nqrèpwn, kat¦ t¦ stoice‹a toà kÒsmou kaˆ (Col 2,8).The apostle to the gentiles centred knowledge on the teachings of Jesus Christ which, by the change of paradigm, became the only ones able to foreground the light of divine rationality only through a conceptual refinement blessed with grace, rediscovering it in the perpetual catechesis provided by the Creator in His work.(cf. Brottier 1993,631) For man, faith proves to be the only viable alternative which "raises to universality the contingency of human actions and by this very fact prolongs each person's own contingency to the majesty of permanent universality. [...] Unable to gain immortality in extension he obtains it in intension" (Joja 1977,38)as a participant to a history which istheophoric and Christocentric in spite of its corrupt nature, of interval for sin and death, which can also be understood through what could be called the axiological dynamic of love.

Palingenesis, specific to postmodern neognosticism, reiterates a dualist symbolism of space, this time desacralized first of all through the cultural matrices which, by means of an *ars combinatoria* specific to the hegemony of mass-media codes, acquires utter freedom, and secondly through the iconic projection of various spiritual "mutants" sociologically assumed as a *culture of the image*, in which sports competitions, as well as the life of sad figures, ephemerides of the audio-visual, together with crime, pansexuality, and politics are transformed into landmark events, with "historical" ambitions and significations. Authentic culture is marginalized, deprived of the sacred attributes of living, and subculture is transformed into a saleable product, offered as a mixture of information and mercantilism in which images tributary to the new iconoclasm complete the picture of a world non-existent in reality. All of this highlights not only the rottenness of the support of inner cohesion: the atavism and the violence of the manner of conceiving the socio-cultural relationship between centre and periphery, but

also especially their uselessness for the soul's growth.

2. The Challenges of Knowledge

The contemporary age, from a system which verges on scientific correctness but, starting from the hesitant attitude of modern man between good and evil, between socializing and isolation, revitalizes the neognostic drive thus generating a virtual reality able to promote the neomanichean illusion of the dual development of the ontological between existential poles excluding any relationship with God. Starting from this desideratum, Roger Penrose imagined that "an intelligible world rejects the supernatural but acknowledges creativity as a centre of mathematics, assigns objective reality both to the physical world and to abstract entities." (1995,26) The world cleaves in a false Universe, where the mythological is subjected to deconstruction and desemantisation, either by the derision of sacred landmarks (cf. Placher 1983,291-296), or by the effort taken to an extreme of recalibrating as finite, in an egocentric manner, the axiological landmarks of relating to itself and to people. The action is fully concerted and it aims, on a deep layer, to dilute ethic responsibility, socially manifested through a behaviour which betrays a serious disease: spiritual autism.

This is a result of the fact that "twentieth-century developments in physics and the foundations of mathematics have shaken the confidence of philosophical materialism far more than any merely philosophical arguments." (Rosenberg 2007,9) The immediate solution proposed the effort of highlighting the ethical component of knowledge (cf. Capra 2004a,47) through which "thinking is always present – first of all – implicitly or explicitly, immanent and forever analysing, even if we are not aware expressly of it." (Jankelevitch 1997,9) On a scientific plan, the conquest of the micro-universe at a quantum level was made rather by using the arguments of Upanishad spiritualism and mystical groups of Extreme Orient inspiration. The theoretic genesis of the phenomenon, anticipated by Albert Einstein, continued with Herbert Planck, the one who would impose the notion of *quantum*. Furthermore, a peak of modern quantum physics was the establishment of "quantum electrodynamics" – for which Julian Schwinger, Shinichiro Tomonaga and Richard Feynman received the Nobel Prize in 1965 – and of "quantum chromodynamics", the new theory of strong interactions. These led to the *standard model*, the subject of which was the *unification of nature's fundamental forces*. From here to the linking of quantum physics with the experiences of oriental mystics there was only one step. By considering the quantum universe as a place for the mind more than for the matter, a place of complex structures – see the theory of chaos and of fractals (cf. Mandelbrot 122-130) the activity of conscience is gradually reduced to the process of selecting those possibilities of a physical nature according to the laws of which the intimate structure of the world can be perceived, since the idolatry of reason has become the new "golden calf". In an obviously reductive manner, science was content to analyse these data without including in equation the teleological purpose of Creation formulated and confessed in the Symbols of faith, the ones which marked the ecclesiastic history along the centuries, pneumatic testimonies of the apostolic and universal Christian faith. An excuse for inter-confessional polemics, with the mark of the Occident's schism (Ries 1988,18-29), the phenomenal answer of the Church has its discernible roots especially in the missionary zeal amplified by the Second Vatican Council (1962-1965), then, after successive hesitations between strict and loose, it was finally confined in *"the theory of fulfilment"*.

Starting from these tendencies, in an article from the magazine *Concilium* (1996), the American theologian Paul Knitter drew the distinction between four variants of theological approaches to the relationship between Christianity and non-Christian religions. An expression of the internal secularisation of Christianity (Isambert 1976, 573-589; Hervieu-Leger 1993,10), the classification was based upon the relationship between Christ and various religious traditions: it was, in the current language of the theology of religions, a classification of a Christocentric and not ecclesiocentric or theocentric type. Under these conditions, *"the theory of fulfilment"* could be placed under the formula*"Christ in religions"* in the sense that Christ's saving presence and His truth work in all

religions, but in Christianity they are fully known and accessible. Another formula suggested was *"Christ above religions"*, which includes the position of a generous Inclusivism and a pluralism which is yet problematic. It is considered that the "pole" all religions depend on and tend to is God Himself, and Christ is the normative (but not exclusive) expression of a God who addresses humanity. Christ was declared to be only a *co-natural expression* of the divine pole, "a simple mythical production" (Karl Rahner apudPopescu 1999,109), an expression which cannot be claimed by one religion only because "man remains dependent to God in understanding his self, a characteristic of the human being"(*ibidem* 111-112). The idea of the human being's autonomy was carried so far that some theologians say that "God himself invites man to live in the world as if there is no God." (Neusch 1985,64). They neglect thus the fact that human reason had a major part on the theological plan – in the formulation of dogmas, in the depiction of the spiritual experience – inspired nonetheless by faith and guided by the divine Truth revealed. This essential aspect can model the critical method following the frame of René Girard only in an eminently neognostic manner, starting from the perspective that "the necessity of the kingdom of God becomes scientific" (Domenach1991,137). When the physician John Wheeler says that quantum theory allows us to visualize a *recursive ripple* between the Universe and man, in which man appears as essential to the organisation of the Universe as the Universe is essential to man's existence (cf. Aubert 1990, 198) the deeply esoteric objective of this metaphysic attempt becomes apparent: the syncretic harmonization of the concepts of the Vedānta school with the Christian teachings. This tendency becomes even more obvious in the book of Raimundo Panikkar, *"Le Christ et l'hindouisme, une présence cachée"*, in which a paradoxical distinction is drawn between Jesus and Christ, the latter being irreducible to His historical manifestation. The name of Jesus is for him a historical concrete form of the *"name which is above every name"* (Philippians 2,9), and Christ, as a universal divine manifestation and a completely human, divine and cosmic reality – can have other names alongside Jesus, such asRâma, Krşna or Puruşa. Thus it is no surprise that, following the dialogues with the spiritual master Jiddu Krishnamurti, the physician David Bohm would forward the meeting between spirituality and physics that Fritjof Capra, one of the leaders of New Age, would declare to be a goldmine of reason, faith, and scientific research (cf. 2004b, 128-138).

In 1971, David Bohm generated the concept of "implicate order" which said that the Universe is in some way "enfolded", "folded inward" in every particle, and each part is a condensation of the entire Universe. The holonomic theory regards the Universe not as a random sum of objects, but as "a complex system of relationships established between various parts which behave only relatively independent." (Bohm, Hiley 1975, 93-95) In other words, the "ultimate purpose of science is to give a single theory which describes the whole Universe." (Hawking 2004, 24-28) The universal order would become thus "explicit" but, until now, researchers have discovered only a small, relative part of the laws of this order from which God is absent.

The failure of this attempt reverberated on postmodernism which revived Max Weber's concept of"*Entzauberung der Welt"(disenchantment)* by means of two mechanisms: either through the dissociation of the immanent from the transcendent and its strategic recasting at the core of the discourse concerning the spiritual metamorphosis of the age, which aims to overcome the "anachronism" of spiritual traditions; or through bringing to the foreground of knowledge a virtual world which, by its psychotropic effects, engenders serious behaviour dissonances. Both mechanisms are redundant elements of the neognostic procedures of disenchantment and a real plague of the more and more chronic syntony between postmodernism and secularisation, after which even "beliefs are transformed into identities, meaning simultaneously one manner of living inside them and another manner of reclaiming them from the outside." (Gauchet 2006,101) Although Jung would label it as "simultaneity" (1973,21), based upon the so-called liberties there is an exacerbation of the hegemonic ambitions of the new structures of power, and the neo-Gnostic manner of insinuation is achieved by inserting in the collective mentality the Laodicean logic of "neither-nor" (cf. Revelation 3,15).

3. The Mission of the Philosophy in the Postmodern Apologetics

If antic Gnosticism attempted to legitimate itself by appealing to hermetic traditions and Plato's philosophy, the crystallizations of contemporary neognosticism replace the arguments of a philosophic theology, already precarious, with a philosophy which attempts desperately to gravitate between neothomism and science, between emptying words of their sacred load and media manipulation, between alienated existentialism and the radical hermeneutics of deconstructionism. Practically, actions cloaked under formulas inscribed in the general tendency of contesting the Nicene-Constantinopolitan Creed and of denying the eschatological dimension of life. Postmodernism, through the "confiscation of God's quality of Person Who can be known through an unmediated experience-link, constraining Him in the limits of a neuter concept of Primary Principle, Supreme Value" (Yannaras 2009,9) must face a series of accusations because its promoters "celebrate a 'decentring of the subject' or 'death of man' which denies human agency and freedom, [...] they are nihilistic an irrationalist; they can provide no basis for an ethics because they do not accept the universality of any value." (Davis 2004,11)

As confirmed by the history of arts, the artist-creator has always found his models in Eternity, in contemplating the work of the archetypal Creator, in order to give temporality to the work through its sublimation in his imaginary, hoping that, by means of the collective consciousness' vibration, the work will be able to return to Eternity and it will render him a partaker of artistic immortality. Unfortunately, the progressive desacralisation of man and the Luciferianism of art, both of them manifested as signs of the fracture from the life of the Church or of treating its liturgical-sacramental experience as relative, are reflected with unsuspected effects upon artists and their works. A gazer at the stars and a poet of his own life, the man-artist (himself a work of God) now flinches terrified by the unknown, by the infinite which opens up in front of him, because the obsession to deny his personal uniqueness and his dignity estranges him from his own Creator, conceptually 'dissipated' in the relative hypothetical of an artistic representation, more and more insatiable of the novelty of expression but deprived of the euchological dimension of his own life. Disguising its idolatries – historical time is flattened by the pride of occult elites with the burden of hedonism at an individual level and of ideologies at a macro-social level – man survives under a dome without God, the broken arch of the world closes above the seeming irrational need to regain his own universality. Thus, there remains only the act through which man seals his renunciation in front of the censorship of the imaginary, a phenomenon hyperbolized by postmodern life through a non-referential climax of revolt.

Jung assigned creational attributes to archetypes, due to their quality of connecting simultaneously to the immanent and the transcendent, thus creating a world special because not-located, the world of the imaginal. In this world the fantastic is diluted in the real by means of symbols, fragments of the archetype, dissipated in/from memory valued as a space of mediation, as "the soul of the world, although everywhere present, is present in different ways." (Culianu 1994,372) Therefore, the imaginal (*mundus imaginalis*) differs from the imaginary, and Renaissance was the first "to aim to re-establish a 'first discourse' through the 'deciphering of the world writing', noticing with amazement that this discourse is not placed inside the world itself, but outside the world." (*idem*, 2003,30) Man, himself a mirror of an infinite and indefinite universe, practising a Christianity labelled by Postmodernism as "cultural operator necessary to collective life" (Tessier 1994,211), wishes to discover his self through the analysis of culture because, as Paul Ricoeur said "reflective philosophy emerges from abstraction, the affirmation of being, the desire and effort of existing [...] find in the interpretation of signs the long road of awareness. The desire to be and the sign are in the same relation as libido and symbol. This means two things: on the one hand, understanding the world of signs is the means of understanding oneself; the symbolic universe is the milieu of self-explanation." (1999, 240-241)

Anticipating by a stroke of genius the passage of time, "Borges advances the occult belief that the structure of ordinary sensate time and space interpenetrates with alternative cosmologies, with consistent, manifold realities born of our speech and of the fathomless free energies of thought. [...]

Gnostic and Manichaean speculation (the word has in it an action of mirrors[1]) provide Borges with the crucial trope of a *'counter-world'*." (Steiner 1983, 99), anticipating on a literary plan the mainly Luciferian neo-Creation of the Gnostics from late modernity.

The limits of the degree of reality, of the object submitted to the corresponding cognitive approach, cause approximations of the being, ontologically present ever since the Creation and thus, in the order of perfecting *"the inner man"(*pneumatikÒn*)* and *"the bodily-man"* (swmatikÒj). According to Origen, we can contribute to the building of those steps specific to the Christian Alexandrine gnosis by means of which man discovers the end of the road to perfection (Dumitriu1987,65) ensuring the necessary protection from the misappropriation of the age. Furthermore, the redefinition of man and of the Christian fundament of his Gnostic foray is an approach possible first of all inside the Church. With the missionary work and plea structured upon the truth of the apostolic kerygma and the capacity of Christian profession, through the dynamic adaptation of the approach of preaching faith at the level of challenges, an answer which is adequate and imperiously necessary to the devout can crystallize. The difficulty appears in daily reality because the way to God begins in this world, which is unfortunately more and more dubitative-depersonalizing.

For the history this situation is not a novelty. Fighting till martyrdom with heresy and paganism, the Church Fathers proved the more than obvious necessity of placing the Christian's entire life on normal ecclesiastic coordinates. Nowadays the mission of the Church usually takes place under the conditions in which the political layer of society preaches on a theoretical plan several principles, able to ensure its survival from one mandate to another, establishing equalities and manipulating the idea of freedom and justice only at the written and intentional level for the Orthodox and the Catholic. The minority, be it religious or sexual, in the purest New Age spirit, dictates to the majority because everything that is proclaimed as freedom is in reality the freedom to be Antichrists or servants of the Antichrist. Everything that is anti-Christian bears the image and rejoices the protection of a "democratic right" earned by structures subordinated in a pyramid in this New World Order of power structures, because no matter what labels they wear, they are over-saturated with pagan symbolism, often invoking.

However, even Plato declared in the dialogue *The Republic* that "justice" is a synonym for "what is in the interest of the ideal state" (Popper 1993,107), because the great philosopher "attempts here to depict the dominion of the totalitarian class as being 'just' while people understood by 'freedom' precisely the opposite' (*ibidem*,110). Or the 'ideal state' is now growing under the eye of Osiris (Big-Brother) which, beginning with the ludic space, is forced upon the masses reduced to their atavistic attributes. Noticing precisely this capacity of adaption and dissimulation, Edmond Robillard believes that neognosticism is "the greatest chameleon in existence: it has no colours of his own, it presents itself only by embracing the ideas of the environment in which it conducts its propaganda" (1980,29), a fact which hinders the perception of its action at the level of historical constructions and deconstructions, at the level of science or society in general (cf. Smith 1991,165-166) by its obvious contribution to the syncretistic phenomenology specific to the age (cf. Sabbatucci 1973,655-656) and which, by means of a deliberately manipulating enterprise, in order to deride any attempt of discerning the perfidious drives of the present neognostic phenomenology, attempts as much as possible to be quartered by the majority of exegetes only in the context of Antiquity (cf. Pearson 1975,66) without its postmodern toxic extensions. At the turn of the century, drifting from the positivating perspective of the hermeneutics of "obscure places" embraced by Johann Martin Chladenius, protected by a rather ideological argument of the "hermeneutics of suspicion" (Caputo, Vattimo 2008,20) cultivated by Marx, Nietzsche and Freud, postmodernism generates prolegomena of an age which can be summarised with a well-known aphorism: "Knowledge is the plague of life, and consciousness, an open wound in its

[1]The work of Borges, *The Mirrors of Enigma*, (1962. New York:Labyrinths), discusses the interactions specific to the Gnostic philosophy and of a *speculum in ænigmæ*.

heart." (Cioran 1990,69); actually, the essence of an entire age's ideology.From times immemorial, the spiritual- cosmogonic mutations triggered great changes inside the psychology of knowledge, and since then, man has been increasingly wishing to *see*, or *touch in an ontological way*, leaving, throughout centuries, the inherited need for certitude, a necessity that multiplies like an amoeba, from Nietzsche and William James, from Martin Heidegger to Derrida, from Wittgenstein to Foucault. (Barry 1993,29) The inherent comparison demonstrates why the truth of the ancient ones would rather correspond to the revelation, *the revealednon-concealment* (non-voilé-dévoilant), and, subsequently, we understand why the fathers of philosophy used to stress, out of a true Christian spirit, way superior to the modern currents of thinking and analysis. And the story or the history seem to be repeating themselves in the case of the representatives of deconstructivism and radical hermeneutic, as is the case of those fascinated by the quest of depths of the metaphysics of presence, Richard Rorty, Michel Foucault, Jaques Derrida, or lured into possibilities of overcoming it (Strauss, Cropsey 1987,29-30;cf. alsoLyotard 2000, 15) etc. Georges Baladier characterized the current modernity as "an adventure, a forthcoming towards cultural and social spaces that are mainly unknown, a progression to a time of ruptures, tensions and mutations. You need to learn how to become an explorer of these times in order to avoid being utterly submissive and consenting to the relativization of the individual forces that will connect their own strength with the happening. The anthropological turning point brings some experience to serve this learning process.

4. Conclusions

Jean François Lyotard (*ibidem*), a brilliant analyst of "the condition of knowledge" and the one who fathered the term "postmodernism", on the grounds of a general lack of credibility, was to confront modern knowledge (the one that justifies why we resort to meta- narratives, by stylistic artifices) with the super- specialized, scientifical one, which proposes "flexible nets of linguistic games" in order to acknowledge the various levels of reality; he concluded: "all that is not translatable inside the consecrated knowledge will be forsaken, and the coordination of research will submit to the condition of translatability of the potential results in machine-language." (Popper1981,79) So, this anthropocentric humanism does not end up, as one would be inclined to believe, in the recognition of man, but in the denial of him in one of "the two radically divorced worlds."

The epistemic analysis of the neognostic phenomenology can provide enough arguments to underline, in spite of the much vaunted pseudo-ecumenist offer, that "gnosis is thus a regression, not a progress, because it is an attempt to orientalise Christianity, instead of Hellenising it" (Petrement 1996,169), as it happened in Antiquity. In the foreground of the socio-moral deviancy of civilisation, the seeds of neognosticism find a fertile ground in their Gnostic and ethical ambiguity. In opposition, Christianity depicts the reason of Creation from the hypostatic perspective and underlines the special relationship between man and the surrounding nature (cf. Santmire 2008,21) because "in the otherness of truth and knowledge, truth always takes precedence, as a thing (sensible and intelligible), and it follows knowledge, as a complete or partial participation to it." (Matsoukas 1997,37) The focus of the meanings of the world and of life in the human being is the premise which opens the horizons of a polymorphic truth: from existentialism to anthropocentrism, and from here to macro-anthropologism there is only one step already made by the Christian thought, conciliating ontology and history (cf. Sesboüe 1977,152) only by placing at the same level man and the universe. There is a paradoxical connection between Jesus Christ – the source of the "water of life" and the *philosophia perennis* – respectively the traditions of Antiquity and everything that was highest in philosophic thinking. (Conseil Pontifical 2003,28). Their ratio is clearly asymmetrical: "the world is made to be humanized, not man to be assimilated to the world, to nature" (Stăniloae 1996,13) being the place in which man is put "as a secondary great world in the little world." (St. Maximus the Confessor 1965,91) In his quality of crown of Creation, man determines the significantly-teologal dimension of his own knowledge, a field in which the infrastructure of divine relations plays the part of a principle of coherence and of an interface for

Creation and God, in which "God is the ultimate reality." (Tillich 1957,5)

Because we worship and we glorify the Crucified and not the Rioter, by means of faith we acquire that deep, inseparable nature, which is not the result but the secret drive of knowledge and becoming, because the sense of man and of Creation is to be together in God in Whom everything is conciliated and fulfilled (John 1,3).

BIBLIOGRAPHY

1. AUBERT, Philippe Gold. 1990. *Creation et evolution*, Geneva: Slatkine.
2. BARRY, Allen.1993.*Truth in Philosophy,* Cambridge,Massachusetts: Harvard University Press.
3. BOHM, David and Basil J. HILEY. 1975. *On the Intuitive Understanding of Nonlocality as Implied by Quantum Theory*. In Foundations of Physics, 5, Editor in Chief Alwin Van Der Merwe, Springer, U.S.A.: 93-109.
4. BROTTIER, Laurence. 1993.*"*L'image d'Antioche dans les homélies Sur le Statues de Jean Chrysostome." In *Revue des Études Grecques,* CVI, 2, Paris: 619-635.
5. CAPRA,Fritjof.2004a.*Momentul adevărului: știință, societate și noua cultură*, trad. Niculiță Damaschin, București: Tehnică.
6. CAPRA, Fritjof. 2004 b. *Taofizica. O paralelă între fizica modernă şi mistica orientală*, trad. Doina Țimpău, București: Tehnică.
7. CAPUTO, John D. & Gianni VATTIMO. 2008. *După moartea lui Dumnezeu*, trad. Cristian Cercel, București: Curtea Veche.
8. CIORAN, Emil. 1990. *Pe culmile disperării,* București:Humanitas.
9. CONSEIL PONTIFICAL DE LA CULTURE, CONSEIL PONTIFICAL POUR LE DIALOGUE INTERRELIGIEUX. 2003. *Jésus Christ, le porteur d'eau vive: une réflexion chrétienne sur le „Nouvel Âge"*, Bayard, Fleurus-Mame, Paris: du Cerf.
10. COȘERIU, Eugeniu.2011. *Omul și limbajul său. Studii de filosofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală,* Iași: University Al. I. Cuza Press.
11. CULIANU,Ioan Petru.1994. *Eros și Magie în Renaștere. 1484*, trad. Dan Petrescu, București: Nemira.
12. CULIANU, Ioan Petru. 2003. *Iocari serio*. *Ştiinţă şi artă în gândirea Renaşterii,* trad. Maria-Magdalena Anghelescu şi Dan Petrescu, Iaşi: Polirom.
13. DOMENACH, Jean-Marie. 1991. *Anchetă despre ideile contemporane*, trad. Laura Mina, coll. Repere, București: Humanitas.
14. DUMITRIU,Anton.1987.*Culturi eleate şi culturi heracleitice*,Bucureşti:Cartea Românească.
15. ECO, Umberto. 2009. *De la arbore spre infinit. Studii istorice despre semn şiinterpretare*, trad. Ștefania Mincu, Iași: Polirom.
16. GAUCHET, Marcel. 2006. *Ieșirea din religie. Parcursul laicității*, trad. Mona Antohi, București: Humanitas.
17. HAWKING, Stephen. 2004. *Scurtă istorie a timpului*, trad. Gheorghe Stratan, Bucureşti: Humanitas.
18. HERVIEU-LEGER, Daniele. 1993. *La religion pour la mémoire*, Paris: Cerf, Paris.
19. ISAMBERT, François André. 1976. „La secularisation interne du christianisme" In *Revue française de sociologie*, XVII, 4: 573-589.
20. JANKELEVITCH,Vladimir.1997.*Paradoxul moralei*,trad.Janina Ianoşi,Cluj-Napoca:Echinox.
21. JOJA, Athanase. 1977. *Filosofie și cultură*, București: Enciclopedică.
22. JUNG, Carl Gustav. 1973.*Synchronicity. An Acausal Connecting Principle*, translated by R. F.C. Hull, Bollingen Series, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, Princeton University Press.

23. LYOTARD, Jean François.2000. *Condiţia postmodernă. Un raport despre cunoaştere*, trad. Ciprian Mihali, Bucureşti: Babel.
24. MANDELBROT, Benoît B. 1975. *Les objects fractales: forme, hasard et dimension*, Series *Nouvelle bibliotheque scientifique*, Paris: Flammarion.
25. MATSOUKAS,Nikos.1997. *Introducere în gnoseologia teologică*, trad. Maricel Popa, Bucureşti: Bizantină.
26. MAXIMI CONFESSORIS, S.P.N. 1865.*Ambiguorum Liber sive de variis difficilibus locis SS. Dionysii Areopagitæ et Gregorii Theologi*, tom XCI, coll. 1281AB. In *Patrologiæ cursus completus, Series Græca*, ed. J.-P. Migne, Paris.
27. NEUSCH, Marcel. 1985. *Les chrétiens et leurs vision de l'homme.Le christianisme et la foi chrétienne*, sous la direction de Joseph Doré, Paris: Desclée.
28. PEARSON, Birger A. 1975. *ReligiousSyncretism in Antiquity. Essays in Conversation With GeoWidengren*, Scholars Press: Missoula, Massasuchets, U.S.A.
29. PENROSE, Roger. 1995. *Incertitudinile raţiunii* (*Umbrele minţii*). *În căutarea unei teorii ştiinţifice a conştiinţei*, trad. Dana Jalobeanu, Bucureşti: Tehnică.
30. PETREMENT, Simone. 1996. *Eseu asupra dualismului la Platon, la gnostici şi manihei*, trad. Ioana Munteanu*şi*Daria Octavia Murgu, Bucureşti: Symposion.
31. PLACHER,William C.1983. *A History of Christian Theology*.Philadelphia:TheWestminster Press.
32. POPPER, Karl R.1981. *Logica cercetării*, trad. Mircea Flonta, Alexandru Surdu, Erwin Tivig, Bucureşti: Ştiinţifică şi Enciclopedică.
33. RHANER, Karl,"Considérations générales sur la Cristologie." In Dumitru POPESCU. 1999. *Ortodoxie şi Catolicism.Dialogşireconcliere*, Bucureşti: România creştină.
34. RICOEUR, Paul. 1999. *Conflictul interpretărilor. Eseuri de hermeneutică*, trad. Horia Lazăr, Cluj-Napoca: Echinox.
35. ROBILLARD, Edmond. 1980. "La libération du cycle des naissances: gnose ou résurrection chrétienne." In *Nouveau dialogue*, 35.
36. ROSENBERG, Alex. 2007. *Philosophy of Science. A contemporary introduction*. Second Edition, Routledge Contemporary Introductions to Philosophy, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
37. SABBATUCCI, Dario.1973. „Syncrétisme", dans: *Encyclopædia Universalis*, tome 15, Paris: Encyclopædia Universalis, France S.A.
38. SANTMIRE, Paul H. 2008. *Ritualizing Nature. Renewing Christian Liturgy in a Time of Crisis*, Minneapolis: Fortress Press.
39. SESBOÜE, Bernard.1977.*Pedagogie du Christ. Eléments de christologie fondamentale*, Paris: du Cerf.
40. STĂNILOAE, Dumitru.1996.*Teologia Dogmatică Ortodoxă,*vol.1,Bucureşti:Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
41. STEINER, George.1983.*După Babel.Aspecte ale limbii şi traducerii*, trad.Valentin Negoiţă şi Ştefan Avădanei, Bucureşti: Univers.
42. STRAUSS, Leo, and Joseph CROPSEY. 1987. *The History of political Philosophy*, (Chicago and London: The University Press of Chicago.
43. TESSIER, Robert.1994. *Déplacement du sacré dans la société moderne. Culture, politique, économie, écologie,* Quebec: Belarmin.
44. TILLICH, Paul. 1957. *Systematic Theology,* vol. II, Chicago: University of Chicago Press.
45. WHITTAKER,Thomas.2007.*Neoplatonismul. Un studiu asupra elenismului*, trad. Alexandru Anghel, Bucureşti: Herald.
46. YANNARAS, Christos. 2009. *Adevărul şi unitatea Bisericii*, trad. ierom. Ignatie (Ilie) Trif şi Ionuţ Dumitru Uliniuc, Bucureşti: Σοφία.

A STRUCTURAL REALIST APPROACH TO THE CONTEXT OF JUSTINIANIC POLICY AT THE DANUBIAN *LIMES*

Ştefan-Ioan Cianga
M.A., PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: This paper brings forth a new historiographic perspective on the military and policy behaviour of the Roman state during the reigns of Justin I and Justinian I in the 6th century AD. To this end, we put to use theoretical instruments from the fields of strategic studies and international relations in analysing the historical data. Special attention is given to the consequences of Justinianic policy towards the Danubian limes. The extent to which Justinian's decisions were based on a deliberate, coherent strategic vision is also briefly addressed.

Keywords: Justinian, strategy, Byzantine Empire, 6th century, structural realism

Theoretical approach

This paper seeks to bring forth an innovative historiographic perspective on the policy behaviour of the Roman state in the 6th century AD through the instrumentalisation of concepts from international relations theory and strategic studies. For ease of analysis, the phrase "Justinianic regime" shall be used for isolating the actions of Byzantine decision makers during the reigns of Emperors Justin I (518-527) and Justinian I (527-565). While Procopius of Caesarea, the main contemporary historian of this period, considered that Justinian was *in power* (Kaldellis 2009, 585-597, 616) during the reign of his predecessor Justin, it is worth noting that the actual situation was more complex. The historical events will be analysed through a structuralist lens, conceiving the phenomena of human life as intelligible in relation with each other and with the whole, *i.e.* in the context of their structure. As regards international relations theory, structural realism (or neorealism) explains the decisions and behaviour of states through the structural constrains of the system within which they function (Waltz 1979, 4-12, 73-74, 99-101), specifically the architecture of the international system (Mearsheimer 2007, 72). For our purposes the structural analysis shall be taken beyond the international system, to what the father of neorealism, Kenneth N. Waltz, called "the second image" (Waltz 1959, 80-83) of political realities, namely the internal structure of a state. Both the administrative-fiscal structure of the state, as well as the ideological structure of power shall be considered, seeking understand the way in which the internal structure of the state could function as an incentive or constraint on the regime's decision makers, especially Justinian himself. Integrating such perspectives within a generally structuralist analysis is part of a recent trend, both towards synthesis within the field of international relations (Braumoeller 2009, 242-244; Sterling-Folker 2002, 73-75, 84-90, 96-97; LaRoche 2018, 157-159) as well as a tool within the latest historical works on the reign of Justinian (Heather 2018). It is also compatible with the way in which Kenneth Waltz conceptualises the "images" of international relations as more than levels of analysis of separate structures but as different approaches to the same phenomena (LaRoche 2018, 162-166).

Our perspective is nevertheless neorealist as it is based on the 5 assumptions of structural realism: (i) that state structures are the main actors in an international system whose ordering principle is anarchy; (ii) that these states have military capabilities that can be used offensively; (iii) that decision makers can never be certain about other states' intentions, only about their capabilities; (iv) that the first imperative of any state is its survival and (v) that state actions are rational (Mearsheimer 2007, 73-74).

Beginning with the seminal but controversial work of strategist and political scientist Edward Luttwak, *The Grand Strategy of the Roman Empire* (1976), an energetic debate started among historians in regards to the extent to which the Roman Empire, in different periods, consciously pursued a rational strategy in its political and military acts (Heather 2018, 322). Here a sharp distinction should be made between our historiographic perspective and the intentionalities of historical actors. However, Luttwak's critics focus excessively on the individual level of analysis. While 6th century Romans did not make use of strategic planning in a bureaucratic setting, based on explicit calculations and systematic decisions, the actions of the Roman state are part of a coherent behaviour based on a strategic culture (Luttwak 2009, 11, 421-422) and within the actions of the Justinianic regime the elements of political and military strategic assessments can readily be detected (Heather 2018, 322).

The security environment at the Mediterranean Sea in the 6th century

Due to the available technology at the time, to distances, and to the geographic barriers that separate the Mediterranean World from the Indian Subcontinent and the Far East (and thus to the radical separation between these spaces), the Roman Empire existed during the Late Antique period within an international system characterised by bipolarity. The Empire was the preeminent power of the region, commanding overwhelming demographic, economic and military resources in relation to all of its neighbours (Luttwak 2009, 289), with the exception of the Sasanid Empire of Persia, which had an advanced civilisation and a level of organisation, territorial extent and resources comparable (Börm 2016, 620) to the Roman state, and thus represented a permanent strategic threat for the Byzantines (Luttwak 2009,4, 78). Historian Peter Heather has expressed the influential (Börm 2016, 616-618) idea that the transformation of Persia into a great power as a result of the Sasanian Revolution (224 AD) was the fundamental destabilising factor that led to the Third Century Crisis, as the new fiscal and military necessities would cause a revolutionary transformation of the Roman Empire in the 4th century (Heather 2018, 46-49, 75). After the 370s, however, and throughout the 5th century, against the backdrop of the threat that the Huns posed for the Roman state and the Hephthalites (often identified with the "White Huns") posed for the Persian state, the two Empires changed their strategic posture towards each other, seeking a balance of power and avoiding major military engagements with each other (Heather 2018, 75-76; Börm 2016, 624-633 adds elements of internal politics in both Empires and the pressures exerted by migratory populations in the West to the factors having a role in this detente). Peter Heather attributes the Persian invasion of 502 exclusively to the dynamics of Sasanian internal politics (Heather 2018, 76-77), but once the Hunnic threat no longer existed, the Roman Empire had adopted an increasingly hostile posture towards Persia, and the Sasanian attack coincides with the neutralisation of the Hephthalite threat by Persian King Kavadh I through an alliance with them (Börm 2016, 615-616, 634). This realignment can be analysed through the prism of neorealist logic which posits that a state will seek to expand its power at others' expanse whenever it has the opportunity and capability to do so, in order to enhance its own security (Mearsheimer 2001, 2-5). Between 521-525 the Justinianic regime adopted an aggressive policy of military confrontation with the Sasanids, which led to a war that ended with a Persian relative victory enacted in the treaty of "Perpetual Peace" of 532, and which P. Heather attributes exclusively to internal structural constraints of power politics within the Roman state (Heather 2018, 91-95, 326-237). We believe the lack of additional structural constraints at the level of the international system after the demise of Hunnic and Hephthalite power to have also played a fundamental role in allowing the two Empires to resume great power competition.

The Eastern Roman Empire was released of such structural constraints not just as a result of Hunnic demise, but also because of the *tactical revolution* preceding the 6th century (Heather 2018, 52-55), which ensured for the Empire tactical and operational superiority over all neighbours and potential enemies (Luttwak 2009, 56-61, 78-81). Alongside the more remote kingdoms of the Burgundians,

Visigoths and Franks, the main Western neighbours of the Roman Empire in the 6th century were the North-African kingdom of the "Vandals and Alans" and the Ostrogothic Kingdom ruling over Italy. These had very different relationships with the Empire: the Vandal Kingdom had been founded through a violent separation of an important part of the Roman territory during a period when the Western Empire was still viable, and thus its relations with the Roman state were almost constantly hostile (Heather 2018, 125-134); the Ostrogothic Kingdom, on the other hand, was built in an entirely different context in Italy, within the complex process of the downfall of the Western half of the Roman Empire and on its ruins, and while at times it was a competitor of the Roman state, it had always sought to maintain constructive relationships with the Empire (Heather 2018, 3-4, 148, 154-164). Continuing the logic of the new aggressive posture towards Persia, however, the Justinianic regime gradually assumed an ultimately successful policy of conquest and Imperial reintegration towards both kingdoms. The *debellatio* of the Vandal Kingdom as well as the relative success in the (re)conquest of Italy from the Ostrogoths was in great part possible due to the *tactical revolution* (Heather 2018, 145-146).

As regards the peoples at the Danube (Longobards, Gepids, Slavs and Ants, Kutrigurs and Utigurs), the closest nomads that could have posed a reasonable threat to the Empire were at the beginning of the 6th century the Kutrigurs of what is now Ukraine (Luttwak 2009, 78).

The power structure in the Roman state in the 6th century

As a result of the military, social and economic changes caused by the Third Century Crisis and by the responses of the Imperial authorities to its challenges, the Roman state consolidated in Late Antiquity an extended bureaucracy capable of collecting the funds necessary for supplying and upkeeping the expanded military assets which the Empire needed to balance the emerging power of the Sasanians (Heather 2018, 55-63). Concomitantly with the massive expansion of the administrative bureaucracy, extending the Roman citizenship and monopolising all sources of fiscal revenue by the central authorities (which significantly decreased the autonomy of local elites) led to a radical rearrangement of the patterns of elite life in the Empire. As power was concentrating at the centre, landed elites had a direct stake in taking part in the military and administrative-fiscal operations of the state, which would become the main avenue for consolidating and exercising political power and social prestige locally (Heather 2018, 63-65). The increase in the fiscal burden within the new context of greater control by the state over the society and the economy did not have the damaging effects that were once assumed – new archaeological research led to the conclusion that in the 4th century the rate of agricultural field occupancy and what can be construed as the Empire's GDP were the highest in history (Heather 2018, 59-69). Additionally, while the much-increased fiscal burden during the Justinianic regime was *politically* excessive (generating real and sustained opposition within politically significant classes), it was not *economically* excessive, taxation levels remaining efficient for an economy that gave no sign of decline throughout the 6th century (Heather 2018, 304-311). This new situation in the administrative, fiscal and military arrangements of the Empire is termed *the military-fiscal complex* by P. Heather. In this context the Emperor had the role of ensuring the proper functioning of the administration through the nature of the general policy and its objectives, which he would determine, through the people he would appoint to the highest offices, and above all through ensuring military victory for the Empire (Heather 2018, 26-28, 67-68).

The ideological structure of power (looking at the ideology of power primarily as a political tool) was based on the idea of *civilitas*, which posited an Emperor appointed by the Divine to ensure the functioning of the Roman society based on written laws that reflect the rational order of the cosmos. The addition of Christian religion to the Greco-Roman political tenets altered only slightly the ideological realities. *Victory* (for which Emperors were *politically* responsible, and, conversely for failures) was only strengthened as the manifest mark of imperial legitimacy (Heather 2018, 20-41).

Politically active elements, namely direct or collateral members of the current or previous imperial families, the most important military commanders, as well as the highest state officials, were

often involved in regime changes (Heather 2018, 32, 326). Alongside the constant necessity of victory, the unpredictability of the Emperor's demise, and the dependence of elites on the administrative structures of the state, this generated a significant level of instability in the internal political life of the Empire, a situation that constituted a structural constrain on decision makers of the same nature as those in the international system. P. Heather credits such internal constraints as the decisive factor in the Justinianic regime's behaviour.

The strategic situation of the Danubian *Limes* in the 6th century

In the context outlined above, it should be no surprise that the Balkan provinces were not a priority for 6th century Emperors (Gândilă 2009, 91), as long as the capital, Constantinople, was not in danger, a fact attested by both documentary and excavated sources (Gândilă 2017, 136). The Balkans were not a major war theatre for Justinian (Heather 2018, 279); this isn't to say that the *limes* was entirely neglected – certainly not "sacrificed on the altar of the reconquista" (*cf.* note 1, Patoura 1997) –, just that the regime had other priorities, such as defending the rich provinces in Syria, Palestine, and Egypt (Whittow 1996, 48-50), or maintaining the balance of power with the Persian state, which was discussed above. Besides, considering that the peoples at the Danube were the lowest strategic threat for the Empire, as well as the smallest opportunity for increasing its power basis, this attitude of the imperial authorities appears as logical and not in the least surprising. Moreover, despite the best efforts of the Justinianic regime and of the Emperor Anastasius beforehand, the Balkan region continued to have a low population density, with numerous uninhabited areas (Whitby 2000, 701-717), and thus with a low economic potential. In the Northern Balkans and at the Black Sea, diplomatic practice, the paying of subsidies – which was not deflationary, as the money paid to "barbarians" would return into the internal monetary circulation of the Empire (Luttwak 2009, 55) –, and the policy of *divide et impera* were the main tools through which the Justinianic regime ensured regional security (Patoura 1997, 81-84). Likewise, the building of fortifications had become a key element of the Empire's defence strategy in the Balkans (Whitby 2000, 718; Patoura 1997, 79) and these fortresses were arranged in three interdependent lines of defence (Curta 2001, 181-189). In this regard, the concept of "defence-in-depth" that E. Luttwak first used in his 1976 book, *The Grand Strategy of the Roman Empire*, to describe the "strategic doctrine" of the Roman Empire starting with the 4th century AD, and which was intensely criticised by multiple period experts as anachronistic, is thus vindicated in regards to the situation in the Balkans in the 6th century, where the reality of its practice is attested by both literary sources and archaeological discoveries. Thus, Procopius of Caesarea speaks in *De Aedificiis* about Justinian's restoration of fortifications for the defence of rural areas, ὥστε ἀγρὸς ἕκαστος ἢ φρούριον ἀποτετόρνευται ἢ τῷ τετειχισμένῳ πρόσοικός ἐστι ["so that each land or citadel was surrounded or bordered by a fortification"] (Procopius, *De Aedificiis*, IV.1), mentioning that Justinian ἀλλὰ καὶ φρούρια πολλὰ τοῦ τείχους ἐντὸς ἐτεκτήνατο ["even inside the walls devised many watch-posts"]. While this last phrase could well be one of Procopius' veiled critiques towards what he seems to have perceived as Justinian's authoritarianism, the general picture painted here is confirmed by archaeological and cartographical research into the design and disposition of fortresses in the dioceses of Thrace and Dacia (Dinchev 2007, 516-528). On the other hand, the bridgehead fortresses built North of the Danube had not only a defensive purpose, but also of supporting and protecting the diplomatic and economic relations that the Empire established with various neighbouring peoples, such as Gepids, Utigurs, etc. (Madgearu 2003, 305-306).

Nevertheless, the low priority that the Danubian *Limes* had for the Empire's decision makers eventually led to grave consequences. The beginning of Justinian's reign (527-538) is correlated with a significant decrease (ca. 5%) in the monetary circulation at Capidava, for instance (Gândilă 2006-2007, 107), which also correlates with the "barbarian" attacks of 529 and 533 mentioned by Procopius in *De Bellis* (Procopius, *De Bellis*, VII, 14, 1-3). Military assets tasked with defending the Balkans were regularly reallocated when the Roman armies were in need of reinforcements in theatres regarded as

more important, such as in 538/9, when Belissarius received in Italy reinforcements from Thrace and Illyricum; it is supremely unlikely that this had played no role in the disaster of the great Kutrigur raid in the Balkans of 539 (Heather 2018, 279-230). Until 574 "barbarian" raids South of the Danube were rare and usually did not entail major consequences (Madgearu 1998, 221) besides the potential opportunity costs, however strategic vulnerabilities accumulated over time and eventually the Danubian *Limes* collapsed amid the emergence of Avar power at the Danube. Still, this did not occur suddenly, but in a gradual process between 576-626 (Madgearu 1997, 319-324), and after 598 the abandonment of the still extant Danubian settlements was not the result of various attacks, but rather a particular case within the general process of economic and political decline of the Byzantine Empire at the end of the 6th century (Madgearu 2006, 152-158).

Was Justinian himself a realist?

Beyond the use we can make of theoretical instruments from geopolitics or strategic studies for constructing a new historiographic approach, it is also worth considering whether the Justinianic regime's decision makers made conscious use themselves of strategic considerations or a strategic conception in their behaviour. One of the main critiques of E. Luttwak's approach is based on the absence of any evidence of centralised formal strategic planning in the Roman (and later Byzantine) Empire. Indeed, the Byzantine Empire did not have strategic studies schools, professional diplomats, or a specialised intelligence service, however its actions can be easily retrospectively characterised as *diplomacy* or *espionage* (Luttwak 2009, 6), serving a rational strategic conception. This is further shown by the existence of the *Strategikon* attributed to the Emperor Maurice (Luttwak 2009, 266-303) and of other similar military strategy manuals. The *Strategikon* includes both references to the armaments and military formations that formed the basis of the "tactical revolution" mentioned above, as well as recommendations with implications that are inherently strategic (and which were put into practice by the roman state, including on the Danubian *Limes*), such as:

> Ἤ δόλοις ἤ ἐφόδοις ἤ λιμῷ τοὺς πολεμίους βλάπτειν καλόν· οὐχὶ πάντως πρὸς πόλεμον ἐκκαλεῖσθαι δημόσιον ἔνθα πλέον τῆς τύχης ἤ τῆς ἀνδρείας ἐστὶν ἡ ἐπίδειξις. (Patoura 1997, 85, note 57)
> "It is desirable to incapacitate one's enemies whether by tradecraft, or by offensives, or by means of starvation; under no circumstances is a publicly funded war to be engaged in as long as [they] display full strength or force." (own tr.).

S. Patoura explicitly characterises Justinian's diplomatic policy towards the peoples beyond the Danube as realist (Patoura 1997, 81). Heather argues that, although one can recognise elements of a political and military strategic conception in Justinian's diplomatic and constructive policy, as well as on the theatre level, the Emperor was utterly lacking a coherent grand strategy vision. Heather maintains that Justinian's external policy was based not on strategic calculations, but rather on internal politics considerations, of preserving and consolidating his hold on power (Heather 2018, 323-324). However the strategic catastrophe suffered by the roman state at the end of the 6th century is not straightforwardly attributable to Justinian, whose actions cannot be connected with the emergence of the Avars and the Arabs as major actors within the security environment of the Mediterranean space. Neither can he be accused of having undermined the strategic security of the Empire through demographic dislocations or excessive fiscal burden as long as, in spite of the obvious and horrific human cost, the Roman economy did not suffer major downturns as a result of his policies (Heather 2018, 329-330).

I hereby propose the concept of *emergent strategy* – even if decision makers at the time did not make use of explicit or deliberate strategic analyses, through our own systematic examination of the long-term military and policy behaviour of the roman state from a structuralist perspective, we can discern the outlines of a *de facto* grand strategy, even if such was not consciously conceived of at the time.

BIBLIOGRAPHY

1. Primary Sources

Procopius Caesariensis, *Procopii Caesariensis Opera Omnia*, ed. Jacob Haury, rev. Gerhard Wirth (4 vol., 1962-1964), Vol. 1-2, *De Bellis*. Leipzig: Teubner, 1963.

Procopius, *On Buildings. General Index*, ed. & tr. Henry Bronson Dewing with the collaboration of Glainville Downey (Loeb Classical Library 343). Cambridge, Massachusetts/ London: Harvard University Press, 1954.

Procopius din Caesarea, *Istoria Secretă*, ed. cr., tr. & intr. H. Mihăescu, Editura Academiei R. S. România, 1972

2. General Works

Braumoeller, B. F. 2009. "Rediscovering Complexity and Synthesis" in *The Future of Political Science: 100 Perspectives*, edd. G. King, K. Lehman Schlozman, N. H. Nie. New York: Routledge, 241-244.

Cameron, Av., B. Ward-Perkins, Mi. Whitby (edd.) 2000. *The Cambridge Ancient History,* Vol. XIV, *Late Antiquity: Empire and Successors, A.D. 425-600*. Cambridge et al.: Cambridge University Press; Cambridge Histories Online, 2008.

Luttwak, E. N. 2009. *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*. Cambridge, Massachusetts/ London: Belknap Press of Harvard University Press; paperback, 2011.

Mearsheimer, J. J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.

Mearsheimer, J. J. 2007. "Structural Realism" in *International Relations Theories.Discipline and Diversity*, edd. T. Dunne, M. Kurki, S. Smith. Oxford et al.: Oxford University Press; 4th ed., 2016, 71-88.

Sterling-Folker, J. 2002. "Realism and the Constructivist Challenge: Rejecting, Reconstructing, or Rereading", *International Studies Review* 4 (1): 73-97.

Waltz, K. N. 1959.*Man, the State and War. A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press; revised ed., 2001.

Waltz, K. N. 1979.*Theory of International Politics*. Reading, Massachusetts et al.: Addison-Wesley.

Whittow, M. 1996. *The Making of Byzantium 600-1025*. Berkeley: University of California Press.

3. Special works

Börm, H. 2016. "A Threat or a Blessing?The Sasanians and the Roman Empire" in *Diwan.Studies in the History and Culture of the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean*, edd. C. Binder, H. Börm, A. Luther. Duisburg: Wellem, 615-646.

Curta, Fl. 2001. *The Making of the Slavs. History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500-700*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dinchev, V. 2007."The Fortresses of Thrace and Dacia in the Early Byzantine Period", *Proceedings of the British Academy* 141: 479-546.

Gândilă, A. 2006-2007. "Early Byzantine *Capidava*: The Numismatic Evidence", *Cercetări numismatice* 12-13: 105-130.

Gândilă. A. 2009. "Un tezaur de monede bizantine timpurii descoperit la Capidava", *Cercetări numismatice* 15: 87-105.

Gândilă, A. 2017. "Annex I. A Hoard of Sixth-Century Coppers and the End of Roman Capidava" in I. C. Opriş, Al. Raţiu, *Capidava II.Building C1 – Contributions to the history of annona militaris in the 6th century*. Cluj-Napoca: Mega.

Heather, P. 2018. *Rome Resurgent.War and Empire in the Age of Justinian*. New York: Oxford University Press.

Kaldellis, An. 2009. "The Date and Structure of Prokopios' *Secret History* and His Projected Work on Church History", *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 49: 585-616.

LaRoche, Chr. D. & S. F. Pratt 2018. "Kenneth Waltz is not a neorealist (and why that matters)", *European Journal of International Relations* 24 (1): 153-176.

Madgearu, A. 1997. "The Downfall of the Lower Danubian Late Roman Frontier", *Revue Roumaine d'Histoire* 36 (3-4): 315-336.

Madgearu, A. 1998. "The Last Period of the Danubian *Limes*" in *The Roman Frontier at the Lower Danube 4th-6th centuries. The second International Symposium (Murighiol/*Halmyris*, 18-24 August 1996)*, edd. M. Zahariade, I. C. Opriş (Studia Danubiana Pars Romaniae Series Symposia I). Bucureşti: Vavila Edinf.

Madgearu, A. 2003."The 6th Century Lower Danubian Bridgeheads: Location and Mission", *Ephemeris Napocensis* 13: 295-314.

Madgearu, A. 2006. "The End of the Lower Danubian *Limes*: A Violent or a Peaceful Process?",*Studia Antiqua et Archaeologica* 12: 151-168.

Patoura, S. 1997. "Une nouvelle considération sur la politique de Justinien envers les peuples du Danube", *Byzantinoslavica* 58 (1): 78-86

Whitby, Mi. 2000. "The Balkans and Greece 420-602" in *The Cambridge Ancient History,* Vol. XIV,*Late Antiquity: Empire and Successors, A.D. 425-600*, edd. Av. Cameron, B. Ward-Perkins, Mi. Whitby. Cambridge et al.: Cambridge University Press; Cambridge Histories Online, 2008.

THE EUROPEAN CONSEQUENCES OF THE WAR BETWEEN ROMANIA AND HUNGARY IN THE SPRING-SUMMER OF 1919

Nicolae Iuga
Prof. PhD, „Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract: In the first part of 1919, the neighboring country Hungary experienced from its own experience the danger of bolshevization. A Moscow agent, Béla Kun, has tried and succeeded for about half a year to turn Hungary into a Soviet "Republic". Béla Kun agreed with the Soviet power in Moscow to conduct a joint military action against Romania and to make the junction between his army and the Red Army somewhere on the territory of North Transylvania, carrying a telegraph correspondence with Lenin in person.
Under these conditions, on April 16 1919, Béla Kun formally declares war against Romania and triggers the hostilities from the West along the entire length of the Romanian front, along the line Brad - Câmpeni - Ciucea - Zalău - Baia Mare. The advancement of the Russian Bolshevik Army from Soviet Ukraine was stopped in the north by the Czech Army and in the south by the Romanian Army on the Nistru. Then Romania vigorously attacked the West front, determined Béla Kun's armies to retreat, and in less than two weeks, on April 29 1919, it reached the Tisza River. In the second stage of the Romanian offensive, at the end of July and the beginning of August, the Romanian Army was again victorious, occupying Budapest on 4 August 1919.

Keywords: Béla Kun, The Bolshevism of Hungary, The Romanian-Hungarian War 1919, occupying the Budapest by Romanian Army.

În prima parte a anului 1919, țara vecină Ungaria a cunoscut din experiență proprie pericolul bolșevizării. Un agent al Moscovei, Béla Kun, a încercat și a reușit pentru aproximativ o jumătate de an transformarea Ungariei în „Republică Sovietică".

Acest Béla Kun, pe numele său de familie inițial Cohen, s-a născut în Ardeal, după cunoscutul istoric militar Aurel Vaida la Nimigea, jud. Bistrița–Năsăud[1], după alții în satul Lelei, lângă Cehu Silvaniei, pe 20 februarie 1886. A urmat Liceul la Gherla și mai apoi Dreptul la Cluj. Înainte de Primul Război Mondial a făcut în Cluj jurnalism și politică în cadrul Partidului Social-Democrat. Având probleme cu Justiția, la izbucnirea Primului Război Mondial se înrolează voluntar și pleacă pe front. Luptă pe frontul din Galiția și, în vara anului 1916, cade prizonier la ruși. În lagărul de la Tomsk este recrutat de către agenții bolșevici. Este adus la Moscova, unde este însărcinat cu extinderea revoluției bolșevice în Ungaria, în consecință Lenin personal îi pune la dispoziție importante sume de bani și îl trimite în Ungaria. Béla Kun sosește la Budapesta pe 3 noiembrie 1918, când are loc declararea independenței Ungariei față de Austria[2], cumpără cu banii aduși de la Moscova o mulțime de elemente declasate și își constituie o vastă rețea de colaboratori, cu care penetrează marile unități militare. Cadrele de comandă ale mai multor regimente trec de partea sa, umilite fiind de înfrângerile suferite pe front. Ajungând să dispună de cea mai mare parte a Armatei, Béla Kun își disimulează cu grijă intențiile comuniste internaționaliste și joacă cu succes cartea ultranaționalistă, promițând readucerea Ardealului la Ungaria pe calea armelor. Atrage de partea sa și „Divizia secuiască" din Transilvania, este acceptat de către unele cercuri conducătoare de la Budapesta și văzut ca un „salvator" al națiunii maghiare.

În perioada ianuarie – martie 1919, Armata Română din Transilvania era staționată pe o linie de demarcație provizorie, care trecea de la sud la nord prin localitățile Lugoj – Brad – Câmpeni – Ciucea –

[1]Aurel Vaida, *Béla Kun, un aventurier sadic*, în: „Bibliotheca Septentrionalis", nr. 2 (37) / 2011, p. 134-140
[2]Ibidem.

Zalău – Baia Mare – Sighet, în așteptarea hotărârilor Conferinței de Pace. Dar, pentru a-și dovedi intențiile de refacere a „Ungariei Mari", Béla Kun ordonă formațiunilor sale paramilitare terorizarea și asasinarea a mii de români aflați la vestul aliniamentului de contact dintre trupele române și cele maghiare. Ulterior ocupă Budapesta, la 21 martie 1919, alungă de la putere guvernul lui Karoly Mihaly și instaurează o conducere administrativă de tip sovietic, bazată pe naționalizarea proprietăților industriale și agricole, inclusiv a fermelor mici, apoi reorganizează armata de sub comanda sa, de aproximativ 200.000 de oameni[3], după principiile Armatei Roșii. Un eșalon de 70.000 de soldați erau în dispozitiv între Tisa și Munții Apuseni, iar restul acestei armate se afla în rezervă, dispusă în adâncime la vest de Tisa. Iar pe Valea Tisei, de la Maramureș spre Vest, era staționată celebra „Divizie secuiască", cu unitățile sale numite „cap de mort".

Această Divizie, considerată ca fiind o mare unitate de elită a Armatei Austro-Ungare, gata în orice moment să atace Armata Română, era staționată pe Valea Tisei, între Câmpulung la Tisa și Hust, și avea în total aproximativ 6.000 de militari, dotată cu 26 guri de foc (tunuri și obuziere), un tren blindat și cuprindea Reg. 1 Secui „Cap de mort" (1.700 oameni), Reg. 12 Honvezi și o parte din Reg. 1 Secui (2.400 oameni) și 2.000 de oameni în curs de mobilizare[4]. După ce Ungaria sovietică condusă de către bolșevicul Bela Kun declară război României, la data de 16 aprilie 1919, această divizie, despre care se spune până azi în fals de către propaganda maghiară, în special din secuime, cum că nu ar fi fost învinsă niciodată, este împinsă de către Armata Română pe aliniamente succesive spre interiorul Ungariei, până în zona Mateszalka – Nyiregyhaza, unde zece zile mai târziu, pe 27 aprilie este complet încercuită de către detașamentul colonelului Ioan și se predă necondiționat. Armata Română a făcut atunci capturi impresionante: 477 ofițeri și 4.500 de soldați făcuți prizonieri, 800 de cai, 23 de tunuri, 116 mitraliere, peste 4.500 de arme diferite, trenuri blindate, divers material de război[5].

Béla Kun s-a înțeles cu puterea sovietică de la Moscova să desfășoare o acțiune militară comună împotriva României și să realizeze joncțiunea între armata sa și Armata Roșie, purtând în acest sens o corespondență telegrafică cu Lenin personal. El cere României ca să-și retragă armata de pe linia de demarcație menționată mai sus, concomitent cu pregătirea unei ofensive de amploare dinspre vest împotriva României. Iar dinspre est, mari unități ale armatei bolșevice ruse și ucrainiene staționate lângă Kiev pregăteau o ofensivă împotriva României prin Galiția și Bucovina, pentru a realiza undeva pe teritoriul Ardealului de Nord joncțiunea cu armata bolșevică maghiară. Aceste condiții fiind întrunite, pe 16 aprilie 1919, Béla Kun declară în mod oficial război împotriva României[6] și declanșează ostilitățile dinspre vest pe toată lungimea frontului românesc, pe aliniamentul cunoscut: Brad – Câmpeni – Ciucea – Zalău – Baia Mare. Situația militară pe frontul din Est a evoluat însă într-un fel contrar planificării făcute de către bolșevicii maghiari și ruși. Înaintarea armatei bolșevice ruse din Ucraina Sovietică a fost oprită în nord de către Armata Cehă și în sud, pe Nistru, de către Armata Română. Apoi România a contra-atacat energic pe frontul din Vest, a determinat armatele lui Béla Kun să se retragă și, în mai puțin de două săptămâni, pe 29 aprilie 1919, a ajuns la râul Tisa.

Confruntat cu un dezastru militar, Béla Kun a încercat în mod viclean să câștige timp, a solicitat un armistițiu pe data de 2 mai 1919 și a declarat că dorește să poarte tratative cu Guvernul României, situația politico-militară trenând astfel mai bine de două luni, până pe la mijlocul lunii iulie. Văzând că nu poate să obțină pe cale diplomatică ceea ce dorea, Béla Kuhn și-a concentrat principalele forțe militare, aproximativ 70.000 de oameni și puternice unități de artilerie pe Tisa în zona Szolnoc și a atacat încă o dată România pe data de 20 iulie 1919, a trecut la ofensivă concentrată într-un singur punct al frontului pe direcția Szolnoc – Oradea, în speranța că va realiza aici o breșă care îi va deschide drumul spre inima Ardealului. Armata Română a trecut din nou la acțiune, a nimicit complet armatele

[3] Ibidem
[4] http://www.istoria.md/articol/829/R%C4%83zboiul_rom%C3%A2no_ungar_de_la_1919,_din_Apuseni_pe_Tisa
[5] http://www.istoria.md/articol/829/R%C4%83zboiul_rom%C3%A2no_ungar_de_la_1919,_din_Apuseni_pe_Tisa
[6] https://ro.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9la_Kun

bolşevice maghiare şi, în mai puţin de zece zile, a ajuns de pe linia Tisei până la Budapesta. Aventurierul Béla Kun a părăsit puterea şi a fugit mai întâi la Viena şi apoi la Moscova. Acolo şi-a sfârşit zilele într-un fel ruşinos, a fost arestat şi executat din ordinul lui Stalin, pe data de 29 august 1938, sub învinuirea că ar fi delapidat o sumă mare de bani din fondurile partidului comunist al URSS.

*

Intrarea Armatei Române în Budapesta, în zilele de 3 – 4 august 1919, a fost descrisă amănunţit şi la modul cel mai viu posibil chiar în memoriile generalilor români care au condus atunci unităţile militare în cauză, Mărdărescu şi Rusescu.

Primul care s-a apropiat de marginile oraşului Budapesta în după-amiaza zile de 3 august 1919 a fost colonelul (încă nu era general) Gheorghe Rusescu, care comanda o mică avangardă de Cavalerie aparţinînd de Brigada 4 Roşiori, având în total doar 400 de cavalerişti, două tunuri şi zece mitraliere[7]. Dinspre oraş l-a întâmpinat o delegaţie de trei persoane din partea guvernului maghiar, care a venit în goana automobilului şi i-a cerut să oprească trupa ca să nu intre în oraş[8]. Aceştia, care credeau că efectivele şi puterea de foc ale detaşamentului colonelului Rusescu erau mult mai mari, ameninţau cu faptul că în Budapesta există în cazărmi trei regimente bolşevice înarmate (ei încă nu ştiau că regimentele bolşevice fugiseră deja din oraş) şi că populaţia civilă este foarte agitată, că este gata să pună mâna pe arme, formând încă o armată de vreo 20.000 de oameni şi că trupa lui Rusescu va fi măcelărită.

Dând dovadă de o îndrăzneală şi de o abilitate ieşite din comun, colonelul Rusescu a spus din mers delegaţiei că el a ordonat detaşamentului său să meargă la trap şi prin urmare nu îi poate opri imediat. A continuat să meargă la trap încă vreo trei kilometri, împreună cu automobilul maghiar care s-a întors şi care gonea alături calul lui, până când a apreciat că tunurile sale pot lovi clădirile guvernamentale din capitală, apoi a oprit şi a intrat în discuţii cu delegaţia. Le-a spus că problema măcelului s-ar pune de fapt invers, că Budapesta este încercuită complet de către trupele române (fapt care nu era încă realizat), că îi sfătuieşte să calmeze populaţia civilă şi să ceară regimentelor din Budapesta să se predea, spre a se evita măcelărirea soldaţilor maghiari de către trupele române, că nu este altă cale de ieşire. Şi, ca să fie mai convingător, Rusescu a ordonat celor două tunuri din apropierea sa (singurele pe care le avea de fapt, dar ungurii nu ştiau acest lucru) să se pună în baterie asupra oraşului. Le-a mai spus că pentru tratative trebuie să se adreseze Comandamentului Superior al Armatei Române. Atunci delegaţia i-a cerut colonelului Rusescu să trimită şi el la rândul lui un delegat, care să poarte tratative cu guvernul maghiar. Spre uimirea maghiarilor, colonelul Rusescu făcut dovada unui act de mare curaj şi a luat hotărârea de a merge el în persoană la tratative. Era în ziua de 3 august 1919, la ora şase seara.

La ora 6.30 seara, colonelul Rusescu intră în clădirea în care guvernul maghiar se afla întrunit pentru şedinţă. Fără prea multe discuţii, el pune guvernului maghiar o serie de condiţii. Cazarma honvezilor din Budapesta să fie evacuată de îndată de către trupele ungare, care îşi vor lăsa armanentul şi echipamentul acolo, spre a fi pusă la dispoziţia detaşamentului lui, fiind de acord ca să lase grosul trupelor sale (care de fapt nu existau încă) în afara oraşului. Le-a mai spus că a dat armatei sale un ordin pe care el nu mai are cum să îl contramandeze, anume dacă până la ora 8.30 seara el nu se va fi întors la trupă, artileria să înceapă bombardarea oraşului. Guvernul maghiar cedează şi la ora 8.00 seara trimite un ofiţer maghiar cu ordinul semnat de colonelul Rusescu ca detaşamentul român să intre în oraş fără probleme şi să se cazeze în cazarma „Arhiducele Josif". În aceeaşi seară, colonelul Rusescu a primit defilarea trupei sale în cazarma sus-pomenită, iar el şi cu ofiţerii săi au fost cazaţi şi au servit masa la un hotel luxos din apropiere.

[7] https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_M%C4%83rd%C4%83rescu

[8] http://www.teoriisecrete.ro/cucerirea-budapestei-de-catre-armata-romana-memoriile-generalului-rusescu /

Jocul la cacealma al colonelului Rusescu, care din fericire pentru noi a ținut, a luat sfârșit abia în după-amiaza zilei următoare, când generalul Mărdărescu a pătruns într-adevăr cu grosul Armatei în Budapesta, cu efective impunătoare, fără să mai întâmpine nici un fel de rezistență și, la ora 6.00 seara, a primit defilarea Diviziei 1 Vânători pe faleza Dunării din fața Parlamentul Maghiar. Pentru faptul de a fi intrat în Budapesta fără ordin, cu o zi mai devreme, de fapt pentru că a furat startul victoriei, colonelul Rusescu a fost mustrat de către superiorii săi invidioși, cum că „a depășit marginile admisibile ale îndrăznelei”[9].

*

Consecințele acțiunii Armatei Române din vara anului 1919 împotriva Ungariei bolșevice au fost imense și nu doar pentru Ungaria, ci și pentru întreaga Europă. De departe, cea mai importantă consecință a fost aceea a stăvilirii înaintării bolșevismului în inima Europei, izolarea internațională și compromiterea lui.

Potrivit ideologiei marxist-leniniste, revoluția comunistă nu trebuia să se mărginească la o singură țară sau la un grup mic de țări, ci trebuia să fie o revoluție cu adevărat mondială, adică să cuprindă tot globul pământesc, să fie o revoluție a proletariatului mondial împotriva capitalismului mondial[10]. Așadar revoluția bolșevică, începută mai întâi în Imperiul Țarist, trebuia să se extindă în întreaga Europă. Din Rusia existau două culoare spre Vestul Europei. Unul prin Europa Centrală, prin Ungaria, unde bolșevicii ruși au fost găsit deja o coadă de topor în persoana lui Béla Kun, pentru a înainta pe direcția Budapesta – Viena – Berlin, pentru că în Austria și Germania s-a fost creat deja o „situație revoluționară” (după expresia lui Lenin), de fapt aici domnea dezorientarea, anarhia și haosul de după pierderea războiului și, deci, Germania putea deveni un teren propice pentru extinderea experimentului comunist. Al doilea culoar de expansiune a bolșevismului era prevăzut de către conducerea comunistă de la Moscova prin nordul Europei Centrale, prin Polonia, pe direcția Varșovia – Berlin – Paris, ceea ce s-a și încercat un an mai târziu. Pentru că în Polonia nu s-a găsit un trădător de speța lui Béla Kun, Polonia a fost atacată pe două fronturi de către „Armata Roșie” a bolșevicilor ruși. Într-un faimos Ordin de zi dat de către mareșalul sovietic Tuhacevski, comandantul suprem al armatelor care atacau Polonia, se arăta direcția în mod răspicat: „Peste cadavrul Poloniei, prin Minsk, Vilna și Varșovia spre Berlin, înainte!”[11].

Expansiunea bolșevică spre Vestul Europei a fost însă oprită prin două evenimente militare de mare anvergură, anume intrarea Armatei Române în Budapesta (pe culoarul central) și înfrângerea categorică a lui Tuhacevski de către Armata poloneză sub comanda mareșalului Pilsudski (pe culoarul nordic). Acest lucru este demonstrat între altele și de faptul că un teoretician marxisto-trotkist târziu, englezul Alan Woods, găsește de bine să deplângă retrospectiv înfrângerea lui Béla Kun de către Armata Română. Într-un articol publicat în 12 noiembrie 1979, la împlinirea a 60 de ani de la retragerea trupelor române din Budapesta, Alan Woods afirma următoarele: „La 21 martie 1919, a fost proclamată Republica Sovietică Ungară. Pe 3 august, 135 de zile mai târziu, acest capitol eroic din istoria clasei muncitoare maghiare a luat sfârşit prin intrarea Armatei Albe Române în Budapesta. Dacă proletariatul maghiar ar fi reuşit, Republica Muncitorilor din Rusia ar fi ieşit din izolarea internaţională […]. Înfrângerea Revoluţiei Ungare din 1919 a fost o lovitură grea pentru clasa muncitoare internaţională. Revoluţia proletariatului rămânea izolată într-o ţară înapoiată, iar acest fapt a determinat degenerarea ulterioară a primul stat comunist din lume”[12]. Iată așadar că acest autor trotkist însuși, care etichetează riposta Armatei Române la atacarea României de către hoardele bolșevice ale lui Bela Kun drept o „intervenție imperialistă”, recunoaște indirect câteva adevăruri dureroase pentru comuniști. ”Revoluția proletariatului” a început într-o țară înapoiată, în Imperiul Țarist și, grație campaniei

[9] https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_M%C4%83rd%C4%83rescu
[10] Nicolae Iuga, *Șovinismul de mare putere,* Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2014, p. 12.
[11] Richard M. Watt, *Bitter Glory: Poland and Its Fate, 1918-1939*, Simon&Schuster, New York, 1979, pag. 126.
[12] https://www.marxist.com/hungarian-soviet-republic-1919.htm

Armatei Române din vara anului 1919 în Ungaria, nu a putut ieşi din „izolarea internaţională", adică nu s-a putut extinde spre Vestul Europei şi, deci, nu a putut căpăta legitimitate şi faţă umană europeană. În fine izolarea internaţională, „sanitară" am adăuga noi, a bolşevismului a făcut ca primul stat comunist din lume să degenereze în cea mai brutală şi criminală dictatură în anii stalinismului.

Armata Română a rămas în Budapesta ceva mai puţin de patru luni, spre deosebire de Armata Sovietică de după al Doilea Război Mondial, care a intrat în Budapesta în 1945 şi a „uitat" să mai plece mai bine de patruzeci de ani. În intervalul august – noiembrie 1919, Armata Română a restabilit ordinea în Budapesta şi în restul Ungariei, a asigurat reluarea vieţii normale într-o ţară devastată de război şi ameninţată de anarhie, a hrănit copiii şi populaţia civilă maghiară înfometată de la cazanele proprii ale trupei şi a pacificat ţara, fapte pentru care Ungaria nu a mulţumit încă nici până azi României şi Armatei Române, dar poate că nu ar fi prea târziu să o facă chiar în acest an, în întâmpinarea zilei de 1 Decembrie 2018.

Armata Română a evacuat Budapesta, la cererea Aliaţilor, pe data de 14 noiembrie 1919, pentru ca două zile mai târziu, pe 16 noiembrie 1919, în Budapesta să-şi facă intrarea venind de la Szeged, în fruntea unei mici armate numită „Armata Naţională", amiralul Horthy Miklos, fost combatant în Armata Austro-Ungară, deci luptător împotriva Aliaţilor, şi cu toate acestea a fost acceptat de către Aliaţi, care au închis ochii asupra acestui amănunt. La Budapesta, Horthy a fost pe rând comandantul armatei, ministru de război, iar la 1 martie 1920 a fost ales regent (locţiitor de rege) de către Parlamentul Ungariei. Acelaşi Parlament a modificat şi Constituţia Ungariei în toamna anului 1921, investindu-l pe Horthy cu puteri dictatoriale, acesta fiind astfel primul dictator european din secolul XX cu acte în regulă, cu un an mai-nainte de Mussolini, cu trei ani înaintea lui Stalin şi cu doisprezece înaintea lui Hitler. Aliaţii au închis din nou ochii, admiţând ideea că dictatura lui Horthy este o alternativă acceptabilă la comunism. Apoi, când Horthy a ajuns să patroneze un regim politic criminal, în timul celui de Al Doilea Război Mondial, a fost prea târziu. În plan intern însă, Horthy se bucura în mod real de sprijinul mediilor catolice şi antisemite, confruntate cu manifestările ateismului iudeo-comunist, precum şi de sprijinul micilor proprietari rurali şi al industriaşilor, înspăimântaţi de confiscarea proprietăţilor pe care au comis-o anterior comuniştii lui Béla Kun. Aşa se face că Ungaria, spre deosebire de celelalte state-naţiuni care au rezultat din dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar, nu a cunoscut un regim de democraţie politică în perioada interbelică.

Aşadar, Armata Română a eliberat Ungaria de pericolul bolşevic, a asigurat ordinea şi un început de prosperitate în ţară, după care a predat ţara la cheie viitorului dictator Horthy Miklos, confirmând cumva ironia amară din proverbul românesc, care zice că acela pe care nu îl laşi să moară, nu te lasă să trăieşti.

Dar ca să nu îşi facă nimeni iluzii în privinţa intenţiilor sale, Horthy a declarat public încă din toamna anului 1919 că „Inamicul numărul unu al Ungariei este România, pentru că faţă de această ţară Ungaria are pretenţiile teritoriale cele mai mari şi pentru că aceasta este cea mai puternică dintre toate ţările vecine, iar rezolvarea problemelor cu România nu se poate face numai pe calea armelor"[13]. Şi într-adevăr, Horthy şi-a urmărit ţelul cu obstinaţie, atâta doar că „rezolvarea problemelor cu România" nu s-a făcut pe calea armelor, printr-o confruntare militară între Armata Română şi cea maghiară, ci printr-un dictat, prin apelul la ajutorul altor puteri fasciste ale Europei, şi nu a fost chiar o „rezolvare definitivă", ci una care a ţinut tot atâta timp cât a ţinut şi Războiul al Doilea Mondial. Şi, deşi a venit la putere cu concursul indirect şi involuntar al Armatei Române, Horthy, cu regimul politic antiromânesc şi antisemit pe care l-a patronat, s-a dedat la atrocităţi şi la crime de război împotriva populaţiei civile româneşti, în scurta perioadă dintre 1941-1944, cunoscută în istoriografia românească sub denumirea de ocupaţie horthystă a Ardealului de Nord.

BIBLIOGRAPHY

[13] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român,* Ed. a IV-a, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2014

Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român,* Ed. a IV-a, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2014.
Iuga, Nicolae, *Șovinismul de mare putere*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2014.
Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României*, E. S. E., București, 1989
Mărdărescu. Gheorghe*, Campania pentru desrobirea Ardealului și ocuparea Budapestei, 1918-1920*, Editura Cartea românească, 1921.
Preda, Dumitru, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, București, 1994.
Vaida, Aurel, *Béla Kun, un aventurier sadic*, în rev. „Bibliotheca Septentrionalis", nr. 2 (37) / 2011, p. 134-140
Watt, Richard, *Bitter Glory: Poland and Its Fate, 1918-1939*, Simon&Schuster, New York, 1979.
*
http://www.istoria.md/articol/829/R%C4%83zboiul_rom%C3%A2no_ungar_de_la_1919,_din_Apusen i_pe_Tisa
http://www.istoria.md/articol/829/R%C4%83zboiul_rom%C3%A2no_ungar_de_la_1919,_din_Apusen i_pe_Tisa
https://ro.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9la_Kun
https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_M%C4%83rd%C4%83rescu
https://www.marxist.com/hungarian-soviet-republic-1919.htm
https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_M%C4%83rd%C4%83rescu
http://www.teoriisecrete.ro/cucerirea-budapestei-de-catre-armata-romana-memoriile-generalului-rusescu

ADMINISTRATIVE AND LEGISLATIVE UNIFICATION IN GREAT ROMANIA (1918-1929)

Florin F. Nacu*

Abstract:The year 1918 represented for Romania the moment of the Great Union. As we presented in other studies, after the enthusiastic and people decisions at the plebiscitary national assemblies, it was a new step in consolidating the Union. In this article, we have the intention to present the main legislative steps followed to the Romanian Government to consolidate the Union acts from 1918. These efforts were made during the external fight of the Romanian Government for the international recognition at Peace Conferences in Paris-Versailles (1919-1920), of the decisions of the National Union Assemblies. With the exception of Bessarabia, all the historical provinces unions were recognized by the European Peace forums of 1919-1920.

Keywords: administrative laws, political laws, monetary reforms, political acts, Great Union

I. Introducere

Perioada la care ne referim a fost deosebit de delicată în procesul firesc de unificare teritorială, legislativă, economică, administrativă, monetară a României. Basarabia, Bucovina, Banatul, Transilvania fuseseră incluse în sisteme administrative imperiale diferite (țarist și austro-ungar). Tulburările inerente prăbușirii marilor imperii puneau piedici serioase românilor. În acțiunea lor unificatoare. Redusă teritorial la Moldova, începând din decembrie 1916, România a încercat să sprijine militar unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România, în fața acțiunilor bolșevice dar și iredentiste (în cazul maghiarilor din Transilvania, Banat). În Vechiul Regat se păstrau anumite practici și atitudini, care în contextul creșterii teritoriale a României trebuiau revizuite[1]. Legăturile economice de o parte și de alta a Carpaților nu erau la amploarea dorită, la București se confruntaseră cele două tendințe (deschiderea spre capitalul străin, respectiv dezvoltarea prin resurse proprii) economice și politice liberală și conservatoare. Politicienii români din teritoriile nou-unite cu țara doreau să treacă de la etapa națională activă, a unei minorități lipsite de drepturi politice, la implicarea în viața politică legislativă, executivă specifică unui stat independent. Între politicienii de pe ambele versante ale Carpaților, de pe ambele maluriale Prutului s-a creat, în mod firesc, o competiție, pe alocuri neloială.

Viața politică a Vechiului Regat era dominată de PNL și de familia Brătianu, care însă nu aveau o generație de succesori, pe măsură. PNL supraviețuise zguduririi care îi falimentase pe rivalii tradiționali, conservatorii, datorită geniului politic al lui Ionel Brătianu, care aranjase până în 1922 o guvernare a Ligii Poporului, cu PNL în Opoziție activă, iar din 1922,până în 1926, un ciclu de guvernare și de legiferare complete (tot liberalii vor mai guverna compact o singură dată, în anii interbelici, prin Gheorghe Tătărescu, în 1933-1937, Gheorghe Tătărescu fiind însă ounealtă în mâna abilului rege Carolal II-lea, care a compromis ideea de democrașie și pluripartitism, deschizând, încet, dar sigur, calea spre dictatură).

II.Unirea și unificarea politică (1918-1920)

România se aflase în situația umilitoare de a semna o pace separată, umilitoare cu Puterile Centrale, la 26 aprilie/7 mai 1918, la Buftea. Chiar dacă tratatul nu a fost niciodată ratificat de

*ICSU ”C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, România, E-mail : florinnacu86@yahoo.ro

[1] Dumitru V. Firoiu, *Istoria statului şi dreptului românesc*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976, p.253.

Parlamentul de la Iași, chiar dacă România a reintrat în război la 10 noiembrie 1918, în fața sa, actele plebiscitare de unire din fostele provincii trebuiau dublate de o atentă inițiativă politică din partea autorităților de la Iași, revenite în decembrie 1918, la București, după retragerea trupelor trupelor Puterilor Centrale.

Banatul are o situație cu totul specială. Între 31 octombrie și 15 noiembrie 1918, Banatul s-a proclamat republică, efemera alcătuire rezistând până la intrarea trupelor sârbe în Timișoara, la 15 noiembrie 1918. Problema Banatului avea să ocupe agenda României, Serbiei, Ungariei, până în 1919. În ianuarie 1919, deoarece sârbii au stăpânit militar Banatul, iar maghiarii au administrat civil zona (germanii doreau o republică autonomă, de tipul celei din octombie –noiembrie 1918, fapt respins de Conferința de Pace de la Paris), pentru a-i proteja pe români, a sosit o forțăexpediționară franceză. Astfel, la 11-13 iunie 1919, Forul Păcii de la Paris a reglemnetat împărțirea în trei a Banatului (sârbii aveau 250 000 conaționali la nordul Dunării și au obținut și cu complicitatea lui Take Ionescu zona de la nordul Belgradului, motivând că nu putea fi stabilită granița cu România în vecinătatea capitalei sârbe, pe Dunăre)[2].

România a primit cea mai mare parte (inclusiv Reșița, grație demersurilor Anei Brâncoveanu de Noailles, care l-a convins personal pe Georges Clemenceau să repsingă pretențiile sârbe care doreau Reșița datorităstabilimentelor industriale din regiune), în timp ce Ungaria a primit o mică parte, în vecinătatea Aradului. Autoritățile d ela București au preluat oficial Banatul, la 3 august 1919, când trupele și administrația românească au intrat în Timișoara.

În cazul Transilvaniei, principalul for de conducere după Marea Unire, a fost Consiliul Dirigent. Acest for a acționat ca un adevărat guvernământ al Transilvaniei, cu atribuții mixte, legislative și executive[3]. În data de 2 decembrie 1918, Consiliul Dirigent își stabilea 12 domenii de competență numite *resorturi* (un fel de ministere) conduse de către un *șef de resort*. Consiliul Dirigent a asigurat conducerea Transilvaniei în intervalul 2 decembrie 1918-10 aprilie 1920. Statisticile arată faptulcî, pe toată durata funcționării și activității sale, Consiliul Dirigent a emis 24 decrete (ca for legislativ, calitate care a încetat la 20 noiembrie 1919, când s-a întrunit primul Parlament al României Mari). În ceea ce privește funcționarea sa, se estimează că acest Consiliu a discutat oficial, cu ordine de zi fixată, un număr de 3234 puncte de discuție (probleme sau chestiuni), în cadrul a 256 ședințe, ceea ce înseamnă că media fiecărei ședințe a fost de 12-13 chestiuni în cadrul fiecărei întruniri.

O veritabilă ”piatră unghiulară” a fost reprezentată de primul act legislativ, Decretul 1 din 24 ianuarie 2019, în care Consiliul Dirigent a decis ca orice act legislativ,administrativ, de coordonare emis înaintea datei de 18 octombrie 1918 rămâneau în vigoare, în mod provizoriu, pentru apărarea ”interesului general”. Consiliul Dirigent a vegheat la buna funcționare a tuturor domeniilor de activitate din Transilvania[4].

Se cuvine să precizăm că în Transilvania, Consiliul Dirigent și-a extins autoritatea, incluisv în zonele care depășeau linia de demarcație Franchet D'Esperey, instituită pentru a asigura retragerea părții maghiare din fosta Armată Imperială. Criza ungară, întemeierea Republicii Sfaturilor,amenințările lui Bela Kun la adresa României au determinat Armata Română să intervină, ocupând Budapesta în vara anului 1919 și punând capăt încercării de a se institui prima republică de tip sovietic, în Europa Centrală. Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 a reglementat definitiv chestiunea apartenenței Transilvaniei la România.

În Basarabia, Sfatul Țării, o dată cu votul majoritar pentru Unire, la 27 martie/9 aprilie 1918, organism care funcționa ca un for executiv și legislativ al Basarabiei pusese o serie de condiții prin care Basarabia să își păstreze o anumită individualitate, concretizată printr-o relativă autonomie

---

[2] Petre Dan, *Hotarele românismului în date*, Editura Litera Internațional, București, 2005, p.106-107.

[3] Radu Săgeată, *Evoluția organizării administrativ - teritoriale a României în perioada interbelică (1918-1940)*, https://www.academia.edu/.../Organizarea_administrativ-teritoriala_a_Romaniei._Mod, accesat la 12 februarie 2019, p.1-8.

[4] *Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent*, nr.6, 27 ianuarie 1919, p. 28.

administrativă. Sfatul Țării urma să joace rolul unui legislativ provincial. Principala dorință a basarabenilor a fost înfăptuirea unei reforme agrare. Se dorea reprezentarea în Parlamentul României, în funcție de populația Basarabiei, recrutarea soldaților urma să se facă respectând criteriul teritorial. Sfatul Țării dorea să aibă dreptul votării bugetelor locale. Totodată, Basarabia dorea săp aibă și doi miniștri în Guvernul de la București. Votul urma să fie universal, direct, secret. Minoritățile urmau să fie tratate unitar la nivelul întregii țări. Sfatul Țării dorea amnistia faptelor din ”vremurile tulburi ale prefacerii” , precum și garantarea ”libertăților individuale, civice, ale gândirii, tiparului, întrunirilor”. Decretul de Unire al Basarabiei cu România a fost semnat la 9/22 aprilie 1918.

Sfatul Țării, întrunit într-o a doua sesiune, la 25-27 noiembrie 1918, înainte de a se autodizolva, a votat o moțiune prin care accepta Unirea cu România fără nicio condiție, mai ales că se obținuse acordul asupra reformei agrare, așa cum fusese ea prevăzută în 27 martie/9 aprilie 1918.

La 15/28 noiembrie 1918, Congresul general al Bucovinei a votat Unirea cu România. Prin Decretul 3744 din 18/31 decembrie 1918 (publicat în ”Monitorul Oficial”, la 19 decembrie1918/1 ianuarie 1919) a fost sancționată Unirea Bucovinei cu România. Decretul 3746 din 18/31 decembrie 1918 îi numea pe Iancu Flondor (la Cernăuți) și Ion Nistor (la București), miniștri fără portofoliu în Guvernul României[5].

Data de 4 aprilie 1920, când s-a dat Decretul –Lege nr.1462 a devenit data oficială în care Guvernul României de la București controla politic întregul teritoriu al României Mari. La 2 august 1929, s-a adoptat legea ministerelor (ministere cu și fără portofoliu), definitivând sistemul public executiv din România.

III. Necesitatea reformelor la nivel național (1919-1929)

Reforma agrară a întâmplinat și ea numeroase obstacole,deoarecesistemele de agrimensură erau diferite de la o regiune la alta. În provinciile nou-unite cu țara, românii erau dornici să fie împroprietăriți, majoritatea proprietarilor fiind din fostele stări privilagiate, în timp ce în Vechiul Regat, proprietarii care urmau să facă obiectul exproprierii erau români. Reforma agrară s-a înfăptuit în forma finală astfel: 13 martie 1920 în Basarabia, 17 iulie 1921- Moldova, Muntenia, Oltenia; 30 iulie 1921- Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș[6].

La 29 mai 1923, Nicolae Titulescu și Emeric de Csaki, Ladislau Gasjago au încheiat un acord preliminar privind despăgubirile optanților unguri (acei unguri care optaseră să păstreze cetățenia maghiară, dar proprietățile lor din Transilvania făcuseră obiectul exproprierii prin reforma agrară). Totuși, partea maghiară a încurajat resortisanții maghiari să pună numeroase probleme României, trimițând petiții la Tribunalul Mixt de Arbitraj. În 1928, Nicolae Titulescu a propus ca România să renunțe la o parte din sumele de bani datorate de România, în contul reparațiilor de război, iar Ungaria să leofere banii petiționarilor. Partea maghiară inițial a agreat ideea, dar optanțiiau emis pretenții de 300 000 milioane lei aur, în timpă ce Ungaria avea de achitat României 16 milioane lei aur. Societatea Națiunilor și-a oferit serviciile de mediere, după ce România a contestat Tribunalul Mixt de Arbitraj, retrăgându-și reprezentantul de pe lângă această instituție. În cele din urmă criza optanților s-a încheiat cu acceptarea despăgubirilor în limitele agreate de România, prin Convebnția de la Haga din 20 ianuarie 1930 și Convenția de la Paris din 28 aprilie 1930.

O altă chestiune stringentă, a fost chestiunea reformei financiare. Pe noul teritoriu al României, circulau mai multe monede. Cursul de schimb în raport cu leul românesc se făcea, de facto, în funcție de piață, nefiind încă reglementat oficial. Banca Națională a României a decis să ștampileze provizoriu bancnotele emise de fostele state imperiale, până la instaurarea, pe tot teritoriul României, a leului

[5] Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Editura Paideia, București, 1999, p.163.
[6]Victor Axenciuc, Vasile Bozga, *Evoluția economie națională*, în *Istoria Românilor*, vol VIII, coord. Ioan Scurtu, Petre Otu, Editura Enciclopedică, București, 2010, p. 103.

românesc. În fostele provincii habsburgice, florinul austriac fuse înlocuit prin reforma monetară din 1892 cu moneda numită ”coroana austriacă”. În Basarabia, circulau ”rubla Romanov”, emisă până în luna decembrie a anului 1917 și ”rubla Lvov”, numită după numele lui Gheorghi Evghenievici Lvov, primul premier revoluționar bolșevic și emisămasiv pentru a destabiliza economic ”rubla Romanov”. Mihail Moruzov, mai târziu, primul șef al Serviciului Special de Informații (pe atunci agent clandestin al României, originar din Tulcea), a reușit să își mobilizeze agentura clandestină care funcționase în timpul ocupației Puterilor Centrale în Dobrogea și Deltă și să contracareze nuymărul mare de ”ruble Lvov” false prin care CEKA (spionajul bolșevic reorganizat de Felix Djerjinski) dorea să submineze economic sudul Basaranbiei și Dobrogea, pentru a facilita ruperea lor de România, în complicitate cu activiștii ”comitagii” bulgari.

În 1920, Banca Națională a României, în urma unor împrumuturi, a reușit să stopeze inflația uriașă (în unele zone prețurile crescuseră cu 300% în raport cu anul 1914) și să lase operațional doar leul românesc, pe întreg teritoriulțării, ca monedă oficială (totuși conversiile în leiale valutelor au generat șiunmelespeculații financiuare considerabile, care au pauperizat o parte a deținătorilor de valute ale vechilor Imperii).

Din punct de vedere administrativ, situația se prezenta la fel de complicat. Principalele norme administrative aflate în vigoare erau: ”*Legea pentru Consiliile judeţene” din 2 aprilie 1894 în Vechiul Regat; ”Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Transilvania”,* nr. 3632 din 11 decembrie 1918*; ”Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Basarabia”,* nr. 852 din 9 aprilie 1918; *”Decretul pentru administraţia Bucovinei”nr. 3715* din 18 decembrie 1918)[7].

O problemă care și-a găsit rezolvarea după Marea Unire, în România, a fost ”chestiunea evreiască”. Trtatate internaționale care consfințiseră drepturile istorice asupra fostelor provincii arătau că acei resortisanți ai fostelor imperii care trăiau pe teritoriul României,trebuiau să primeascăcetățenia română. Printre ei erau și evreii, care în vechiul Regat primeau cetățenia prin naturalizare și nu în bloc, prin modifciarea Articolului 7 al fostei Constituții din 1866, în anul 1878, ca o condiție a recunoașterii independenței României, la Congresul de la Berlin din iunie-iulie 1878. Evreii din Vechiul Regat au primit în bloc cetățenia română, prin modificarea Articolului 133 din Constituția României, la 30 decembrie 1918. Legile de acordare a cetățeniei s-au dat la 28 mai 1919 și 13 august 1919.

Un alt aspect esențial pentru dezvoltarea României, a fost adoptarea, la 29 martie 1923, a Constituției României Întregite, operă a gândirii politicie liberale.Practic, România era condusă într-o manieră centralistă, ceea ce însemna cătriumfase modul d egândire politicădin Vechiul Regat. Toți străinii din fostele provincii, care locuiau pe teritoriul României, după unirile din 1918, deveneau cetățeni români prin legea din 25 februarie 1924.

Unificarea administrativă s-a făcut prin ”*Legea pentru unificarea legislativă*” din 14 iunie 1924, iar din iulie 1925, întreg teritoriul României a fost organizat în județe, orașe, comune (rurale și urbane). Totuși, continuau să persiste separatismele locale, ceea ce îngreuna procesul de uniformizare legislativă, administrativă. Iuliu Maniu, aredelean devenit Președinte al Consiliului de miniștri în intervalul 10 noiembrie 1928-7 iunie 1930, a decis ca la 3 august 1929 să promulge *” Legea pentru organizarea administraţiunii locale”*, care,la Articolul 292, prevedea înființarea a 7 directorate ministeriale[8], corespunzătoare vechilor regiuni istorice românești. Se făcea practic un compromis între ideea federalistă (prezentă în cercurile vechilor provincii) și ideea centralistă (specifică Vechiului Regat).

Concluzii

Așadar, în 1930, anul în care, la 8 iunie 1930, fostul principe Carol se proclama rege al României, anul de început al Marii Crize în România (1929-1933 în plan mondial), România încheiase

[7] Cristian Bențe, *Legile administrative româneşti din perioada interbelică*, http://revad.uvvg.ro/files/nr1/Articol%202%20-%20Bente%20Cristian.pdf, accesat la 27 februarie 2019, p.13-16.
[8] Emil Cernea; Emil Moluț, *Istora statului şi dreptului românesc*, Editura Şansa, Bucureşti, 1994, p. 245-257.

etapa unificării etapă începutădupă Marea Unire din 1918. Evident, se cuvine să precizăm că nu o încheiase sub cele mai bunse auspicii. Disproporția în parlamentul României, între politicienii din provincii și cei din Vechiul Regat era foarte mare, în favoarea ”răgățenilor”. Politicienii ardeleni au încercat să creeze o alternativă la PNL, care până în 1927 a fost, în mod incontestabil condus, ca și România de altfel, de Ionel Brătianu.

Moartea regelui Ferdinand și a lui Ionel Brătianu în iulie și, respectiv noiembrie 1927, Criza dinastică în urma căreia Principele Carol își pierduse prerogativele de principe moștenitor și apartenența la Casa Regală de România și Regența Principelui Nicolae în numele Regelui minor Mihai I (1927-1930) au dus la plasarea pepoziții divergente a politicienilor care proveneau din medii politice și sociale diferite, în ciuda faptului căerau etnic și cultural români.

Noul rege, Carol al II-lea (1930-1940) a înțeles, ca nimeni altul, rivalitățile și le-a încurajat. Din păcate, România nu s-a consolidat nici pe plan intern, nici pe plan extern. Basarabia și Bucovina au rămas cele mai izolate regiuni, din punct de vedere politic, fapt care a dus la accentuarea imixtiunii serviciilor secrete sovietice. În timp ce propaganda oficială a lui Carol al II-lea vorbea de unificarea deplină a României, în jurul suveranului și dinastiei, în realitate, România se măcina pe interior. Camarila regală, corupția, luptele între politicieni, includerea în ecuația puterii a extremei drepte, punerea calificativului de ”dușman” extremei stângi (nu nejustificat, dar extrema stângă nu era singurul dușman al României) au fost principalele cauze care au dus la prăbușirea României în vara anului 1940.

BIBLIOGRAPHY

*** *Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent*, nr.6, 27 ianuarie 1919.

*** *Istoria Românilor*, vol VIII, Editura Enciclopedică, București, 2010

Benţe, Cristian, *Legile administrative româneşti din perioada interbelică*, http://revad.uvvg.ro/files/nr1/Articol%202%20-%20Bente%20Cristian.pdf, accesat la 27 februarie 2019.

Cernea, Emil Moluţ, Emil, *Istora statului şi dreptului românesc*, Editura Şansa, Bucureşti, 1994.

Dan, Petre, *Hotarele românismului în date*, Editura Litera Internațional, București, 2005.

Firoiu, Dumitru V., *Istoria statului şi dreptului românesc*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976.

Săgeată, Radu, *Evoluţia organizării administrativ - teritoriale a României în perioada interbelică (1918-1940)*, https://www.academia.edu/.../Organizarea_administrativ-teritoriala_a_Romaniei._Mod, accesat la 12 februarie 2019.

Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Editura Paideia, Bucureşti, 1999.

THE ROMAN ECONOMY IN THE VISION OF ALEXANDRU SUCEVEANU

Valentina Popa Ilie, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: The Roman Economy at the Lower Danube was a sensitive issue to which many Romanian and foreign researchers tried to respond over time. Alexandru Suceveanu is one of the researchers, who in his studies revealed the importance of the Roman economy in the area of Dobrogea.
The basis of his research is the historiographic sources, which have been permanently combined with the information provided by the field research, which the author has accomplished throughout his life. Can it be said that Alexander Suceveanu's vision was a modernistic one? Certainly the answer is positive. The answer is based on the fact that through the research of historiographic sources, archaeological epigraphs, numismatic, it is highlighted the fulminant economic evolution that Dobrogea has crossed, but also by integrating of Dobrogea into the trade assets that were continuously being conducted in this space within the Roman Empire.
In the researches he left to us, it can be seen clearly the orientation that the author had during his lifetime when he drew up his main researches, such as „The Economic Life in Roman's Dobrogea, the centuries I-III A.C.", "Fântânele (the Fountains). Contributions to the study of rural life in the Roman's Dobrogea" and „Opuscula Scythica", etc.
Based on the information communicated by Al. Suceveanu in his works, it can be concluded that he is the follower of the theory mentioned above because he permanently uses terms that speak to us about economic modernity, the thriving trade in harbor cities Port of the Euxin, but also about the various discoveries in the rural areas of the Lower Danube. Adept at Modernist theory, Al. Suceveanu refers to the progress of any activity carried out in the area from rural settlements and reaching to the fortress Tomis.
The discovered agricultural warehouses, as well as many other tools, alongside with amphorae, coins, different ceramics pots and monuments, are a definite testimony of registered economic progress, progress falling within the modernist current. We believe that the modernist theories of the historiographer specialists regarding the ancient economy are well founded, in them there are realities and particularities of the trade asset in the Lower Danube area.

Keywords: economy, modernism, primitivism, capitalism, trade, agriculture.

Alexandru Suceveanu was born on 11 March 1940, in the city of Bucharest. He was a Romanian historian, archaeologist and epigraphist, recognized for scientific research conducted in the archaeological site of Histria. He graduated in 1961 from the Classical Philology Faculty in Bucharest. Since 1962 he worked as an archaeologist and principal researcher I at the Institute of Archaeology "Vasile Pârvan" in Bucharest. In 1973 he became Doctor in History with his research, "Economic life in the Roman's Dobrogea".
The historian and archaeologist Alexandru Suceveanu, dedicated his life to the research of the Greek city of Histria, the site where he trained the archeological profession. Since 1966, he has been researching the Thermae II monument outside the late fortress, where he dug up until 1973. Between 1973 and 1977, he excavated the Thermae I monument in Histria, archaeological research he published in Volume VI of the Histria monograph. Over the years, he has also excavated at Fântânele, an archaeological point in Histrian territory and Murighiol, which in antiquity was called Halmyris, this research being also published by him.

In 1984, Dr. Alexandru Suceveanu returned to continue the researches at Histria fortress. From 1989 until 2010, he held the position of responsible scientist of the Histria archaeological site. In 2002, he finished the research of the Episcopal Basilica, the largest one in Dobrogea, having 60 m long and 30 m wide. When researching a sector in the Roman period, he discovered a Greek sanctuary under a Roman house. In another sector, Dr. Suceveanu discovered a heathen sanctuary under a Christian church, and in the sacred fountain of the heathen sanctuary he brought to the light a rich archeological inventory. He also discovered three Roman houses outside the late Roman enclosure[1].
All the researches made by Alexandru Suceveanu were published. Over the years he collaborated with researchers from the "Vasile Pârvan" Institute of Archeology of the Romanian Academy in Bucharest, as well as with archaeologists from the National History and Archeology Museum of Constanta.

Among his research topics, we mention[2]:
- the archeology of the early Roman age (1st and 3rd century BC) in Dobrogea with the following aspects: the stratigraphy of this epoch, its political history, economic life, administrative organization (the legal statutes of the Greek and Roman citadels), the rural life and Roman thermae;
- the archeology of the late Roman period (4th-7th centuries BC) in Dobrogea with the following aspects: stratigraphy of this age, administrative organization and Christian churches.
Dr. Alexandru Suceveanu held the position of scientific director at the Institute of Archeology of the Romanian Academy in Bucharest, working in parallel as a responsible scientist officer of the archaeological site of Histria, the largest archaeological site in Dobrogea.
The author has prepared many specialized studies[3] about Histria fortress, Roman ceramics, the settlement from Fântânele, but also about the Roman economy. Alexandru Suceveanu has showed his work in studies with an inestimable historical value.
The research of the Romanian economy alongside with other branches such as political history, administrative organization and rural life by Alexandru Suceveanu was a preamble in what was the documentation on the field and not only the documentation that he carried out during his lifetime. In fact, the author made a laborious epigraphic, archaeological documentation, successfully combining ancient literary and historical sources, completing them thoroughly with those of modern historiography.
Regarding the evolution and/or involution of the ancient economy, were considered the modernist and primitivist theories elaborated by the well-known historians, Mihail I. Rostovtzev and Moses I. Finley. These theories were approached by foreign and Romanian researchers, such as Jean Rougé[4], Jean

[1] https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Suceveanu;
[2] *Ibidem,*;
[3] Al.Suceveanu, *Viața economică în Dobrogea romană (secolele I - III e.n.)*, Ed. Academiei RSR, București, 1977; *Histria VI. Les thermes romains* (București - Paris, 1982) - în colaborare,
Idem, Al. Barnea, *La Dobroudja romaine*, Ed. Enciclopedică, București, 1991, - împreună cu prof. dr. Alexandru Barnea,
Alexandru cel Mare (Ed. Academiei Române, București, 1993) - monografie,
Fântânele. Contribuții la studiul vieții rurale în Dobrogea romană (Ed. Academiei Române, București, 1998),
Histria X. La céramique romaine des I - III siècles ap. J.-C. (București, 2000),
Daco-romani, romanici, alogeni, Ed. Enciclopedică, București, 2001, - coordonatori: prof. univ. dr. Dumitru Protase și cercetător principal I dr. Alexandru Suceveanu,
Halmyris I. Monografie arheologică, Ed. Nereamia Napocae, Cluj Napoca, 2003 - împreună cu Mihail Zahariade, Florin Topoleanu, Gheorghe Poenaru-Bordea;
Histria. Sector Bazilica episcopală, în "Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2002", București, 2003;
În legătură cu organizarea administrativă a Histriei în perioada Dominatului, în volumul coordonat de prof. dr. Constantin C. Petolescu - "Studia historica et theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu", București-Iași, 2003;
Histria, vol. XIII. La basilique épiscopale, Ed. Academiei Române, București, 2007;
Opuscula Scythica, 2009;
[4] Jean Rougé, *Recherches sur l'organisation du commerce maritime en Méditerranée sous l'Empire romain*, 1974;

Andreau[5], R. Duncan-Jones[6], V. H. Baumann[7], Alexandru Suceveanu[8], Nicolae-Octavian Bounegru[9], who through their work have had modernist positions on the evolution of the ancient economy. The two orientations were also approached by the historian Alexandru Suceveanu, combining the historical and literary sources, with the thorough researches he has undertaken throughout his life in the Histria area.

In his studies, Alexandru Suceveanu, has as a starting point the research done on the field, but also the theoretical research of different specialized studies. It can be said that since the end of the last century there have been systematic preoccupations for studying aspects of economic life in the Roman Empire, especially in the field of organization and functioning of the financial administration, that have materialized in monographs usable today. The first attempt at treatment of the economic phenomena of the ancient world we owe to M.I. Rotovtzev. He had a great merit in understanding the importance of studying, in parallel with two plans, the social and the economic one, and he realized, in our opinion, the most complex picture of the economic life in the Roman world. The depth of Rostovtzev's vision of the Roman economy derives, among other things, from the refined analysis of the interaction between the economic and the social plan and the factors that allowed this progress[10].

In his works, Mihail I. Rostovtzev explains the economic evolution of antiquity as a modernist one. That is why, when he talks about the ancient economy, he introduces numerous novelties through the use of truly revolutionary terms for this era. The terms like *Industrialization, Capitalism and Modernity*[11] are commonly used by the author. We speak about modernity, modernization in ancient history, each time as a historian who tends to reproach antiquity, the modern age, not to accept the idea of a fundamental heterogeneity between antiquity and the modern age[12]. It is believed that antiquity has experienced much more modern periods than others in history, periods in which there has been talking about the state economic liberalism that has become a cornerstone of modernity[13].

It is known that some of the findings of the historian Rostovtzev in the well-known synthesis of the Empire's economy, have been repeatedly challenged by historians on primitivism. He was also criticized for the use of terms that are not justified in the context of Roman economic and social life such as *capitalism, bourgeoisie or factories*, points of view which are unfounded. On the other hand, it was shown that between Rostovtzev's vision of the ancient economy and the realities of the Roman world there is a big difference; moreover, the new discoveries would almost totally invalidate his conclusions[14]. The primitivist theory of Moses I. Finley[15] was the one that drew a new economic model, a model that was not in line with the historical realities of the ancient age, and previous and subsequent researches of these works would negate the author's ideas.

Finley represented the idea of the *primitivists*, arguing that the economies of ancient Greece and Rome are different from the today's way of working of the Western economies[16]. Following this idea, he argues that archaeological realities can not prove the flourishing of industries and factories, such as ceramics. In order to argue this finding and to point out the non-relevance of archaeological discoveries in the assessment of ceramic production, Finley gives the example of the discovery of several dozen ceramic fragments on a surface of four hundred square meters that actually belonged just to a single

---

[5] Jean Andreau, *L'économie du monde romain*, Paris, 2010;
[6] Richard Duncan-Jones, *The economy of the roman empire*, Cambridge, 1974;
[7] V. H. Baumann, *Ferma romană în Dobrogea,* Tulcea, 1963;
[8] Alexandru Suceveanu, *Viața ecomonică în Dobrogea romană secoleleI-III e.n.;*
[9] Nicolae-Octavian Bounegru, *Comerț și navigatori la Pontul Stîng și Dunărea de Jos*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008;
[10] Nicolae-Octavian Bounegru, *op. cit,* p. 22;
[11] Mihail I. Rostovtzev, H*istoire econimique et socialle de L'Empire romain,* Robert Laffont, Paris, 1988, p.XLVII;
[12] Mihail I. Rostovtzev, *op. cit.;* p. XLVIII;
[13] *Ibidem*, p. LII;
[14] Nicolae-Octavian Bounegru, *op.cit.*, p. 22-23;
[15] M. I. Finley, *The Ancient Economy*, London- Berkeley, 1973 ;
[16] M. I. Finley, *op. cit.*, p. 185;

bowl[17]. If he had the curiosity to pursue the studies and the monographic works regarding the production of fine ceramics in the Roman world - from which it follows - the industrial character of some workshops in the Gallic country, Germany or the Orient[18] and in other areas producing hundreds of thousands of copies per year , perhaps the above mentioned author would have been more nuanced in the words.

In the works made by Alexandru Suceveanu a coherent radiography of the economic life of Dobrogea emerged from the archaeological, epigraphic, numismatic discoveries, which he thoroughly corroborated with the contemporary historiographical sources. In this study, I will attempt an exhaustive presentation of the way in which aspects of the Roman economy were dealt with by the historian and archaeologist, Dr. Alexandru Suceveanu.

The most important book, *The Economic Life in Roman Dobrogea (1st and 3rd centuries AD)*, appeared in 1977 and was the doctoral degree of Alexandru Suceveanu. It is structured in five chapters. The first chapter is devoted to the historical introduction being customized with the *Premises of the Dobrogea conquest by the Romans and the role of Dobrogea in the Roman provincial context*. In the second chapter it is presented the administrative organization of the province: indigenous people, Greek cities and Roman cities. The third chapter is devoted to agriculture, cattle breeding and fishing, and in the fourth chapter our attention is focused on local production and trade. The financial organization of the Dobrogea region completes the work, to which are added the related conclusions of the historical work.

The chapter about the administrative organization of North-Danubian areas is based on the work and studies performed in the field. The author compared the specific documents of the Dobrogea area with the information of the great historiographers concerning the different areas of the Roman Empire. The preamble of the administrative organization is given by the Histria fortress, which can be said to have been annexed after Lucullus's intervention, taking the title of *civitas foederata*[19]. The territory of the fortress will have the status of an *ager publicus stipendiaris datus adsignatus* remaining as *in regio*, attributed to the histrians. Several types of properties in the Histrian area are exemplified. For the issue of what was called, *ager publicus*, the author uses sources such as J. Marquardt[20] and M. Rostovtzev in the *Social and Economic History of the Hellenistic World*[21], concerning the various ways of dividing, land allocation and leasing of the lands, regardless of whether they were made by Roman authority or fortress[22].

On the territory of Histria there were different forms of rural organization - *vici*, *villae*, *saltus* - in which the Greek, Roman, civilian and military elements live together in a correlative symbiosis. Taking into account the average living density of a rural settlement of about 500-1000 inhabitants, according to R. Duncan-Jones's statistics[23], in a *vicus* were about 250-300 men, but the situation is certified by a local document indicating a denial of 75 denarius made for *vicus Celeris*, which averages about 1 *sestert* per capita male, then it comes the conclusion to about 1,000 inhabitants[24]. Analyzing the information that Mr. Duncan-Jones had presented, with the ones from the territory, the author came to the next conclusion, the whole Histrian territory, according to the research, had about 15,000-25,000 inhabitants[25].

---

[17] Idem, *Classical Greece*, Aix, 1965, Paris, p. 12;
[18] M. I. Finley, *Classical Greece*, Apud Nicolae-Octavian Bounegru, *op.cit.*, p. 23;
[19] Al. Suceveanu, *op. cit*, p. 37;
[20] J. Marquardt, *Organisation de l'Empire romain,* I, Paris, 1889;
[21] M. Rostovtzev, *Social and Economic History of the Hellenistic World*, Oxford, 1953, p. 814-816;
[22] Al. Suceveanu, *op. cit*, p. 43;
[23] R. Duncan-Jones, *The Economy of the Roman Empire*, Cambridge, 1974, p. 283;
[24] CIL. 7626*;*
[25] R. Duncan-Jones, *op.cit;*

Speaking about Callatis, it had the status of *civitas foederata*. The text referring to - *limitatio* - the Callatian decree, coincides with the classical side of a *centurii*, which leads us to conclude that in this territory lots of land were given, activity well known throughout the Roman Empire under the name of *centuriatio*. This kind of observations were presented to us by Scarlat Lambrino[26]. The aerial photography of the settlement has shown convincingly that in practice *centuriatio* applies to both rented lands and *adsignate* lots, which makes us to adopt the position of Sc. Lambrino, who considered that the Callatian decree was establishing a situation prefigured in inscriptions[27], concludes the author. As a rule, rural settlements were dependent on the fortress, as is the case of the *vicus Amlaidina*, located north of Callatis. The name of the settlement having a plural form denotes forms of the comunities which will have lasted until the late Roman period. For example, Amlaidina seems to be crobic toponyms and not getic ones and we find this idea at different authors, Sc. Lambrino, M. Rostovtzev, and others, L. Robert[28]. Another *villae rusticae* existed in this area - on „2 Mai" and in „Moșneni" - coexisting the indigenous population and Greek elements, to which can be added the maintaining of the traditional relationships that are observed in the texts of M. Rostovtzev, by F. de Martino, in *Constizione*[29].

In the *civitas Troesmensium* there was the Roman camp that sheltered the V legion named Macedonica. In this camp there were two local organisms, the canabele of the region and the old settlement Troesmis. It is attested that a large number of indigenous people were bearing Roman names. The settlement became a municipality of 168 AD, being the Latin right holder– *jus latii*[30], and C. Iulius Quadratus was holding the function as *princeps loci*. His position, *queuinqnnalis territorii*, demonstrates the vitality and importance of these older forms taken over from the Roman era[31]. This could be interpreted as an example of Romanity, as Mihail Rostovtzev considered.

Regarding the administrative organization of the areas studied above, it can be noticed that the author in his research uses different information from modernist historians. He compares the discoveries and inscriptions of the researched territories with other testimonies and information intensely analyzed by Mihail Rostovtzev, R. Duncan-Jones, Fr. By Martino, from different areas located closer or further.

The third chapter is dedicated to the importance of agriculture, animal husbandry and fishing for Dobrogea region. To one part of the region it was attributed the title of the large grain producer, in other parts of Dobrogea, pastoral or other activities provided the people's livelihood, but they also provided a surplus exportable. In order to certify the information presented by the ancient texts, the author uses the testimonies of Arrian and Hunt Papyrus[32]. Thus, the issue of exports involved a thorough study of trade relations, in order to better understand the real material resources: plants, cereals, forests and waters have created favorable conditions for the development of agriculture and the practice of commerce. Information about the richness of Dobrogea territory is provided by the ancient authors: Strabo[33], Aristotle[34], Polybius[35], Ovidius[36], Plinius[37], Claudius Aelianus[38], Ammianus

[26] Sc. Lambrino, *Inscriptions latines de Callatis*, 278-288, Apud, Al. Suceveanu, *op.cit.*, p. 55;
[27] IGR, 636;
[28] Al. Suceveanu, *op.cit.*, p. 55;
[29] *Ibidem*, p. 52;
[30] *Ibidem*, p. 63;
[31] *Ibidem*, p. 68;
[32] Arrian, *Anabasis*, I, 4, 1-2 și mărturia Papirusului Hunt, (varianta nouă R.O. Fink , JRS, 48(1958)102-106, col II, 1, 31, apud Al. Suceveanu, o*p.cit.*, p.77;
[33] Strabo,VII,4,5(C311);
[34] Aristotel, History of animals, 8, 25, 28;
[35] Polybius, 4, 28,4;
[36] Ovidiu, *Trist..*, 3,10, 67-79, apud Al. Suceveanu, *op.cit.;*
[37] Plinius, N.H., 18, 10, (24), 100;

Marcellinus[39] and others. To the ancient literary sources, the epigraphic, archeological and numismatic arguments were added. As it was said, the fish, the hides and the wool of the animals, honey and grains could be marketed, providing livelihoods to the inhabitants. On the trade way it comes the oil, good quality wine, fruits, vegetables, and fine textiles[40].

The purpose with which Alexander Suceveanu combines thoroughly the information he possesses is one close to the historical truth, the fact that this area, as well as others in the Roman Empire, carried out an intensive agricultural activity and craftsmanship, activities which conducted to a surplus of products. The wide range of products made by the natives was for trade. All this is a clear proof of the existence of the *Taureaștilor* college that reveals the occupation of the Histrians, which was a dedication in honor of Poseidon Helikonios. The documents reflect in the ancestral and religious points of view, the preoccupation of the old Milesians for their work at sea. The local coins with the representation of the eagle with the dolphin in the claws were the emblem of the fortress that dragged its main wealth from the fishing activities, as some sculptures seem to testify[41].

Dionysian Sculptures from Histria - published by Sc. Lambrino – wheat grains, Histrian monetary issued with Dionysos' image in the emperor's place are more and more common. Archaeological discoveries strengthen epigraphic sources, certifying the commercial and agricultural activities in the area. The discovery of tools - fishing hooks, grinders - along with raw materials, pine seed, completes the picture of histrians' preoccupations. Thus, all citizens of the city, civilian Romanians, Greeks or foreigners, were virtual landowners.

The activity of the Callatis harbor seems rather comparable to the one of the Histria harbor, with the particularity that from Histria mainly fish or agricultural products from other areas are being exported, but grains and other goods were brought. Al. Suceveanu believes that the city of Callatis sold its own cereal products, which does not exclude its role in the transit trade to the Orient and the West. Similar to other areas and Roman cities, we can talk about agrestic preoccupations, idea reinforced by the discovery of tools and products, which certifies agricultural activity. The Ulmetum Monument reveals the occupation of the inhabitants of this area. On one side of the monument there was a plowman farmer, and on the other side a shepherd with sheep, in the central part of the monument being mentioned *Quadratus - princeps*, probably the leader of the territorial community[42]. Another monument discovered at *Tropaeum Traiani* presents a series of sculptural representations. The metopes depict scenes from the lives of indigenous people, whether in a carriage of oxen. The famous metope, representing rams and goats, provides us with information about the main wealth of the area.

We do not have information about the taxes paid by Histrians. If the territory of Histria had paid taxes for fish and for the wood from the Danube Delta used for flares[43], it is not known exactly. Histrians were probably exempt from customs duties for other products as well. It is certain that Histria held the exclusivity of selling salty fish. A situation that a document from Ephesus designates, claims Rostovtzev, when *publicanii* perceived a tax on the export of the fish. But for the other products, was tax paid? Probably market controllers, the *aediles* were dealing with customs issues and monetary issues[44]. At the begining, Histria had no right to beat the coin (to have their own coin), but then it got it, which facilitates the development of trade.

The comparison of the historiographical sources, with the ones discovered on the ground by the specialists, reveals the intensity of the craftsmanship activities development. Hand-made or wheel-

---

[38] Claudius Aelianus, 4,9,5,4;
[39] Ammianus Marcellinus, 22, 8,47;
[40] V. Pârvan, *Începuturile,* R. Vulpe, HAD, 208-212, E. Green, *Ostbalkan*, 63-72, D.M. Pippidi, *Contribuții,* 268; Apud Al. Suceveanu, *op.cit,* p.79;
[41] Al. Suceveanu, *op. cit.*, p. 80;
[42] *Ibidem*, p. 104;
[43] *Ibidem*, p. 113
[44] *Ibidem*;

made ceramics - vessels, amphorae, and rushlights in the area under research - were used alongside imported products, but archaeological finds also revealed ceramic pots made in local workshops. From Vadu comes epigraphic sources of inestimable value regarding the histrian trade issue. This is about the altar of Philiscos, the son of Zoticos, on whose relief there is a large ship. The author compares the altar with information presented by Jean Rougé, which he discovered in Bitinia and Frigia. By comparing the two types of documents, Al. Suceveanu concludes that this is a big trader. *Emporos* or the merchant is the one who makes business by buying wholesale merchandise from the market, then reselling them in another market to be resold[45].

The conclusion is that at Tomis there was a local customs body with restraint attributions. The interpretation of the sources highlights the importance of the existing commercial road junction at Tomis, certified by military columns, by coins, by numerous inscriptions and by archaeological vestiges. The ceramics discovered in the workshops in Tomis and its surroundings, the coins from Năvodari and Valea Seacă, the inscription from Palas, seem to attest trade relations with Egypt, but also to reveal the richness of the economic life. Also from this category of the commercial preoccupations of the capital can be illustrated the following documents: the hypothetical mitric sanctuary from Tîrguşor or the dolichenian one from Filimon Sîrbu. About the intensity of the trade and craftsmanship of the Tomis area, Alexandru Suceveanu tells us that this were assuring a more stable and prosperous economic life for the rural settlements, but also for the city.

The research of the documents discovered in Callatian territory does not bring new elements but confirms the subordination of the cereal trade and the concentration of the riches coming from this trade in the hands of some landowners. The commercial importance of Axiopolis fortress is highlighted by numerous documents. The station of visitors mentioned in an axiopolitan inscription, alongside a military column and of course the mention of the city in the itineraries of time, in *Tabula Peutingeriana*, all indicate that one of the most important centers of the province was in the mentioned area. The existence of the shipowners' college – *nautae universi Danuvii* - is an undeniable proof that the fortress had a particularly active harbour[46]. For this mention of the college, the author uses the above-mentioned inscription, and for *nautae*, he uses the information from Jean Rouge, which uses this term for the owners and shipbuilders mentioned by two mithritic inscriptions[47]. The term *nautae* meant the owner of a small craft, a boat with which he was transporting goods and passengers[48].

In each fortress, to the various taxes and benefits due for the maintenance of roads and post offices, it was added the cost of the various embassies of the Roman officials. Those who were wealthy had the mission of supporting the magistrates and Roman soldiers, to collect the charges they paid to the Roman state. With the passing of time, these *munera* were supported and paid only by the poor people, in the so-called *censio bonorum*. In charge of the needy people the burdensome obligations were imposed, called *numera sordida*. Even more, the fact that every position required a considerable amount of money – not easy to pay it - makes that the difference between positions (*honores)* and debts (*munera*)[49] to become illusory, considered by Rostovtzev in his work, a reality that applies also in the Pontic area.

Strabo, in the 1st century AD, characterizes the thriving trade of Histria with the term *pulcherrima*. This adds to the global information we have about the evolution of the city's economic weight.

In the study work, *Ecomonic Life in Roman Dobrogea, 1st-3rd cent. AD,* Al. Suceveanu frequently uses information from the works of historians - M. Rostovtzev, R. Duncan-Jones, Fr. by Martino and others – which are based on the modernist theory of the ancient economy. It is believed that through the information transmitted by Al. Suceveanu in his work can see that he is the adept of the mentioned

[45]Jean Rougé, *op.cit.*, p. 272-274;
[46] Al. Suceveanu, *op. cit*, 214-216;
[47] Ibidem;
[48]Jean Rougé, *op.cit.*, p. 214;
[49] *Ibidem;*

theory because he uses terms that talk about economic modernity, the flowering trade in the port cities of the Euxin Pontus, and the various discoveries in the rural areas of the Lower Danube. Follower of the modernist theory, Al. Suceveanu sees progress on any activity in the area, from rural settlements to Tomis city fortress. Deposits discovered over the time, consisting of agricultural tools, amphorae, coins, etc. are certain testimonies of the modernism of the ancient economy existing in the area of the Lower Danube, but also in other areas faraway in the Roman Empire.

Fântânele. Contributions to the study of rural life in Roman Dobrogea is the study work that was published in 1998, at the Romanian Academy Publishing House. The historical work is structured in four chapters. In the first chapter are prezented the excavations from Fântânele. In the second chapter is presented the settlement from Fântânele in the context of the Roman world, the third chapter being devoted to the "Settlement from Fântânele in the Dobrogean and Histrian rural context" The last chapter titled The Catalog of Discoveries, describes epigraphic discoveries, sculpture and architecture pieces, metal and glass objects, bone objects, coins and ceramics of this settlement.

The researches carried out since 1974 were carried out at the nucleus of the village's center and led to the discovery of fragments of amphorae, but also to the discovery of an entire amphora, dated from the 2nd to 3rd centuries AD. The conclusion which Al. Suceveanu got it, was the following one: in this area there was a nucleus that can be dated from the 2nd century AD, which would have been until the 6th century[50].. The research continues with the discovery of an aqueduct (apeduct) that supplied drinking water to approximately 10000 inhabitants[51]. Combined, archaeological and aerofotogrammetric researches reveal a multi-dwelling archaeological site, of which 5 were identified archeologically and 11 aerofotogrammetrically. Besides of these, another 6 areas hypothetically are hiding ancient sites. These would actually have been the homes of a probably Roman village that would have had agrarian possessions[52], most likely in the vicinity of the discovered houses.

The second chapter has as a starting point an analysis of the ancient works of M. Porccius Cato, Varro and Columella regarding the location and construction of Roman farms[53]. The analysis is transferred to the contemporary era, to what the today's archaeologists understand regarding the term farm. In order to make a real analysis of what was the settlement at Fântânele, it is starting from the magnificient documentation of M.I. Rostovtzev. He investigated the luxurious *villae* from Italy. Another useful typology attempt of these dwellings belonged to B. Crova[54]. Different analogies from the works of foreign researchers are investigated. The author wanted to observe the similarities between different types of settlements in Europe and those present at Fântânele. Such a similarity was found in the study by G. Tchalenko. Here in the neighborhood of Bamuqqa village there was a *villa rustica*, the same situation being foud in Dobrogea. In the hamlet of Fafertin, due to the relief, the dwelling is settled along a ridge, similar to the Fântânele settlement - in the upper core - where this happens along a stream.

Post-war archeology has done nothing to change the situation, as early as 1926, by Mihail Rostovtzev: Fortresses have told us their history, the village (in opposition) remained silent and reserved. And if at this statement - unfortunately fully valid today - we also add a relatively recent assertion like, "I do not think that any distinction can be made between farms and rural communities neither from the agricultural point of view nor from a social point of view, as an introvert and extrovert in psychology, these phenomena do not represent different but highly polarized categories", said S. Applebaum[55], we realize that the chances of filling the gap seen by Rostovtzev are minimal. And if we cited S.

---

[50] *Ibidem*, p. 18;

[51] V. Canarache, M. Botzan, *Apele în viața poporului român,* București, 1984*;* p. 161-164; Apud, Al. Suceveanu, *Fântânele.,* p. 20-21;

[52] Al. Suceveanu, *op. cit., p.38;*

[53] *Ibidem*, p. 50;

[54] B. Crova, în *Edilizia e tecnica rurale di Roma antica*, Milano, 1942;

[55] S. Applebaum, *Rural Settlement.*, p. 99-107, Apud, Al. Suceveanu, *Fântânele.,* p. 20-21;

Applebaum it is because the bizarre and anyway his speculative assertion is a starting point[56] in the author's research.

An analysis of the agricultural and social terms has been attempted, the finding being that between farms and villages there is a huge difference, comparable to that between villages and towns. If agriculture is practiced in both types of rural exploitation, it is certain that the Roman state has to be composed in dwellings, which, architecturally speaking, appear to be only some *villa rusticae*, but the annexes of peasant households are modest[57]. In the case of the Fântânele village, the dwellings were arranged along the course of the water, with similarities in other areas described by historians. The discovery of agricultural tools in the southern core building is telling us that as in many other places, there were cereal farms, which proves the existing economic modernity, which had been harmoniously integrated to the modernity of the ancient world.

Even from the time of Theodor Mommsen there have been differences of opinion regarding the issue of social classes. According to the famous researcher, this problem has retained until today the attention of specialists, M. I. Rostovtzev, Fr. De Martino[58]. Otherwise the researchers have tried to answer the specific questions about the Roman agrarian world, bringing new typologies to the scientific research. Other historians, like Moses I. Finley, have tried to answer different questions about the organization and division of private property within the Roman Empire: How much land would the owners or members of the imperial family have had? How did they fix their properties? Have there been any differences between investment in rustic and urban property?

Finley says that even the word investment raises treatment and method problems. Today, the word contains intrinsically capitalist connotations, the first step and perhaps the most difficult one would be to close his ear on these connotations in order not to prejudge the behavior of the Romans. Unfortunately, Finley did not know how to bend his ears to all the incontestable „modernisms" of M.I. Rostovtzev. If he would have leaned more carefully on the ancient texts from the Greek and Roman times, he would not have come to say that literary sources prove a worrying indifference to the stated issues[59]. A comparison is made regarding the ownership of the land, the *latifundium*. As a starting point are the M. I. Rostovtzev and R. Duncan-Jones studies regarding the possession of land properties by representatives of equestrian order similar to the Romanian senators. Also in Dobrogea there were the same private properties that were owned by the representatives of the Roman state and veterans.

The income that Roman soldiers received during the emperors Augustus, Diocletian and Septimius Severus were analyzed. For example, veterans' pensions allowed them to capitalize their income or to receive a lot of land instead of money. It is certain that the average of the veterans' properties varied around 200 *iugera*, as determined by R. Duncan-Jones. Al. Suceveanu considered that these properties ranged from 50-100 *iugera*, equivalent to 12.5-25 hectares[60].

Th. Mommsen and J. Marquardt talk about the autonomy of the fortress cities, about a tolerant autonomy that gave them the right to use their own laws. Also about the many changes in the legal status of the cities is talking Fr. De Martino, in the study work mentioned above. Otherwise, from Augustus' time, some cities lose their freedom[61] and legal status. That's why there were fortress cities which benefited by the Italic law, being exempt from the financial tax. The fields of the fortress cities inhabitants *agri privati ex iure peregrino* were not exempt from taxes. Different was the right to use on its own territory. Gaius said that the majority people of the provinces would only have a revocable form of land. Rostovtzev and Fr. by Martino argued that there was the theory that the provincials peregrins

---

[56] Al. Suceveanu, *op. cit.*, p. 57;
[57] *Ibidem;*
[58] Fr. De Martino, *Storia economica di Roma antica,* II, <<La nuova Italia>> Editrice Firenze;
[59] Al. Suceveanu, *op. cit* p. 76;
[60] *Ibidem*, p. 83;
[61] Fr. de Martino, *op.cit.*, IV, p. 345-346;

possessed a real *dominium*, but that it should not be confused with the ownership – *dominium* – as an exclusivity of the Emperor. Land tax was perceived within the fortress.
Regarding the settlement from Fântânele, there would have been the three territorial nuclei, of which we mention, *vici.* Within these, there would be *încolae-consistentes*, and Aelius Aelianus Atticus would have had a *ius domicilii*, which could have aspired to a magistracy in his own *vicus*, as well as in his own city. His land was parcel according to the city's regulations. Owners of some *agri stipendiarii* were a large mass of the *vicanilor* themselves, having the status of peasants. They lived in communities without a specific fortress rights, with some administrative and economic authority, materialized in the right to elect magistrates and to practice trade. These *vici* depended on the capital of the territory, Histria. Probably the next epigraphic discoveries will elucidate more of the unknowns of the rural territory of ancient times[62]. Al. Suceveanu says that all these rural organizations once represented the settlement of Fântânele and brought different comparisons with the nearby or remote areas of the Roman Empire, areas studied by M. Rostovtzev, Fr. De Martino, J. Rougé, R. Duncan-Jones, and other researchers.
Archaeological discoveries from 2 Mai and Moşneni reveal the existence of agricultural warehouses and probably the existence of a *villa rustica*. From the documents presented in this chapter, "Settlement from Fântânele in the Dobrogean and Histrian rural context", it can be concluded the following: that the histrian territory was favorable for practicing the agriculture, the agrarian relations of the given period would have been homologated by the Roman centurian activity, thus to the agricultural process involving Greek or Romanized Greeks and indigenous people either in communities or as a semi-dependent workforce on callatien fields[63].
From the corroboration of sources, Al. Suceveanu said that the agricultural production of the area ensures a cereal surplus, which proves that the area was producing not only for domestic consumption, the surplus was meant for commercial trade. R. Duncan-Jones presented the profitability of the territory, explaining that the average cereal production of a *iugerum* is 200 *modii* (176 liters), from one hectare is 80 *modii* (7 hectoliters). The quantity allowance in antiquity was 5 *modii* per month and 50-60 *modii* per year, naturally it turns out that one hectare could provide and even easily exceed the needs of one man for a year[64].
In Valu lui Traian settlement were attested either Greeks from Asia Minor, or other Greeks, or Romanized indigenous people. The first were *peregrini*, being field owners, and the others owned fields with the title *vectigales*. Agriculture was probably the basis of commerce in Tomis, and the documents found in this area are an extra testimony of the trade and handicrafts activities. A whole *villae* complex was discovered in Niculiţel. Another *villa* of 64 x 7 m had a colonnade inside, followed by a peristille yard, and in the northeast it would have been the owner's home. Victor H. Baumann tells us in his work *The Farm* about the size and elegance of such a settlement found in Niculiţel. The type of material discovered here, peristil, proves the welfare of the owner[65]. In other *villae* there were discovered objects of ornamentation, coins, traces of iron processing, metallurgical furnaces - for example, at Telița and at Pod - but in other houses there were possible points of a princely construction of a *villa*.

Both old and new discoveries reveal, besides the very important proper *villae*, the existence of an intense local production. This was an extremely interesting symptom of the decentralization of urban production and therefore of the Roman urban economic crisis, but also of the penetration of Roman technique in rural areas, an essential component of the Geto-Roman symbiosis. C. Iulius Quadratus has

[62]Al. Suceveanu, *op. cit.* , p.112;
[63] *Ibidem*, p. 119;
[64] Al. Suceveanu, *op. cit*, 120;
[65]V.H. Baumann, *Ferma romană în Dobrogea,* Tulcea, p. 87-97;

built a monument containing the most explicit evidence of agrarian activities in Dobrogea. On one side a farmer with a plow, and on the other side a shepherd with sheep[66]. If Dobrogea has a large number of epigraphically certified villages, and the archaeological situation shows us that there are actually many more, it is sure that this is an undoubted sign of an intense rural life which, once romanized, even through the administrative structures, explains in a proper manner the durability of the Roman life the mouths of the Danube[67], says the author in the study work *Fântânele*, where indirectly is reflected the modernity of the rural economic life.

The analysis conducted by the author, Alexandru Suceveanu, in his study work *La Dobroudja Roumaine* is a selective and well-documented one. He took into account the related documents strictly in the field of Dobrogea's agriculture in the Roman era, combining administrative sources, from which he was able to draw concentrated conclusions about the economic activity in general and especially about the agricultural activity.

In his study work, Al. Suceveanu said: Histria, as well as Tomis and Callatis, show the existence of a ceramic with a getic origin, which is clear proof that the getic population continued to live in the Roman age. The getic ceramics were located along the Danube river artery, organized in urban and rural centers, to which were added the oriental ceramics and Roman ceramics that were of Western origin. It was said about commercial activity that it was unprecedented during the Principality. For example, the following commercial exchanges took place along the Mediterranean axis, to which it was added the flourishing trade with the Far East[68], as well as other well-known trade routes. A clear evidence of the trade in the area is reflected in the circulation of local and Roman coins during the second to third centuries AD. This period can be characterized by a great development of the monetary economy, which was in contrast to the Roman-Byzantine era, which can be defined by forms of rural economy. Otherwise, small currencies were used in small transactions, and the big ones, such as the Roman dinar, were used in big transactions. The author's information is based on rich and valuable sources such as Jean Rouge[69], M. I. Rostovtzev[70], R. Duncan-Jones[71] and K. Miller[72].

Regarding the financial organization, it is a part of the economic life, being treated by the author in a subchapter. It is highlighted how taxes were paid, which were the different types of taxes. The various financial organizations that existed during the Republic, then in the Principality, were detailed. For example, a city exercises its authority over several territories. Each city earned its income from its own territories - agricultural lots, forests, pastures, waters - to which local customs were added. From the indirect taxes were weighed the commercial activities. The main indirect tax was the customs tax, *publicum portium*, plus various direct or extraordinary taxes[73].

The Roman Economy is one of the subchapters that Alexander Suceveanu has treated in his work, *La Dobroudja roumaine*. The work has the imprint of great historical figures, who in their studies have outlined modernist ideas regarding the ancient economy. The work presents us with elements of economic modernism that have as their starting point the researches of the ancient sources, to which he adds ideas from the thorough studies of Th. Mommsen, De Ruggiero, and other researchers mentioned above.

Opuscula Scytica is a vast work published by Al. Suceveanu in 2009. This is a synthesis of the research and of the work as archaeologist, which Al. Suceveanu has carried out, throughout his life. His desire was that the work to be named "Scytica Minora", but because this title was used by D.M. Pippidi, in his

[66] Al. Suceveanu, *op. cit*, p. 145;
[67] *Ibidem*, p. 171;
[68] Al. Suceveanu, *La Dobroudja Roumaine*, p. 86;
[69] Jean Rougé, *op. cit.*;
[70] M.I. Rostovtzev, H*istoire econimique et socialle de L'Empire romain* și *Social and Economic History of the Hellenistic;*
[71] R. Duncan-Jones, *The Economy of the roman empire*, Cambridge, 1974;
[72] K. Miller, *Itineraria Romana, L'Erma* di Bretscheneider, Roma, 1964;

[73] Al. Suceveanu, *op. cit.*, p. 98;

great work, the author opted for *Opuscula Scytica*, being considered « bilan d'une activité déployée au long d'une vie ».

In *Opuscula Scythica*, Al. Suceveanu also returns to the famous phrase: « Les cités nous ont ranconté leur histoire, le village (en échangé) est resté silencieux et réservé » stated in 1926 by the great scholar Mikhail Ivanovitsch Rostovtzev in his monumental opera, *The Economic and Social History of the Roman Empire*. Unfortunately, the author disagrees with this opinion. Another contradictory opinion, later formulated by M. I. Finley, from which none of the predecessors have not succeeded in answering essential questions such as: How many land or property would each Roman possess? How many land did the emperors and members of the imperial family possess? How have they been established, the respective properties, and the working hand regime[74]? It's a long distance we'll try to explain. In fact, we must note that part of the vast epigraphic documentation - indeed, but often inexpressive and incomparable with what is related to city life and urban realities in general - there is an important legal literature, a chromatic space, this forming the basis of an immense modern biography, which was totally or privately ignored by the English author[75], Finley.
The historian Al. Suceveanu presents us some of the general works of the history of the Roman economy, starting with the works of Rostovtzev, continuing with the work of T. Frank and Fr. De Martino[76], the specialists in this area of study, R. Martin, R. Duncan-Jones and many others. They have detailed in their work some of the problems of Roman agriculture. Regarding Al. Suceveanu, he thought of the many attributions he had over time in his extensive studies, namely the contributions he made to the rural world of Roman Dobrogea, namely in the work, *Fântânele*[77]. About the inhabitants of the villages, the author said that the peregrines had the right to accede to the mentioned magistrates - *ius honorum, ius sufragi* - to vote and to participate in commercial life - *ius commerci*. Peregrines would have owned agricultural land, which were worked by the semi-dependent peasants. By using a large amount of documents, Suceveanu claimed that fairs were organized regularly in rural areas; further evidence is the presence of foreigners in Dobrogea villages. Relevant for this aspect are the divinities they adore which were exemplified in previous works as well. The investigations carried by Al. Suceveanu to Fântânele and not only there, concluded that there was a living economic and commercial activity in the Dobrogea rural area.
Postulating a single state of affairs that he pointed out during this chapter when he showed the role and complexity of the rural settlements in Dobrogea, namely that of the main characteristics of Roman domination, this being of total economic freedom, which Rostovtzev was afraid to translate it with the famous slogan: *laissez faire, laisser passer*, which consisted of remarkable social mobility, if we think that in the 2nd century AD, 80% of Roman citizens came from the freedom class, which provided the slave in the Roman Empire with incomparable prosperity[78].
In all the study works studied for this essay, Alexandru Suceveanu did not support the opinion of Moses I. Finley, so the primitivist theory, combating it by means and methods that he obtained through documentation on the field or from different sources. Therefore, in all the chapters of the studied works, the author successfully combines the information obtained through a laborious research. We believe that by making frequent use of the historiographical sources that support modernist theory, the author supports this. From the comments he brings, Al. Suceveanu constantly refer to economic progress in Roman Dobrogea. It exemplifies the development of agriculture and crafts by creating trade surpluses and marketing them. The role of harbour cities at Pontus Euxin was well defined, namely to trade the autochthon commodity goods and to buy products that they did not have.

[74] Al. Suceveanu, *op.cit.*;
[75] *Ibidem;*
[76] Fr. de Martino, *op.cit.;*
[77] *Ibidem*, p. 210;
[78] *Ibidem*, p. 217;

The information that I have detailed in this essay is insufficient to give a broad picture of the commercial life of the Dobrogea area, but what has been pointed out is clear that there was a rural life that harmoniously integrates into the turmoil of urban life and which has brought economic prosperity, causing its inhabitants to actively participate in the trade generated by the wealth of these places. We believe that modernist theories of historiography specialists regarding the ancient economy are well founded, they contain the realities and peculiarities of the active trade in the Lower Danube area.

BIBLIOGRAPHY

Arrian, *Anabasis Alexandri*, I-IV, The Loeb Classical Library, translation, E. Iliff Robson, B.D. vol. I. 4, 1-2; William Heineman LTD, London; 1929;
Aristote, *Historire des animaux*, VIII, Collection des Universites de France, tranduit, Pierre Louis, Société D'édition Les Belles Letres; Paris, 1969, 25, 2;
Ammien Marcellin, *Histoire*, tome III, livres XX- XXII, Collection des Universites de France, tranduit, Jacques Fontaine, Société D'édition Les Belles Letres; Paris, 1996;
Claudius Aelianus, *De natura animalium*, traducere, Manuel Garcia Valdes, Berolini et novi eboraci de Gruyter, 2006;
Ovide, *Tristes*, III, Collection des Universites de France, translate, Jaques André, Société D'édition Les Belles Letres; Paris, 1968;
Plinius, *Natural History*, The Loeb Classical Library, traducere, H. Rackham, William Heineman LTD, London; 1963¸
Polybius, *Histoires*, livre IV, Collection des Universites de France, tranduit, Jules de Foucault, Société D'édition Les Belles Letres; Paris, 1972;
Strabo, *Geography*, VII, The Loeb Classical Library, translation Horace Leonard, Toronto, 1981;
Andreau, Jean, *L'économie du monde romain*, Ellipses, Paris, 2010;
Bounegru, Nicolae-Octavian, *Comerț și navigatori la Pontul Stîng și Dunărea de Jos*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008;
Baumann, Victor Henric, *Ferma romană în Dobrogea,* Muzeul ,,Deltei Dunării", Tulcea, 1963;
Crova, Bice, *Edilizia e tecnica rurale di Roma antica*, Milano, 1942;
Canarache, V., Botzan, M., *Apele în viața poporului român,* București, 1984*;*
Duncan-Jones, Richard, *The Economy of the roman empire,* Cambridge University Press, 1974 ;
Finley, I. Moses, *The Ancient Economy*, London- Berkeley, 1973;
Idem, *Classical Greece*, Aix, 1965, Paris;
Gren, E. *Kleinasien und der Ostbalkan in der wirtschaftlichen ent wicklung der rominschen kaiserzeit,* New York, Arno Press, 1979;
Lambrino, Scarlat, *Inscriptions latines de Callatis,*
Marquardt, Joachim, *Organisation de l'Empire romain,* I, Ernest Thorin, Paris, 1892 ;
Martino, Francesco, *Storia economica di Roma antica*; 2 volumes. Firenze « La nuova Italia ». Ed., 1979. (Il Pensiero Storico 75, 1 et 2);
Miller, Konrad, *Itineraria Romana,* ,,L'Erma'' di Bretschneider- Roma, 1964;
Pârvan, Vasile, Începuturile vieţii romane la Gurile Dunării, Cultura Naţională, Bucureşti, 1923;
Pippidi, Dionisie, M. *Contribuții,* Contributii la istoria veche a României. Bucharest: Editura Stiintifica. 1967;
Rougé, Jean, *Recherches sur l'organisation du commerce maritime en Méditerranée sous l'Empire romain*, École pratique des Hautes Etudes/ S.E.V.P.E.N, Paris, 1966;
Rostovtzev, I. Mihail, H*istoire economique et sociale de L'Empire romain,* Robert Laffont, Paris, 1988;
Idem, Social and Economic History of the Hellenistic, , Oxford, 1953;
Suceveanu, Alexandru, *Viața economică în Dobrogea romană secolele I-III e.n*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977;

Idem, Barnea, Alexandru, *La Dobroudja romaine*, Ed. Enciclopedică, București, 1991;
Idem, *Fântânele. Contribuții la studiul vieții rurale în Dobrogea romană*, Ed. Academiei Române, București, 1998;
Idem, *Opuscula Scytica*, Editura Academiei Române, București, 2009.
Lambrino, Scarlat, *Inscriptions latines de Callatis*, Comptes rendus des séances de L'Académie des Inscriptions et Belles- Lettres 77 annee, nr.2, 1933, p.278-288;
https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Suceveanu.

ROMANIAN-UKRAINIAN RELATIONS AND NEW CHALLENGES

Laura Mihaela Brie
PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Romania and Ukraine are located in an area considered a buffer zone. However, during the last few years, some of the events in Ukraine have turned this area into one defined by political and economic instability. This not only affects the security in the entire area, but the bilateral relations between neighbor states have also been impacted, as Ukraine is struggling to regain its peace and quiet, by restoring governance. In the context of the recent political decisions and policies adopted by Ukraine, especially regarding the new Law on education and language policy, a new challenge arises, as national minorities are strongly affected by these changes and seek international help, starting with their own Mother Country. Historically speaking, Romanian-Ukrainian relations have always been impacted by events and political and military confrontations, especially in the interwar period, which have inevitably led to a lack of mutual trust and dissensions, with regard to Bessarabia and Bukovina. Although there have been attempts to cooperate and consolidate this relation, it is still tensed, particularly since Ukrainian authorities have started to ignore and violate minority rights. This paper will explore the relations between Romania and Ukraine in the 20th-21st century, particularly since the Ukraine has declared its independence. There will also be an emphasis on the latest events that took place in Ukraine, after the crisis, and how the new challenges are addressed by both countries.

Keywords: Romania, Ukraine, minorities, relations, foreign policy

Relations between Romania and Ukraine have a background of military and political confrontations and events occurred in the interwar period, as well as after the Second World War, when Romania was targeted by several diplomatic aggressions and lost large parts of its territories to the Soviet Republic. Romania is still grieving for this loss, and this has a certain impact on its foreign policy with regard to its neighbor, Ukraine.

Generally, relations between two states are based on each state's interests and actions stimulated by them. Such interests may include the need for energy resources, rights of minorities, or even territorial or interstate border issues, as in our case. These are materialized in problems, to which each state must look for satisfactory solutions, while considering the internal circumstances (political, economic, resources) and other external restrictions, trying not to damage relations with the other state. This may be particularly challenging, as states can identify different solutions, according to their interests, which may be in contradiction with those of the other state, and solving these contradictions can only be achieved by two means: either by war, or by negotiation and compromise.[1]

Hereinafter, we shall discuss the complex and contradictory relations between Romania and Ukraine from WW1 up to the present time, highlighting the most important issues arising between them, which led to a lack of mutual trust and dissensions, and left an imprint on their attitude towards one another, even though there have been some efforts in consolidating these relations, through various diplomatic missions.

[1] V. Pavlenko, S. Sveshnikov, V. Bocharnikov, *An Analysis of Romania's Foreign Policy Relations in the Context of Ukraine's European Integration*, in *Lithuanian Foreign Policy Review*, January 2014, p.104 and p.105.

Overview of Bilateral Relations in the Interwar Period and after WW2

The end of the First World War enabled the formation of "Greater Romania" by the unification of all historical territories inhabited by Romanians: Transylvania, Bessarabia, the south part of Dobrudja and Northern Bukovina. The new borders were recognized within the Peace Conference of Paris (1919-1920), however, the Ukrainians living in the Northern Bukovina and Southern Bessarabia felt that their presence in "Greater Romania" was *illegal*.[2] In addition, Ukraine did not benefit from any support from the Western states in its struggle for self-determination, and it also lost other parts of its territories, which were incorporated into Poland (western part) and the Soviet Union (eastern part). This remained in the collective memory of the people and is one of the main reasons why the state is constantly concerned, and continues to keep territorial integrity, development of national identity and language on the usual agenda nowadays.

During the interwar period, the international context influenced the evolution of Romanian borders, threatened by the USSR, Hungary and Bulgaria. At the time, relations between states were determined by "a balance-of-power logic and the big powers' political considerations"[3]. In this context, Romania, once again, lost Bessarabia and Northern Bukovina to the USSR, following the Ribbentrop-Molotov Treaty, signed in September 1939, just before the outbreak of the Second World War. Romania was forced to accept the protocols and, as a result, the abovementioned territories were immediately incorporated in the USSR, and Transylvania was "given" to Hungary.

The Battle of Odessa (1941), ending up with the occupation by the Romanian army, after a massive loss of lives, also influenced the attitude of the two states towards one another, and even nowadays, some perceive the Romanians as Nazis. Moreover, Romania gained control over Bessarabia, Bukovina, and Hertza region again, but only for a short period, as they were re-conquered by the Soviets towards the end of the war and attributed to Ukraine. The Peace Conference after the war (Paris, 1946) partially reestablished the true borders of Romania, namely Transylvania was returned to Romania, the border between Hungary and Romania being restored on the same line as it was in 1919, however the border between Romania and the Soviet Union was kept as established in 1940, and Bessarabia was reincorporated into the Soviet Union. The Peace Treaty was ratified by Romania and the Ukrainian SSR in September 1947. It is perhaps important to mention that it only established the border in general terms, and "for the border delimitation on large-scale maps and demarcation afield, a Protocol on Clarification of the Soviet-Romanian Border was entered into force by the governments of the USSR and Romania"[4] in February 1948. The same year (on May 23rd), another Protocol was signed between the two governments, thus returning the Snake Island to the USSR. Another step was to sign the Demarcation Act and List Protocol of the Soviet-Romanian State Border Passing (February 1949) and the Treaty on the Regime of the Soviet-Romanian State Border, Cooperation and Mutual Assistance in Border Issues (February 1961). The borders established by these documents remained the same until present time.

In this overall give-and-take context, we cannot speak of any actual relations between Romania and Ukraine yet, except for the fact that during the war (WW2) they fought in different sides, as Ukraine was part of the Soviet Union and Romania took the side of Germany. But, collective memory about these years has a strong influence on both nations, and these events set the tone for the future bilateral relations: cold and unfriendly.

Relations between Post-Communist Romania and Independent Ukraine

After the fall of communism in Romania and the restoration of Ukraine's independence, and until the Ukrainian revolution in 2014, the relationship was tense, because of certain controversial

[2] A. Kruglashov, *Troublesome Neighborhood: Romania and Ukraine Relationship*, in *New Ukraine. A Journal of History and Politics*, 11/2011, p.116.

[3] V. G. Baleanu, *In the Shadow of Russia: Romania's Relations with Moldova and Ukraine*, published by the Conflict Studies Research Centre, Camberley, August 2000, p.7.

[4] A. Kruglashov, *Troublesome Neighborhood: Romania and Ukraine Relationship*, p.117.

issues, particularly territorial issues. In 1991, after the Declaration of Independence of Ukraine, Romania was among the first countries to acknowledge and support its independence, and diplomatic relations were established between the two states as well. But, despite this, when it came to formalizing the borders, Romania was among the last neighboring states to do so.[5] It seems that, as Romania broke free from communism, the idea of the "Greater Romania" began to revive through the new political discourse, and when Ukraine broke free from the Soviet Union, inheriting the former Romanian territories; Romania turned its territorial claims towards Ukraine.

In 1991, Romania formulated and adopted the Declaration of the Romanian Parliament on the Ribbentrop-Molotov Pact and its consequences for the Country, which demanded that all the Romanian lands annexed to the Ukraine as a result of the Pact be returned to Romania.[6] The refusal of the Supreme Rada to give away these territories was motivated by the fact that the demand was contrary to the international law principles.[7] Moreover, the same year, the Romanian Parliament also formulated and adopted the Declaration on the Referendum in Ukraine, stating that the referendum organized on the former Romanian territories – and the consequences thereof – cannot be valid, since these territories were annexed by force.[8] Romania continued, in the next few years, to keep these territorial claims on the agenda, and declared the Treaty of 1961 and the Protocol of 1948 null and void, slowing down the process of elaborating and signing the Treaty of good neighborly relations and cooperation, until 1997. Thus, the relations were tense, especially with regard to the aforementioned "sensitive" topics: the border delimitation, the Black Sea shelf, the Snake Island, and national minorities. The dissensions related to these issues result from a certain incapacity of the two states to carry and maintain a constant diplomatic dialogue.

The Treaty is based on principles of the contemporary international law, specifically that of cooperation necessity among states, included in the UN Charter (signed in 1945), the Declaration on principles of international law concerning friendly relations and cooperation among states, signed in 1970, the Helsinki Act of 1975, and the OSCE Charter of Paris for New Europe, thus securing the borders between Romania and Ukraine, through Article 2, item 1, stating that the signing parties "acknowledge the borders between them as unchangeable and shall refrain henceforward from any demand or attack on these borders aiming at conquering or usurpation of any part or the entire territory of the other party"[9]. This treaty has long been considered (and some certainly still consider it today) as an act of treason performed in order to be allowed to join NATO (signing the treaty was one of the admission conditions)[10].

Romania continued to have a cold and negative attitude towards Ukraine, refusing to sign the demarcation documents which make the state border permanent. As a result, Ukraine allegedly lost more than 270 ha of land of the Transcarpathia Region to Romania, because of border modifications caused by changes in the natural landscape, as "*while it happened geographically that the Ukrainian bank* [i.e. of the Tisza River] *is lower, it gradually withdraws deep into the territory of Ukraine."*[11] In

---

[5] O. Zlatin, *Ukrainian-Romanian Relations at the Background of Russia's Revisionist Policy*, in *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, issue 26, 2017, published by the Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, p. 162.

[6] Parliament of Romania. *Declaration on the Ribbentrop-Molotov Pact and Its Consequences for Our Country*, Official Gazette of Romania, vol. 136, Bucharest, 1991.

[7] A. Kruglashov, *Troublesome Neighborhood: Romania and Ukraine Relationship*, p.118.

[8] Parliament of Romania. *Declaration on the Referendum in Ukraine*, December 1, 1991, Official Gazette of Romania, Vols. 243–29, Bucharest, 1991.

[9] *Treaty of 2 February 1997, on the good neighborly relations and cooperation between Romania and Ukraine*, Official Gazette of Romania, no. 157 from 16 July 1997

[10] According to the study on NATO enlargement, Chapter 1, B.6, candidate countries should not be involved in any ongoing territorial or ethnic disputes with other countries, and if such disputes exist, they must be settled peacefully. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm, last accessed: May 2019.

[11] A. Kruglashov, *Troublesome Neighborhood: Romania and Ukraine Relationship*, p.121.

addition, other disputes over land took longer to settle for good, thus contradicting the initial bilateral treaty. It was in 2003 that the final resolution occurred, after 19 negotiation rounds, by signing the Treaty concerning the Regime of the Romanian-Ukrainian state border and the cooperation and mutual assistance in border issues, acknowledging the border defined in the Treaty of 1961 and confirming that it shall be permanent (unless otherwise agreed upon by the parties).[12] The Transdniestrian issue is still unresolved, despite the diplomatic efforts made in this respect, but this is also due to the leadership in Transdniestria, which opposes a possible unification of Moldova with Romania, while seeking to consolidate their own statehood.

As mentioned before, border issues are not the only ones building a wall between the two states. Some economic interests also prevent them from developing good relations, especially in the Danube Delta, where Ukraine had its own interests (improved access to the Black sea through the Bystraya Canal), while Romania claimed it is destroying the Delta's unique ecosystem (and additionally causing substantial financial loss, offering an alternative route for international ships), but also with regard to the Snake Island, which is located in an area of the Black Sea with significant deposits of oil and gas.[13] Nevertheless, they seem to be "more interested in developing their trade with important foreign companies, rather than developing their bilateral economic links"[14]. Romania is particularly interested in Western world and does not see Ukraine as a preferable economic partner, which could be the result of a lack of common economic interests.[15]

The Ukrainian Crisis and New Challenges

After the revolution of 2014, the Ukrainian Parliament repealed the law on regional languages, which previously granted some of the minority languages the status of regional language, allowing them to be used in large areas of public life. Since then, the condition of the Romanian minority (and all minorities in general) continued to deteriorate, especially in terms of education and use of their mother tongue.

On the other hand, attempts were made to consolidate bilateral relations by cooperation in terms of small border traffic, by signing an agreement that allows residents of Ukraine's or Romania's border area (inhabitants of an area of 30-50 km on both sides of the border) to "remain in the border area of the other state, mainly for social, cultural, family or economically-justified reasons, for a period not exceeding three months of uninterrupted stay"[16]. Furthermore, following several meetings between representatives of the two states, an agreement was established for issuing long-term national visas, free of charge, as well as opening a Romanian Consulate in Solotvyno (Transcarpathia), and a new border crossing checkpoint, in Shibeny – Poienile de sub Munte. All these can be considered, to some extent, signs of an increasing willingness to cooperate.

The overall picture shows that in Romania's foreign policy, some of the top priorities include the European integration of Moldova, support for the Romanian identity of Moldovans, improving the condition of and relations with the Romanian minority in Ukraine, settlement of frozen conflicts, energy security.[17] In turn, Ukraine does not lead an active foreign policy concerning issues related to Romania. From their point of view, the most serious and worrying issue would be that Romania reformulates territorial claims, or that it might find in the protection of its minority rights a motive for

---

[12] *Treaty concerning the Regime of the Romanian-Ukrainian state border and the cooperation and mutual assistance in border issues* from 17.06.2003, Official Gazette of Romania, in force from 21 April 2004.

[13] M. Shafir, *Analysis: Serpents Island, Bystraya Canal, and Ukrainian-Romanian Relations*, 2004, https://www.rferl.org/a/1054463.html, last accessed: May 2019.

[14] V. G. Baleanu, *op.cit.*, p.22.

[15] A. Kruglashov, *Ukraine-Romania Dialogue: Moving ahead from Distrust and Suspicions*, in *The European Space. Borders and Issues*, Oradea University Press & Debrecen University Press, Oradea-Debrecen, 2016, p. 327.

[16] O. Zlatin, *op.cit.*, p. 173.

[17] V. Pavlenko, S. Sveshnikov, Victor Bocharnikov, *op.cit.*, p.108.

aggression and intervention in their internal affairs, just as Russia has done in Crimea and the south-eastern region of Ukraine.[18]

The biggest threat, that Ukraine has been facing and focusing on lately, is Russia. Its constant aggression on Ukraine, by annexing Crimea, instigating to separatism, trying to influence the internal affairs of the state, the attack on the Ukrainian vessels in the Sea of Azov, creates instability and conflict in the region, thus forcing Ukraine to take restrictive protection measures, even if it this harms relations with other neighbor states. Instead, this should be taken as an opportunity for overcoming the state of idleness in the relations with these states, and build closer cooperation with them in order to find solutions together. It seems that Ukraine is ignoring this opportunity, and deepens the cooperation gap even more, by instigating to tensions, while some 25 years ago it accused Romania of such instigation, when it claimed back its own territories.

The Minority Issue

One other challenge that the two states must address is the protection of minority rights. This is not precisely a new challenge, but in the light of the recent events that took place in Ukraine, this is an issue that has aggravated, and demands particular attention.

In this field, so far, Romania and Ukraine have had a *special* or quite *unique* approach, as the minorities perspectives directly depended on the status of the bilateral relations, and the expression of the national identity of each minority was closely related to the condition of the minority in the other state. However, this dependency is not in terms of quality, but rather in terms of quantity, as diplomatic negotiations in this matter often turn into an ordinary bargain: if they give a monument, or a school, or a church, we shall give one in return.[19]

Law no. 129/1997 for the ratification of the Treaty on Good Neighborly Relations and Cooperation between Romania and Ukraine contains the provisions regarding the national minorities (mainly art. 13), explicitly specifying that the two parties of the treaty must comply and apply the international standards and regulations regarding the rights of national minorities, specifically the Framework Convention for the protection of the national minorities, the Copenhagen Document (Conference on the human dimension of the CSCE), the UN declaration on the rights of persons belonging to the national or ethnic, religious and linguistic minorities, the Recommendation 1201, also specifying that there is no obligation whatsoever to grant any territorial autonomy based on ethnical criteria.[20] Thus, by referral to the most important international instruments and documents related to minority rights, the treaty becomes an essential element incorporated in the laws of Romania and Ukraine and by signing the treaty, the two states should commit to take any measures in order to promote "full and real equality among the persons belonging to national minorities and the majority population, in all fields of economic, social, political and cultural life"[21]. Various rights guaranteed in the same art. 13 include the right to freely choose their nationality (item 2), the right to preserve their own culture and be protected against any attempt of assimilation against their will (item 4), the right to study their mother tongue and be taught in their mother tongue, and in this respect the state must ensure favorable conditions, while in their turn, minorities must be loyal to the state whose citizens they are and comply with the national laws in force, as well as respect the territorial integrity of states.

After the ratification of the Treaty, the weekly publication *Concordia*[22] presented, in 1998, a report of the Ukrainian Minister of Foreign Affairs regarding the condition of the Romanian minority

---

[18] *Ibidem*, p.123.

[19] N. Talmacec, *Condiţia minorităţii româneşti – reversul democraţiei în Ucraina – rolul mass-media în agregarea opiniei minorităţii*, dissertation, Bucharest, 2003, p. 89.

[20] *Law no. 129/1997 to ratify the Treaty on Good Neighborly Relations and Cooperation between Romania and Ukraine*, http://www.dri.gov.ro/lege-nr-1291997-pentru-ratificarea-tratatului-cu-privire-la-relatiile-de-buna-vecinatate-si-cooperare-dintre-romania-si-ucraina-semnat-la-constanta-la-2-iunie-1997/, last accessed: April 2019.

[21] *Treaty of 2 February 1997*, Art. 13, item 3.

[22] The only publication in Romanian language in Ukraine, which was granted a national status.

in Ukraine. The report included statistical data and information on minority rights (political, cultural, educational, etc.). What is important to underline is how the report was presented: by amplifying everything related to the Ukrainians, particularly their number which, according to the report, is much higher than the one indicated by the official statistical data.

Moreover, both in the census and in the report, a distinction is made between Romanians and Moldovans, which is motivated by the fact that (supposedly) they speak two different languages. Thus, distinguishing and splitting them in two minority groups, authorities can avoid the obligation of granting them certain rights, based on the numerical criterion established by the laws (according to the statistical data, only 0.3% of the population is Romanian). Yet, they accuse that the Ukrainian minority in Romania is "hit by Bucharest assimilation policy, which splits it into Ukrainians, Ruthenians and Hutzuls"[23]. While we cannot speak of any attempt to assimilate them, these ethnic communities are recognized to some extent and actually benefit from certain rights (Ruthenians have one representative in the Parliament), but neither of them is officially recognized as distinct minority by law, and there is no specification whatsoever about their exact number in the census or in the data regarding the natural movement of the population.

Moreover, the report emphasizes that ethnic Ukrainians in Romania lack substantial financial support from the Romanian authorities, especially with regard to publications in Ukrainian language and dissemination of these publications, which often do not reach the readers. In reality, financial aid granted to the Ukrainian minority largely exceeds the aid received by the Romanian minority in Ukraine. According to Ștefan Tcaciuc (former representative of the Ukrainian minority), Ukrainians have many unresolved issues, which can only be solved by them alone, referring to the aids offered by the state to the minority unions for their needs. If they can't solve them, they should not blame Romanians for their failure, as it often happens. He also points out that minorities in Romania benefit from much more than minorities elsewhere, and that he wished Romanians in Ukraine benefited from the same laws as minorities here in Romania.[24] The same report also mentions the support offered by the Romanian authorities in 1996 to the Romanian cultural organizations operating in Ukraine, in the Chernovtsy and Transcarpathia regions, including electronic devices, office supplies, bells for churches, national costumes, books, clothing, footwear, but forgets to mention anything about the books seized (and never returned) by the Expert Committee in order to determine the usability of those books in the educational process.[25]

In the area of education, a problematic topic for minorities, bilateral relations have known a rising trend, until the 2014 revolution. Even before the bilateral treaty, there was a collaboration agreement signed by the Ministries of education of both states, and after the treaty was ratified, the two states also signed an agreement with the Republic of Moldova. These agreements established mutual aid in terms of scholarships (for study or internships), at different levels. Based on these agreements, a Romanian high school was established in Ukraine, and in turn, a Ukrainian high school was opened in Romania, in addition to implementing studies taught in Ukrainian and the University of Suceava.[26] However, the overall picture of the condition of Romanians living in Ukraine shows that authorities are not interested in encouraging Romanian language studies, to "avoid putting additional pressure on the multi-ethnic character of Ukrainian state"[27]. And their reluctance is proved through the new laws adopted in 2017 and 2018, namely the law on education and the law on ensuring the functioning of the Ukrainian language as the national language.

---

[23] O. Zlatin, *op.cit.*, p. 166.
[24] N. Talmacec, *op.cit.*, p. 92.
[25] N. Talmacec, *op.cit.*, p. 93.
[26] S. Hacman, *Relații interetnice în contextual colaborării dintre Ucraina și România*, in *Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România*, Editors : Jakab Albert Zsolt, Peti Lehel, Editura Institutului pentru studierea problemelor minorităților, Cluj-Napoca, 2009, p. 366.
[27] O. Zlatin, *op.cit.*, p. 166.

These laws were adopted in the context of Russia's strong influence on certain traditional areas, its illegal annexation of Crimea, and the establishment of the people's republics of Donetsk and Lugansk, which emphasizes the "genuine sensitiveness of the issue of minorities in several former soviet countries"[28]. In addition, there was also a fear of state defragmentation, and of losing the Ukrainian national identity. All these led to a limitation of minority rights in Ukraine, turning the minority issue in a matter of national security. The decision of the Romanian authorities to grant Romanian citizenship to ethnic Romanians living in Ukraine was also perceived as a threat by the Ukrainian authorities, pointing out that it represents a breach of its Constitution (Art. 4, specifying that there shall be a single form of citizenship in Ukraine)[29] and its Law on Citizenship in Ukraine (Art. 2.1, specifying that a citizen who has acquired another state's citizenship, shall be treated only as a citizen of Ukraine)[30]. While the Ukrainian authorities suspect that the reason behind this undertaking is the aspiration of restoring the "Greater Romania", or at least strengthen the Romanian influence in some territories, Romanian authorities deny these allegations, motivating their actions by the economic opportunities granted to the Romanian minority, which can seek employment in EU countries afterwards.

Regarding the new education law, authorities claim that it does not harm any right of minorities, its purpose being only to consolidate the Ukrainian language and ensure equal opportunities for all citizens of Ukraine, so that they can accomplish themselves and develop professionally. But, at a closer look, the provisions of the law drastically restrict learning the mother tongue, which is limited to pre-school and primary education.[31] This reform is the result of the *findings* of the authorities regarding the level of knowledge of the Ukrainian language among members of the national minorities. The law worries not only the members of the minority communities, but also the international environment, Romania, Hungary and especially in Russia, whose permanent representative within OSCE perceives the law as "enforcing a mono-ethnical regime in a multinational state"[32]. PACE, the Venice Commission and other international organizations also expressed their concern regarding the new measures adopted by the Ukrainian government without prior consultation with the national minority representatives, stating that the law breaches the rights previously acquired by minorities and "does not appear to strike an appropriate balance between the official language and the languages of national minorities"[33].

The same goes for the law on ensuring the functioning of the Ukrainian language as the national language, whose purpose is clearly to limit the use of other languages in all areas of public life (such as printed or broadcasted media, medical institutions, public institutions, services, business relationships, justice) except for the religious cult. Moreover, the first section of the law provides that any attempt to introduce or promote multilingualism shall be considered an act of "incitement to linguistic division of

---

[28] V. Anghel, S. Gerasymchuk, *The Relations between Ukraine and Romania: Old and New Perceptions. Cooperation Outlooks*, Analysis Paper presented at Fundația Hanns Seidel – Romania, Bucharest, 2017, p.8.

[29] *The Constitution of Ukraine*, 2004, English version, https://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2013/11/08/constitution_14.pdf, last accessed: April 2019.

[30] *Law on Citizenshipin Ukraine*, 2001, English version, https://www.legislationline.org/documents/id/7179, last accessed: May 2019.

[31] Venice Commission, Opinion no. 902 / 2017, *Ukraine - The Law On Education (Adopted by the Verkhovna Rada on 5 September 2017)*, https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2017)047-e, last accessed: April 2019.

[32] Remarks of the Russian Federation representative within OSCE regarding the Education Law of Ukraine, during the meeting of the OSCE Permanent Council, Vienna, 28 September 2017, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2879370, last accessed: May 2019

[33] *PACE Criticizes Ukraine Over New Law On Education*, October 2017, https://www.rferl.org/a/ukraine-pace-criticizes-language-law/28790456.html, last accessed: April 2019.

the country and inter-ethnic hatred and conflict, with the aim of forcibly overturning the constitutional order"[34].

Conclusions

Although Romania and Ukraine have some things in common, in terms of national development, cultural values, level and issues of economic and social development, it is difficult to develop close cooperation, with distrust and suspicions generated by unresolved issues clouding their relations. Some of these issues come from their historical past, and others are the result of the transition period, from the USSR – relatively stable in terms of security and peace, characterized by a centralized economy, to new independent countries – with democratic reforms, instability, insecurity, rise of nationalism, separatism and nation building aspirations.[35] Nevertheless, fruitful dialogue and cooperation between Romania and Ukraine remain "critically important for the sake of regional stability and overcoming the threats which are plenty of for now"[36].

Among current issues, the most important one, requiring immediate resolution, is the protection of minority rights, nowadays included in the list of security threats, as a possible source of conflicts and instability. Clearly, these issues cannot be easily and quickly fixed, especially if they first need to come to terms with their historical legacy. Good ways to ensure the development of the bilateral relations is compromising, and also looking for common interests, such as a coalition against Russian aggression, cooperation on security threats (cyber security included), economic cooperation (especially in the energy sector), cultural exchanges, cooperation in education and research, etc. However, as long as high level contacts remain insufficient (government and inter-parliamentary levels), not much can be achieved. Thus, one good starting point would be to increase the number of these meetings. Alternatively, if bilateral relations seem not to improve a lot or reach a deadlock, perhaps it would be advisable to try resolving the problems at multilateral level, under the aegis of the EU, in association and collaboration with other states facing similar issues (such as Hungary, over minority issues).

Considering some of the current realities, a big question mark is raised regarding the authenticity and value of the Bilateral Treaty and other agreements signed between Romania and Ukraine, which should normally consolidate and increase collaboration between them. In this context, the relations between the two states cannot be considered satisfactory, especially as long as "certain stereotypes continue to dominate the relations between the two nations and states"[37].

BIBLIOGRAPHY

1. Anghel Viviana; Gerasymchuk, Sergiy. *The Relations between Ukraine and Romania: Old and New Perceptions. Cooperation Outlooks,* Analysis Paper presented at Fundația Hanns Seidel – Romania, Bucharest, 2017

2. Baleanu, Virgil George. *In the Shadow of Russia: Romania's Relations with Moldova and Ukraine*, published by the Conflict Studies Research Centre, Camberley, August 2000

3. Hacman, Serghei. *Relații interetnice în contextual colaborării dintre Ucraina și România*, in *Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România*, (Eds.: Jakab

[34] *Law of Ukraine on ensuring the functioning of the Ukrainian language as national language*, Ukrainian version, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64787, last accessed: April 2019.

[35] V. G. Baleanu, *op.cit.*, p.4.

[36] A. Kruglashov, *Ukraine-Romania Dialogue: Moving ahead from Distrust and Suspicions,* in*The European Space. Borders and Issues*, Oradea University Press & Debrecen University Press, Oradea-Debrecen, 2016, p.319.

[37] V. Makoukh, A. Filipenko, *Ukraine-Romania:Issues and Challenges of Bilateral Relations*, in Buletinul Științific al UMK, vol.22, no.2/2013, p.1, www.umk.ro/images/documente/publicatii/Buletin222/makoukh_filipenko.pdf, last accessed: April 2019

Albert Zsolt, Peti Lehel), Publishing House: Institutul pentru studierea problemelor minorităților, Cluj-Napoca, 2009, pp.365-384

4. Kruglashov, Anatolii. *Troublesome Neighborhood: Romania and Ukraine Relationship*, in *New Ukraine. A Journal of History and Politics*, 11/2011, pp.114-124

5. Kruglashov, Anatolii. *Ukraine-Romania Dialogue: Moving ahead from Distrust and Suspicions*, in*The European Space. Borders and Issues*, Oradea University Press & Debrecen University Press, Oradea-Debrecen, 2016, pp.319-332

6. *Law no. 129/1997 to ratify the Treaty on Good Neighborly Relations and Cooperation between Romania and Ukraine*, http://www.dri.gov.ro/lege-nr-1291997-pentru-ratificarea-tratatului-cu-privire-la-relatiile-de-buna-vecinatate-si-cooperare-dintre-romania-si-ucraina-semnat-la-constanta-la-2-iunie-1997/

7. *Law of Ukraine on ensuring the functioning of the Ukrainian language as national language*, Ukrainian version, official website of the Supreme Rada of Ukraine, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64787

8. *Law on Citizenshipin Ukraine,* 2001, English version, https://www.legislationline.org/documents/id/7179

9. Makoukh, Vladlen; Filipenko, Artem. *Ukraine-Romania:Issues and Challenges of Bilateral Relations*, in *Buletinul Științific al UMK*, volume 22, no. 2/2013, pp.77-84, www.umk.ro/images/documente/publicatii/Buletin222/makoukh_filipenko.pdf

10. *PACE Criticizes Ukraine Over New Law On Education*, October 2017, https://www.rferl.org/a/ukraine-pace-criticizes-language-law/28790456.html

11. Parliament of Romania. *Declaration on the Referendum in Ukraine, December 1, 1991* Official Gazette of Romania, Vols. 243–29, Bucharest, 1991

12. Parliament of Romania. *Declaration on the Ribbentrop-Molotov Pact and Its Consequences for Our Country*, Official Gazette of Romania, vol. 136, Bucharest, 1991

13. Pavlenko, Viktor; Sveshnikov, Sergey; Bocharnikov, Victor. *An Analysis of Romania's Foreign Policy Relations in the Context of Ukraine's European Integration*, in *Lithuanian Foreign Policy Review,* January 2014, pp.103-124

14. Russian Federation representative within OSCE with regard to the Education Law of Ukraine, during the meeting of the OSCE Permanent Council, Vienna, 28 September 2017, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2879370

15. Shafir, Michael. *Analysis: Serpents Island, Bystraya Canal, and Ukrainian-Romanian Relations*, 2004, https://www.rferl.org/a/1054463.html.

16. Study on NATO enlargement, Chapter 1, B.6, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm

17. Talmacec, Natalia. *Condiţia minorităţii româneşti – reversul democraţiei în Ucraina – rolul mass-media în agregarea opiniei minorităţii*, dissertation, Bucharest, 2003.

18. *The Constitution of Ukraine*, in force since 2004, English version, https://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2013/11/08/constitution_14.pdf

19. *Treaty concerning the Regime of the Romanian-Ukrainian state border and the cooperation and mutual assistance in border issues* from 17.06.2003, published in the Official Gazette of Romania, in force from 21 April 2004

20. *Treaty of February 2nd 1997, on Good Neighborly Relations and Cooperation between Romania and Ukraine*, published in the Official Gazette of Romania no. 157 / 16 July 1997

21. Venice Commission, *Opinion no. 902 / 2017, Ukraine - The Law On Education (Adopted by the Verkhovna Rada on 5 September 2017)*, https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2017)047-e.

22. Zlatin, Oleksandr.*Ukrainian-Romanian Relations at the Background of Russia's Revisionist Policy*, in *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, issue 26, 2017, published by Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-b05aee56-f298-4eb1-978c-a423a94b62a3, pp.160-185

NAPOLEON THE 3RD

Ştefan Dreghici , PhD Student, UMFST „GE Palade" Tîrgu Mureş

Abstract: This article analyzes the political and cultural evolution of European states in the 19th century, as well as the relations of cooperation and conflict according to the international context of the respective period. The cultural and political activity of the Romanian elite in the period after 1850 in Transylvania May also analyzes the factors that contributed to the implementation of the new ideological current "nationalism", first in Europe and later in Romania, and finally in the great state man Napoleon III, who was in fact the real promoter of nationalism In many respects, for many people, the French history of that period is in fact associated with the great Napoleon Bonaparte. It is impossible to understand a culture and the policies of a state like France of the nineteenth century if our knowledge stops only at Napoleon Bonaparte. To accomplish this article, I have documented the works specialized and general works.

Key words: nationalism, international relations, Napoleon III, war, conferences

Întreaga politică internațională al Europei secolului al XIX-lea și de asemenea desfășurarea congreselor și a marilor conferințe în soluționarea problemelor europene au fost realizate sub patronajul marilor puteri. Între anii 1815şi1850, relațiile dintre puterile europene s-au dezvoltat în contextul luptei duse pentru a menține un echilibru politic al Europei între marile puteri și de a restaura vechiul sistem politic în urma Congresului de la Viena.

De asemenea secolul al XIX-lea este marcat de o luptă acută intre ideile Vechiului Regim și noile idei liberale, născute din Revoluția franceză, libertate și democrație. După înăbușirea revoluțiilor din 1848-1849, în Europa se instaurează o perioadă de reacțiune politică. Evenimentul principal în politica externă al acestei perioade îl constitue înfrîngerea Rusiei în Războiul Crimeii (1853-1856). După acest moment Rusia devine o putere secundară în rîndul puterilor occidentale. După Congresul de pace de la Paris(1856), Franța lui Napoleon al III-lea va deveni pentru scurt timp prima forță politică din Europa. După înfrîngerea Franței de către Prusia în 1871și încheierea păcii de la Frankfurt, Europa intră în în perioada în care se pregătesc marile conflicte pentru împărțirea lumii. Ultimele decenii ale veacului al XIX-lea sunt caracterizate de lupta pentru acapararea teritoriilor coloniale. Politica externă a secolului XIX-lea este o politică a expansiunii coloniale, o politică lipsită de scrupule, pusă în slujba

marilor puteri imperialiste angajate în disputa pentru împărțirea și stăpînirea lumii.[1] În cazul Franței si a împăratului Napoleon, tema aleasă de mine pentru această lucrare este una cotroversată, deoarece părerile istoricilor sunt împărțite, s-a scris foarte mult despre Napoleon al III-lea, eu voi încerca să evidențiez rolul important și pozitiv pe care l-a jucat Napoleon al III-lea, în modelarea și remodelarea Franței și a Europei din seolul al XIX-lea. În redactarea acestei lucrări am folosit mai multe lucrări precum ,,Diplomația" lui H.Kissinger, de asemenea cartea lui L. Boia ,,*Napoleon III cel neiubit*", Serge Berstein, Pierre Milza ,,Istoria Europei volumul IV" și unele articole referitoare la acest subiect.

Pentru a înțelege mai bine rolul Franței și a lui Napoleon în evoluția politică internațională voi prezenta pe scurt în ordine cronologică principalele evenimente politice din Franța pînă la momentul preluării puterii politice de către Napoleon al III-lea. În secolul al XIX-lea în special in primele două decenii ale secolului, Franța era cea mai mare putere din Europa, datorită victoriilor înregistrate de către Napoleon Bonaparte in fața puterilor rivale (Rusia, Austria și Prusia, Spania, Anglia). Politica liu Napoleon Bonaparte și-a pus amprenta pe întreaga Europă, pe toată istoria sec. XIX-lea, Napoleon este cel care a lichidat anacronicul Imperiu Romano-German transformîndu-l în putere de rangul al doilea. După 1815, Franța este învinsă de coaliția marilor puteri, iar Napoleon este obligat sa abdice și să plece în exil. În această ipostază, în Franța se va instaura din nou dinastia Burbonilor prin reprezentantul lor, Ludovic al XVIII-lea (1814-1824), un rege cu o politică moderată, care guvernează pe baza respectării Chartei din 1814, a încercat să mențină echilibrul politic al societății franceze prin realizarea unui compromis cu burghezia liberală și moderarea pretențiilor nobilimii franceze. Franța redată Burbonilor era readusă la granițele din 1792 și de asemenea se urmărea izolarea Franței de către Marile Puteri, pe arena politică internațională prin crearea unor state tampon.

Dar următorul rege, Carol al X-lea (1824-1830) va încerca să instaureze un regim absolut, fapt ce va nemumlțumi populația provocînd declanșarea Revoluției din iulie 1830, în urma căreia Burbonii au fost înlăturați, iar cu această ocazie fiind proclamat rege Ludovic-Filip I de Orleans (1830-1848). Noua Chartă din 1830 afirma principiul suveranității populare, iar Monarhia din iulie s-a definit ca un regim liberal clasic. Cea mai amplă convulsie socială a secolului al XIX-lea a fost, după cum se cunoaște, Revoluția de la 1848 care a cuprins întreaga Europă. În planul relațiilor internaționale, revoluțiile pașoptiste au avut consecințe importante, care au culminat în unele țări lupta pentru atingerea obiectivelor naționale (Italia, Statele germane, Țările Române) prin înlăturarea regilor și

[1] Ioan .I.Șerban ,,*Relații internaționale în secolele XVIII-XIX "*Tipografia Universității ,,1Decembrie 1918",Alba Iulia,2004,p.77

miniștrilor detestați, au luat ființă adunări naționale, Franța la 24 februarie1848 s-a proclamat republică.[2]

Adunarea Constituantă din Franța aleasă în mod democratic prin sufragiu universal, adoptă în mai 1849 o Constituție care acordă toata putera președintelui republicii. În acest context, la 10 decembrie 1849 au avut loc alegerile prezidențiale, cîștigate de Louis-Napoleon Bonaparte .Acesta s-a născut în anul 1808, tatăl său fiind Louis Bonaparte, fratele lui Napoleon I. Louis Bonaparte a fost, pentru cîţiva ani, regele Olandei, înainte ca acest stat să fie anexat Franţei. Copilăria și-a petrecut-o în exil, iar în tinereţe a locuit în Italia, unde s-a implicat în acţiunile Carbonarilor, o grupare revoluționară care lupta împotriva dominaţiei austriece asupra Italiei de Nord. Această simpatie cu mișcarea carbonarilor va avea ulterior un efect asupra politicii sale externe, cînd va sprijini războiul italian împotriva Austriei. În timpul domniei regelui Louis-Philipe supranumit și regele cetățean, a luat naștere mișcarea bonapartistă care urmărea restaurarea unui descendent din familia Bonaparte pe tronul Franţei. Faptul că moştenitorul legitim al lui Napoleon Bonaparte era ţinut prizonier la curtea austriacă, ipostază nefericită, atenția mișcării se va îndrepta asupra lui Ludovic-Napoleon nepot de frate al lui Bonaparte şi cu sprijinul acestora va organiza mai multe tentative (eşuate) de lovitură de stat.[3] După alungarea regelui în 1848, monarhia constituțională a fost abolită, iar Franța se proclamă republică, la alegerile din decembrie Ludovic-Napoleon cîştigă detașat.

El va pune în aplicare lovitura de stat, pe 2 decembrie 1851, cu ocazia aniversarii bătăliei de la Austerlitz, Louis-Napoleon dizolvă forul legislativ și va aresta pe conducătorii regaliștilor și ai republicanilor. După un an, pe 2 decembrie 1852, acesta s-a proclamat împărat numindu-se Napoleon al III-lea. El a promulgat o nouă Constituție în 1852 care consacra principiile revoluției din 1789 și mai ales suveranitatea poporului. În realitate noul regim era unul autoritar. Primii ani de guvernare au stat sub semnul unei conduceri autoritare care i-a adus foarte multe critici împăratului. Alaturi de de opoziţie s-au aflat chiar şi scriitori importanţi, precum Victor Hugo, care a fost chiar exilat de împărat datorită faptului că acesta l-a ironizat numindu-l ,,Napoleon cel Mic” sau Emile Zola care are o prezență mai răsunătoare în ziarele din nordul Franței precum Le Journal populaire de Lille și L'Écho du Nord, ziare care se opun vehement Celui de-al Doilea Imperiu. Ulterior, împăratul și-a schimbat politica într-o direcție ceva mai liberală pentru a detensiona relaţiile cu opoziţia. Din nefericire domnia

[2] Florin Constantiniu;Norocica-Maria Cojescu;Alexandru Mamina,,*Istorie a VII-a*”,Corint,București,1998,p.20-22
[3] Serge Berstein, Pierre Milza ,,*ISTORIA EUROPEI Volumul4”,* Hatier,,Iași, 1994,p.66
4 Lucian Boia,,*Napoleon al-III-lea cel neiubit*”,Humanitas,București,2008,p.21
[5]Henry Kissinger ,,Diplomația”,BicAll,București,2007,p.89

lui Napoleon al III-lea „începe și se termină prost”[4]. Ea începe cu lovitura de stat care a dat impresia instaurării unui regim autoritar, represiv, și se termină cu dezastruoasa înfrîngere de la Sedan.

Dupa a doua jumătate a secolului XIX-lea european, diplomația europeană va fi condusă de doi oameni politici deosebiți: Napoleon III-lea și cancelarul Bismarck. Ei considerau ordinea stabilită de Metternich la Viena în 1815 ca un impediment în calea ascensiunii ţărilor lor. Deşi Napoleon al Ill-lea nu avea ambiţiile utopice ale unchiului său, acest conducător enigmatic simţea că Franţa era îndreptăţită la un cîştig teritorial şi nu voia ca o Europă unită să-i stea în drum. Mai mult, el credea că naţionalismul şi liberalismul erau valori pe care lumea le identifica cu Franţa şi că sistemul de la Viena promova principii opuse. Bismarck era plin de resentiment faţă de opera lui Metternich deoarece scopul său era să mențină Prusia subordonată Austriei. Împărtăşind acelaşi dispreţ faţă de ordinea existentă, cei doi revoluţionari au încercat toate mijloacele diplomatice de a distruge acest sistem, deşi au ajuns la poli opuşi din punct de vedere al realizărilor practice [5].

Crezîndu-se demolatorul reglementării de la Viena şi un model de inspiraţie a naţionalismului european, el a aruncat diplomaţia europeană într-o stare de haos, din care Franţa nu s-a ales cu nimic pe termen lung şi de care au beneficiat celelalte naţiuni. Tragedia lui Napoleon a fost că ambiţiile îi depăşeau posibilităţile.[6] Napoleon al III-lea profită de ocazia care îi este oferită in 1854 de a se alia cu Anglia împotriva ţarului, care tocmai atacase Turcia. Victoria franco-britanică din războiul Crimeii, apoi organizarea la Paris a unei conferinţe europene care să pună capăt conflictului fac din el cheia de boltă a politicii europene.

El joacă, de asemenea, un rol esenţial in realizarea unităţii italiene, organizată de Cavour, prim-ministrul regelui Piemontului şi Sardiniei. Aliat cu Piemontul împotriva Austriei, garant al ordinii stabilite în 1815, Napoleon al III-lea o învinge pe aceasta din urmă in timpul războiului din Italia, în 1859. Acest eşec militar al Imperiului Habsburgic a fost urmat la scurt timp de înfrîngerea suferită în faţa Prusiei în 1866. În această ipostază, împăratul austriac Franz Iosif (1848-1916), care a avut o domnie de aproape 68 de ani, a fost un înpărat slab, neavînd personalitatea şi puterea de a reforma statul aflat în declin.

Acest stat erodat dinăuntru putea fi salvat. Aurel C. Popovici a scris lucrarea *Stat şi naţiune. Statele unite ale Austriei Mari (Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich)*, în care propunea federalizarea Austro-Ungariei, printr-un concept constituţional, care să înlocuiască dualismul instaurat în 1867, cu o structură federativă alcătuită din șaisprezece state, formate pe baza frontierelor etnice, cu

[6] Henry Kissinger ,,Diplomația”,BicAll,București,2007,p.90

largi autonomii interne, după modelele american și elvețian. Acest proiect a eșuat pentru că Popovici nu a analizat dacă partidele politice vor fi de acord. Însă rămîne unic, datorită ecoului pe care l-a făcut în întreaga Europă din cauza implicațiilor lui geopolitice. Autorul preconiza că după federalizarea imperiului, noul stat se va putea extinde pașnic prin asocierea micilor state balcanice printre care și România, după model american. *Gazeta Transilvaniei* scria că Imperiul Austro-Ungar ar trebui să renunțe la principiul *„divizează și cucerește"* și să trateze toate popoarele așa cum îi tratează pe maghiari, oferindu-le largi autonomii. Prin aceste acțiuni desfășurate de clasa elitele intelectuale și politice a popoarelor aflate în subordinea austriecilor este foarte evient faptul că aceste principii naționaliste apărute inițial in Occident au fost foarte repede asimilate de către națiunile din imperiile multinaționale precum cel habsburgic, țarist, otoman.

Politica externă a lui Napoleon din anii '60 ai secolului al XIX-lea este marcată de greșeli grave. Prima a fost eșecul aventurii mexicane, ce a supus Franța unor enorme cheltuieli materiale și pierderi de vieți. În 1867 armata franceză va părăsi Mexicul la insistarea categorică a guvernului S.U.A.[7] A doua greșeală a lui Napoleon al III-lea a fost cînd el a permis Prusiei să devină o mare putrere în urma victoriei obținute față de Austria. În acest context, în dorința de a salva Imperiul, Franz Iosif va adopta o nouă formulă de guvernare cea de uniune cu Ungaria în 1867, fapt ce va tulbura și mai mult ordinea interioară stîrnind nemulțumirea minorităților din acest imperiu multinațional. Cele două părți rămîn diferite: partea austriacă, numită Cisleithania, (după rîul Leitha, ce era la granița dintre cele două părți) era compusă din Dalmația, Bucovina, Silezia, Boemia, Moravia, Tyrol, Austria, Salzburg, Carinthia și Carinola. În cîteva cuvinte, putem spune că aceste teritorii au urmat o evoluție lentă spre democrație, dacă ne gîndim că nevoile burgheziei au fost satisfăcute de noua Constituție liberală.

Cea de-a doua parte a imperiului ea denumită Transleithania sau Coroana Sfîntului Ștefan, era compusă din Ungaria (ce includea acum și Transilvania), Croația, Slovenia și orașul Fiume. De remarcat este că aceste teritorii continuau să fie conduse de vechea aristocrație.

Din punct de vedere economic, imperiul, deși uriaș, rămînea în urma statelor din Europa Occidentală. Industria nu era dezvoltată decît în Austria și Cehia, iar agricultura era dominată de marii proprietari latifundiari. Dezavantajul dezvoltării industriei era distrugerea activității artizanale a micilor burghezi.[8]

În Ungaria Mare, maghiarii alcătuiau doar 50% din populație, restul fiind români, sîrbi, slovaci, sași, croați etc. Ungaria a desființat autonomia Transilvaniei și a Ținutului Secuiesc, stabilind o singură

[7] **Lucian Boia,,*Napoleon al-III-lea cel neiubit*",p.44**
[8] Bichicean Gheorghe, *Introducere în istoria modernă universală*, Editura Adalex, Sibiu, 2008, pp.223-224

limbă oficială și o administrație unitară. Totuși, s-au realizat progrese remarcabile în domeniile economiei, urbanizării, transporturilor și învățământului. Imperiul Austro-Ungar, asemenea Regatului României au realizat o modernizare după model occidental, încrcînd să ajungă din urmă țările din Vestul Europei. Puterea era ferm deținută de aristocrație. La Parlamentul din Budapesta erau două camere, a magnaților și a deputaților, ultimii aleși prin vot cenzitar. În viața publică, liberalii contelui Tisza vroiau un sistem parlamentar, un plus de autonomie Ungariei respectiv un stat centralizat și birocratic, iar Partidul Independenței creat de Lajos Kossuth vroia ruperea legăturilor cu Austria. Nobilimea maghiară urmărea în continuare conservarea monopolului puterii și se opunea colaborării și acceptării intrării la guvernare a partidelor minorităților și a partidului socialist. Minoritățiile slave din întreg imperiul aveau relații complicate cu împăratul și era de așteptat ca să sprijine prin orice mijloace Rusia în viitor. Rusia s-a mai declarat și în trecut protectoare a ortodocșilor. Împăratul avea ca și țintă anexarea Serbiei, un stat independent, fapt ce nu era privit cu ochi buni de slavii din imperiu. Fapt ce va duce mai apoi la izbucnirea Primului Război Mondial.

Pe lîngă slavi, mai erau și românii, ce au protestat împotriva incorporării Transilvaniei în Ungaria. Acest lucru, în mod interesant, a avut și avantaje. În primul rînd, în opinia mea, toți românii din imperiu au fost astfel adunați într-o singură provincie, lucru ce a ajutat la Marea Unire din 1918. Dacă Transilvania ar fi rămas separată, atunci, mai mult ca sigur, românii din Crișana, Banat și Maramureș nu ar fi încorporați în România. Al doilea aspect pozitiv a fost unirea celor două partide românești: Partidul Național Român din Transilvania cu Partidul Național al românilor din Banat. Evident, noul partid era după unire mai puternic și a dus o politică activă prin participarea alegerilor locale și pentru Parlamentul de la Budapesta, astfel putînd să reprezinte mult mai bine românii.

După aceasta, relațiile intre Franța si Prusia s-au inrăutățit brusc. Declanșarea razboiului va avea loc în anul 1870, cînd Prusia are pretenții la tronul Spaniei, Franța considerîndu-se amenințată, Napoleon i- a cerut împăratului Wilhem ca el să renunțe la aceste pretenții. Dar jocul de culise promovat de Bismarck, care a schimbat cîteva cuvinte în telegrama adresata ambasadorului Frantei, imprimand mesajului un caracter ofensator penru Franta va determina declanșarea conflictului. În aceste condiții Napoleon al III-lea a declarat in iulie 1870 razboi Prusiei. Armata franceză este înfrîntă pe rînd la 4 august 1870 lîngă Bissabur si la 6 august la Verte. După primele înfrîngeri în Paris au urmat demonstrații (7-9 august 1870) în care oamenii cereau proclamarea republicii. Pe 1 septembrie armata prusacă a început lupta sub Sedan. În pofida rezistenței armatelor franceze, germanii avînd o

artilerie foarte bună au zdrobit armata franceză. Pe 2 septembrie Napoleon în frunte cu o armată de 100 de mii de soldați s-a predat. La 4 septembrie la Paris a izbucnit revoluția.[9]

A fost proclamată republica în fruntea căreia în februarie a fost ales de către Adunare Națională președinte Thiers. La 10 mai 1871 la Frankfurt este semnat acordul de pace. Franța este obligată să plătească 5 miliarde de franci. Pînă la achitarea acestei sume nordul Franței a fost ocupată de armata germană. În urma acestui război, Franţa a pierdut Alsacia şi Lorena, iar acest eşec cu un ecou extraordinar în mentalitatea colectivă franceză i-a asigurat lui Napoleon al III-lea dispreţul naţiunii şi uitarea. Nici astăzi ultimul monarh al Franţei nu se bucură aproape deloc de popularitate. Această înfrîngere din 1870 în faţa prusacilor a cîntărit mult la înnegrirea portretului ultimului monarh francez. Republica a III-a, care a luat locul Imperiului avea nevoie de un ţap ispăşitor pentru durerosul eşec de la Sedan .

Napoleon III s-a implicat puternic în politica externă, aîncercat să remodeleze lumea ca și unchiul său, însă cu alte mijloace, pentru că Napoleon III nu a fost un războinic, era lipsit de geniul militar al lui Napoleon I. El preferînd negocierile şi congresele (chiar organizînd unul, Congresul de la Paris din 1856), în locul războaielor. Din cele enunțate mai sus se poate evidenția faptul că Napoleon al III-lea a fost un personaj care a avut un rol decisiv în evoluția politică internațională, visul său a fost să devină arbitrul politic și factorul de decizie al Europei, chiar dacă a fost un vis prea îndăzneț fiind înconjurat de pretutindeni de inamici, în cele din urmă a reușit parțial. Napoleon III-lea, el însuși fiind un revoluționar, a susținut naționalismul popoarelor mai mici precum al celor două Principate românești (Țara Românească și Moldova), acesta fiind cel care a susținut idealul uniri românilor într-o singură țară, de asemenea Italia s-a putut unifica cu ajutorul său și nu in ultimul rînd Germania prin simplu fapt că Napoleon acceptase cele două confederații germane.

Chiar pentru o perioadă mai scurtă el devine cel mai puternic om politic al Europei (1856 Tratatul de la Paris). Pe de altă parte eșecul militar suferit în fața Prusiei nu se datorează numai lui ci și poporului francez care n-a vrut să recunoască superioritatea militară a prusacilor. În final va pleca în exil în Anglia, fiind bolnav el va muri în 9 ianuarie 1873 în comitatul Kent. Dacă privim retrospectiv numărul reușitelor au fost mai multe decît cel al eșecurilor, din acest motiv poporul francez ar trebui să-l ierte pe Napoleon și să-l așeze in panteonul eroilor alături de unchiul său Napoleon Bonaparte.

[9] Lucian Boia,,*Napoleon al-III-lea cel neiubit*",,p.45

BIBLIOGRAFIE:

Berstein Serge, Milza Pierre ,,*ISTORIA EUROPEI Volumul4",* Hatier, Iași, 1994

Bichicean Gheorghe, *Introducere în istoria modernă universală*, Editura Adalex, Sibiu, 2008

Boia Lucian,,*Napoleon al-III-lea cel neiubit*", Humanitas, București, 2008.

Costea Simion, *Prelegeri de Istoria relațiilor internaționale în secolul XX și Istoria Universală contemporană,* Editura Petru Maior, Tg. Mureș, 2007

Kissinger Henry ,,*Diplomația*", BicAll, București,2007.

Ioan .I.Șerban ,,*Relații internaționale în secolele XVIII-XIX "*Tipografia Universității ,,1Decembrie 1918", Alba Iulia, 2004.

Constantiniu Florin; Cojescu Norocica-Maria;Alexandru Mamina ,,*Istorie a VII-a*", Corint, București, 1998.